

Hacettepe Üniversitesi
Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü
Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalı

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN 50. YILI KUTLAMALARI

Aytaç KEPİR

Doktora Tezi

Ankara, 2024

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN 50. YILI KUTLAMALARI

Aytaç KEPİR

Hacettepe Üniversitesi

Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü

Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Ankara, 2024

KABUL VE ONAY

Aytaç KEPİR tarafından hazırlanan ‘‘Türkiye Cumhuriyeti’nin 50. Yılı Kutlamaları’’ başlıklı bu çalışma, 26.01.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Bengül BOLAT (Başkan)

Prof. Dr. Yasemin DOĞANER (Danışman)

Prof. Dr. Mesut ÇAPA

Doç. Dr. Dilek YİĞİT YÜKSEL

Doç. Dr. Emre SARAL

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof. Dr. Ayten SEZER ARIĞ

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan “*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*” kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

o Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir.⁽¹⁾

o Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ..... ay ertelenmiştir.⁽²⁾

o Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir.⁽³⁾

26/01/2024

Aytaç KEPİR

---

1 “Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

(1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

(3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Prof. Dr. Yasemin DOĞANER** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Aytaç KEPİR

Cumhuriyetimizin 100. Yılını geride bıraktığımız şu günlerde tamamlanması ile de benim için ayrı bir gurur kaynağı olan bu çalışmayı;

Ulu Önder Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK'e, silah arkadaşlarına,

Tüm şehitlerimiz, gazilerimiz ve yakınlarına, Türk Silahlı Kuvvetlerimize,

Üzerimde emeği geçen tüm sevdiklerime,

100 yıllık Cumhuriyetimizin bu aşamaya gelmesine katkı sunan ve “...*unutulmuş büyük medeni vasfı ve büyük medeni kabiliyeti, bundan sonraki inkişafı ile, atının yüksek medeniyet ufkunda yeni bir güneş gibi doğacak*” büyük Türk Milletinin vatansever ve milliyetperver fertlerine adıyorum.

TEŞEKKÜR

Uzun soluklu bu çalışmanın konusunun belirlenmesinden tamamlanincaya kadar samimi, ilgili, cesaret verici ve yol gösterici yaklaşımıyla desteklerini gördüğüm danışman hocam Sayın Prof. Dr. Yasemin DOĞANER'e, komitede yer alan ve bakış açımın şekillenmesinde değerli fikirler veren hocalarım Sayın Prof. Dr. Mustafa YILMAZ ve Sayın Prof. Dr. Mesut ÇAPA'ya; jürideki değerli katkılarından dolayı hocalarım Sayın Prof. Dr. Bengül BOLAT, Sayın Doç. Dr. Dilek YİĞİT YÜKSEL ve Sayın Doç. Dr. Emre SARAL'a şükranlarımı ve saygılarımı sunuyorum.

Doktora eğitimim sırasında hiç bir fedakârlığı ve desteği esirgemeyen kıymetli eşim Leyla KEPİR'e, farkında olmadan da olsa onlara ayırmam gereken zamanlarından imtina eden oğullarım Bilge Kağan KEPİR ve Göktuğ Berk KEPİR'e, bu safhada fedakârca yardıma koşarak zaman kazanmamı sağlayan annem Hatice UYSAL'a minnettirim. Yine kaynakların araştırılması ve temini sırasında birlikte yollara düştüğümüz kardeşim Alper Cengiz KEPİR'e, eğitim hayatım boyunca desteklerini gördüğüm değerli annem Emiş KEPİR, babam Abdullah KEPİR ve kardeşim Aydanur KEPİR'e şükranlarımı sunuyorum. Çalışmanın hazırlanmasında elbet de değerli büyüklerimin, silah arkadaşlarımın ve dostlarımların yardımlarını inkâr edemem. Birlikte görev yaptığımız Gaziantep'te imkânları zorlayarak doktora eğitimime destek veren değerli komutanım Ahmet ARIK'a (Emekli Piyade Albay) hürmetlerimi arz ediyorum. Ayrıca verilerin düzenlenmesinde en büyük teknik desteği gördüğüm kıymetli dostum Halil İsa ÜNNÜ'ye, silah arkadaşlarım İsmail ÇINAR ve Hüseyin BİLBİL'e, uzakta olmasına rağmen destek veren değerli arkadaşım Görkem DURAK'a ve teze katkı sunan çalışma arkadaşlarım Lütfü ÇELENK, Cumhur Tuğberk SARSIK ve Turan GÜNEŞ'e teşekkür ediyorum. Kaynakların temininde yardımlarını gördüğüm Türk Dil Kurumu Kütüphanesi, Milli Kütüphane, Beyazıt Devlet Kütüphanesi ve İstanbul Kent Araştırmaları Kitaplığı görevlileri ile sözlü tarih çalışması için dönemin tanıklarına ulaşmama destek veren Türkiye Emekli Subaylar Derneği Bakırköy Şubesi Başkanı Kemal DİNÇER ve Hasan NEFES ile Kadıköy Şubesi Saymanı Şafak TOPALLAR komutanlarıma, çalışmaya hatıralarıyla katkı sunan dönemin tanıkları kıymetli büyüklerime saygılarımı sunuyorum.

ÖZET

KEPİR, Aytaç. *Türkiye Cumhuriyeti'nin 50. Yılı Kutlamaları*, Doktora Tezi, Ankara, 2024.

Bu çalışmanın amacı Türkiye Cumhuriyeti'nin 50. Yılı Kutlamalarını; öncülleri ve dış dünyadan örnekleri ile karşılaştırarak, kutlamalar kapsamında yapılan etkinlikleri ve işlenen temaları ortaya koymaktır. Çalışma başta dış dünyadan örnekleri ile karşılaştırılması, taşrada yapılan kutlamalara da ağırlık verilmesi ve dönemin tanıklarının bakış açılarının ortaya konulması yönünden özgün niteliği ile özellikle 1960'tan sonraki Cumhuriyet bayramları ile ilgili alandaki boşluğa katkı sunacağından önem taşımaktadır.

Çalışma giriş dışında 3 bölümden oluşmaktadır. Girişte konunun tanımı, önemi, sınırlılıkları, kullanılan kavramlarla ilgili genel bilgiler, araştırmanın yöntemi ve konuyla ilgili alanda yapılan çalışmalara değinilmiştir. Birinci Bölümde SSCB, İran, Yunanistan ve ABD'de yapılan milli gün kutlamaları genel hatlarıyla incelenmiş ve yakın dönemdeki ardılları ile karşılaştırmalar yapılarak işlenen temaların değişip değişmediği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Yine aynı bölümde Osmanlı'dan Cumhuriyetin 50. Yılına Türkiye'de yapılan milli bayram ve genel tatil günleri kutlamaları irdelenerek çalışma ile ilgili bir alt yapı oluşturulmuştur. İkinci Bölümde kutlama süreci içerisinde yapılan tüm alanlardaki etkinlikler ve kutlamaların basın ve yayınlar üzerindeki etkileri incelenmiştir. Burada Türkiye'de yapılan tüm etkinlikler ve resmi törenler kapsamında devletin etkinlikler ile hedef kitesine verdiği mesajların sıklığı ve yönteminin altı çizilmiştir.

Üçüncü Bölümde ise kutlamalara atfedilen amaç ve beklentiler, kutlamalarla ilgili yapılan değerlendirmeler ele alınmış, Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyet dönemi ile ilgili birçok alanda yapılan geçmişin muhasebesi ve dönemin hali hazırdaki durumuna devletin ve basının bakışı incelenmiştir. 50. Yıl Türkiye'sinde gerek devletin yaklaşımı gerekse basında ortaya konulan geleceğe yönelik beklentilerin hangi alanlarda yoğunlaştığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Dönemin tanıkları ile yapılan sözlü tarih çalışması ile de devletin hedef kitleye verdiği mesajların hafızalarda nasıl kaldığı da

tespit edilmiştir. Çalışmanın tüm alt ve ana bölümlerinin sonunda ortaya konulan tespitler tartışılmıştır. Sonuçta da milli bayramların işlevleri, ortaya konulan vurgular ve dış dünyadaki örnekleri açısından kutlamalarla ilgili çıkarsamalar yapılmıştır. Cumhuriyetin 50. Yılı Kutlamalarında 10. Yıl Kutlamaları model alınmaya devam edilmiş; fakat diğer on yıllar arasında 10. Yıl'dan sonra en coşkulu kutlanan Cumhuriyet Bayramı olmuştur. Kutlama haftasında açılan Boğaziçi Köprüsü törenlere damgasını vurmuştur. Ana esaslarında büyük bir değişiklik olmayan kutlamaların resmi törenler bölümü laik bir karakter taşımaya devam etmiştir. Kutlamalar seçimlerle şekillenen siyasi atmosferin etkisinde kalmakla birlikte, bir siyasi çekişme alanı olmaktan uzak kalmış, devlet toplumun tüm kesimlerine hitap edecek şekilde vermeye çalıştığı mesajlarını tüm gücü ile ulaştırmaya çalışmıştır. Atatürkçülük ve Cumhuriyetin kazanımları, milli birlik ve beraberlik, bağımsızlık, demokrasi, özgürlük, temel hak ve hürriyetler, TBMM, barış ve saygın devlet kavramlarının vurgulanması üzerine oturtulan kutlama sürecinde, 50 yıllık dönemin muhasebesi geniş ve sağduyulu bir yaklaşımla yapılmıştır. Cumhuriyet idaresinin bir yandan İslam dini ile uyumuna vurgu yapılırken, diğer yandan Boğaziçi Köprüsü açılışı aracılığı ile Batı dünyasının da bir parçası olarak doğu ile batı arasında bir medeniyet köprüsü konumunda bulunduğu mesajı da verilmeye çalışılmıştır. Tüm gelişmelerin Atatürk'ün sayesinde ve Cumhuriyet rejimi ile birlikte başladığı vurgusunun sıklıkla tekrar edildiği söylemlerde, Atatürk imajı özlenen, liyakatli, halktan biri ve büyük devlet adamı olduğu yönünde şekillenmiştir. 50. Yılda geleceğe yönelik geniş bir medeniyet tasavvuru ortaya konulmasa da kutlamalar olumlu ve gelecekte umutlu bir atmosferde gerçekleşmiş, dönemin tanıklarının hafızalarında somut unsurlardan çok soyut unsurlar daha fazla yer edinmiştir. Önemli milli günleri incelenen 5 ülkenin de kutlama yöntemlerinin benzer karakterler taşıdığı görülmüş, devletler milletlerinin ordu, tarih ve tarihi kişilikleri ile dünya medeniyetine yaptıkları katkıları öne çıkararak içeride özgüven ve umut, dışarıya güçlü ve köklü bir rejim mesajı vermeye çalışmışlardır.

Anahtar Sözcükler : Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti, Milli Bayramlar, Kutlama, 50. Yıl Dönümü.

ABSTRACT

KEPİR, Aytaç. *50th Anniversary Celebrations Of The Republic Of Türkiye*, Ph. D. Dissertation, Ankara, 2024.

This study aims to compare the 50th Anniversary Celebrations of the Republic of Türkiye with its predecessors and examples from abroad and to reveal the activities and themes covered within the scope of the celebrations. The study is significant because it will fill to the gap in the field of Republic celebrations after 1960, especially with its unique quality in terms of comparing it with examples from the outside world, focusing on the celebrations held in the provinces and revealing the perspectives of the witnesses of the period. The study consists of 3 chapters apart from the introduction. In the introduction, the definition, importance, limitations of the subject, general information about the concepts used, the method of the research and the studies conducted in the field are mentioned. In the first chapter, national day celebrations in the USSR, Iran, Greece and the USA are analyzed in general terms, and comparisons are made with their recent successors to reveal whether the themes have changed. In the same chapter, the celebrations of national and public holidays in Türkiye from the Ottoman Empire to the 50th Anniversary of the Republic are analyzed, and a background for the study is created. The second section analyses the effects of events and celebrations in all areas of the celebration process on the press and publications. This section underlines the frequency and methodology of the messages that the state conveys to its target audience through all events and official ceremonies in Türkiye. In the third section, the aims and expectations attributed to the celebrations, the evaluations made about the celebrations, the accounting of the past in many areas related to the pre-Republican and Republican periods, and the state's and the press's perspective on the current situation of the period are examined. In the 50th Anniversary of Türkiye, it has been tried to reveal in which areas the state's approach and the expectations for the future outlined in the press are concentrated. The oral history study conducted with the witnesses of the period has also determined how the messages given by the state to the target audience remained in the memories. The findings are discussed at the end of all sub-sections and main sections of the study. In the end, conclusions were made about the functions of national holidays, the emphases put forward, and the celebrations in terms of examples from abroad. The

celebrations of the 50th Anniversary of the Republic continued to be modelled on the 10th Anniversary celebrations; however, it was the most enthusiastically celebrated Republic Day after the 10th Anniversary among the other decades. The opening of the Bosphorus Bridge during the celebration week marked the ceremonies. The official ceremonies part of the celebrations, whose main principles did not change significantly, continued to carry a secular character. Although the celebrations were influenced by the political atmosphere shaped by the elections, they remained far from being an arena of political contention, and the state tried to convey its messages to all segments of society with all its power. During the celebration process, which was based on emphasizing the concepts of Kemalism and the achievements of the Republic, national unity and solidarity, independence, democracy, freedom, fundamental rights and freedoms, the Turkish Grand National Assembly, peace and a respectable state, an accounting of the 50 years was made with a broad and common-sense approach. While emphasizing the compatibility of the Republican administration with the Islamic religion, the opening of the Bosphorus Bridge was also used to convey the message of being a bridge of civilization between the East and the West as a part of the Western world. In the discourses where the emphasis was frequently repeated that all developments started thanks to Atatürk and the Republican regime, the image of Atatürk was shaped as a longed-for, meritorious, famous and outstanding statesman. Although the 50th Anniversary did not reveal a broad vision of civilization for the future, the celebrations took place in a positive and hopeful atmosphere, and abstract rather than concrete elements were more present in the memories of the witnesses of the period. The celebration methods of the five countries whose important national days were examined were observed to have similar characteristics. By highlighting the military, history and historical personalities of their nations and their contributions to world civilization, the states tried to convey a message of self-confidence and hope internally and a solid and rooted regime externally.

Keywords: Atatürk, Turkish Republic, National Holidays, Celebration, 50th Anniversary.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYANI	iii
ADAMA SAYFASI	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	x
KISALTMALAR DİZİNİ	xv
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: CUMHURİYETİN 50. YILINA DOĞRU	15
1.1. DÜNYADAN MİLLÎ GÜN KUTLAMA ÖRNEKLERİ	15
1.1.1. Sovyet İhtilali'nin 50. Yılı Kutlamaları.....	15
1.1.2. Yunanistan'ın Bağımsızlığının 150. Yılı Kutlamaları.....	21
1.1.3. İran'ın Kuruluşunun 2500. Yılı Kutlamaları.....	27
1.1.4. ABD'nin Bağımsızlığının 200. Yılı Kutlamaları.....	35
1.2. OSMANLI'DAN CUMHURİYET'İN 50. YILINA MİLLÎ GÜN KUTLAMALARI	43

2. BÖLÜM: CUMHURİYETİN 50. YILINI KUTLAMA ETKİNLİKLERİ.....	51
2.1. KUTLAMALARLA İLGİLİ HAZIRLIKLAR.....	51
2.1.1. Kutlamaların Gündeme Alınması.....	51
2.1.2. Mevzuat ve Diğer Hazırlıklar.....	57
2.2. 26 EKİM 1973 ÖNCESİ DÖNEM.....	65
2.2.1. Atatürk İle İlgili Etkinlikler.....	65
2.2.2. Sosyal ve Hukuk Alanlarındaki Etkinlikler.....	71
2.2.2.1. Sağlık ve Aile.....	71
2.2.2.2. Turizm, Spor ve Hukuk.....	75
2.2.3. Kültürel Alandaki Etkinlikler.....	85
2.2.3.1. Eğitim ve Bilim.....	85
2.2.3.2. Kültür, Sanat, Basın ve Yayın.....	91
2.2.4. Ekonomi ve Bayındırlık Alanlarındaki Etkinlikler.....	108
2.2.4.1. Ekonomi.....	108
2.2.4.2. Bayındırlık.....	115
2.2.5. Güvenlik Alanındaki Etkinlikler.....	126
2.3. 26-30 EKİM 1973 : “KUTLAMALARDA ZİRVE”.....	130
2.3.1. Resmî Törenler.....	134
2.3.2. Atatürk İle İlgili Etkinlikler.....	151
2.3.3. Sosyal ve Hukuk Alanlarındaki Etkinlikler.....	155
2.3.4. Kültürel Alandaki Etkinlikler.....	160
2.3.4.1. Eğitim ve Bilim.....	160
2.3.4.2. Kültür, Sanat, Basın ve Yayın.....	162
2.3.5. Ekonomi ve Bayındırlık Alanlarındaki Etkinlikler.....	174
2.3.5.1. Ekonomi.....	174

2.3.5.2. Bayındırlık.....	177
2.3.6. Güvenlik Alanındaki Etkinlikler.....	189
2.4. 30 EKİM 1973 SONRASI DÖNEM.....	191
2.4.1. Atatürk İle İlgili Etkinlikler.....	191
2.4.2. Sosyal ve Hukuk Alanlarındaki Etkinlikler.....	193
2.4.3. Kültürel Alandaki Etkinlikler.....	195
2.4.4. Ekonomi, Bayındırlık ve Güvenlik Alanlarındaki Etkinlikler...201	
2.5. KUTLAMALARIN BASIN VE YAYINLARA YANSIMALARI.....	203
2.5.1. Gazeteler ve Dergiler.....	203
2.5.2. Kitap, Broşür ve Diğer Yayınlar.....	205
2.5.3. İl Yıllıkları.....	207
2.5.4. Türkiye Yıllığı.....	211
3. BÖLÜM: CUMHURİYETİN 50. YILINDAN GEÇMİŞE VE GELECEĞE BAKIŞ.....	216
3.1. KUTLAMALARLA İLGİLİ YAPILAN DEĞERLENDİRMELER..	216
3.1.1. Kutlamaların Amacı.....	216
3.1.2. Kutlamalardan Beklentiler.....	222
3.1.3. Kutlamalar Sonrası Değerlendirmeler.....	241
3.2. CUMHURİYET ÖNCESİ DÖNEM.....	255
3.3. CUMHURİYET DÖNEMİ.....	259
3.3.1. Atatürk ve Atatürkçülük Algısı.....	259
3.3.2. Cumhuriyet Algısı.....	275
3.3.3. Sosyal ve Hukuk Alanlarındaki Gelişmeler.....	287
3.3.4. Kültürel Alandaki Gelişmeler.....	294

	xiii
3.3.4.1. Eğitim ve Bilim.....	294
3.3.4.2. Kültür, Sanat, Basın ve Yayın.....	297
3.3.5. Ekonomi, Bayındırlık ve Güvenlik Alanlarındaki Gelişmeler....	304
3.3.5.1. Ekonomi.....	304
3.3.5.2. Bayındırlık ve Güvenlik.....	310
3.4. GELECEĞE BAKIŞ.....	318
SONUÇ.....	334
KAYNAKÇA.....	344
EKLER	379
Ek-1: Tez Çalışması Orijinallik Raporu Beyanı.....	379
Ek-2: Etik Kurul/Komisyon İzni.....	381
Ek-3: Sözlü Tarih Çalışması Araştırma Formu.....	382
Ek-4: 50. Yıl Kutlama Amblemi, Mary Quant Marka Logosu ve ABD'nin 200. Yıl Kutlama Amblemi.....	384
Ek-5: 50. Yıl Marşı.....	386
Ek-6: 50. Yıl Vecizelerinden Örnekler.....	387
Ek-7: Atatürk Büstü Yarışmasında 1. Seçilen Eser.....	388
Ek-8: Sanatsal Değeri Tartışmalı Olabilecek Atatürk Görselleri.....	388
Ek-9: Yapı ve Kredi Bankasının Yaptırdığı 50. Yıl Anıtı.....	390
Ek-10: 1973 Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nda Boğaz Köprüsü Maketi.....	391
Ek-11: Çay-Kur'un 50. Yıl İçin Çıkardığı Çay Ambalajı	392
Ek-12: Tekel Bakanlığının 50. Yıl İçin Çıkardığı Sigaralar	392
Ek-13: Çelenk Sunma Töreni Örnekleri.....	393

Ek-14: Resmî Törenler ve Diğer Etkinlikler.....	394
Ek-15: 50. Yıl İçin Çıkarılan Hatıra Paralar.....	406
Ek-16: MPI'nin 50. Yıl Çekilişi Bileti.....	406
Ek-17: Boğaziçi Köprüsü'nün Açılışı	407
Ek-18: 50. Yıl Onuruna Türkiye, Pakistan ve İran'da Basılan Posta Pulları.....	409
Ek-19: Gazete İlk Sayfalarından Örnekler.....	410
Ek-20: Dergi Kapaklarından Örnekler.....	419
Ek-21: İl Yıllıklarından Örnekler.....	423

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

age.: Adı Geçen Eser

agm.: Adı Geçen Makale

agt.: Adı Geçen Tez

B: Birleşim

BCA: Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi

bk.: Bakınız

BM: Birleşmiş Milletler

byy: Basım Yeri Yok

C: Cilt

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

CSTD: Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi

Çev.: Çeviren

D: Dönem

DİB: Diyanet İşleri Başkanlığı

EBK: Et ve Balık Kurumu

Gn. Bşk.: Genel Başkan

Gnkur. Bşk.: Genelkurmay Başkanı

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

MM: Millet Meclisi

MMTD: Millet Meclisi Tutanak dergisi

MPI: Millî Piyango İdaresi

MSP: Millî Selamet Partisi

Mv.: Milletvekili

Org.: Orgeneral

PTT: Posta ve Telgraf Teşkilatı Genel Müdürlüğü

s.: Sayfa

sa: Sayı

sa:y: Sayı Yok

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

sy: Sayfa Yok

T: Toplantı

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TDK: Türk Dil Kurumu

TCDD: Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları

TİTE: Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü

TRT: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

TSK: Türk Silahlı Kuvvetleri

TTK: Türk Tarih Kurumu

TÜBİTAK: Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu

ty: Tarih Yok

vd.: Ve Diğerleri

Yay.: Yayınları

GİRİŞ

I. Konunun Tanımı, Önemi ve Sınırlandırılması

“Türkiye Cumhuriyeti’nin 50. Yılı Kutlamaları” başlıklı bu çalışmanın amacı; kutlamaları başta Cumhuriyetin 10. Yılı olmak üzere, önceki önemli yıl dönümleri ve dünyadan yakın dönemdeki örnekleri ile karşılaştırarak benzerlik ve farklılıkları ile millî bayramların işlevleri açısından inceleyerek öne çıkan temalarını ortaya koymaktır. Tez konusu belirlenirken, yapılan araştırma sırasında konunun Hasan Biçer tarafından “*Cumhuriyetin 50. Kuruluş Yıldönümü Kutlamaları*”¹ adı ile daha önce bir yüksek lisans tezi olarak çalışıldığı tespit edilmiştir. Hazırlık safhası ve kutlamaların yapılışının Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), Resmî Gazete, kutlama programları ve dönemin belli başlı ulusal gazetelerinin incelendiği bu çalışmada, özellikle 26-30 Ekim 1973 tarihlerinde ağırlıklı olarak İstanbul, Ankara ve İzmir’de yapılan tören ve etkinlikler ele alınmıştır. Ayrıca törenlerin yapılışıyla ilgili dikkat çekici tespitlerde bulunulmuş, dört buçuk gün süren kutlamalar gün gün takip edilmiştir. Ancak; kutlamaların dünyadaki örneklerinin incelenmesi, taşradaki atmosferin ortaya konulması, coğrafi bölgeler arasında uygulama ve katılım açısından herhangi bir fark bulunup bulunmadığı, 10. Yıl Kutlamaları başta olmak üzere, daha önceki Cumhuriyet bayramı kutlamaları ile karşılaştırılarak değişim ve sürekliliklere değinilmesi, devletin ve kamuoyunun kutlamaları nasıl gördüğü, hangi temalara daha fazla vurgu yapıldığı ve dönemin tanıklarının hatıralarına değinilmesi yönünden konu farklı bir bakış açısıyla yeniden incelenmesi ve Cumhuriyet’in 100. Yılı’nın kutlandığı bu dönemde 50. Yıl Kutlamalarına farklı bir bakış açısı ortaya konulması için doktora tez konusu olarak belirlenmiştir.

Çalışma başta dış dünyadan örnekleri ile karşılaştırılması, taşrada yapılan kutlamalara da ağırlık verilmesi ve dönemin tanıklarının bakış açısının ortaya konulması yönünden özgün niteliği ile, 1960’tan sonraki Cumhuriyet bayramları ile ilgili alandaki boşluğa bir nebze de

---

¹ Hasan Biçer, **Cumhuriyet’in 50. Yıl Kuruluş Yıldönümü Kutlamaları**, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2017.

olsa katkı sunacağından önem taşımaktadır. Cumhuriyetin 50. Yılı Kutlamalarıyla ilgili herhangi bir sınırlılık belirlenmeden; hazırlık aşamasından, gündemden düştüğü zamana kadar bütüncül bir şekilde incelenmeye çalışılmıştır. Kaynaklardan gazete ve dergilerin 1972-1974 arası sayıları incelenirken; konunun Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM) nasıl ele alındığıyla ilgili değerlendirme yapabilmek için ise 40. Yıl Kutlamaları ile 1980 yılına kadarki tutanaklar taranmıştır.

II. Kavramsal Altyapı

Gündelik hayatta da önemli bir yere sahip olan tören, kutlamak-kutlama, şenlik, bayram, yıl dönümü, gelenek gibi kavramlar ile siyasi iktidarların önemle üzerinde durduğu millî bayram kutlamalarının işlevlerinin açıklanması çalışmanın daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Türk Dil Kurumu (TDK) Sözlüğünde tören “*Bir toplulukta, üyelerin belli bir olayı, kişiyi ve değerini ayırt edip sembolleştirmesi, bunların anlam ve öneminin güçlendirilmesi amaçlarıyla düzenlenen hareket dizisi, merasim. Anma, kutlama, nişan, evlenme, ölüm gibi sebeplerle yapılan toplantı, merasim, seremoni.*”² şeklinde tanımlanırken, kutlamak ise “*Mutlu bir olaya sevinildiğini söz, yazı veya armağanla anlatmak, kutlulamak, tebrik etmek. Önemli bir olayın gerçekleşmesinin yıl dönümü dolayısıyla tören yapmak, tesit etmek.*”³ biçiminde açıklanmaktadır. Buna bağlı olarak da kutlama kavramı “*kutlamak işi, tebrik*”⁴ olarak kullanılmakta; daha geniş bir katılım ve bir organizasyon neticesinde tertip edilen, eğlence ögesini de içinde barındıran bir kavram olarak beliren şenlik ise “*Belli günlerde yapılan, coşku veren eğlendirici gösterilerin tümü, bayram, festival*”⁵ şeklinde tanımlanmaktadır. Bayram ise “*Millî veya dini bakımdan önemi olan ve kutlanan gün veya günler, özel olarak kutlanan gün, sevinç, neşe.*”⁶ açıklaması ile çalışmada çokça kullanılan yıl dönümü “*Herhangi bir olayın üzerinden bir yıl geçtikten sonra yeni bir yılın başladığı gün,*

² (<https://sozluk.gov.tr/>), Erişim Tarihi: 06 Şubat 2024.

³ (<https://sozluk.gov.tr/>), Erişim Tarihi: 06 Şubat 2024.

⁴ (<https://sozluk.gov.tr/>), Erişim Tarihi: 06 Şubat 2024.

⁵ (<https://sozluk.gov.tr/>), Erişim Tarihi: 06 Şubat 2024.

⁶ (<https://sozluk.gov.tr/>), Erişim Tarihi: 06 Şubat 2024.

seneidevriye.”⁷ şeklinde sözlükte yer almaktadır. Geleneğin ise: “*Bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar, anane, tradisyon*”⁸ şeklinde açıklandığı görülmektedir. Yapılan tanımlardan hareketle özellikle tören, bayram, kutlama ve şenlik kelimelerinin birbiriyle bağlantılı anlamlar taşıdığı, gündelik hayatta birbirlerini ikame edebildiği söylenebilir.

Siyasi iktidarlar; içeride temel ilkelerini olgunlaştırmak, bunları halka benimsetmek ve özgüven vermek; kendi meşruiyetlerini teyit etmek, rejimle halkın kaynaşmasını temin etmek, toplumsal dayanışma ve düzeni sağlayarak devam ettirmek, milliyetçilik hissini güçlendirmek ve halkın tarihsel süreç ve milletin özellikleri konusunda eğitilmesini sağlamak; devletin kurulduğu günden itibaren yaşanan gelişmelerin muhasebesini yaparak kat ettiği mesafeyi ortaya koymak, kurucu liderlerini hatırlatmak ve geleceğe yönelik hedeflerini anlatarak meşrulaştırmak gibi amaçlar için millî bayramları araç olarak kullanırlar. Bu özel günlerden özellikle devletin kuruluş günlerinde yapılan törenler diğerlerine nazaran daha çok ilgi çekmektedir.⁹ Millî bayramlar kapsamında yapılan törenler aynı zamanda devletin varlığını, niteliklerini, gücünü ve otoritesini gösterdiği alanlar olmasının yanında,¹⁰ uygarlık ve uluslaşma mesajlarının verildiği bir halkla ilişkiler pratiğidir.¹¹ Ulusal törenlerde ulus öncesi dönemi silme, yeni döneme ait olanı temellendirme ve kabul ettirme¹² ile vatandaşların geleceğe umutla bakması ve onların yüreklendirilmesi amaçları üzerinde önemle durulmaktadır. Dışarıya karşı ise tehditlere karşı gücünü, milletin birlik ve beraberliğini, uluslararası alandaki saygınlığını çeşitli vasıtalarla kabullendirmek ve ülkeyi turizm açısından tanıtmaktır.

⁷ (<https://sozluk.gov.tr/>), Erişim Tarihi: 06 Şubat 2024.

⁸ (<https://sozluk.gov.tr/>), Erişim Tarihi: 06 Şubat 2024.

⁹ Yasemin Doğaner, “Cumhuriyetin Onuncu Yıl Kutlamaları”, *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, Yıl:5, sa:9, 2007, s.1.

¹⁰ Gülden Özkan, **Bir Halkla İlişkiler Uygulaması Olarak Cumhuriyet Bayramları: Kutlamalardan Yansıyan Ulus ve Kadın İnşası**, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Kocaeli, 2018, s.149.

¹¹ *Agt.*, s.127-128.

¹² *Agt.*, s.126-133.

Buna karşın törenler; siyasi iktidarların bu hedeflerine ulaşmasında yalnızca söylemler ve önemli tarihsel olayın döneme yansıtılması nedeniyle bir icra karakteri taşımadığından tek başlarına yeterli değildir. İktidarlar bunları belirli kurallara, şekillere ve programlara bağlarlar ve yıldönümleri gibi düzenli aralıklarla tekrarlanmasını sağlarlar. Halkın kültürel özelliklerini de yansıtan bu törenler iktidarın kontrolü dışında değişime uğramazlar.¹³ Bu yönden bakıldığında, belli bir süreden sonra içtenliklerini kaybettiği yani sıkıcı bulunduğu düşünülebilir; fakat bu düşüncenin o töreni senelerce izleyerek farklı herhangi bir renk görmeyen kişiler için geçerli olabileceği, bu törenleri yaşamlarının ilk yıllarında yeni görerek katılan bireylerde ise heyecan yaratabileceği söylenebilir.

Yeni törenlerin oluşturulmasında toplumsal kurumların değişiminin önemli bir etken olduğunu düşünen Connerton'a göre;1789 Fransız Devrimi'nde toplumsal kurumlar hızla değişime uğramış ve bunun sonucu yeni törenler ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla devrimin yıl dönümü olan Bastille Günü kutlamaları millî bayram olgusunun ilk örneğini teşkil etmiştir. Daha sonraki süreçte, iktidarlar bu örneğin de etkisiyle anılan önemli günlerde çeşitli törenler icra ederek hem tarihsel sürecin devamı içinde konumlandıklarını anlatmaya hem de iktidarlarını meşru kılmaya çalışmışlardır.¹⁴

Hobsbawm ise “*gelenğin icadı*” şeklinde tanımladığı bu yeni uygulamaların yani yeni gelenğin bir tarihsel geçmişi olmasını zorunlu görmemekte ve bu durumun yeni gelenklere özgünlük verdiğini savunmaktadır. Bunlar yeni gelişen durumlara da ayak uydurarak, kendi tarihsel sürecini de yaratıp kalıplaşarak ve yerleşerek karşılığını bulmaktadır. Ayrıca törenlerdeki top atışı gibi son 200 yılda bu yeni gelenkler, içerisinde bazı eski uygulamaları da barındırarak devam etmiştir. Milletlerin çeşitli özelliklerini gösteren bayrak ve devlet armasının yanında, ideolojik hareketler doğuran millî marşların ilk örneği ise 1740'ta kabul edilen Britanya millî marşıdır.¹⁵ Dolayısıyla bu gelenkler millî birliğin oluşturulması ve

¹³ Paul Connerton, **Toplumlar Nasıl Anımsar?**, Ayrıntı Yay., İstanbul, 2014, s.71-78.

¹⁴ **Age.**, s.89-90.

¹⁵ Firth Symbols, Public and Private, Londra, 1973'ten aktaran Eric Hobsbawm-Terence Ranger, **Gelenğin İcadı**, (Çev. Mehmet Murat Şahin), Agora Kitaplığı, İstanbul, 2006, s.14.

muhafaza edilmesinde ve bunun meşruluğunun sağlanmasında da önemli bir yer tutmaktadır.¹⁶

İcat edilen geleneklere bir başka örnek de 1875-1914 arası Avrupa’da yaygınlaşan anıt dikmedir. Yaygınlaşan anıtlar cumhuriyet rejiminin karakterini ve tarihsel köklerini belirgin şekilde yansıtmıştır. 1880’deki Bastille Günü halka açık törenlerin de ilk örneğidir. Bastille Günü’ndeki etkinlikler Fransızlara 1789’daki ruhu aşılama çabasına çalışmıştır.¹⁷ Bu gibi törenlerin yapılabilmesi için ise Moskova’daki Kızıl Meydan, Berlin’deki Sportspalası veya Paris’teki Belodrome d’Hiver gibi yerler kamuya açık alanlar olarak inşa edilmiştir.¹⁸

Çalışmayla ilgili kavramların anlaşılması açısından en pratik tanımlamalar İlhan Tekeli tarafından yapılmıştır. Tekeli’ye göre; belirli sistematik sınırları olan törenlerde görevler daha önce belirlenmiştir. Her ne kadar coşkulu bir günün yıl dönümünde yapılsa da resmî bir görünümde gurur ve saygı unsurlarını öncelikli olarak barındırmaktadır. Geçit töreni ve şölen ya da ziyafet şenliğinin iki temel unsurudur. Şölen veya ziyafet, sevgi gösterilen ve saygın kimselerin ağırlanması, bunların müzikli ve danslı olanı ise balodur.¹⁹

Kutlamaların işlevi konusunda toplumsal uzlaşmaya ve halkın eğitilmesine yaptığı katkı konusunda Tekeli de yukarıdaki fikirlere katılmaktadır. Fransız Devrimi’nin etkisiyle yapılagelen törenler laik bir imaj taşımaktadır.²⁰ Şenlik içerisinde şölenler, ziyafetler, yarışmalar, balolar, sergiler, konserler, sahne sanatları, halk dansları, baleler, fuarlar, bilimsel ve edebî toplantılar, tartışmalar, gösteriler, binicilik yarışları ve oyunları, sirk gösterileri, ateş oyunları, ışık ve havai fişek gösterileri, spor yarışmaları, panayırılar, ödül törenleri ve fener alayları gibi farklı etkinlikler yer alabilmektedir. Bu etkinliklerin önemli bir kısmı şenlikte yer almalı, en az üç gün ve üç gece sürmeli ve belirli bir programa bağlı

---

¹⁶ Hobsbawm, “Gelenekleri İcad Etmek”, *age.*, s.1-15. Bu durum Padişah II. Abdülhamid döneminde cuma selamlığı törenlerinde kendini göstermektedir. Eski ile yeni gelenek ve simgelerin birlikte yürütüldüğü cuma selamlıkları Avrupa’daki benzerlerinden de etkilenerek önem kazanmıştır. Selim Deringil (Çev. Gül Çağalı Güven), *İktidarın Sembolleri ve İdeoloji*, Doğan Kitap, İstanbul, 2014, s.36,39; David Cannadin, “Ritüelin Bağlamı, İcrası ve Anlamı”, *age.*, s.122-123.

¹⁷ Hobsbawm, “Seri Üretim Gelenekler: Avrupa, 1870-1914”, *age.*, s.314-316.

¹⁸ *Agm.*, s.353.

¹⁹ İlhan Tekeli, “Bir Toplumsal Anlatım Biçimi Olarak Kutlama Şenlikleri”, *Bir Çağdaşlaşma Projesi Olarak Türkiye Cumhuriyeti’nin 75 Yılı*, 1997, s.2-3.

²⁰ *Agm.*, s.6.

kalmalıdır. Şenlikte şenliğin açılışı, zirveye ulaştığı nokta²¹ ve sona erdiren faaliyet olmak üzere üç temel olay bulunmalıdır. Geniş kitlelere duyuran ve yoğun katılım yapılan bir olay ile başlatılan şenliğe zirvedeki etkinlik damgasını vurur. Şenliği sona erdiren etkinlik ise normal yaşama geçiş için yapılır. Bu tür organizasyonların başarısında tek merkezden yönetilmesi önemli olduğu için, ortaya konulan kurallar adına komite denen bu merkezden yürütülür. Etkili bir şekilde yapılabilmesi için maddi kaynağın da önemli olduğuna değinen Tekeli'ye göre bundaki başarı, yüksek katılım, toplumun önemli bir bölümünün ilgisinin çekilmesi ve katılanları kutlanan önemli günün ruh haline büründürmesine bağlıdır.²²

Bengül Salman Bolat ise tören ve kutlamaların süreç içerisinde değişebildiğini, törenin ayin, karnaval ve festival sözcüklerinin yerine ikame edilebildiğini, törenlerin toplumca önemli görülen olayların duygularını yansıttığını, bunların bir kurallar sistemi içerisinde ve simge olarak görülebilen etkinlikler olduğunu,²³ ayrıca Hobsbawm'ın tanımlamasına benzer şekilde yeni bir mazi oluşturmak için törenlerin kullanıldığını ortaya koyarak,²⁴ yeni rejimlerin korunması ve güçlü kılınması için önem verildiğini belirtmektedir.²⁵

Sibel Özbudun bu konuda Türkiye özelinde yaptığı değerlendirmede, Cumhuriyet törenlerinin ulusalcılık üzerine kurulu olduğunu; tören anlayışında katı bir resmîyet ve biçimcilik ile her şeyin planlı olduğunu ortaya koymuştur. Yine törenlerin, Atatürk'e bağlılığın işareti olarak Ankara'da Anıtkabir, diğer illerde Atatürk heykel, anıt ve büstlerine çelenk sunulması ve saygı duruşu ile başladığını ve ardından millî birlik ve bağımsızlığın bir ifadesi olan İstiklal Marşı eşliğinde göndere bayrak çekildiğini hatırlatarak dini herhangi bir söylem bulunmadığından laik, ulusalcı ve seçkinci olduğunu ifade etmiştir.²⁶

Türkiye'de yapılan millî gün törenlerinde askerî gücün vurgulanması, yoğunluğu dönemin özelliklerine göre değişmekle birlikte, İkinci Dünya Savaşını takip eden yıllardan sonra

²¹ Bu tanıma dayanarak bütün bir yıl hazırlıkları süren ve zamana yayılmış kutlama etkinliklerinden dolayı 26-30 Ekim 1973 tarihleri arasındaki 4,5 gün, çalışmada "Kutlamalarda Zirve" olarak adlandırılmıştır.

²² Tekeli, agm., s.9-12.

²³ Bengül Salman Bolat, **Millî Bayram Olgusu ve Türkiye'de Yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1923-1960)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 2012, s.1-6.

²⁴ Rene Pilorget'ten aktaran Bolat, **age.**, s.7.

²⁵ **Age.**, s.10.

²⁶ Sibel Özbudun, **Ayinden Törene**, Anahtar Kitaplar Yay., İstanbul, 1997, s.130-161.

azalmaya başlamıştır. Yine de bu gücün vurgulanması, geçit törenleri ve gösteriler aracılığıyla yapılmaktadır. Geçit törenlerine katılan siviller çoğu zaman askerler gibi yürümeye gayret etmekte, törenleri izleyenler, askerlerin geçit törenine ve gösterilerine ilgi göstermektedir. Askerî birliklerin bu törenlerdeki başarısı ve törenler sırasında okunan şiir ve marşlar halk üzerinde törenin etkisini arttırmaktadır. Öyle ki törenlerin başarısı önemli ölçüde Türk Silahlı Kuvvetleri'nin (TSK) performansı üzerine konumlanmaktadır.

Asker veya sivil, töreni icra eden kişilerde ise halktan gelen olumlu tepkilerin özel bir hatıra olarak etkisini sürdürdüğünü ve törenin zorlukları bir yana amaçlarını daha yoğun pekiştirdiğini söylemenin mümkün olduğu gibi, bıraktıkları his bakımından töreni icra edenlerle, izleyenler açısından farklı konumlandırılabilir. Ayrıca millî gün kutlamaları Türkiye'de önemli bir gündem maddesi olarak güncelliğini sürekli muhafaza eden ve farklı siyasi gelenekteki kişilerin gösterdikleri yaklaşım bakımından bir aidiyet ortaya koyma vesilesi olan bir olgudur.

III. Araştırmanın Yöntemi

Kutlamalar uzun bir sürece yayıldığından ve erken denebilecek bir tarihten itibaren hazırlıklara başlandığından geniş bir kaynakçaya ihtiyaç duyulmuştur. BCA'dan ulaşılabilen belgelerin önemli bir kısmı Resmî Gazete nüshaları olsa da doyurucu olmamakla birlikte, devletin konu ile ilgili ilk çalışmalarının ortaya konulması açısından önemlidir. Konunun TBMM nezdinde değerlendirilebilmesi için başvuru Cumhuriyet Senatosu tutanak dergileri (CSTD) ve Millet Meclisi tutanak dergileri (MMTD) ile Resmî Gazete nüshalarına sayısal ortama aktarıldığından kolaylıkla ulaşılabilmektedir.

Bunların dışında kalan kitaplar ve broşürler, gazete ekleri, dergi ve bülten özel sayı ve eklerine; başta Leman Şenalp tarafından hazırlanan bibliyografya ve ilgili etkinlikleri belirten eserden faydalanılarak²⁷ Beyazıt Devlet Kütüphanesi ve Millî Kütüphane kataloglarının taranması ve açık kaynaktan yapılan araştırmalar sonucu piyasadan ve sayısal arşivlerden

---

²⁷ Leman Şenalp, *Cumhuriyetimizin 50. Yılı Bibliyografyası ve Elli'nci Yıla İlgili Çalışmalar*, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1975.

ulaşılmıştır. Bu kapsamda; resmî kurumlar, özel kuruluş ve kişiler tarafından Cumhuriyetin 50. Yılı dolayısıyla yayınlanan toplam 187 kitap ve broşür incelenmiştir.

Keza gazeteler, dergiler ve il yıllıklarına da benzer şekilde hem yukarıdaki iki kütüphane hem de İstanbul Kent Kitaplığından ulaşılmış, dönemin süreli yayınlarından 170 farklı dergi ve bültenin 42 adedi özel sayı olmak üzere toplam 283 sayı dergi ve 2 adet dergi ilavesi taranmış; 13'ü ulusal ve 76'sı yerel olmak üzere toplam 89 gazete incelenmiştir. Yerel gazeteler İstanbul ve Ankara hariç geri kalan 65 ilden en az birer adet seçilmiştir. Doyurucu veri sağlanamayan 7 ilden ikişer adet gazete belirlenmiş, bunlar kaynakçada (*) ile işaretlenmiştir. Yerel gazete kategorisinde 1'i Kıbrıs'ta Türkçe ve 1'i İstanbul'da Rumca yayın yapan iki gazete de çalışmaya dâhil edilmiştir. Ayrıca yerel gazetelerin hangi ilde yayınlandığı dipnotlar ve kaynakçada 'Çukurova (Adana)' örneğinde olduğu gibi parantez içinde belirtilmiştir. Taşrada yapılan kutlamalarla ilgili verilerin alındığı yerel gazeteler görsel açıdan genel itibariyle yetersiz kalmıştır. Bu nedenle çalışmada, yerelde yapılan etkinliklerle ilgili görseller doyurucu nitelik ve nicelikte olamamıştır. Türkiye'de ulusal çapta yayın yapan gazetelerin 50. Yıl onuruna çıkardığı 10 gazete ilavesinden de faydalanılmıştır. Bunların dışında ağırlıklı olarak dünyadan millî gün kutlama örnekleri ile ilgili İngilizce yayın yapan toplam 20 yabancı gazeteden de konu takip edilmeye çalışılmıştır.

Valilikler tarafından 67 il, Basın Yayın Genel Müdürlüğü tarafından 1 Türkiye ve çeşitli kuruluşların çıkardığı 5 adet olmak üzere Cumhuriyetin 50. Yılı onuruna çıkarılan toplam 73 adet yıllık incelenmiştir. Bu yıllıklardan Türkiye ve il yıllıkları toplu şekilde hiçbir kütüphanede bulunmamaktadır. Bahsedilen kütüphanelerden ulaşılabilenler dışında, önemli bir kısmı da piyasadan temin edilmek durumunda kalmış; kaynakların temini yolunda en fazla zorluk il yıllıkları açısından yaşanmıştır. Ulaşılan tüm yazılı kaynaklarda yapılan okumalar sırasında konular tekrar edip etmediğine bakılmaksızın kutlamalarla ilgili tüm veriler not alınmıştır. Bu notlar belirlenen başlıklar altında tasnif edildikten sonra çalışmanın önemli bir yanı olan verilen mesajlar ile basın ve yayınlarda işlenen konuların sıklığının da ortaya konulmasını sağlamıştır. Kaynaklarda yer alan yazım hataları ise orijinaline sadık kalınarak aktarılmış, yalnızca yazı veya haber başlıklarındaki büyük veya küçük harflerin kullanımı düzeltilmiştir.

Döneme ait az sayıda video filmlerden de istifade edilerek basında yer alan bilgiler teyit edilmeye ve yeni tespitler yapılmaya çalışılmıştır. Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu'nun (TRT) video film arşivinde yapılan taramada kutlamalarla ilgili görüntülere ulaşılamamıştır. Ulaşılan video filmler özel kişilerce kayda alınıp açık kaynak ortamında paylaşılanlardır.

Ayrıca kutlamalara tanıklık etmiş kişilerle de Hacettepe Üniversitesi Etik Kurulu'ndan gerekli izin alınarak sözlü tarih çalışması kapsamında görüşmeler yapılmıştır.²⁸ Görüşülen toplam 21 kişiye kutlamalar sırasında öğrenci olup olmadığı göz önüne alınarak kişisel bilgileri hariç 10'ar soru yöneltilmiştir. Katılımcıların kutlamalar kapsamında çevresinde neler yaşandığı, hafızasında kalan en etkileyici unsurun ne olduğu, kutlamalara gösterdiği ilgide ailesinin siyasi eğiliminin etkisi olup olmadığı, önceki ve sonraki kutlamalarla 50. Yılı karşılaştırması ve daha etkileyici bir kutlama olabilmesi için nelerin yapılmasının daha iyi olduğunu ortaya çıkarmaya yarayan sorular yöneltilmiştir. Böylece hem basına veya diğer kaynaklara yansımamış olaylar veya düşünceler olup olmadığı hem de kutlamalarda verilen mesajların kişilerde nasıl etkiler bıraktığı belirlenmek istenmiştir.²⁹

Çalışma üç bölümden oluşmuştur. 1. Bölümde ilk olarak Cumhuriyetin 50. Yılı Kutlamalarına yakın tarihlerde icra edilen, farklı kültür ve medeniyetler içerisinde yer alan ülkelerin önemli yıl dönümleri incelenmiştir. 1967'de yapılan Sovyet İhtilalinin 50., 1971'de yapılan İran'ın Kuruluşunun 2500., yine aynı yıl içinde yapılan Yunanistan'ın Bağımsızlığının 150. ve 1976'da yapılan Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) Bağımsızlığının 200. yıl dönümü kutlamaları ile ilgili çıkarsamalar yapılmaya çalışılmıştır. Bu ülkelerin kutlamalarının hangi ana esasları barındırdığı, törenler sırasında yapılan konuşmalar ve etkinliklerde hangi mesajlar verildiği, verilen mesajlarla nelerin hedeflendiği, mesajların iletilmesinde hangi yöntemler kullanıldığı, diğer ülkelere katılım olup olmadığı, resmî törenler dışında hangi etkinliklerin yapıldığı ve bunlarla nelerin hedeflendiği, Türkiye'de ve diğer ülkelerde bu kutlamalarla ilgili neler yapıldığı, Türkiye'nin ve diğer ülkelerin kutlamalara yaklaşımı, yapılan harcamalara bakış açısı ve herhangi bir şekilde

²⁸ Hacettepe Üniversitesi Rektörlüğü Etik Kurulu'ndan alınan izin için bk. Ek-2.

²⁹ Yapılan Sözlü Tarih Çalışmasında yer alan sorular için bk. Ek-3.

protesto edilip edilmediği ortaya konularak ortak yönleri ve farklılıkları irdelenmeye çalışılmıştır. Aynı bölümde Türkiye’de 50. Yıl Kutlamalarıyla karşılaştırmalar yapılmasına bir altyapı oluşturulması için Osmanlı son döneminden Cumhuriyetin 40. Yılı Kutlamaları dâhil millî bayram ve genel tatil günleri kutlamaları kısaca değerlendirilmiştir.

Kutlamalar kapsamında yapılan tüm etkinlikler ile basın ve yayınlar çalışmanın 2. Bölümünde ele alınmıştır. Kendi içerisinde bütünlük oluşturması hedeflenerek; yapılan hazırlıklar ile kutlama haftası öncesi, sırası ve sonrasında yapılan etkinlikler kronolojik sıraya göre Atatürk’e atfedilenler, sosyal ve hukuk, kültürel, ekonomi ve bayındırlık ile güvenlik alanlarında yapılanlar olmak üzere beş ana kategoride; bu başlıklar arasında sayılamayacak resmî törenler de ayrı bir alt başlıkta incelenmiştir. Etkinlikler irdelenirken hangi mesajlar verilmeye çalışıldığı, bunların sıklığı ve hedef kitlesi, herhangi bir tepki ile karşılanıp karşılanmadıkları, kendiliğinden gelişen veya katılımın yoğun olduğu bir etkinlik bulunup bulunmadığı ve coğrafi bölgeler arasında herhangi bir fark olup olmadığına dikkat çekilmiştir. Türkiye dışında gerek Türkiye’nin gerekse bazı ülkelerin 50. Yıl teması ile yaptığı etkinlikler için ayrı bir başlık açılmamış, dışarıda yapılan her etkinlik ilgili başlık altında incelenmiştir.

Bu bölümde yine ilgili başlık altında 50. Yıl Marşı, hatıra pulları, şehirlerin süslenmelerinde kullanılan vecizeler ve hatıra objeleri ile millî piyango biletlerinin tarihsel süreç içerisinde verdikleri mesajlar ve yaptıkları vurgular açısından herhangi bir değişime uğrayıp uğramadıkları da çözümlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca 50. Yılda basın ve yayınların genel bir durumu ile çıkarılan yayınlar ve süreli yayınların kutlamalara yaklaşımları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

3. Bölümde ise ilk etapta kutlamalar öncesi devlet tarafından belirlenen ve kamuoyunda gündeme gelen amaçlar ve beklentiler ile hem anılan dönemde hem de dönemin tanıklarından elde edilen veriler ışığında kutlamalar sonrası yapılan değerlendirmeler ele alınmıştır. Daha sonrasında ise Cumhuriyet öncesi dönemin kutlama atmosferinde nasıl algılandığı ortaya konulmaya çalışılırken Millî Mücadele ve öncesi Türk tarihine bakış açısı belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca basın ve yayınlar ile törenler sırasında yapılan konuşma ve yayınlanan

mesajlardan yola çıkılarak Atatürk, Atatürkçülük ve Cumhuriyet algısının nasıl şekillendiği; sosyal ve hukuki, kültürel, ekonomi, bayındırlık ve güvenlik alanlarında Cumhuriyetin 50 yıllık döneminde yaşanan gelişmelere kutlama sürecindeki bakış açısı diğer bir söylemle kutlama vesilesiyle yapılan muhasebeden çıkarsamalar yapılmıştır. Anılan başlıklarda gelişmelerin değerlendirilmesinde hangi hassasiyetlerin öne çıktığı ve 1973 Türkiye'sinin kutlama atmosferinde ortaya çıkan yeni arayışları takip edilmiştir. Bu bölümde son olarak ise kutlama atmosferinde iç ve dış politika, Atatürkçülük, ekonomi, bayındırlık ve millî savunma alanlarında düşlenen medeniyet öngörüsü de ortaya konulmaya çalışılmıştır. Burada anılan öngörülerin somut veya soyut hedefler içerip içermediği ve dönemin koşullarının geleceğe bakışı nasıl şekillendirdiği irdelenmiştir.

Millî Bayramların önemli bir işlevi geçmişin muhasebesi, gelinen noktanın tespiti ve geleceğe yönelik beklentilerin ortaya konulmasıdır. Bu bölümde bu işlevden esinlenerek 'Cumhuriyet Öncesi Dönem', 'Cumhuriyet Dönemi' ve 'Geleceğe Bakış' başlıklarıyla 50. Yıl Türkiye'sinde geçmişe nasıl bakıldığı, gelinen noktadaki duruma nasıl yaklaşıldığı ve gelecekte neler beklendiği incelenmiştir. Sonuçta ise kutlamalar hem millî bayramların işlevleri açısından değerlendirilmiş, hem dönemin Türkiye'sinde gerek etkinlikler gerekse yapılan değerlendirmeler ışığında kutlamaların önemli vurguları ortaya konulmuş, hem de dış dünyadan verilen örnekler kapsamında benzerlik ve farklılıkları ifade edilmiştir.

Çalışmanın gerek alt bölümleri gerekse ana bölümlerinin sonunda bölümle ilgili öne çıkan hususlar tartışılmıştır. Dönemin tanıklarının etkinliklerle ilgili verdiği diğer bilgiler de ilgili bölümlerde değerlendirilmiştir. Bunun dışında hatırat veya günlüklere ulaşamamış, herhangi bir kişisel veya aile fotoğraf arşivinden faydalanılamamış dolayısıyla çalışma bu yönüyle doyurucu olamamıştır. Kutlamalar kapsamında çıkarılan para, piyango bileti, çay, sigara, kartpostal gibi hatıra objelerin önemli bir kısmı piyasadan temin edilmiş, ulaşamayanların görsellerine ise açık kaynaklardan ulaşılmıştır.

IV. Konu İle İlgili Araştırmalar

Türkiye’de yapılan millî bayram kutlamalarıyla ilgili son dönemde yapılan çalışmalar giderek artmaktadır. Konu ile ilgili alanda daha önceki dönemleri kapsayan 2, 75’inci Yıl Kutlamaları ile ilgili de 1 doktora tezi hazırlanmıştır. Bunlardan ilki Demo Ahmet Aslan’a ait “*Cumhuriyet’in Törensel Meşruiyeti: Ulus-Devlet İnşa Sürecinde Millî Bayramlar (1923-1938)*”³⁰ adlı çalışmadır. Bu çalışmada belirtilen dönemde kutlanan Osmanlı Devleti zamanından kalan bazı bayramlara da değinilerek, Cumhuriyet Bayramlarına da yer verilmiştir. Daha sonra yayımlanan diğer doktora çalışması ise Bengül Salman Bolat’a aittir. “*Millî Bayram Olgusu ve Türkiye’de Yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1923-1960)*”³¹ adını taşıyan bu tezde millî bayram olgusuyla ilgili oldukça geniş bir kavramsal açıklama yapılmış, ilgili dönem 1925-1938 ve 1939-1960 şeklinde ikiye ayrılarak incelenmiştir. Cumhuriyet’in 75. Yıl Dönümü Kutlamaları ile ilgili doktora tezi ise İnci Çağlayan’a ait “*Cumhuriyet’in 75. Yıl Kutlamaları Çerçevesinde ‘Atatürkçü Düşüncenin’ (Atatürkçülük) Yazılı Basındaki Yansımalarının Değerlendirilmesi (29 Ekim-4 Kasım 1998)*”³² adlı çalışmadır. Bu çalışmada Atatürkçü Düşüncenin törenler kapsamında basına yansımaları incelenmiştir.

Bu araştırmayla ilgili alanda aynı konu ile olan çalışma dâhil 4 yüksek lisans tez çalışması mevcuttur. Sevi Şeneken’e ait “*1930’lu Yıllarda İzmir’de Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları*”³³ adını taşıyan çalışmada anılan yıllarda İzmir’de gerçekleştirilen kutlamalar; hazırlıklar, merasim programları ve törenler esnasında yapılan konuşmalar çerçevesinde incelenmiştir. Onur Reyhan’a ait “*Tekirdağ’da Millî Bayram Kutlamaları (1950-1980)*”³⁴

³⁰ Demo Ahmet Aslan, *Cumhuriyet’in Törensel Meşruiyeti: Ulus-Devlet İnşa Sürecinde Millî Bayramlar (1923-1938)*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2011.

³¹ Bolat, *Millî Bayram Olgusu ve Türkiye’de Yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1923-1960)*, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2007.

³² İnci Çağlayan, *Cumhuriyet’in 75. Yıl Kutlamaları Çerçevesinde ‘Atatürkçü Düşüncenin’ (Atatürkçülük) Yazılı Basındaki Yansımalarının Değerlendirilmesi (29 Ekim-4 Kasım 1998)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2000.

³³ Sevi Şeneken, *1930’lu Yıllarda İzmir’de Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları*, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, İzmir, 2009.

³⁴ Onur Reyhan, *Tekirdağ’da Millî Bayram Kutlamaları (1950-1980)*, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tekirdağ, 2023.

isimli çalışmada ise millî bayram ve genel tatil günleri 10'ar yıllık dönemler halinde incelenirken Cumhuriyet bayramlarına da Tekirdağ özelinde yer verilmiştir. Nezahat Demirhan'ın "*Cumhuriyetin Onuncu Yılı'nın Türk İnkılap Tarihinde yeri ve önemi*"³⁵ adlı çalışmasının içeriğine ulaşamadığından herhangi bir değerlendirme yapılması mümkün olmamıştır.

Konuyla ilgili 8 adet makale çalışması da mevcuttur. Bunlardan Yasemin Doğaner'e ait "*Cumhuriyetin Onuncu Yıl Kutlamaları*"³⁶ adlı çalışma, hem arşiv belgelerinden faydalanılan hem de kutlamaların basına yansımalarına değinilen konuyla ilgili ilk makale çalışmasıdır. Şerif Demir'in "*Tek Parti Döneminde Siirt'te Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları*"³⁷, Erdem Çanak'ın "*Adana'da Cumhuriyetin Onuncu Yılı Kutlamaları*"³⁸, Yavuz Haykır-Mehmet Çevik'in "*Tek Parti Döneminde Elâzığ'da Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları*"³⁹, Hamdi Doğan'ın "*Yozgat'ta Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1925-1943)*"⁴⁰, Fevzi Çakmak'ın "*Bursa'da 15'inci Yıl Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları*"⁴¹ ve Erhan Alpaslan'ın "*Cumhuriyetin İlk Yıllarında Bursa'da Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1934-1945)*"⁴² adlı çalışmalarında ise anılan kutlamaların yerelde nasıl icra edildiğiyle ilgili ayrıntılı bilgiler verilmektedir.

---

³⁵ Nezahat Demirhan, **Cumhuriyetin Onuncu Yılı'nın Türk İnkılap Tarihinde yeri ve önemi**, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1990.

³⁶ Doğaner, agm., s.119-143.

³⁷ Şerif Demir, "Tek Parti Döneminde Siirt'te Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları", **Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, sa:4, 2015, s.38-48.

³⁸ Erdem Çanak, "Adana'da Cumhuriyetin Onuncu Yılı Kutlamaları", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, sa:86, 2013, s.1-25.

³⁹ Yavuz Haykır-Mehmet Çevik, "Tek Parti Döneminde Elâzığ'da Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları", **Turkish Studies**, Volume 9/7 Summer 2014, p. 331-377.

⁴⁰ Hamdi Doğan, "Yozgat'ta Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1925-1943)", **Journal Of Academic Social Science Studies**, Volume 6, Issue 5, May 2013, p.107-125.

⁴¹ Fevzi Çakmak, "Bursa'da 15'inci Yıl Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları", **Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C:11, sa:18, 2010, s.87-109.

⁴² Erhan Alpaslan, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Bursa'da Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1934-1945)", **Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi**, C:6, sa:1, 2019, s.104-135.

Cahide Sınmaz Sönmez ise “*Cumhuriyetin Onuncu Yıldönümü Kutlamaları ve 26 Ekim 1933 Tarihli Genel Af Yasası*”⁴³ adlı çalışmasında 10. Yıl Kutlamaları genel esaslarla değerlendirilmiş ve ilgili af kanunu geniş bir şekilde incelenmiştir.

---

⁴³ Cahide Sınmaz Sönmez, “Cumhuriyetin Onuncu Yıldönümü Kutlamaları ve 26 Ekim 1933 Tarihli Genel Af Yasası”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, C:9, sa:33-34, Mayıs-Kasım 2004, s.89-101.

1. BÖLÜM

CUMHURİYETİN 50. YILINA DOĞRU

1.1. DÜNYADAN MİLLİ GÜN KUTLAMA ÖRNEKLERİ

1.1.1. Sovyet İhtilali'nin 50. Yılı Kutlamaları

Dünya kamuoyunda önemli tepkiler alan Ekim Devriminin 50. Yıl Dönümü 1967 yılında kutlanmıştır. Sovyetler kutlamaları renklendirmek için uzay çalışmaları kapsamında Cosmos Serisi uydulardan bir dizi roketi uzaya göndermişlerdir. Bunlardan en önemlisi kutlamalardan 4 ay önce uzaya fırlatılan Venüs-4 adlı uydunun 18 Ekim 1967'de Venüs'e yumuşak iniş yaparak dünyaya sinyal göndermeye başlamasıdır. Kutlamalar kapsamında Venüs-4 haricinde uzaya toplam 6 uydu fırlatılmıştır.⁴⁴ Bunun yanında kutlamaların onuruna toplum hayatı açısından zararlı görülmeyen bazı suçların affı için Sovyet Yüksek Mahkemesi, Sovyet Yüksek Şûrasına tavsiyede de bulunmuştur.⁴⁵

Kutlamalar 3 Kasım 1967'de Moskova'da bir anma töreni ile başlamış, Komünist Parti Şefi Brejnev törendeki konuşmasında; en iyi silahlara sahip olduklarını, ABD'nin Vietnam'dan çekilmesine kadar Hanoi Hükûmetine yardım edeceklerini, Kızıl Çin'in Vietnam'a yardım etmediğini ve komünizmin ise gerçek anlamıyla dünyada var olmadığını açıklamıştır.⁴⁶ 7 Kasım 1967'de Kızıl Meydan'daki törenler öncesinde eski Sovyet marşları okunmuş,⁴⁷ protokolün tören alanında yerini almasından sonra törenler Savunma Bakanı Greko'nun askerî birlikleri denetlemesi, yaklaşık 10 dakikalık konuşması ile devam etmiş ve geçit töreni ile sona ermiştir. Savunma Bakanı konuşmasında ülkesinin en son model silahlara sahip olduğunu, ABD'nin Vietnam'da anlamsız bir savaş yürüttüğünü ve savaşın sona ermesi için

⁴⁴ Bahse konu uzay denemeleri hakkında bilgi için bk. "Rusya Venüse...", **Cumhuriyet**, 19 Ekim 1967, s.1,7; "Rus Uzay Aracı...", **Milliyet**, 19 Ekim 1967, s.1; "Kısaca", **Cumhuriyet**, 28 Ekim 1967, s.3.

⁴⁵ "Kısaca", **Cumhuriyet**, 28 Ekim 1967, s.3. Ayrıca incelenen kaynaklarda affın çıktığına yönelik herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

⁴⁶ "Rus İhtilali'nin 50...", **Milliyet**, 3 Kasım 1967, s.1.

⁴⁷ "Soviet Unwraps...", **The Daily Independent**, 7 Now. 1967, s.5.

üzerlerine düşen her şeyi yaptıklarını açıklamıştır. Ayrıca Arap-İsrail Savaşına⁴⁸ da değinmiş, Sovyet ordusunun her an hazır olduğunu ve dünyadaki gericilerin kendilerine kin ve nefret duyduklarını belirtmiştir. Bu konuşmanın daha önceki konuşmalarına göre oldukça yumuşak bir tonda olduğu şeklinde değerlendirmeler yapılmıştır.⁴⁹ Savunma Bakanı Greko'nun ABD'nin uluslararası gerilimi yükselttiğini ve bir başka dünya savaşı tehlikesini artırdığını iddia etmesine The New York Times gazetesinde dikkat çekilmiştir.⁵⁰

Törende en çok 40 metre boyunda ve 7000 mil menzile sahip bir stratejik füze dikkat çekmiştir.⁵¹ Nükleer başlıklı ve yörüngeye yerleştirilebilen bu füze ile ilgili Sovyet Radyo Televizyon sunucusu füzenin hiçbir orduda bulunmadığı bilgisini vermiştir. Ayrıca çeşitli özellikte farklı kıtalararası füzeler⁵² de dâhil 300'den fazla silah resmigeçitte yer almıştır.⁵³ Bu askerî geçit öncekilerden daha renkli olarak değerlendirilmiş, askerlerin bir kısmının ihtilal dönemindeki Lenin'in askerlerinin kıyafetlerini ve silahlarını taşıdıklarına ve halkın yoğun ilgisine dikkat çekilmiştir. Kutlamalar kapsamında tören alanı olan Kızıl Meydan'ın törene nasıl hazırlandığıyla ilgili bilgiler de aktarılmıştır. Kızıl Meydan'ın Lenin'in büyük portresi ve Sovyet bayrakları ile donatılması basın üzerinde durduğu konulardan olmuştur.⁵⁴

Törenlere Hindistan Başbakanı İndira Ghandi ve Finlandiya başbakanı da katılmıştır.⁵⁵ Geçit töreni uydular vasıtasıyla Amerika, Kanada ve Japonya gibi ülkelerin televizyonlarında da yayınlanmıştır.⁵⁶ Kutlamalarda Moskova'daki bütün büyük bina, köprü ve benzeri yerler

⁴⁸ Savaşla ilgili bk. İ.Levent Atmaca, **Arap İsrail Savaşları (1948-1973) ve Orta Doğu'ya Etkileri**, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli, 2008, s.74-93.

⁴⁹ "İhtilal Yıldönümünde Sovyet...", **Cumhuriyet**, 8 Kasım 1967, s.1.

⁵⁰ "Soviet Rocket In Parade", **The New York Times**, 8 Now. 1967, s.1,6.

⁵¹ "Moskova'daki Törende 40 Metre...", **Cumhuriyet**, 8 Kasım 1967, s.1,7.

⁵² "Sovyet İhtilali'nin 50...", **Milliyet**, 8 Kasım 1967, s.1,7.

⁵³ "İhtilal Yıldönümünde Sovyet...", **Cumhuriyet**, 8 Kasım 1967, s.1.

⁵⁴ "Soviet Rocket In Parade", **The New York Times**, 8 Now. 1967, s.1,6; "Soviet Unwraps...", **The Daily Independent**, 7 Now. 1967, s.5.

⁵⁵ Annual Report (1967-1968), **Government Of India Ministry Of External Affairs**, s.48 (<https://mealib.nic.in/?pdf2494?000>), Erişim Tarihi: 25 Ağustos 2023; "Soviet Rocket In Parade", **The New York Times**, 8 Now. 1967, s.1,6.

⁵⁶ "Moskova'daki Törende 40 Metre...", **Cumhuriyet**, 8 Kasım 1967, s.1,7; "Soviet Rocket In Parade", **The New York Times**, 8 Now. 1967, s.1,6.

aydınlatılmış veya hareketli neon ışıklarıyla ışıklandırılmış, halk kutlamalara eşlik etmiş, cadde ve sokaklarda içkiler içilmiş, danslar edilerek şarkılar söylenmiştir. Ülkede bulunan diplomatlara ve diğer ülkelerden gelen komünist delegasyona büyük bir resepsiyon da verilmiştir.⁵⁷

İhtilalin 50. Yılı nedeniyle çeşitli ülkeler ve uluslararası kuruluşlardan kutlama mesajları da gönderilmiştir. Birleşmiş Milletler (BM) Genel Sekreteri U Thant gönderdiği mesajda ihtilalin yıl dönümünü kutlamış, Rusların Faşizm ve Nazizmin yenilmesi dâhil, insanlığın ilerlemesine önemli katkılar sağladığını belirtmiştir.⁵⁸ Türkiye'den ise Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay ve Başbakan Süleyman Demirel mevkidaşlarına birer mesaj göndererek 50. Yılı kutlamışlardır.⁵⁹ Bu mesajlarda iki ülke arasındaki gelişen ilişkilere ve dünya barışının sağlanması çalışmalarına dikkat çekmişlerdir. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğini (SSCB) yıl dönümünden dolayı komünizmle yönetilen Çin, Arnavutluk ve Küba yönetimleri tebrik etmemiş⁶⁰ hatta kutlamaları izlemek üzere temsilci de göndermemişlerdir.⁶¹ Ancak Çin başbakanı yayımladığı mesajda Çin'in Sovyet Devrimine yaptığı desteğe vurgu yapmıştır.⁶² Buna karşın yıl dönümü bazı Doğu Bloku ülkelerinde olduğu gibi Çin'de de kutlanmıştır. Pekin'de yaklaşık 10.000 kişinin katıldığı miting ile yapılan kutlamalara Mao katılmamıştır. Mao'nun varisi sayılan Ping dünyanın her yerindeki ihtilalci halkların Sovyetleri sevdiğini; fakat Stalin'den sonra Kruscev, Brejnev ve Kosigin'in ihtilale ihanet ettiğini ve ülkede kapitalizmi yeniden canlandırdıklarını iddia etmiştir. Mitinge Çin Dışişleri Bakanı, Kültürel İhtilal Grup Başkanı, Başbakan Yardımcısı ve ilgili diğer kişilerle birlikte katılmıştır.⁶³ Mao ise yaptığı açıklamadan Ping'in kapitalistleşme konusunda yaptığı eleştirilere destek vermiştir.⁶⁴

⁵⁷ "Soviet Rocket In Parade", **The New York Times**, 8 Now. 1967, s.1,6.

⁵⁸ "Moskova'daki Törende 40 Metre...", **Cumhuriyet**, 8 Kasım 1967, s.1,7; "Sovyet İhtilali'nin 50...", **Milliyet**, 8 Kasım 1967, s.1,7.

⁵⁹ "Sovyet İhtilali'nin 50...", **Milliyet**, 8 Kasım 1967, s.1,7.

⁶⁰ "Moskova'daki Törende 40 Metre...", **Cumhuriyet**, 8 Kasım 1967, s.1,7.

⁶¹ "Moskova'yı Sadece 3...", **Cumhuriyet**, 9 Kasım 1967, s.3.

⁶² "Mao Snubs Rally For...", **The Guardian**, 7 Now. 1967, s.11.

⁶³ "Rusya İhtilale İhanet...", **Cumhuriyet**, 8 Kasım 1967, s.3.

⁶⁴ "Mao Snubs Rally For...", **The Guardian**, 7 Now. 1967, s.11.

İhtilalin yıl dönümü çeşitli ülkelerdeki Sovyet dış temsilciliklerinde de kutlanmıştır. ABD'deki resepsiyonda iki ülke arasında 50 yıldır savaş olmadığını, gelecek 50 yılda da aynı beklentiler içinde olduklarını vurgulayan ABD Dışişleri Bakanı'nın resepsiyona katılmasından Sovyetlerce memnuniyet duyulduğu açıklanmış; Birleşik Arap Cumhuriyeti Başkanı Nasır Kahire'deki, İngiltere Başbakanı Wilson, Dışişleri Bakanı ve ilgili kademedekiler Londra'daki resepsiyonlara katılmışlardır.⁶⁵ Türkiye'de ise Başbakan Süleyman Demirel'in, Moskova Büyükelçiliği'nde düzenlenen Cumhuriyet Bayramı Resepsiyonuna Rus Başbakanı Kosigin'in katılmamasından dolayı Rus Büyükelçiliğindeki resepsiyonda bulunmadığı açıklamıştır. Resepsiyona Dışişleri Bakan Vekili ve İçişleri Bakanı Faruk Sükan, Maliye Bakanı Nevzat Cihat Bilgehan, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Refet Sezgin, İsmet İnönü, Bülent Ecevit ve siyasi parti temsilcileri katılmışlardır. İstanbul Başkonsolosluğu'nda verilen kokteyle ise askerî ve mülki erkân katılmıştır.⁶⁶

Bazı Batı gazetelerinde askerî geçit töreninde sergilenen silahların üzerinde durulmuş, bu törenin bir füze şovu olduğu⁶⁷ ve özellikle sergilenen 40 metrelik füze ile ABD'nin vurulabileceği, Sovyetlerin bu tutumunun, Vietnam Savaşı nedeniyle ABD'ye karşı bir mesajı olarak algılandığı yorumları yapılmıştır.⁶⁸ Kutlamalar dışarıdan tepkilere de yol açmış, 70 Amerikan kuruluşu bugünü "*Komünizmin kurbanları için matem günü*" olarak ilan etmişlerdir.⁶⁹ İçeride ise bu tarz bir tepki olduğuna yönelik bilgiye ulaşılamamıştır.

Yıl dönümü dolayısıyla ülke dışında da çeşitli etkinlikler tertip edilmiş, Sovyetler düzenlenen uluslararası etkinliklere de katılmıştır. Avrupa Voleybol Şampiyonası'nda Sovyet erkek takımı şampiyon olmuş⁷⁰ ve İngiltere Manchester'da 27 Kasım-16 Aralık 1967 tarihleri arasında sanat festivali düzenleneceği, festival programında Maxim Gorki'nin

⁶⁵ "Moskova'yı Sadece 3...", **Cumhuriyet**, 9 Kasım 1967, s.3.

⁶⁶ "Rus Elçiliğindeki Davete...", **Milliyet**, 9 Kasım 1967, s.1,7; "Moskova'daki Törende 40 Metre...", **Cumhuriyet**, 8 Kasım 1967, s.1,7.

⁶⁷ "Television", **The Guardian**, 8 Now. 1967, s.7.

⁶⁸ "Soviet Rocket In Parade", **The New York Times**, 8 Now. 1967, s.1,6.

⁶⁹ "Moskova'daki Törende 40 Metre...", **Cumhuriyet**, 8 Kasım 1967, s.1,7.

⁷⁰ "8 Kasım'da Rusya Şampiyon", **Cumhuriyet**, 9 Kasım 1967, s.8.

otobiyografisinin de olduğu film gösterisi ile şiir ve müzik dinletileri de yapılacağı bildirilmiştir.⁷¹

Benzer herhangi bir etkinlik düzenlenmeyen Türkiye’de ihtilalin yıl dönümü ile ilgili basında çeşitli değerlendirmeler yapılmıştır. Milliyet Gazetesi’nde Sami Kohen ve Mehmet Ali Birand, Rusya’nın 50 yıldaki askerî, teknik ve ekonomik alanlardaki gelişmelerini anlatan bir yazı dizisi hazırlamıştır.⁷² Bu yazı dizisinde devrime giden süreç değerlendirilmiş⁷³ ve Rusya’nın uzay yarışında birinci, askerî güçte ise ikinci olduğu tespitleri aktarılmıştır.⁷⁴ İsmet Giritli ise aynı gazetede yazısında Sovyet İhtilali’ne giden tarihsel sürece değinmiş, Mustafa Kemal Atatürk’ün yakın dönemde farklı ideolojilerle yaptıkları devrim sonucunda iyi komşuluk ilişkileri geliştirdiklerine vurgu yapmış ve “büyük bayramı” kutlamıştır.⁷⁵ Cumhuriyet Gazetesi’nde de çizgi roman halinde eski Rus rejimi kötülenerek yine ihtilale giden tarihî süreç anlatılmış,⁷⁶ bu önemli yıl dönümünün Sovyet politikalarının Türk çıkarlarına uygun olduğu ölçüde tebrik edilebileceği bildirilmiştir.⁷⁷

Türk-Sovyet ilişkilerinde 1964’ten itibaren Kıbrıs sorunundan kaynaklı bir yakınlaşma dönemi başlamış ve kutlamalar sırasında karşılıklı ziyaretlerin yapılması düzeyinde devam etmiştir. Sovyet Başbakanı Kosıgin’in 1966’daki resmî ziyaretine karşılık,⁷⁸ kutlamaların hemen öncesinde Başbakan Süleyman Demirel’in 19-29 Eylül 1967’de Sovyetler Birliğine resmî ziyarette bulunması⁷⁹ göz önüne alındığında her iki gazetenin de dönemin dış siyasi atmosferine paralel bir tutum sergiledikleri söylenebilir.

⁷¹ “Russian Arts Festival...”, **The Guardian**, 9 Now. 1967, s.6.

⁷² “Sovyet İhtilali”, **Milliyet**, 7 Kasım 1967, s.1.

⁷³ Sami Kohen- Mehmet Ali Birand, “Sovyetlerin 50 Yılı”, **Milliyet**, 7 Kasım 1967, s.5.

⁷⁴ Kohen-Birand, “Sovyetlerin 50 Yılı”, **Milliyet**, 9 Kasım 1967, s.1,5.

⁷⁵ İsmet Giritli, “Rus İhtilali”, **Milliyet**, 7 Kasım 1967, s.2.

⁷⁶ “50nci Yıldönümünde 1917 İhtilalinin Hikâyesi”, **Cumhuriyet**, 24 Ekim-10 Kasım 1967, s.3.

⁷⁷ “Geziler ve Yıldönümü”, **Cumhuriyet**, 6 Kasım 1967, s.3.

⁷⁸ İmren Arbaç, “Sovyetler Birliği Başbakanı Kosıgin’in Türkiye Ziyareti ve Türk-Sovyet İlişkilerine Yansımaları (20-27 Aralık 1966)”, **Hacettepe Üniversitesi Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Yıl:19, sa:39, Güz 2023, s.1662.

⁷⁹ Kemal Karpat, **Türk Dış Politikası Tarihi**, Timaş Yay., İstanbul, 2012, s.270-277.

İhtilalin 50. Yılı Kutlamaları bir açılış töreni ile başlamış, geçit töreni ve akşamında verilen resepsiyonla devam etmiştir. Törenlere halkın yoğun katılımına ve özellikle dünya televizyonlarından yayınlanmasına önem verilerek; tarihî kıyafetli askerler ve kurucu liderlerini ön plana çıkarma, mevcut gücünü kendi halkına ve dünya kamuoyuna gösterme çabaları dikkat çekmiştir. Törende yapılan konuşmalarda ordunun gücüne vurgu yapılmış, böylece komünizmle yönetilmeyen ülkelere kendi rejimlerinin en iyi rejim olduğu mesajı verilmeye ve bir şenlik atmosferi içerisinde halkla bütünleşmeye çalışılmıştır. Uzaya fırlatılan uyduların, Venüs'e gönderilen uzay aracının dünyaya sinyal göndermesinin ve geçit töreninde kıtalar arası füzenin sergilenmesinin, kutlamaların prestij olayları olarak görüldüğü söylenebilir.

Batı Bloku ülkelerinden ve BM başkanından gelen olumlu mesajlar karşısında; bazı Batı gazetelerinde bu törenler bir gövde gösterisi olarak algılanmıştır. Kutlamalara Doğu Bloku ülkelerinden de tepkiler gelmiş, komünizmin uygulanmasından doğan anlaşmazlıkların kutlamalara da yansıdığı görülmüştür. Çeşitli ülkelerde bulunan dış temsilciliklerde de resepsiyon verilerek kutlamaların dünya genelinde duyurulması amaçlanmıştır. Bu tür özel günlerde uygulanan ve devletin gücünü gösteren genel veya kısmi af konusu da gündeme gelmiştir. İncelenen kaynaklarda kutlamaların merkezî bir komite tarafından planlanıp yürütüldüğüne, dini herhangi bir söylem veya etkinlik ile kutlamalara ayrılan bütçe ile ilgili bir habere rastlanmamıştır.

Her ne kadar Sovyet İhtilalinin 50. Yıl dönümü kutlamaları Soğuk Savaşın yumuşama döneminin atmosferini yansıtmış olsa da yapılan geçit töreninde verilen mesajların bir Doğu Bloku ülkesi olan SSCB rejiminin, yayılma politikasına uygun şekilde olduğu; Faşizm ve Nazizmin yenilmesinde bulunulan katkıya vurgu yapıldığı açıktır. Rusya SSCB döneminden kalan bayramlardan 9 Mayıs Zafer Bayramını hâlen kutlamaya devam etmektedir. Rusya - Ukrayna Savaşının devam ettiği dönemde kutlanan bayramda yine Kızıl Meydan'da askerî geçit töreni düzenlenmiştir. Rus yayın organı Sputnik Türkiye'de yer alan habere göre kutlama kapsamında Ukrayna'ya gönderdiği mesajda NATO'yu eleştiren Rusya Devlet

Başkanı Vladimir Putin, Nazizmin canlanmasına karşı mücadele vurgusu yapmıştır.⁸⁰ Kutlamalara ilgi gösteren Reuters'ta yer alan haberde ise savaşın beklenenden daha uzun sürdüğü, bu durumda Putin'in ülkesine nasıl bir kahramanlık hikâyesi yansıtacağı merak edildiği şeklinde eleştirel yorumlar dikkat çekerken⁸¹ 50. Yılda dünya kamuoyuna verilen Nazizm ve Faşizmin yenilmesi yönündeki mesajlardaki vurgu ile bu törende yapılan vurgunun benzer şekilde olduğunu söylemek mümkündür.

1.1.2. Yunanistan'ın Bağımsızlığının 150. Yılı Kutlamaları

Yunanistan'ın Osmanlı Devleti'nden bağımsızlığını kazanmak için başlatılan isyanın yıl dönümü olan 25 Mart 1821 tarihi esas alınarak bu gün Yunan Bağımsızlık Günü olarak kutlanmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin 50. Yıl Dönümüne yakın bir tarih olan 25 Mart 1971'de Bağımsızlık Günü'nün 150. Yılı antikomünist bir hareketin sonucu 21 Nisan 1971'de 'Albaylar Cuntası' olarak adlandırılan bir grubun hükûmet darbesi ile yönetimi ele geçirip yedi yıl süren bir askerî yönetim döneminde kutlanmıştır.⁸² Her ne kadar ABD destekli bir harekât olarak değerlendirilmiş olsa da Yunanistan bu dönemde Batı Bloku karşısında yalnızlaşmıştır.⁸³ Kaldı ki yapılan basın taramasında, yıl dönümü kutlamaları açısından incelenen diğer üç ülkedeki ilgiye göre kutlamalar neredeyse ABD, Kanada ve İngiliz basınınca görülmemiştir. Bu sırada hem Yunanistan'ın Türkiye ile ilişkilerinin Kıbrıs ve Ege sorunları temelinde gergin bir atmosferde ilerlemesi⁸⁴ hem de 12 Mart Muhtırasının hemen ardına rastlamasının yoğun gündeminden dolayı Türk basınında da sadece bir kaç gazetede kutlamalara yer verildiği söylenebilir.

⁸⁰ "9 Mayıs Zafer Bayramı...", **Sputnik Türkiye**, 9 Mayıs 2022. (<https://tr.sputniknews.com/20220509/moskovada-9-mayis-zafer-bayrami-kutlamalari-1056197895.html>), Erişim Tarihi: 22 Haziran 2022.

⁸¹ "Putin To Send...", **Reuters**, 9 Mayıs 2022. (<https://www.reuters.com/world/europe/putin-send-doomsday-warning-west-russias-ww2-victory-parade-2022-05-06/>), Erişim Tarihi: 22 Haziran 2022.

⁸² Çiğdem Kılıçoğlu, **Albaylar Cuntası Döneminde Yunanistan'ın Türkiye Politikası (1967-1974)**, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010, s.66.

⁸³ **Agt.**, s.86.

⁸⁴ **Agt.**, s.126.

Bir organizasyon komitesince yönetilen 150. Yıl Dönümü Kutlamaları bütün bir yıla yayılmıştır. Kutlama programına Eylül 1970'de Eski Parlamento'da yapılan büyük bir toplantıda son şekli verilmiş, programın hazırlanmasında Başbakan Giorgios Papadopoulos etkili olmuş, 1971 yılı 'Yunan Ulusal Bağımsızlık Yılı' olarak kabul edilmiştir.⁸⁵ Resmî kutlamalar ise ülke genelinde 24 Mart 1971'de bir dini ayinin ardından Meçhul Asker Anıtına çelenk sunma töreniyle başlamış ve 3 gün sürmüştür. 25 Mart'ta yapılan törenlerin merkezini öğrenciler ve askerlerin katıldığı geçit töreni oluşturmuş; ayrıca Atina Üniversitesi'nde de resmî bir tören düzenlenmiştir. Kutlamalarda yıl boyunca festivallere önem verilmiştir. Kutlamalar nedeniyle Başbakan Papadopoulos özellikle gençlere hitap eden bir mesaj yayınlamıştır. Bu mesajda birlik ve beraberlik çağrısı yaparak kutlamalara katılımın sağlanmasını istemiş;⁸⁶ ancak geçirdiği rahatsızlık nedeniyle törene katılamayan başbakan hakkında cuntanın diğer üyelerince bertaraf edildiği iddiaları ortaya atılmıştır.⁸⁷

Yapılan askerî geçit töreni New York Times gazetesinde cunta rejiminin meşruiyetini pekiştirmeye yönelik olduğu yönünde eleştirilmiştir.⁸⁸ Atina'nın Anayasa Meydanına yakın bir yerde 23 Mart 1971 gecesi çok şiddetli bir patlama meydana gelmesi bu törenlerin geniş güvenlik tedbirleri altında yapılmasına neden olmuştur.⁸⁹ Geçit töreninin yanı sıra atletizm yarışmaları ve ülke çapında şenlikler düzenlenmiş,⁹⁰ ülkeye hizmetleri dokunan zanaatkâr, sanatçı, işçi, çiftçi, memur, öğretmen ve bilim insanları gibi kimselerin yer aldığı şeref listesi yayınlanmış ve bunlara ödüller verilmiştir.⁹¹

ABD, İngiltere ve Kanada'dan yayın yapan gazetelerden ulaşılabilenlerin Yunanistan'daki kutlamalardan ziyade diğer ülkelerde yapılan etkinliklere daha fazla ilgi gösterdiği

⁸⁵ Gonda van Steean, "Anniversaries", **The Greek Revolution**, Edt. Paschalis M. Kitromilides-Constantinos Tsoukalas, Harward University Press, London, 2021, s.694-705.

⁸⁶ "Prime Minister Message...", **Embros** (İstanbul), 25 Mart 1971, s.4; "Atina'daki Geçit Töreni", **Bugün**, 31 Mart 1971, s.7.

⁸⁷ "Flu Hits Papadopoulos", **The Evening Sun**, 26 March 1971, s.50; "Greek Premier Hit...", **The Indianapolis Star**, 28 March, 1971, s.8.

⁸⁸ Alfred Friendly, "Greeks, Torn By Faction...", **The New York Times**, 26 March 1971, s.1.

⁸⁹ "Kısa Haberler", **Vatan**, 25 Mart 1971, s.2.

⁹⁰ Steean, agm., s.694-705.

⁹¹ "Prime Minister Message...", **Embros** (İstanbul), 25 Mart 1971, s.4; "150 Years Of Greek...", **The Post Crescent**, 23 March 1971, s.4; "Atina'daki Geçit Töreni", **Bugün**, 31 Mart 1971, s.7.

görülmüştür. Yunanistan dışında kutlamalar Fransa, Avusturya, İsviçre,⁹² Kanada, İngiltere ve özellikle yoğun olarak ABD’de yapılmıştır. Ulaşılan kaynaklara göre İngiltere Hyde Park’ta Yunan İsyanı sırasında (“*Yunan Bağımsızlık Savaşı*”) ölen Byron’un anıtı önünde,⁹³ Kanada’da ise Yunan Ortodoks Kilisesinde törenler düzenlenmiştir.⁹⁴ Kutlamaların yoğun olarak yapıldığı ABD’de gelişmeler genellikle yerel basından takip edilebilmiştir. Buradaki kutlamaların Yunan dernekleri ve Ortodoks Kilisesinin organizasyonu ile gerçekleştirildiği, daha çok dini törenler ve toplantılar ile küçük çaplı diğer etkinliklerin yapıldığı; bu etkinliklere daha çok kadın ve çocukların katıldığı anlaşılmaktadır.⁹⁵

ABD’de küçük etkinliklerin dışında yoğun katılımlı geçit törenleri de düzenlenmiştir. Bunların en büyüğü 22 Mayıs 1971’de Chicago’da yapılandır. ‘1821-150 Years Of Independence-1971’ yazılı büyük Yunan bayrağı ve Yunan geleneksel kıyafetli katılımcılar dikkat çekmiştir. Törenin yapıldığı State Caddesi ABD ve Yunan bayraklarıyla süslenmiştir. Geçitte tarihî kişiliklere de yer verilmiş ve ‘Plato Teaches Mankind’ yazısı olan bir araçta Platon’u canlandıran bir manken geçiş yapmıştır. Şeref tribününde ise önde din adamları yer almıştır. Hem töreni icra edenler, hem de seyirciler arasında kadınların yoğun katılımı dikkat çekmiş, özellikle seyirciler Yunan bayrağı renklerinden oluşan kıyafetler giymişlerdir.⁹⁶ Yılın Yunanının da seçildiği bu organizasyonu Yunan Derneği düzenlemiştir.⁹⁷

Başka bir geçit töreni ise 16 Mayıs 1971’de New York’ta yapılmış, geçite geleneksel dansçılar ve Bağımsızlık Yılı Güzeli seçilen Naomi Kaffas da katılmıştır. Başpiskopos İakovas yaptığı konuşmada “*ruh, tarih, cesaret ve sonsuz Yunanlık bu geçitte. Kahramanlık halesini ve meşalesini taşıyan, 400 yıllık esaret zincirini kırmış, şehit olmuş, 3000 yıllık*

⁹² “Prime Minister Message...”, **Embros** (İstanbul), 25 Mart 1971, s.4.

⁹³ “Greek Protest in Park”, **The Guardian**, 26 March 1971, s.7.

⁹⁴ “Anniversary Is Celebrated”, **The Leader Post**, 1 April 1971, s.9.

⁹⁵ “Greeks Observe 150th...”, **Sioux City Journal**, 15 March 1971, s.15; “Greek Dances Slider...”, **The Journal**, 25 March 1971, s.12; “Running The Marathon”, **The Central New Jersey Home News**, 26 March 1971, s.6; “Soutland Greeks Celebrate...”, **Press-Telegram**, 29 March 1971, s.9.

⁹⁶ “**1971 Chicago Greek Parade**”, 25 March 2021. (<https://www.youtube.com/watch?v=ieNMQlhQb4M&t=67s>), **Erişim Tarihi**: 09 Temmuz 2022; “Greeks On Parade”, **Chicago Tribune**, 23 May 1971, s.70.

⁹⁷ “Greek-Americans To...”, **Suburbanite Economist**, 18 April 1971, s.63.

özgürlük ruhuyla 150 yıllık bağımsızlığımızı bugün kutlayacağız.” diyerek Yunan tarihi, medeniyeti ve milliyetçilik temalarına vurgu yapmıştır. Geçit sırasında cunta hükûmeti aleyhine protestolar da yapılmış; “*Yunanistan’a Özgürlük*”, “*Faşistlere Ölüm*”, “*Yıkıl Cunta*” sloganları atılmıştır.⁹⁸ Bundan başka 24 Mart 1971’de Yunan kökenli Amerikalılar Philadelphia’da da geçit töreni yapmışlardır. Yapılan bir yorumda kutlamaların Amerikan ulusal kültürüne renk kattığı vurgulanarak destek verilmiştir.⁹⁹

Kutlamalar kapsamında; Yunanların 400 yıl Türk esareti altında kaldıkları,¹⁰⁰ bu karanlık dönemde dini yaşamlarının engellendiği, kiliselerinin ahır yapıldığı ve şarap içmelerinin dahi yasaklandığı, özgürlük ve demokrasilerinden 400 yıl boyunca mahrum kaldıkları,¹⁰¹ 150 yıl önce Türklerden nasıl kurtuldularsa şimdi de komünizmden Yunanistan’ı cuntanın kurtardığı yorumları dikkat çekmiştir.¹⁰² Kutlamalarla ilgili Türk basınında çıkan nadir haberlerden birinde ise bir Yunan gazetesinden “*1821 İhtilalinin Yıldönümünü kutladığımız bugünlerde çünkü düşman ve bugünkü dostlarımızla geçmişi tekrar ele almalıyız.*”¹⁰³ şeklindeki Türkiye lehinde bir yorum aktarılmıştır. Yunanistan’da yapılan kutlamalar televizyon ve radyodan da yayınlanmıştır. Kutlamalarla ilgili; Yunan cunta rejiminin iç savaşın etkilerini ve komünizm sempatisini silmeye yönelik bir tören düzenlediği, rejimin millî gurur ve yaşanan kargaşalardan sonra istikrar arayan bir kitleye hitap ettiği, bu törenlerin tamamen propaganda faaliyeti olduğu, anılan dönemde yayınlanan filmlerin de yapılan propagandanın bir aracı olduğu, diğer bir amacın ise kutlamaları askerî rejimin kendisini meşrulaştırma aracı olarak gördüğü, Yunan tarihine vurgu yapıldığı, önemli bir sanatsal veya mimari eser bırakılmadığı şeklinde değerlendirmeler de yapılmıştır.¹⁰⁴

⁹⁸ “Greeks Parade Despite...”, **The Central New Jersey Home News**, 17 May 1971, s.19.

⁹⁹ “Greeks Warship...”, **The Philadelphia Inquirer**, 26 March 1971, s.3.

¹⁰⁰ Charles G.Sampos, “Hail, Hail Freedom”, **The Lowell Sun**, 25 March 1971, s.51.

¹⁰¹ “Greeks Observe 150th...”, **Sioux City Journal**, 15 March 1971, s.15; “Soutland Greeks Celebrate...”, **Press-Telegram**, 29 March 1971, s.9.

¹⁰² “Greek Independence Day”, **The High Point Enterprise**, 24 March 1971, s.4.

¹⁰³ “Bir Yunan Gazetesi...”, **Milliyet**, 9 Ocak 1971, s.3.

¹⁰⁴ Steean, agm., s.694-705.

Başta Başbakan Papadopoulos olmak üzere yönetime el koyan askerler askerî müdahaleyi ‘21 Nisan 1967 Devrimi’ olarak nitelemişlerdir. Cunta bu rejimi “*antik Yunan değerleri ve Hristiyan etiği üzerine kurmuş*” ve yeni Megali İdea olarak yayılmacı değil bir medeniyet oluşturma tezi üzerine oturtmuştur.¹⁰⁵ Belirtilen bu fikirlerin kutlamaların üzerinde de etkili olduğu görülmektedir. Konuyla ilgili yapılan basın taramasında Daily News, Guardian, New York Times gibi gazeteler yanında ABD, İngiltere ve Kanada’da yayımlanan yerel gazetelerin önemli bir kısmı incelenmiştir. Neticede batı basını çoğunlukla kendi ülkelerinde yapılan kutlamalara ilgi duyduğundan Yunanistan’da yapılan kutlamalarla ilgili detaylı verilere ulaşılammıştır. Rumca yayınlanan Embros Gazetesi dışında Türk basınında dönemin yoğun siyasi gündemi ve gereği kutlamalara pek ilgi gösterilmemiştir.

Yunanistan’daki kutlamalar bir organizasyon komitesince idare edilmiş, konuyla ilgili bir kanunun çıkarılıp çıkarılmadığı tespit edilememiştir. Kutlamalarda askerî yönün ağırlık kazanması, cunta döneminde yapılmasının doğal sonucu olarak görülmelidir. Yunan rejiminin kutlamaları antik Yunan tarihi temelinde Yunan milliyetçiliği üzerine inşa ettiği yorumları yapılırken, söylemlerin daha çok birlik ve beraberlik mesajları verdiği söylenebilir. Geçit töreninin yanı sıra toplumun tüm kesimlerine hitap etmesi maksadıyla pek çok alanda da etkinlikler yapılmış, sportif etkinliklere ve festivallere önem verilmiştir. Yine bu amaçla televizyon ve radyodan faydalanılmış, ancak dış dünyaya mesaj vermede önemli bir faktör olan yabancı ülkelerin temsilcilerinin kutlamalara katıldıklarına yönelik herhangi bir haber basına yansımamıştır.

Yunanistan’daki kutlamaların bir dini ayin ile başlaması ve ülke dışındaki kutlamalarda da derneklerin yanı sıra kiliselerin etkin rol oynaması kutlamaların meşrulaştırılmasında din faktörünün de kullanıldığını göstermektedir. ‘Yunan Bağımsızlık Savaşı’ bağlamında rejimin Türkiye aleyhine herhangi bir mesajına rastlanmamıştır. Ülke dışında yapılan törenlerde birkaç konuşma dışında aleyhte yaklaşım sergilenmemekle birlikte, protestolar yapılmış; fakat hedef cunta rejimi olmuştur. Ancak kutlamalarla ilgili batı basınında yapılan

---

¹⁰⁵ Kılıçoğlu, *agt.*, s.74-75.

yorumlarda Türkiye aleyhtarı bir yaklaşım sergilenerek Yunanistan desteklenmiştir. Rejim, toplum hafızasında yer edinmesi için kutlamalar anısına önemli bir maddi eser inşasını tercih etmemiş, prestij olay olarak değerlendirilebilecek herhangi bir etkinlik yapılmamıştır.

Aradan geçen 50 yılın ardından 200. yıl kutlamaları 25 Mart 2021’de korona virüs salgınının yoğun olarak etkisini sürdürdüğü bir dönemde salgın tedbirleri altında yapılmıştır. Yine Eski Parlamento Binası ve Meçhul Asker Anıtının bulunduğu Sindagma Meydanı’nda yapılan törenlere İngiltere Prensi, Fransa Savunma Bakanı, Rusya Başbakanı¹⁰⁶ ve ABD’den bir temsilci katılmıştır. Türk basınında dönemin tartışmalı gündemi Doğu Akdeniz’de yaşanan gerginlikten dolayı söz konusu kutlamalarla ilgili sert yorumlar yapılmıştır. Yunan Bağımsızlık Günü olarak değil, Yunan Ayaklanması şeklinde tabir edilerek, ABD’nin ayaklanmaya asker göndererek destek verdiği,¹⁰⁷ törenlere katılanlar için “*ne kadar Türk düşmanı varsa Atina’da toplandı*”¹⁰⁸ değerlendirmeleri yapılmıştır. Yukarıda adı geçen ülke temsilcilerinin yayınladıkları mesajlarda, Yunanistan’ın her zaman yanında oldukları, bağımsızlığını önemsedikleri ve yardıma her an hazır oldukları, Yunan medeniyetinin kendi medeniyetlerinin temelini oluşturduğuna vurgu yapılmıştır.¹⁰⁹ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın gönderdiği kutlama mesajında iki ülke ilişkilerinde diyalogun önemine dikkat çekilmiştir. Bu mesaj eleştirilere de neden olmuştur.¹¹⁰ Yunanistan Cumhurbaşkanı Ekaterina Sakellaropoulou ise Le Monde

¹⁰⁶ “Yunanistan’da 25 Mart Ulusal...”, **Milliyet**, 25 Mart 2021, (<https://www.milliyet.com.tr/dunya/yunanistanda-25-mart-ulusal-bagimsizlik-gunu-kutlandi-6465104>), Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2022.

¹⁰⁷ “Yunanistan Nasıl Kuruldu...”, **Cumhuriyet**, 25 Mart 2021, (<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/yunanistan-nasil-kuruldu-200-yil-once-neler-yasandi-1823063>), Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2022.

¹⁰⁸ “Yunanistan’ın Osmanlıya Karşı...”, **Takvim**, 25 Mart 2021, (<https://www.takvim.com.tr/guncel/2021/03/26/yunanistanin-osmanliya-karsi-olan-isyanini-kiskirtanlar-200-yil-sonra-atinada-ortaya-cikti>), Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2022.

¹⁰⁹ “4 Bin Polis...”, **CNN Türk**, 25 Mart 2021, (<https://www.cnnturk.com/dunya/4-bin-polis-gorev-yapti-yunan-ve-abd-f-16lari-uctu-yunanistan-ulusal-bagimsizlik-gununu-kutladi?page=1>); Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2022; “Putin’den Sakellareapoulou ve...”, **Sputnik Türkiye**, 25 Mart 2021, (<https://tr.sputniknews.com/20210325/putinden-sakellareapoulouile-micotakisebagimsizlik-gunu-tebrigi-ikili-iliskilere-buyuk-onem-1044112986.html>), Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2022.

¹¹⁰ “Devlet Bahçeli Yunanistanla...”, **Yeniçağ**, 30 Mart 2021, (<https://www.yenicaggazetesi.com.tr/devlet-bahceli-yunanistanla-rovans-henuz-gorulmedi-dedi-erdogan-yunanistanin-bagimsizlik-gunune-mesaj-gonderdi-37297h.htm>), Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2022.

Gazetesine verdiği röportajda, Türkiye ile iyi komşu olmak ve birlikte yaşamak istediklerini, Türkiye de böyle düşünüyorsa ülkesinin buna hazır olduğu mesajını vermiştir.¹¹¹ Görüldüğü üzere hem 150. Yıl dönümü kapsamında batı basınında yapılan yorumların hem de 200. Yıl kutlamalarında Yunan yetkililer tarafından verilen mesajların merkezini Türkiye ile ilişkiler oluşturmuştur. 150. Yılın aksine 200. Yıl kutlamalarında ABD, Rusya, İngiltere, Fransa gibi ülkeler kutlamalara katılarak destek vermişlerdir. Bu desteğin Türkiye'ye karşı bir mesaj olduğu, dolayısıyla uluslararası ilişkiler kapsamında yaşanan gelişmelerin bu kutlamalarda verilen mesajları da şekillendirdiği söylenebilir.

1.1.3. İran'ın Kuruluşunun 2500. Yılı Kutlamaları

İran yönetimi tarafından kuruluşunun 2500. yıl dönümü kutlamaları Pers İmparatorluğunun kuruluşu esas alınarak 1971 yılında yapılmıştır. Dünya gündeminde de önemli bir yer tutacak kutlamalar için ciddi hazırlıklar yapılmıştır. Bu hazırlıklar çerçevesinde kutlamaları planlamak ve icra etmek üzere bir organizasyon komitesi kurulmuş,¹¹² geçit törenindeki kostümler ve savaş araçları için 2 yıllık bir araştırma yapılmış ve birçok ülkeden atlar satın alınmıştır.¹¹³ Şiraz'ın 70 km kuzeydoğusundaki Persepolis antik kenti kalıntılarının yanında bulunan alana kurulan yıldız şeklindeki çadır kentte küçük bir orman oluşturulmuş, bu ormana yaklaşık 50.000 kuş getirilerek bırakılmış; ancak bu kuşların çöl ikliminden olumsuz etkilenmesi üç günde telef olmalarına neden olmuştur.¹¹⁴

Persliği öne çıkaran otoriter rejimin şatafatlı bu organizasyonun önemli bir parçası olan çadır kentte dışarıdan gelen misafirlerin ağırlanması ve verilecek ziyafette kullanılacak mobilya

¹¹¹ “ ‘25 Mart Ulusal Bağımsızlık Günü...’ ”, **Millet**, 25 Mart 2021, (<https://www.milletgazetesi.gr/yananistan/25-mart-ulusal-bagimsizlik-gunu-kutlandi>), Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2022.

¹¹² “**The Shah Of Iran's Ultimate Party-2500 Year Celebration Of The Persian Empire 1971**”, (https://www.youtube.com/watch?v=10X_B4x2eBc&t=2219s), Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2022.

¹¹³ “Finale Saves The Cyrus Show”, **The Guardian**, 16 Oct. 1971, s.1.

¹¹⁴ “**The Shah Of Iran's Ultimate Party...**”.

ve diğer malzemeler Paris'ten uçaklarla taşınmıştır. Şah, oluşturulan bu çadır kent için “*bu şehir sadece bir kral için değil, dünyanın 50 yöneticisi için hazırlandı*” şeklinde demeç vermiştir. Törendeki protokole de önem verilmiş, protokolün birkaç değişiklikle BM Protokolü olduğu açıklanmıştır. Resepsiyon salonu altın ve lüks mobilyalar ile bezenmiş, konukların kalacağı yerlere özen gösterilmiştir.¹¹⁵ Misafirlerin en iyi şekilde ağırlanması için ziyafet salonunun yanında kurulan çadırda bir kumar salonu dahi düşünülmüş,¹¹⁶ resepsiyonda sunulacak yemekler için Paris'in ünlü restoranı Maxim ile anlaşılmıştır.¹¹⁷

Yine otoriter bir rejimin göstergesi olarak olağanüstü hali anımsatacak geniş güvenlik önlemleri de alınmış, terör olayları olasılığından dolayı sınırlar kapatılmış, üniversiteler tatil edilmiş, gösteri ve toplantılar yasaklanmış, törende yer alacaklarla birlikte yaklaşık 60.000 asker görevlendirilmiş¹¹⁸ ve Persepolis'in diğer şehirlerle karayolu bağlantısı kesilmiştir.¹¹⁹ Gelecek misafirlere hediye olarak verilecek halıların dokunması için birkaç ay öncesinden kadınlar görevlendirilmiş¹²⁰ ve kutlamalara özel paralar basılmıştır.¹²¹ Danimarka, Belçika, Yunanistan, Hollanda, İsveç, Lüksemburg, Monaco, İngiltere, İspanya, Sovyetler Birliği, Yugoslavya, Romanya, Macaristan, Çekoslovakya, Finlandiya, Fransa, Batı Almanya, İtalya, Polonya, İsviçre, Portekiz,¹²² ABD,¹²³ Habeşistan, Fas, Ürdün, Norveç, Malaysia, Lesato, Hindistan, Güney Afrika, Çin Halk Cumhuriyeti ve Türkiye'den Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay dâhil yaklaşık 70 ülkeden kral, devlet başkanı, başbakan ve diğer önemli devlet temsilcileri ile BM Genel Sekreterinin kutlamalara katılacağı bildirilmiştir.¹²⁴ Ayrıca 1200'den fazla basın mensubunun ve 2500. yıla atıf yapılarak doğumlarının üzerinden 2500 gün geçmiş ve dünya ırklarının geleceğinin sembolü olacağı açıklanan beyaz, sarı, siyah ve

¹¹⁵ “When Shah Of İran...”, **The Los Angeles Times**, 12 Oct. 1971, s.1,18-19.

¹¹⁶ “Muhteşem Kutlama”, **Milliyet**, 16 Ekim 1971, s.1,9.

¹¹⁷ Kohen, “Dünyanın En Büyük Gösterisi”, **Milliyet**, 14 Ekim 1971, s.2.

¹¹⁸ “**The Shah Of Iran's Ultimate Party...**”.

¹¹⁹ “Dünya Liderleri...”, **Milliyet**, 14 Ekim 1971, s.1,9.

¹²⁰ “When Shah Of İran...”, **The Los Angeles Times**, 12 Oct. 1971, s.1,18-19.

¹²¹ “**The Shah Of Iran's Ultimate Party...**”.

¹²² “İran'daki Şenliklere 40...”, **Cumhuriyet**, 11 Ekim 1971, s.3.

¹²³ “New York Times'a Göre...”, **Cumhuriyet**, 14 Ekim 1971, s.3.

¹²⁴ “Dünya Liderleri...”, **Milliyet**, 14 Ekim 1971, s.1,9; “Sunay İnan'a Gitti”, **Cumhuriyet**, 15 Ekim 1971, s.1; “Tarihî Geçit”, **Cumhuriyet**, 16 Ekim 1971, s.1,7.

kızıl olmak üzere 4 ırka mensup çocukların kutlamaları izleyeceği aktarılmıştır.¹²⁵ Pers İmparatorluğu'nun egemenlikleri altına giren milletlerin farklılıklarını kabul eden bir yönetim anlayışının bulunduğu mesajının,¹²⁶ bu çocuklar üzerinden döneme yansıtılmaya çalışıldığı söylenebilir.

Kutlamalar Şah Rıza Pehlevi'nin Pers İmparatorluğunun kurucusu olarak kabul edilen Cyrus'un anıtına 12 Ekim 1971'de çelenk koymasıyla başlamıştır. Şah burada yaptığı konuşmada Cyrus'a hitaben “*rahat uyu, biz uyanız*” şeklinde seslenmiştir. Aynı gün camilerden selalar da verilmiştir.¹²⁷ 15 Ekim 1971'de düzenlenen ve tarih boyunca İran ordusunun kullandığı silahların evrimini canlandıran geçit törenine 800 süvari ve 3000 piyade katılmıştır. Törene Cyrus zamanının tarihî kıyafetlerini giyen 2 süvari tarafından İran ulusunun Şaha sadakatlerini bildiren mesajın sunumu ile başlanmış ve bu mesaj İran Senato Başkanı tarafından okunmuştur. Geçitte öküzlerin koşulduğu savaş arabaları ve tüm aksesuarlarıyla tekerlekler üzerine oturtularak yürütülen savaş gemileri en çok dikkat çeken safha olmuştur.¹²⁸ Kutlamalarda etkili silahları ve füzeleriyle karşı bloğa askerî gücünü gösteren SSCB'nin aksine İran rejimi öküzlere koşulu savaş arabaları gibi örneklerle hem bu tür tehdit içeren mesajlar vermemiş hem de ordusunun köklü tarihî gelişimini daha fazla öne çıkarmıştır.

Aynı günün akşamı yaklaşık 300 davetliye ziyafet verilmiştir. Davetlilere verilen yemek listesi açık mavi ipekle ciltlenmiş, 70 metrelik şeref masasının örtüsü 2 ton ipekten yapılmış, 46 adet ikişer kişilik masalar da kurulmuş, misafirlere 200'den fazla görevli hizmet etmiştir. Şah burada yaptığı konuşmasında katılan liderlere dünyanın bir sevgi, barış ve işbirliği dünyası haline gelmesi için çağrıda bulunmuştur. Şahın kız kardeşi Prensese Eşref, ilk insan hakları yasası olarak bilinen ve Cyrus tarafından yazılan Babil Kanunlarının bir kopyasını

¹²⁵ Abdülkadir Karahan, “İran'da 2500. Kuruluş...”, **Milliyet**, 11 Ekim 1971, s.2; “When Shah Of Iran...”, **The Los Angeles Times**, 12 Oct. 1971, s.1,18-19.

¹²⁶ Salih Aslanbey, **Pers İmparatorluğunda Kültürel Hayat**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2014, s.8.

¹²⁷ “**The Shah Of Iran's Ultimate Party...**”.

¹²⁸ “Tarihî Geçit”, **Cumhuriyet**, 16 Ekim 1971, s.1,7; “Muhteşem Kutlama”, **Milliyet**, 16 Ekim 1971, s.1,9.

BM Genel Sekreterine ve Genel Kurul Başkanına takdim etmiş, diğer bir kopyası BM Cenevre Teşkilatı yetkililerine sunulmuştur.¹²⁹

Ziyafetin verildiği salon 22 kristal avize ile aydınlatılmış ve bu avizelere Pers İmparatorluğu arması işlenmiştir. Yemek boyunca bir oda orkestrası da görevlendirilmiş, yemekten sonra katılımcılar Persepolis'in güzelliklerini anlatan ses ve ışık gösterisini izlemişlerdir.¹³⁰ Türkiye Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay şeref masasında yer almış ve kendisine Türkçe konuşan garsonlar hizmet etmiştir.¹³¹ İran Şahı Cumhurbaşkanı Sunay'ın halıya dokunmuş bir portresini kendisine hediye etmiştir.¹³² Cumhurbaşkanı Sunay'a 16 Ekim 1971 gecesi Türk Büyükelçiliği'nde bir ziyafet verilmiş ve aynı gün Sunay tarafından Şah'ın babası Rıza Şah Pehlevi'nin mezarı da ziyaret edilmiştir.¹³³

Kutlamalarda geçit töreni ve ziyafetin yanında pek çok etkinlik de düzenlenmiştir. Bu kapsamda Tahran'daki Şah Rıza Caddesi ışıklarla süslenmiş, yine Tahran'da 2500. Yıl Anıtı açılmış,¹³⁴ büyük bir zafer takı kurulmuş¹³⁵ ve 100.000 kişilik spor, gösteri alanı ve stadyum ile 2500 okul ve birçok hastanenin açılacağı ve müzelerin ücretsiz olacağı, ayrıca kültürel etkinlikler düzenleneceği bildirilmiştir. Benzer şekilde yeni bir anlayışın ürünü olan 13-15 Ekim 1971'de Şiraz'da en büyük İranoloji Kongresi'nin toplanacağı, bu kongreye 34 ülkeden 200 ve 50 İranlı bilim adamının katılacağı, Türkiye'nin de ön planda olacağı ve 14 Türk bilim adamının katılacağı duyurulmuştur. Törenler için sadece İran'da hazırlıklar yapılmamış, Pers İmparatorluğu medeniyetinin bütün dünyaya ait olduğu yaklaşımıyla komiteler kurulması sağlanmış ve başarılı sonuçlar alınmıştır. Türkiye'de de Cumhurbaşkanının onursal başkanlığında Ankara'da büyük bir komite kurulmuş ve çalışmalar yapılmıştır. İstanbul'da kurulan bir heyet de özellikle yayın hayatı ile ilgili

¹²⁹ "Tarihî Geçit", **Cumhuriyet**, 16 Ekim 1971, s.1,7.

¹³⁰ "Muhteşem Kutlama", **Milliyet**, 16 Ekim 1971, s.1,9; "Finale Saves The Cyrus Show", **The Guardian**, 16 Oct. 1971, s.1.

¹³¹ "Muhteşem Kutlama", **Milliyet**, 16 Ekim 1971, s.1,9.

¹³² "Şahın Sunay'a Hediyesi", **Cumhuriyet**, 17 Ekim 1971, s.1.

¹³³ "Sunay Bugün Dönüyor", **Milliyet**, 17 Ekim 1971, s.9.

¹³⁴ "The Shah Of Iran's Ultimate Party...".

¹³⁵ "Sunay İran'daki 2500...", **Milliyet**, 15 Ekim 1971, s.1,9.

etkinlikler yapmıştır.¹³⁶ Bunlardan başka, İran'ın kuruluş yıl dönümü için İstanbul'da bir tören düzenlenmiş ve Vali Vefa Poyraz Türkiye-İran ilişkilerini anlatan bir konuşma yapmıştır.¹³⁷

Şah yönetimi, kutlamaların dünya televizyonlarında yayınlanması üzerinde de durarak¹³⁸ yaklaşık 300 milyon kişi tarafından izlenmesini sağlamıştır.¹³⁹ Kutlamalara batı basını büyük ilgi göstermiştir. Basında törenleri izlemeye gelen 70 kadar liderin bir nevi İran tarihi üzerine eğitildiği,¹⁴⁰ şenliklerin muazzam bir lunaparka benzediği¹⁴¹ yönünde olumlu değerlendirmelere karşın; bu kadar borçlu ve başkentinde kanalizasyon sistemi dahi bulunmayan bir ülkede bu kutlamaların tamamen müsriflik olduğu,¹⁴² hiçbir İranlının harcanan paradan memnun olmadığı ve İran için daha güzel işler yapılabileceğini düşündükleri¹⁴³ yönünde çeşitli eleştirilerde bulunulmuştur. Bu gazetelerin daha çok ziyafet gecesiyle ilgilendikleri ve bu geceyle ilgili ayrıntılı bilgiler verdikleri görülmüş;¹⁴⁴ hükûmetçe benzer değerlendirmelerden dolayı kutlamaları izlemek için Danimarka basınının müracaatı geri çevrilmiş, Danimarka basını da törenlere katılmaması yönünde krala çağrıda bulunmuştur.¹⁴⁵

Türk basınında ise kutlamalara genel olarak olumlu yaklaşılmıştır. Milliyet Gazetesi'nde kutlamalarla ilgili haber "*Muhteşem Kutlama*" şeklinde manşetten verilmiştir.¹⁴⁶ İlk insan hakları bildirgesinin örneğini veren İran'ın görkemli törenler, şenlikler, kültür ve uygarlık çalışmalarının meyvelerini almakla taçlandırmak istediği, Cyrus'un başarılarının onun torunları olan İranlılar tarafından canlandırılacağı,¹⁴⁷ dünyanın gözlerini İran tarihi

¹³⁶ Karahan, agm., **Milliyet**, 11 Ekim 1971, s.2.

¹³⁷ "Kral ve Kraliçeler...", **Cumhuriyet**, 14 Ekim 1971, s.1,7.

¹³⁸ "**The Shah Of Iran's Ultimate Party...**".

¹³⁹ Karahan, agm., **Milliyet**, 11 Ekim 1971, s.2; "When Shah Of Iran...", **The Los Angeles Times**, 12 Oct. 1971, s.1,18-19.

¹⁴⁰ "**The Shah Of Iran's Ultimate Party...**".

¹⁴¹ Kohen, agm., **Milliyet**, 14 Ekim 1971, s.2.

¹⁴² "New York Times'a Göre...", **Cumhuriyet**, 14 Ekim 1971, s.3.

¹⁴³ "When Shah Of Iran...", **The Los Angeles Times**, 12 Oct. 1971, s.1,18-19.

¹⁴⁴ "Shah's Fairly Tale Banquet", **The Los Angeles Times**, 15 Oct. 1971, s.1,4.

¹⁴⁵ "Danimarka Basını Kralın...", **Cumhuriyet**, 11 Ekim 1973, s.3.

¹⁴⁶ "Muhteşem Kutlama", **Milliyet**, 16 Ekim 1971, s.1,9.

¹⁴⁷ Karahan, agm., **Milliyet**, 11 Ekim 1971, s.2.

uygarlığına çevirdiği, bu yıl dönümünde sadece törenlere yönelmedikleri, İran'ı tanıtır dünyanın ziyaret etmesini istedikleri, Şah'ın halktan kopuk olmadığı, bu dönemde gündemde olan Türkiye'nin çözemediği problemlerden özellikle eğitim ve toprak reformunu¹⁴⁸ yaptığı yönünde değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Şah'ın amacının ne olduğu üzerinde de durulmuştur. Buna göre, dünyanın hiçbir yerinde görülmemiş biçimde 50'den fazla devlet başkanının törenleri izlemesini sağlayarak Fars kültürünü dünyaya tanıtmak; ülkesini batıya bir adım daha yaklaştırmak, memleketini biraz daha turizme açmak,¹⁴⁹ halkına eski ve büyük bir imparatorluğa sahip olduklarını, badirelerden sonra tekrar yükselme yolunda olduklarını göstererek gururlarını okşamak ve dünyaya artık geri kalmış bir ülke olmadıklarını göstermek şeklinde açıklanmıştır. Törenlerin televizyon ve basında yayınlanmasının İran için büyük bir reklam olduğu, şenliklerin aynı zamanda son yılların icraatlarını gösterme fırsatı da sunduğu, bu gelişmelerin yabancı gözlemcilerce de olumlu karşılandığının altı çizilmiştir. Diğer yandan İran'ın parlak yüzünü etkin bir muhalefetin olmaması ve özgürlüklerin kısıtlı olması gibi durumların gölgelediği yorumları yapılmıştır.¹⁵⁰ Bunun yanında Şahın siyasetin bizzat içinde olduğu ve ülkesindeki önemli problemleri çözdüğü, ülkesine tamamen hâkim olduğu yapılan değerlendirmeler arasındadır.¹⁵¹ Yine “*Bu kültür ve uygarlık bayramının başta İran olmak üzere bütün insanlığa hayırlı olmasını gönülden dilemek dostluk ödevimizdir*” şeklinde İran yönetimine destek verilerek, sadece İranlıları ilgilendiren bir bayram olmadığı vurgulanmıştır.¹⁵²

Bazı Batı gazetelerinin yaklaşımına paralel bir şekilde, kutlamalar için yapılan harcamalar diğer ülkelerde yaşayan İranlılar arasında da tepkilere yol açmış, çeşitli protestolar düzenlenmiştir. 12 Ekim'de ABD San Francisco Konsolosluğu önünde toplanan 250 kadar İranlı genç, harcamaları protesto etmiş, protesto sonrası şiddetli bir patlama olmuş ve

¹⁴⁸ Konuyla ilgili bir yazı için bk. Z.Gökalp Mülayim, “Toprak Reformu ve...”, **Milliyet**, 31 Ağustos 1971, s.2.

¹⁴⁹ Cihat Baban, “Persopoliste Trampet Sesleri”, **Cumhuriyet**, 15 Ekim 1971, s.2.

¹⁵⁰ Kohen, agm., **Milliyet**, 14 Ekim 1971, s.2.

¹⁵¹ “Halkı Birleştiren Bir...”, **Cumhuriyet**, 15 Ekim 1971, s.3.

¹⁵² Karahan, agm., **Milliyet**, 11 Ekim 1971, s.2.

konsoloslukta büyük maddi zarar meydana gelmiştir¹⁵³ Ayrıca ABD Baltimore ve Almanya Frankfurt'ta da protesto gösterileri düzenlenmiş,¹⁵⁴ başka bir grup ise Şah ve bazı hükûmet yetkililerini gıyaplarında mahkeme kurarak idama mahkûm etmişlerdir.¹⁵⁵ Bu protestoların Şahın muhalifleri tarafından dünya genelinde organize şekilde yapıldığı bildirilmiştir.¹⁵⁶

Protesto gösterilerine neden olan harcamalar için İran yönetimince açıklama yapılması gereği duyulmuştur. İran Saray Nazırı, Persepolis şenlikleri için 16 milyon 800 bin dolar harcandığını, bunun İran halkının taşıyamayacağı bir yük olmadığını; bu rakama dâhil olmamak üzere okul ve hastanelerin yapılması, haberleşme altyapısı kurulması ve yolların onarılması için de harcamalar yaptıklarını açıklamıştır.¹⁵⁷ Şah ise eleştirilere karşı Le Monde'de yer alan bir röportajında konu ile ilgili soruyu: “*Bu parayı ne borç aldık ne çaldık. Yol, otel ve su şebekesi ile ileride bize muazzam bir gelir sağlayacak turistik bir enfastrüktür kuruyoruz. 50 devlet başkanına yemek ikram etmek kabahat mi? Onlara herhâlde kuru ekmekle kırmızıturp veremezdim. Allah'a şükür İran Sarayı Maximin servisinden yararlanabilecek durumdadır*”¹⁵⁸ şeklinde cevaplayarak bir nevi İran saray rejiminin zihni yapısını ortaya koymuştur. Törenlerden sonra töreni izlemeye gelen gazetecilerle basın toplantısı düzenleyen Şah, Irak ve İsrail'in törenlere neden temsilci göndermediği sorusuna da Irak ile iyi komşuluk ilişkilerinin olmadığı, İsrail'in ise uzlaşmaz bir tavrı olduğu için temsilcilerinin bulunmadığını söylemiştir.¹⁵⁹ Kutlamalara katılan bazı liderler İran'a gidiş ve dönüşte Türkiye'ye uğramış, bunların bir kısmını Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay havaalanında karşılamıştır. Bazı liderler de İstanbul'u kısa süreli gezmiştir.¹⁶⁰ Bu açıdan bakıldığında kutlamaların Türkiye'nin tanıtımında dolaylı olarak etkisinin olduğu söylenebilir.

¹⁵³ “İran'daki Şenlikler Protesto...”, **Cumhuriyet**, 17 Ekim 1971, s.1,7.

¹⁵⁴ “Muhteşem Kutlama”, **Milliyet**, 16 Ekim 1971, s.1,9.

¹⁵⁵ “Tarihî Geçit”, **Cumhuriyet**, 16 Ekim 1971, s.1,7.

¹⁵⁶ “Iran Consulate Bombed...”, **The Los Angeles Times**, 15 Oct. 1971, s.3.

¹⁵⁷ “İran Şenlikleri 252 Milyon...”, **Cumhuriyet**, 25 Ekim 1971, s.3.

¹⁵⁸ Kohen, agm. , **Milliyet**, 14 Ekim 1971, s.2.

¹⁵⁹ “Şah Oğlu Prens...”, **Cumhuriyet**, 19 Ekim 1971, s.3.

¹⁶⁰ “Sunay İran'daki 2500...”, **Milliyet**, 15 Ekim 1971, s.1,9; “Dünya Liderleri...”, **Milliyet**, 14 Ekim 1971, s.1,9; “Fransa Başbakanı...”, **Milliyet**, 17 Ekim 1971, s.1; “Türkiye; Devlet Başkanları...”, **Cumhuriyet**, 13 Ekim 1971, s.3; “Kral ve Kraliçeler...”, **Cumhuriyet**, 14 Ekim 1971, s.1,7.

İran'da da kutlamalar bir açılış töreni ile başlamış, büyük bir geçit töreni ve akşamında verilen ve dünya basınında büyük bir yankı uyandıran ziyafetle devam etmiştir. Kutlamalar için uzun bir süre hazırlıklar ve büyük harcamalar yapılmıştır. Şah yönetimi kuruluşunu Pers İmparatorluğu ile özdeşleştirerek köklü bir devlet oldukları mesajı ile halkına özgüven vermeye çalışmış ve tarihî kişilikleri ve devlet anlayışını ön plana çıkarmaya gayret ederek tarih bilinci oluşturmaya ve bunun tanıtımına yoğunlaşmıştır. Dünyanın pek çok ülkesinden devlet başkanı seviyesinde davetliler ağırlanmış ve bu davetliler aracılığıyla daha çok batı ülkeleri arasında yer alma gayreti içerisinde oldukları gösterilmeye çalışılmış, Pers medeniyetinin dünyaya mal edilmesi gerektiği üzerinde durulmuş ve yapılan altyapı harcamaları ile etkinliklerin aynı zamanda turizm yatırımı olduğu vurgulanmıştır. Kutlamalar için yapılan harcamalar ülke içinde ve dünyada tepkilere yol açmış, bazı Batı gazetelerinde ve İranlı muhaliflerce eleştirilmiş, farklı ülkelerde protestolara neden olmuştur. Batı basını ve İranlı muhaliflerin yaklaşımının paralellik gösterdiği görülmüştür.

Pek çok ülkede çeşitli komiteler kurulması ve televizyonlardan kutlamaların yayınlanmasına önem verilmiş, böylece hem ülkelerinin tanıtılması hem de verilen mesajların daha geniş kitlelere ulaşması ön planda tutulmuştur. Geçit töreninde İran ordusunun evriminin gösterilmesi ve verilen ziyafetteki özen kutlamaların prestij olayı olarak değerlendirilebilir. Kutlamaları planlamak ve icra etmek için bir organizasyon komitesi kurulmuş, yeni bir tören alanı oluşturulmuştur. Kutlamaların başlangıcında selaların verilmesine, yapılan törenlerin halk üzerinde meşruiyetinin artırılması için başvurulduğu söylenebilir. Bu özel günün önemine atfen genel veya kısmi bir affın çıkarıldığına yönelik herhangi bir habere rastlanmamış, batı basınının yaklaşımına karşın Türk basınında kutlamalar daha olumlu karşılanmıştır.

İran İslam Devriminin lideri Humeyni'nin 1 Şubat 1979'da İran'a gelmesi ile Tahran'ın ele geçirilerek yeni rejimin ilan edildiği gün olan 11 Şubat 1979 arasında geçen 11 gün İran'da devrimin yıl dönümü olarak kutlanmakta; bu 11 günde İran'da halk sabah erken saatte meydanlara çıkarak kutlamalara katılmaktadır. Devrimin 40. Yıl dönümü olan 1-11 Şubat 2019'da Tahran Azadi Meydanı'nda yapılan kutlamalara kalabalık bir izleyici kitlesi

katılmış, burada Cumhurbaşkanı Ruhani bin yıllık krallık döneminin sona erişinin 40. Yılı'nı kutladıklarını ve ABD yaptırımlarına rağmen İran'ın dimdik ayakta olduğunu vurgulamıştır. Azadi Meydanına ve yakınında bulunan caddelere İran'ın geliştirdiği balistik füze maketleri konularak savunma sanayi başta olmak üzere diğer tüm alanlarda kendi başlarına yeterli oldukları mesajı verilmiştir.¹⁶¹ İslam rejimi bu kutlamalarda, Şah Rıza Pehlevi'nin üzerinde durduğu batı dünyası ve dünya medeniyetinin önemli bir parçası oldukları vurgusunun aksine, krallığı sona erdirerek Cumhuriyet yönetimine geçtiklerine ve artık batı dünyasına bağımlı olmadıklarına, kendi ayakları üzerinde durabildiklerine vurgu yapmış; dolayısıyla 1971'deki 2500. Yıl kutlamalarında verilen mesajlarla tamamen karşıt mesajlar verilmiştir.

1.1.4. ABD'nin Bağımsızlığının 200. Yılı Kutlamaları

ABD'nin 200. Yılı Kutlamaları 1976 yılında yapılmıştır. Kutlamalar için hazırlıklara 1966 yılında kutlama kanununun kongrede kabul edilmesiyle beraber başlanmış, Kutlama Komitesi Başkanı 1966'da küçük bir grupla; 1971'den itibaren ise tam organize olarak 200. Yıl dönümüne ait broşürler, kitaplar, aylık dergiler ve gazeteler çıkarmaya başladıklarını açıklamıştır. Kutlamalara 1976 yılbaşından itibaren ağırlık verilmiş, bu tarihten itibaren çıkan bir gazete '1776'da Bugün' haberlerini günü gününe vererek tarihsel süreci döneme aktarmış, Philadelphia'da Ocak 1976'dan itibaren her gün kiliselerde çanlar çalınmaya, resmî törenler ise tüm eyaletlerde 14 Haziran 1976'da yapılan top atışları ile başlamıştır.¹⁶²

Ayrıca hazırlıklar kapsamında her eyalette kutlama komisyonları oluşturulmuş,¹⁶³ planlanan etkinlikleri kapsayan 500 sayfalık bir program yapılmış, bu program için hazırlanan ciltte ABD'nin Kuruluşunun 200. Yıl Amblemi, tek başlı kartal ve üzerinde '1776-1976' tarihleri

¹⁶¹ "İran İslam Devrimi...", **BBCNEWS**, 11 Şubat 2019, (<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-47196777>), Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2022.

¹⁶² "Sam Amca 200 Yaşında", **Milliyet Magazin**, 4 Temmuz 1976, s.1,4.

¹⁶³ "100.000 Line Route To...", **The Los Angeles Times**, 5 July 1976, s.1,4,16.

yer almıştır.¹⁶⁴ Bazı sembollerin daha fazla görünerek hafızalarda yer edinmesi amacıyla sokaklar ve yangın muslukları dâhil çoğu yerin ABD bayrağı renklerinde boyanması,¹⁶⁵ 200. Yıl hatıra otomobil plakaları yapılması ve bir yıl süreyle otomobillere takılması gibi kutlamaları hayatın içine yerleştirme çabası olarak görülebilecek uygulamalar sergilenmiştir. Washington'da ABD'nin folklor hayatını anlatan ve 200 yıl öncesini temsil eden bir festival yeri kurulmuştur. Bu festival dâhil kutlamaları izlemeye 17 milyon turistin geleceği tahmin edilmiş, turistlerin kullanması için otomobil park alanları oluşturulmuş, otel ve pansiyonlar inşa edilmiş ve her eyalette bilgilendirme büroları kurulmuştur. Halkta tarih bilinci oluşturmak ve hürriyet içinde beraber yaşamayı öğretmek amacıyla özel şirketler tarafından finanse edilen Amerikan Hürriyet Treni belirlenen güzergâhta ülkeyi dolaşmaya başlamıştır. Hazırlıklar kapsamında yeni bir Ulusal Havacılık Müzesi kurulmuş ve Bilim ve Teknoloji Servisi açılmış, 34 ülkeden folklor¹⁶⁶ ekipleri davet edilmiş, bu ekiplerin 4 ay süreyle gösteriler yapacağı bildirilmiş¹⁶⁷ ve 50 ülkeden yaklaşık 200 gazeteci davet edilmiştir.¹⁶⁸

Kutlamalar 3 Temmuz 1976'da bayrak çekme törenleriyle başlamış aynı gün ışık ve ses gösterileri, 'Honour Amerika' adlı gala, New York'ta büyük gemi geçit töreni, Washington'da Uzay ve Havacılık Müzesi açılışı, Washington Katedrali'nde 'Ulusal Gün Ayini' yapılmıştır. Hürriyet Treni Washington'a gelmiş, 100. Yıl Kutlamalarında kullanılan bazı araçlar sergilenmiş ve 'Salute To The States' adlı müzik etkinlikleri yapılmıştır. 4 Temmuz'da 'Ulusal Gün Ayini' gerçekleştirilerek tüm kiliselerde çanlar çalınmış, 'Our Capitol Freedom Speak' adlı ışık ve ses gösterisi, Ulusal 200. Yıl Bilgilendirme Merkezinin açılışı, Fransa'nın hediyesi olan 'Mt. Vernan' adlı ışık ve ses gösterisi ve fener alayı etkinlikleri ile kutlamalar devam etmiştir. 5 Temmuz'da ise eyaletlerin anayasa ve bağımsızlık caddelerinde büyük geçit törenleri düzenlenmiş, bu törenler televizyondan

¹⁶⁴ "Sam Amca 200 Yaşında", **Milliyet Magazin**, 4 Temmuz 1976, s.1,4; "ABD'nin 200. Kuruluş...", **Milliyet**, 4 Temmuz 1976, s.1.

¹⁶⁵ "ABD Bugün 200. Yılı...", **Cumhuriyet**, 4 Temmuz 1976, s.3.

¹⁶⁶ Dönemin kaynaklarında folklordan kastın aslında halk oyunları/halk dansları olduğu görülmüştür. Bundan sonraki kullanımlarda bu şekilde anlaşılması gerekir.

¹⁶⁷ "Sam Amca 200 Yaşında", **Milliyet Magazin**, 4 Temmuz 1976, s.1,4.

¹⁶⁸ Meral Tamer, "Bir Amerika Gezisinden", **Cumhuriyet**, 10 Haziran 1976, s.4.

yayınlanmıştır.¹⁶⁹ Bu geçit törenlerinde kutlama amblemi yoğun olarak kullanılmış ve halk geleneksel kıyafetlerini tercih etmiştir.¹⁷⁰

ABD Başkanı Gerald Ford 3 Temmuz'da ilk olarak John Kennedy Merkezinde yapılan törene katılarak bir konuşma yapmıştır. Aynı gün Bağımsızlık Anlaşması'nın imzalandığı Philadelphia'da yaptığı konuşmada dünyada barış ve adaletin korunmasının ABD yurttaşlarının ilkeli davranışlarına bağlı olduğunu vurgulamıştır. Ford daha sonra 1777'de George Washington birliklerinin İngiliz ordusuna karşı saldırıya geçmeden önce üslendiği Walley Forge'a gelmiş ve fedakârlık ve disiplin temalı bir konuşma daha yapmıştır.¹⁷¹ Philadelphia'daki törene katılanların oluşturduğu kortejin yaklaşık 17 km olduğu bildirilmiştir. Geçide katılan tören gruplarının en önünde, mankenlerle canlandırılan ve George Washington en önde olmak üzere “iki yüzyılın öncüleri” olarak görülen diğer önemli kişiler geçiş yapmıştır.¹⁷² Kutlamaların merkezi konumundaki Philadelphia'daki bu törende ABD Bağımsızlık Bildirgesi okunurken, savaş uçakları alçak uçuş yapmıştır. Yapılan konuşmalarda uluslararası ilişkileri olumsuz yönde etkileyecek kelimeler kullanılmadığı aktarılmıştır.¹⁷³

Gerald Ford, 4 Temmuz'da New York'a geçerek ülkenin bağımsızlığa kavuştuğu anın simgesi olan Forretil Uçak Gemisi'nin çanını çalmış, bu çanın çalmasıyla birlikte ülkedeki gemilerin çanları, tren ve otomobillerin kornaları aynı anda çalınmaya başlanmıştır.¹⁷⁴ Başkan Yardımcısı Nelson Rockefeller'ın da katıldığı Washington'daki tören 19 pare top

¹⁶⁹ “National Independent Weekend 1976”, **Bicentennial Events July 1-7, 1976**, s.1-4. (<https://www.fordlibrarymuseum.gov/library/document/0067/1563308.pdf>), Erişim Tarihi: 6 Eylül 2023; (https://books.google.com.tr/books/about/The_Bicentennial_of_the_United_States_of.html?id=n138tAEACA_AJ&redir_esc=y), Erişim Tarihi: 6 Eylül 2023.

¹⁷⁰ (https://books.google.com.tr/books/about/The_Bicentennial_of_the_United_States_of.html?id=n138tAEACA_AAJ&redir_esc=y), Erişim Tarihi: 6 Eylül 2023.

¹⁷¹ “ABD Kuruluşunun 200. Yılı...”, **Cumhuriyet**, 5 Temmuz 1976, s.1,9.

¹⁷² “100.000 Line Route To...”, **The Los Angeles Times**, 5 July 1976, s.1,4,16.

¹⁷³ “Bells Peal 200 Years Of Liberty”, **The Guardian**, 5 July 1976, s.1.

¹⁷⁴ “ABD Kuruluşunun 200. Yılı...”, **Cumhuriyet**, 5 Temmuz 1976, s.1,9.

atışı ile başlamış,¹⁷⁵ Rockefeller resmigeçidi selamlamış ve halkın coşkusu artıracak bir konuşma yapmıştır.¹⁷⁶

New York'ta yapılan gemi geçit törenine yaklaşık 3000 gemi katılmış, ABD Deniz Kuvvetlerine ait bazı gemiler ABD bayrağı renginde sular fıskırtmış, tüm gemiler sahildeki seyircileri 21 pare top atışıyla selamlamıştır. Burada gün boyu kahramanlık şiirleri okunmuş ve 4 Temmuz'un "*sonu olmayan bir rüyanın başlangıcı*" olduğu vurgusu yapılmış,¹⁷⁷ gemilerin selamlayacağı dev bayrak ise tören öncesi hasar görmüştür.¹⁷⁸ 6 milyon turist ve yaklaşık 4 milyon New Yorklunun izlediğinin tahmin edildiği törene,¹⁷⁹ daha sonra halkın ziyaretine de açılacağı bildirilen Peyk adlı Türk destroyeri de katılmıştır.¹⁸⁰ Aynı günün akşamı kara, hava ve deniz polisi, sahil güvenlik ve itfaiye birliklerinin hazırladığı havai fişek gösterisi icra edilmiştir.¹⁸¹ ABD'deki etnik gruplar da kurdukları bir konsey ile kutlamalara katılmışlardır.¹⁸²

Kutlamalarda 25 milyon yabancının ağırlandığı, bütçesinin yaklaşık 2 milyar dolarla tarihin gördüğü en pahalı etkinlik olduğu basında yer alan bilgiler arasındadır.¹⁸³ Basında ve yapılan konuşmalarda bağımsızlığın ilan edildiği güne vurgu yapılmış, kuruluş yıl dönümü bir doğum günü olarak nitelenerek,¹⁸⁴ 4 Temmuz'da 200. Yılın barış içinde ve coşkulu şekilde kutlandığı, kutlamaların en büyük partilerden biri olduğu ve Amerikalıların kendilerinden onur duyduğu, 216 milyon Amerikalının kenetlendiği, Ford'un bir konuşmasındaki "*gelecek bizimledir*" sözüne vurgu yapılarak halka geleceğe dair umut verildiği görülmüştür.¹⁸⁵ Ayrıca yayınlanan fotoğraflarda elinde ABD bayrağı ile törene katılan Uzak Doğu kökenli

¹⁷⁵ "Bicentennial Fourt...", **The Los Angeles Times**, 5 July 1976, s.1,22,24.

¹⁷⁶ "ABD'nin 200...", **Milliyet**, 6 Temmuz 1976, s.1,10.

¹⁷⁷ "New York Whoops It...", **The Guardian**, 5 July 1976, s.2.

¹⁷⁸ "ABD Bugün 200. Yılı...", **Cumhuriyet**, 4 Temmuz 1976, s.3.

¹⁷⁹ "ABD Bugün 200. Yılı...", **Cumhuriyet**, 4 Temmuz 1976, s.3.

¹⁸⁰ "Sam Amca 200 Yaşında", **Milliyet Magazin**, 4 Temmuz 1976, s.1,4; "ABD'nin 200. Kuruluş...", **Milliyet**, 4 Temmuz 1976, s.1.

¹⁸¹ "ABD Bugün 200. Yılı...", **Cumhuriyet**, 4 Temmuz 1976, s.3.

¹⁸² "Sam Amca 200 Yaşında...", **Milliyet Magazin**, 4 Temmuz 1976, s.1,4.

¹⁸³ Tamer, agm., **Cumhuriyet**, 10 Haziran 1976, s.4.

¹⁸⁴ "Balmy Bicentennial", **The Los Angeles Times**, 4 July 1976, s.1,24.

¹⁸⁵ "Bicentennial Fourt...", **The Los Angeles Times**, 5 July 1976, s.1,22,24.

bir çocuğun “Çünkü hepimiz birbirimizi sevmeliyiz” yazılı dövizler taşıması, uçaklarla “Doğum günün kutlu olsun ABD 1776-1976” yazılarının çekilmesi¹⁸⁶ ön plana çıkarılarak birlik ve beraberlik mesajları verilmiştir.

Washington, New York ve Philadelphia başta olmak üzere tüm eyaletlerde de benzer etkinlikler yapılmıştır. Örneğin Los Angeles'ta yapılan geçit töreninin 20 km uzunluğunda olduğu, Pensilvanya'dan yola çıkacak 20 vagonlu ve ABD tarihini anlatan serginin bulunduğu Hürriyet Treninin 80 kente uğrayacağı ve treni yaklaşık 10 bin kişinin göreceği bildirilmiştir. Bunların yanında birçok kentte de geçit törenleri, sergiler, müzik şöenleri, festivaller ile dans ve bale gösterileri yapılmıştır.¹⁸⁷ Türk folklor ekibi de kutlamalarda yer almış ve birçok yerde gösteriler düzenlemiş,¹⁸⁸ özellikle New York Wall Street'te yapılan gösterilerde büyük ilgi gördüğü bildirilmiştir.¹⁸⁹

Dağcılık tırmanışları, havai fişek gösterileri ve fener alayları,¹⁹⁰ New Orleans'ta siyahi caz sanatçısı Louis Armstrong'un heykelinin açılması,¹⁹¹ Utah'ta 1 milyon ağacın dikilmesi, San Francisco'da 6 ton ağırlığında bir doğum günü pastasının hazırlanması basına yansıyan diğer etkinlikler arasındadır.¹⁹² Güvenlik önlemlerinin üst seviyede tutulduğu kutlamalarda¹⁹³ 4 Temmuz'da Mars'a inmesi tasarlanan uzay aracının inişinin arızalardan dolayı ertelenmesi,¹⁹⁴ şenlikler sırasında Utah'ta bozulan elektrik trafosunu koruyan bir sistemin bozularak bölgeyi 46 saat elektriksiz bırakması gibi olumsuzluklar da yaşanmıştır.¹⁹⁵

Kutlamalar kapsamında ABD dışında da çeşitli etkinlikler düzenlenmiştir. İngiltere Greenwich'te hazırlıkları 2 yıl süren ve yaklaşık 1 milyon kişinin ziyaret edeceğinin tahmin

¹⁸⁶ “100.000 Line Route To...”, **The Los Angeles Times**, 5 July 1976, s.1,4,16.

¹⁸⁷ “ABD Bugün 200. Yılı...”, **Cumhuriyet**, 4 Temmuz 1976, s.3.

¹⁸⁸ “Sam Amca 200 Yaşında”, **Milliyet Magazin**, 4 Temmuz 1976, s.1,4.

¹⁸⁹ “ABD'nin 200...”, **Milliyet**, 6 Temmuz 1976 s.1,10; “New York Whoops It...”, **The Guardian**, 5 July 1976, s.2.

¹⁹⁰ “Bicentennial Fourt...”, **The Los Angeles Times**, 5 July 1976, s.1,22,24.

¹⁹¹ “ABD'nin 200. Yılı”, **Cumhuriyet**, 7 Temmuz 1976, s.1.

¹⁹² “ABD Bugün 200. Yılı...”, **Cumhuriyet**, 4 Temmuz 1976, s.3.

¹⁹³ “Bicentennial Fourt...”, **The Los Angeles Times**, 5 July 1976, s.1,22,24.

¹⁹⁴ “ABD Kuruluşunun 200. Yılı...”, **Cumhuriyet**, 5 Temmuz 1976, s.1,9.

¹⁹⁵ “ABD'nin 200. Yılı...”, **Cumhuriyet**, 7 Temmuz 1976, s.1.

edildiği dünyanın en büyük sergilerinden birinin açıldığı, Venezuela Devlet Başkanı'nın bir heykeltıraşı Washington için bir heykel yapmak üzere görevlendirdiği, Brezilya'da bir piyano konçertosunun bestelendiği, Hollanda'da 80 gün sürecek bir bisiklet yarışının düzenlendiği, İsrail'de Filistinlilerin yenilgiye uğratıldığı yerde 1000 hektarlık bir park oluşturulduğu, Fransa'da televizyon ve radyo programları düzenlendiği, dünyaca ünlü Fransız kanyak ve şampanyalarının “*ABD'nin 200. Yılı*” yazılı özel etiketle piyasaya sürüldüğü,¹⁹⁶ çeşitli Avrupa kentlerinde 200. Yıl sergileri açıldığı bildirilmiş;¹⁹⁷ Fransa, İngiltere, Batı Almanya, İtalya, Kanada, Avustralya, Japonya ve İran başta olmak üzere birçok ülkeden yıl dönümü nedeniyle çeşitli hediyeler gönderilmiştir.¹⁹⁸

Çeşitli ülkelerin devlet veya hükümet başkanlarının gönderdiği kutlama mesajlarına ülkeler arasındaki ilişkilerin durumu da yansımıştır. Sovyetler Birliği Devlet Başkanı iki ülkenin ilişkilerinin iyiye doğru gittiğini, Panama Devlet Başkanı Panama Kanalı bölgesindeki ABD sömürgesinin ABD ilkelerine uymadığını belirtmişlerdir.¹⁹⁹ Türkiye Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, ABD halkını 200 yıl içindeki dünya gelişimine ve barışına katkılarından dolayı tebrik etmiş,²⁰⁰ Başbakan Süleyman Demirel de mesajında iki ülke arasındaki dostane ilişkilerin daha da gelişeceği ümidini taşıdığını iletmiştir. Kutlamalar ABD içinde bazı tepkilere de yol açmıştır. New York'ta yapılan protestoda “*Mobil, Exxon, IT*”, “*zulümle işbirliği yapmaya paydos*” şeklinde, Washington'da Lincoln Anıtı önündeki protestoda da “*büyük tekellerin kuruluşunun 200. yıl dönümü*” ve “*yalnızca işadamları için özgürlük*” şeklinde sloganlar atılmıştır.²⁰¹ Birçok Avrupa ülkesinde törenler yapılması bir grup Fransız akademisyenin tepkisini çekmiş ve törenlerin Vietnam Savaşı'nda ABD'nin yitirdiği prestiji yeniden kazanmaya yönelik olduğunu belirten bir bildiri yayınlamışlardır.²⁰² Kutlamalar Türkiye'de de ilgi görmüştür. Tarık Zafer Tunaya, Şerif Mardin ve Nur Yalman'ın katıldığı

¹⁹⁶ “ABD Bugün 200. Yılı...”, **Cumhuriyet**, 4 Temmuz 1976, s.3.

¹⁹⁷ “ABD'nin 200. Kuruluş...”, **Milliyet**, 4 Temmuz 1976, s.1.

¹⁹⁸ “Sam Amca 200 Yaşında”, **Milliyet Magazin**, 4 Temmuz 1976, s.1,4.

¹⁹⁹ “134 Yaşındaki ABD...”, **Cumhuriyet**, 6 Temmuz 1976, s.3.

²⁰⁰ “ABD Kuruluşunun 200. Yılı...”, **Cumhuriyet**, 5 Temmuz 1976, s.1,9.

²⁰¹ “134 Yaşındaki ABD...”, **Cumhuriyet**, 6 Temmuz 1976, s.3.

²⁰² “ABD Kuruluşunun 200. Yılı...”, **Cumhuriyet**, 5 Temmuz 1976, s.1,9.

bir forum düzenlenerek ABD'nin 200 yıllık tarihi değerlendirilmiş,²⁰³ kutlamaları izlemek üzere ABD'ye Türkiye'den turizm turu reklamları verilmiştir.²⁰⁴

ABD'nin 200. Kuruluş Yılı dönümü kutlamaları hazırlıkları uzun bir süre önce başlamış, açılış töreni, geçit törenleri ve çeşitli etkinlikler ile devam etmiştir. Kutlamaların icrası için bir organizasyon komitesi kurulmuş ve büyük bir maddi kaynak ayrılmıştır. Bağımsızlık bildirgesine giden süreç, bağımsızlık bildirgesi ve tarihî kişiliklere vurgular yapılarak tarihî süreç döneme aktarılmaya çalışılmıştır. Kutlamaların temeli İngiltere'den kazanılan bağımsızlık mesajı üzerine kurulmuştur. Yapılan etkinlikler ve bunların yapıldığı alanlar ile törene katılan halk tarafından ABD bayrağı renklerinin yoğun olarak kullanılması dikkat çekmiştir. Çeşitli etnik kökenlere sahip kişilerin basında bayraklarla gösterilmesi, liderler tarafından birlik, beraberlik ve geleceğe dair umut veren mesajların verilmesi bir ABD ulusu oluşturma gayretlerinin; organize ve çok çeşitli etkinliklere yer verilmesi ise halkın tüm kesimlerine temas etme çabalarının göstergesi olarak düşünülebilir. Hürriyet Treninin pek çok şehre uğrayarak ziyarete açılmasıyla ABD tarihinin anlatılarak tarih bilinci oluşturulmasına önem verilmiştir.

Avrupa ülkeleri başta olmak üzere pek çok ülkede de kutlamaların yapılmasına öncelik verilerek dünya geneline yayılmasına çalışılmıştır. Kiliselerde çanların çalınması ve yapılan dini ayinlerle de kutlamaların geniş halk tabanına yayılarak meşruiyetin pekiştirilmesi amaçlanmıştır. Yapılan harcamaların çok yüksek olmasına ve bununla ilgili herhangi bir eleştiri yöneltilmemesine karşın, kutlamalar bazı ABD vatandaşlarınca protesto edilmiş ve bir grup Avrupalı akademisyen tarafından tepkiyle karşılanmıştır. New York'ta yapılan büyük Gemi Geçit Töreni ve geniş katımlı geçit törenlerinin kutlamaların prestij olayları olduğunu söylemek mümkündür. Kutlamalarda uluslararası ilişkiler kapsamında gerginliğe neden olabilecek söylemlerde bulunulmamış, yabancı ülke temsilciliklerinin yanı sıra pek çok ülkeden ekipler kutlamalara katılarak ABD'nin yanında olduklarını göstermeye çalışmışlardır.

²⁰³ "200. Yılında ABD'nin Dün...", **Milliyet**, 4 Temmuz 1976, s.2,4.

²⁰⁴ "Amerika Gezisi", **Milliyet Magazin**, 4 Temmuz 1976, s.4.

ABD 4 Temmuz 2016'da ise bağımsızlığının 240. Yılı'nı kutlamıştır. Geçit törenleri, geleneksel hale gelmiş havai fişek gösterileri ve konserler düzenlenmiştir.²⁰⁵ ABD başkanı Barack Obama yayınladığı mesajda ABD'nin özgür yaşamasının önemine dikkat çekmiş ve 4 Temmuz'u bir mucize olarak tanımlamıştır.²⁰⁶ Dolayısıyla özgürlük ve bağımsızlık vurgusunun 200. ve 240. Yıl kutlamalarında benzerlik gösterdiği söylenebilir.

SSCB, İran, Yunanistan ve ABD'de kutlamaların; bir açılış etkinliği ile başlayarak, geçit töreni ve çeşitli etkinler ile devam etmesi, halkın katılımını sağlamak için etkinlik sayısının artırılması, hem iç hem de dış kamuoyuna dönemin teknolojik imkânlarının da kullanılarak çeşitli mesajlar verilmesi, dış temsilciliklerde ve diğer ülkelerde yapılan etkinliklere önem verilmesi; anı pulu ve parası, özel plaka gibi sembolik materyallerin üretiminin yapılması, tarihî olay, kişi ve simgeler ile ordunun gücünün vurgulanarak ön plana çıkarılması ve halklarına birlik, beraberlik ve geleceğe yönelik umut vaat eden mesajların verilmesi, çeşitli nedenlerle protestolarla karşılaşılması ve Yunanistan hariç kutlamalara damgasını vuracak prestij olayların yer alması ortak yönleridir.

İran, Yunanistan ve ABD dünya barışı, dünya medeniyeti ve insan hakları gibi mesajlarla uluslarının dünya tarihinde ön planda olduklarını vurgularken, Sovyetler ise Faşizm ve Nazizmin yenilmesinde önemli hizmetlerinin olduğu mesajını vererek farklılık sergilemişlerdir. Kutlamalara Yunanistan hariç diğer üç ülkenin de büyük maddi kaynaklar ayırdığı söylenebilir; fakat ABD'nin yaptığı harcamalar ile ilgili herhangi bir eleştiri yapılmazken, İran'ın yaptığı harcamalar hem iç hem de dünya kamuoyunca eleştirilere neden olmuştur. Herhangi bir eleştiriye rastlanmayan Sovyetlerin yaptığı harcamalar net bir rakamla belirtilmemiş; ancak uzay çalışmaları da göz önüne alındığında yüksek bir maddi kaynak ayrıldığı tahmin edilmektedir. Sovyetlere benzer şekilde Yunanların harcamalarıyla ilgili de herhangi bir veri elde edilememiştir. Kutlamalar İran ve ABD tarafından aynı zamanda bir turizm yatırımı olarak görülmesine karşın, Sovyetler ve Yunanların bu tür bir

²⁰⁵ "Millions Celebrate America's...", **VOA**, 4 July 2016, (<https://www.voanews.com/a/us-celebrates-240th-anniversary-of-declaration-of-independence/3402985.html>), Erişim Tarihi: 12 Temmuz 2022.

²⁰⁶ "ABD 4 Temmuz...", **Euronews**, 5 Temmuz 2016, (<https://tr.euronews.com/2016/07/05/abd-4-temmuz-bagimsizlik-gunu-nu-kutluyor>), Erişim Tarihi: 12 Temmuz 2022.

beklenti içinde olmadıkları gözlemlenmiştir. Kutlamaların hem meşruiyetinin artırılması hem de manevî yönünün vurgulanarak geniş tabana yayılması maksadıyla İran, özellikle Yunanistan ve ABD’de dini etkinlikler yapılırken, Sovyetlerin bu yönde bir faaliyeti tespit edilememiştir. İran yönetimi devlet başkanı konumundaki liderlerin ülkelerinde ağırlanmasına büyük önem vermiş; ancak ABD ve Sovyetler devlet ve hükûmet başkanlarının katılımını sınırlı tutmuş, daha çok ülkelerinde bulunan diplomatların katılımını tercih etmişlerdir. Yunanistan’da ise dönemin siyasi atmosferinin etkisiyle dış temsilcilerin katılımına vurgu yapılmamıştır. Sovyetler ve Yunanlar yıl dönümü nedeniyle çeşitli suçların affını gündeme getirirken, ABD ve İran’da bu tür bir uygulama olduğuna yönelik herhangi bir habere rastlanmamıştır.

Kutlamaların icrası maksadıyla merkezî bir komitenin varlığının tespiti ABD, Yunanistan ve İran’da kesin olarak yapılabilirken, Sovyetlerin kutlamalarında ise komitenin bulunduğu yönelik kesin bir yargıya varılamamasına rağmen bir komite veya kurulun teşkil edildiği tahmin edilmektedir. ABD, Rusya ve Yunanistan’da anılan dönemde yapılan kutlamalarla günümüzde yapılan kutlamalarda verilen mesajlar benzerlik gösterirken, İran’da farklı mesajların verildiği görülmüştür. ABD ve Yunanistan bağımsızlıklarını kutlarken, İran kuruluşunu, Sovyetler ise ihtilalin yıl dönümlerini kutlamışlardır. ABD ve İran rejimlerinin konuşmacıları herhangi bir ülkeyi hedef göstermezken; Sovyetlerin konuşmacısı ABD’yi eleştirmiş; Yunanistan ile ilgili yapılan yorumlarda ise Türkiye aleyhine yorumlar yapılmıştır.

1.2. OSMANLI’DAN CUMHURİYET’İN 50. YILINA MİLLÎ GÜN KUTLAMALARI

Fransız İhtilalinin ürünü olan millî bayramlar, Osmanlı Devletini de etkilemiş ve kutlamaların yapılmasının kapılarını aralamıştır. Bir millî bayram günü kabul etme konusu Osmanlı kimliği oluşturmak maksadıyla ilk kez 21 Ocak 1909’da gündeme gelmiş, fakat öncesinde devletin kurulduğu günün belirlenmesi düşüncesi ön plana çıkmıştır. Meclisteki

tartışmada Hüseyin Cahit (Yalçın) Bey bunun yerine Meşrutiyetin ilan edildiği günün bayram olarak kabul edilmesini savunmuştur.²⁰⁷ Farklı etnik ve dini unsurların birlik ve beraberliği, hürriyet ve diğer hakların sürdürülebileceğinin halka hatırlatılmak istenmesi düşüncesi bu fikrin temelini oluşturmuştur.²⁰⁸ Neticede Osmanlı Mebusan Meclisinde 5 Temmuz 1909'da alınan kararla 10/23 Temmuz günü bayram olarak kabul edilmiştir. Bu tarihten itibaren 10/23 Temmuz iyd-i ekber²⁰⁹ olarak kutlanmaya başlanmış, ilk kutlamanın üzerinde özellikle durulmuş; kutlama İstanbul, Bursa, Kastamonu, İzmir ve diğer bazı illerde de yapılmıştır. İstanbul'daki kutlamaya yoğun katılım olmuş, Abide-i Hürriyet heykeli açılmış, sarayda ziyafet verilmiş, başkent İstanbul bayraklarla süslenmiş ve zafer takları kurulmuştur. Bayram 1909-1914 arasında benzer şekilde kutlanmış, 1915'te sönük geçmiş ve nihayet 1919'da yasaklanmıştır.²¹⁰

İstanbul Hükûmetinin aldığı karara rağmen, Millî Mücadele Döneminde 10/23 Temmuz gününe önem verilmiş, Mustafa Kemal Paşa ilgili makamların 10/23 Temmuz bayramlarını telgraf vasıtasıyla kutlamış; bu güne atıf olarak Erzurum Kongresinin başlangıcı 23 Temmuz'a denk getirilmiştir. 10/23 Temmuz Bayramı 1935 yılına kadar kutlanmıştır.²¹¹

Osmanlı son döneminde kutlanan diğer millî gün de İstiklal-i Osmanî Günü'dür. Devletin kuruluş yıl dönümü düzenli olmasa da Kanuni Esasi'nin ilan tarihi olan 27 Aralık'ta kutlanmış, Meclisin kapatılmasından sonra İttihatçılar yurt dışında; II. Abdülhamit yurt içinde kutlamaya devam etmiştir. Devletin kuruluş gününün kesin olarak tespit edilememesine rağmen, resmî olarak kabul edilmese de İstiklal-i Osmanî Günü ilk olarak 30 Aralık 1913'te iyd-i ekbere benzer şekilde geniş katılımı kutlanmıştır. I. Dünya Savaşı yıllarında da çeşitli cemiyetlerin katılımıyla kutlanan bayram, Mütareke yıllarında işgal altındaki İstanbul'da sembolik bazı toplantılar şeklinde geçirilmiştir. Millî Mücadele Döneminde ise kuruluş günü yeniden önem kazanmış, bir millî güç kaynağı olarak

²⁰⁷ Sanem Yamak, "Meşrutiyetin Bayramı: 10 Temmuz İd-i Millîsi", **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, No:38 (Mart 2008), s.326.

²⁰⁸ Agm., s.328.

²⁰⁹ Cumhuriyet Bayramının "en büyük bayram" olarak tanımlanması geleneğinin bu bayramdan esinlendiği düşünülebilir.

²¹⁰ Bolat, **age.**, s.25-28.

²¹¹ **Age.**, s.33-35.

görülmüştür. Gazete yazılarında Türk devletinin sürekliliği, tarihsel süreç içerisinde pek çok milleti yönettiği, Türklerin sürekli bağımsız olarak yaşamasından dolayı bağımsızlığın bir başlangıcının olamayacağı ve bu bağımsızlığın artık Anadolu’da yaşandığı vurgulanmıştır. Mesut Çapa’ya göre işte bu nedenlerle İstiklal Günü Osmanlı Devletinin kuruluş yıl dönümü olmaktan çok; Türk Milletinin bağımsızlık günü olarak kutlanmış, ancak bu bayram saltanatla birlikte kaldırılmıştır.²¹²

TBMM’nin kabul ettiği ilk millî gün ise Hâkimiyet-i Milliye Bayramıdır. TBMM’nin açılışı, 2 Mayıs 1921’de Hâkimiyeti Milliye Bayramı olarak kabul edilmiş ve Resmî Gazete’de yayınlanmıştır. 1922’den itibaren 1925’e kadar her yıl düzenli olarak kutlanan bayram, 1925’te Himayeyi Etfal Cemiyetinin Çocuk Haftası olarak kutladığı haftaya denk gelmiş ve resmî olarak programa Çocuk Bayramı ile birlikte ilk kez 1927’de dâhil edilmiş ve Hâkimiyet-i Milliye Bayramı ile birlikte kutlanmıştır.²¹³ Çocuk Bayramı ve Millî Hâkimiyet Bayramı herhangi bir kanunda yer almamasına rağmen uzun yıllar birlikte kutlanmış ve 1981 yılında yapılan değişiklikle yasal mevzuatta yer alarak Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı adını almıştır.²¹⁴

Diğer bir önemli gün ise 30 Ağustos Zafer Bayramıdır. Bu bayram ilk olarak 30 Ağustos 1924’te Mustafa Kemal Paşa’nın da katılımıyla kutlanmıştır. 3 Şubat 1926’dan itibaren kanunla kabul edilen Zafer Bayramı ile birlikte, resmî olarak kabul edilmemesine rağmen Tayyare Bayramı da tıpkı Millî Hâkimiyet ve Çocuk Bayramı gibi birlikte kutlanmıştır. 1960’larla birlikte Zafer Bayramı eskisine nazaran daha görkemli kutlanmaya başlanmıştır.²¹⁵

---

²¹² Mesut Çapa, “Osmanlı Devletinin Kuruluş Yıldönümü Kutlamaları (1913-1922)”, **Uluslararası Osmanlı Tarihi Sempozyumu Bildirileri (8-10 Nisan 1999)**, İzmir, 2000, s.559-572.

²¹³ Gülperi Mezkit Saban, **Millî Kimliğin Oluşturulması Bağlamında 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2019, s.58-66.

²¹⁴ Veysi Akın, “23 Nisan Millî Hâkimiyet ve Çocuk Bayramının Tarihçesi”, **Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 1997, sa:3, s.92.

²¹⁵ Biçer, **agt.**, s.25-26.

Yeni Türk Devletinin bayram olarak kabul ettiği başka bir gün de şimdiki adıyla 19 Mayıs Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramıdır. Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıktığı gün olan 19 Mayıs tarihine Samsun'da büyük önem verilmiştir. İlk olarak 1926'da Samsun'da Gazi Günü olarak kutlanan bu gün, 20 Haziran 1938'de Gençlik ve Spor Bayramı olarak TBMM'de kabul edilmiştir.²¹⁶ Yine 1981 yılında kabul edilen kanunla ismi 19 Mayıs Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı olarak değiştirilmiştir.²¹⁷

Cumhuriyetin ilanının ilk yıl dönümünden 50. Yıl dönümüne kadar yapılan kutlamaların seyrinin ortaya konulması, 50. Yıl Kutlamalarıyla ilgili yapılan değerlendirmeler açısından önemlidir. Cumhuriyetin ilk yıl dönümü 26 Ekim 1924'te çıkarılan bir kararnameyle devlet töreni olarak kutlanmıştır. 1925'te kabul edilen kanunla da 29 Ekim, Cumhuriyet Bayramı olarak kutlanmaya başlanmıştır. 1924'ten itibaren törenler top atışlarıyla başlamış, Cumhurbaşkanlığında tebriklerin kabulü ve sonrasında resmigeçit gerçekleştirilmiş, geceleri ise fener alayları, balolar ve ziyafetlerle tamamlanmıştır.²¹⁸ Cumhuriyet bayramları açısından bir dönüm noktası olan 10. Yıl Kutlamaları ile ilgili ise 11 Haziran 1933'te özel bir kanun çıkarılmış²¹⁹, kurulan Kutlama Yüksek Komisyonu kutlamaları icra etmiştir. Komisyonun görevi, halkın katılımının yüksek olmasını sağlamak, tüm şehirlerde kutlamaların icra edilmesini ve üç gün boyunca coşkunun artırılmasını temin etmek şeklinde düzenlenmiştir. Kanun esaslarına göre birçok etkinlik tertip edilmiş ve inkılap tüm halka duyurularak benimsetilmeye çalışılmıştır.²²⁰ Halkın tümüne ulaşma gayreti dikkat çekmiş, her şey planlı ve programlı şekilde yürütülmeye çalışılmış, yeni kurulan devletin 10 yıllık bilançosu yapılmış, açılış ve temel atma törenleri yoğun olarak bu güne denk getirilmiş ve “*her şey Mustafa Kemal Paşa'nın eseri*” vurgusu öne çıkarılmıştır.²²¹

10. Yıl Kutlamalarında üzerinde durulan en önemli husus Cumhuriyetin yarattığı maddi ve manevi değerler olarak görülmüş ve bunun halka ve dış dünyaya anlatılmasına gayret

²¹⁶ Dursun Ali Akbulut, “Samsun'un Gazi Günü Ya Da 19 Mayıs Bayramı”, **On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 1999, s.8.

²¹⁷ Biçer, **agt.**, s.30.

²¹⁸ Özkan, **agt.**, s.136-152.

²¹⁹ Doğaner, **agm.**, s.4.

²²⁰ Özkan, **agt.**, s.153-207.

²²¹ Doğaner, **agm.**, s.2-11.

edilmiştir. Parti-devlet bütünleşmesinin ağırlıklı olarak hissedildiği bu dönemde, kutlamalarda 6 oklu Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) bayrağı Türk Bayrağına göre daha fazla kullanılmıştır.²²² Türk tarihindeki en büyük bayram olarak görülen 10. Yıl Kutlamaları, Batıya karşı yeni devletin ayakta kalacağını mesajını vermede önemli bir araç olarak görülmüştür. Bu kapsamda 10 yıllık bilançonun halka ve dünyaya duyurulması, ordu ve Cumhuriyeti anlatma ve benimsetme çabası öne çıkan diğer hususlardır.²²³

Cumhuriyet Bayramı 10. Yıl ile birlikte taşrada da önem kazanmaya başlamış; ancak imkânsızlıklardan dolayı bando, flama ve benzeri gösterilerle resmigeçitler yapılamamıştır. 10. Yılda çıkarılan af kanunundan hükûmet aleyhinde yayın yapan basın suçluları, İzmir Suikastı ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası mahkûmları da faydalanmışlardır. Kutlamalar kapsamında bir de marş bestelenmiştir. 10. Yıl Marşı sipariş üzerine yapılmış, kolay öğrenilebilen bir marş olarak nitelenmiş ve özellikle Ekim 1933 ayında halkın öğrenebilmesi için çaba sarf edilmiştir. 10. Yılda da uygulanan resmî baloların ilki Cumhuriyet Bayramı kutlamaları nedeniyle 29 Ekim 1925'te Ankara'da verilmiştir. Ankara'da önde gelen kişiler ve diplomatlara, halkevlerinde halka, subaylarla orduvinde olmak üzere üç ayrı balo verilmiş ve Atatürk bu üç baloya da katılarak bunun gelenek haline gelmesini sağlamıştır.²²⁴

Hazırlıklarına büyük önem verilen 15. Yıl Kutlamalarında 10. Yıl kutlamaları aynen örnek alınmıştır. 15 yılda yapılan işlerin anlatılması gayreti öne çıkmasına rağmen,²²⁵ Atatürk'ün bayrama katılamaması bayramın heyecanını azaltmıştır.²²⁶ 10. Yılda olduğu gibi bu kutlamalarda da 15. Yıl adıyla bir kitap bastırılmış ve Cumhuriyet dönemindeki gelişmeler anlatılmıştır.²²⁷ 1935'te ve sonrasında çıkarılan kanun ve ek kanunlarla diğer millî günler genel tatil günleri olarak kabul edilirken, yalnızca Cumhuriyet Bayramı ulusal bayram olarak belirlenmiş ve aynı şekilde uygulanmaya devam edilmiştir.²²⁸

---

²²² Agm., s.18.

²²³ Bolat, **age.**, s.100-144.

²²⁴ Aslan, **agt.**, s.166-175.

²²⁵ Bolat, **age.**, s.166.

²²⁶ **Age.**, s.204.

²²⁷ Aslan, **agt.**, s.156.

²²⁸ Hasan Akbayrak, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Millî Bayramlar", **Tarih ve Toplum**, C:8, sa:43, Temmuz 1987, s.37-38.

Cumhuriyetin 20. Yılında kutlamalara planlama aşamasında 10. Yıl kadar önem verilmesi istenmiş; ama ekonomik sıkıntılar ve II. Dünya Savaşı koşulları törenleri de etkilemiştir. 10. Yılın buruk bir tekrarı şeklinde icra edilmiş, inkılap daha çok tüm devlet kurumlarının kendi alanlarıyla ilgili yaptığı radyo konuşmalarıyla anlatılmaya çalışılmıştır.²²⁹ Cumhurbaşkanı İsmet İnönü tören sırasında radyodan yaptığı konuşmada 20 yıldaki başarının Cumhuriyet sayesinde olduğuna dikkat çektikten sonra devam eden savaş koşullarının yarattığı zorlukların aşılması için birlik ve beraberliğe dikkat çekmiştir. 10. Yılda yer alan marş, kitap, hatıra pulu ve yeni vecizelerin uçaklardan atılması uygulamaları bu törenlerde yer almamıştır. Törenlerde 10. Yıl Marşı ve İstiklal Marşı birlikte söylenmiştir. Temel atma ve açılışların Cumhuriyet Bayramına denk getirilmesi, çocuklar için eğlence ve bolca aydınlatma yapılması istenmiştir. 10. ve 15. yıllardakinin aksine 20. Yıl kitabı basılmamış, halk kürsüleri uygulamasına devam edilmiştir. Bu dönemde Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün öne çıkarılması çabaları kapsamında İnönü Muharebelerini anlatan 'Ateş' adlı piyes oynatılmıştır.²³⁰

30. Yıl Kutlamalarının hazırlıklarının nasıl olduğu yönünde BCA'da herhangi bir belgeye ulaşamamıştır. Temel olarak diğer yıllarla aynı uygulamalar mevcut olmasına rağmen, radyo konuşmalarında ve geçit töreninde esnaf ve siyasi partilere yer verilmemiş, balo düzenlenmemiş, herhangi bir program yayınlanmamış; vecizeler, pullar ve 30. Yıla özgü bir marş yazılması taleplerine rağmen böyle bir uygulama hayata geçirilmemiştir. Cumhurbaşkanlığı Köşkünün halkın ziyaretine açılması, Anıtkabir'in inşasının tamamlanmasından dolayı top atışlarının ilk kez Anıttepe'den yapılması, törenlerde mehter takımı gösterileri gibi farklı etkinlikler de yapılmıştır. Siyasi tartışmalar törenler kapsamında da göze çarpmıştır. Başbakan Adnan Menderes'in 27 Ekim 1953'te İçel'de konuşması²³¹ ve

²²⁹ Özkan, **agt.**, s.208-220. II. Dünya Savaşı sürecinde Türkiye için en sıkıntılı yıl 1943'tü. Mihver Devletlerin Türkiye'ye savaşa girmesi yönündeki baskılarının en yoğun olduğu dönemdi. Deringil, **Denge Oyunu**, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 2014, s.193.

²³⁰ Bolat, **age.**, s.212-218, 239.

²³¹ Adnan Menderes konuşmasında, İçel'de yapılacak bazı yatırımlardan bahsetmiş; CHP'nin partiler arası ilişkileri bir düşmanlık tezahürü olarak gördüğünü belirterek birçok yönden eleştirmiştir. Ayrıca iktidarlarında partizan idare olmadığı, basın baskı altında bulunmadığı, partiler teminatı ile ilgili sorun olmadığı ve radyonun bağımsız olduğuna yönelik ifadelerde bulunmuş, Cumhuriyetin 30. Yılı Kutlamalarına değinmemiştir. "Başvekil Dün Mühim Bir...", **Milliyet**, 28 Ekim 1953, s.1,7.

Cumhuriyet bayramının açılış konuşmasını yapmaması,²³² parti propagandası yaptığı ve Demokrat Parti'nin törenlere gerekli önemi vermediği yönünde eleştirilmiştir.²³³ Cumhurbaşkanı Celal Bayar ise Hipodrom'daki törende demokratik rejimin önemine dikkat çeken bir konuşma yapmıştır.²³⁴

40. Yıl Kutlamaları ise 27 Mayıs'ın hemen akabinde yapıldığı için ordu dikkat çekici şekilde ön planda tutulmuş, bunun haricinde daha öncekilerden farklı uygulamalara gidilmemiştir. Anıtkabir'deki törenden sonra Hipodroma geçilmiştir. Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel, Cumhuriyet Senatosu Başkanı, Meclis Başkanı, Başbakan, bakanlar, mülki ve askerî erkân bu törenlere katılmış, Cemal Gürsel rahatsızlığından dolayı Hipodrom'dan erken ayrılmıştır. Resmigeçide izciler, çeşitli kurumların temsilcileri, askerî okul ve birlikler ile öğrenciler katılmıştır. 21 Mayıs darbe girişiminden sonra Kara Harp Okulu ilk kez törenlere katılıp büyük beğeni almıştır. Hipodrom'daki resmigeçidin ardından düzenlenen büyük bir kortej Ankara'nın ana caddelerini dolaşmış; Cumhurbaşkanı yayınladığı mesajda Cumhuriyete sadakat gösteren Silahlı Kuvvetlerin Cumhuriyet'in koruyucusu olduğuna vurgu yapmıştır.²³⁵

Cumhuriyet bayramı kutlamaları 1933'e kadar TBMM önünde, 1933-34'te Ulus'ta bulunan hükûmet konağında ve belediye arasındaki Cumhuriyet Meydanında, 1935'te stadyumda yapılmış ve 1936'dan itibaren Hipodrom'da yapılmaya başlanmıştır.²³⁶ 1924'ten itibaren kutlanmaya başlanan Cumhuriyet Bayramının temel özellikleri ilk yıldan itibaren oluşturulmaya başlanmış ve 10. Yılda büyük ölçüde belirli bir programa oturtulmuştur. 50. Yıla gelene kadar kutlamalar, Cumhurbaşkanının tebrikleri kabulü, geçit töreni ve akşam etkinlikleri şeklinde üç temel esasa dayanmıştır. 10. Yıldan sonra yapılan kutlamalarda ise genel esaslarda bir farklılık olmamasına rağmen bazı eklemeler ve çıkarmalar yapılmak suretiyle değişiklikler yapılmıştır. Dünya ve Türkiye'deki ekonomik ve siyasi atmosfere göre kutlamalara verilen önem dönem içerisinde değişiklik göstermiştir. Atatürk'ün hastalığı ve

---

²³² 1950'ye kadar Başbakanın Cumhuriyet Bayramının açılışını radyodan bir konuşma ile yapması bir gelenektir ve bu geleneğin terk edildiği yönündeki düşünce bu eleştirilere neden olmuştur. Özkan, **agt.**, s.224; **Milliyet**, 28-30 Ekim 1953, s.1,7.

²³³ Bu eleştirilere karşın Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes ve diğer bakanlar ile devlet ricali Ankara'da yapılan törenlere katılmıştır. "Cumhuriyet Bayramı Kutlu...", **Milliyet**, 30 Ekim 1953, s.1,7.

²³⁴ Bolat, **age.**, s.326-328.

²³⁵ Özkan, **agt.**, s.227-234.

²³⁶ Bolat, **age.**, s.219.

vefatı, 2. Dünya Savaşı, çok partili hayata geçiş ve 27 Mayıs Askerî Müdahalesi gibi kırılma noktaları kutlamaları etkilemiştir. 10, 15, 20, 30 ve 40. yıllar Cumhuriyet bayramı kutlamaları arasında önem verilen yıldönümleri olmuştur. 10. Yıl dönümü hariç önemli yıldönümlerinin yukarıda belirtilen etkenlerin gölgesinde kaldığı söylenebilir. Yalnızca 10. Yılda özel kutlama kanunu ve af kanunu çıkarılmış ve marş belirlenmiştir.

Türkiye’de millî günlerin belirlenmesinde temel çıkış noktaları dünyadaki örneklerine benzer şekilde önemli askerî ve siyasi olayların yaşandığı günler olmuştur. Bu günlerin bayram olarak kutlanmasının kabulünde ordu önemli bir role sahiptir. Cumhuriyetin ilanı sonrası yapılan tüm millî gün kutlamalarında bu rolün sonucu ve etkisi olarak askerî bir atmosferin varlığını kabul etmek gerekmektedir. Özellikle geçit törenlerinde bu durum açıkça gözlemlenmiş, millî gün kutlamaları arasında en fazla Cumhuriyet Bayramına önem verilmiştir.

2. BÖLÜM

CUMHURİYETİN 50. YILINI KUTLAMA ETKİNLİKLERİ

2.1. KUTLAMALARLA İLGİLİ HAZIRLIKLAR

2.1.1. Kutlamaların Gündeme Alınması

Kutlamaların omurgasını oluşturan ve merkezî programı tayin eden hazırlıklar kapsamında tespit edilen ilk resmî belge Kültür ve Tanıtma Bakanı Nihad Kürşad imzasıyla Başbakanlığa gönderilen 13 Ağustos 1968 tarihli bir yazıdır. Bu yazıda son yıllarda önemli bazı yıldönümlerinin bir kısım ülkeler tarafından büyük bir tanıtma imkânı olarak görüldüğü, tarihin en büyük devrimlerinden birini gerçekleştiren Türkiye'nin yarım asırlık süre içerisinde kaydettiği bu gelişmeyi dünyaya duyurmak için gerekli plan ve hazırlıkların hemen başlamasının uygun olacağı bildirilmiştir. Yurt içi ve yurt dışında yapılacak programlar ile turizme büyük katkı sunacağı düşünülen kutlamaların, 1973 yılının İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminin sonuna ve Üçüncü Planın başına denk gelmesinin de ilgi çekici olacağına işaret edilmiştir.²³⁷

Bu yazıya istinaden 29 Mart 1969'da Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılan kararname ile Cumhuriyetin kuruluşunun 50. Yıl dönümü nedeniyle düzenlenecek gösteri, festival, sportif müsabaka ve milletlerarası toplantılar gibi hususları içeren programın Devlet Bakanı Seyfi Öztürk'ün²³⁸ başkanlığında oluşturulan komisyon tarafından hazırlanması ve bu konudaki

²³⁷ Bu yazıda kutlamaların planlama ve icrasını yürütecek teşkilat teklifinde de bulunulmuştur. Buna göre teşkilat; 1-Ellinci Yıldönümü Kutlama Yüksek Kurulu, 2-Kuruluşlar Arası Temsilciler Koordinasyon Komisyonu, 3-Kuruluşlar Kutlama Kurulları, 4-İl Kutlama Kurulları, 5-İlçe Bucak ve Köy Kutlama Komiteleri, 6-Dış Kutlama Programı Alt Komitesi, 7-Dış Ülkelerde Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşunun 50'nci Yıl Dönümünü Kutlama Komitesidir. **BCA**, 30.18.1.2.231.20.20, 1968.

²³⁸ Ahmet Seyfettin Öztürk, 1927'de Eskişehir'de doğdu. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun oldu. Serbest Avukatlık yaptı. Kurucu Mecliste (06.01.1961 – 15.10.1961) Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi Temsilcisi olarak bulundu. I.(XII), II. (XIII), III. (XIV) ve IV. (XV) Dönemlerde Eskişehir Milletvekilliği, I. (XII) Dönemde Bayındırlık Komisyonu Başkanlığı, 29. Hükûmette Köyişleri, 30. ve 34. Hükûmetlerde Devlet, 30. Hükûmette Ulaştırma, 31. ve 32. Hükûmetlerde Çalışma Bakanlığı yaptı. 05.11.2002'de vefat etti. **TBMM Albümü (1920-2010)**, C.2, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yay., Ankara, 2010, s.985.

sekretarya işlerinin Basın-Yayın Genel Müdürlüğünce yürütülmesi kararlaştırılmıştır.²³⁹ Bu komisyon süreç içerisinde yayımlanan kararnamelerle gerek kuruluşunda yer alan bakanlıklar, gerekse isminde yapılan değişikliklerle Ellinci Yıldönümünü Kutlama Yüksek Kurulu olarak son şeklini almış ve kurul başkanlığına Basın Yayın Genel Müdürlüğünden sorumlu Devlet Bakanı İsmail Hakkı Tekinel getirilmiştir.²⁴⁰

Kurulun görevleri Bakanlar Kurulu Kararnamesiyle ilk kez 24 Şubat 1972'de açıkça belirlenmiştir. Buna göre Devlet Bakanı Ali İhsan Göğüş başkanlığındaki kurul, Millî Eğitim Bakanlığında (MEB) kurulan Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümü Kutlama Hazırlık Komisyonunun tavsiyelerini dikkate alacak şekilde hazırlanacak uygulama planına son halini verecek, kutlama tedbirlerini izleyecek, zamanında ve tam olarak yapılmasını sağlayacak, kutlama kanunu ön tasarısına son şeklini verecek, sekretarya işlerini Basın-Yayın Genel Müdürlüğü yapacak ve Kurul başkanı diğer bakanlıklardan görevlendirilenleri bu maksatla görevlendirebilecek, çalışmalar mümkün olduğunca hızlı sürdürülecek ve alınan sonuçlar hakkında Başbakanlığa iki ayda bir rapor verilecekti.²⁴¹

Bu karara istinaden 27 Nisan 1972'de Kurul Başkanı Ali İhsan Göğüş tarafından Başbakanlığa verilen raporda; Bakanlar Kurulu'nun öngördüğü çalışmalara başlandığı, kurulun 4 Şubat, 1 ve 7 Nisan 1972'de toplandığı ve verilen görevlerin tamamlandığı, MEB'in kanun tasarısını son şekli ile Bakanlar Kuruluna sunduğu, MEB Hazırlık

²³⁹ **BCA**, 30.18.1.2.231.20.20, 1969.

²⁴⁰ Devlet Bakanı Seyfi Öztürk'ün ardından komisyonun başına 29.11.1969'da Devlet Bakanı Rafet Sezgin **BCA**, 30.18.1.2.242.79.4,1969, 24.02.1972'de Devlet Bakanı Ali İhsan Göğüş **BCA**, 30.18.1.2.279.18.2.1,1969, 12.06.1972'de Devlet Bakanı İsmail Arar **BCA**, 30.18.1.2.283.45.5,1972, son olarak ise 07.05.1973'te Devlet Bakanı İsmail Hakkı Tekinel getirilmiştir. Kutlamalar İsmail Hakkı Tekinel Başkanlığında icra edilmiştir. İlk komisyondan itibaren komisyonda yer alan bakanlıklarda da süreç içerisinde değişikliğe gidilmiştir. Millî Savunma, Millî Eğitim, İçişleri, Dışişleri, Ticaret, Sanayi ve Teknoloji, Turizm ve Tanıtma ve Gençlik ve Spor Bakanlıkları ile gündemdeki konulara göre katılacak diğer bakanlıklar olarak son şeklini 07.05.1973 tarihinde almıştır. **BCA**, 30.18.1.2.298.36.13.1, 1973. İsmail Hakkı Tekinel: 1925'te Babaeski'de doğdu. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun oldu. Hâkimlik ve serbest avukatlık yaptı. I. (XII), II. (XIII), III. (XIV), IV. (XV) ve V. (XVI) Dönemlerde İstanbul Milletvekilliği ile I. (XII) Dönem Anayasa ve Adalet Komisyonu Başkanlığı, III. (XIV) Dönem Adalet Komisyonu Başkanlığında bulundu. 36. Hükûmette Devlet Bakanlığı görevini icra etti. 11.06.1991'de vefat etti. **TBMM Albümü (1920-2010)**, C.2, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yay., Ankara, 2010, s.929. Söylem birliği olması açısından bu merkezî kuruluşun bundan sonra "Kurul" olarak bahsedilmiştir.

²⁴¹ **BCA**, 30.18.1.2.279.18.2.2,1972.

Komisyonu'ndaki tavsiyelerin ilgili bakanlık ve kuruluşlara gönderildiği, 25 Nisan 1972'de bakanlıkların temsilcilerinin bulunduğu toplantıda tüm bakanlık ve kuruluşların programlarının okunarak görüşlerinin alındığı bildirilmiştir. Yine aynı raporda bakanlık ve kuruluşların programları da verilmiştir.²⁴²

Kurul Başkanı İsmail Arar tarafından valiliklere gönderilen bir genelge ile illerdeki il yürütme kurullarının periyodik olarak toplanması, bu kurulun valinin uygun göreceği, görevli bakanlıklar, kamu kuruluşları ile diğer resmî ve özel organ ve kuruluşların temsilcilerinin iştirakiyle kurulması, geçit resimlerinin pistlerinin iyileştirilmesi, detaylı planlama yapılması ve her ay sonunda bilgi verilmesi istenmiştir.²⁴³ Bir başka genelge ile de tören ve protokol, tarih kültür ve sanat, halk şenlikleri, sportif faaliyetler, süsleme, il yıllığını hazırlama, halkla ilişkiler ve basın, ağaçlandırma, 49. Yıl Kutlamalarındaki hataları tespit ederek tekrar etmesinin engellenmesi için çalışacak hataları tespit ve düzeltme ile karşılama ve yerleştirme komitelerinin kurulması tavsiye edilmiştir.²⁴⁴

Hazırlıklar kapsamında bir de Cumhuriyetin 50. Yılı Ambleminin belirleneceği bildirilmiştir. Buna göre Türk sanatçıları arasından, Cumhuriyetin ebediliğini, yüceliğini, kutsal değerlerini ve Türklerin yüksek hasletlerini sembolize edecek bir amblem yarışması düzenlenecek; amblem, 50. Yılın kutlanması ile ilgili baskılarda, yazışmalarda, afiş ve ilanlarda, pano, madalyon, rozet vb. yerlerde kullanılacak, ayrıca yurt dışına ihraç edilecek Türk mallarına bastırılacaktı. Sınırlandırılmış renklerle katılım sağlanacağı duyurulan yarışmada, sanatçılar istedikleri sayıda eserle katılabilecek, amblem büyütülüp küçültüldüğünde detaylarını kaybetmeyecek, her çeşit baskı tekniğine elverişli olacaktı. Amblemler '50. Yıl Amblem Yarışması' başlığı ile en geç 15 Aralık 1972 akşamına kadar Ankara'da Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğüne, İstanbul'da ise Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Başkanlığına teslim edilecekti. Eserlerde sanatçının kimliğini belirten ad, imza vb. işaretler olmayacak, sanatçılar her esere rumuz vereceklerdi. Yarışma için Kurul Başkanı,

²⁴² BCA, 30.18.1.2.231.20.21,1971.

²⁴³ "İl Yürütme Kurulları Teşkil Ediliyor", **50. Yıl Kutlama Bülteni**, Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara, sa: 2, 30/09/1972, s.1-2. Devlet Arşivleri Başkanlığında yapılan taramada bu raporlara ulaşılamamıştır.

²⁴⁴ "Sayın Cumhurbaşkanımız Yeni Yıl Mesajlarında...", **50. Yıl Kutlama Bülteni**, Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara, sa:6, 31/01/1973, s.1.

Kültür Müsteşarlığı temsilcileri, Güzel Sanatlar Akademisi, Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu Grafik Sanatlar Bölümü ve Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Resim Bölümünden birer öğretim üyesinden oluşan bir seçici kurul oluşturulmuş; derece alan eserlerden birinciye 5000, ikinciye 3500, üçüncüye 2000 TL ödül verileceği duyurulmuştur.²⁴⁵ Yarışma sonucunda Sinan Baykurt'un eseri birinci, Mustafa Lütfi Özdem'in eseri ikinci, Mustafa Üstün'ün eseri ise üçüncülüğe layık görülmüştür.²⁴⁶

Kurul tarafından ayrıca 50. Yıl Marşı belirleneceği duyurulmuştur. Buna göre marş yarışma sonucu belirlenecek ve Kültür Müsteşarlığınca besteletilecekti.²⁴⁷ Deniz Öğretmen Albay Bekir Sıtkı Erdoğan'ın yazdığı, bestesini devlet sanatçısı Necil Kazım Akses'in yaptığı Cumhuriyetin 50. Yıl Marşının belirlenmesi açısından kaynaklarda birbirinden farklı bilgiler bulunmaktadır. Doğu Dergisi ve 1974 Hürriyet Ansiklopedik Yıllığında bir yarışmanın düzenlendiği, dört yüze yakın şiir arasından kazanmaya layık bir şiir tespit edilemeyince, şair Tahir Karauğuz'un teşvikiyle Bekir Sıtkı Erdoğan'ın şiirinin Başbakanlığa gönderildiği bilgisi yer alırken,²⁴⁸ Varlık Yıllığında düzenlenen marş yarışmasının iptal edilerek Bekir Sıtkı Erdoğan'ın şiirinin bestelenmesinin uygun görüldüğü belirtilmiştir.²⁴⁹ Bakış Mecmuasında ise marşın bir yarışma sonucu belirlendiği bilgisi verilmiştir.²⁵⁰ Bu bilgiler ışığında yarışma sonunda bir marş belirlenemeyince dönemin siyasi atmosferinin de etkisiyle asker kişinin yazacağı bir marşın 50. Yıl Marşı olarak kabul edilmesi için Albay Bekir Sıtkı

²⁴⁵ "50. Yıl Dönümü Amblemi Yarışması", **50. Yıl Kutlama Bülteni**, Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara, sa:3, 29/10/1972, s.3.

²⁴⁶ "Cumhuriyetimizin 50. Yıldönümü Amblemi Yarışması Sonuçlandı", **50. Yıl Kutlama Bülteni**, Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara, sa:7, 01/03/1973, s.4. Cumhuriyetin 50. Yılı Amblemi daha sonra bir yabancı moda markası olan Mary Quant'ın amblemine benzerliği nedeniyle reklam verilen bir sayfada imalı bir şekilde eleştirilecekti. **Durum**, Yıl:9, sa:427-431(Özel Sayı), 29 Ekim 1973, s.20; Ayrıca amblemin 1976'daki ABD'nin 200. Yılı Kutlama amblemiyle olan benzerliği de dikkat çekmektedir. **Milliyet**, 4 Temmuz 1976, s.1. Her üç amblem için bk. Ek-4. 50. Yıl Amblemi resmî yazışmalarda da kullanılmıştır. **BCA**, 30.18.2.306.86.6,1973.

²⁴⁷ "50. Yıl Marşı Yarışması", **50. Yıl Kutlama Bülteni**, Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara, sa:3, 29/10/1972, s.2.

²⁴⁸ "Cumhuriyetimizin Ellinci Yıl Marşı Şairi Bekir Sıtkı Erdoğan...", **Doğu**, Yıl:9, C:16, sa:97-1(Özel Sayı), 26 Ekim 1973, s.40-41 ve Tahir Karauğuz, "Büyük Sevincim", **Aynı yer**, s.36-37; **Hürriyet 1974 Ansiklopedik Yıllığı**, Hürriyet Ofset, İstanbul, 1974, s.46.

²⁴⁹ Muzaffer Uyguner, "1973 Yılında Şiirlerimiz", **Varlık Yıllığı 1974**, Varlık Yay., Ankara, Aralık 1973, s.52-70, 150-167.

²⁵⁰ **Bakış**, sa: 355/7, Temmuz 1973, s.26.

Erdoğan'a ısmarlandığı düşünülmektedir.²⁵¹ Belirlenen marş,²⁵² İsmail Hakkı Tekinel tarafından bir kokteyle 19 Haziran 1973'te basına tanıtılmış ve notaları verilmiştir.²⁵³ Tekinel burada yaptığı konuşmasında; bir plak yapılarak bir tarafında 50. Yıl Marşı, diğer tarafında 10. Yıl Nutku olacak şekilde küçük bir fiyatla satışa sunulacağını açıklamıştır.²⁵⁴ Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası eşliğinde Şef Hikmet Şimşek yönetiminde Devlet Operası Korosu tarafından plağa alınan marş, hem 50 bin adet hazırlanarak tüm okullara dağıtılarak²⁵⁵ hem de basın ve yayınlarda da çoğunlukla 10. Yıl Marşı, Gençliğe Hitabe ve 10. Yıl Nutku ile birlikte olmak üzere bolca yayınlanarak halka yayılmaya çalışılmıştır.²⁵⁶ Marşın özellikle okullarda ciddi şekilde üzerinde durularak öğrencilere öğretilmeye özen

²⁵¹ **50. Yıla Armağan (Şiirler)**, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Yay., Ankara, 1973, s. Sunuş.

²⁵² "50. Yıl Marşı", **50. Yıl Kutlama Bülteni**, Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara, sa:11, 01/07/1973, s.1.

²⁵³ Halim Yağcıoğlu, "50. Yıl Marşı", **Dünya**, 8 Temmuz 1973, s.5; "Cumhuriyetin 50. Yılı Marşı", **Vatan**, 20 Haziran 1973, s.1.

²⁵⁴ "Cumhuriyet Marşı", **Polis Magazin**, Yıl:16, C:8, sa:7, Temmuz 1973, s.31.

²⁵⁵ "Ankara'da Toplum Olayları", **Durum**, Yıl:9, sa:425-426, 7-14 Ekim 1973, s.36. Bekir Sıtkı Erdoğan, Gnkur. Bşk. Org. Semih Sancar tarafından takdir belgesi ile ödüllendirilmiş ve bu ölümsüz eseri oluşturmasını bütün Silahlı Kuvvetlerin sevinç ve övünçle karşıladığını ifade etmiştir. **Doğu**, Yıl:9, C:16, sa:97-1 (Özel Sayı), 26 Ekim 1973, s.39. Marşın sözleri ve notaları MEB Tebliğler Dergisi'nde de yayımlanmıştır. "Cumhuriyetimizin 50. Yıl Marşı", **Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi**, C.36, sa: 1756, 13 Ağustos 1973, s.352-353.

²⁵⁶ "50. Yıl Marşı", **Hürriyet**, 25 Eylül 1973, s.7; "50. Yıl Marşı", **Ziraat Dünyası**, Yıl:25, sa:279, Ekim 1973, s.3; "Cumhuriyetin 50. Yılında Kutlamalardan İzlenimler: Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Yıllığı", **İktisadi Yürüyüş**, sa:y, ty, s.İç Kapak; Afet İnan, "Devletimizin Kurucusu Atatürk'ün Başarısı", **Kültür ve Sanat**, Yıl:1, sa:2, Ekim 1973, s.30-36; **50. Yıla Armağan (Şiirler)...**, s.Başlangıç, **Halkevleri**, Yıl:7, sa:84, Ekim 1973, s.12-13; **Azerbaycan**, Yıl:22, sa:208 (Özel Sayı), s.20-21; **BMC Dünyası**, sa:26, Kasım 1973, s.12-19; **Ülkücü Öğretmen**, sa:173, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.4; **Kazan**, Yıl:3, sa:10, Aralık 1973, s.5-6; **Uyanış**, Yıl:11, sa:107, Kasım 1973, s.8; **Türk Dünyası**, Yıl:8, sa:30, Temmuz-Ağustos-Eylül 1973, s.4-6; **Halkevleri**, Yıl:7, sa:84, Ekim 1973, s.12-13; **Pos-Tel**, C:15, sa:10, Ekim 1973, s.33; **Balıkesir Ekspres** (Balıkesir), 23 Eylül 1973, s.1; "Atatürk'ten 3 Nutuk ve Cumhuriyetin 3 Marşı", **Vatan**, 29 Ekim 1973, s.3-4; **Şafak** (Urfa), 24 Ekim 1973, s.2; **Kadın**, Kasım 1973 (Özel Sayı), Yıl:27, sa:1058, s.4; Karauğuz, agm., **Doğu**, Yıl:9, C:16, sa:97-1, 26 Ekim 1973 (Özel Sayı), s.36-37; **Kooperatiflerin Sesi**, Yıl:2, sa:14, Ekim 1973; **T.C. Ziraat Bankası Postası**, Yıl:10, sa:116, Kasım 1973; **Gençliğin Sesi**, Yıl:6, sa:160, Ekim 1973; **Haber**, 29 Ekim 1973, s.5; **Ses** (Aydın), 5 Ekim 1973, s.2; **İstikbal** (Eskişehir), 29 Ekim 1973, s.1; **Lale** (Nevşehir), 27 Ekim 1973, s.1; **Şelale** (Antalya), 27 Ekim 1973, s.1; **İstikbal** (Eskişehir), 29 Ekim 1973, s.1; **Lale** (Nevşehir), 27 Ekim 1973, s.1; **Cumhuriyetin 50. Yılında Sümerbank 1933-1973**, byy, ty; **50. Yıl Türkiye Elektrik Kurumu**, Emel Matbaacılık, Ankara, ty; Sadi Dinççağ, **İstanbul Boğaziçi Köprüsü**, Karayolları Genel Müdürlüğü Matbaası, Ankara, 1973, s.Başlangıç; **Zübeyde Hanım Kız Enstitüsü**, Şark Matbaası, Ankara, 1973; Sadi Borak, **Cumhuriyetin 50.ci Yıldönümünde Resimlerle Atatürk**, Başak Kitabevi, İstanbul, 1973, s.Dış Kapak; **Demiryol**, sa:573, Ekim 1973 (Özel Sayı); **Sivil Savunma**, İçişleri Bakanlığı Sivil Savunma İdaresi Başkanlığı, sa:54, Ekim 1973, s.13; **Pedagoji**, C:1, sa:4, Eylül-Ekim 1973 (Özel Sayı), s.34; **Çocuk ve Yuva**, sa:10-210, C: XXI, Ekim 1973, s.y; **Polens Dergisi**, sa:3, Eylül-Ekim, 1973, s.11; **Cumhuriyetin 50. Yılı Halk Eğitimi Bülteni**, 29 Ekim 1973 (Özel Sayı), s.38-39.

gösterildiği anlaşılmaktadır.²⁵⁷ Türkiye’de Cumhuriyet bayramlarının kutlanması sürecinde 10. Yıl Marşından sonra belirlenen ilk marş olması nedeniyle 50. Yıl Marşının önemli bir yeri olduğu söylenebilir.

Her iki marşta, Türklerin Atatürk’ün izinden gittikleri, uluslararası saygınlık kazanmış devlet, Türklerin kendilerini dünya milletleri önünde ispatı, bağımsızlık, millî birlik, ordumillet anlayışı ve milliyetçilik vurguları benzerlik göstermektedir. Buna karşın, 10. Yıl Marşında gelişim konusunda demiryolu ulaşımı örneği verilirken 50. Yıl Marşında aynı konuda elektrik kullanımı öne çıkmış; 10. Yılda tarihî köklere, bilimsel düşüncede kararlılığa atıfta bulunulurken 50. Yılda böyle bir vurgu ön plana çıkmamıştır. Cumhuriyetin korunması azmi 10. Yıl Marşında daha sert ve kararlı kelimelerle ortaya konulurken 50. Yıl Marşında aynı mesaj daha yumuşak tonda dile getirilmiş, rejimin sonsuzluğuna vurgu yapılmıştır. 50. Yıl Marşında Cumhuriyetin olgunluğa ulaşması, bağımsızlık, özgürlük, temel haklar, kadın-erkek birlikte başarıya, dışarıda olduğu kadar içeride de saygın devlet, benzer şekilde dış ve iç barışın önemi, 12 Mart Muhtırasını takip eden dönem ve marşın yazarının bir asker olmasından dolayı olduğu düşünülen tehditler karşısında orduya güven vurguları 50. Yıl Marşında beliren diğer mesajlar olurken 10. Yıl Marşında bu söylemlere yer verilmemiştir.

Her iki marşta birden fazla kullanılan kelimeler açısından bakıldığında da belirgin farklar göze çarpmaktadır. 10. Yıl Marşında Türk-Türklük:18, Cumhuriyet: 4, Cumhuriyetin korunmasındaki kararlılığı belirten Tunç Siper:4 ve Yurt-Memleket: 3 kez kullanılırken; 50. Yıl Marşında Cumhuriyet:6, Özgürlük-Hür: 6, Uygarlık: 5, Bayrak:2, Barış:2 ve Millî Birlik/Kol Kola: 2 kez kullanılmıştır. Atatürk ise 10. Yıl Marşında ‘başkumandan’ kelimesiyle 1 kez, 50. Yıl Marşında ise 7 kez kullanılmıştır. Görüldüğü üzere 10. Yıl Marşındaki Türk-Türklük, vatan anlamında kullanılan memleket-yurt, tunç siper gibi ulus devlet oluşturma ve yeni rejimin kararlılıkla korunması mesajları veren kelimelerin yerini,

---

²⁵⁷ Mehmet Selim Kaplan İle 18 Ağustos 2023’te Yapılan Görüşme; Namsel Uslu İle 25 Ekim 2023’te Yapılan Görüşme; Mesut Çapa İle 3 Kasım 2023’te Yapılan Görüşme; Ahmet Tabur İle 6 Kasım 2023’te Yapılan Görüşme; Ali Tuncay Atakol İle 13 Kasım 2023’te Yapılan Görüşme; Mehmet Emin Halim İle 13 Kasım 2023’te Yapılan Görüşme; Selahattin Özsüer İle 13 Kasım 2023’te Yapılan Görüşme; Namık Kemal Demirkan İle 14 Kasım 2023’te Yapılan Görüşme; Uğur Tarık Özkut İle 15 Kasım 2023’te Yapılan Görüşme; Abdullah Kaya İle 16 Kasım 2023’te Yapılan Görüşme.

aradan geçen 40 yılın ardından özgürlük, uygarlık, barış ve birlik-beraberlik mesajları veren kelimeler almıştır. 40 yıllık bir sürenin ardından Cumhuriyet rejimi artık yerleşmiş ve Türkiye, bölgesinde herhangi bir savaşın içinde bulunmamıştır. 12 Mart Muhtırasına giden süreçte yaşanan iç siyasi gelişmeler, birlik-beraberliğe ihtiyaç duyulduğu ve yaşanan bu tür sorunların aşılması için özgür ve uygarlık yolunda ilerleme arayışlarını ortaya çıkarmıştır. Marştaki söylem değişimini hem bir muhasebe yapılmak hem de ülkenin değişen koşullarında ihtiyaç duyduğu kavramların işlenerek marş yoluyla topluma benimsetilmek istenmesinde aramak gerekmektedir.²⁵⁸

2.1.2. Mevzuat ve Diğer Hazırlıklar

Kutlamalarla ilgili önemli bir hazırlık da kutlama kanununun belirlenmesi olmuştur. Kanun tasarısı Millet Meclisi'nde (MM) çeşitli tarihlerde geniş tartışmalara neden olmuştur. Bu tartışmalar kanunun geç kalması,²⁵⁹ kutlama kanununa ihtiyaç duyulup duyulmadığı ve 50. Yıl anısına kurulacak üniversite ekseninde yapılmıştır.²⁶⁰ Üzerinde en çok tartışılan konu ise 50. Yılın şerefine bir ilde kurulması planlanan üniversitedir. Özellikle TBMM'de bu konu üzerinde yoğun olarak durulmuş ve çok çeşitli teklifler sunulmuştur. Bu teklifler; Sivas Üniversitesi'ne bağlı bir fakültenin Nevşehir'e kurulması, bu üniversitenin sadece Nevşehir'e kurulması, Sivas'ın yanında bir doğu iline de yeni bir üniversite kurulması, Sivas ve Manisa'da üniversite kurulması, Samsun'a üniversite kurulması, Sivas'ın yanında Konya'ya da üniversite kurulması, Sivas'ın yanında Kastamonu'ya da üniversite kurulması, Sivas'ın bir fakültesinin Konya'ya açılması, Sivas'taki üniversitenin Tarım, Orman ve Veteriner fakültelerinin Maraş'ta kurulması, Sivas'ın bir fakültesinin Çankırı'ya kurulması, mevcut üniversitelere bağlı birer fakültenin Konya, Samsun, Sivas, Amasya, Çorum, Niğde, Nevşehir, Yozgat ve Kütahya'ya açılması, yeni bir üniversite yerine yeni bir bölge üniversitesi açılması, İçel'e bir bölge üniversitesi kurulması, kurulacak ilin Meclis Başkanlık

²⁵⁸ Marşın sözleri için bk. Ek-5; söz ve müzik için Bkz: "50. Yıl Marşı", (<https://www.youtube.com/watch?v=W2NZhbII5u8>), Erişim Tarihi: 30 Mart 2023.

²⁵⁹ CSTD, C:10, T:12, B:42, 08.03.1973, s.206-239.

²⁶⁰ MMTD, D:3, C:30, T:4, B:21, 15.12.1972, s.324,327.

Divanınca yapılacak kurayla belirlenmesi, Kars'ta Veteriner Fakültesi kurulması, Sivas'ın Ziraat, Orman ve Tıp fakültelerinin Amasya'ya kurulması, İzmir Üniversitesine bağlı bir veterinerlik fakültesinin Afyon'da kurulması,²⁶¹ üniversitenin Kars,²⁶² Afyon, Sakarya veya Eskişehir'de kurulması yönünde verilmiştir.²⁶³

Bir başka önemli husus da MM'de kanunun çıkarılmasıyla ilgili gecikmeden rahatsızlık duyulması ve sürecin hızlandırılmasının istenmesidir. Kurul Başkanı İsmail Arar'ın 30 Ocak 1973'te 50. Yıl Kutlama Kanunu tasarısının zamanın darlığı nedeniyle 15 kişiden oluşan bir geçici komisyon tarafından görüşülmesi talebi Meclisçe uygun bulunmuştur.²⁶⁴ Bu sürecin devamında İsmail Arar 8 Mart 1973'te yaptığı bir konuşmada; kanun tasarısının, oluşturulan Geçici Komisyonca daha olgun hale getirildiğini, gecikme olduğu yönündeki eleştirilere katıldığını, 1976'da 200. Yılı kutlayacak ABD'nin, kutlama ile ilgili kanunu 1966'da yani 10 yıl evvel çıkardığını, yaklaşan kutlamalarla ilgili kanunun hâlâ çıkarılmadığını, ancak Türkiye'de kutlamalarla ilgili hiçbir şey yapılmadığına yönelik bir karamsar tablo çizilmesine karşı olduğunu belirtmiştir. İsmail Arar'ın olgunlaşan Kanun Teklifinin ivedilikle ele alınması yönündeki önerisi aynı gün kabul görmüş,²⁶⁵ tasarı 15 Mart 1973'te düşük oranlı katılım ile 140 kabul, 1 ret ve 3 çekingen oyla MM'de,²⁶⁶ 30 Mart 1973'te de Cumhuriyet Senatosu'nda bazı değişiklikler yapılarak kabul edilmiştir.²⁶⁷

5 Nisan 1973'te yürürlüğe giren kanunda kutlamaların tek merkezden yönetilmesi prensibine önem verilmiştir. Bu kapsamda daha önce çeşitli isimlerle faaliyetlerini sürdüren kurulun ismi 'Ellinci Yıldönümünü Kutlama Yüksek Kurulu' olarak son şeklini almış ve kutlamaların planlanması, eşgüdümü ve kutlama programlarının hazırlanması görevleri verilmiştir. Sayılan görevler arasında kutlamaları izlemek ve sonunda rapor sunmak gibi bir görevin bulunmaması dikkat çekici olduğu kadar, kutlamaların Türkiye'de nasıl yapıldığının kaydının tutulmaması da önemli bir eksiklik olarak görülmelidir. Kurulun üye sayısı, görev

²⁶¹ **MMTD**, D:3, C:32, T:4, B:39, 12.01.1973, s.148-186.

²⁶² **MMTD**, D:3, C:25, T:3, B:100, 07.06.1972, s.173.

²⁶³ **MMTD**, D:3, C:30, T:4, B:21, 15.12.1972, s.341-342; **MMTD**, D:3, C:29, T:4, B:11, 29.11.1972, s.295.

²⁶⁴ **CSTD**, C:8, T:12, B:21, 30.01.1973, s.33; **MMTD**, D:3, C:30, T:4, B:21, 15.12.1972, s.327.

²⁶⁵ **CSTD**, C:10, T:12, B:42, 08.03.1973, s.206-239.

²⁶⁶ **CSTD**, C:10, T:12, B:44, 15.03.1973, s.293.

²⁶⁷ **MMTD**, D:3, C:36, T:4, B:86, 30.03.1973, s.2-6,394-395.

ve yetkisinin belirlenmesi yürütmenin; illerde il kutlama kurulları, ilçe, bucak ve köylerde kutlama komitelerinin inisiyatifine bırakılmış, bunların kuruluş, görev ve yetkilerinin düzenlenmesi yetkisi ise valiliklere verilmiştir. Kurul ve komitelerin başkanları mahallin en büyük mülki idare amiri olarak belirlenmiş, köylerde ise kutlama komitelerine muhtarların başkanlık edeceği belirtilmiştir. Dışarda ise bu komitelerin, büyükelçi, yoksa konsolosluk başkanlığında kurulacağı; üniversiteler, akademiler ve TRT'nin Kutlama Yüksek Kurulu ile işbirliği yaparak programlarını hazırlayacakları esasa bağlanmıştır.

Aksine açık bir yasak koyucu ifade bulunmasa da kutlamalarla ilgili yapılacak etkinlikler kanunla 1973 yılıyla sınırlandırılmış, tüm ülkede konferans, seminer ve festivaller hazırlamak; kitap, broşür, film ve öğretici diğer materyalleri hazırlamak, Türk Bayrağı, madalya, pul, rozet gibi objelerin dağıtılması gibi görevlerin yerine getirilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca Sivas'ta 29 Ekim 1973'te ilk fakültesi faaliyete başlamak ve harcamaları ilgili fondan karşılanmak üzere 'Cumhuriyet Üniversitesi' kurulması hükme bağlanmıştır. Bunun yanında Millî Mücadele sırasında ortaya konulan kahramanlıklar ve kazanılan zafer için yapılacak anıtların tamamlanması için kaynak ayrılması; kutlama amacıyla yapılacak her türlü faaliyette 14 Ekim 1973 Genel Seçimleri düşünülerek seçim yasakları hükümlerinin uygulanmaması kararlaştırılmıştır.

Kanunda kutlama tarihleri 26 Ekim 1973 Cuma günü saat 13.00'de başlayacak ve 30 Ekim 1973 Salı günü saat 24.00'te sona erecek şekilde 4,5 gün olarak belirlenmiştir. Bu sürenin önceki Cumhuriyet bayramı kutlamalarından daha uzun olarak belirlenmesinin 29 Ekimin Ramazan Bayramınının 2. gününe denk gelmesi, kutlama programlarının yoğun olması ve Boğaz Köprüsü'nün 30 Ekim 1973'te açılmasının planlanmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Yapılacak etkinliklerin finansmanının nasıl sağlanacağı ve uygulanacak mali esasların çerçevesi de kanuna dâhil edilmiştir. Buna göre 25 milyon lira değerinde altın ve gümüş hatıra para basılması; tüm masrafların karşılanması için bir fon kurulması öngörülmüştür. Fonun kaynakları ise 1973 yılı için Maliye Bakanlığı bütçesinden ayrılacak 80 milyon TL tutarındaki ödenek ve bağışlar ile yayın, film ve rozet gibi materyallerin satışları sonucu sağlanacak gelirler şeklinde belirlenmiştir. Ayrıca kamu kuruluşları kutlamalar için; teknik

ve idari personeli, hizmet için lüzumlu araç, gereç ve malzemeyi Ellinci Yıl Kutlama Yüksek Kurulunun emrine vermekle yükümlü kılınmıştır.²⁶⁸

Kutlama kanununa dayanarak 10 Haziran 1973'te şehir, kasaba ve köylerin aydınlatılması ve donatılması esaslarını belirleyen ayrıntılı bir yönetmelik çıkarılmıştır. Buna göre yerleşim yerlerinde özel konutlar dâhil olmak üzere tüm resmî ve özel kuruluş binaları; yol, meydan, parklar, mabetler, tarihî ve turistik yerler ile tüm taşıtların aydınlatılıp, donatılması ve Türk Bayrakları ile süslenmesi öngörülmüştür. Sınır kapıları ile şehir ve kasabalarda belirlenecek yerlere, üst kısımlarına Atatürk portreleri konmuş, elektrikle ışıklandırılmış ve süslenmiş takların kurulması, MEB tarafından belirlenen Atatürk'ün vecizeleri ile Cumhuriyetin 50 yıldaki kazanımlarını yansıtabilecek dövizler asılması ile camilerde de aynı nitelikte mahyaların asılması ve aydınlatılması esasa bağlanmıştır.²⁶⁹

Devletin kutlamalar sürecinde vermek istediği mesajların törenlere katılan hedef kitleye iletilmesinde görünürlüğü ve akılda kalıcılığı nedeniyle önemli yere sahip olan bu vecizeler 10. Yıl Kutlamalarına benzer şekilde hem döviz olarak basılmış, hem de broşür halinde hazırlanarak ilgili kurumlara gönderilmiştir. Cumhuriyetin 50. Yılı için hazırlanan vecizelere geçmeden, aradan geçen 40 yılın sonunda devletin topluma verdiği mesajlardaki değişimin saptanabilmesi için önce 10. Yılda vecizelerin irdelenmesi faydalı olacaktır. 10. Yıl Türkiye'sinde vecizeler yoluyla Türk Milletine bireysel anlamda özgüven verilmesi ve yeni rejimin getirdiği yeniliklerin kiminde eski dönemler ile kıyaslanarak topluma benimsetilmesi çabası dikkat çekmektedir. Bu vecizelerde en çok gündelik hayata yönelik çalışma, irade, geleceğe yönelik hedef konulması, kendi kendine iş yapabilme becerisi, çalışmada başarı, bilinçli olunması yönünde ve Türk Milletini öven ve özgüven aşılama çabasına çalışan mesajlar verilmiştir. “*Durmamalım düşeriz*” sözünün bu kapsamda iyi bir örnek olduğu söylenebilir. Bunu inkılabın sevilmesi, yayılması, ekonomi alanında yarattığı değişimlerin bilinmesi ve Cumhuriyeti güzelleyen vurgular izlemiştir. Daha sonra “*Biz bize benzeriz*” ve “*Birimiz*

²⁶⁸ “Türkiye Cumhuriyetinin Kuruluşunun 50nci Yıldönümünün Kutlanması Hakkında Kanun”, **Resmî Gazete**, sa:14498, 5 Nisan 1973, s.1-2.

²⁶⁹ “Türkiye Cumhuriyetinin Kuruluşunun 50 inci Yıldönümü Dolayısıyla Şehir, Kasaba ve Köylerin Aydınlatılması ve Donatılması Hakkında Yönetmelik”, **Resmî Gazete**, sa:14560, 10 Haziran 1973, s.2-3. Bu dövizler 70x100 cm ebadında hazırlanmıştır. **MMTD**, D:4, C:2, T:1, B:45, 26.02.1974, s.757-762.

hepimiz, hepimiz birimiz için” örneklerinde olduğu gibi yaygın kullanılan sözlerle birlik-beraberlik mesajları verilmiştir. Bunu bağımsızlık, Türklük- millîlik, millî egemenlik, dil-tarih, Atatürk, ekonomik kalkınma, devlete ve hükûmete güven, ekonomik bağımsızlık, ordu-millet, iç ve dış barış ve gençlik-kadın-Cumhuriyetin korunması-vatanın bütünlüğü-ordu-Cumhuriyet Halk Fırkası-Millî Mücadele-geleceğe umutla bakılması-tasarruf-eğitim-adalet ve Halkevlerinin önemi üzerinde duran mesajlar izlemiştir.²⁷⁰ Toplam 60 vecize içerisinde Gençliğe Hitabe’den sadeleştirilerek alınan “*Türk genci! Birinci vazifen Türk Cumhuriyetini, Türk istiklalini korumaktır.*” sözü ve Atatürk’ün 10. Yıl Nutkunda ifade ettiği “*Ne Mutlu Türk’üm Diyene*” sözüne mukabele edildiğini çağrıştıran “*Türk’üm, ne mutlu bana.*” sözleri olmak üzere Atatürk’e dayandırılan iki söz yer almıştır. Geri kalan vecizelerin herhangi bir atıfta bulunulmadan kutlamalar için hazırlanan özgün ifadeler olduğu söylenebilir.

50. Yıl için ise ‘*Atatürk’e Ait Vecizelerden Seçilenler*’, ‘*Millî Egemenlik ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İle İlgili Vecizeler*’ ve içerisinde yine Atatürk’e ait bazı sözlerin de bulunduğu ‘*Kaynakları Çeşitli Olan Vecizeler Arasından Seçilen Vecizeler*’ başlıkları altında toplam 83 vecizeye yer verilmiştir. Bunların çoğu 10. Yıl vecizelerinin aksine Atatürk’e dayandırılmış, özgün ifadelere daha nadir yer verilmiş, dolayısıyla 10. Yıl kadar üzerinde durularak özenilmemiştir. Örneğin “*Hayatta en hakiki mürşit ilimdir*” ve Ankara Güven Park’ta bulunan anıtın kaidesine işlenen ve Atatürk tarafından belirlendiği bilinen “*Türk; öğün, çalış, güven*”²⁷¹ özdeyişleri özellikle eğitim kurumları ve anıtlarda sıkça kullanılmış; “*En büyük Türk Atatürk*” özdeyişi ise TSK’da bir yürüyüş temposu sloganı olarak kullanılmıştır. Verilen mesajların sıklığı itibariyle sırasıyla Cumhuriyet, millî egemenlik/TBMM, Atatürk-millî birlik/beraberlik gibi 50. Yıl Marşında öne çıkan kavramlar ile vatanın bölünmezliği-eğitim/öğretim/bilim, Türklük/milliyetçilik, geleceğe umut vaadi, 50 yılın muhasebesi, çalışkanlık ve inkılap-ordu-bağımsızlık-adalet-sanayi-sanat temalarına yer verilmiştir.²⁷² Dolayısıyla 10. ve 50. Yıl vecizelerinde devletin topluma benimsetmeye çalıştığı mesajlar

²⁷⁰ Kutlama Yüksek Komisyonu, **Onuncu Yıl Rehberi 1923-1933**, Hâkimiyeti Milliye Matbaası, Ankara, 1933, s.205-208.

²⁷¹ Afet İnan’dan Aktaran Muhammet Olgun, “Öğün- Fiili Üzerine Etimolojik Bir İnceleme”, **STAD Sanal Türkoloji Araştırmaları Dergisi**, Yıl:2021, C:6, sa:4, s.4. (<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2030970>), Erişim Tarihi: 06 Eylül 2023.

²⁷² Vecizelerden örnekler için bk. Ek-6, **Cumhuriyetimizin 50. Yılı Haftasında Kullanılacak Vecizeler**, Baylan Matbaası, Ankara, ty, s.3-8.

çoğunlukla benzer olmakla birlikte, konuların ağırlığı açısından farklılıklar göze çarpmaktadır. Yeni kurulan rejim en sık yeni bir insan modeli oluşturma kapsamında topluma özgüven veren ve inkılap ile yeni rejime vurgu yapan mesajlara ağırlık verirken, aradan geçen 40 yıl sonra Cumhuriyet vurgusunun yanında millî egemenlik ve TBMM'nin önemi öne çıkarılmış; 10. Yılda millî egemenlik teması daha seyrek işlenmiştir. 50. Yılda Atatürk ve Cumhuriyet temaları göz ardı edildiğinde millî egemenlik ve TBMM ile 10. Yıla benzer şekilde özellikle millî birlik ve vatanın bölünmezliği konularının öne çıkmasının 12 Mart Döneminin yarattığı iklimden kaynaklandığı söylenebilir. Yeni rejim ekonomik kalkınma ve ekonomik bağımsızlık vurgusunu 50 yıllık Cumhuriyete nazaran daha fazla ön plana çıkarmış, ordu ile ilgili mesajların sıklığında belirgin bir değişim yaşanmamıştır. Sanata vurgu 10. Yılda göz ardı edilirken, 50. Yılda nadir de olsa değinilmiştir. 10 yıllık Cumhuriyet halk nazarında kendisine güvenilmesini telkin ederken, 50 yaşındaki rejim bu beklentiyi vurgulamaya ihtiyaç duymamıştır. 50. Yılda 10. Yılda kullanılan herhangi bir vecize tekrar edilmemiş, her iki kutlamada da bu sözler komisyon ve MEB gibi merkezî kuruluşlarca belirlenmiştir. Okuma yazma oranındaki artış 50. Yılda verilmek istenen mesajların, 1933 yılına nispeten daha geniş kitlelere ulaştığını düşündürebilir; ancak 10. Yıl vecizelerinin 50. Yıldakilere göre büyük oranda kısa, slogan şeklinde ve akılda kalıcı ifadelerden oluştuğundan daha etkileyici olduğu söylenebilir.

Benzer bir amaca yönelik olarak kamu ve özel sektör binalarının ve esnaftan uygun yeri bulunanların, bayramın önemini yansıtacak şekilde 50. Yıl özel köşe ve vitrinleri düzenlemeleri istenmiştir. Yol, cadde, park gibi yerlere cephesi olan bu çalışmaların aydınlatılması, diğer yerlerdeki vitrinlerin, aydınlatma zorunluluğu olmadan, Atatürk portresi veya büstü ile '50. Yıl' ibaresi ve Türk Bayrağı ile süslenmesi, kutlama kapsamında geceleri fener alayları düzenlenmesi, havai fişek etkinliği ile ışıklı ve çiçekli kortejler içerisinde gösteriler yapılması beklenmiştir.

Kutlamaların köylerde de coşkulu bir şekilde yapılabilmesi için köy meydanına veya köyün uygun yerine kurulacak tak veya takların Atatürk portresi, bayrak, çiçek ve dallarla donatılıp bezenmesi; geceleri elektrik veya lüks lambaları ya da fenerlerle aydınlatılması, tak kurulamayacaksa köy meydanı ile uygun yerlere Atatürk portreleri veya büstü konularak

aydınlatılıp donatılması ile şehirlerdeki benzer şekilde aydınlatma, süsleme ve vecizelerin asılması, geceleri köy meydanı ve çevresinde davul ve zurna eşliğinde fener alaylarının tertiplenmesi ve havai fişekler atılması gibi tüm köylerde yapılabilmesinin dönemin ulaşım ve ekonomik imkânları ile gerçekleştirilmesinin çelişkili olduğu etkinlikler belirlenmiştir.

Kutlama kurul ve komitelerine bu işlerin takibinin yapılması görevi de verilmiş, bu amaçla uygulama komiteleri ve jürileri kurulabileceği hükme bağlanmıştır. Süslemede kullanılacak materyallerin üretimi de planlanmıştır. Makine Kimya Endüstrisi Kurumu Genel Müdürlüğüne Türkiye ihtiyacını tespit edecek; ihtiyaç duyulacak tür ve miktardaki havai fişek ve maytapları imal ve ithal ederek zamanında hazır bulunduracaktı. Atatürk portreleri MEB ile Devlet Malzeme Ofisi tarafından bastırılacak, Türk Bayrakları ise Sümerbank tarafından hazırlanacaktı. Kutlama süresince aydınlatma ve donatma amacı ile kullanılacak aydınlatma cihazlarının güçleri titizlikle hesaplanarak valiliklerce en geç Temmuz 1973 tarihine kadar Türkiye Elektrik Kurumuna bildirilecek, Kurum da alınan tedbirlerle birlikte gerekli gördüğü muhtemel değişiklik tekliflerini en geç 31 Ağustos 1973'e kadar Kurula ve valiliklere yapacaktı.²⁷³

Buna paralel olarak kanunda öngörülen fonla ilgili yönetmelik de aynı tarihli Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Kurul tarafından il kutlama kurulları, ilçe kutlama komiteleri, Genelkurmay Başkanlığı, bakanlıklar, Başbakanlığa bağlı daireler, İktisadî Devlet Teşekkülleri, üniversiteler, akademiler ve TRT nezdinde teşkil olunacak kutlama kurullarının onaylanan programları karşılığında ya da Kurulca uygun görülecek her türlü faaliyetleri için fondan tahsisler yapılabilecek, gerçek ve tüzel kişilerden aynı veya nakdi bağış kabul edilebilecekti.

Bedelleri kutlama kurul veya komitelerince belirlenen ve kuruluşlarca hazırlanan film, rozet, yayınların satışından ve gösteri, festival ve konser gibi etkinliklerden elde edilen gelirler kutlama kurul veya komitelerince harcanabilecekti. Tüm bu etkinlikler ücretsiz de yapılabilecekti. Harcamaların tamamlanmasını müteakip artan paralar merkezdeki Fon Hesabına aktarılacaktı. Bütün bu işlemler en geç Aralık 1974 ayı sonuna kadar

²⁷³ "Türkiye Cumhuriyetinin Kuruluşunun 50 inci Yıldönümü Dolayısıyla Şehir, Kasaba ve Köylerin Aydınlatılması ve Donatılması Hakkında Yönetmelik", **Resmî Gazete**, sa:14560, 10 Haziran 1973, s.2-3.

sonuçlandırılacak, bu tarihten sonra fonun bakiyesi, Ellinci Yıldönümünü Kutlama Yüksek Kurulu tarafından Hazineye devredilerek tasfiye edilecekti.²⁷⁴

Tüm bu hazırlıklarla ilgili bilgi vermek ve ilgililere duyurmak maksadıyla ayda bir ve 13 sayı olacak şekilde Basın-Yayın Genel Müdürlüğünce ilk sayısı Ağustos 1972’de, son sayısı ise 15 Ekim 1973 50. Yıl Kutlama Bülteni çıkarılmış, bülten aracılığıyla kutlamalarla ilgili merkezî hazırlıklar detaylı ve düzenli olarak duyurulmuştur.²⁷⁵

Kutlama Kanununun çıkarılmasına her ne kadar geç kalındığı yönünde genel bir kabul olsa da kanun, 10. Yıl Kutlama Kanununa göre yaklaşık olarak 2,5 ay daha erken bir tarihte çıkarılmış, benzer şekilde merkezî olarak hazırlıklara 10. Yıldaki gibi erken bir tarihte başlanmış, öncelikle merkezî bir kurulun oluşturulmasına, hükûmet ve görev değişimlerine rağmen devlette devamlılığın esas olduğu ilkesine dayanılarak çalışmaların devam etmesine önem verilmiştir. Kurulun oluşturulması ile birlikte yapılan çalışmaların tek elden yönetilmesi ve takip edilmesi sağlanmış, kurul Kutlama Kanununun çıkarılmasından sonra fiilî olarak daha etkin hale getirilmiştir.

Hazırlıklar sırasında özellikle marş, amblem ve Cumhuriyet Üniversitesinin Sivas’ta kurulması gibi sembolik anlam taşıyan konulara öncelik verilmiştir. Kutlamalarla ilgili çıkarılan kanun, yönetmelik ve Bakanlar Kurulu kararnameleleri gibi mevzuatın ruhunda yönetimin konu ile ilgili ayrıntılı program yapma ve yaşamın her alanında kutlamaları icra ederek rejimin mümkün olduğunca fazla sayıda vatandaşa ulaşma isteğinin göze çarpmasına rağmen, kutlamaların gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için izlenmesi ve kayıt altına alınması gibi bir uygulamaya yer verilmemesi hazırlıklar konusunda tespit edilen önemli bir eksiklik olmuştur. Buna paralel olarak yapılan arşiv taraması ve basın incelemesinde sonuç raporu, izleme ve değerlendirme raporu veya benzeri bir çalışmaya rastlanmamıştır.

²⁷⁴ “Türkiye Cumhuriyetinin Kuruluşunun 50 nci Yıldönümünün Kutlanması Hakkında Kanunun 9 uncu Maddesinde Öngörülen Fonun Teşkili ve Bu Fondan Yapılacak Sarfiyatın Esasları İle Hesap Usullerini Gösterir Yönetmelik”, **Resmî Gazete**, sa:14560, 10 Haziran 1973, s.3-4.

²⁷⁵ Bk. **50. Yıl Kutlama Bülteni**, Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara, sa:1-13, 1972-1973.

2.2. 26 EKİM 1973 ÖNCESİ DÖNEM

2.2.1. Atatürk İle İlgili Etkinlikler

26 Ekim 1973 tarihinden önce Mustafa Kemal Atatürk adına atıfla yapılan bir takım etkinlikler tamamlanmıştır. Bu kapsamda; Kurul tarafından yalnızca Türk sanatçılarının katılabileceği bir resim ve heykel yarışması düzenlenmiştir. Hazırlanacak eserlerin Türk devrimlerinin millî hayattaki önemli rolünü, büyük Türk Milletinin yüksek hasletlerini, Türkiye'nin dünya devletleri arasındaki yerini, millî birliği, 'yurtta sulh cihanda sulh' anlayışını, Atatürk'ün yüceliğini, Türk tarihi, örf ve âdetlerini ve kültürü ile Anadolu'nun doğal ve tarihî güzelliklerini yansıtacak şekilde olacağı; sanatçıların en fazla iki eserle yarışabileceği, eserlerin şeffaf olarak değerlendirilebilmesi için üzerlerine yalnızca rumuz yazılabileceği, dereceye girenlere sanat eserlerine çeşitli ödüllerin verileceği ve 15-31 Ağustos 1973 arasında teslim edileceği 30 Kasım 1972'de açıklanmıştır.²⁷⁶

Ayrıca Kültür Müsteşarlığınca 'Cumhuriyetin 50. Yılında Atatürk Büstleri Yarışması' düzenlenmiş, 41 eserin katıldığı yarışmada birinciliği Hüseyin Gezer'in eseri kazanmıştır. Burada yapılan duyuruda anıt tasarımında yabancı sanatçıların yetersiz görüldüğü ve özensiz yapılan büst ve anıtların Atatürk'ü incittiği, birinci olarak seçilen eserin Atatürk'ün fiziki yapısının çirkin görülmesini engellemek adına önemli olduğu vurgulanmıştır.²⁷⁷ Böylelikle kutlamalar kapsamında ortaya çıkacak Atatürk büstü ihtiyacının karşılanması ve sanat değeri olanların kullanılması hedeflenmiştir.²⁷⁸ “*Sanat değeri olma*” ölçütünün özellikle vurgulanmasının nedenini, bu dönemde basında kullanılan Atatürk resimlerinin bazılarının sanatsal değerinin tartışmalı ve imaj açısından rahatsızlık verebilecek seviyede özensiz olduğunda aramak gerekir.²⁷⁹

²⁷⁶ “Yarışmalar”, **50. Yıl Kutlama Bülteni**, Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara, sa:4, 30/11/1972, s.3.

²⁷⁷ “Cumhuriyetin 50. Yılında Atatürk Büstleri...”, **Arkitekt**, sa:351, 3/1973, s.115.

²⁷⁸ Büstün görseli için bk. Ek-7. **Dünya**, 4 Ağustos 1973, s.3.

²⁷⁹ Örnekler için bk. Ek-8. **Yeni Erzurum** (Erzurum), 27 Ekim 1973, s.1; **Gündüz** (Giresun), 10 Kasım 1973, s.1; **Serhad Artvin** (Artvin), 31 Ekim 1973, s.1.

Bu dönemde Türkiye genelinde Atatürk anıt ve büstlerine önem verilmiş, bazı illerde 26 Ekim öncesinde sayıca fazla olmasa da anıt ve büstlerin açılışı yapılmıştır. Bu kapsamda; Samsun'da Atatürk'ün karaya ayak bastığı yere bunun için kurulan dernek tarafından yapılmasına başlanan anıta,²⁸⁰ vali tarafından Başbakanlıkça yardım yapılması talebi Başbakanlık Müsteşarlığına 1 Aralık 1972'de iletilmiş, Müsteşarlıktan cevaben konu ile ilgili herhangi bir karar bulunmadığı ve yardım için Kurulun karar alması gerektiği bildirilmiştir.²⁸¹

İzmir Bornova, Kemalpaşa Ören kasabası, Konak, Menemen ve Tire'de Atatürk heykelleri 7 Ekim 1973'ten önce;²⁸² Sivas'ta 30 ayrı semtte Atatürk büstleri tamamlanmış,²⁸³ Balıkesir Bandırma'nın Kayacık, Yeşilçomlu, Bezirci, Çepni, Akçapınar, Eskiziraatlı köyleri ve İlköğretmen Okuluna 6 Atatürk büstü temin edilmiştir.²⁸⁴ Kahramanmaraş Göksun ve Afşin'de Atatürk büstleri açılışları yapılmış,²⁸⁵ Çorum'da İlköğretmen Okulu öğretmen, öğrenci, memurları ile çeşitli kuruluşların yardımı vasıtasıyla toplanan paralarla yaptırılan büst açılmış;²⁸⁶ Ankara Atatürk Kız Enstitüsü'nün bahçesinde yapılan Atatürk büstü açılışına Millî Eğitim Bakanı Orhan Dengiz de katılmıştır.²⁸⁷ Ege Üniversitesi 15 Ekim 1973'te kardeş okul olarak seçilen Bornova Ali Suavi İlkokuluna bir Atatürk büstü hediye etmiştir.²⁸⁸ Çanakkale'de Cumhuriyet alanındaki Atatürk anıtının yeri Belediye tarafından değiştirilmiş ve yeni kaide yapılmış,²⁸⁹ Isparta'da 29 Ekim 1973'te açılışı yapılacak Atatürk anıtının maketleri halkın beğenisine sunulmak üzere Belediye Kültür Sarayında sergilenmeye başlanmış,²⁹⁰ Niğde'ye bağlı Azatlı kasabasında açılacak Atatürk büstünün kaidesi dikilmiştir.²⁹¹ Ayrıca Zonguldak Karabük'teki Atatürk²⁹² ve İzmir Karşıyaka'da Atatürk ve

²⁸⁰ "Türk Devrim Kurumu ve...", **Memleket**, Yıl:4, sa:62-63, 1-19 Ağustos 1972, s.4.

²⁸¹ **BCA**, 30.18.1.2.231.20.21, 1972.

²⁸² "İzmir 50.Yıla...", **Ege Telgraf** (İzmir), 7 Ekim 1973, s.2.

²⁸³ "50. Yılım Getirdikleri", **4 Eylül** (Sivas), 23 Ekim 1973, s.1.

²⁸⁴ "Bandırmanın 6 Köyüne...", **Balıkesir Ekspres** (Balıkesir), 23 Eylül 1973, s.1.

²⁸⁵ "Valimiz Sayın Cömerdoğlu...", **Kahramanmaraş Postası** (Kahramanmaraş), 25 Nisan 1973, s.1.

²⁸⁶ "İlköğretmen Okulunda...", **Çorum** (Çorum), 23 Nisan 1973, s.1.

²⁸⁷ "Atatürk Kız Enstitüsü'nün...", **Zafer**, 24 Ekim 1973, s.4.

²⁸⁸ "Ege Üniversitesi Bir...", **Devrim** (Manisa), 15 Ekim 1973, s.1.

²⁸⁹ "Atatürk Anıtının Yeri...", **Devrim** (Çanakkale), 7 Ağustos 1973, s.2.

²⁹⁰ "Büyük Önder Atatürk'ün...", **Demokrat** (Isparta), 19 Eylül 1973, s.1.

²⁹¹ Sahir Ukil, "Cumhuriyetin 50. Yıldönümü...", **Niğdenin Sesi** (Niğde), 17 Ekim 1973, s.1.

²⁹² "50. Yıl Hazırlıkları...", **Haber** (Zonguldak), 17 Ekim 1973, s.1.

Kadın Hakları Anıtının inşası tamamlanmış,²⁹³ Konya’da Atatürk Anıtı bölgesindeki metruk yapılar belediye tarafından yıkılmış,²⁹⁴ Çumra İlçesine Atatürk heykeli dikilmesi için karar alınmış²⁹⁵ ve Selçuk Eğitim Enstitüsüne Atatürk anıtı yapılmıştır.²⁹⁶ İstanbul Eminönü’nde bir ilkokulda 3 metrelik Atatürk maskı ressam ve heykeltıraş İbrahim Kalyon tarafından yapılmış ve kaymakamın da katılımıyla açılmıştır.²⁹⁷

Bu dönemde Atatürk ile ilgili bazı radyo ve televizyon programları ile dokümanter filmler (belgeseller) de tamamlanmıştır. ‘Atatürk’ün Hayatından Çizgiler’ adlı radyo programları ile ‘50. Yılda Atatürk Devrimleri’ adlı TV programları yayınlanmıştır.²⁹⁸ İş Bankasınca ‘Atatürk’ten Anılar’ adlı belgesel film tamamlanmış, İstanbul, Ankara ve İzmir’deki 7 farklı sinemada ücretsiz izlenebileceği ilan edilmiş,²⁹⁹ Kütahya’da 50. Yıl Film Kervanında ‘Atatürk ve Cumhuriyetin Getirdikleri’ adlı seri film gösterileri başlamıştır.³⁰⁰ Yurt dışında gösterilmek üzere filmler de hazırlanmıştır. Alman televizyonlarında da geniş ölçüde yer alacağı belirtilen ‘Atatürk’ adlı bir saatlik belgesel filmin hazırlandığı ve bütün Alman yerel televizyonlarından yayınlanacağı bildirilmiştir.³⁰¹ Balıkesir’de Genelkurmay Başkanlığı tarafından hazırlanan Atatürk’ün hayatı, Cumhuriyetin kuruluşu ve İstiklal Savaşının bazı sahnelerini kapsayan filmin bazı öğretmenlerin gayreti ile satın alınarak gösterilmek istendiği aktarılmıştır.³⁰²

Anıt ve filmlerin yanında projesi Sedat Eldem’e ait olan, yapımını Koç Topluluğu ve İstanbul Belediyesinin üstlendiği Atatürk Kitaplığının 19 Ekim 1973’te³⁰³ yapılan temel atma

²⁹³ “Karşıyaka’da Yaptırılan Atatürk...”, **Devrim** (Manisa), 16 Ekim 1973, s.1.

²⁹⁴ “Anıt Alanında Bulunan...”, **Yeni Konya** (Konya), 14 Mart 1973, s.1.

²⁹⁵ “Çumra’ya Atatürk Heykeli...”, **Yeni Konya** (Konya), 25 Temmuz 1973, s.1.

²⁹⁶ “S. Eğitim Enstitüsüne...”, **Yeni Konya** (Konya), 19 Eylül 1973, s.1.

²⁹⁷ “3 Metrelik Atatürk...”, **Zafer**, 25 Haziran 1973, s.3.

²⁹⁸ “TRT’de Cumhuriyetimizin 50. Yıldönümü Programları”, **Varlık**, sa:792, Eylül 1973, s.2.

²⁹⁹ “Atatürk’ten Anılar...”, **Cumhuriyet**, 24 Ekim 1973, s.3.

³⁰⁰ “50. Yıl Film Kervanı ...”, **Dumlupınar** (Kütahya), 8 Ekim 1973, s.1.

³⁰¹ “50. Yıl Alman TV ve...”, **Hamle** (Giresun), 28 Temmuz 1973, s.1; “50. Yıl Alman TV ve...”, **Bugün** (Kars), 31 Temmuz 1973, s.1.

³⁰² “Atatürk’ün Hayatı...”, **Balıkesir Ekspres** (Balıkesir), 23 Haziran 1973, s.2.

³⁰³ “Atatürk Kitaplığının Temeli...”, **Barış**, 14 Ekim 1973, s.3; “Atatürk Kitaplığı”, **Kemalizm**, ty, sa:y, Kasım 1973, s.13,15; “Koç’un Atatürk Kitaplığının...”, **Barış**, 20 Ekim 1973, s.1.

töreninde konuşan Rahmi Koç, halkın kültür seviyesinin yükseltilmesinin önemini vurgulamıştır.³⁰⁴

Yine bu dönemde Atatürk ismi verilen müze ve sergilerin açılışlarına da önem verilmiş, özellikle sergi açılışları basında geniş yer bulmuştur. Atatürk'ün Diyarbakır'da kolordu komutanı olarak bulunduğu yıllarda kaldığı eski Askerlik Şubesi binasının 'Komutan Atatürk Müzesi' olarak yeniden yapılandırılması için Diyarbakır ve Siirt İlleri Sıkıyönetim Komutanlığı çalışmalar yapmış,³⁰⁵ müze, 17 Ağustos'ta açılışıyla ilgili yayınlanan bildirinin ardından Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral (Org.) Eşref Akıncı tarafından 20 Ağustos 1973'te açılmıştır.³⁰⁶ Türk Devrim Kurumunca Adana, Giresun ve Hatay'da,³⁰⁷ Mersin Güzel Sanatlar Galerisi,³⁰⁸ Aydın,³⁰⁹ Bingöl Kiğı,³¹⁰ Bursa Şehir Kütüphanesi,³¹¹ Eskişehir Halk Eğitim Merkezi³¹² ve Ege Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde³¹³ bazı resmî kurumlarca Atatürk ile ilgili çeşitli sergiler açılmıştır. Atatürk temalı resim çalışmaları kapsamında ressam İbrahim Çallı'nın 'Atatürk' eseri orijinaline bağlı kalınarak çoğaltılıp satışa sunulmuş;³¹⁴ gezici kitap sergisi uygulamasının tek örneği ise tüm köyleri dolaşacak şekilde program yapılan Konya'da görülmüştür.³¹⁵ Amasya'da her yıl 12 Haziran'da yapılan Atatürk Festivaline bu yıl daha fazla önem verileceği açıklanmıştır.³¹⁶

Dönemin önemli gazetelerinden Barış, 26 Ocak 1973'te "*Cumhuriyetin 50. Yılında Atatürkçülüğün Çağdaş Yorumu*" adlı şiir ve yazı yarışması açıldığını duyurmuştur.³¹⁷ Halk

³⁰⁴ "Belediye İle Koç...", **Akşam**, 21 Ekim 1973, s.5.

³⁰⁵ "Komutan Atatürk...", **Mücadele** (Diyarbakır), 8 Haziran 1973, s.1.

³⁰⁶ "Komutan Atatürk Müzesi...", **Mücadele** (Diyarbakır), 17 Ağustos 1973, s.1; "Komutan Atatürk'ün Güneydoğu...", **Mücadele** (Diyarbakır), 22 Ağustos 1973, s.1; "Komutan Atatürk Müzesi...", **Mücadele** (Diyarbakır), 22 Ağustos 1973, s.1.

³⁰⁷ "Giresun'da Atatürk Sergisi Açıldı", **Çukurova** (Adana), 11 Ekim 1973, s.3; "Atatürk Fotoğrafları Sergisi Açıldı", **Çukurova** (Adana), 12 Ekim 1973, s.1; "Cumhuriyetin 50nci Yılı Nedeni İle...", **Hatay** (Hatay), 20 Ekim 1973, s.2.

³⁰⁸ "Atatürk Sergisi Bugün...", **Hâkimiyet** (İçel), 17 Eylül 1973, s.1.

³⁰⁹ "Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümü...", **Ses** (Aydın), 17 Ekim 1973, s.1.

³¹⁰ "Kiğıda Öğretmen Yılmaz...", **Bingöl** (Bingöl), 28 Nisan 1973, s.1.

³¹¹ "Cumhuriyet ve Atatürk'le...", **Haber** (Bursa), 18 Ekim 1973, s.1.

³¹² "Fotoğraf Sergisi", **Dünya**, 25 Ekim 1973, s.3.

³¹³ "Atatürk Kitapları Sergisi...", **Devrim** (Manisa), 18 Ekim 1973, s.1.

³¹⁴ "Atatürk'ün Güzel Bir Portresi", **Hayat**, sa:43, 18 Ekim 1973, s.46.

³¹⁵ "Atatürk ve Devrimleri...", **Yeni Konya** (Konya), 25 Ekim 1973, s.1.

³¹⁶ "12 Haziran Atatürk Festivali...", **Sabah** (Amasya), 28 Mart 1973, s.1.

³¹⁷ "Atatürkçülüğün Çağdaş Yorumu", **Barış**, 26 Ocak 1973, s.1.

Yaşar Aysev tarafından yazılan bir yazı ile yarışmaya katılmaya davet edilmiştir.³¹⁸ Seçiciler kurulunda Ömer Asım Aksoy,³¹⁹ Cevdet Kudret,³²⁰ Ceyhun Atıf Kansu,³²¹ Emin Özdemir,³²² Adnan Binyazar,³²³ Sunullah Arısoy³²⁴ ve Ali Dündar³²⁵ gibi isimlerin yer aldığı yarışma gazete tarafından aralıklarla gündemde tutulmuş, Atatürkçülüğün halk tarafından nasıl yorumlandığı, Atatürkçülüğün nasıl anlaşılması gerektiği üzerinde bir tartışma açıldığı, şiirde ise yeni bir Atatürk şiirleri demeti yaratılacağı düşünülmesi bildirilmiştir.³²⁶ Yarışma sonunda düz yazıda ‘Toplumcu Atatürkçülük’ adlı yazısıyla Ayşe Atlanç, şiirde ise ‘Atatürk Yolu’ adlı eseriyle Perihan Bakır birinci seçilmiştir.³²⁷ Birinci seçilen yarışmacıların her ikisinin de kadın olması yazar Yaşar Aysev tarafından “*kutlu bir tesadüf*” olarak nitelendirilmiştir.³²⁸

Atatürk ile ilgili tamamlanan kitaplara da değinmek gerekmektedir. Yapı ve Kredi Bankası’ndan Hasan Rıza Soyak’ın ‘Atatürk’ten Hatıralar’, ‘Yapı ve Kredi Bankası Atatürk Kitaplığı Kataloğu’³²⁹, Varlık Yayınlarından (Yay.) Mustafa Baydar’ın ‘Atatürk Diyor ki’ adlı kitabı³³⁰ ve İlhami Demir’in ‘Altın Destan Mustafa Kemal Atatürk’ adlı şiir kitapları yayınlamış,³³¹ ayrıca Nutuk İstanbul Üniversitesi’nden bir kurul tarafından sadeleştirilmiştir.³³² Eskişehir’de ‘Atatürk Sevgisi’ konulu kompozisyon,³³³ Kars’ta ‘Cumhuriyet Türkiye’si ve Atatürk Devrimleri’ konulu şiir ve hikâye yarışmaları

³¹⁸ Yaşar Aysev, “Atatürkçülüğün Çağdaş Yorumu”, **Barış**, 26 Ocak 1973, s.1.

³¹⁹ “Yarışmanın Seçicileri Ne Diyor?”, **Barış**, 18 Mayıs 1973, s.1.

³²⁰ “Cevdet Kudret: Yarışmaya...”, **Barış**, 20 Mayıs 1973, s.1.

³²¹ “C.A. Kansu: Kimse...”, **Barış**, 22 Mayıs 1973, s.1.

³²² “E.Özdemir: Atatürkçülük...”, **Barış**, 23 Mayıs 1973, s.1.

³²³ “A. Binyazar: Atatürkçülük...”, **Barış**, 24 Mayıs 1973, s.1.

³²⁴ “M.S. Arısoy...”, **Barış**, 25 Mayıs 1973, s.1.

³²⁵ “Ali Dündar: Atatürkçü...”, **Barış**, 27 Mayıs 1973, s.1.

³²⁶ “Barış’ın Yazı...”, **Barış**, 8 Nisan 1973, s.3.

³²⁷ Ayşe Atlanç, ödül töreninde yapılan söyleşide sanat alanında yazılar yazan ve İstanbul Belediyesi Konservatuvarı Tiyatro Bölümü öğrencisi; Perihan Bakır ise şiirle ilgilenen bir ev hanımı olarak kendilerini tanımlamışlardır. **Barış Gazetesi İlavesi**, 30 Ekim 1973, s.2,6.

³²⁸ Aysev, “Atatürkçülüğün Çağdaş Yorumu”, **Barış**, 30 Ekim 1973, s.1,7.

³²⁹ **Durum**, Yıl:9, sa:427-431(Özel Sayı), 29 Ekim 1973, s.18.

³³⁰ “Atatürkçülüğün İlkeleri”, **Ses** (Aydın), 26 Kasım 1973, s.3.

³³¹ Mehmed Kemal, “Altın Destan”, **Barış**, 18 Ekim 1973, s.2.

³³² “Atanın Büyük Nutkunu...”, **Haber** (Bursa), 24 Eylül 1973, s.3; “Üniversiteden Bir Kurul...”, **Tokat** (Tokat), 25 Eylül 1973, s.1; “Atatürk’ün Nutku Sadeleştiriliyor”, **Vansesi** (Van), 26 Eylül 1973, s.1.

³³³ “Eskişehir Noter Odası...”, **Devrim** (Erzurum), 13 Ekim 1973, s.1.

düzenlenmiş;³³⁴ Garanti Bankasınca Edirne Kapıkule’de³³⁵ ve Konya Kız Enstitüsünce Atatürk köşeleri hazırlanmıştır.³³⁶

Kutlamalar kapsamında önemli bir yere sahip olacak Anıtkabir ile ilgili çalışmalar da yapılmıştır. 10 Temmuz 1972’de İmar ve İskân Bakanı Turgut Toker Başbakanlığa yazdığı yazıda, Anıtkabir’in alanının ve çevresinin düzenlenmesinin ön planda olacağı, Anıtkabir içinde henüz kamulaştırılmamış kişisel araziler bulunduğu, toplam 21572 metrekare alanın kamulaştırılması gerektiği, toplam giderin 10 milyon Türk Lirası olacağı, bu paranın tahsis edilmesi ve böylelikle çıkarılacak kanunda buna yer verilmesine yönelik talep Başbakanlık tarafından dönemin Kurul Başkanı İsmail Arar’a yönlendirilmiş;³³⁷ ancak bahsedilen problemin Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümü Kutlamaları sürecinde çözülmesi yönünde bir gelişme yaşanmamıştır. 1964 yılında yapılan arazi kamulaştırması sonrası yapılan bu yönde ilk işlem 1982 yılında yapılmıştır. Dolayısıyla kutlamalar sırasında Anıtkabir’de ihtilaflı arazi sorununun devam ettiği anlaşılmaktadır.³³⁸ Atatürk’ün vefatının ardından geçen 35 yılın sonunda hâlen bu tür problemlerin çözülememiş olması ise bu dönemin tartışılması gereken farklı bir özelliği olsa gerektir.

26 Ekim 1973 öncesi dönemde, 26-30 Ekim 1973 tarihleri arasında yapılacak etkinliklerin hazırlığına ağırlık verilmiş, Atatürk ile ilgili etkinliklere devlet kurumları ve halktan kurumsal veya kişisel maddi yardımlar yapılmıştır. Önceki kutlamalarla kıyaslandığında kurucu liderin görünürlüğünü artırmak amacıyla Atatürk büst, heykel ve anıtları yapımında ülke genelinde artış yaşanmıştır. Açılışlarına ise devletin çeşitli kademelerinden yetkililerin katılması konuya verilen önemin göstergesi olarak değerlendirilebilir.

³³⁴ “Cumhuriyetin 50. Yıldönümü...”, **Bugün** (Kars), 1 Şubat 1973, s.1.

³³⁵ “Garanti Bankası Cumhuriyetin...”, **Edirne** (Edirne), 19 Eylül 1973, s.1.

³³⁶ “Konya Kız Enstitüsü...”, **Yeni Konya** (Konya), 9 Mart 1973, s.1.

³³⁷ **BCA**, 30.18.1.2.231.20.21,1972.

³³⁸ **Anıtkabir Tarihçesi** adlı çalışmadan aktaran Tunç Boran, **Mekân ve Siyaset İlişkisi Bakımından Anıtkabir (1938-1973)**, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2011, s.11.

2.2.2. Sosyal ve Hukuk Alanlarındaki Etkinlikler

2.2.2.1. Sağlık ve Aile

26 Ekim 1973'ten önce sağlık, aile, kadın, çocuk, gençlik, turizm, spor ve hukuk alanlarında yapılan etkinlikler kapsamında, sağlık alanında üzerinde durulan konulardan dikkat çekici olanı tüm vatandaşların ilan edilecek sağlık seferberliği kapsamında genel sağlık taramasından geçirilmesi talepleri olmuştur. İçel Bağımsız Milletvekili (Mv.) Celal Kargılı konuyu MM'de bir soru önergesi vererek gündeme taşımıştır. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Vefa Tanır ise cevaben genel sağlık taramasının yapılacağına yönelik net bir ifade kullanmadan yıl içerisinde açılacak sağlık kuruluşları ile sağlık kontrolü hizmetinden yararlanacak vatandaş sayısının 10 milyondan 14 milyona çıkacağını açıklamıştır.³³⁹ Bu soru önergesi yerel basında ilgi ile karşılanarak Artvin, Erzincan ve Giresun basınında yer bulmuştur.³⁴⁰

Devletin sağlık kuruluşu sayısını artırma çalışmalarının yanı sıra, çeşitli yardım kuruluşları da konuya eğilmiş, başlattıkları kampanyalardan elde edilen maddi gelirle sağlık kuruluşu inşa sürecine destek olmuşlardır. Bu kapsamda Edirne'de düzenlenen yardım kampanyası ile 15 köyde sağlık evi yapımına başlanarak üçünün açılışı yapılmıştır. Kampanyanın başarısından dolayı da Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı ilgililere tebrik mesajı göndermiştir.³⁴¹ Elâzığ'da ise 50. Yıl dönümü nedeniyle yapılan tesisler içerisinde yer alan bazı köy sağlık ocakları bizzat vali tarafından açılmış,³⁴² bu konuda bir özel sektör girişimi olarak BMC firmasının İzmir Devlet Hastanesinin acil bölümünün kuruluşuna maddi destek vermesi dikkat çekmiştir.³⁴³ Genel sağlık taraması ve sağlık kuruluşu ağının genişletilmesi

³³⁹ “Bu Yıl Genel...”, **Akşam**, 27 Ağustos 1973, s.1.

³⁴⁰ “50. Yılda Herkesin...”, **Demokrat Çoruh** (Artvin), 7 Temmuz 1973, s.1; “50. Yılda Herkesin...”, **Öz Erzincan** (Erzincan), 4 Temmuz 1973, s.1; “50. Yılda Herkesin...”, **Hamle** (Giresun), 3 Temmuz 1973, s.2.

³⁴¹ “Sağlık Kuruluşlarına Yardım...”, **Edirne** (Edirne), 21 Mayıs 1973, s.1; “50. Yıla Yetiştirilecek Olan...”, **Edirne** (Edirne), 16 Haziran 1973, s.1.

³⁴² “İki Gün İçerisinde...”, **Elâzığ** (Elâzığ), 21 Ekim 1973, s.1.

³⁴³ “Cumhuriyetimizin Ellinci Yılı...”, **BMC Dünyası**, sa:25, Eylül 1973, s.2-3.

çabalarında özellikle Türkiye’de 1970 yılında Suriye’den yayılan kolera salgınının etkisi olduğu düşünülmektedir.³⁴⁴

Bu süreçte sağlık kurumlarından mezun olan öğrencilerin mezuniyet törenleri de yapılmıştır. Çorum Sağlık Okulu³⁴⁵ ve Denizli Sağlık Koleji’nden 50 hemşire mezun olmuş, diplomaları vali tarafından verilmiştir.³⁴⁶ İstanbul’da ise benzer şekilde bir mezuniyet töreni ve meslekte 50. yılını tamamlayan hekimlere plaket verilen tören yapılmıştır.³⁴⁷ Türk Tabipler Birliği ise Cumhuriyetin ilk hekimlerinden hayatta olan 69 hekime şeref madalyası takdim etmiştir.³⁴⁸ Cumhuriyet yönetiminin sağlık alanında kat ettiği aşamaları göstermek için çeşitli sergiler de düzenlenmiştir. 23 Ekim 1973’te Sağlık Bakanlığı 50. Yıl Sağlık Sergisi açılmış, bakan burada yaptığı konuşmada Cumhuriyet sağlık sisteminin 50 yılda özellikle bulaşıcı hastalıklarla mücadele konusunda gösterdiği başarıya dikkat çekmiştir.³⁴⁹

TRT’nin aile hayatı ile ilgili sorunları işlediği Ellinci Yıl Dönümü yayınları içerisinde ‘1923’den 1973’e Toplumumuzda Aile’ adlı program yayınlanmış,³⁵⁰ 1923’ten itibaren Türkiye’de kadın haklarının gelişiminin 26 Temmuz’da ‘Yuvarlak Masa’ adlı radyo programında tartışılacağı bildirilmiştir.³⁵¹ Trabzon Barosu tarafından düzenlenen bir konferansta ise Türk Medeni Kanununun Türk toplumunun sırtında bir kambur olduğu, kadının hastalığı, yaşlılığı ve kısırlığı nedeniyle çok eşliliğe kanunda yapılacak değişikliklerle izin verilmesi gerektiği ve bunun geleneklere uygun olmadığı gibi tartışmalı mesajlar verilmiştir.³⁵² Genel kutlama ruhuna aykırı bu söylemlerle ilgili gazetede herhangi bir değerlendirme yapılmamış, konu haberi yapan gazete dışında basına yansımamıştır.

³⁴⁴ Kolera salgınına karşı özellikle limanlar, havaalanları ve Suriye sınırında karantina ve aşı kampanyaları ile önlemler alınmaya çalışılmıştır. “Güney Sınırımıza 90 Klm...”, **Milliyet**, 18 Ağustos 1970, s.1,9.

³⁴⁵ “Sağlık Okulu Mezunlarına...”, **Çorum** (Çorum), 16 Temmuz 1973, s.1.

³⁴⁶ “Sağlık Kolejinin...”, **Denizli** (Denizli), 22 Ekim 1973, s.1.

³⁴⁷ “50. Yılda Mezun...”, **Cumhuriyet**, 16 Eylül 1973, s.1.

³⁴⁸ “Elli Yıllık Hekimler...”, **Akşam**, 15 Ekim 1973, s.1,7.

³⁴⁹ “50. Yıl Sağlık Sergisi...”, **Haber**, 24 Ekim 1973, s.2.

³⁵⁰ “TRT’de Cumhuriyetimizin 50. Yıldönümü...”, **Varlık**, sa:792, Eylül 1973, s.2.

³⁵¹ “50 Yılda Kadın...”, **Devrim** (Manisa), 26 Temmuz 1973, s.1.

³⁵² Kurtuldu, “Medeni Kanunumuzu...”, **Yeniğün** (Trabzon), 26 Ekim 1973, s.1.

Yurt içinde ve yurt dışında faaliyet gösteren çeşitli kadın dernekleri kutlamalar vesilesiyle dayanışma ve kültürel alanlarda bazı faaliyetlerde bulunmuşlardır. Türk Anneler Derneği Zübeyde Hanımın bir büstünü yaptıracağını ve Florya Şenlik mevkiinde zihinsel engelli çocuklar için yapımı devam eden sitenin bir bölümünün tamamlanacağını açıklamış,³⁵³ aynı derneğin Konya Şubesi de ‘Anne’ temalı şiir, fıkra ve hikâye yarışması düzenlemiştir.³⁵⁴ Türk Ev Kadınları Kültür Derneği de 50 yılın her alandaki kazandırdıklarını anlatacak bir bilimsel makale yarışması düzenlemiştir. Makalelerin eğitim, hukuk, iktisat, imar, güzel sanatlar, enerji, sanayi, tarım ve benzeri her konuda olabileceği, kazanan yazarlara ödül verileceği, yazıların “*herkesin anlayacağı şekilde ve uydurma kelimelere yer verilmeden*” hazırlanması gerektiği bildirilmiştir.³⁵⁵ Türk Kadınlar Birliği Bolu Şubesi ise 2 ilkokul ve 1 jandarma karakoluna Atatürk büstü hediye etmiştir.³⁵⁶

Yurt dışında da çeşitli etkinlikler düzenlenmiştir. New York Türk Kadınları Derneği öncülüğünde, Harvard Üniversitesi’nden Atife Sayıl ‘Türk Kadınının İşletme İktisat Alanında İlerlemesi’, Roderic Dawidson ‘Atatürk ve Devrimleri’, BM teşkilatında çalışan B. İnal ‘Politikada Türk Kadını’ ve Sevinç Kalsın tarafından ‘Hukuk Alanında Türk Kadını’ isimli konferanslar verileceği açıklanmıştır.³⁵⁷

Kadın temalı çeşitli yayınlar da yapılmıştır. Tezer Taşkıran’ın ‘50. Yılda Türk Kadın Hakları’ adlı kitabı yayımlanmış,³⁵⁸ Belgelerle Türk Tarihi Dergisi Ankara Yükseliş Koleji ile birlikte

³⁵³ “Türk Anneler Derneği...”, **Cumhuriyet**, 7 Mart 1973, s.5.

³⁵⁴ “Anneler Derneği Yarışma...”, **Yeni Konya** (Konya), 8 Ocak 1973, s.1.

³⁵⁵ “Türk Ev Kadınları Kültür Derneği...”, **Sabah** (Amasya), 08 Ocak 1973, s.6; “Türk Ev Kadınları...”, **Bitlis Birlik** (Bitlis), 6 Ocak 1973, s.3. Derneğin yarışma koşullarını bildiren ilanında geçen “herkesin anlayacağı şekilde ve uydurma kelimelere yer verilmeden” ibaresinin arka planını 1970’lerin Türkiye’de Türkçe’nin özleştirilmesi-yaşayan dilin korunması tartışmalarının en yoğun geçtiği yıllar olmasında aramak gerekir. Bu dönemde özleştirme yanlılarının sol, yaşayan dilin korunması yanlılarının ise sağı temsil ettiği yorumları yapılmıştır. Hatta özleştirme yanlıları, karşı tarafça komünistlikle ve Türkçe’nin halktan koparılmasına çalışmakla suçlanmıştır. Özleştirme taraftarları ise öz Türkçe kelimeler kullanılması ve yaygınlaştırılmasının Türk Dil Devriminin bir gereği olduğunu savunmuşlardır. Fuat Dağtekin, **Türkiye’de Dil Tartışmaları ve Türk Dil Kurumu (1950-1983)**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2021, s.163-168; Yasemin Doğaner, “Cumhuriyet Türkiye’sinde Türk Dilinin Gelişimi”, **Avrasya Etüdüleri**, sa:26, İlkbahar-Yaz 2004, s.62. Bu bağlamda anılan kadın derneğinin dil tartışmalarının etkisinde kalarak sağ siyasal bir tavır sergilediği söylenebilir.

³⁵⁶ “Türk Kadınlar Birliği”, **Sesimiz** (Bolu), 24 Ekim 1973, s.1.

³⁵⁷ Neşteren Tamer, “Amerika’daki Türk Kadınları...”, **Tercüman**, 16 Eylül 1973, s.5.

³⁵⁸ “Cumhuriyetin 50. Yılında...”, **Cumhuriyet**, Ekim 1973, s.1.

bir kompozisyon yarışması düzenlemiştir. Başarılı görülen yazılar dergide yayınlanmış, bunlardan birinde yazarın Atatürk'ü anneannesinden öğrendiği, Atatürk'ün kadınlara değer verdiği konularına vurgu yapılarak kadınların eğitiminin üzerinde durulmuştur.³⁵⁹

Kadın temalı etkinliklerin yanı sıra kimsesiz çocuklara yönelik çalışmalar da yapılmıştır. Artvin³⁶⁰ ve Rize'de İller Bankasının desteklediği, korumaya muhtaç kimsesiz çocuklar yuvalarının temeli 19 Mart'ta atılmış,³⁶¹ 4 Temmuz 1973'te Ankara Yenimahalle'de valinin de katılımıyla yetiştirme yurdu açılmış,³⁶² Sakarya'daki yetiştirme yurdu inşasının bitirilememesinden dolayı açılmaması eleştirilere neden olmuştur.³⁶³ Yetiştirme yurdu açılışlarının yanı sıra muhtaç çocuklara çeşitli sosyal yardımlarda bulunulmuştur. Isparta'da çocuk yuvalarına valinin eşinin öncülüğünde³⁶⁴ ve Amasya Lisesi Koruma Derneği tarafından çocuklara kıyafet yardımlarında bulunulmuştur.³⁶⁵ Balıkesir'de bir otel sahibince Çocuk Esirgeme Kurumu'ndaki 50 çocuğa yemek verilmiştir.³⁶⁶

Eskişehir Çocuk Esirgeme Kurumu Şubesi kutlamalara en iyi şekilde katılma kararı almış, şube tarafından Eskişehir'deki tüm ilkokulları kapsayan ve bu çerçevede yapılacak toplantının gelirinin Çocuk Esirgeme Kurumuna bağlanacağı küçük öykü, resim ve şiir yarışması açılmıştır.³⁶⁷ Bursa'da Yardım Sevenler Derneği biri kız biri erkek iki öğrencinin eğitim ve bir çiftin düğün masraflarını karşılayacağını açıklamıştır.³⁶⁸ Adıyaman'da ise 50. Yıl şerefine yetiştirme yurdu öğrencileri geliri yurtlarına bırakılmak üzere temsiller düzenlemiştir.³⁶⁹

³⁵⁹ "Cumhuriyetimizin 50'nci Yıl Kompozisyon...", **Belgelerle Türk Tarihi**, C:11, sa:64, Ocak 1973, s.43-45.

³⁶⁰ "Cumhuriyetin 50. Yılında", **Demokrat Çoruh** (Artvin), 17 Mart 1973, s.1.

³⁶¹ "Atatürk'e Korunmaya Muhtaç Kimsesiz...", **Rize Postası** (Rize), 19 Mart 1973, s.1; "Cumhuriyetin 50. Yılı...", **Hatay** (Hatay), 29 Mart 1973, s.1.

³⁶² "Ankara 50. Yıl Yetiştirme...", **Devrim** (Manisa), 7 Temmuz 1973, s.1; "Ellinci Yıl Yurdu...", **Zafer**, 5 Temmuz 1973, s.3.

³⁶³ "Yetiştirme Yurdu Tören...", **Yeni Sakarya** (Sakarya), 27 Ekim 1973, s.1.

³⁶⁴ "Ispartalı Hanımlar Kimsesiz...", **Demokrat** (Isparta), 21 Ekim 1973, s.1.

³⁶⁵ "Amasya Lisesi Koruma...", **Sabah** (Amasya), 25 Ekim 1973, s.1.

³⁶⁶ "50 Çocuğa Yemek Verildi", **Balıkesir Ekspres** (Balıkesir), 28 Mart 1973, s.1.

³⁶⁷ "Ç.E.K.Yönetim Kurulu", **İstikbal** (Eskişehir), 2 Nisan 1973, s.1.

³⁶⁸ "Yardım Sevenler Derneği...", **Haber** (Bursa), 21 Ekim 1973, s.1.

³⁶⁹ "Büyük İlgi Gördü", **Yaman Ses** (Adıyaman), 6 Mayıs 1973, s.1.

Çocuk izleyici kitlesine hitap eden televizyon programları da hazırlanmıştır. 6-7 bölümden oluşacak ‘Çocuk Ülkü ve Devrimler’ adlı program Cumhuriyetin 50 yılda Türk çocuğuna ne getirdiğini göstermeyi ve Cumhuriyeti tanıtmayı amaçlamıştır.³⁷⁰ Türkiye Spor Yazarları Derneği’nin bir yetkilisinin yeni doğan erkek çocuğuna 50. Yıla atfen ‘Cumhur’ ismini vermesi,³⁷¹ Cumhuriyetin 50. Yılı Kutlamalarının halkın gündelik yaşamı üzerinde tıpkı 10. Yıl Kutlamalarında olduğu gibi etki yarattığını düşündürmektedir. Öyle ki Hayat Dergisi 29 Ekim 1933’te doğan, biri kadın diğeri erkek ve isimleri ‘Onyıl’ olan iki kişiyle yaptığı röportajda; başlangıçta isimlerini yadırgadıklarını ancak daha sonra 10. Yılın hatırasını isimleriyle taşıdıklarından gurur duyduklarını belirtmişlerdir.³⁷²

İzcilik bu dönemde de önemini korumuştur. Bu yıl Cumhuriyetin 50. Yılı kampları düzenlenmiş, 18-27 Temmuz 1973 arasında Manisa Kırkağaç’ta Cumhuriyetin 50. Yılı Kız İzci Kampına Kıbrıs’tan da öğrenciler katılmıştır.³⁷³ Ankara’daki 50. Yıl törenlerine katılmak üzere çeşitli illerden gelen 500 izci Ankara Yüksek Öğretmen Okulu’nda ‘Cumhuriyetin 50. Yılı Türkiye İzçileri Kampına’ katılmış, 20 Ekim 1973’te 19 Mayıs Stadyumu’nda gösteriler yapmışlardır.³⁷⁴

2.2.2.2. Turizm, Spor ve Hukuk

Cumhuriyetin 50. Yılı nedeniyle yurt dışından da turizm etkinlikleri kapsamında Türkiye’de Turing Federasyonu’nun çabalarıyla bir Antika Araba Rallisi düzenlenmiştir. Venedik’te feribota yüklenen antika arabalar 4 Eylül’de İzmir’e çıkıp İstanbul’u köprüden geçerek etabı tamamlamayı planlamış, ancak temaslara rağmen resmî olarak açılmayan Boğaz Köprüsü’nden geçişlerine izin verilmediğinden boğazı feribotlarla geçmiştir.³⁷⁵ İngiltere’den

³⁷⁰ “Çocuklar İçin 50. Yıl Programı...”, **Hürriyet**, 27 Temmuz 1973, s.6; “Haftalık Program Özeti”, **Cumhuriyet**, 6 Ağustos 1973, s.5.

³⁷¹ “Yusuf Ziya Gedikli’nin...”, **Barış**, 20 Ekim 1973, s.8.

³⁷² “Ankaralı Bayan Onyıl İstanbullu Bay Onyıl”, **Hayat**, sa:44, 25 Ekim 1973 (1. Özel Sayı), s.16-17.

³⁷³ Nusret Güvenç, **Cumhuriyetin 50. Yılında İzçiliğimiz**, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yay., Ankara, 1974, s.94,98-99.

³⁷⁴ Güvenç, **age.**, s.105,108.

³⁷⁵ “Antika Araba Rallisi”, **Turing**, sa:318, Temmuz-Ekim 1973, s.15-17; “Müzelik Otolar Yarıştı”, **Pirelli**, Yıl:10, sa:109, Ekim 1973, s.2; “Cumhuriyetin 50. Yılında...”, **Hürriyet**, 12 Mayıs 1973, s.2.

11, Almanya ve İtalya'dan 6'şar, Fransa ve İsviçre'den 4'er, Belçika'dan 3, Hollanda ve İrlanda'dan 2'şer olmak üzere toplam 38 arabanın köprüden geçişine izin verilmemesi büyük bir tanıtım fırsatının kaçırıldığı yönünde eleştirilmiştir.³⁷⁶

Turizm alanında bir başka önemli gelişme de müze, müze haline getirilmiş tarihî bina ve ören yerlerinin Cumhuriyetin 50. Yılı haftası boyunca ücretsiz gezilebileceğine yönelik Bakanlar Kurulu kararıdır.³⁷⁷ Buna paralel olarak, Türkiye'nin kutlamalar nedeniyle turizme yönelik tanıtılması için çeşitli tanıtıcı afiş, broşür, katalog ve yayınların hazırlanacağı, yurt çapında folklor gösterilerinin düzenleneceği³⁷⁸ ve özellikle aile kültürünün tanıtılmasına önem verileceği de açıklanmıştır.³⁷⁹

Tanıtım kapsamında 11 Temmuz 1973'te bakan tarafından bir afiş yarışması düzenleneceği ve dereceye giren 6 Türk ve 6 yabancıya ödüller verileceği; bu 12 afişin seri şeklinde pul olarak da basılacağı açıklanmıştır.³⁸⁰ Ancak bu konuyla ilgili daha sonra farklı bir gelişme yaşandığına yönelik bir habere rastlanmamıştır. Bunun yanında Bakanlık tarafından Galatasaray Lisesi salonlarında 50. Yıl Turizm Sergisi açılmış,³⁸¹ ayrıca Türkiye'nin tanıtılması maksadıyla bir film yapılması için ABD'li görevlilerle anlaşılmıştır. Bunun için ABD'den 2 görevli 24 Temmuz'da Ankara'ya gelmiş, filmin yapımıyla ilgili Ağrı Dağı'ndan İstanbul'a kadar 50. Yıla yaraşır bir armağan olması için çaba gösterildiği bildirilmiştir.³⁸²

Bayram tatili nedeniyle yurt içinde ve yurt dışında 50. Yıl gezileri adı altında tatil turlarının reklamları verilmiştir. Bu kapsamda yurt içinde İzmir-Marmaris, İhlara-Ürgüp-Göreme ve Alanya'da,³⁸³ yurt dışında ise İstanbul-Kuşadası-Napoli-Barcelona-Tunus-Syraguese-Rodos-Beyrut-Kuşadası-İstanbul güzergâhlarını takip edecek şekilde 27 Ekim-11 Kasım

³⁷⁶ "Boğaziçi Antika Arabalar...", **Haber** (Bursa), 30 Ağustos 1973, s.4.

³⁷⁷ "Müzeler Bir Hafta Ücretsiz Gezilecek", **Çukurova** (Adana), 1 Eylül 1973, s.1; "50. Yıl Dolayısıyla...", **Lale** (Nevşehir), 23 Ekim 1973, s.1; "Türkiye'deki Bütün Müzeler...", **Siirt Sesi** (Siirt), 6 Eylül 1973, s.1.

³⁷⁸ **BCA**, 30.18.1.2.231.20.21.

³⁷⁹ "50. Yıl İçin Tanıtma...", **Rize Postası** (Rize), 13 Temmuz 1973, s.1; "50. Yıl İçin Tanıtma...", **Dünya**, 12 Temmuz 1973, s.1.

³⁸⁰ "Turizm ve Tanıtma Bakanı...", **Bugün**, 13 Temmuz 1973, s.2.

³⁸¹ "50. Yıl Turizm Sergisi", **Devrim** (Manisa), 6 Temmuz 1973, s.1.

³⁸² "50 Yıl Filmi...", **Cumhuriyet**, 26 Temmuz 1973, s.5.

³⁸³ "Duru Turizm", **Cumhuriyet**, 7 Ekim 1973, s.3.

1973 arasında tatil turları planlanmıştır.³⁸⁴ Yerel yönetimler de kendi bölgelerinin tanıtımı için bazı çalışmalar yapmışlardır. Kütahya Belediyesi, Kütahya'yı anlatan tarihî, coğrafi, ekonomik, turistik, folklor ve aktüel bilgilerle belediyenin çalışmalarını gösteren kitap hazırlığına başlamıştır.³⁸⁵ İçel Bağımsız Mv. Celal Kargılı TBMM'de konuyla ilgili başka bir soru önergesinde Türkiye'ye gelen ve giden turist sayısını talep etmiştir.³⁸⁶

50. Yıl Dönümü onuruna birçok sportif etkinlik düzenlenmiştir. Bu etkinlikleri ağırlıklı olarak Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü planlamıştır. Özellikle il müdürlükleri marifetiyle taşrada düzenlenen sportif etkinliklere yerel basında geniş yer verilmiştir. Bu etkinliklerin hazırlığı kapsamında; merkezde ve bölge müdürlüklerinde toplantılar icra edilmiş,³⁸⁷ bakanlığın yurt çapında özellikle futbol, güreş ve atletizm branşlarında gösteriler icra edecekleri açıklanmış,³⁸⁸ müsabakaların yapılacağı mekân sorununun çözülmesi ve eksikliklerin giderilmesi için talimatlar gönderilmiştir.³⁸⁹ İllerde spor yıllığı hazırlanması istenmiş, eski sporcular bu konuda yardıma davet edilmiştir. Denizli'de yine ilgililere çağrı yapılarak elinde yıllıkta kullanılabilecek belge olanların il müdürlüğüne teslim etmeleri istenmiştir.³⁹⁰ Spor alanındaki eğitimlerin yaygınlaştırılması açısından yeni spor akademilerinin de kurulduğu anlaşılmaktadır. Yapımı devam eden Manisa Spor Akademisi açılışının 50. Yıla yetiştirilmesi için gayret sarf edildiği ifade edilmiştir.³⁹¹ 50. Yıla atfen çıkarılacak af kanunu kapsamına küme düşecek takımların da alınması fikri ortaya atılmış,³⁹² ancak Gençlik ve Spor Bakanı spor affının getirileceğini ve bundan sadece sporcu ve yöneticilerin faydalanacağını duyurmuştur.³⁹³

³⁸⁴ "Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümü...", **Tercüman**, 1 Eylül 1973, s.2.

³⁸⁵ "Belediyemiz 50. Yıl İçin...", **Dumlupınar** (Kütahya), 11 Haziran 1973, s.1.

³⁸⁶ **MMTD**, D:3, C:20, T:3, B:35, 04.02.1972, s.470.

³⁸⁷ "Bölge Spor Ajanları...", **Balıkesir Ekspres** (Balıkesir), 5 Eylül 1973, s.2; "Gençlik ve Spor Bakanlığı...", **Devrim** (Manisa), 19 Şubat 1973, s.4.

³⁸⁸ **BCA**, 30.18.1.2.231.20.21.

³⁸⁹ "Yarım Kalan Veledrom...", **Haber** (Bursa), 6 Nisan 1973, s.3.

³⁹⁰ "Denizlinin Birde...", **Denizli** (Denizli), 20 Temmuz 1973, s.1.

³⁹¹ "Manisa Spor Akademisi...", **Devrim** (Manisa), 25 Ocak 1973, s.2.

³⁹² "50. Yıl Affından...", **Halkın Sesi** (Samsun), 11 Mayıs 1973, s.2.

³⁹³ "Sporda Af Getiriliyor", **Cumhuriyet**, 12 Mayıs 1973, s.8.

Spor müsabakaları arasında en fazla yoğunluk futbolda görülmüştür. Adana,³⁹⁴ Tarsus,³⁹⁵ İçel,³⁹⁶ Hatay,³⁹⁷ Denizli,³⁹⁸ Bursa,³⁹⁹ Çorum,⁴⁰⁰ Erzincan,⁴⁰¹ Eskişehir,⁴⁰² Afyon,⁴⁰³ Kayseri,⁴⁰⁴ Sakarya,⁴⁰⁵ Samsun,⁴⁰⁶ Trabzon,⁴⁰⁷ Niğde⁴⁰⁸ ve Isparta'da⁴⁰⁹ amatör 50. Yıl futbol müsabakaları düzenlenmiştir. Isparta'daki müsabakalar taraflar arasında kavga çıkması nedeniyle iptal edilmiş,⁴¹⁰ Niğde'deki müsabakalar ise bazı kulüplerin lisanslarının olmaması nedeniyle gecikmeli olarak başlamış, yerel basında sert bir şekilde eleştirilmiş ve fiyasko olarak nitelendirilmiştir.⁴¹¹

50. Yıl nedeniyle futbolda Cumhuriyet Kupası düzenlenmiş, kupa için karşılaşmalar 25 Ağustos 1973'te başlamıştır.⁴¹² Galatasaray-Fenerbahçe 29 Ekim 1973'te finalde Ankara'da karşılaşmak üzere başarılı olmuşlardır. Karşılaşmanın naklen yayınlanmasını Futbol Federasyonunun istememesi, para kazanmak için böyle şerefli bir günde maçı halkın görmesinin engellenmek istenmesi olarak değerlendirilmiş, konuya Spor Bakanının el koyduğu duyurulmuştur.⁴¹³

Futbol alanında bir başka önemli karşılaşma da 10 Ekim 1973'te yapılan Türkiye-İspanya maçıdır.⁴¹⁴ Yoğun seyirci beklenen maça pek ilgi gösterilmemiş ve karşılaşma 0-0 berabere

³⁹⁴ "50. Yıl Gayrifedere Takımlar da...", **Çukurova** (Adana), 29 Eylül 1973, s.6.

³⁹⁵ "Tarsus'ta Yapılan 50.Yıl...", **Çukurova** (Adana), 5 Ekim 1973, s.6.

³⁹⁶ "Cumhuriyetin 50nci Yılında...", **Hâkimiyet** (İçel), 26 Eylül 1973, s.2.

³⁹⁷ "Cumhuriyet Kupasını Altınkoza...", **Çukurova** (Adana), 19 Ekim 1973, s.3.

³⁹⁸ "Cumhuriyetin 50. Yılı...", **Burdurun Sesi** (Burdur), 17 Şubat 1973, s.1.

³⁹⁹ "Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümü...", **Haber** (Bursa), 20 Ekim 1973, s.3.

⁴⁰⁰ "Cumhuriyetin 50. Yılı...", **Çorum** (Çorum), 11 Mayıs 1973, s.4.

⁴⁰¹ "50inci Yıl Futbol...", **Öz Erzincan** (Erzincan), 24 Eylül 1973, s.1.

⁴⁰² "Cumhuriyetin Kupası Futbol...", **İstikbal** (Eskişehir), 10 Ekim 1973, s.4.

⁴⁰³ "Bölge Karmasına 29...", **Demokrat** (Isparta), 14 Nisan 1973, s.1.

⁴⁰⁴ "Maçlar Bugün Başlayıp...", **Emel** (Kayseri), 8 Haziran 1973, s.2.

⁴⁰⁵ "50. Yıl Turnuva...", **Yeni Sakarya** (Sakarya), 16 Ekim 1973, s.2; "50. Yıl Futbol Turnuvası...", **Yeni Sakarya** (Sakarya), 17 Ekim 1973, s.2.

⁴⁰⁶ "Cumhuriyetin 50. Yılında Amatör...", **Halkın Sesi** (Samsun), 24 Mayıs 1973, s.2.

⁴⁰⁷ "Ordu ve Trabzon Boksörleri...", **Yenigün** (Trabzon), 24 Ekim 1973, s.1.

⁴⁰⁸ "Cumhuriyetimizin 50. Kuruluş...", **Niğdenin Sesi** (Niğde), 31 Temmuz 1973, s.2; "50. Yıl Turnuvası...", **Niğdenin Sesi** (Niğde), 10 Ağustos 1973, s.2.

⁴⁰⁹ "Cumhuriyetin 50. Yılı...", **Demokrat** (Isparta), 10 Ekim 1973, s.1.

⁴¹⁰ "50nci Okullar Maçları...", **Demokrat** (Isparta), 21 Ekim 1973, s.4; "50.Yıl Okul Maçları...", **Demokrat** (Isparta), 23 Ekim 1973, s.3.

⁴¹¹ "50. Yıl Turnuvasının İlk...", **Niğdenin Sesi** (Niğde), 28 Ağustos 1973, s.2.

⁴¹² "50. Yıl Kupası...", **Dünya**, 25 Ağustos 1973, s.4; "50. Yıl Kupası...", **Haber**, 25 Ağustos 1973, s.4.

⁴¹³ "Ata'nın Manevi Huzurunda...", **Tercüman**, 30 Ekim 1973, s.8.

⁴¹⁴ "Millî Takım Aday...", **Cumhuriyet**, 11 Ekim 1973, s.8.

bitmiştir. Türkiye ve İspanya radyo ve televizyonlarının canlı yayınladığı karşılaşma⁴¹⁵ için hayal kırıklığı yaşandığı, 50. Yıla yakışmayacak oyun ve skor elde edildiği,⁴¹⁶ 50 yıl sonra millî takımı gören ilk millî takım oyuncularının üzüldükleri, İspanya'nın B takımını bile yenemeyen A Millî Takımın seyircilerce protesto edildiği bildirilmiştir.⁴¹⁷ İspanya takımı ile karşılaşma yapılmasına benzer şekilde, İzmir Spor Kulübü de 50. Yıl için Avrupa'dan ünlü bir takım davet ederek İstanbul ve İzmir'de karşılaşma düzenleneceğini açıklamıştır.⁴¹⁸ Futbol Federasyonunca 50. Yıl kutlama programı dâhilinde UEFA'nın (Avrupa Futbol Federasyonları Birliği) İcra ve Finansman Komitesi takibinde ilk defa Türkiye'de toplanacağı ve millî takımda ilk defa yer almış futbolcular ile ilk federasyonda görev almış görevlilere şeref madalyaları verileceği duyurulmuştur.⁴¹⁹

Futboldan sonra ise en fazla etkinlik atletizm dallarında yapılmıştır. Buna göre Ankara bölgesi 50.Yıl Atletizm Kupası⁴²⁰ ve Adana'da okulların da katılacağı müsabakalar düzenlenmiştir.⁴²¹ Bu alanda en önemli organizasyon İzmir'deki Cumhuriyetin 50. Yılı Uluslararası Atletizm Müsabakalarıdır. İzmir Atatürk Stadı'nda 20-21 Ekim 1973'te yapılan müsabakalarda⁴²² Türkiye'nin yanında ABD, Macaristan, Polonya, Rusya, Doğu Almanya ve Arnavutluk'un yer alacağı⁴²³ ve 52 yabancı ve 740 Türk atletin katılacağı açıklanmıştır.⁴²⁴ Bu müsabakalarda birçok sorun yaşanmıştır. Müsabakaların sönük ve keşmekeşlik içinde bando görevlendirilmemesi sonucu İstiklal Marşı okunmadan başlanmasından dolayı günün mana ve öneminden uzak, sönük ve organizasyon yönünden fiyasko olduğu, seyircinin saha içinde dolaşan ilgisiz atletleri ve ağır aksak işleyen fotofinişi ayıpladığı bildirilmiştir.⁴²⁵ Federasyon da yeterince ilgi göstermemek, programda değişiklik yapmasına rağmen duyuru

⁴¹⁵ "İspanya İle Berabere...", **Barış**, 18 Ekim 1973, s.8.

⁴¹⁶ "Büyük Güne Yakışmayacak...", **Haber** (Bursa), 18 Ekim 1973, s.4.

⁴¹⁷ "İspanyanın B Takımını...", **Cumhuriyet**, 18 Ekim 1973, s.8.

⁴¹⁸ "İzmirspor 50. Yıl...", **Haber**, 31 Ağustos 1973, s.4.

⁴¹⁹ "Futbol Federasyonu 50. Yıl ...", **Bugün**, 10 Ekim 1973, s.2.

⁴²⁰ "Ankara Bölgesi 50. Yıl", **Çukurova** (Adana), 29 Eylül 1973, s.6.

⁴²¹ "50. Yıl Yarışlarına Okullarda Katılıyor", **Çukurova** (Adana), 30 Eylül 1973, s.6; "50. Yıl Atletizm...", **Çukurova** (Adana), 17 Ekim 1973, s.3.

⁴²² "50. Yıl Uluslararası Atletizm...", **Bugün**, 14 Ekim 1973, s.2; "50. Yıl Atletizm...", **Tercüman**, 20 Ekim 1973, s.4.

⁴²³ "50. Yıl Atletizm...", **Gürel** (Uşak), 19 Ekim 1973, s.2.

⁴²⁴ "50. Yıl Atletizm...", **Barış**, 14 Ekim 1973, s.6.

⁴²⁵ Ünal Tümin, "50. Yıl Uluslararası Atletizm...", **Tercüman**, 21 Ekim 1973, s.2.

yapmamakla suçlanmıştır.⁴²⁶ Organizasyon, bir tur eksik koşulan yarışmalarda derecelerin kaydedilemediği⁴²⁷ ve Türk sporu için utanç verici şekilde tamamlandığı yönünde eleştirilmiştir.⁴²⁸ Dönemin gazetelerinden Tercüman'ın düzenlediği '50. Yıl Asya-Avrupa Atletizm Yarışması' iptal edilmiş⁴²⁹, Hürriyet 50. Yılda gençlerin ilgisini artırmak için 12 Mayıs'ta İstanbul'da yürüyüş yarışması düzenlemiştir.⁴³⁰

Boks dalında da Ankara'da 22 Ekim'de başlayan bir Uluslararası Boks Turnuvası düzenlenmiştir. 9 ülkeden 39 boksörün katılacağına bildirildiği turnuvaya⁴³¹ Rusya, Polonya, Macaristan, Romanya, Bulgaristan, Yunanistan, Yugoslavya, İtalya, Çekoslovakya, Batı Almanya, İngiltere, Finlandiya, Mısır ve Tunus'tan sporcular davet edilmiştir.⁴³² Atletizm yarışlarına benzer şekilde boks turnuvasının da ilgi görmediği⁴³³ ve sporcuların başarısız olduğu yönünde eleştiriler yöneltilmiştir.⁴³⁴ Buna ilave olarak Kocaeli'de 20-22 Ekim'de ferdi boks şampiyonası tertiplenmiştir.⁴³⁵

Adana'da 23-26 Ekim 1973 arasında yapılan 50. Yıl Uluslararası Voleybol Turnuvasına ise Türkiye'nin yanında İran, Batı Almanya ve İspanya katılmış,⁴³⁶ Türkiye hükmen galip gelerek şampiyon olmuştur.⁴³⁷ İller arasında düzenlenen turnuvada da Bursa Balıkesir'i 3-0 mağlup etmiştir.⁴³⁸ Uluslararası düzeyde turnuva düzenlenen diğer bir spor dalı ise eskrimdir.⁴³⁹ İstanbul'da düzenlenen turnuvaya Avusturya, Batı Almanya, Fransa, İtalya,

⁴²⁶ "50. Yıl Atletizm...", **Cumhuriyet**, 20 Ekim 1973, s.8.

⁴²⁷ "50. Yıl Atletizm...", **Cumhuriyet**, 22 Ekim 1973, s.8.

⁴²⁸ "50 Yıl Atletizm...", **Cumhuriyet**, 23 Ekim 1973, s.8; "50. Yıl İçin Düzenlenen...", **Bugün**, 25 Ekim 1973, s.2; "Sporda 50. Yıl ...", **Zafer**, 29 Ekim 1973, s.6.

⁴²⁹ "Tercümanın Asya-Avrupa...", **Tercüman**, 27 Ekim 1973, s.7.

⁴³⁰ "Yürüyüş Yarışması...", **Hürriyet**, 7 Mayıs 1973, s.1; "Hürriyetin Yürüyüş Yarışması", **Hürriyet**, 13 Mayıs 1973, s.1.

⁴³¹ "50. Yıl Boks...", **Rize Postası** (Rize), 12 Temmuz 1973, s.2.

⁴³² "50. Yıl Boks Turnuvasına...", **Rize Postası** (Rize), 25 Temmuz 1973, s.2.

⁴³³ "50.Yıl Münasebetiyle...", **Çukurova** (Adana), 25 Ekim 1973, s.6.

⁴³⁴ "50. Yıl Turnuvasında...", **Tercüman**, 25 Ekim 1973, s.7.

⁴³⁵ "Kapalı Spor Salonunda...", **Türkyolu** (Kocaeli), 24 Ekim 1973, s.1.

⁴³⁶ **Hürriyet 1974 Ansiklopedik...**, s.146.

⁴³⁷ "Voleybolda Millî Takımımız...", **Cumhuriyet**, 26 Ekim 1973, s.8; "50. Yıl Voleybol...", **Çukurova** (Adana), 5 Ekim 1973, s.6; "Uluslararası 50'inci Yıl Voleybol Turnuvası...", **Çukurova** (Adana), 23 Ekim 1973, s.6; "50'nci Yıl Voleybol...", **Çukurova** (Adana), 26 Ekim 1973, s.6.

⁴³⁸ "Cumhuriyetin 50. Yıl...", **Haber** (Bursa), 17 Ekim 1973, s.2.

⁴³⁹ **Haber** (Bursa), 23 Ekim 1973, s.1.

Macaristan, Polonya, Bulgaristan, Romanya, Yunanistan, Yugoslavya, Lübnan ve Mısır'ın katılacağı bildirilmiştir.⁴⁴⁰

50. Yıl Dönümü spor etkinliklerinde binicilik, cirit, okçuluk ve güreş gibi millî spor dallarına da önem verilmiştir. Binicilik alanında düzenlenen 50. Yıl Başbakanlık Kupasını Fevzi Atabek kazanmıştır.⁴⁴¹ Türkiye Jokey Kulübü'nün yöneteceği, yarış atı yetiştiriciliği ile ilgili uluslararası bir konferans da düzenlenmiştir. 24 Mayıs 1973'te yarış atı yetiştiren ülkeler arası destek sağlamak amacıyla 11. Asya Yarışçılık Konferansı'nın İstanbul Üniversitesi'nde çalışmaya başlayacağı bildirilmiştir. Konferansa Hindistan, Pakistan, Güney Kore, Malaya, Singapur, Hong Kong, Avustralya, Yeni Zelanda, Japonya, Tayland, Endonezya ve Filipinlere mensup katılımcılar ile İngiltere, Fransa, Avusturya, Lübnan, Federal Almanya ve ABD'den de gözlemcilerin gönderileceği duyurulmuştur.⁴⁴²

Kızılay tarafından Ankara'da 50. Yıl Yağlı Güreşleri düzenlenmiş, 12 pehlivandan 10'u anlaşmalı güreşçilerinden diskalifiye edilmiş, bu durum 50. Yıl ve Türk güreşi açısından üzüntü verici bulunmuştur.⁴⁴³ Trabzon'da ise yaklaşık 50 sporcunun katıldığı güreş müsabakalarının 23 Ekim'de yapıldığı ve zevkle izlendiği bildirilmiştir.⁴⁴⁴ Ayrıca Gümüşhane⁴⁴⁵ ve Balıkesir'de cirit müsabakaları da yapılmıştır.⁴⁴⁶

Okçuluk Federasyonu, Ankara Cebeci Stadında Cumhuriyet Kupası Okçuluk Yarışması düzenlemiş,⁴⁴⁷ kupaya Eskişehir'den de katılacak sporcuların olduğu bildirilmiştir.⁴⁴⁸ Adana'da ise yine uluslararası düzeyde düzenlenen okçuluk yarışmalarında erkek ve kadın Türk sporcuların birinci olduğu basında yer almıştır.⁴⁴⁹ Cumhurbaşkanlığı Uluslararası Türkiye Bisiklet Turu yapılmış, büyük önem verildiği halde Bulgaristan ve Mısır haricinde yurt dışından katılım olmamıştır.⁴⁵⁰ Buna rağmen sporcular ve izleyicilerce ilgi görmüş,

⁴⁴⁰ "50. Yıl Başbakanlık...", **Barış**, 7 Ekim 1973, s.5.

⁴⁴¹ **Hürriyet 1974 Ansiklopedik...**, s.118.

⁴⁴² "11. Asya Yarışçılık...", **Vatan**, 22 Mayıs 1973, s.2.

⁴⁴³ **Hürriyet 1974 Ansiklopedik Yıllığı**, Hürriyet Ofset, İstanbul, 1974, s.142.

⁴⁴⁴ "50 Yıl Güreş Müsabakaları...", **Yenigün** (Trabzon), 25 Ekim 1973, s.1.

⁴⁴⁵ "Hazırlıklar İlerledi", "50. Yılda Cirit...", **Akşam**, 13 Ekim 1973, s.2.

⁴⁴⁶ "50. Yıl Dönümünde Balıkesir'de...", **Devrim** (Manisa), 2 Mart 1973, s.2.

⁴⁴⁷ "Cebeci Stadında...", **Bingöl** (Bingöl), 30 Mart 1973, s.4.

⁴⁴⁸ "50. Yıl Okçuluk...", **İstikbal** (Eskişehir), 15 Ekim 1973, s.4.

⁴⁴⁹ "Voleybolda Millî Takımımız...", **Cumhuriyet**, 26 Ekim 1973, s.8.

⁴⁵⁰ **Hürriyet 1974 Ansiklopedik...**, s.119.

yarışmaya katılan A Millî Takım birinci olmuş, dereceye girenlere Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk ödül vermiştir.⁴⁵¹ Bunun haricinde taşrada da bisiklet yarışı düzenlenmiş, Konya'da Türkiye Bisiklet Yarışmaları 22 Ekim'de yapılmıştır.⁴⁵² Yine uluslararası düzeyde Ankara'da düzenlenen 50. Yıl Masa Tenisi Turnuvası'nda Türkiye erkeklerde birinci, kadınlarda sonuncu olmuş,⁴⁵³ Isparta'da da yerel seviyede masa tenisi turnuvası düzenlenmiştir.⁴⁵⁴ Sakarya'da planlanan basketbol turnuvası bazı oyuncuların lisans sorunları nedeniyle yapılamamıştır.⁴⁵⁵

Türkiye, Yugoslavya, Yunanistan ve Bulgaristan'ın katılımıyla Ankara Mogan Gölü'nde 7 Ekim'de kürek yarışması yapılmış, yarışmada Bulgaristan birinci, Türkiye ikinci olmuştur. Birinci olan takım Türk Donanma Vakfı tarafından ödüllendirilmiştir.⁴⁵⁶ İzmir'deki yüzme müsabakalarında dönemin Münih Olimpiyat Oyunlarında altın madalya kazanan Mark Spitz ve Shane Gould gibi isimlerin de bulunacağı bildirilmiş,⁴⁵⁷ ülkelere yapılan davet sonucu Yugoslavya, Bulgaristan ve Lübnan katılacağını bildirmiş, diğer Avrupa ülkeleri olumsuz karşılık vermişlerdir.⁴⁵⁸ Bazı uluslararası organizasyonlarda sorunlar da yaşanmıştır. 21 Ekim'de Ankara'da yapılması planlanan⁴⁵⁹ judo sınavı, Japon jüri üyelerinin Türkiye'ye gelememesinden dolayı 16 Kasım 1973'e ertelenmiştir.⁴⁶⁰ Dağcılık Federasyonunca Hakkâri'deki 600 metrelik Suppadurak Tepesine çıkılması planlanmıştır.⁴⁶¹

Çeşitli illerde spor müsabaka ve şenlikleri ile spor tesisi açılış törenleri de düzenlenmiştir. Çorum'da 17 Ekim'de spor gösterileri,⁴⁶² Adana'da 15 Ekim'de okullarda spor

⁴⁵¹ "Bisikletçilerimiz Birinci Oldular", **Bugün**, 10 Temmuz 1973, s.2.

⁴⁵² "S.Erbir Konya'daki...", **Haber** (Bursa), 23 Ekim 1973, s.3.

⁴⁵³ **Hürriyet 1974 Ansiklopedik...**, s.144.

⁴⁵⁴ "Cumhuriyet'in 50nci Yılı...", **Demokrat** (Isparta), 12 Eylül 1973, s.1.

⁴⁵⁵ "50. Yıl Basketbol...", **Yeni Sakarya** (Sakarya), 24 Ekim 1973, s.2.

⁴⁵⁶ "50. Yıl Uluslar Arası Kürek Yarışması", **Derya**, sa:74, Kasım 1973, s.10.

⁴⁵⁷ "M. Spitz ve S. Gould...", **Akşam**, 13 Şubat 1973, s.1.

⁴⁵⁸ "50. Yıl Yüzme...", **Cumhuriyet**, 24 Ekim 1973, s.8.

⁴⁵⁹ "Türkiye Şampiyonasında...", **Cumhuriyet**, 23 Ekim 1973, s.8.

⁴⁶⁰ "Siyah Kemer Sınavı...", **Çukurova** (Adana), 14 Ekim 1973, s.6.

⁴⁶¹ "Dünya'da Hiçbir...", **Cumhuriyet**, 6 Eylül 1973, s.1,8.

⁴⁶² "50.Yıl Kutlama...", **Çorum** (Çorum), 2 Ekim 1973, s.1.

müsabakaları,⁴⁶³ Balıkesir’de spor şenliği,⁴⁶⁴ Kastamonu⁴⁶⁵ ve Rize’de 20 Mayıs’ta başlayacak çeşitli turnuvaların düzenleneceği açıklanmıştır.⁴⁶⁶ Eczacıbaşı Holding tarafından Levent’te Eczacıbaşı Spor Tesisi 21 Ağustos’ta açılmış, açılış dolayısıyla yapılan çeşitli müsabakalara dünyaca ünlü Kızıl Yıldız ve Partizan takımları da katılmıştır.⁴⁶⁷

Sportif etkinliklerin yanında Tercüman Gazetesi 50 yılın sporcusu ve futbol takımlarını seçmek için bir anket düzenlemiştir. 450 kişilik anket jürisinde İsmet İnönü, Cumhurbaşkanı ve devlet erkânı ile siyasi parti genel başkanları şeref listesinde yer almıştır.⁴⁶⁸ Elli yılın sporcusunu gazetenin okurlarının, en iyi 10 sporcu ve futbol takımını 450 kişilik jürinin seçeceği bildirilmiştir.⁴⁶⁹ Türk spor tarihinin en büyük anketi olarak yansıtılan ve 205000’den fazla oyun kullanıldığına açıklandığı ankette, güreşçi Yaşar Doğu 32608 oyla birinci seçilmiş, Doğu’yu izleyen 10 sporcu arasına 5 güreşçi, 3 futbolcu, 1 boksör ve 1 atlet girmiştir. Gazete sıralamayı şu şekilde açıklamıştır: 1-Gazanfer Bilge, 2-Metin Oktay, 3-Lefter, 4-Hamit Kaplan, 5-Mustafa Dağistanlı, 6-Ahmet Ayık, 7-Cemal Kamacı, 8-İsmail Akçay, 9- Mahmut Atalay ve 10- Hakkı Yeten.⁴⁷⁰

Cumhuriyetin 50. Yılı nedeniyle hukuk alanında da bazı gelişmeler yaşanmış, bu tarih sorunların giderilebileceği bir merhale olarak görülmüştür. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk’e bir açık mektup yazılarak, İstiklal Madalyası sahibi olup şeref aylığı bağlananlardan, daha sonra yapılan bir düzenleme ile izin ve hava değişimi süresini firar sayılmayacak şekilde ihlal ettiklerinden dolayı kaçak olduğu tespit edilenlerin madalya ve aylıklarının geri istenmesi durumunun 50. Yıl dolayısı ile kaldırılması ve bu konuda mücahit ve gazilere yardımcı olunması için gerekli adımların atılması talep edilmiştir.⁴⁷¹ Devlet Bakanı İsmail Arar Danıştay’ın ihtiyaç duyduğu yeni hizmet binasının 50. Yıla yetiştirilmesi için çalışma

⁴⁶³ “Okullarda 50. Yıl Hazırlığı Hızlandı”, **Çukurova** (Adana), 11 Ekim 1973, s.6; “Okullarda 50. Yıl Müsabakaları...”, **Çukurova** (Adana), 13 Ekim 1973, s.6.

⁴⁶⁴ “50. Yıl Kutlama...”, **Balıkesir Ekspres** (Balıkesir), 28 Mayıs 1973, s.1.

⁴⁶⁵ “Cumhuriyetin 50.Yılı...”, **Karadeniz** (Kastamonu), 6 Nisan 1973, s.1.

⁴⁶⁶ “50. Yılda Cumhuriyet...”, **Rize Postası** (Rize), 17 Mayıs 1973, s.2.

⁴⁶⁷ “50. Yılı Kutlama Faaliyetleri”, **Halkla İlişkiler**, sa:1, Mart 1974, s.20-21.

⁴⁶⁸ “50 Yılın Sporcusunu...”, **Tercüman**, 1 Eylül 1973, s.4.

⁴⁶⁹ “50 Yıl Anketi”, **Bugün**, 3 Eylül 1973, s.4.

⁴⁷⁰ “50. Yılın Sporcusu”, **Tercüman Spor Gazetesi**, 27 Ekim 1973, s.1.

⁴⁷¹ Lütü Oğuzcan, “Cumhurbaşkanımıza Açık Mektup”, **Kuvayi Milliye**, Yıl:13, sa:157, Eylül 1973, s.3-4.

yapıldığını duyurmuş,⁴⁷² İçel Bağımsız Mv. Celal Kargılı tarafından 50 yılda verilen ve infaz edilen idam cezaları,⁴⁷³ illere ve suçların çeşidine göre sabıka kaydı bulunan insan sayısı ve Adalet Bakanlığı'nda çalışan personel sayısı ile ilgili soru önermeleri verilmiştir.⁴⁷⁴ Adalet Bakanı daha önce verilen bir soru önermesine yanıt olarak 50 yılda 57.221 hâkim ve 18.707 avukatın vazife gördüğünü açıklamıştır.⁴⁷⁵ Anayasa Komisyonu Başkanı Cevdet Akçalı ise TBMM İttüzüğüne dikkat çekerek bu çalışmanın tamamlanmasının TBMM'nin 50. Yılda Türk Milletine en büyük hediyesi olacağına işaret etmiştir.⁴⁷⁶

Sağlık alanında 50. Yıl Dönümü nedeniyle genel sağlık kontrolünün yapılması gerektiğine dikkat çekilmiş, sağlık kuruluşu sayısının artırılması için hem özel sektör hem de halk dernekler öncülüğünde maddi katkıda bulunmuş, bu dayanışma çalışmaları hükûmetçe de desteklenmiştir. Ayrıca Cumhuriyetin ilk hekimlerine şeref madalyası verilmesi, mezuniyet törenleri ve kurum açılışlarıyla kutlamaların hafızalarda kalıcı olması hedeflenmiş, sağlık alanındaki gelişmeler ve geline nokta sergiler yoluyla halka aktarılmaya çalışılmıştır. Türk aile yapısının ve kadın haklarının gelişiminin tanıtılması için radyo, TV ve sergilerden faydalanılmış, sosyal yardımlarda kadın dernekleri aktif rol üstlenmiştir. Kimsesiz çocukların barınacağı yurt sayısı artırılmaya çalışılmış, düzenlenen etkinlikler ve yapılan sosyal yardımlar kimsesiz çocuklara ulaştırılmış, çocuklara yönelik TV programı hazırlanmış ve kutlamalara hazırlık kapsamında izcilik çalışmalarına önem verilmiştir. Hem sağlık alanında hem de çocuklara yönelik çalışmalarda halkın etkinliklere kendiliğinden katıldığı görülmüştür. Sağlık taraması talebi ve kimsesiz çocuklara yapılan yardımlarla 50. Yılın anlamının geniş halk tabanına yayılması hedeflenmiş ve devletin dezavantajlı kesimlerin yanında olduğu mesajı verilmiştir.

Uluslararası Antika Otomobil Rallisi ile Türkiye'nin tanıtılması amaçlanmış, halkın tarihsel gelişmeler konusunda bilgisinin artırılması için müze ve benzeri yerlere girişler ücretsiz hale getirilmiş, bakanlığın kutlama amacına uygun şekilde turizmin geliştirilmesi maksadıyla

⁴⁷² MMTD, D:3, C:34, T:4, B:61, 18.02.1973, s.295.

⁴⁷³ MMTD, D:3, C:23, T:3, B:60, 15.03.1972, s.255.

⁴⁷⁴ MMTD, D:3, C:31, T:4, B:33, 04.01.1973, s.488-490.

⁴⁷⁵ "50. Yılda 57.221...", **Dumlupınar** (Kütahya), 3 Eylül 1973, s.1.

⁴⁷⁶ MMTD, D:3, C:30, T:4, B:17, 11.12.1972, s.499.

tanıtım için afiş ve filmler hazırlanması için çalışmalar yapılmıştır. Bayram tatilinde yurt içinde ve yurt dışında tatil turları planlanmış, tanıtma kapsamında yerel yönetimlerin de çaba sarf ettiği görülmüştür. Sportif faaliyetlerin önemli bir kısmı ise merkezî idare tarafından koordine edilerek, yerel, ulusal ve uluslararası müsabakalar ve bir konferans düzenlenmiştir. Düzenlenen organizasyonlardaki aksaklıkların 50. Yıl gibi önemli bir merhalede yaşanması hayal kırıklığı ve eleştirilere neden olmuştur. Spor alanında en fazla futbol müsabakaları düzenlenmiş, bunu atletizm ve millî sporlar izlemiştir. Uluslararası müsabakalara daha çok Avrupa ülkeleri katılmış, bu organizasyonlar Ankara, İstanbul, İzmir ve Adana gibi büyük şehirlerde; coğrafi bölgeler açısından ise Ege, Marmara, Akdeniz ve İç Anadolu bölgelerinde yoğunlaşmıştır.

Sportif etkinliklerle, sağlık taraması ve kimsesiz çocuklara ulaşılmasında olduğu gibi yine kutlamaların gençleri de kapsayacak şekilde geniş halk tabanına yayılmak istenmesi hedeflenmiştir. Dönemin yüksek tirajlı gazeteleri hem etkinlikler düzenleyerek, hem de Cumhuriyet döneminin en iyi sporcularının seçimi gibi anket yaparak kutlamalara katkıda bulunmuştur. Hukuk alanında ise sosyal ve idari sorun ve eksiklerin giderilmesi, bir arşiv oluşturulması maksadı taşıdığı düşünülen soru önergelerinin verilmesi ve TBMM İçtüzüğü'nün hazırlanması konularına dikkat çekilmiştir. Halk her ne kadar gönüllü olarak sağlık kuruluşu inşalarına katkıda bulunma örneğinde olduğu gibi davranırsa da buradaki bütün etkinlikler belirli bir merkezden idare edilen organizasyonlar olarak göze çarpmıştır.

2.2.3. Kültürel Alandaki Etkinlikler

2.2.3.1. Eğitim ve Bilim

26 Ekim 1973 öncesi dönemde önemli sayıda eğitim, kültür, sanat, bilim ve basın alanında etkinlikler düzenlenmiştir. Eğitim alanında yapılacak etkinliklerin çerçevesi MEB'in programıyla çizilmiştir. Bakanlık ve il/ilçe seviyesinde yapılacak faaliyetler olarak iki ana başlık altında toplanan programın amacı "*29 Ekim 1973 tarihinin anlam ve önemine yakışır bir kutlama programı ile yansıtmaya çalışmak*" şeklinde açıklanmıştır. Bakanlık seviyesinde

dövizler hazırlanması, Türk düşüncesini yansıtacak bir fikir eseri yarışması yapılarak seçilen eserin basımının sağlanması, okullarda gösterilmek üzere sahne eserleri yarışması yapılması, ‘50 Yılda Millî Eğitim’ adıyla bir derleme hazırlanması, eğitim alanına büyük başarılar yapanlara şeref belgesi verilmesi, Halk Eğitimi Dizisi olarak 6 adet kitap yayınlanması, Radyo ve Televizyon ile eğitim alanında programlar hazırlanması ve Cumhuriyetin 50. Yılı Bursları verilmesi planlanmıştır. İl/İlçe seviyesinde ise okul ve diğer eğitim kurumlarında halkoyunu gösterileri, müzik ve temsiller, köşeler ve sergiler, kompozisyon, şiir ve resim yarışmaları, konferanslar, kahramanlık geceleri, film gösterileri, yayım faaliyetleri, fener alayları, spor gösterileri, özel üniteler ve kutlamalara canlılık getirecek diğer faaliyetlerin yapılması öngörülmüştür. Kutlamalarda kullanılacak dövizlerin MEB tarafından hazırlanmasının amacı, kullanılan ifadelerin farklı anlamlara gelmesini önlemek ve hatalara meydan vermemek şeklinde açıklanması ile siyasi çağrışım yapmaması hedeflenmiş olabilir.

MEB, Kutlama Programında günün teknolojik imkânlarından da faydalanmak istediğini belirtmiştir. Bu maksatla radyo ve televizyon programları hazırlanmıştır. Radyoda ‘Cumhuriyetin Getirdikleri’, ‘Ocakbaşı’ ve ‘Millî Eğitimimizde 50 Yıl’ adlı programlar yapılmıştır. ‘Cumhuriyetin Getirdikleri’ adlı programın Atatürk ilkelerinden güç alan ve onun gösterdiği yolda ilerleyen Türk Milletinin gerek toplumsal gerekse ekonomik alanlarda ulaştığı başarıları ele alması ve Eylül-Aralık 1973 tarihlerinde yayınlanması; 22 bölümlü ‘Ocakbaşı’ programının da Atatürk ilkeleri ışığında geniş halk kitlelerinin eğitimi amaçlayan ve yetişkinlere hitap eden bir içeriğe sahip olması amaçlanmıştır. 11 bölümden oluşan ‘Millî Eğitimimizde 50 Yıl’ ise millî eğitimin dünü ve bugününü anlatarak eğitim sistemi sonucunda meydana gelen kurumların topluma olan katkılarını ortaya koyması hedeflenmiştir. Televizyonda ise; ilkökul ikinci devre öğrencileri için Ekim 1973-Mayıs 1974 arasındaki haftalarda yayınlanacağı duyurulan 90 programlık dizinin; Cumhuriyetin ve Atatürk ilkelerinin 50 yılda Türkiye’ye kazandırdıklarının anlatılacağı bir gösterim olacağı, yetişkinler için ise millî benliği, milletin şerefli geçmişini, Kurtuluş Savaşının önemini, devletin dayandığı ilkeleri, Cumhuriyetin Türk Milletine kazandırdıklarının anlatılacağı, Haziran 1973’te başlayacağı ve 43 programlık bir dizi yayınlanması öngörülmüştür.⁴⁷⁷

---

⁴⁷⁷ Bu program TRT Program Dergisinde yer almamıştır.

Atatürk'ün Nutku esas alınarak Kurtuluş Savaşı ve devrimleri işleyen ve Türk İnkılap Tarihi Enstitüsünden (TİTE) temin edilen dokümanter filmlerden, Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyetin ilk yılları ile ilgili konularda 5, Cumhuriyetin eğitim alanında Türkiye'ye getirdikleri ile ilgili 3, Kurtuluş Savaşı ve devrimleri anlatan 8 film hazırlanıp okullara dağıtılması planlanmıştır.⁴⁷⁸

MEB tarafından hazırlanarak illere bildirilen bu etkinliklerin planlanması ve taşrada uygulanmasının ulusal ve yerel basında yansımaları olmuştur. Bu kapsamda bakanlık tarafından dövizler hazırlanmış ve illere gönderilmiş; fakat bahsi geçen fikir eseri yarışması sonucu dereceye giren esere ulaşılammıştır. Sahne eseri yarışması ile ilgili bir şartname hazırlanarak eserin özellikleri belirlenmiştir. Buna göre eserin kanunda belirtilen amaçlara uygun olması, Türk toplumunun çağdaş uygarlık dünyası içinde eriştiği seviye ve kazandığı yeri ifade eder nitelikte olması, millî gelenekleri aile, yurt ve millet sevgisini yüceltici konuları işlemesi⁴⁷⁹ ve 14 Şubat 1973'e kadar Talim ve Terbiye Kuruluna gönderilmesi istenmiştir.⁴⁸⁰ Eserde işlenmesi istenen mesajlar Kutlama Kanununda belirtilen amaçlarla benzer şekildedir. Programda yer alan il/ilçe seviyesindeki etkinlikler ulusal ve yerel basına daha sık yansımış; tüm illerde düzenlenen resim, şiir ve kompozisyon yarışmaları⁴⁸¹ Adana,⁴⁸² Burdur,⁴⁸³ Kayseri⁴⁸⁴ ve Ordu'da⁴⁸⁵ yerel basında yer bulmuştur. Sivas'ta ise resim ve şiir yarışmasında ödüle layık görülen eser bulunamamış, kompozisyon yarışmasında birinci olan 'Yeni Türkiye' başlıklı yazı ise gazetede yayımlanmıştır.⁴⁸⁶

Millî Eğitim Müdürlüklerinin yanında yarı resmî ve özel kuruluşlar ile bazı yayın organları da resim, şiir ve kompozisyon yarışmaları düzenlemiştir. Kızılay tarafından Türkiye çapında okullar arası yapılan resim ve kompozisyon yarışmasında 42 öğrenci dereceye girmiş ve

⁴⁷⁸ "Millî Eğitim Bakanlığının Cumhuriyetin 50...", **50. Yıl Kutlama Bülteni**, Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara, sa:10, 01/05/1973, s.1-4.

⁴⁷⁹ "Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Dolayısıyla Millî Eğitim Bakanlığınca Düzenlenen Okul Piyaseleri...", **50. Yıl Kutlama Bülteni**, Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara, sa:1, 30/08/1972, s.4.

⁴⁸⁰ "Millî Eğitim Bakanlığı...", **Cumhuriyet**, 23 Temmuz 1972, s.7.

⁴⁸¹ "50. Yılda İlimizde...", **Haber** (Zonguldak), 25 Ekim 1973, s.1.

⁴⁸² **Çukurova** (Adana), 26 Ekim 1973, s.5.

⁴⁸³ "50. Yıl için okullar...", **Burdurun Sesi** (Burdur), 20 Nisan 1973, s.1.

⁴⁸⁴ "Cumhuriyetin 50. Yılı Münasebeti...", **Emel** (Kayseri), 14 Aralık 1973, s.3.

⁴⁸⁵ "50. Yıl İçin Tüm...", **Haber** (Ordu), 25 Ocak 1973, s.1.

⁴⁸⁶ "50. Yıl İçin Düzenlenen...", **4 Eylül** (Sivas), 6 Temmuz 1973, s.1.

bunlara para ödülleri verilmiş, 1. seçilen 9 yaşındaki Sibel Avcı'nın resim sergisi Genel Merkez Binasında açılmıştır.⁴⁸⁷ Kemalist Ülkü Dergisi de bir şiir yarışması açmış ve yarışmaya 412 şiir katılmış;⁴⁸⁸ aynı dergi tarafından düzenlenen resim yarışmasında ödüle layık bir eser bulunamamıştır.⁴⁸⁹

Okullarda düzenlenen bir başka etkinlik de halk oyunları yarışmalarıdır. Örneğin Eskişehir'de organize edilen yarışmada jürinin oluşturulması konusunda usulsüzlük olduğu yerel basınca sert bir dille eleştirilmiştir.⁴⁹⁰ Halkoyunu yarışmalarında da resmî kurumların yanında özel kuruluşlar ve yayın organları da aktif olarak yer almıştır. Darüşşafaka Sanat Yarışmasında dereceye giren eserlerin kurumun sanat galerisinde yayınlanacağı bildirilmiş;⁴⁹¹ Edirne Kültür Derneğince lise ve dengi okullar arasında makale,⁴⁹² Burdur'da⁴⁹³ kompozisyon, Balıkesir'de iki ayrı kompozisyon yarışması düzenlenmiştir.⁴⁹⁴ Trabzon Halkevi tek perdelik bir oyun yarışması,⁴⁹⁵ Kırklareli Halkevi ise 'Sosyal, Kültürel, Ekonomik ve Endüstriyel Yönden Cumhuriyetin Getirdikleri' adlı yazı yarışmaları düzenlemiştir.⁴⁹⁶ Okullarda ve okullara yönelik yapılan bu tür etkinlikler dönemin tanıkları arasında yer alan gerek eğitimci gerekse öğrencilerin 50. Yıl ile ilgili hafızalarında önemli derecede yer edinmiştir.⁴⁹⁷

⁴⁸⁷ "Cumhuriyetimizin 50'nci Yıldönümü ve...", **Kızılay**, Yıl:12, sa:88, Ekim-Aralık 1973, s.20.

⁴⁸⁸ "50. Yıl Şiir Yarışmamızın Sonuçları", **Kemalist Ülkü**, Yıl:5, C:3, sa:60, Ekim 1973, s.11.

⁴⁸⁹ "Resim Yarışmamız", **Aynı yer**, s.13.

⁴⁹⁰ "Okullar Arası Folklor...", **İstikbal** (Eskişehir), 23 Mayıs 1973, s.1; "Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümü...", **İstikbal** (Eskişehir), 30 Mayıs 1973, s.1.

⁴⁹¹ "Darüşşafaka Sanat...", **Cumhuriyet**, 21 Ekim 1973, s.6.

⁴⁹² "Edirne Kültür Derneği...", **Edirne** (Edirne), 24 Eylül 1973, s.1.

⁴⁹³ Türkiye genelinde düzenlendiği söylenen makale yarışması için şu konular belirlenmiştir: Türk Tarihinde Atatürk'ün Yeri ve Türkiye Cumhuriyetinin Temelleri, Türk Ahlakı ve Türklerde Din, Türk Kültür Medeniyeti ve Türklerde Din, Türklerde Devlet Anlayışı ve Vatan Mevhumu, Türklerde Aile Müessesesi ve Kadın. "50. Yıl İçin...", **Burdurun Sesi** (Burdur), 24 Ekim 1973, s.1.

⁴⁹⁴ "Cumhuriyetin 50. Kutlama Yılı Nedeniyle...", **Balıkesir Ekspres** (Balıkesir), 17 Mayıs 1973, s.2.

⁴⁹⁵ "Halkevleri Haberleri", **Halkevleri**, Yıl:7, sa:82, Ağustos 1973, s.28.

⁴⁹⁶ "Halkevleri Haberleri", **Halkevleri**, Yıl:7, sa:83, Eylül 1973, s.28.

⁴⁹⁷ Nüzhet Bozat İle 6 Ekim 2023'te Yapılan Görüşme; Namsel Uslu İle 25 Ekim 2023'te Yapılan Görüşme; Mesut Çapa İle 3 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme; Pervin Öztabağ İle 10 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme; Kerim Parlatan İle 10 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme; Mehmet Emin Halim İle 13 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme; Selahattin Özşüer İle 13 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme; Namık Kemal Demirkan İle 14 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme; Şafak Topallar İle 15 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme; Ömer Karabiber İle 17 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme.

Bu dönemde okul inşa, tadilat, ek tesis yapımı ve açılışlarına da önem verilmiştir. Adıyaman,⁴⁹⁸ Afyon,⁴⁹⁹ Diyarbakır,⁵⁰⁰ Aydın Kuşadası,⁵⁰¹ Bursa,⁵⁰² Çorum Kargı,⁵⁰³ Edirne,⁵⁰⁴ İstanbul,⁵⁰⁵ Gaziantep,⁵⁰⁶ Isparta,⁵⁰⁷ Kayseri,⁵⁰⁸ Kocaeli,⁵⁰⁹ Kütahya,⁵¹⁰ Mardin,⁵¹¹ Sivas,⁵¹² Aydın Karacasu'da⁵¹³ bazılarında halkın da destek verdiği okullar açılmıştır.⁵¹⁴ Bu konuda da bazı istenmeyen durumlar yaşanmıştır. Adıyaman Gerger kazasında Oymak Köyü ilkokulunun onarımı için maddi kaynak ayrıldığı halde bir türlü yerine getirilmediği, Cumhuriyetin 50. Yılında cehaletle savaşıırken bu durumun kabul edilemeyeceği belirtilmiştir.⁵¹⁵ Halkın yanı sıra öğretmenler de okul yapımına destekte bulunmuşlardır. Amasya'da görev yapan öğretmenlerin ilçelerine bir okul yaptırmak için Ekim 1972 tarihinden itibaren maaşlarından yaptıkları bağışlar Kurul Başkanı İsmail Arar tarafından memnuniyetle karşılanmıştır.⁵¹⁶ Üniversite seviyesinde de ek tesis yapımı gerçekleştirilmiş, Ege Üniversitesine bağlı mühendislik fakültesi tamamlanmış,⁵¹⁷ Bolu Ortaokulu'nun adı 50. Yıl Ortaokulu olarak değiştirilmiştir.⁵¹⁸

MEB tarafından 50. Yıl dolayısıyla; Bakan Sebahattin Özbek'in "...*bütün vilayetlerde kitabıyla, broşürüyle, konferansıya; bu milletin ya bilgisizlikten görgüsüzlükten kandırılmış*

⁴⁹⁸ "Tekstil Fabrikaları Civarında...", **Yaman Ses** (Adıyaman), 24 Mart 1973, s.1.

⁴⁹⁹ "Gazetemize 50. Yılla ilgili Demeç Veren...", **Şelale** (Antalya), 27 Ekim 1973, s.1.

⁵⁰⁰ "Shell Diyarbakır'da...", **Demokrat Çoruh** (Artvin), 20 Ekim 1973, s.1.

⁵⁰¹ "Cumhuriyetin 50. Yılında...", **Ses** (Aydın), 11 Eylül 1973, s.1.

⁵⁰² "Garajlar Cumhuriyet...", **Haber** (Bursa), 23 Nisan 1973, s.1.

⁵⁰³ Bu okulların devlet yardımı olmaksızın halkın maddi katkısı ile 10 köye yapıldığı açıklanmıştır. "Kargıda 10 Köye...", **Çorum** (Çorum), 16 Ağustos 1973, s.1.

⁵⁰⁴ "Kıyık'taki Yeni 50. Yıl...", **Edirne** (Edirne), 7 Eylül 1973, s.1.

⁵⁰⁵ "Cumhuriyetin 50. Yılına...", **Güney Postası** (Gaziantep), 4 Nisan 1973, s.1.

⁵⁰⁶ "Hacıbaba'da Nezihe O. Atay...", **Güney Postası** (Gaziantep), 26 Mayıs 1973, s.1.

⁵⁰⁷ "Cumhuriyetin 50. Yılında...", **Demokrat** (Isparta), 3 Temmuz 1973, s.1.

⁵⁰⁸ "İlimizde 50.Yıl Temel...", **Emel** (Kayseri), 5 Mart 1973, s.1.

⁵⁰⁹ "50. Yıl Cumhuriyet...", **Türkyolu** (Kocaeli), 4 Ağustos 1973, s.1.

⁵¹⁰ "İlimizde 50. Yıl Devrim...", **Dumlupınar** (Kütahya), 25 Nisan 1973, s.1.

⁵¹¹ "Bursadaki İki Yüksek...", **Son Haber** (Mardin), 19 Mayıs 1973, s.1.

⁵¹² "50. Yılım Getirdikleri...", **4 Eylül** (Sivas), 23 Ekim 1973, s.1.

⁵¹³ "Bir Köy Cumhuriyetin...", **Devrim** (Manisa), 18 Eylül 1973, s.7.

⁵¹⁴ "Ticaret Odasının Armağanı", **Dünya**, 25 Ekim 1973, s.3; "Ticaret Odasının 50. Yılı...", **Haber**, 25 Ekim 1973, s.2.

⁵¹⁵ "Oymaklı Köyü İlkokulunda...", **Yaman Ses** (Adıyaman), 23 Mart 1973, s.1.

⁵¹⁶ "Genelgeler", **Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi**, C:36, sa:1741, 9 Nisan 1973, s.133; "50. Yılda Amasya'nın Her...", **Haber**, 16 Mart 1973, s.2.

⁵¹⁷ "Denizli'de Akademi...", **Denizli** (Denizli), 19 Mart 1973, s.1.

⁵¹⁸ "Hisar Ortaokulunun İsmi...", **Sesimiz** (Bolu), 20 Ekim 1973, s.1.

olmasından mütevellit yolunu şaşırانlarını öğretmenlerimizle hizaya getirmek..." amacını taşıdığını açıkladığı Türkiye genelinde bir okuma yazma seferberliği ilan edilmiştir.⁵¹⁹ Bitlis,⁵²⁰ Diyarbakır,⁵²¹ Kütahya⁵²² ve Sivas⁵²³ yerel basınında konu olumlu karşılanarak gündemde tutulmuştur. Yine çıkarılması gündemde olan af kanununa paralel olarak tek dersten sınıfta kalan orta öğretim öğrencilerinin 50. Yıla atfen affedilmeleri gündeme gelmiş, yoğun dilekçe⁵²⁴ ve basın açıklamalarının ardından bu talep MEB tarafından kabul edilmiş ve yaklaşık 50.000 orta dereceli okul öğrencisi aftan faydalanmıştır.⁵²⁵ Tek ders affının yanında Turgutlu Lisesi'nden mezun olan yaklaşık 200 öğrenci, üniversite sınav sorularının çalınmasından dolayı 50. Yıla atfen üniversitelere sınavsız öğrenci alınmasını istemiş, hatta bir açık oturuma katılan bazı öğrenciler ise seslerini duyurmak için gerekirse Ankara'ya kadar yürüyeceklerini bildirmişlerdir.⁵²⁶ Ancak bu istekleri kabul görmemiştir. Bu dönemde okullara yardım kampanyalarına da dikkat çekilmiş, Hayat Dergisinin çağrısı üzerine bazı ticari kuruluşlar Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde bulunan ilkokullara kitap yardımı yapmışlardır.⁵²⁷

Ankara Üniversitesi öğretim üyelerince 23 Ağustos-5 Eylül 1973 tarihleri arasında Doğu Karadeniz ve Kuzeydoğu Anadolu il ve ilçelerinde bazı konferanslar verilmiştir. Bu kapsamda Ankara, Amasya, Ordu, Giresun, Trabzon, Rize, Artvin, Kars, Iğdır, Doğubayazıt, Ağrı, Erzurum, Erzincan, Sivas ve Yozgat güzergâhı takip edilerek devrimler, sağlık, eğitim, hukuk, şehircilik, köy, tarım, hayvancılık, kütüphanecilik, Atatürkçülük, milliyetçilik, kültür, çocuk sağlığı ve beslenmesi, hastalıklardan korunma, beslenme kusurları, trafik kazaları ve

⁵¹⁹ **MMTD**, D:3, C:34, T:4, B:64, 21.02.1973, s.610,617.

⁵²⁰ "İlimiz İlkokul Müdür...", **Bitlis Birlik** (Bitlis), 27 Ekim 1972, s.2.

⁵²¹ İlhami Nasuhioğlu, "Cumhuriyetin 50. Yılında...", **Mücadele** (Diyarbakır), 20 Nisan 1973, s.1.

⁵²² "Okuma Yazma Seferberliği...", **Dumlupınar** (Kütahya), 4 Nisan 1973, s.1; "Okuma Seferberliği İle...", **Dumlupınar** (Kütahya), 12 Nisan 1973, s.1; "Okuma Yazma Seferberliği...", **Dumlupınar** (Kütahya), 14 Nisan 1973, s.1.

⁵²³ "2195 Yetişkin Okuma...", **4 Eylül** (Sivas), 6 Temmuz 1973, s.1.

⁵²⁴ "50. Yıl İçin...", **Tercüman**, 11 Ekim 1973, s.1; "50. Yılda Tek...", **Haber** (Bursa), 26 Eylül 1973, s.3; "50. Yılda Tek Ders...", **Rize Postası** (Rize), 24 Eylül 1973, s.1; "Cumhuriyetin Ellinci Yılında", **Devrim** (Manisa), 22 Eylül 1973, s.1.

⁵²⁵ "Tek Dersten Borçlu...", **Tokat** (Tokat), 23 Ekim 1973, s.1.

⁵²⁶ "Turgutlu Lisesinden Mezun...", **Devrim** (Manisa), 13 Ağustos 1973, s.4.

⁵²⁷ "50'nci Yılda Kitap Yardımı Yapanlar", **Hayat**, sa:44 (1. Özel Sayı), 25 Ekim 1973, s.4.

ilk yardım alanlarında konuşmalar yapılmıştır.⁵²⁸ Bunun yanında İsmet Giritli tarafından 11-12 Ekim'de İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'nin düzenlediği 'Atatürkçülüğün Ekonomik ve Sosyal Yönü' konulu seminerde bildiri sunulmuştur.⁵²⁹

Hürriyet Gazetesi spor alanında olduğu gibi eğitim alanında da 50. Yıl Kutlamalarına katkıda bulunmuştur. İlkokul öğrencilerine 10 Eylül 1973'ten itibaren 'Açıl Susam Açıl' isimli dergi dağıtılmış,⁵³⁰ dergiye en büyük ilgiyi ilkökul öğretmenleri göstermiştir. Bu girişim öğretmenlerce 50. Yılda yapılan en iyi hizmet olarak görülmüş ve ders malzemelerine ulaşamayan çocuklar adına teşekkür edilmiştir.⁵³¹ Bilim ve Teknik Dergisi 50. Yıl için sayfalarında yayımlamak üzere okuyuculardan memleket fotoğrafları istemiş,⁵³² Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) Cumhuriyet döneminde doğan bilim adamları arasından Tarım ve Ormancılık, Tıp, Temel Bilimler, Veteriner ve Hayvancılık ve Mühendislik alanlarında düzenlediği araştırma yarışmasında 14 bilim adamına ödül vermiştir.⁵³³

2.2.3.2. Kültür, Sanat, Basın ve Yayın

26 Ekim 1973 öncesinde kültür alanında basın tarafından ilgi ile takip edilen etkinlik 50. Yıl dolayısıyla düzenlenen 1. İstanbul Kültür ve Sanat Festivalidir. Şeref kurulunda, aynı zamanda İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı'nın Şeref Kurulunda üye bulunan Cumhurbaşkanı, başbakan, ilgili bakanlar ve ünlü yerli ve yabancı tanınmış kişilerin⁵³⁴ yer aldığı festival,

⁵²⁸ **Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Ankara Üniversitesi Haftası**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1974, s.I-IV; "Üniversite Öğretim Üyeleri...", **Halkın Sesi** (Samsun), 23 Ağustos 1973, s.1.

⁵²⁹ **Atatürkçülüğün Ekonomik ve Sosyal Yönü Semineri**, byy, İstanbul, 1973; Giritli, "Atatürk Devletçiliği Nedir?", **Zafer**, 25 Ekim 1973, s.2.

⁵³⁰ "Öğretmen, Veli ve...", **Hürriyet**, 11 Eylül 1973, s.1.

⁵³¹ "50. Yılın En Büyük...", **Çankırı** (Çankırı), 10 Eylül 1973, s.2. Bu dergi MEB tarafından da tavsiye edilmiştir. "Yayımlar ve Basılı...", **Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi**, C:36, sa: 1770, 10 Aralık 1973, s.451.

⁵³² **Bilim ve Teknik**, C:6, sa:66, Mayıs 1973.

⁵³³ "TÜBİTAK Ödülü Kazanan...", **Cumhuriyet**, 20 Ekim 1973, s.7; "TÜBİTAK'ın 50. Yılı...", **Çankırı** (Çankırı), 20 Ekim 1973, s.1.

⁵³⁴ Bunlar Şef Leonard Bernstein, Viyolenselist Pablo Casatin, Seala Operası Müdürü Dr. Ghriringhelli, Şef Herbetvon Karajan, Piyanist Wilhelm Kempff, Atatürk adlı eserin sahibi Lord Kinross, eski Fransız Kültür Bakanı ve ünlü yazar Andre Malroux, Viyolonist Yehudi Menuhin, Besteci Karl Orff, Piyanist Arthur Rubinstein ve Bale Uzmanı Ninette de Volois'tir. "İstanbul Festivali Başladı", **Bugün**, 22 Haziran 1973, s.6.

İstanbul Üniversitesi Konser Salonunda Kurul Başkanı İsmail Hakkı Tekinel'in konuşmasının ardından Adnan Saygun'un Yunus Emre Oratoryosu ile açılmıştır. Tekinel konuşmasında bu festivalin Türk sanatçılarının geldiği seviyenin göstergesi olacağına ve Türk sanatındaki başarının dünya kamuoyu önünde ispat edileceğine değinmiştir. Festivale Almanya, Avusturya, Bulgaristan, Fransa, İngiltere, ABD, İtalya, Macaristan, Polonya, Romanya, SSCB, İsviçre ve Türkiye katılmıştır.⁵³⁵ Opera, bale, senfonik konserler, resitaller,⁵³⁶ Lukas Foss tarafından 50. Yıl için hazırlanan⁵³⁷ 'Şenlik' gibi birçok eser sahnelenmiş,⁵³⁸ '50. Yıl Türk Resim ve Heykel Sanatı', 'Çağdaş Türk Gravürleri' ve 'Atatürk Resimleri' sergileri açılmıştır.

Ayrıca arkeoloji müzelerinde 'Cumhuriyet Devri'; Topkapı Sarayı Müzesinde '16. Yüzyıl Türk Sanatından Örnekler', Ayasofya Müzesinde 'Tarihî İkonlar', Türk-İslam Eserleri Müzesinde 'Türk Kılıçları' ve Deniz Müzesinde 'Padişah Kayıkları' sergileri düzenlenmiştir.⁵³⁹ 21 Haziran-15 Temmuz arasında⁵⁴⁰ yapılan festival sanat çevrelerince olumlu karşılanmış, bazı çağdaş Türk bestecilerinin eserlerinin tanınmasında faydalı olduğu,⁵⁴¹ Kemalist Türkiye'nin sanat kollarında erdiği yüksek seviyeyi yansıttığı⁵⁴² yorumlarıyla desteklenirken; sinemaya yer verilmemesi⁵⁴³ ve halktan kopuk olduğu yönünde eleştirilere maruz kalmıştır.⁵⁴⁴

İstanbul Festivalinin yanında Uluslararası Akdeniz Şenliği 1973 yılında İzmir'de düzenlenmiştir. Her yıl düzenlenen şenlikte; Yılın Genç Kızı Yarışmasının da yer alacağı; Akdeniz ülkelerinin ünlü aktör ve aktrislerinden Brigitte Bardot, Gina Lollobrigida ve Sofia Loren'in de bulunduğu, şenlik için 15 bin afiş ve 2500 pankartın 3 dilde hazırlandığı,

---

⁵³⁵ Aynı yer.

⁵³⁶ "İstanbul Festivali 21/06/1973-15/07/1973...", **Petkim Haber Bülteni**, sa:13, Temmuz-Ağustos 1973, s.19.

⁵³⁷ "Lukas Foss 50. Yıl...", **Ses** (Aydın), 20 Ekim 1973, s.3.

⁵³⁸ "Lukas Foss", **Milliyet Sanat**, 6 Temmuz 1973, s.3.

⁵³⁹ "Festival Yunus Emre...", **Cumhuriyet**, 27 Haziran 1973, s.5.

⁵⁴⁰ "İstanbul Festivalinin...", **Cumhuriyet**, 4 Mart 1973, s.5.

⁵⁴¹ Selmi Andak, "Bir Festivalin Ardından", **Cumhuriyet**, 17 Temmuz 1973, s.5.

⁵⁴² "Cumhuriyetin 50. Yılında Kutlamalardan İzlenimler: Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Yıllığı", **İktisadi Yürüyüş**, sa:y, ty, s.14-15.

⁵⁴³ Turhan Gürkan, "İstanbul Sanat Festivali", **Cumhuriyet**, 12 Ağustos 1972, s.6.

⁵⁴⁴ "Halktan Kopuk İstanbul Festivalinde...", **Haber** (Zonguldak), 19 Temmuz 1973, s.3. Festival hâlen düzenlenmeye devam edilmektedir.

Akdeniz Medeniyetleri Kitap Sergisi, Cumhuriyetin 50. Yıldönümünde Türk Turizmi Sergisi, Türk Giysileri Sergisi ve Moda ve Koleksiyon Sergilerinin açılacağı ve mahallî düğün gösterileri ile defileler düzenleneceği açıklanmıştır.⁵⁴⁵ 9 Haziran 1973'te İzmir Cumhuriyet Meydanı'nda yapılan bayrak töreniyle başlayan şenliğe ilgi yoğun olmuştur.⁵⁴⁶ Uluslararası Yılın Genç Kızı Yarışmasına katılacak olan 14 kızın İstanbul'a gelerek Boğaz Köprüsüne çıkmaları dikkat çekmiştir.⁵⁴⁷ Ayrıca 42. Uluslararası İzmir Fuarı 20 Ağustos'ta açılmış, 50. Yıl için daha geniş kapsamlı tutulmuştur.⁵⁴⁸ Bursa'da ise 50. Yıl dolayısıyla Atatürk Anıtı bölgesinde 7-12 Temmuz 1973'te düzenlenen 12. Halkoyunları Festivali büyük ilgi görmüştür.⁵⁴⁹ Amasya'da her yıl yapılan Elma Bayramı da 50. Yıl nedeniyle daha geniş kapsamlı kutlanmıştır.⁵⁵⁰

Bu festival ve şenliklerin haricinde Hatay'daki Çiçek Festivalinin⁵⁵¹ her yılkinden daha anlamlı yapılacağı ve Ankara'daki 1. Uluslararası Folklor Festivalinin ise radyo ve televizyondan yayınlanacağı bildirilmiştir.⁵⁵² Konya'da 24 Ekim'de okullar arasında düzenlenen folklor yarışmasında Fevzi Çakmak İlkokulu birinci olmuştur.⁵⁵³ İzmir'de ayrıca kutlamalara yakın bir dönemde bazı müzik etkinlikleri de planlanmıştır.⁵⁵⁴

Kültürel alanda yurt içinde çeşitli yarışmalar da yapılmış, Denizli'de Türk bestecileri arasında 'Altın Horoz Beste Yarışması'⁵⁵⁵ ve Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü eser yarışması düzenlenmiş, 1. seçilen Aydın Arıt'ın 'Uçamayan Kuşlar Tutulur' ve 2. seçilen Ülker A. Köknel'in 'Yollar Tükendi' adlı eserleri tiyatro turnelerinde sahnelenmiştir.⁵⁵⁶

⁵⁴⁵ "Uluslararası Akdeniz Festivalinde...", **Cumhuriyet**, 5 Mart 1973, s.5.

⁵⁴⁶ "Uluslararası Akdeniz Şenliği...", **Cumhuriyet**, 10 Haziran 1973, s.1,7.

⁵⁴⁷ "İstanbul'u Boğaz Köprüsünden...", **Cumhuriyet**, 11 Haziran 1973, s.1.

⁵⁴⁸ "42. Uluslararası İzmir...", **Cumhuriyet**, 21 Ağustos 1973, s.1.

⁵⁴⁹ "Cumhuriyetin 50'nci Yılında 12. Bursa...", **Türkiye İmar Turizm ve Sanayi**, Yıl:7, sa:79-80 (Özel Sayı), Kasım-Aralık 1973, s.101.

⁵⁵⁰ "İlimizde Cumhuriyetin 50'nci Yılı...", **Demokrat Gümüşhane** (Gümüşhane), 22 Ekim 1973, s.1.

⁵⁵¹ "Hatay Çiçek Festivali...", **Hatay** (Hatay), 10 Mart 1973, s.1.

⁵⁵² "İnebolu Heyemola Ekibi...", **Karadeniz** (Kastamonu), 13 Ekim 1973, s.1.

⁵⁵³ "Cumhuriyetin 50. Yılı Nedeni...", **Özgür Ereğli** (Konya), 31 Ekim 1973, s.1.

⁵⁵⁴ Devlet Konservatuarının Ekim ayında vereceği 4 konser, 9 Ekim'de 15 kişilik Alman Orkestrası, 18 Ekim'de BBC'nin 50. Yıla katılmak suretiyle gönderdiği Kuzeyli Şarkıcılar Korosu, 19 Ekim'de Selim Cidanlı'nın Şan Resitali, 23 Ekim'de ise Viyolonsel Resitali programda yer alan etkinliklerdir. "İzmir 50. Yıla...", **Akşam**, 5 Ekim 1973, s.2.

⁵⁵⁵ "Denizli'de Altın Horoz...", **Akşam**, 27 Mayıs 1973, s.2.

⁵⁵⁶ Cüneyt Gökçer, "50. Yıl", **Zafer**, 9 Ekim 1973, s.2.

Cumhuriyet Gazetesi ‘Altın Yıl’ olarak betimlediği 50. Yıl kutlama çalışmalarında yer almak için 10. Yıl Marşı gibi benimsenebilecek bir marş ortaya çıkarmak amacıyla ‘50. Yıl Marşı Yarışması’ açmış;⁵⁵⁷ ancak gazete bu yarışmanın sonuçları ile ilgili herhangi bir yayın yapmamıştır.

Kutlama Bülteninde bakanlıkların aksine Diyanet İşleri Başkanlığına (DİB) ait herhangi bir program yayınlanmamıştır. Din görevlileri arasında düzenlenen ‘İslam Açısından Cumhuriyet İdaresi’ konulu hutbe yarışmasının Cumhuriyet idaresinin İslami prensiplere uygunluğunu, Kur’an-ı Kerim ayetleri, hadisler ve tarihî gerçekleri tanık göstererek herkesçe kolay anlaşılır şekilde ortaya koyma amacıyla yapıldığı açıklanmıştır. Yine bu yarışmanın ilk önce illerde müftülükler bazında yapılacağı, il bazında birinci seçilen hutbelerin daha sonra DİB’e gönderileceği, Türkiye çapındaki seçimlerin ise Nisan 1973’te ilan edileceği ve birinci seçilen hutbenin Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümü haftası içinde cuma günü tüm camilerde okunacağı bildirilmiştir.⁵⁵⁸

Yarışmanın yanı sıra DİB tarafından Ankara Millî Piyango İdaresi (MPI) binasının giriş holünde Kur’an-ı Kerim Meali ve sesli namaz surelerinin de bulunduğu ‘50. Yılda Yayınlarımız’ adlı sergi açılmış, açılışı yapan Diyanet İşleri Başkanı Lütfi Doğan, başkanlığın halka doğru dini bilgileri vermek için basından da faydalandığına işaret etmiştir.⁵⁵⁹ Ayrıca Tekirdağ Malkara’da bir vatandaş cami yapılması ve 50. Yılda açılmak üzere 600 metrekarelik arsasını bağışlamış, isminin Cumhuriyet Camisi olacağı ve 29 Ekim’de ibadete açılacağı bildirilmiştir.⁵⁶⁰ 50. Yıl ile aynı döneme denk gelen Mevlana’nın 700. Ölüm Yıl Dönümüne de bu süreçte önem verilmiş, çeşitli etkinliklerin yapılacağı duyurulmuştur. 26 Ekim öncesi dönemde yalnızca Yeni Konya gazetesinde haberlerin bulunduğu anma yıl dönümüyle ilgili Konya’da belediyenin bulunduğu alana semazen anıtı

⁵⁵⁷ “Cumhuriyetin Büyük Yarışması”, **Cumhuriyet**, 23 Nisan 1972, s.6-9.

⁵⁵⁸ “Diyanet İşleri Başkanlığınca Düzenlenen...”, **50. Yıl Kutlama Bülteni**, Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara, sa:6, 31/01/1973, s.4; “Diyanet İşleri Başkanlığı...”, **Cumhuriyet**, 8 Ocak 1973, s.5; “Diyanet İşleri 50...”, **Yeni İnan** (Tekirdağ), 11 Ocak 1973, s.2.

⁵⁵⁹ “50. Yılda Kuranın...”, **Vatan**, 13 Ekim 1973, s.1; “50. Yılda Yayınlarımız...”, **Zafer**, 14 Ekim 1973, s.2.

⁵⁶⁰ “Malkara’da Yapılacak Camiye...”, **Yeni İnan** (Tekirdağ), 11 Haziran 1973, s.1.

dikileceği⁵⁶¹ ve 26-30 Eylül'de ise 'Selçuklu Tarihi ve Medeniyeti' adlı seminer düzenleneceği açıklanmıştır.⁵⁶²

Bu dönemde yurt içi ve yurt dışında kutlamaların amacına uygun seminer, konferans ve sergiler de düzenlenmiştir. Türk Tarih Kurumu'nun (TTK) 23-26 Ekim 1973'te düzenlediği bir seminer ilgi görmüştür.⁵⁶³ TDK 20-24 Ekimde 'Cumhuriyet Konuşmaları' adında konuşma dizisi hazırlamış,⁵⁶⁴ Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı 23-30 Eylül'de Ankara'da Klasik Arkeoloji Kongresi,⁵⁶⁵ 8-14 Ekim arasında Ankara'da 1. Uluslararası Türk Folklor Semineri,⁵⁶⁶ 15-20 Ekim 1973'te İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü'nde 1. Uluslararası Türkoloji Kongresi,⁵⁶⁷ 16. Daimî Milletlerarası Altayistler Konferansı,⁵⁶⁸ Atatürk Üniversitesi'nde 22-25 Ekim arasında 'Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Sorunları' konulu seminerler düzenlenmiştir.⁵⁶⁹ Seminer etkinliklerinde Halkevleri de yer almış, bu kapsamda 1 Ekim 1973'te Bahri Savcı, 'Cumhuriyet Anayasalarına Bakış', 8 Ekim 1973'te M.Rauf İnan 'Cumhuriyet ve Eğitim', 15 Ekim 1973'te Emin Özdemir, 'Cumhuriyet ve Dil Devrimi' ve 22 Ekim 1973'te Bekir Sıtkı Baykal, 'Cumhuriyetimizin Tarihsel Anlamı' adlı konferanslar vermişlerdir.⁵⁷⁰ Cahit Külebi Ege Üniversitesi'nde Sanat ve Edebiyat Haftası kapsamında bir konferans vermiş,⁵⁷¹ aynı konferansta Mehmet Kaplan Cumhuriyet Devri

⁵⁶¹ "Belediye Alanına Semazen...", **Yeni Konya** (Konya), 12 Şubat 1973, s.1.

⁵⁶² "Selçuklu Tarihi ve Medeniyeti...", **Yeni Konya** (Konya), 2 Nisan 1973 ve 20 Eylül 1973, s.1.

⁵⁶³ Seminerde İsmet İnönü, 'İstiklal Savaşı ve Lozan'; Ömür Lütfü Barkan, 'Türkiye'de Din ve Devlet İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi'; Afet İnan, 'Atatürk ve Kültür'; Tahsin Özgüş, 'Atatürk ve Arkeoloji'; Hikmet Bayur, 'Kurtuluş Savaşında Atatürk'ün Dış Siyaseti' ve Şerafettin Turan, 'Kurtuluş Savaşında Kongreler' konulu konuşmalarını yapmışlardır. **Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümü Semineri**, Seminere Sunulan Bildiriler, TTK Basımevi, Ankara, 1975, s.1-147.

⁵⁶⁴ "Türk Dil Kurumu...", **Vatan**, 20 Eylül 1973, s.3.

⁵⁶⁵ "Kültür Müsteşarlığı 50. Yıldönümünü Kutlama Programı", **50. Yıl Kutlama Bülteni**, Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara, sa:8, 01/04/1973, s.3-4. Kongreye 100 yerli 600 yabancı bilim adamı-arkeoloğun katılacağı bildirilmiştir. Necip Altan, "X. Uluslararası Klasik...", **Barış**, 5 Ekim 1973, s.2.

⁵⁶⁶ Hasan Faruk İnal, "Tokatlı Aşık Selmanî İle Söyleşi", **Çağlıt**, Yıl:1, sa:7, Kasım 1973, s.13-14; "Türk Folklor Seminerine Yabancı...", **Çukurova** (Adana), 28 Eylül 1973, s.1.

⁵⁶⁷ **Türkiye Cumhuriyetinin 50. Yıl Dönümü Dolayısıyla İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiye Enstitüsünde Düzenlenen I. Milletlerarası Türkoloji Kongresi (15-20/10/1973, İstanbul) Bildiri Özetleri**, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1973.

⁵⁶⁸ Saide Aslanbek, "Cumhuriyetimizin 50. Yıldönümü Münasebetiyle...", **Kazan**, Yıl:3, sa:10, Aralık 1973, s.8-10.

⁵⁶⁹ **Cumhuriyetin 50. Yılında Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Sorunları Semineri, (Erzurum, 22-25 Ekim 1973)**, Atatürk Üniversitesi Yay., Erzurum, 1974; "Atatürk Üniversitesi Rektörü...", **Devrim** (Erzurum), 25 Ekim 1973, s.1.

⁵⁷⁰ "Atatürk Enstitüsü 50. Yıl Dizi Konferansları", **Halkevleri**, Yıl:7, sa:83, Eylül 1973, s.31.

⁵⁷¹ "Külebi: Cumhuriyet Döneminde...", **Devrim** (Manisa), 15 Ekim 1973, s.1.

Türk Şiirinin gelişimini anlatmıştır.⁵⁷² Yurt dışında ise Türkiye'nin ulus devlet döneminin tarihi ve başarıları gibi konuların tartışılacağı Chicago Üniversitesi Ortadoğu Çalışmaları Merkezi 'Türkiye' konulu⁵⁷³ ve Londra'da 'Türk Şiirinin 50 Yılı' adlı konferanslar düzenlenmiştir.⁵⁷⁴

Millî Kütüphane 'Cumhuriyet Dönemi Yayınları Kitap Sergisi'⁵⁷⁵; Türkiye İş Bankası Ankara Zafer Çarşısında, Galatasaray Lisesinde ve İzmir Kültür Parkta; Darüşşafaka Çemberlitaş Galerisinde çeşitli sergiler düzenlemiştir.⁵⁷⁶ Bunlardan başka Sümerbank'ın da katılımıyla '50. Yıl Türk Seramik ve Cam Eserleri'⁵⁷⁷, Kütahya'da 20 Ekim 1973'te başlayacak şekilde Çini⁵⁷⁸ ve İzmir Eğitim Enstitüsü Resim Bölümünde Resim⁵⁷⁹, Gümüşhane Lisesi salonunda 22 Ekim'de ve Öğretmen Okulu salonunda Kültür, İstanbul'da 3 Mayıs 1973'te Resim ve Heykel Sergisinin yanı sıra,⁵⁸⁰ Heykeltıraşlar Cemiyeti Taksim Sanat Galerisinde açtığı yıllık sergisini Türk heykeltıraşlarının Atatürk çalışmalarıyla yeniden düzenlemiştir. İstanbul Valisi Vefa Poyraz'ın açılışını yaptığı sergide 10 büst, 12 mask, 10 heykel ve 9 fotoğraf yer almıştır.⁵⁸¹ Ankara'da ABD Büyükelçiliğinin Türk Amerikan Derneği ile beraber bir sanat sergisi açacağı, ışıklı gösterilerden oluşan 'Işık-Resim Sergisinin' Güzel Sanatlar Galerisinde Kurul Başkanı İsmail Arar'ın katılımıyla açılacağı ve 20-26 Şubat 1973 arasında açık kalacağı bildirilmiştir.⁵⁸² Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve ABD Büyükelçiliğinin destekledikleri arkeoloji temalı sergi ise açılan bir başka sergidir.⁵⁸³ Darüşşifa Cemiyetinin organize ettiği sanat sergileri açılmaya başlanmış ve genç sanatçıların desteklendiği işaret edilmiştir.⁵⁸⁴ Sergilerin yapılabilmesi için mekân inşası

⁵⁷² "Cumhuriyet Devri, Türk...", **Devrim** (Manisa), 16 Ekim 1973, s.1.

⁵⁷³ "Şikago Üniversitesinde Türkiye...", **Cumhuriyet**, 12 Haziran 1973, s.1,5.

⁵⁷⁴ "Londra'da Türk Şiirinin...", **Akşam**, 25 Ekim 1973, s.1.

⁵⁷⁵ "Kültür Müsteşarlığı 50. Yıldönümünü...", **50. Yıl Kutlama Bülteni**, Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara, sa:8, 01/04/1973, s.3-4.

⁵⁷⁶ "Haftanın Sanat Takvimi", **Milliyet Sanat Dergisi**, sa:51, 26 Ekim 1973, s.2.

⁵⁷⁷ "50. Yıl Türk Seramik ve...", **Sümerbank**, sa:136, ty, s.54-55; **50. Yıl Türk Seramik ve Cam Eserleri Sergisi (Ankara 24 Eylül 1973)**, İstanbul Matbaacılık, byy, ty.

⁵⁷⁸ Eşref Üren, "Kutlamalardan Enstantaneler", **Ankara Sanat**, Yıl:8, sa:91, Kasım 1973, s.6.

⁵⁷⁹ "Cumhuriyetin Ellinci Yılında Resim Sergimiz", **Uyanış**, Yıl:11, sa:106, Ekim 1973, s.1.

⁵⁸⁰ "50. Yılım Renkli Dünyası", **Devrim** (Manisa), 15 Temmuz 1973, s.3.

⁵⁸¹ "Atatürk Heykelleri ve Büstleri", **Dünya**, 26 Ocak 1973, s.5.

⁵⁸² "Cumhuriyetin 50. Yılı...", **Haber**, 19 Şubat 1973, s.3-5.

⁵⁸³ "Arkeoloji Konulu Sergi", **Zafer**, 19 Ekim 1973, s.2.

⁵⁸⁴ "Darüşşafaka Sanat Ödülü...", **Cumhuriyet**, 21 Nisan 1973, s.6.

ile ilgili yapılan çalışmalar arasında 15 Nisan 1972'de Başbakanlık Müsteşarının, dönemin Kurul Başkanı Ali İhsan Göğüş ve İmar ve İskân Bakanı Serbüent Bingöl'e Atatürk Orman Çiftliği içinde yapılacak Devamlı Sergi Binası hakkındaki yazısından da bahsetmek gerekmektedir.⁵⁸⁵ Bu konu ilerleyen tarihlerde basında yer bulmamıştır.

Ana program gereği erkek ve kız enstitüleri ile halkevleri ve kamu kuruluşlarının sergileri de açılmıştır. Adana,⁵⁸⁶ Ankara,⁵⁸⁷ Balıkesir,⁵⁸⁸ Bingöl,⁵⁸⁹ Bursa,⁵⁹⁰ Çorum,⁵⁹¹ Denizli,⁵⁹² Diyarbakır,⁵⁹³ Edirne,⁵⁹⁴ Erzincan,⁵⁹⁵ Erzurum,⁵⁹⁶ Gaziantep,⁵⁹⁷ Gümüşhane,⁵⁹⁸ İzmir,⁵⁹⁹ Kastamonu,⁶⁰⁰ Kütahya⁶⁰¹ ve Niğde'de 20-30 Ekim arasında açık kalacak şekilde kültürel temalarda çeşitli sergiler açılmıştır.⁶⁰² Denizli'de Valilik İbrahim Alaattin Gövsa'nın '50 Türk Büyüğü' adlı eserinden yararlanarak '50 Türk Büyüğü Madalyon Sergisi' açmaya karar vermiştir.⁶⁰³

Cumhuriyet döneminde doğan ressamlar arasında DYO (Durmuş Yaşar ve Oğulları) ve Uluslararası Endüstri ve Ticaret Bankası'na düzenlenen resim yarışmasında dereceye giren

⁵⁸⁵ **BCA**, 30.18.1.2.231.20.21,1972.

⁵⁸⁶ "Kız Enstitüsü Tarafından 50. Yıl...", **Çukurova** (Adana), 20 Ekim 1973, s.1.

⁵⁸⁷ "Yenimahalle Kız Enstitüsü...", **Devrim** (Manisa), 22 Ekim 1973, s.1.

⁵⁸⁸ "Cumhuriyetimizin 50. Yılında...", **Balıkesir Ekspres** (Balıkesir), 25 Eylül 1973, s.1; "50. Yıl İçin Kız ve Erkek...", **Balıkesir Ekspres** (Balıkesir), 21 Ekim 1973, s.2.

⁵⁸⁹ "Halk Eğitim Merkezinde...", **Bingöl** (Bingöl), 24 Ekim 1973, s.1.

⁵⁹⁰ "Cumhuriyet ve Atatürk'le...", **Haber** (Bursa), 18 Ekim 1973, s.1.

⁵⁹¹ "Kız Enstitüsü ve...", **Çorum** (Çorum), 23 Ekim 1973, s.1; "Kız Enstitüsünün...", **Çorum** (Çorum), 26 Ekim 1973, s.1.

⁵⁹² "İlde 17 Sergi...", **Denizli** (Denizli), 18 Ekim 1973, s.1.

⁵⁹³ "Diyarbakır 50. Yıl Sergisi...", **Mücadele** (Diyarbakır), 11 Eylül 1973, s.1; "50. Yıl Sergisi...", **Mücadele** (Diyarbakır), 18 Eylül 1973, s.1.

⁵⁹⁴ "Edirne Lisesinde 50. Yıl...", **Edirne** (Edirne), 11 Ekim 1973, s.1.

⁵⁹⁵ "Gima Hediyeleşme...", **Öz Erzincan** (Erzincan), 14 Eylül 1973, s.1.

⁵⁹⁶ "50. Yıl Sergisi Açıldı", **Devrim** (Erzurum), 25 Ekim 1973, s.1.

⁵⁹⁷ "Giysiler Geçidi Çok...", **Güney Postası** (Gaziantep), 21 Ekim 1973, s.1; "50. Yıl Sergisi...", **Güney Postası** (Gaziantep), 25 Ekim 1973, s.1.

⁵⁹⁸ "E. Sanat Enstitümüz", **Demokrat Gümüşhane** (Gümüşhane), 25 Ekim 1973, s.1.

⁵⁹⁹ "Manisanın Hünerli Kızları...", **Ege Telgraf** (İzmir), 14 Ekim 1973, s.3.

⁶⁰⁰ "Kütüphanecilik Sergisi Açıldı", **Karadeniz** (Kastamonu), 20 Ekim 1973, s.1.

⁶⁰¹ "Çini Eserleri Sergisi...", **Dumlupınar** (Kütahya), 22 Ekim 1973, s.1; "50. Yıl Çini Eserlere...", **Dumlupınar** (Kütahya), 23 Ekim 1973, s.1.

⁶⁰² "Kitaplıkta Kitap Sergisi...", **Niğdenin Sesi** (Niğde), 25 Ekim 1973, s.2.

⁶⁰³ "Denizli İli Cumhuriyetin", **Devrim** (Manisa), 29 Eylül 1973, s.1.

eserler 15-25 Ekim arasında Yapı Kredi Bankasının Sanat Galerisinde sergilenmiş,⁶⁰⁴ Ressam Rahmi Pehlivanlı ise bir yıldan beri Atatürk'ü ziyarete gelen devlet adamları ile birlikte portrelerini hazırlayarak, 'Atatürk Dizisi' adında çalışmalar yapmıştır.⁶⁰⁵ Kurum ve kuruluşların yanında münferit olarak emekli öğretmen Fikret Madaralı Cumhuriyetin 50. Yılı nedeniyle 10.000 TL ödüllü bir roman yarışması düzenlemiş, 'Madaralı Roman Ödülü'nün daha sonra kurulacak bir vakfa verilerek devam ettirilmesi planlanmıştır.⁶⁰⁶

Türk Büyükelçiliği ve Müze Müdürlüğünün katkılarıyla Washington Freer Sanat Galerisinde 50. Yıl kutlama programında yer alan 6 ay süreli 'Osmanlı Türkleri Sanatı' adlı sergiler⁶⁰⁷ ile Harvard Üniversitesinde 8 Mayıs-10 Haziran 1973 arasında 50. Yıl için 'Türk Sanat Eserleri Sergisi' açılmıştır.⁶⁰⁸ Benzer etkinliklerden UNESCO'nun (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu) '50. Yıl Türk Ressamlarının Eserleri Sergisi' hakkında tartışmalar ve eleştiriler de tespit edilmiştir. Bu sergi ile ilgili Kültür Müsteşarı Mehmet Önder'in konuyu çok yaymadan yakın çevresinden kişileri sergiye katılmak üzere belirlediği ve devrimci resamlara yer vermediği iddia edilmiştir.⁶⁰⁹

Sanatsal etkinlikler kapsamında müzik ve tiyatro alanlarına da önem verilmiştir. Konya'da 20-30 Eylül 1973 tarihleri arasında 'Türkiye 8. Âşıklar Bayramı', Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı '50. Yıl Şiir Yarışması'⁶¹⁰ ile 9 Ekim'de Âşıklar Gecesi,⁶¹¹ Adana'da Âşıklar ve Folklor Gecesi düzenlenen etkinlikler arasındadır.⁶¹² Batı müziği alanında ise İstanbul

⁶⁰⁴ "DYO'nun 50. Yılı...", **Cumhuriyet**, 21 Ekim 1973, s.6; "50. Yıl Resim Yarışmasına...", **Son Haber** (Mardin), 24 Ekim 1973, s.1; "Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümü...", **Hürriyet**, 5 Mayıs 1973, s.2; "Uluslararası Endüstri ve ...", **Tercüman**, 16 Ekim 1973, s.5.

⁶⁰⁵ "Ressam Pehlivanlı Atatürk'ün...", **Devrim** (Manisa), 6 Şubat 1973, s.1.

⁶⁰⁶ "Öğretmen Madaralı 50. Yılı...", **Vatan**, 28 Eylül 1973, s.1.

⁶⁰⁷ "Sanat Olayları", **Ortak**, Yıl:2, sa:14, Kasım 1973, s.34.

⁶⁰⁸ "50. Yıl Dönümü İçin", **Haber**, 11 Mayıs 1973, s.2.

⁶⁰⁹ "UNESCO Sergisi", **Köken**, sa:1, ty, s.33.

⁶¹⁰ "Âşıklar Bayramı Bugün...", **Yeni Konya** (Konya), 20 Eylül 1973, s.1; "Âşık Veysel", **Yeni Konya** (Konya), 1 Ekim 1973, s.1; Bora Hınçer, "Çeşitli Dallarda ve Cumhuriyetin...", **Türk Folklor Araştırmaları**, sa:292, Kasım 1973, s.6791-6792.

⁶¹¹ İnal, agm., **Çağültü**, Yıl:1, sa:7, Kasım 1973, s.13-14.

⁶¹² "Vilayette 50. Yıl İçin...", **Çukurova** (Adana), 22 Eylül 1973, s.5.

Devlet Senfoni Orkestrası bir turneye çıkmış,⁶¹³ Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası 2-27 Ekim tarihleri arasında yalnız Türk eserlerinin olduğu bir dizi konser vermiştir.⁶¹⁴

Türkiye'ye yurt dışından gelen sanatçılar tarafından da çeşitli müzik etkinlikleri düzenlenmiştir. İngiltere'nin ünlü korolarından BBG Northen Singer Topluluğunun 9-19 Ekim tarihlerinde hükûmetin davetlisi olarak İstanbul, Ankara, Bursa ve İzmir'de resitaller vereceği duyurulmuştur.⁶¹⁵ Yurt dışına yönelik düzenlenen etkinlikler kapsamında ise Türk Sanat Müziği Solisti Taner Şener'in 29 Ekim'de Alman Televizyonunda yapılacak 50. Yıl Kutlama Programı için İstanbul'da söylediği şarkılar kayda alınmış,⁶¹⁶ Avrupa'ya turneye çıkan Esin Avşar ve Modern Folk Üçlüsü ilk gösterisini Ekim ayının ilk haftasında Bonn Büyükelçiliğinde yapmış, Bonn Televizyonunda iki özel yayına katılmış, Modern Folk Üçlüsü ile birlikte Bonn'daki Hür Belçika Üniversitesinde konser vermiştir. Türk Sanat Topluluğu, Dışişleri Bakanlığı tarafından Avrupa'ya gönderilmiş, Londra ve Roma'da etkinlik düzenlemiştir.⁶¹⁷ 50. Yıl kapsamında Çalışma Bakanlığının yurt dışına göndereceği Müzik Kervanının Viyana, Münih, Nürnberg, Frankfurt, Köln, Essan ve Lahey şehirlerinde 3-23 Ekim arasında konserler vermesi, buradan bir sanatçının ise ABD'de Türk doktorlarının düzenlediği 50. Yıl Gecesine katılması planlanmıştır.⁶¹⁸ Yine New York'ta Lincoln Center Damrosch Parkı'nda Türk Folklor Festivali kapsamında dans gösterileri yapılmış, 2 Ekim'de belediye parkında tekrarlanacak gösteride altın, gümüş ve bronz 50. Yıl Dönümü madalyonlarının ABD'deki önemli kişilere hediye edileceği ve Türk Kültür Merkezinde satılacağı bildirilmiştir.⁶¹⁹ Rauf Tamer Türkiye'de düzenlenen sanatsal etkinliklerle ilgili yazısında bir de uyarıda bulunarak, 50. Yılı istismar ederek haksız kazanç sağlamak için

⁶¹³ "Cumhuriyetin 50. Yılı...", **Zafer**, 4 Ekim 1973, s.1.

⁶¹⁴ "Ankara'da Toplum Olayları", **Durum**, Yıl:9, sa:427-431(Özel Sayı), 29 Ekim 1973, s.33.

⁶¹⁵ "Cumhuriyetin 50. Yılı...", **Kahramanmaraş Postası** (Kahramanmaraş), 8 Ekim 1973, s.3; "BBC Northern Singers...", **Dünya**, 8 Ekim 1973, s.6.

⁶¹⁶ "Taner Şener 29...", **Tercüman**, 8 Eylül 1973, s.3.

⁶¹⁷ "Esin Avşar ve Modern...", **Dünya**, 3 Kasım 1973, s.6.

⁶¹⁸ "Ankara'da Toplum Olayları", **Durum**, Yıl:9, sa:422, 16 Eylül 1973, s.28; Tarık Buğra, "Ellinci Yıl Hediyesi...", **Tercüman**, 8 Ekim 1973, s.3.

⁶¹⁹ "Amerika da, Cumhuriyetimizin 50. ...", **Kahramanmaraş Postası** (Kahramanmaraş), 24 Eylül 1973, s.2.

harekete geçen firmaların bulunduğunu ve sanatçıların para hırsıyla her teklife evet dememeleri gerektiğini ifade etmiştir.⁶²⁰

Ali Poyrazoğlu Sahnesi'nde 'İpteki' adlı oyun sahnelenmeye başlanmış,⁶²¹ Yaşar Nabi Nayır'ın 'Metem' adlı tiyatro oyunu ilk olarak 3 Ekim 1973'te Hakkâri'de sahnelenmiş, devlet görevlileri hariç kimsenin izlemediği yönünde eleştirilere maruz kalmıştır.⁶²² Oyun, programın akışına göre diğer bazı yerel gazetelerde de haber konusu olmuştur.⁶²³ Bursa Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosunda 'Hep Vatan İçin'⁶²⁴, Adıyaman Lisesinde Necip Fazıl'ın 'Bir Adam Yaratmak'⁶²⁵, yine Adıyaman Atatürk İlkokulunda 'Vatan İçin'⁶²⁶, Balıkesir'de 'Tarihi ve Coğrafyası Adım Adım Vatanım'⁶²⁷, Çorum'da 'Bay İzzet'in İzzeti Nefsi'⁶²⁸, Ankara'da 5-15 Ekim arasında 'El Kapısı'⁶²⁹, Zonguldak Çelikel Lisesinde 'Vatan Yahut Silistre'⁶³⁰ ve Afyon Atatürk İlkokulunda çeşitli piyesler⁶³¹ sahnelenmiştir. Askerî öğretim görevlisi Faik Türkmen tarafından Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'e ithaf edilen ve millî kahramanların anlatıldığı bir piyes, bütün askerî okullarda sahnelenmiş birçok millî banka tarafından satın alınarak okullara ücretsiz dağıtılmıştır.⁶³²

Kore Cumhuriyeti Kültür Misyonunun yaşları 8-15 arasında bulunan Küçük Melekler adlı grubunun 20-21 Ekimde İstanbul'da, 23-25 Ekim'de ise Ankara'da Türkiye Kore'de Savaşanlar Derneği tarafından hazırlanan temsiller vereceği açıklanmış,⁶³³ bu grubu Cumhurbaşkanı Korutürk makamında kabul etmiştir.⁶³⁴ Sivas 4 Eylül Gazetesi'nin 50. Yılı kapsamında yayınladığı piyeste ise bir köyde geçen konuşmalarda Çanakkale'de başarı

⁶²⁰ Rauf Tamer, "50. Yıl Hırsızlıkları", **Tercüman**, 16 Eylül 1973, s.7.

⁶²¹ "50'nci Yıl Armağanı", **Hayat**, sa:43, 18 Ekim 1973, s.13.

⁶²² Fazıl Hayati Çorbacıoğlu, "Cumhuriyetin Döneminde Oyun Yazarlığı", **Türk Tiyatrosu**, Şehir Tiyatroları Yay., byy, ty, s.61.

⁶²³ "Metem Oynandı", **Şafak** (Urfa), 24 Ekim 1973, s.1.

⁶²⁴ "Ahmet Vefik Paşadaki Kahramanlık Destanı...", **Haber** (Bursa), 3 Ekim 1973, s.1.

⁶²⁵ "Adıyaman Lisesi Bir...", **Yaman Ses** (Adıyaman), 9 Mayıs 1973, s.1.

⁶²⁶ "Büyük İlgi Gördü", **Yaman Ses** (Adıyaman), 10 Mayıs 1973, s.1.

⁶²⁷ "Cumhuriyetimizin 50. Yılında...", **Balıkesir Ekspres** (Balıkesir), 30 Eylül 1973, s.2; Nedim Ercan, **50. Yılda Adım Adım Vatanım**, İnce Matbaası, Balıkesir, 1973.

⁶²⁸ "Bay İzzet'in...", **Çorum** (Çorum), 22 Ekim 1973, s.1.

⁶²⁹ "50. Yıl Armağanı", **Cumhuriyet**, 3 Ekim 1973, s.6.

⁶³⁰ "Çelikel Lisesinin 50. Yılı...", **Haber** (Zonguldak), 25 Ekim 1973, s.1.

⁶³¹ "Atatürk İlkokulu'nun...", **Kocatepe** (Afyon), 25 Ekim 1973, s.1.

⁶³² "F. Türkmen'in 50. Yılı...", **Zafer**, 22 Ekim 1973, s.2.

⁶³³ "Kore Cumhuriyeti Kültür...", **Zafer**, 18 Ekim 1973, s.2.

⁶³⁴ "Cumhurbaşkanı Korutürk ve...", **Zafer**, 24 Ekim 1973, s.1.

gösteren Mustafa Kemal Paşa'dan bahsedilerek “*Düşmanı kovmak için hemen peşine takılmalıyız*” mesajı verilmiştir.⁶³⁵ Devlet Tiyatroları yurt içindeki programının yanında,⁶³⁶ Sabahattin Kudret Aksal'ın ‘Kahvede Şenlik Var’ adlı güldürüsü 31 Ağustos 1973'te Londra Hornsey Belediye Sarayında 1000 kişiye gösterilmiştir.⁶³⁷ 25 Ekim'de 4 Türk balesinin galası⁶³⁸ ile Atatürk Kız Enstitüsünde ismi ‘50. Yıl’ olan elbisenin de sahnelendiği bir defile düzenlenmiştir.⁶³⁹

Sinema alanında da çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Halide Edip Adivar'ın Millî Mücadele sırasında işgal altında olan bir köyün öğretmeni olan Aliye'nin mücadelesini anlatan ‘Vurun Kahpeye’ adlı eseri 50. Yıl onuruna yapımcı Hürrem Erman tarafından tekrar filme alınmıştır. Halit Refiğ, Aliye'yi İslam dışına çıkmayan bir devrimci olarak yansıtmaya çalıştığını, İslam karşıtı bir film olmadığını, tam aksine İslami bakış açısına uygun olan şeyleri sözde İslamcıların yüzüne vurmaya çalıştığını açıklamıştır.⁶⁴⁰ Filmde Refiğ'in belirttiği gibi romanda değinilmemesine rağmen⁶⁴¹ önceki iki uyarlamadan daha fazla İslami kavramlar kullanılmıştır.⁶⁴² Fransız Yönetmen Claude Lelouch'a ‘Türkiye’ konulu kısa bir belgesel film hazırlanmış, bu durum Yedinci Sanat Dergisi'nde yerli yönetmenler dururken yabancı bir yönetmene sipariş verilmesinin üzüntü verici olduğu, 1,5 milyon liralık masraf yapıldığı, 50. Yılda olunmasına rağmen hâlen bir kompleksin içinde bulunduğu yönünde eleştirilmiştir.⁶⁴³

Ayrıca Giovonni Seognamillo'nun ‘6 Türk Yönetmeni’ eseri ile Devlet Film Arşivinin gelişimini anlatan bir broşürün basılacağı, ‘Cumhuriyet Öncesi Türk Sineması’ incelemesinin hazırlanacağı, yirmiye yakın Amerikan filminin de gösterime gireceği ve

⁶³⁵ “Cumhuriyet 50 Yaşında”, 4 Eylül (Sivas), 11 Eylül 1973, s.2.

⁶³⁶ “Ellinci Yıl Programı”, *Durum*, Yıl:9, sa:425-426, 7-14 Ekim 1973, s.35.

⁶³⁷ “Dışarıda Türk Edebiyatı”, *Varlık*, sa:793, Ekim 1973, s.2.

⁶³⁸ “4 Türk Balesinin...”, *Barış*, 28 Ekim 1973, s.5.

⁶³⁹ “Ankara’da Toplum Olayları”, *Durum*, Yıl:9, sa:427-431(Özel Sayı), 29 Ekim 1973, s.33.

⁶⁴⁰ “Vurun Kahpeye...”, *Cumhuriyet*, 16 Eylül 1973, s.6.

⁶⁴¹ Halide Edib Adivar, *Vurun Kahpeye*, Can Sanat Yay., İstanbul, 2022.

⁶⁴² “*Vurun Kahpeye (1949)*”, (<https://www.youtube.com/watch?v=C4yp7t3SYqM>), *Erişim Tarihi*: 10 Nisan 2023; “*Vurun Kahpeye (1964)*”, (<https://www.youtube.com/watch?v=or3TinRBhsE>), *Erişim Tarihi*: 10 Nisan 2023; “*Vurun Kahpeye (1973)*”, (<https://www.youtube.com/watch?v=v8G2mzjwXCQ>), *Erişim Tarihi*: 10 Nisan 2023.

⁶⁴³ “Yapılması ve Yapılmaması Gerekenler”, *Yedinci Sanat*, Yıl:1, sa:6, Ağustos 1973, s.2.

birçok yabancı ülkeden komedi filmlerinin geleceği bildirilmiştir.⁶⁴⁴ Film yayınları arasında TRT'nin 'Aynı Gemideyiz' adlı programı da yer almış; devlet, ülke ve millet konuları işlenmiş, Anadolu tanıtılmış, Türklerin Anadolu'ya gelişi ve Anadolu'nun Türkleşmesi, Türk demokrasisi, basın ve vicdan hürriyeti konularına değinilmiştir.⁶⁴⁵ Film gösterimlerine taşrada da başlanmış, Çorum Halk Eğitimi Merkezince hazırlanan 'Şahinler Diyarı' isimli tarihî film köylerde gösterilmeye başlanmıştır.⁶⁴⁶

Film ve sinema açısından çeşitli olumsuz gelişmeler de yaşanmıştır. Bir reklam firması Kurul Başkanı Tekinel'e 50. Yıl nedeniyle yaptırılan kamu kurumlarına ait filmler ile ilgili ihalelerde yolsuzluk ve usulsüzlük yapıldığına dair ihbarda bulunmuş, Tekinel konuyla ilgili dava açıldığını açıklamıştır.⁶⁴⁷ Ayrıca Devlet Film Arşivi'nde 4 Eylül'de çıkan yangında içerisinde Atatürk ile ilgili belgesellerin de olduğu filmlerin çoğu yanmıştır.⁶⁴⁸

Anıtkabir'de Atatürk devrimlerini ve ilkelerini anlatan ve 10.000 yıllık uygarlık çerçevesinde Türk Tarihinin özü ve Türk Milletinin hürriyet ve bağımsızlık ilkelerini, Anadolu Türklüğü ve Osmanlı İmparatorluğunu ve 19 Mayıs 1919-10 Kasım 1938 arası Cumhuriyetin doğuşunu anlatması istenen bir ses ve ışık gösterisi için çalışmalar başlamış, 30-35 dakikalık bir senaryo için yarışma açılmış; ancak başvuru yapan 6 eserden hiç biri dereceye girememiştir.⁶⁴⁹

Bu dönemde çeşitli anıt, müze, kütüphane ve kültür merkezi yapım çalışmaları devam etmiştir. Yapı ve Kredi Bankasının Galatasaray'da Genel Müdürlük binası önündeki meydana yaptırdığı 50. Yıl Anıtı'nın açılışı 24 Ekim 1973'te yapılmış,⁶⁵⁰ İstanbul Yenikapı'daki anıtın temeli 25 Ekim'de atılmış,⁶⁵¹ Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları tarafından Aksaray Meydanında göğe doğru yükselen ve çok sayıda cam sütundan meydana

⁶⁴⁴ "50. Yıl Programı", **Yedinci Sanat**, Yıl:1, sa:8, Ekim 1973, s.43-44.

⁶⁴⁵ "Aynı Gemideyiz Adlı...", **Barış**, 23 Ekim 1973, s.3.

⁶⁴⁶ "Köylerde Cumhuriyetin...", **Çorum** (Çorum), 30 Mart 1973, s.1.

⁶⁴⁷ "Cumhuriyetin 50. Yılı İçin...", **Cumhuriyet**, 29 Temmuz 1973, s.1,7.

⁶⁴⁸ "Atatürk İle İlgili Bazı...", **Cumhuriyet**, 6 Eylül 1973, s.1.

⁶⁴⁹ "Atatürk Devrimleri ve ...", **Cumhuriyet**, 30 Mart 1972, s.5.

⁶⁵⁰ **Durum**, Yıl:9, sa:427-431(Özel Sayı), 29 Ekim 1973, s.18; Görsel için bk. Ek-9. **Haber**, 25 Ekim 1973, s.1; **Hürriyet**, 29 Ekim 1973, s.17.

⁶⁵¹ "50. Yıl Parkı ve...", **Devrim** (Manisa), 24 Ekim 1973, s.1.

gelen anıtın yapımına başlanmıştır.⁶⁵² Edirne’de Belediye, Kırkpınar heykel ve havuzunun yapımına başlamış,⁶⁵³ İl Yürütme Kurulu tarafından Mimar Sinan’ın heykelinin dikilmesi kararı alınmıştır.⁶⁵⁴ Diyarbakır’da ise Merkez Komutanlığı tarafından yaptırılan 50. Yıl Anıtı sıkıyönetim komutanı ve valinin de katıldığı tören ile açılmıştır.⁶⁵⁵

Bingöl Karlıova’da halktan toplanan bağışlarla bir halk kütüphanesi yaptırılmış,⁶⁵⁶ Çorum’da bankaların birleşerek bir kitaplık yaptırması planlansa da inşaata başlanamaması eleştirilmiştir.⁶⁵⁷ Erzincan’da il tarihi Eski Eser Müzesi açılması için harekete geçilmiş, ellerinde eser bulunanlara teslim etmeleri yönünde çağrıda bulunulmuştur.⁶⁵⁸ Ankara Kalesi 50. Yıl dolayısıyla tadilata alınmış, kale etrafındaki 450 gecekonduda burada ikamet eden aileler başka bir bölgeye yerleştirilerek yıkılmıştır.⁶⁵⁹ İstanbul Yenikapı’da Atatürk Kültür Merkezi’nin temeli 24 Ekim’de İstanbul Belediye Başkanı tarafından atılmıştır.⁶⁶⁰ Tarihî olayları canlandırmak maksadıyla hâlen yapılan Sarıkamış Şehitlerini Anma Yürüyüşüne benzer bir yürüyüş şeklinde Kastamonu İnebolu’dan Ankara’ya İstiklal Harbindeki kahramanlıkları anan İnebolulular kağnılarla yürüyüş yapmışlardır.⁶⁶¹

Hürriyet Gazetesi ‘Hürriyet Kervanı’ adıyla 50. Yıl nedeniyle bir gezi programı düzenlemiştir. “*Halkın ayağına hizmet götürüyoruz*” sloganıyla yola çıkan programın amacı halkın dert ve dileklerini dinlemektir. Özel dilek kutularının da hazırlandığı kervana⁶⁶² halkın büyük ilgi duyduğu vurgulanmış, bir otobüsle sayıları 10-12 arasında değişen yazarlar toplam 5 grup halinde tüm coğrafi bölgelere uğrayarak Türkiye’yi dolaşmıştır.⁶⁶³ 19 Mayıs ve 26

⁶⁵² “50. Yıl İçin”, **Haber**, 19 Temmuz 1973, s.5.

⁶⁵³ “Belediye Kırkpınar Heykel...”, **Edirne** (Edirne), 12 Eylül 1973, s.1.

⁶⁵⁴ “Mimar Sinanın Bir...”, **Edirne** (Edirne), 31 Ocak 1973, s.1.

⁶⁵⁵ “Diyarbakır da Yaptırılan...”, **Bingöl** (Bingöl), 20 Nisan 1973, s.3.

⁶⁵⁶ “Halktan Toplanan...”, **Bingöl** (Bingöl), 20 Ekim 1973, s.1.

⁶⁵⁷ “50. Yıl Kitaplığı...”, **Çorum** (Çorum), 16 Temmuz 1973, s.1.

⁶⁵⁸ “Şehrimizde Açılacak Müze...”, **Öz Erzincan** (Erzincan), 14 Eylül 1973, s.1.

⁶⁵⁹ “Ankara Kalesi 50. Yıl...”, **Barış**, 6 Temmuz 1973, s.5.

⁶⁶⁰ “Atatürk Kültür Merkezinin...”, **Bugün**, 24 Ekim 1973, s.1.

⁶⁶¹ “İnebolular Kağnıları ve ...”, **Karadeniz** (Kastamonu), 25 Ocak 1973, s.1.

⁶⁶² “Hürriyet Kervanı 19 Mayıs’ta Samsun’da”, **Hürriyet**, 16 Mayıs 1973, s.1.

⁶⁶³ “Hürriyet Kervanı Türk...”, **Hürriyet**, 25 Mayıs 1973, s.1. Birinci Hürriyet Kervanı 19 Mayıs 1973’te Samsun’dan başlayarak Çarşamba, Ünye, Ordu, Giresun, Vakfı Kebir, Akçaabat, Trabzon, Sürmene, Of, Rize, Gümüşhane, Artvin, Bayburt, Erzurum, Aşkale, Erzincan, Tunceli, Sarıkamış, Kars, Kağızman, Ağrı, Erciş, Van, Hakkâri, Tatvan, Bitlis, Muş, Bingöl, Elâzığ, Malatya, Adıyaman, Maraş ve Adana’yı dolaşarak 5

Ağustos tarihlerine vurgu yapılarak, ilk düzenlenen kervan halkı dinlemeye 19 Mayıs 1973'te Samsun'dan başlamış,⁶⁶⁴ 5. ve son kervan ise 26 Ağustos'ta Afyon'da geziyi tamamlamıştır.⁶⁶⁵ Kervandan haberleri çeşitli tarihlerde birinci sayfasından okurları ile paylaşan gazete⁶⁶⁶ gezi ile ilgili Eylül 1973'te toplu bir rapor yayınlanacağını bildirmiş,⁶⁶⁷ fakat geniş bir rapor yayınlanmamıştır. İlk kervanın raporu 8 Temmuz 1973'te yayınlanmış, ülkenin üzerinde doğu ile batıyı ayıran görünmez bir çizgi olduğu, doğuya yatırım yapılmadığı yönünde halka ait görüşler aktarılmış,⁶⁶⁸ yolların kötü olduğu, her yere ulaşılmasının zor olduğu ama bu çalışmaların 35 milyonu kapsayacak şekilde genişletilmesi gerektiği vurgulanmıştır.⁶⁶⁹ Kervanın faaliyetleri yerel gazeteler tarafından da takip edilmiştir.⁶⁷⁰

Çeşitli basın kuruluşları da çeşitli etkinlikler yapmışlardır. Türkiye Gazeteciler Sendikası 50. Yıl Piyangosu düzenlemiş,⁶⁷¹ Gazeteciler Cemiyeti Türkiye'de sansürün kaldırılmasının 65. Yıl Dönümünde 21 Temmuz'da bir bildiri yayınlamış, basın özgürlüğüyle ilgili sorunların devam ettiğine, bunun bugünün anlamına gölge düşürdüğüne, geniş kapsamlı bir basın affının çıkarılması gerektiğine vurgu yapmıştır.⁶⁷² Bitlis'te Anadolu Gazeteciler Cemiyeti Genel Başkanı (Gn. Bşk.) Fahri Çatallar tarafından hazırlanan 'Türk Basını' adlı kitap yayımlanmıştır.⁶⁷³ Cumhuriyet Gazetesi ise her yıl düzenlediği Yunus Nadi Armağanı Yarışmasını bu yıl 50 yıllık Cumhuriyet döneminde basının bilançosunu bilimsel olarak

---

Haziran'da programı bitirmiştir. "Hürriyet Kervanı 19 Mayıs'ta Samsun'da", **Hürriyet**, 16 Mayıs 1973, s.1; İkinci Kervan'ın 12 Haziran'da yola çıkarak Eskişehir, Niğde, İçel, Antalya, Gaziantep, Urfa, Diyarbakır, Mardin, Siirt, Kayseri, Nevşehir ve Kırşehir'de olacak şekilde gezi planlaması yapılmıştır. "Hürriyet Kervanı", **Hürriyet**, 13 Haziran 1973, s.1,5. Üçüncü Kervanın ise 28 Haziran'da İzmit, Bursa ve Edirne illerini dolaşacağı bildirilmiştir. "3. Kervan Bugün...", **Hürriyet**, 28 Haziran 1973, s.1. Dördüncü Kervan 19 Temmuzda Batı Karadeniz ve Orta Anadolu illerini 20 Temmuz'dan itibaren dolaşmak için yola çıkmıştır. "Hürriyet Kervanı Yine...", **Hürriyet**, 20 Temmuz 1973, s.1; "Hürriyet Kervanı Bugün...", **Hürriyet**, 10 Ağustos 1973, s.1. Beşinci ve son kervanın ise 11 Ağustosta yola çıkarak tüm yurdu taramış olacağı duyurulmuştur. "Son Kervan Bugün...", **Hürriyet**, 11 Ağustos 1973, s.1.

⁶⁶⁴ "Hürriyet Kervanı 19 Mayıs'ta...", **Hürriyet**, 16 Mayıs 1973, s.1.

⁶⁶⁵ "Hürriyet Kervanı 97...", **Hürriyet**, 26 Ağustos 1973, s.1.

⁶⁶⁶ Gazete tarafından gezi ile ilgili 25, 27, 29 ve 31 Mayıs; 1, 9, 17, 21 ve 24 Haziran'da haberler yayımlanmıştır.

⁶⁶⁷ "3. Kervan Bugün...", **Hürriyet**, 28 Haziran 1973, s.1.

⁶⁶⁸ "Halk Küskün, Halk Kızgın...", **Hürriyet**, 8 Temmuz 1973, s.1.

⁶⁶⁹ "Hürriyetten Size", **Hürriyet**, 8 Temmuz 1973, s.1.

⁶⁷⁰ Örnek için bk. "Şehrimizin Dertleri Dile...", **Yeni Konya** (Konya), 13 Ağustos 1973, s.1.

⁶⁷¹ "50. Yıl Piyangosu", **Cumhuriyet**, 26 Eylül 1973, s.2.

⁶⁷² "50. Yılda Basın Affı...", **Bugün**, 24 Temmuz 1973, s.1,7.

⁶⁷³ "Ajansımız Sahibi...", **Bitlis Birlik** (Bitlis), 23 Ekim 1973, s.3.

ortaya koymak için düzenlemiş ve hazırlanacak bilimsel çalışmaların 31 Mart 1974'e kadar gazeteye gönderilmesi istenmiştir.⁶⁷⁴

Hürriyet Gazetesi'nin haberine göre bu dönemde Türkiye'de 4 milyon radyo ve 200 bin televizyon bulunmaktaydı.⁶⁷⁵ Türkiye nüfusu ise 1970 sayımlarına göre 35.605.176 idi.⁶⁷⁶ Bu verilere göre nüfusa oranla yaklaşık her 9 kişiye 1 radyo düşerken, yaklaşık her 178000 kişiye 1 televizyon düşmekteydi. Dolayısıyla bu dönemde televizyon Türkiye'de henüz yaygın değildi ve radyonun ulaştığı kişi sayısı televizyonun ulaştığının yaklaşık 20 katıydı. TRT'nin yurt içinde Ankara, Çukurova, Diyarbakır, İstanbul, İzmir, Erzurum, Kars, Van, Gaziantep, Trabzon ve Hakkâri radyoları; yurt dışında ise Türkiye'nin Sesi Radyosu yayın yapmaktaydı. Yani Türkiye'nin her coğrafi bölgesinde en az 1 radyo istasyonu bulunmaktaydı. Televizyon istasyonları ise Ankara, İstanbul, İzmir, Eskişehir, Edirne, Balıkesir, Kırıkkale, İzmit'te yayın yapmaktaydı.⁶⁷⁷ 29 Ekim'de planlanan Kayseri Televizyonunun açılışı ise Kasım ayı sonuna ertelenmişti.⁶⁷⁸ Yani Akdeniz, Karadeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde halk televizyon yayınlarına henüz ulaşmamakta ya da kısıtlı ulaşmaktaydı. Kısaca bu dönemde TRT tarafından radyo yayınlarından daha fazla faydalanılmaya çalışılarak 50. Yıl Dönümü ile ilgili yurt içi ve yurt dışını kapsayan yayınlar yapılmıştır.⁶⁷⁹

Radyo istasyonları arasında da 50. Yıl ile ilgili programların yayın tarihleri açısından farklı uygulamalar yapılmıştır. Kutlamalarla ilgili ilk yayın olan '50. Yıl' programı 20 Haziran 1973'te Ankara radyosunca yapılmıştır.⁶⁸⁰ Radyolarda ilk 50. Yıl Marşı ise İzmir Radyosunda 21 Ağustos 1973'te yayınlanmıştır.⁶⁸¹ Cumhuriyetin 50. Yılı Marşı İzmir radyosu hariç 22 Ekim 1973'te Diyarbakır ve İstanbul radyoları yayınlayana kadar başka

⁶⁷⁴ "1973-1974 Yunus Nadi...", **Cumhuriyet**, 13 Eylül 1973, s.1.

⁶⁷⁵ "4 Milyon Radyo ve...", **Hürriyet**, 29 Ekim 1973, s.44.

⁶⁷⁶ Tuncer Kocaman, **Türkiye'de İç Göçler ve Göç Edenlerin Nitelikleri (1965-2000)**, Devlet Planlama Teşkilatı Yay., Ankara, 2008, s.10.

⁶⁷⁷ **TRT Program Dergisi**, sa:225, 8 Haziran-1 Temmuz 1973, s.225; Ali Tuncay Atakol İle 13 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme; Ömer Karabiber İle 17 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme.

⁶⁷⁸ "Kayseri TV Kasım...", **Barış**, 31 Ekim 1973, s.1.

⁶⁷⁹ "TRT'de Cumhuriyetimiz 50. Yıldönümü...", **Varlık**, sa:792, Eylül 1973, s.2.

⁶⁸⁰ **TRT Program Dergisi**, sa:225, 8 Haziran-1 Temmuz 1973, s.8

⁶⁸¹ **TRT Program Dergisi**, sa:229, 13-26 Ağustos 1973, s.21.

hiçbir radyoda yayınlanmamıştır.⁶⁸² 15 Ağustos 1973'te Erzurum ve Diyarbakır radyolarınca 50. Yıl ile ilgili ilk programlara yer verilmiştir.⁶⁸³

1973 Genel Seçimlerinden dolayı Seçim Özel Programı yayınlandığından Türkiye radyolarında İzmir radyosunca yayınlanan 50. Yıl Marşı hariç 8-15 Ekim 1973 tarihleri arasında Cumhuriyetin 50. Yılı ile ilgili yayın yapılmamıştır.⁶⁸⁴ 16 Ekim'de İstanbul Radyosu 'Yıl Yıl Cumhuriyet', 17 Ekim'de ise Ankara Radyosu '1923'ten 1973'e Türkiye'de Eğitim' programlarıyla yayınlara başlamıştır.⁶⁸⁵ 16-21 Ekim arasında da Gaziantep, Kars, Trabzon ve Hakkâri radyolarında 50. Yılla ilgili yayın yapılmamıştır. Çukurova, Diyarbakır ve Antalya radyolarında ise 15-21 Ekim arasında birkaç program yayınlanmıştır. Gaziantep, Kars, Van, Trabzon ve Hakkâri radyolarında 25 Ekim 1973'e kadar 50. Yılla ilgili yayın yapılmamıştır.⁶⁸⁶

Diğer radyolarda yayımlar 22 Ekim'den itibaren ağırlık kazanmaya başlamıştır. 'Atatürk ve Türk Halk Müziği', '50. Yılda Türk Sanat Müziği', '50 Yılın Türk Sanat Müziği Bilginleri', '50 Yılın Türk Sanat Müziği Yöneticileri', '50. Yıl ve Halk Ozanları', '50. Yılın Türk Sanat Müziği Ses Sanatçıları', '50. Yılın Balesi'⁶⁸⁷, '50 Yılda Türk Halk Müziği', '50. Yılın Türk Sanat Müziği Bestecileri', 'Türkiye'de Yenileşme Hareketleri', 'Millî Mücadeleyi Hazırlayan Fikirler', '1923'ten 1973'e Türkiye'de Eğitim', '50 Yılın TSM Saz Sanatçıları', '50 Yılın Türk Sanat Müziği Ses Sanatçıları'⁶⁸⁸, '50 Yılın Operası', '50 Yılın Solistleri'⁶⁸⁹, 'Ekonomide Devlet'⁶⁹⁰, '50 Yılda Elli Ozan'⁶⁹¹ adlı radyo programları yayınlanmıştır.

⁶⁸² **TRT Program Dergisi**, sa:234, 22 Ekim-04 Kasım 1973, s.52-61; Uğur Tarık Özkut İle 15 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme.

⁶⁸³ **TRT Program Dergisi**, sa:229, 13-26 Ağustos 1973, s.55.

⁶⁸⁴ **TRT Program Dergisi**, sa:233, 8-21 Ekim 1973, s.42-103.

⁶⁸⁵ Aynı yer, s.21,22.

⁶⁸⁶ **TRT Program Dergisi**, sa:234, 22 Ekim-04 Kasım 1973, s.72-91.

⁶⁸⁷ "Cumhur Elli Yaşında" içeriğine ulaşılan tek program olmuştur. Programa göre, Cumhuriyeti sembolize eden Cumhur 1923'te doğmuştur. Babası onun gelişimini iç ve dış olayları da bir anı defterine yazmış, belli bir yaşa kadar babası tarafından tutulan notları artık Cumhur tutmaya başlamıştır. Atatürk ve kurduğu cumhuriyetin devrimlerine ağırlık verilen programda devrimlerin yanı sıra sosyal, kültürel, eğitsel, sağlık, teknik, ulaşım, ekonomik gelişmeler, coğrafi bölgeler açısından kronolojik olarak değerlendirilmiştir. "Cumhur Elli Yaşında", **Barış**, 17 Temmuz 1973, s.3.

⁶⁸⁸ **TRT Program Dergisi**, sa:234, 22 Ekim-04 Kasım 1973, s.8-9.

⁶⁸⁹ Aynı yer, s.10-11.

⁶⁹⁰ Aynı yer, s.42-54, 57-71.

⁶⁹¹ **TRT Program Dergisi**, sa:229, 13-26 Ağustos 1973, s.55.

TRT Ankara, İstanbul, İzmir, Eskişehir, Balıkesir, Edirne televizyonları kutlamalarla ilgili yayınlarına 23 Ekim'de başlamıştır. 'Küçük Ülkü ve Devrimler' dizisinden 'Kıyafet ve Dil' ve 'Kadın Hakları ve Sosyal Yaşam' programları ile '50 Yılda Eğitim', '50. Yılda Türk Mimarisi' ve '50 Yılda Türk Karikatürü' adlı programlar yayınlanmıştır.⁶⁹²

Diğer alanlarda olduğu gibi kültürel alandaki etkinliklerin önemli bir kısmı da merkezî bir program dâhilinde gerçekleştirilmiştir. Yaygın şekilde yapılan yarışmalar yoluyla öncelikle öğrencilerin kutlamalar içinde daha etkin rol alması ve verilen burslar yoluyla öğrenciler açısından daha anlamlı algılanması amaçlanmıştır; yapılan etkinliklerin merkezi eğitim kurumları olmuştur. Bu alanda da TV ve radyo programlarından yararlanılarak geniş halk kitlelerine ulaşma gayreti göze çarpmıştır. Yapılan program, yarışma gibi etkinliklerde Cumhuriyetin 50 yılda getirdiklerine vurgu yapılmış, yeni rejimin 50 yılda yaptıkları önceki kutlamalara benzer şekilde ortaya konulmaya çalışılmıştır. Aynı şekilde TV programlarında ve kompozisyon yarışmalarında bir nevi muhasebe yapılması hedeflenmiş, Millî Mücadele ve devrimlerin anlatılması öne çıkarılmıştır.

Merkezî programın haricinde, yarı resmî kuruluşlar, dernekler, özel kuruluşlar ile bir öğretmenin açtığı roman yarışması örneğinde olduğu gibi bireylerin de yarışmalar düzenlediği görülmüştür. Maddi anlamda yapılan etkinliklerden en önemlisi okul açılışları olmuş, Doğu Anadolu Bölgesi'nden herhangi bir okul açılışı basına yansımamıştır. Sağlık kuruluşu inşasında olduğu gibi okul yapımına da halk ve öğretmenler dernekler eliyle kendiliklerinden maddi yardımlarda bulunmuşlardır. Kutlamalar şerefine eğitim alanında da af söz konusu olmuş, önemli sayıda öğrenci bu aftan yararlanmıştır.

Toplum hayatını ilgilendiren konularda halkın bilinçlendirilmesi amacıyla üniversite öğretim üyeleri tarafından konferanslar verilmiştir. Yabancı katılımcıların da yer aldığı Türkiye'nin tanıtılması amacı güden festivaller ve sergiler düzenlenmiş, bunlara olan ilgiyi artırmak amacıyla dünyaca ünlü sanatçılar davet edilmiştir. Daha önce yapılan fuar, festival gibi etkinlikler bu yıl daha kapsamlı yapılmaya çalışılmış, bilimsel toplantılara da ağırlık verilmiştir. Bilim ve sanattaki gelişimi anlatan konferans ve seminer gibi etkinlikler genelde

---

⁶⁹² TRT Program Dergisi, sa:234, 22 Ekim-4 Kasım 1973, s.92-96.

Ankara, İstanbul ve İzmir’de yoğunlaşmıştır. Halk kültürünün önemli bir parçası olan Türk halk müziği alanında da yarışmalar yapılarak kutlamalarla geleneksel kültür birleştirilmeye çalışılmıştır. Yurt dışında düzenlenen müzik etkinliklerinde ise Türk vatandaşlarının bulunduğu bölgelere ağırlık verilmiştir. Okullarda piyesler ön plana çıkarılmış ve ağırlıklı olarak ‘vatan’ konusu işlenmiştir.

Kültür ve sanat alanında yapılan bazı yarışmalara Cumhuriyet döneminde doğmak, yalnızca Türk vatandaşları arasından katılmak gibi şartlar getirilmesi, bu alanda milliyetçi ve Cumhuriyet dönemini önceleyen bir yaklaşım sergilendiği; Türklerin Anadolu’ya yerleşmesi ve Anadolu’nun Türkleşmesi konularının TV programlarında işlenmesi de Anadolu’da kalıcılık vurgusunu öne çıkarmıştır. Benzer şekilde Anıtkabir’de düzenlenmesi için çalışması başlatılan ses ve ışık gösterisinde Türk tarihinin herhangi bir dönemi öne çıkarılmamış; Türklerin medeniyet tarihindeki yeri, Osmanlı ve Atatürk dönemi işlenerek tarihteki sürekliliğe vurgu yapılmıştır. Çeşitli anıtlar açılması ve anma yürüyüşü gibi etkinliklerle tarihî olayların döneme yansıtılması ve mesajların aktarılmasına çalışılmıştır. DİB’in düzenlediği hutbe yarışmasıyla da hem din görevlilerinin kutlamalara eşlik etmesi hedeflenmiş hem de Cumhuriyet ile İslam dininin uygunluğu halka anlatılarak Cumhuriyet rejiminin manevi temelde meşruiyeti vurgulanmıştır.

2.2.4. Ekonomi ve Bayındırlık Alanlarındaki Etkinlikler

2.2.4.1. Ekonomi

Kutlamalar kapsamında ekonomi, maliye, ticaret, çalışma hayatı, sosyal güvenlik, sanayi, teknoloji, köy, tarım, orman, ulaştırma, şehircilik, çevre ve altyapı gibi daha çok maddi unsurlar içeren ve kısmen kalıcı sonuçları olan etkinlikler de yapılmıştır. Diğer alanlarda olduğu gibi adı geçen konulardaki etkinliklerin önemli bir kısmı da merkezî olarak planlanmıştır. Ekonomi alanında icra edilen faaliyetler daha çok iktisadi ve idari bilimler akademilerinin düzenlediği seminer, kongre ve konferanslar ile yayın faaliyetlerinden

oluşmuştur. İstanbul,⁶⁹³ Ankara,⁶⁹⁴ Eskişehir,⁶⁹⁵ Bursa⁶⁹⁶ ve Adana'da⁶⁹⁷ yerel basınca da takip edilen seminer, kongre ve konferanslar düzenlenmiş, İstanbul'da düzenlenen seminer bildiri kitabının hediye olarak dağıtılacağı bildirilmiştir.⁶⁹⁸ Bu tarz bilimsel toplantılardan başka İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi tarafından Edirne çevresinin ekonomik ve sosyal etüdünün yapılması maksadıyla ilgili kamu kuruluşlarında inceleme yapılmıştır.⁶⁹⁹ Eskişehir'de kutlama çalışmalarına esnaf teşkilatlarının da katılma kararı aldığı ve esnaflığın eski ve yeni durumlarının karşılaştırılması için bir gece düzenleneceği bildirilmiştir.⁷⁰⁰

Diğer bakanlık ve kuruluşlarla benzer şekilde Maliye Bakanlığı da bir kutlama programı hazırlamıştır. Programda vergi, bütçe, muhasebe ve hazine sorunlarına 50 yıllık dönem içerisinde bilimsel olarak yaklaşan büyük bir eser, maliye sözlüğü, maliye üzerine yayınlar bibliyografyası, 'Kurtuluş Savaşının Mali Kaynakları' adlı bir eser ve maliye konusundaki gelişmeleri anlatan el kitaplarının hazırlanacağı; maliye takvimi basılacağı ve maliye ile ilgili belgesel film yapılacağı, 50. Yıl boyunca maliye bülteni çıkarılacağı, afiş ve duvar gazeteleri hazırlanacağı bildirilmiştir. Bunların yanında tören çalışmaları kapsamında kuruma ait binaların ışıklandırılacağı, seminer ve konferanslar verileceği, radyo ve televizyon programları yaptırılacağı, eski maliyecilerle en tanınmış mükelleflerin bir arada olacağı bir kokteyl verileceği, Maliye Müzesi kurulacağı, özel bir para basımı yapılacağı,

⁶⁹³ "Türk Ekonomisinin 50. Yılı...", **Devrim** (Manisa), 18 Ekim 1973, s.1.

⁶⁹⁴ **İktisadi Kalkınma ve Sanayi Ürünleri İhracatı Semineri**, İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, Ankara, 24-25 Mayıs 1973.

⁶⁹⁵ İnal Cem Aşkun, "Türk İşletmecilik Kongresinde Görüşülen Yönetim-Organizasyon-Personel Sorunları", **Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi**, C:10, sa:1, Ocak 1974, s.1; "1. Türk İşletmecilik...", **İstikbal** (Eskişehir), 9 Ekim 1973, s.1; "Mustafa Aysan...", **İstikbal** (Eskişehir), 12 Ekim 1973, s.1.

⁶⁹⁶ "Türk Ekonomisinde 50nci Yılı...", **Haber** (Bursa), 11 Şubat 1973, s.1; "Melen Mesajında...", **Haber** (Bursa), 13 Mart 1973, s.1; "Ortak Pazar...", **Haber** (Bursa), 15 Şubat 1973, s.1; "Bursa'da Yapılan Türk...", **Bugün** (Kars), 21 Şubat 1973, s.1; "Türkiye Ekonomisinin 50. Yılı...", **Dumlupınar** (Kütahya), 14 Şubat 1973, s.2.

⁶⁹⁷ "50. Yıl Nedeniyle...", **Çukurova** (Adana), 17 Nisan 1973, s.1.

⁶⁹⁸ "İ.İ.T.İ.A. Türk Ekonomisinin...", **Güneş** (Malatya), 24 Ekim 1973, s.1; "İ.İ.T.İ.A. Türk Ekonomisinin...", **Ses** (Aydın), 25 Ekim 1973, s.3.

⁶⁹⁹ "Akademi Heyeti 50. Yıl Eseri ve...", **Edirne** (Edirne), 5 Temmuz 1973, s.1; "50. Yıl Eserlerini Hazırlayacak...", **Edirne** (Edirne), 10 Temmuz 1973, s.1.

⁷⁰⁰ "Esnaf Dernekleri Birliği...", **İstikbal** (Eskişehir), 12 Mart 1973, s.1.

rozet ve plaketer hazırlatılacağı programda yer alan diğer faaliyetler arasındadır.⁷⁰¹ Sembolik anlam taşıyan 50. Yıl için hatıra parası bu dönemde gündemde olmuş, az sayıda basılacağı, Maliye Bakanlığının üzerinde önemle durduğu haberleri basında yer almıştır.⁷⁰² Türkiye genelinde satışa sunulması planlanan altın ve gümüş hatıra paralarının haricinde yurt içinde yalnızca Hatay’da Atatürk’e şükran anısı olarak düşünülen ve Hatay’ın Anavatan’a katılımını sembolize eden farklı bir hatıra para basılarak Ağustos 1973’te satışa sunulmuştur.⁷⁰³

50. Yıla atfen çıkarılması gündemde olan genel af kanununun etkisiyle eğitim ve spor alanında yapılan taleplerle paralel şekilde özel sektörü kapsayacak bir mali affin da gerçekleşmesi gerektiği gündeme taşınmıştır.⁷⁰⁴ Bu dönemde MPİ ve banka piyango çekilişleriyle ilgili haber ve ilanlar da basına yansımış; kutlamalarla ilgili yapılacak özel çekilişte MPİ toplamda 60 milyon lira,⁷⁰⁵ Garanti Bankası ise 2,5 milyon lira ikramiye dağıtılacağını duyurmuştur.⁷⁰⁶

Ticaret Bakanlığı ise hazırladığı programda, Bakanlık faaliyetleri ile ilgili bir yıllık, ticaret istatistikleri serisi, kısa film, el kitapları, broşürler, özel ambalajlı ürünler, zafer takları ve çelenkler hazırlanacağını, Orta ve Yakın Doğu’daki fuarlara katılım sağlanacağını, yurt içinde ise fuar ve sergilerin yıl boyu devam edeceğini duyurmuştur.⁷⁰⁷ Ticari faaliyetler

⁷⁰¹ “Maliye Bakanlığının Cumhuriyetin...”, **50. Yıl Kutlama Bülteni**, Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara, sa:5, 30/12/1972, s.3-4; İbrahim Tözen-Tuncay Aykut, **Türkiye Cumhuriyeti Madeni Paraları ve Madalyaları (1923-1973)**, Yapı ve Kredi Bankası Yay., İstanbul, 1973, s.71.

⁷⁰² “50. Yıl İçin Hatıra...”, **Türkyolu** (Kocaeli), 11 Temmuz 1973, s.1. Basılacak hatıra paralar için açılan tasarım yarışmasında uygulamaya değer eser bulunamadığından yarışma iptal edilmiş ve tasarımla ilgili çalışmaların Darphane bünyesinde devam edeceği duyurulmuştur. “50. Yıl Nedeniyle...”, **Cumhuriyet**, 8 Ağustos 1973, s.6.

⁷⁰³ “Cumhuriyetimizin Kuruluş Yıldönümü...”, **Hatay** (Hatay), 2 Mart 1973, s.2; “Cumhuriyetin 50. Yıldönümü...”, **Hatay** (Hatay), 10 Mart 1973, s.1; Cumhuriyetin 50. Yılı...”, **Hatay** (Hatay), 7 Temmuz 1973, s.2; “Cumhuriyetin 50’nci Yılı...”, **Dört Yol** (Hatay), 8 Ağustos 1973, s.1.

⁷⁰⁴ “Ankara Ticaret Odası...”, **Cumhuriyet**, 28 Ocak 1973, s.1; “Özel Sektör 50. Yılda...”, **Cumhuriyet**, 1 Haziran 1973, s.1.

⁷⁰⁵ “Milli Piyango 60...”, **Cumhuriyet**, 16 Ekim 1973, s.5.

⁷⁰⁶ “50. Yıl Sevinci”, **Dünya**, 2 Ağustos 1973, s.3; “Çok Az Vaktiniz...”, **Cumhuriyet**, 2 Ekim 1973, s.7; “Türkiye Garanti Bankası”, **Çorum** (Çorum), 8 Eylül 1973, s.3.

⁷⁰⁷ “Ticaret Bakanlığının Cumhuriyetin...”, **50. Yıl Kutlama Bülteni**, Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara, sa:10, 01/06/1973, s.3-4.

kapsamında Tekel'in Kadıköy'de yeni bir turistik satış mağazası açılış çalışmalarına başlanmış,⁷⁰⁸ İstanbul Aksaray'da 26 Nisan'da Avrupa'nın en büyük yer altı çarşısı açılmıştır.⁷⁰⁹ 50. Yıl şerefine emekli ve çalışanların özlük haklarının iyileştirilmesi de gündeme gelmiş, kamu ve özel sektörde çalışanlara çeşitli oranlarda ikramiye ödenmiş⁷¹⁰ ve emekliler için kanun teklifi verilmiştir.⁷¹¹ Ayrıca İzmir Esnaf Dernekleri Başkanlığı tarafından 60 yaşını dolduran esnafın 50. Yıla atfen emekli edilmesi için girişimde bulunulmuş,⁷¹² Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği tarafından 50 yılın ikinci yarısında teknik personelin sömürüldüğü yönünde açıklama yapılarak özlük haklarının iyileştirilmemesi protesto edilmiş,⁷¹³ yine memurların aldığı disiplin cezaları,⁷¹⁴ ticari alanda ve sigorta primlerinin de af kanunu kapsamına alınması talep edilmiştir.⁷¹⁵ İşçilerin, Cumhuriyet tarihinde işçi haklarının gelişimiyle ilgili bilgilendirilmesi de düşünülmüş, Edirne⁷¹⁶ ve Ankara'da⁷¹⁷ İş ve İşçi Bulma Kurumu, Sosyal Sigortalar Kurumu ve Bölge Çalışma Müdürlüğü seri konferanslar düzenlemiş,⁷¹⁸ ayrıca 1972 verilerine göre ihracatçıların Antalya'da düzenlenecek tören ile onore edilecekleri bildirilmiştir.⁷¹⁹ Devlet İstatistik Enstitüsünce de 'Enstitü Çalışmaları ve Rakamlarla Türkiye' adlı bir eser yayımlanması, enstitünün faaliyetlerinin anlatılacağı bir kısa film hazırlanması ve enstitü salonunda kurumla ilgili sergi düzenlenmesi planlanmıştır.⁷²⁰

Birçok konuda olduğu gibi İçel Bağımsız Mv. Celal Kargılı bu alanda da yazılı soru önergeleri vermiştir. Celal Kargılı noter miktarı, döviz rezervlerinin durumu, cari kamu

⁷⁰⁸ **Cumhuriyetin 50. Yılında Tekel**, Tekel Ambalaj Fabrikası Yayını, byy, ty, s.117.

⁷⁰⁹ **Hürriyet 1974 Ansiklopedik...**, s.38.

⁷¹⁰ "10 Bin Teksif Çalışana Üyesi...", **Çorum** (Çorum), 12 Şubat 1973, s.1; "50. Yıl Tatili", **Sesimiz** (Bolu), 22 Ekim 1973, s.1; "Mensucat Santral A.Ş. ...", **Edirne** (Edirne), 22 Ağustos 1973, s.1.

⁷¹¹ "Cumhuriyetin 50. Yılında...", **Çorum** (Çorum), 21 Mayıs 1973, s.2; "Emeklilere Birer Maaş İkramiye...", **Emeklilerin Sesi**, Yıl:7, sa:76-77-78, Haziran-Temmuz-Ağustos 1973, s.21.

⁷¹² "60 Yaşındaki Esnafın...", **Akşam**, 16 Mayıs 1973, s.1.

⁷¹³ "50. Yılın 2. Yarısında...", **Barış**, 3 Ekim 1973, s.1; "Cumhuriyetle Kazanılan...", **Cumhuriyet**, 20 Şubat 1973, s.1.

⁷¹⁴ "50. Yılda Memurlara Ait...", **Akşam**, 4 Mart 1973, s.1.

⁷¹⁵ **Hürriyet 1974 Ansiklopedik...**, s.22; "50nci Yılda Mali Af...", **Halkın Sesi** (Samsun), 30 Ocak 1973, s.1.

⁷¹⁶ "İşçi Eğitim Konferanslarına...", **Edirne** (Edirne), 7 Mart 1973, s.1.

⁷¹⁷ "Cumhuriyet İki Temel...", **Hamle** (Giresun), 7 Mart 1973, s.2.

⁷¹⁸ "Cumhuriyetin 50. Yıl Programı...", **4 Eylül** (Sivas), 10 Mart 1973, s.1.

⁷¹⁹ "Cumhuriyetin 50. Yıldönümünde...", **Şelale** (Antalya), 8 Ağustos 1973, s.1.

⁷²⁰ "Devlet İstatistik Enstitüsünün Cumhuriyetin...", **50. Yıl Kutlama Bülteni**, Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara, sa:10, 01/06/1973, s.3.

harcamaları, Ulaştırma, Sanayi ve Teknoloji ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlıklarının bütçesi,⁷²¹ kamu iktisadi teşebbüslerinin yatırımları, buralarda çalışan memur ve işçi sayısı, Kıbrıs'a yapılan yardımlar, Türk Lirasının değer kaybı, tedavüldeki banknot miktarı Türkiye'deki para arzı,⁷²² en yüksek dış ticaret ilişkisinin hangi devletlerle olduğu,⁷²³ yabancı sermaye girişi, Türkiye'den kâr transferi miktarı,⁷²⁴ ve millileştirilen yabancı şirketlerin hangileri olduğuyla ilgili soru önergeleri vermiştir.⁷²⁵

50. Yıl Bülteninde tüm bakanlık ve ilgili kuruluşların programlarının yayımlanmasına rağmen Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının programı yayınlanmamış, etkinlikler basından takip edilebilmiştir. Bu etkinliklerin başında kongreler, seminerler ve sanayi odalarının eşgüdümünde 50 yıllık Cumhuriyet döneminde sanayinin geldiği seviyeyi, elde ettiği ekonomik gücü ve kat ettiği aşamaları halka göstermeyi amaçlayan ve birçok sektörün katıldığı sanayi sergileri düzenlenmiş, her yıl düzenli olarak yapılan sergiler ise 50. Yıl nedeniyle daha kapsamlı ele alınmıştır. Bunlar Ankara,⁷²⁶ İstanbul,⁷²⁷ İzmir,⁷²⁸ Kocaeli,⁷²⁹

⁷²¹ MMTD, D:3, C:28, T:3, B:154, 25.10.1972, s.308-354.

⁷²² MMTD, D:3 C:21, T:3, B:45, 21.02.1972, s.484-486.

⁷²³ MMTD, D:3, C:20, T:3, B:37, 09.02.1973, s.668.

⁷²⁴ MMTD, D:3, C:20, T:3, B:32, 24.01.1972, s.451-452.

⁷²⁵ MMTD, D:3, C:25, T:3, B:97, 02.06.1972, s.49.

⁷²⁶ "TOB 50. Yılda Ankara'da...", **Emel** (Kayseri), 4 Temmuz 1973, s.1.

⁷²⁷ Sergi 1 Ekim'de Cumhurbaşkanı ve Deniz K.K. tarafından da gezilmiştir. "Dergiden Mektup", **İstanbul Sanayi Odası Dergisi**, Yıl:8, sa:92, Ekim 1973, s.1. Sergiye Kara ve Deniz Kuvvetleri komutanlıkları da katılmıştır. Asım Can, "50 Yılda Türk Sanayi", **Devir**, C:5, sa:51, 22 Ekim 1973, s.28-29; "Sanayi Sergisi...", **Ses** (Aydın), 20 Ekim 1973, s.2; "İstanbul'da Sanayi Sergileri...", **Bitlis Birlik** (Bitlis), 29 Ağustos 1973, s.3; "Sanayi Sergisi...", **Çorum** (Çorum), 16 Ekim 1973, s.1; "50. Yıl İstanbul Sanayi...", **Akşam**, 7 Eylül 1973, s.4; "Sanayimizde Gelişmeleri Gösteren...", **Dünya**, 3 Ekim 1973, s.6; "Cumhuriyet Devri İstanbul...", **Tercüman**, 21 Eylül 1973, s.1; "Eylül ve Ekim'de...", **Cumhuriyet**, 21 Eylül 1973, s.1; "Davetlisiniz", **Cumhuriyet**, 23 Ekim 1973, s.3. Sanayi Sergisinin açılışında "İğneden Fincana çoğu şeyi dışarıdan alıyorken, şimdi ise çoğu batılı ülkede dahi sanayi ürünlerimiz var, 10 milyarlık savaş sanayi projesi hazırladık" şeklinde pankart asılmıştır. Açılış törenleri TRT ve basın kuruluşları tarafından ilgiyle takip edilmiştir. "İstanbul Sanayi Sergileri", **İstanbul Sanayi Odası Dergisi**, Yıl:8, sa:92, Ekim 1973, s.28-29. Sanayi Odası giriş ücretlerini donanma vakfına bağışlamıştır. "İstanbul Sanayi Odası", **Derya**, sa:74, Kasım 1973, s.11; "50. Yıl Sergisi", **Devrim** (Muğla), 14 Ekim 1973, s.1; "Sanayi Sergisi 50 Yıllık...", **Devrim** (Muğla), 22 Ekim 1973, s.2.

⁷²⁸ "50. Yıl Nedeniyle...", **Ses** (Aydın), 23 Ekim 1973, s.3; "Fuarda Türk Sanayinin...", **Ege Telgraf** (İzmir), 15 Ağustos 1973, s.2. İzmir Fuarına 35 yabancı ülke ve 950 Türk firması katılmış ve 50. Yılda düzenlenmesi nedeniyle daha fazla önem verilmiştir. SSCB ve ABD'nin de katılacağını bildirildiği fuarda Çin Halk Cumhuriyeti'nin ilk defa yer alacağı açıklanmıştır. Bunlardan başka Avrupa Ekonomik Topluluğu, BM, Sanayi Teşkilatı İktisat İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı'nın da fuarda yer alacağı açıklanmıştır. "İzmir Fuarına Bu Yıl...", **Bugün** (Kars), 20 Temmuz 1973, s.1.

⁷²⁹ 50. Yıl kapsamında İzmit'te (Kocaeli) açılan sanayi fuarını 7 Temmuz 1973'te Cumhurbaşkanı, Gnkur. Bşk., Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Petkim'in pavyonunu da ziyaret etmiştir. "Sayın Cumhurbaşkanımız Kocaeli Sanayi...", **Petkim Haber Bülteni**, sa:13, Temmuz-Ağustos 1973, s.2; "Sanayi Fuarında Ceza Evi...",

Adana,⁷³⁰ İçel,⁷³¹ Bursa,⁷³² Elâzığ,⁷³³ Kayseri,⁷³⁴ Gaziantep,⁷³⁵ Mardin,⁷³⁶ Konya,⁷³⁷ Zonguldak⁷³⁸ ve Çorum'da⁷³⁹ açılmıştır. Bunlardan en çok İstanbul, Kocaeli ve Kayseri'de yapılanlar ilgi görmüş, İstanbul'daki serginin açılışında İstanbul'un Fethine gönderme yapılarak donanma bandosu eşliğinde leventlerin bir kadırgayı Barbaros Bulvarından Sergi Sarayının önüne kadar karadan yürüteceği açıklanmıştır.⁷⁴⁰

Sergilere ilave olarak İzmir⁷⁴¹ ve Ankara'da⁷⁴² enerji kongreleri, yine bor madenlerinin millileştirilmesi istenen Ankara'da Sanayi Kongresi,⁷⁴³ Kahramanmaraş'ta Türk sanayiinin gelişimiyle ilgili düzenlenen konferansta Cumhuriyet döneminde sanayinin gelişerek Avrupa'ya ihracatta bulunmaya başlanmasına vurgu yapılmış, bir nevi sanayide Türkiye'nin rüştünün ispatlandığı mesajı verilmiştir.⁷⁴⁴ Buna paralel olarak 'Cumhuriyetin 50. Yılında

---

Türkyolu (Kocaeli), 4 Temmuz 1973, s.1. Ayrıca Kurul Başkanı İsmail Arar'ın gönderdiği bir yazı gereği Kocaeli Sanayi Fuarında bir 50. Yıl Pavyonunun da açılacağı haber verilmiştir. "Kocaeli Sanayi Fuarında...", **Türkyolu** (Kocaeli), 19 Ocak 1973, s.1; "Sanayi Fuarı Dolup...", **Türkyolu** (Kocaeli), 10 Temmuz 1973, s.1; "Kocaeli Sanayi Fuarının...", **Türkyolu** (Kocaeli), 15 Temmuz 1973, s.1. Fuarda Kara ve Hava Kuvvetlerinin bütün sınıflarının en hafif silahtan jet uçağına kadar silahlar ile sahra hastanesi kuracak şekilde katılacağı açıklanmıştır. "Silahlı Kuvvetler ve 50. Yıl...", **Türkyolu** (Kocaeli), 30 Eylül 1973, s.3; "Fuarda Sanayi ve Ordu...", **Türkyolu** (Kocaeli), 23 Eylül 1973, s.1.

⁷³⁰ "Vilayette 50. Yıl İçin...", **Çukurova** (Adana), 22 Eylül 1973, s.5; "Sanayi Sergisi 18 Ekim'de Açılıyor", **Çukurova** (Adana), 2 Ekim 1973, s.1; "Sanayi Sergisi Bugün...", **Çukurova** (Adana), 18 Ekim 1973, s.1.

⁷³¹ "Mersin'de 50. Yıl Sergileri Açıldı...", **Çukurova** (Adana), 2 Ekim 1973, s.1.

⁷³² "Bursa'nın Geleneksel...", **Haber** (Bursa), 30 Eylül 1973, s.3; "50nci Yılda Fotoğraf...", **Haber** (Bursa), 29 Ekim 1973, s.1; "Bursa Sanayi...", **Haber** (Bursa), 30 Ekim 1973, s.1.

⁷³³ "İlimizde Bir Fuar Açılması...", **Elâzığ** (Elâzığ), 5 Nisan 1973, s.1; "Cumhuriyetin 50. Yıldönümü...", **Elâzığ** (Elâzığ), 22 Ağustos 1973, s.1.

⁷³⁴ "A.Fuarı 50. Yılda...", **Emel** (Kayseri), 2 Nisan 1973, s.1; "Anadolu Fuarı Açılıyor", **Emel** (Kayseri), 27 Eylül 1973, s.1; "Sanayi Odasının Haberleri...", **Emel** (Kayseri), 27 Eylül 1973, s.1; "Anadolu Fuarı Yarın...", **Emel** (Kayseri), 24 Ekim 1973, s.1; "Fuar Bugün Açılıyor", **Emel** (Kayseri), 25 Ekim 1973, s.1; "Kayseri Anadolu Fuarı...", **Bugün**, 26 Ekim 1973, s.1.

⁷³⁵ "Sergide Gaziantep Sanatkarının...", **Güney Postası** (Gaziantep), 13 Eylül 1973, s.1; "Cumhuriyetin 50. Yıl...", **Elâzığ** (Elâzığ), 31 Mart 1973, s.1.

⁷³⁶ "Mardin'de 50. Yıl...", **Devrim** (Manisa), 24 Eylül 1973, s.1.

⁷³⁷ "Fuar Dün Törensiz...", **Yeni Konya** (Konya), 6 Ağustos 1973, s.1.

⁷³⁸ "50nci Yıl İçin Zonguldak'ta...", **Haber** (Zonguldak), 31 Ağustos 1973, s.1.

⁷³⁹ "Sergilere Gereken...", **Çorum** (Çorum), 10 Eylül 1973, s.1.

⁷⁴⁰ "İstanbul Sanayi Odası...", **Akşam**, 21 Eylül 1973, s.1.

⁷⁴¹ "50nci Yılda Enerji...", **Bugün** (Kars), 6 Ağustos 1973, s.1; "Ellinci Yılda Enerji...", **Devrim** (Çanakkale), 2 Ağustos 1973, s.3; "50. Yılda Bir Enerji...", **Ses** (Aydın), 14 Ağustos 1973, s.2.

⁷⁴² "50. Yılda Bir...", **Bitlis Birlik** (Bitlis), 15 Ağustos 1973, s.3.

⁷⁴³ "50. Yıl Sanayi Kongresi", **Vatan**, 3 Eylül 1973, s.1; "50. Yıl Sanayi...", **Zafer**, 4 Eylül 1973, s.1; "Bor Madenleri Devletleştirilmeli", **Cumhuriyet**, 1 Eylül 1973, s.1.

⁷⁴⁴ "Sayın Necati Kırmacı", **Kahramanmaraş Postası** (Kahramanmaraş), 6 Ekim 1973, s.1.

Türk Madenciliğinin Durumu' adlı yazı yarışması düzenlenmiş,⁷⁴⁵ ayrıca, Eskişehir'de Gökçekaya⁷⁴⁶ ve İçel'de Kadıncık-2 hidroelektrik santralleri,⁷⁴⁷ Antalya'da zeytinyağı,⁷⁴⁸ Afyon'da saman kâğıt fabrikalarının⁷⁴⁹ ve Sivas'ta 50. Yıl sitesinin açılacağı bildirilmiştir.⁷⁵⁰ Bu alanda da bazı tesislerin planlanmasına rağmen 50. Yılda açılmayacağı basında eleştirilmiştir. Seydişehir Alüminyum Tesisleri, İskenderun Demir Çelik Fabrikası,⁷⁵¹ Havza Süt Fabrikası⁷⁵² ve Kars Çimento Fabrikası açılmamış, Cumhuriyetin ilanından beri ilk defa bir fabrika temelinin atıldığı söylenen Kars'ta yıllardır inşaatın bitirilememesi,⁷⁵³ Hakkâri'de ise hiçbir yatırımın yapılmamasına tepki gösterilmiştir.⁷⁵⁴

Bazı kurum ve kuruluşlar tanıtıcı film, televizyon yayını ve kitap yayımı yapacağını da açıklamıştır. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı '50 Yılda Yurdumuzda Enerji ve Doğal Kaynaklar' adlı bir kitap, PETKİM bir bülten⁷⁵⁵ ile tanıtıcı film ve televizyon programı⁷⁵⁶ ve Kayseri Sanayi Odası bir reklam filmi⁷⁵⁷ hazırlatacaklarını açıklamışlardır. İş Bankası da Ankara, İzmir ve İstanbul'da millî ekonomiye katkısını ve gelişimini gösterecek sergiler tertiplemiştir.⁷⁵⁸

⁷⁴⁵ "Yarışmamızda Derece Alanlar...", **Madenci**, Yıl:4, sa:43, Ekim 1973, s.6; "Maden İşçileri Federasyonunun...", **Haber** (Zonguldak), 19 Ekim 1973, s.1.

⁷⁴⁶ "Gökçekaya Hidroelektrik...", **Ses** (Aydın), 5 Mayıs 1973, s.2; "Gökçekaya Barajı...", **Bingöl** (Bingöl), 20 Ağustos 1973, s.1; "Çukurova'da Kadıncık 2...", **Kahramanmaraş Postası** (Kahramanmaraş), 16 Ağustos 1973, s.3; "Gökçekaya Barajının...", **Zafer**, 13 Ağustos 1973, s.1.

⁷⁴⁷ "Kadıncık-2 Sanralı 50.ci...", **Hâkimiyet** (İçel), 5 Eylül 1973, s.1.

⁷⁴⁸ "Antalya Zeytinyağı Fabrikası...", **Ses** (Aydın), 22 Eylül 1973, s.2.

⁷⁴⁹ "Afyon Saman Kağıdı...", **Türkyolu** (Kocaeli), 12 Ağustos 1973, s.1.

⁷⁵⁰ "Sivas'ta 50. Yıl...", **Tokat** (Tokat), 17 Ekim 1973, s.1.

⁷⁵¹ "50. Yılda Hizmete...", **Yeni Ortam**, 5 Ekim 1973, s.1.

⁷⁵² "Havza Süt Fabrikasının...", **Edirne** (Edirne), 26 Ekim 1973, s.1.

⁷⁵³ "Yıllardan Beri Devam...", **Bugün** (Kars), 20 Eylül 1973, s.1.

⁷⁵⁴ İ. Hatipoğlu, "50inci Yıla Girerken", **Hakkâri Sesi** (Hakkâri), 25 Ekim 1973, s.1.

⁷⁵⁵ "Cumhuriyetin 50. Yılından İzlenimler", **Petkim Haber Bülteni**, sa:16, Kasım 1973, s.4.

⁷⁵⁶ "Film Çalışmaları Tamamlandı", **Petkim Haber Bülteni**, sa:13, Temmuz-Ağustos 1973, s.3.

⁷⁵⁷ "50. Yılda Kayseri'deki...", **Emel** (Kayseri), 30 Mayıs 1973, s.1.

⁷⁵⁸ "İş Bankası 50. Yıl...", **Devrim** (Manisa), 24 Ekim 1973, s.1.

2.2.4.2. Bayındırlık

Kutlamalar kapsamında maddi unsurlar kuşkusuz bayındırlık, imar ve iskân alanında yapılan etkinlikler içerisinde yer almıştır. Bayındırlık Bakanlığı diğer gelişmelerin haricinde 50 yıllık çalışmaları anlatan bir kitap, izahlı albüm, kısa metrajlı filmler hazırlanacağını ve sergiler açılacağını;⁷⁵⁹ İmar ve İskân Bakanlığı ise sergi, bakanlığı ilgilendiren konularda bir kitap, televizyon ve radyo programları yaptıracağını programında belirtmiştir.⁷⁶⁰

Cumhuriyetin 50. Yılı Kutlamalarının prestij olayı kuşkusuz bir bayındırlık faaliyeti olan Boğaziçi Köprüsü'nün açılışı olacaktır. Kutlamalara damgasını vuracak bu açılışın hazırlık safhası, ulusal ve yerel basın tarafından üzerinde en çok durulan konu olmuştur. Tabliyelerin yerleştirilmesinden⁷⁶¹ bağlantı yollarının yapılmasına,⁷⁶² asfalt dökülmesinden⁷⁶³ kullanılacak lambalara,⁷⁶⁴ dünyadaki büyüklük sırasından⁷⁶⁵ açılış hazırlıklarına,⁷⁶⁶ şantiyede meydana gelen hırsızlık olayından⁷⁶⁷ denetleme ve inceleme için gelen devlet görevlilerine, isim verme tartışmalarından, köprünün günlük hayatta sağlayacağı kolaylıklar⁷⁶⁸ ve mahsurlarına,⁷⁶⁹ gerekli olup olmadığı tartışmalarından⁷⁷⁰ kurulan özel

⁷⁵⁹ “Bayındırlık Bakanlığının Cumhuriyetimizin...”, **50. Yıl Kutlama Bülteni**, Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara, sa:8, 01/04/1973, s.4.

⁷⁶⁰ “İmar ve İskân Bakanlığının...”, **50. Yıl Kutlama Bülteni**, Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara, sa:10, 01/06/1973, s.4.

⁷⁶¹ “23 Tabliye Kaldı”, **Dünya**, 2 Şubat 1973, s.1; “Boğaz Köprüsünün Son...”, **Haber**, 23 Mart 1973, s.2.

⁷⁶² “Boğaz Köprüsü Bitiyor...”, **Halkın Sesi** (Samsun), 4 Mayıs 1973, s.3.

⁷⁶³ “Boğaz Köprüsünün Yol...”, **Dumlupınar** (Kütahya), 25 Ocak 1973, s.1.

⁷⁶⁴ “Boğaz Köprüsünün...”, **Çankırı** (Çankırı), 17 Eylül 1973, s.1.

⁷⁶⁵ “Boğaz Köprüsü Dünya Çapında...”, **Demokrat Çoruh** (Artvin), 5 Mayıs 1973, s.1; “Boğaz Köprüsü Dünya’da...”, **Bugün**, 15 Haziran 1973, s.1

⁷⁶⁶ “Boğaziçi Köprüsü Açılışa...”, **Bugün**, 28 Ekim 1973, s.1; “Boğaz Köprüsüne Asılacak”, **Dünya**, 22 Ekim 1973, s.3; “Açılış Töreni Hazırlıkları...”, **Dünya**, 25 Ekim 1973, s.1; “Bir Hafta Sonra...”, **Hürriyet**, 17 Mart 1973, s.1; “Köprüye Dünyanın En...”, **Haber Ordu** (Ordu), 22 Ekim 1973, s.1.

⁷⁶⁷ “Boğaz Köprüsü Şantiyesinden...”, **Hamle** (Giresun), 16 Mart 1973, s.2.

⁷⁶⁸ “Sayın Okuyucular”, **Polis Magazin**, Yıl:16, C:8, sa:7, Temmuz 1973, s.1; **Çukurova** (Adana), 3 Ekim 1973, s.1; Şevket Petek, “Boğaz Köprüsü”, **Haber** (Bursa), 27 Mayıs 1973, s.2.

⁷⁶⁹ “Boğaz Köprüsü 1990’da...”, **Cumhuriyet**, 13 Mart 1973, s.1; “Boğaz Köprüsü Açılınca...”, **Cumhuriyet**, 11 Mayıs 1973, s.1.

⁷⁷⁰ Petek, “Boğaz Köprüsü”, **Haber** (Bursa), 23 Şubat 1973, s.2.

koruma polis teşkilatına,⁷⁷¹ ekonomik olarak faydalarından⁷⁷² uluslararası toplantılarda bahsedilmesine⁷⁷³ kadar tüm gelişme ve yorumlar basında takip edilmiştir. Köprü'nün yapımı Türkiye'de bu dönem o kadar çok önemsenmiştir ki 1973 yılı 23 Nisan Millî Hâkimiyet Bayramı tören geçidinde çocuklar tarafından büyük bir maketi dahi taşınmıştır.⁷⁷⁴ Açılışa hazır hale gelmesi için yapılan çalışmalar 10 Eylül 1973'te tamamlanmış;⁷⁷⁵ çevre yolunun yapımına devam edilmiştir.⁷⁷⁶ Açılıştan önce mevcut cumhurbaşkanları, başbakan, bakanlar ve gazeteciler köprüden geçmişlerdir.⁷⁷⁷ Özellikle cumhurbaşkanları, başbakan ve bakanların bu geçişleri Asya tarafından Avrupa tarafına yapmaları dikkat çekmiştir. Köprü ile ilgili birçok konuya değinilmiştir. Burada üzerinde durulan mesaj köprü'nün yapımında Türk işçi, teknisyen ve mühendislerinin de büyük payı olduğu⁷⁷⁸ ve bununla gurur duyulmasıdır.⁷⁷⁹

İsim verme tartışmaları düşünüldüğünün aksine basında çok fazla yer bulmamıştır. Boğaz Köprüsü olarak anılan köprüye Boğaziçi Köprüsü adı verilmiştir.⁷⁸⁰ Köprü'nün tabliyelerinin birleştirilmesinden sonra, halkın köprüden geçmek istediği yönünde taleplerin geldiği düşünülmektedir. Öyle ki köprüden halkın Avrupa'dan Asya tarafına geçişine izin verileceği haberi verilmiş⁷⁸¹; ancak aşırı talepten dolayı daha sonra vazgeçilmiştir.⁷⁸² Köprü'nün açılış töreninde de hangi taraftan karşıya geçileceğine önem verildiği ve tartışmalar içinde bir de

⁷⁷¹ "Köprü Müdürü Göreve...", **Hürriyet**, 8 Şubat 1973, s.1; "Boğaz Köprüsü...", **Cumhuriyet**, 7 Ekim 1973, s.1.

⁷⁷² "Boğaz Köprüsünün...", **Bitlis Birlik** (Bitlis), 31 Ekim 1972, s.2; "Altın Yumurtlayan Tavuk...", **Çankırı** (Çankırı), 10 Ekim 1973, s.1.

⁷⁷³ "Boğaz Köprüsü Dünya Çapında...", **Demokrat Çoruh** (Artvin), 5 Mayıs 1973, s.1; "Ulaştırma Bakanı Boğaz...", **Munzur** (Tunceli), 20 Haziran 1973, s.1; "Dünyanın Gözü Boğaz Köprüsünde...", **Hürriyet**, 15 Şubat 1973, s.2.

⁷⁷⁴ Görsel için bk. Ek-10. **Bursa 1973 İl Yıllığı**, Ajans-Türk Matbaacılık, Ankara, ty, s.103.

⁷⁷⁵ "Köprüyü Yapanlar...", **Çankırı** (Çankırı), 11 Eylül 1973, s.1; "Boğaz Köprüsü 50nci...", **Hakkâri Sesi** (Hakkâri), 13 Eylül 1973, s.1.

⁷⁷⁶ "Boğaz Köprüsü 32...", **Hamle** (Giresun), 11 Eylül 1973, s.3.

⁷⁷⁷ "Korutürk Boğaz Köprüsünde", **Dünya**, 8 Temmuz 1973, s.1; "Cumhurbaşkanı Sunay Boğaz...", **Haber**, 11 Mart 1973, s.1; "Bakan ve Davetliler...", **Haber**, 11 Mayıs 1973, s.1; "Boğaz Köprüsünde Araç...", **Hürriyet**, 2 Şubat 1973, s.1; "İlk Defa Otomobil İle...", **Hürriyet**, 11 Haziran 1973, s.1; "Korutürk Boğaz Köprüsünden...", **Hürriyet**, 8 Temmuz 1973, s.1; "Başbakan Boğaz Köprüsünü...", **Hürriyet**, 23 Temmuz 1973, s.1; İhsan Onur, "Köprüden Görünüş Emsalsizdi", **Cumhuriyet**, 25 Nisan 1972, s.1; "Sunay Köprüyü Geçti", **Cumhuriyet**, 11 Mart 1973, s.1; "Asya-Avrupa Birleşti", **Bugün**, 11 Mayıs 1973, s.1; "Asya-Avrupa Arası", **Akşam**, 10 Haziran 1973, s.2; "Başbakan Talu Boğaz...", **Bugün**, 16 Haziran 1973, s.1.

⁷⁷⁸ "Boğaziçi Köprüsünün 60...", **Cumhuriyet**, 23 Mart 1973, s.1.

⁷⁷⁹ "Türk İşçisiyle İftihar...", **Hürriyet**, 18 Mayıs 1973, s.1.

⁷⁸⁰ "Belediye", **Tutum**, Yıl:7, sa:345, ty, s.20; "Boğaziçi Köprüsünden Yayalar...", **Haber**, 15 Eylül 1973, s.1.

⁷⁸¹ "Halk 17 Nisan'da...", **Cumhuriyet**, 9 Nisan 1973, s.1.

⁷⁸² "Halkın, Boğaz Köprüsünden...", **Cumhuriyet**, 12 Nisan 1973, s.1.

orta yolun bulunduğu görülmektedir. Yalnızca Zafer Gazetesi'nde yer alan habere göre açılışı Asya'yı temsilen Hindistan Cumhurbaşkanı V.V. Giri ile Avrupa'yı temsilen Batı Almanya Cumhurbaşkanı Gustav Heinemann yapacaktı. Köprünün ortasına kadar karşılıklı yürüyerek gelecekler ve el sıkışıp Cumhurbaşkanı ile birlikte kurdeleyi keserek açacaklardı.⁷⁸³ Bunun yanında zaman zaman tartışılan Atatürk'ün sağ olması durumunda hangi partiyi destekleyeceği, yapılan işler konusunda nasıl tavır takınacağı vb. söylemler köprü için de gündeme gelmiştir. Hem köprünün planlarını yapan şirketin ortaklarından Sir Ralph Fireman "*Atatürk sağ olsaydı, Avrupa ile Asya arasındaki daha yakın bağların pratik sembolü olan Boğaz Köprüsünü beğenecekti*" açıklaması⁷⁸⁴ hem de köprünün yapım kararını alan hükûmetin başbakanı Süleyman Demirel'in Uluslararası Karayolu Federasyonu tarafından Boğaz Köprüsü'nün yapımında üstlendiği rolden dolayı 'Yılın Adamı' ödülüne layık görülmesi Batı dünyasının da köprüye önem verdiğini göstermektedir.⁷⁸⁵

Köprünün açılışının yanında yapılması planlanan ve Batı dünyasının takip ettiği bir başka yatırım da Keban Barajıdır. 29 Ekim'de su tutması planlanan barajın tabanında mağaralar tespit edilmesi açılışı geciktirmiştir.⁷⁸⁶ Bu gecikme barajın boşuna yapıldığı ve su tutmasının mümkün olmadığı söylentilerine neden olmuştur.⁷⁸⁷ Millî haysiyet meselesi olarak görüldüğü söylenen barajla ilgili bu son gelişmenin, Alman Der Spiegel Dergisi'nde kepazelik olarak nitelendirildiği aktarılmıştır.⁷⁸⁸

Bunların haricinde ulaşım ile ilgili çeşitli gelişmeler de yaşanmıştır. Burdur'da 50. Yıl Bulvarı⁷⁸⁹ ve Burdur-Fethiye karayolunun işletmeye açılacağı,⁷⁹⁰ İstanbul metrosunun temellerinin atılacağı⁷⁹¹ ve yine İstanbul'da bazı üretimhanelerin trafiği rahatlatmak

⁷⁸³ "İki Cumhurbaşkanı Köprüde...", **Zafer**, 21 Mayıs 1973, s.1.

⁷⁸⁴ "Boğaz Köprüsünün Gelir...", **Dumlupınar** (Kütahya), 3 Eylül 1973, s.1.

⁷⁸⁵ "Haftanın Olayı", **Tutum**, Yıl:7, sa:352, ty, s.5; "Resimli Gazete", **Hayat**, sa:46, 8 Kasım 1973, s.44.

⁷⁸⁶ "50. Yılda Fırat'ın...", **Hürriyet**, 19 Ekim 1973, s.6.

⁷⁸⁷ "Keban Barajı İnşaatı...", **Demokrat Çoruh** (Artvin), 14 Mayıs 1973, s.1; "Cumhuriyetin 50. Yılında...", **Haber**, 11 Mayıs 1973, s.2.

⁷⁸⁸ "50. Yılda Büyük Fiyasko: Keban...", **Akşam**, 21 Eylül 1973, s.1.

⁷⁸⁹ "40 Metre Genişliğinde...", **Burdurun Sesi** (Burdur), 9 Ocak 1973, s.1; "Yakında İstimlak İşlerine...", **Burdurun Sesi** (Burdur), 30 Ocak 1973, s.1.

⁷⁹⁰ "Burdur-Fethiye Arası...", **Burdurun Sesi** (Burdur), 30 Nisan 1973, s.1.

⁷⁹¹ "Atabey: Metronun Temeli...", **Haber**, 10 Mayıs 1973, s.1.

maksadıyla farklı bir bölgeye taşınacağı açıklanmıştır.⁷⁹² Boğaz Köprüsü başka asma köprülerin de yapılabileceği algısını yaratmış olacak ki Nevşehir Avanos'ta yapılan asma köprünün Boğaz Köprüsü'nden daha önce bitirilerek ilk asma köprü olacağı basına yansımıştır.⁷⁹³ Bursa'da 3000 yeni aboneye telefon cihazı verilmesi ise yaygınlaşmakta olan yeni teknolojik gelişmelerin de 50. Yıl vesilesiyle halka ulaştırılmaya çalışıldığına örnektir.⁷⁹⁴ Bu alanda tartışmalı gelişmeler de yaşanmıştır. Kastamonu'da bir sokağa 'Cumhuriyet Çıkmazı' isminin verilmesi küstahlık olarak nitelenmiş ve sert şekilde eleştirilmiştir.⁷⁹⁵ tepkiler sonucu belediye tabelayı kaldırmıştır.⁷⁹⁶ Ankara Kızılay Meydanına 50. Yıldan bir ay önce alt geçit yapmak için inşaat başlatılması örneğinde olduğu gibi⁷⁹⁷ bir kısım icraatların zamanlaması da eleştirilmiştir.

Kutlamalar kapsamında şehircilik kapsamında çeşitli yapı işleri de hayata geçirilmeye çalışılmıştır. Konut ihtiyacının giderilmeye çalışılması kapsamında 50. Yıl Mahallesi ismi verilecek bir mahallenin Edirne'de kutlamalara yetişeceği, bunun için bir kooperatif kurulduğu ve konu ile valinin bizzat ilgilendiği açıklanmıştır.⁷⁹⁸ İstanbul'da da Ankara Asfaltı bölgesinde yer alan Göztepe Kavşağı Mahallesine gecekonduların yapıldığı ve buraya 50. Yıl Mahallesi isminin verildiği, ayrıca yapılan bir panoya da Türk Bayrağı ve 50. Yıl ambleminin asıldığı; ancak bunların yıkılacağı İstanbul valisince duyurulmuştur.⁷⁹⁹ Bir yerleşim yeri kurulması da İçel Tarsus'ta gündeme gelmiş, belediyenin bir Atatürk şehri kuracağı açıklanmış ancak ilerleyen tarihlerde üzerinde durulmamıştır.⁸⁰⁰

Kamu binalarının yetersiz kaldığı yönünde eleştirilerin olduğu Antalya'da önemli girişimlerde bulunduğu ve son dönemde Cumhuriyet dönemi boyunca yapılmayan yatırımlara başlandığı aktarılmıştır.⁸⁰¹ Türk Belediyecilik Birliğinin yeni binasını 50. Yılda

⁷⁹² Onur, "Cumhuriyetin 50. Yıldönümüne...", **Cumhuriyet**, 31 Mart 1972, s.5.

⁷⁹³ Hüseyin Uvez, "Türkiyenin İkinci Asma Köprüsü", **Lale** (Nevşehir), 27 Eylül 1973, s.1.

⁷⁹⁴ "50. Yıl Şerefine...", **Haber** (Bursa), 19 Ekim 1973, s.1.

⁷⁹⁵ "Ne Biçim Sokak...", **Karadeniz** (Kastamonu), 19 Ekim 1973, s.1.

⁷⁹⁶ "Belediye Jet Hızı...", **Karadeniz** (Kastamonu), 22 Ekim 1973, s.1.

⁷⁹⁷ Bedrettin Tuncel, "Anmalar, Kutlamalar", **Cumhuriyet**, 29 Eylül 1973, s.2.

⁷⁹⁸ "Bin Evler Yapı...", **Edirne** (Edirne), 20 Ocak 1973, s.1; "Vali Mustafa Karaer...", **Edirne** (Edirne), 25 Ocak 1973, s.1.

⁷⁹⁹ "50. Yıl Mahallesi...", **Çankırı** (Çankırı), 19 Mart 1973, s.1.

⁸⁰⁰ "Tarsus Belediyesi Cumhuriyetin...", **Hâkimiyet** (İçel), 2 Mart 1973, s.2.

⁸⁰¹ "Cumhuriyet Devrinin 50 Yıllık Ömrü...", **Şelale** (Antalya), 18 Ekim 1973, s.1.

açacağı,⁸⁰² Aydın’da yapılan şehir maketinin İl Encümeni tarafından çok beğenildiği⁸⁰³ ve Edirne Uzunköprü’de 50. Yılda açılması planlanan Belediye İş Hanının yapımının devam ettiği⁸⁰⁴ ve Burdur’un Çavdır Nahiyesinde 6 tesisin açılacağı bildirilmiştir.⁸⁰⁵ Bazı alanlarda beklentilerin bulunduğu genel af, genel bir imar affının da gündeme gelmesinin yolunu açmıştır. Konu mecliste gündeme gelmiş; fakat bu kapsamda bir çalışma olmadığı İmar ve İskân Bakanınca açıklanmıştır.⁸⁰⁶

Sorunların çözümü için bir dönüm noktası olarak görülen 50. Yılda çeşitli vaatler de verilmiştir. Balıkesir’in içme suyu sorununun çözüleceği,⁸⁰⁷ İzmir’de ise 50. Yıl için heykel yapılmayacağı, bunun yerine su için çeşme yapılacağı, gecekondularda yaşayan vatandaşların su ihtiyacının karşılanması halinde çifte bayram yapılacağı açıklamıştır.⁸⁰⁸ Hatay⁸⁰⁹ ve Niğde’de park,⁸¹⁰ Ankara’da modern bir sebze hali yapılması yönündeki çalışmaların devam ettiği yönünde haberler de yer almıştır.⁸¹¹

Diğer alanlarda olduğu gibi konferans, sergi, yayın ve yazı yarışmaları düzenlenmiştir. Kahramanmaraş İl Halk Kütüphanesinde ‘50. Yılda Bayındırlığımız’ konulu konferans,⁸¹² Boğaziçi Üniversitesi’nde ‘Uluslararası Zemin Mekaniği ve Temel İnşaatı Konferansı’ düzenleneceği bildirilmiştir.⁸¹³ Bayındırlık Bakanlığınca ‘Bayındırlık İşlerinde Elli Yılda Yapılan Hizmetler’⁸¹⁴, Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları (TCDD) Genel Müdürlüğünce ulaştırma hizmetlerini kapsayan sergiler⁸¹⁵ ile İzmir’de ‘Balkanfila IV. İzmir

⁸⁰² Nuri Tortop, “Cumhuriyetimizin Ellinci Yılı Dolayısıyla”, **İller ve Belediyeler**, Yıl:29, sa:334, 335, 336, 337, Ağustos, Eylül, Ekim ve Kasım 1973 (Özel Sayı), s.3.

⁸⁰³ “50. Yıl Aydın Maketi...”, **Ses** (Aydın), 15 Mayıs 1973, s.1.

⁸⁰⁴ “Uzun Köprü Belediye Başkanı...”, **Edirne** (Edirne), 3 Temmuz 1973, s.1.

⁸⁰⁵ “Çavdır Nahiyesi...”, **Burdurun Sesi** (Burdur), 26 Temmuz 1973, s.1.

⁸⁰⁶ “Toker: 50. Yılda...”, **Cumhuriyet**, 9 Ocak 1973, s.1; “Cumhuriyetin 50 Yılında İmar...”, **Siirt Sesi** (Siirt), 11 Ocak 1973, s.1.

⁸⁰⁷ “Şehrimizdeki İki Yeni Depodan...”, **Balıkesir Ekspres** (Balıkesir), 23 Ağustos 1973, s.1.

⁸⁰⁸ “Kibar’ın 50. Yıl Panoları”, **Hürriyet**, 7 Ağustos 1973, s.8.

⁸⁰⁹ “Belediyenin Yapmakta Olduğu...”, **Hatay** (Hatay), 4 Mayıs 1973, s.2.

⁸¹⁰ “Niğde Cumhuriyet Parkında...”, **Niğdenin Sesi** (Niğde), 18 Temmuz 1973, s.2.

⁸¹¹ **MMTD**, D:3, C:36, T:4, B:90, 05.04.1973, s.486.

⁸¹² “Sayın Azmi Erdoğan”, **Kahramanmaraş Postası** (Kahramanmaraş), 18 Ekim 1973, s.1.

⁸¹³ “Uluslararası Zemin Mekaniği...”, **Devrim** (Manisa), 13 Ağustos 1973, s.1.

⁸¹⁴ “Cumhuriyetimizin 50. Yıl Dönümü”, **Hürriyet**, 24 Ekim 1973, s.4; “Bayındırlık Faaliyetleri”, **Zafer**, 24 Ekim 1973, s.2.

⁸¹⁵ “Devlet Demiryolları...”, **Zafer**, 27 Ekim 1973, s.1.

73 Pul Sergisi' açılmış, çok sayıda katılımcı ziyaret etmiştir.⁸¹⁶ Tercüman Gazetesi ise ilk ve ortaokul sosyal bilgiler derslerine yardımcı '50. Yılda Çevre İncelemesi İlçeleriyle İstanbul' adlı bir kitap çıkarmıştır.⁸¹⁷ İmar ve İskân, Bayındırlık, Sanayi ve Teknoloji Bakanlıklarının Cumhuriyet devrinde meydana getirilen eserlerin sergilenmesi için bir sergi sarayı inşa edeceği de açıklanmıştır.⁸¹⁸ Türk Standartları Enstitüsü ise bir yazı yarışması açmış ve dereceye girenlerin ödülleri düzenlenen törenle 18 Ekim 1973 Dünya Standartlar Gününde verilmiştir.⁸¹⁹

50. Yıl kutlamaları ile ilgili Tarım Bakanlığı da bir program hazırlamış ve Merkez Sergi Salonunda tarım pavyonu açılacağını, tarımda 50 yıllık gelişmeyi anlatan bir kısa film yaptırılacağını, 50. Yıl Tarım Albümü ve Tarım Ürünleri Haritası adlı eserler hazırlanacağını; tarım meslek okullarında, üretme çiftliklerinde ve haralarda kutlama törenleri, fuar, sergi ve panayırlara katılım sağlanarak, mahsul teşvik müsabakaları yapılacağını ve radyo konuşmaları hazırlanacağını açıklamıştır.⁸²⁰ Köy İşleri Bakanlığı ise benzer şekilde bakanlık faaliyetleri ile ilgili kitaplar yayınlanacağını, kısa film hazırlanacağını, fuar ve sergilere katılım sağlanacağını, radyo ve televizyon programları yaptırılacağını bildirmiştir.⁸²¹

Cumhuriyet Gazetesi'nde 7 Haziran 1972'de Afet İnan ile yapılan bir röportajda 50. Yılda 'İdeal Cumhuriyet Köyü' projesinin uygulanması gerektiğini açıklamış, bu tip köylerin her ilde ve özellikle Ankara'da kurulmasını önermiş⁸²² ve konuyla ilgili kitabında da bu projeye dikkat çekmiştir.⁸²³ İlk kez CHP'nin 1969 Genel Seçim Bildirgesinde gündeme getirdiği, daha çok tarıma dayalı küçük sanayinin gelişmesi ve köyden kente olan aşırı göçün

⁸¹⁶ Kamuran Günseli, "Cumhuriyetimizin 50. Yılında Türk Filatelisi", **Türk Pulları Haberler Dergisi**, Yıl:15, sa:102-103, Ocak-Şubat 1974, s.4-5; **Türk Pulları Haberler Dergisi**, Yıl:15, sa:98-101, Eylül-Aralık 1973.

⁸¹⁷ "Cumhuriyetin 50. Yılında...", **Tercüman**, 17 Eylül 1973, s.1.

⁸¹⁸ **BCA**, 30.18.1.2.231.20.21.

⁸¹⁹ "Bu Sayımız", **Standart**, Yıl:12, sa:142, Ekim 1973, s.1.

⁸²⁰ "Tarım Bakanlığının Cumhuriyetin...", **50. Yıl Kutlama Bülteni**, Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara, sa:10, 01/06/1973, s.4.

⁸²¹ "Köy İşleri Bakanlığının...", **50. Yıl Kutlama Bülteni**, Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara, sa:12, 01/08/1973, s.4.

⁸²² İnan, "50. Yıl Köyleri...", **Cumhuriyet**, 7 Haziran 1972, s.1,7.

⁸²³ A. Afetinan, **Cumhuriyetin 50. Yılı İçin Köylerimiz**, TTK Yay., Ankara, 1978, s.68.

azaltılması, köylünün kooperatifler aracılığıyla refahının artırılması, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarının karşılanması amaçlarını taşıyan Köykent Projesinin⁸²⁴ benzeri olan ancak sadece elektrik, su ve ulaşım gibi temel ihtiyaçların karşılanmasını hedefleyen, Köy İşleri ve ilgili diğer bakanlıkların programında olmamasına rağmen yerel gazetelerden Türkiye genelinde il bazında birer Cumhuriyet Köyü oluşturulduğu veya mevcut köylerin Cumhuriyet köyüne veya örnek köylere dönüştürüldüğü anlaşılmaktadır. Cumhuriyet köylerinin belirlenme kriterlerinin neler olduğuna ulaşılammış, uygulamayla ilgili hazırlıklar bu dönemde devam etmiştir. Belirlenen Cumhuriyet köylerinin tüm temel altyapı ihtiyaçlarının karşılanması hedeflenerek örnek köyler oluşturulmaya çalışıldığı düşünülmektedir. Bu kapsamda yapılan çalışmalar Malatya,⁸²⁵ Adıyaman,⁸²⁶ Balıkesir,⁸²⁷ Bursa,⁸²⁸ Çorum,⁸²⁹ Eskişehir,⁸³⁰ Kars⁸³¹ ve Tunceli⁸³² yerel basınına da yansımış, Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi de bu çerçevedeki köylerin projelerinin ücretsiz yapılacağını açıklamıştır.⁸³³ Elektriği ve yolu bulunmayan diğer köylere bu hizmetlerin ulaştırılmaya çalışılması köy kalkınması kapsamında gösterilen diğer çabalardır. Adana'da 50,⁸³⁴ Isparta'da 2⁸³⁵ ve Kastamonu'da 30⁸³⁶ köye elektrik verileceği; Edirne,⁸³⁷ Kütahya⁸³⁸ ve Tekirdağ'da⁸³⁹ köy yollarının yapım ve tadilatının devam ettiği duyurulmuştur. Üzerinde

⁸²⁴ **CHP'nin Düzen Değişikliği Programı**, Ulusal Basımevi, Ankara, 1969, s.6.

⁸²⁵ "Cumhuriyet Köyünün Parsel...", **Güneş** (Malatya), 6 Nisan 1973, s.1.

⁸²⁶ "İlimizde Örnek Bir Cumhuriyet...", **Yaman Ses** (Adıyaman), 9 Şubat 1973, s.1.

⁸²⁷ "Cumhuriyet'in 50. Yıl Dolayısıyla...", **Balıkesir Ekspres** (Balıkesir), 12 Ocak 1973, s.1.

⁸²⁸ "Bursa'da Cumhuriyet Köyü...", **Haber** (Bursa), 24 Mart 1973, s.1; "Kuşboğazı, Cumhuriyet Köyü...", **Haber** (Bursa), 14 Ekim 1973, s.3.

⁸²⁹ "Ortaköye Bağlı Karahacip...", **Çorum** (Çorum), 30 Mayıs 1973, s.1.

⁸³⁰ "50.ci Yıldönümü İçin...", **İstikbal** (Eskişehir), 20 Ocak 1973, s.1; "Sekiören Köyü'nün 2. Elli Üç...", **İstikbal**, (Eskişehir), 5 Mart 1973, s.1.

⁸³¹ "Cumhuriyetin 50.Yıl Köyü...", **Bugün** (Kars), 4 Nisan 1973, s.1.

⁸³² "Arazileri Keban Gölü...", **Çankırı** (Çankırı), 26 Ekim 1973, s.2.

⁸³³ "D.M.M. Asi Cumhuriyetin 50. Yılı...", **İstikbal** (Eskişehir), 28 Mart 1973, s.1.

⁸³⁴ "50 Yılda 50 Köy...", **Çukurova** (Adana), 23 Ağustos 1973, s.1.

⁸³⁵ "Gedikli- Sarı Kabalı Köyleri...", **Demokrat** (Isparta), 21 Ekim 1973, s.1.

⁸³⁶ "Cumhuriyetin 50. Yıldönümüne...", **Karadeniz** (Kastamonu), 20 Ocak 1973, s.1.

⁸³⁷ "Cumhuriyetin 50. Yıl Dikkate...", **Edirne** (Edirne), 1 Aralık 1972, s.1.

⁸³⁸ "Okul İnşaatlarının Köy...", **Dumlupınar** (Kütahya), 27 Eylül 1973, s.1.

⁸³⁹ "Yol Tamamlandıktan Sonra...", **Yeni İnan** (Tekirdağ), 11 Ocak 1973, s.1.

durulan kooperatifleşme çabaları kapsamında Antalya, Isparta ve Burdur'da 69 köyde kooperatifler tarafından yatırımlar yapılmıştır.⁸⁴⁰

Üreticinin isteklendirilmesi ve köylerin temizlik anlayışına katkıda bulunulması amacıyla çeşitli etkinlikler de düzenlenmiştir. Bu kapsamda; Türkiye Ziraat Odaları Birliğince her ilden 3 başarılı çiftçi seçilmiş ve 50. Yıl madalyaları verilmiştir.⁸⁴¹ Edirne Valiliğince de en temiz köy ve en çalışkan köy yarışmaları düzenlenmiştir.⁸⁴² Buna benzer bir uygulama diğer illerde yapılmamış, valilik bu alanlarda farkındalık yaratmaya çalışmıştır.

Köylere yapılan çeşitli yatırımlar kapsamında Antalya'da Zeytin Yağı Fabrikası⁸⁴³ ve Tokat Sorgun'da mandıra açıldığı açıklanmıştır.⁸⁴⁴ Edirne'de Havza Peynir ve Tereyağı Fabrikasının⁸⁴⁵ ve Valinin de katılımıyla Sivas Direkli Köyünde 60 sığırlık tesis açılacağı ve girişine 50. Yıl takı kurulacağı, böylelikle köyün çifte bayram yapacağı bildirilmiştir.⁸⁴⁶ Köy etkinlikleri kapsamında ise Antalya Ormana Köyü'nde 28-30 Ağustos 1973'te üzüm bayramı düzenlenmiş,⁸⁴⁷ İzmir'de 20 Ekim'de Tarım Sergisinin açılacağı bildirilmiştir.⁸⁴⁸ Ziraat Bankası'nın hazırlattığı 15 dakikalık bir filmde Ticaret Bakanlığı, Ziraat Bankası, Halk Bankası, Et ve Balık Kurumu ile TMO'nun faaliyetleri anlatılmıştır.⁸⁴⁹

Yine kutlamalarla ilgili sembolik etkinliklerden Çay-Kur 'Cumhuriyet' isimli çay,⁸⁵⁰ Tekel Bakanlığı da 'Gazi' ve 'Cumhuriyet' isimli anı sigaralarının illerin nüfus oranına göre dağıtımının yapılarak satışa sunulacağını açıklamıştır.⁸⁵¹ Ankara Mv. Cengizhan Yorulmaz

⁸⁴⁰ "Köy İşleri Bakanlığının...", **Siirt Sesi** (Siirt), 29 Eylül 1973, s.2; "Güneyde 69 Köy...", **Demokrat Çoruh** (Artvin), 13 Eylül 1973, s.1; "Güneyde 69 Köy...", **Hâkimiyet** (İçel), 12 Eylül 1973, s.3; "Ispartamıza Bağlı Köylerde...", **Demokrat** (Isparta), 15 Mart 1973, s.1.

⁸⁴¹ "Türk Çiftçisi...", **Balıkesir Ekspres** (Balıkesir), 6 Ekim 1973, s.1; "Cumhuriyetimizin 50. Yılında...", **Edirne** (Edirne), 8 Ekim 1973, s.1; "İlimizin 3 Örnek...", **Edirne** (Edirne), 23 Ekim 1973, s.1.

⁸⁴² "Tertiplenen En Çalışkan Köy...", **Edirne** (Edirne), 17 Ekim 1973, s.1.

⁸⁴³ "Antalya Zeytinyağı Fabrikası...", **Bugün** (Kars), 2 Ekim 1973, s.1.

⁸⁴⁴ "Cumhuriyetin Ellinci Yılı...", **Tokat** (Tokat), 2 Kasım 1973, s.1-4.

⁸⁴⁵ "Havza Peynir Tereyağı...", **Edirne** (Edirne), 15 Eylül 1973, s.1.

⁸⁴⁶ "Cumhuriyetin 50. Yılında...", **4 Eylül** (Sivas), 11 Ekim 1973, s.1.

⁸⁴⁷ "Köy Postası", **Köyümüz**, Yıl:6, sa:19, Şubat 1974, s.7.

⁸⁴⁸ "Ege Tarım Sergisi", **Bugün Ticaret**, 3 Eylül 1973, s.1.

⁸⁴⁹ "Ziraat Bankası 50. Yıl ...", **Zafer**, 26 Ekim 1973, s.1.

⁸⁵⁰ "Cumhuriyet Çayı 29 Ekim'de...", **Denizli** (Denizli), 22 Ekim 1973, s.1; "50. Yılda Cumhuriyet Çayı...", **İstikbal** (Eskişehir), 14 Haziran 1973, s.1. Çayın ambalaj görseli için bk. Ek-11.

⁸⁵¹ "Ellinci Yılda Gazi...", **Haber**, 19 Mayıs 1973, s.1; "Cumhuriyet Sigarası...", **Denizli** (Denizli), 23 Ekim 1973, s.1; "Cumhuriyetin 50. Yılı...", **Zafer**, 28 Temmuz 1973, s.1. Sigara paketleri görselleri için bk. Ek-12.

çiftçilerin borçlarının 10 yıl eşit taksite bölünerek ödenmesi hakkında kanun teklifi vererek 50. Yıla atıfta bulunmuştur.⁸⁵² Tarımla ilgili eğitim faaliyetleri de düzenlenmiştir. 22 Ekim 1973'te 'Cumhuriyetin 50. Yılında Tarımsal Eğitim' toplantısında konuşan İsmet İnönü, tarım ürünlerinin kalitesinin artırılması gerektiğine, Ziraat Fakültelerinin kurulmasına, verimin artması ile artan nüfusu besleyebilecek kadar ürün yetiştirilebilmesi gerektiğine vurgu yapmış ve toprak reformuyla ilgili yaşanan sorunlara dikkat çekmiştir.⁸⁵³ Antalya'da ise çiftçilerin faydalanması için eğitici bir broşür basılarak dağıtılmıştır.⁸⁵⁴ Köy Öğretmenleri İle Haberleşme ve Yardımlaşma Derneği de sadece ilkokul öğretmenlerinin katılabileceği 'Cumhuriyetin Türk Köyüne Getirdikleri' adlı bir yazı yarışması düzenlemiştir.⁸⁵⁵ Celal Kargılı bu alanda da TBMM'de soru önermeleri vererek Türkiye'deki traktör,⁸⁵⁶ traktörle işlenen tarım arazisi alanları, canlı hayvan sayısı ve veteriner sayısı hakkında bilgi talep etmiştir.⁸⁵⁷

50. Yıl kutlama etkinlikleri arasında en yaygın yapılanlardan biri de 50. Yıl, Atatürk ve Cumhuriyet isimleriyle orman, koruluk ve fidanlıklar oluşturulmasıdır. Bu çalışma Orman Bakanı Selahattin İnal tarafından 1973'ün ağaçlandırma seferberliği yılı ilan edildiği şekilde duyurulmuştur.⁸⁵⁸ Tüm il ve ilçelerde çeşitli genişlikteki alanlarda ağaçlandırma yapılmış, mevcut ağaçlık alanlar genişletilmiştir. Ağaçlandırma konusu basında yer almış, Şükrü Saraçoğlu Barış Gazetesi'nde yer alan yazısında Cumhuriyet ormanları kurulacağı yönündeki haberlerin halkı mutlu ettiğini, İç Anadolu, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerine öncelik verilmesi gerektiğini belirterek, dikilen fidanların kuruması durumunda Atatürk'ün ruhunun incineceğine dikkat çekmiştir.⁸⁵⁹

(<https://www.osmanlimezat.com/urun/6679940/bakkaliye-tekeli-gazi-sigarasi-8-5x10-5cm-bos>), Erişim Tarihi: 12 Eylül 2023; (<https://www.onderdurmus.com.tr/besiktas-kanseri-bir-sigara-koleksiyonu/50-yil-cumhuriyet-sigarasi/>), Erişim Tarihi: 12 Eylül 2023.

⁸⁵² MMTD, D:3, C:38, T:4, B:125, 12.06.1973, s.689.

⁸⁵³ "Sayın İsmet İnönü'nün...", **Tarımın Sesi**, sa:1, Haziran 1974, s.1-4.

⁸⁵⁴ Hikmet Alptekin, "Ellinci Yılda", **Zirai Mücadele**, sa:8, Ekim 1973, s.3.

⁸⁵⁵ **Bakış**, sa: 351/3, Mart 1973, s.22.

⁸⁵⁶ MMTD, D:3, C:24, T:3, B:88, 12.05.1972, s.551-552.

⁸⁵⁷ MMTD, D:3, C:24, T:3, B:78, 26.04.1972, s.240-241.

⁸⁵⁸ "1973 Ağaçlandırma Yılı...", **Bugün Ticaret**, 15 Şubat 1973, s.2; "1973 Ağaçlandırma Seferberliği Yılı...", **Devrim** (Manisa), 8 Şubat 1973, s.1.

⁸⁵⁹ Şükrü Saraçoğlu, "Cumhuriyet Ormanları...", **Barış**, 12 Şubat 1973, s.2.

Anı ormanları oluşturulması ulusal basından çok yerel basında daha fazla gündemde tutulmuştur. Buna göre Kütahya,⁸⁶⁰ Adana Sarıçam,⁸⁶¹ İçel Mut ile Karaman arasında,⁸⁶² Antalya Saklıkent ve Konya Ermenek'te⁸⁶³ '50. Yıl' ormanları oluşturulacağı;⁸⁶⁴ Balıkesir Susurluk,⁸⁶⁵ Bingöl Solhan,⁸⁶⁶ Bitlis,⁸⁶⁷ Bursa,⁸⁶⁸ Çorum Osmancık,⁸⁶⁹ Denizli Kalklık,⁸⁷⁰ Edirne,⁸⁷¹ Kocaeli⁸⁷² ve Amasya Kale'de⁸⁷³ ağaçlandırma çalışmaları yapılacağı basında yer alan haberler arasındadır. Tarım Bakanı İlyas Karagöz TBMM'de yaptığı konuşmasında da İzmir'de oluşturulan Atatürk Ormanına yıllar içinde ağaçlandırma yapıldığını ve son olarak 50. Yıl dönümünde de ek bir sahaya ağaçlandırma yapılarak toplam 104 hektarlık orman alanı oluşturulmuş olacağını duyurmuştur.⁸⁷⁴

Ağaçlandırma faaliyetleri kapsamında Balıkesir,⁸⁷⁵ Bursa⁸⁷⁶ ve Tekirdağ'da⁸⁷⁷ yapılan ağaç bayramlarının kutlamalar nedeniyle daha coşkulu geçtiği bildirilmiştir. Kahramanmaraş'ta ise Erkek Sanat Enstitüsü'nde çeşitli kurumların katıldığı sergiye Orman Müdürlüğü de katılmıştır.⁸⁷⁸ Bu alanda da soru önermeleri veren Celal Kargılı ormanlaştırılan arazi miktarı⁸⁷⁹ ve ülke genelinde orman yangını sayısını içeren sorularının cevabını istemiştir.⁸⁸⁰

Ekonomi ve bayındırlık alanlarındaki etkinlikler de diğer alanlarda olduğu gibi daha çok merkezî programla yürütülmüştür. Ekonomi, maliye ve ticaret konularında ilgili bakanlıklar

⁸⁶⁰ "Millî Eğitim 50. Yılı...", **Dumlupınar** (Kütahya), 25 Nisan 1973, s.1.

⁸⁶¹ "5 Milyon Fidanlı...", **Devrim** (Muğla), 31 Ağustos 1973, s.2; "Beş Milyon Fidanlı...", **Ses** (Aydın), 28 Ağustos 1973, s.3.

⁸⁶² "Cumhuriyet'in 50.Yılı İçel'de...", **Hâkimiyet** (İçel), 13 Eylül 1973, s.1.

⁸⁶³ **Konya**, Yıl:3, sa:6, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.22.

⁸⁶⁴ "Cumhuriyet'in 50. Yılı Armağanı...", **Şelale** (Antalya), 10 Mart 1973, s.1.

⁸⁶⁵ "Gökçe ağaç Köyünde 250 Adet...", **Balıkesir Ekspres** (Balıkesir), 19 Nisan 1973, s.1.

⁸⁶⁶ "Cumhuriyetin 50. Yılı Münasebetiyle...", **Bingöl** (Bingöl), 11 Nisan 1973, s.1.

⁸⁶⁷ "250 Dönümlük Bir Saha...", **Bitlis Birlik** (Bitlis), 28 Aralık 1972, s.1.

⁸⁶⁸ "50. Yılda Bursa da...", **Haber** (Bursa), 10 Mart 1973, s.1.

⁸⁶⁹ "Osmancık'ın 3 Köyüne...", **Çorum** (Çorum), 14 Nisan 1973, s.1.

⁸⁷⁰ "50 Yıl Ormanı...", **Denizli** (Denizli), 5 Ekim 1973, s.1.

⁸⁷¹ "Tarım Cezaevi Cumhuriyet'in...", **Edirne** (Edirne), 18 Aralık 1972, s.1.

⁸⁷² "14 Mart'ta Ağaç Bayramı...", **Türkyolu** (Kocaeli), 4 Mart 1973, s.1.

⁸⁷³ "Cumhuriyetin 50. Yılında...", **Sabah** (Amasya), 10 Ekim 1973, s.1.

⁸⁷⁴ **MMTD**, D:3, C:38, T:4, B:118, 30.05.1973, s.147.

⁸⁷⁵ "Cumhuriyetin 50. Yıl Çalışmaları", **Balıkesir Ekspres** (Balıkesir), 28 Mart 1973, s.1.

⁸⁷⁶ "Ağaç Bayramı...", **Haber** (Bursa), 25 Mart 1973, s.1.

⁸⁷⁷ "Namık Kemal Lisesi...", **Yeni İnan** (Tekirdağ), 31 Mart 1973, s.1.

⁸⁷⁸ "Bir 50. Yıl Sergisi ve...", **Defne**, Yıl:2, sa:18-19, Ekim-Kasım 1973 (Özel Sayı), s.3.

⁸⁷⁹ **MMTD**, D:3, C:24, T:3, B:74, 16.04.1972, s.45-46.

⁸⁸⁰ **MMTD**, D:3, C:23, T:3, B:67, 06.04.1972, s.466-467.

seminer, konferans, kongre, basılı yayınlar, kısa filmler, hatıra para, posta pulu ile radyo ve televizyon programları ile halka ulaşmaya çalışmışlardır. Sembolik anlam taşıyan hatıra para ve posta pulu gibi unsurlara benzer şekilde piyango çekilişleri ile de geniş halk kesimlerine ulaşmada başka bir yöntem olarak değerlendirilmiştir. Çalışma hayatında yapılması teklif edilen disiplin, sigorta primi ve vergi afları; çalışanlara ikramiye ve erken emeklilikle ilgili taleplerin 50. Yılın refah ve mutluluk için bir nevi milat olarak görülmesinin sonucu olduğu söylenebilir.

Sanayi alanında en çok başvuru alan etkinlik türü olan ve halkın katılımının yüksek olduğu sergi ve fuarlar, 50 yıllık Cumhuriyet döneminin sanayi alanında elde ettiği birikimin halka sunulması gayretleridir. Bu yöntemle bir yandan sanayi alanında edinilen kazanımlar ile halka gelişmişlik düzeyinin gösterilerek özgüven duygusu verilmesi amaçlanırken, diğer yandan kurum ve kuruluşlar ile özel sektöre reklam ve tanıtım yapma fırsatı da verilmiştir. Hem bu fuarlara katılımın yüksek olması, hem de ticaret alanında esnaf odaları gibi sivil toplum kuruluşlarının duyduğu ilgi kutlamalara kendiliğinden katılımın örnekleri olarak gösterilebilir. Bu sergi ve fuarlar tüm coğrafi bölgelerde en az 1 ilde yapılmış, Marmara ve İç Anadolu bölgeleri etkinlik sayısına göre öne çıkmıştır.

50. Yıl dolayısıyla enerji ve ulaşım yatırımlarının açılışlarına önem verilmiştir. Bu alanda en çok bazı hidroelektrik santrallerinin, Keban Barajının ve kutlamalara damgasını vuracak Boğaziçi Köprüsü'nün açılış hazırlıklarına ilgi gösterilmiştir. Özellikle Boğaziçi Köprüsü ile ilgili gerçekleşen tüm gelişmeler ayrıntıları da kapsayacak şekilde ulusal ve yerel basında yer bulmuştur. Boğaz Köprüsü'nün açılış hazırlıkları sırasında devlet görevlilerinin Asya tarafından Avrupa tarafına geçmeleri Türklerin tarihsel süreçte doğudan batıya ilerlemesinin ve yönünü Batıya döndüğünün mesajı olarak görülebilir. Diğer bir büyük yatırım olan Keban Barajının su tutmasının törenlere yetişmemesi ise hayal kırıklığı yaratmıştır. Bu dönemde gecekondulaşmanın neden olduğu konut, su şebekesi ve şehir içi yollarda ortaya çıkan eksikliklerin giderilmesi gibi şehircilik çalışmaları da 50. Yıl şerefine yapılmıştır.

Tarım, orman ve köy işleri alanında yapılan etkinlikler yoluyla yine geniş halk kitlelerine ulaşılmaya çalışılarak 50. Yılın önemi anlatılmaya çalışılmıştır. Hedef kitle kırsalda yaşayan halk olduğundan sergi, kısa film, albüm gibi vasıtaların kullanımı diğer alanlara nazaran daha az tercih edilmiştir. Kutlamaları anlamlı kılma adına maddi unsurlar olan Cumhuriyet köyleri ile Atatürk, 50. Yıl ve Cumhuriyet ormanları oluşturulması gibi çalışmalar yapılmıştır. Köylerde kooperatifleşmenin gelişmesi, köy yollarının yapılması ve bazı yerlere fabrikaların kurulması kırsalda yaşayan halkın hem ekonomik hayatına da dokunmaya çalışılma hem de köyden kente göç hareketinin yavaşlatılması çabaları olarak görülebilir. Üzüm ve elma bayramı gibi yerel etkinliklerle de hem kutlamalar renklendirilmiş hem de kutlamalar nedeniyle daha fazla önem verilerek ekonomik hayata katkıda bulunulmaya çalışılmıştır.

Tekel ve Çay-Kur'un üzerinde kutlama amblemi bulunan Cumhuriyet ve Gazi sigarası ile Cumhuriyet çayı gibi ürünlerle; bu sembolün halkın bir kısmının gündelik yaşamının bir parçası haline getirilerek hafızalarda yer etmesi hedeflenmiş olabilir. Bu dönemde daha çok şehir hayatını ilgilendiren çevre duyarlılığı oluşturulması ile ilgili herhangi bir çalışma yapılmamış, denizcilik ile ilgili herhangi bir etkinliğin yapıldığına yönelik basında haberlere rastlanmamıştır. Anılan tüm alanlarda Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde dikkat çekici şekilde daha az etkinliğin yapıldığı basına yansırken, en fazla etkinlik Marmara ve İç Anadolu bölgelerinde yapılmıştır. Bu dönemde devletin, ekonomi ve bayındırlık alanında yaptığı etkinlikler ile köyden kente tüm hedef kitlenin hayatına dokunarak 50. Yılı anlamlı kılmaya çalıştığı söylenebilir.

2.2.5. Güvenlik Alanındaki Etkinlikler

Genelkurmay Başkanlığı ve İçişleri Bakanlığının programları da kutlama bülteninde yayınlanmıştır. Genelkurmay Başkanlığının yayınladığı programda “*Büyük Atatürk’ün milletimize en büyük armağanı olan cumhuriyetimizin 50. Yıl dönümü Silahlı Kuvvetlerde de, geçmiş yıllara oranla farklı ve daha şümüllü olarak ve layık olduğu ihtişam ve vakar içinde*

kutlanacaktır.” şeklinde açıklama yaparak kutlamaların öncekilerden daha önemli olacağını vurgulamıştır. Ayrıca TSK bünyesinde tören, sergi, yarışma, yayın vb. faaliyetlerin düzenleneceği bildirilmiştir.

Genel çerçevede verilen programda ise daha önceki yıllardan farklı resmigeçitlerin yapılması, sergiler yoluyla Silahlı Kuvvetlerin imalat sanayiine dönük unsurlarının tanıtılması, birlik ve kurumlarda kuvvet kuruluş günlerine benzer törenler yapılması, özellikle askerî okullarda her çeşit sportif faaliyetlerin düzenlenmesi, uçak ve helikopterler tarafından askerî birlik bulunmayan il ve ilçelerde gösteri uçuşları ile konfeti ve dövizler atılması, birlik bandolarının konserler vermesi, birliklerde 50. Yıl fidanlığı tesis edilmesi; hikâye, marş, şiir, slogan yarışmaları ile her garnizonda 50. Yıl Cumhuriyet Kupası ve atletizm yarışmaları yapılması planlanmıştır. Yayın faaliyetleri kapsamında ise Silahlı Kuvvetlerde 50 yıllık aşamayı gösteren bir eser ve aynı amaçla bir film hazırlanması planlanmış ve 1973’te çıkacak kuvvet komutanlıkları dergilerinin birleştirilerek albüm haline getirilmesi düşünülse de dergiler yine ayrı ayrı yayınlanmıştır. Radyoda kahramanlık programları yapılması planlanmış, bayram sürecinde kışla ve kurumların aydınlatılması, spor etkinlikleri ve fener alaylarının kutlamalar boyunca devam etmesi, geçit törenlerinin tüm garnizonlarda kalabalık birliklerce yapılarak millete heyecan duygusu verilmesinin üzerinde durulacağı açıklanmıştır. Düzenlenecek konferans ile hikâye ve şiir yarışmalarında; Silahlı Kuvvetlerin daima milletin emrinde olduğu, yurdun ve Cumhuriyetin koruyucu ve kollayıcılık görevini eksiksiz yaptığı ve 50 yılda ulaşılan gelişmelerin anlatılacağı bildirilmiştir. Köylerin istediği Atatürk büstü ile ilgili giderlerin ise MSB ve Devlet Bakanlığının tahsis ettiği paradan karşılanacağı açıklanmıştır.⁸⁸¹

Programda değinildiği gibi, Silahlı Kuvvetler bu dönemde hem açacağı kuvvet sergilerine hazırlık yapmış,⁸⁸² hem de bir kısmını açarak kutlamalara fiilen başlamıştır. Program gereği sergilerle ilgili birliklerin hazırlık yaptığı düşünülmeyle birlikte, bunlardan Manisa ve

⁸⁸¹ “Genelkurmay Başkanlığının Cumhuriyetin...”, **50. Yıl Kutlama Bülteni**, Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara, sa:9, 01/05/1973, s.1; **BCA**, 30.18.1.2.231.20.21.

⁸⁸² “Silahlı Kuvvetler 50. Yıl...”, **Devrim** (Manisa), 22 Ekim 1973, s.1; “Şehrimizde de Açılacak...”, **Kocatepe** (Afyon) , 25 Ekim 1973, s.1.

Afyon'daki hazırlıklar basına yansımıştır. Bingöl,⁸⁸³ Edirne⁸⁸⁴ ve Sinop'ta⁸⁸⁵ ise jandarma alay komutanlıkları jandarmanın halka tanıtılması amacıyla sergiler açılmış, Ankara'da Askerî Ana Tamir Fabrikasının temeli törenle atılmıştır.⁸⁸⁶

Bu dönemde yurt dışında yaşayan yedek subay adaylarının sıra bekleme ve yurt dışına geri dönememe durumunun 50. Yılda düzeltileceğine dair açıklama yapılmıştır.⁸⁸⁷ Basına yansıyan tek askerî tatbikat haberi ise Siirt Garnizon Komutanlığı tarafından düzenlenen ve halkın da izlediği Cumhuriyet-50 Tatbikatıdır.⁸⁸⁸ TSK mensuplarının görev yaptığı yerlerde yaşayan gazileri 50. Yıl dolayısıyla ziyaret ettiği de anlaşılmaktadır. Siirt'te Tugay Komutanı Emekli Önyüzbaşı ve malul gazi Mukdim Sumer'i evinde ziyaret etmiş ve hediye sunmuştur.⁸⁸⁹ Benzer ziyaretler hâlen dini bayramlar ile Gaziler Günü ve Şehitleri Anma Günü'nde yapılmaktadır. Yayın faaliyetleri kapsamında ise bir sivil toplum kuruluşu olan Muharıpler Derneği Samsun'da 50. Yıla Armağan adında bir kitap çıkarılması için yarışma düzenlemiştir.⁸⁹⁰

İçişleri Bakanlığı da benzer şekilde bir program hazırlamış ve daha çok bakanlık kurumlarının tanıtımına yönelik yayın ve sergiler planlamıştır. Programa göre Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren bakanlığın gelişimini anlatan 'Cumhuriyetin 50. Yılında İçişleri Bakanlığı' isimli kitap yayınlanacağı, bakanlık bünyesinde yayınlanan dergilerin özel sayılarının çıkarılacağı, birimlerin yer alacağı resim, grafik, kitap, dergi ve broşürden meydana getirilecek bir bakanlık sergisi düzenleneceği, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığınca düzenlenecek sanayi sergilerine bazı kurumların da katılacağı, Emniyet Teşkilatının gelişimini ve sivil savunmanın önemini halka anlatan konuşma ve filmler yayınlanacağı ve illerin 50 yıllık gelişimini anlatacak il yıllıkları hazırlanacağı programda yer alan

⁸⁸³ "Jandarma Alay Komutanlığının...", **Bingöl** (Bingöl) 24 Eylül 1973, s.1.

⁸⁸⁴ "50. Yılda Jandarma...", **Edirne** (Edirne), 3 Ekim 1973, s.3.

⁸⁸⁵ "Sayın Halkımıza Duyuru", **Sinop** (Sinop), 27 Eylül 1973, s.1.

⁸⁸⁶ "50. Yılın Getirdikleri...", **4 Eylül** (Sivas), 23 Ekim 1973, s.1.

⁸⁸⁷ "Dıştaki Yd. Subayların...", **Çağrı** (Ağrı), 5 Ekim 1973, s.1,3.

⁸⁸⁸ "Cumhuriyet-50 Tatbikatı...", **Siirt Sesi** (Siirt), 17 Ekim 1973, s.1.

⁸⁸⁹ "Mukdim Sumer'e Hediye...", **Siirt Sesi** (Siirt), 17 Ekim 1973, s.1.

⁸⁹⁰ "Muharıpler Derneği 50. Yıl...", **Halkın Sesi** (Samsun), 19 Ocak 1973, s.1.

etkinliklerdir.⁸⁹¹ Aynı zamanda Ankara Balgat'ta Vali ve Emniyet Genel Müdürünün de katılımıyla halkın maddi ve manevi katkılarıyla yaptırılan polis karakolu hizmete alınmıştır.⁸⁹²

Genelkurmay Başkanlığı diğer kurumlar gibi 50. Yıl kutlamalarına daha farklı bir yaklaşım sergileyeceğini açıklamıştır. Önceki senelerden farklı olarak resmigeçitlerin daha büyük birliklerle yapılarak halka gurur ve güven duygusu verilmesinin amaçlandığı; uçak ve helikopterlerle konfeti ve dövizler atılarak askerî birlik bulunmayan yerlerde de TSK'nın varlığının hissettirilmesi, sergiler vasıtasıyla silah ve teçhizatın halka gösterilerek hem ordu millet kaynaşması ve tanıtım hem de güven duygusu verilmesine gayret edildiği ifade edilebilir. Bandoların vereceği konserlerde çalınan askerî marşlarla da tarihsel duyguların döneme sistemli şekilde müzik yoluyla aktarılarak halkın motivasyonunun artırılması hedeflenmiştir. Birliklerin içinde düzenlenen çeşitli yarışmalarla TSK mensuplarının kutlamalara eşlik etmesine çalışma gayretleri olduğu söylenebilir. Bu yarışmalarda TSK'nın milletin emrinde, Cumhuriyetin koruyucusu ve kollayıcısı olduğu vurgulanmaya çalışılmıştır. Halkın izleyeceği tatbikat ve yapılan gazi ziyaretleriyle hem gazilerin yanında hem de vatandaşlara karşı ordunun gücünün gösterilerek güven duygusu verilmesi üzerine yoğunlaşıldığı görülmektedir. İçişleri Bakanlığı ise yine düzenlenecek sanayi sergilerine bağlı kurumların katılımına önem vermiş, Emniyet Teşkilatı ve sivil savunmanın önemini anlatan konuşma ve filmler yayınlarak halkın kurumlarla ilgili bilgisinin artmasına çaba göstereceğinin işaretini vermiştir. Genelkurmay Başkanlığı ve İçişleri Bakanlığına bağlı emniyet ve sivil savunma teşkilatları öne çıkarılarak tanıtımlarına önem verilmiştir.

---

⁸⁹¹ "İçişleri Bakanlığı Cumhuriyetin 50...", **50. Yıl Kutlama Bülteni**, Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara, sa:6, 31/01/1973, s.4.

⁸⁹² "Açıldı", **Zafer**, 26 Ekim 1973, s.1.

2.3. 26-30 EKİM 1973 : “KUTLAMALARDA ZİRVE”

Türkiye'nin dışarıda ve içeride yaşadığı gelişmelerin kutlama atmosferini etkilediği yadsınamaz. Kutlamalarda zirveye gelinen bu dönemde bu gelişmelere de değinmek yerinde olacaktır. Türkiye'nin bu dönemde dış politikasının merkezini Kıbrıs, Batı Trakya Türkleri ve Ege adalarının silahlandırılması⁸⁹³ ve TPAO'ya Ege Denizi'ndeki kıta sahanlığı üzerinde petrol arama yetkisi verilmesi oluşturmuştur.⁸⁹⁴ Bunlardan en önemlisi olan 16 Ağustos 1954'te Yunanistan'ın BM Genel Kuruluna şikâyeti ile başlayan Kıbrıs sorunu aradaki süreçten sonra 1967'de Rauf Denktaş'ın Kıbrıs'ta tutuklanması ile yeniden başlamıştır.⁸⁹⁵ Kıbrıs sorunu 1960'lardan itibaren artan bir şekilde ivme kazanmış ve 1973'te 1968'den itibaren yapılmaya başlanan toplumlararası görüşmeler devam etmiştir.⁸⁹⁶

İç siyasal gelişmeler bakımından ise dönemin en önemli olayı kuşkusuz 12 Mart Muhtırasıdır. 1968'den itibaren başlayan sağ ve sol siyasi görüşlerin mücadelesi şiddet olaylarına evrilmiş,⁸⁹⁷ özellikle sendika ile ilgili kanun aleyhine Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonuna mensup yaklaşık 70.000 işçinin 15 Haziran 1970'te İstanbul ve Kocaeli'deki yürüyüşü sıkıyönetimin ilanı sonucunu doğurmuştur. Takip eden olaylar neticesinde Genelkurmay Başkanı (Gnkur. Bşk.) Org. Memduh Tağmaç ve kuvvet komutanları 12 Mart 1971 günü Cumhurbaşkanı, Senato ve Meclise bir muhtıra vermişlerdir.⁸⁹⁸

Muhtıradan sonra Süleyman Demirel hükûmeti istifa etmiş ve Nihat Erim başbakanlığında 7 Nisan 1971'de ilk hükûmet kurulmuştur.⁸⁹⁹ Muhtıra sürecinde tekrar meydana gelen olaylar sonrasında 27 Nisan 1971'de Ankara, İstanbul, İzmir, Kocaeli, Sakarya Zonguldak, Eskişehir,

⁸⁹³ Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)**, Timaş Yay., İstanbul, 2016, s.739.

⁸⁹⁴ Sedef Bulut, “**Muhtıra Sonrası Demokratikleşme Hareketine Örnek Model Olarak 1973 Genel Seçimleri**”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2006, s.258-263.

⁸⁹⁵ Rifat Uçarol, **Siyasi Tarih (1789-2014)**, Der Yay., İstanbul, 2015, s.1042, 1065.

⁸⁹⁶ Armaoğlu, **age.**, s.713.

⁸⁹⁷ İlhan Çeliker, **Türkiye'de Ara Rejim Dönemleri (1960-1973)**, Bitlis Eren Üniversitesi/Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bitlis, 2016, s.120-124.

⁸⁹⁸ Sina Akşin (Ed.), **Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye (1908-1080)**, Cem Yay., İstanbul, 2011, s.260-267.

⁸⁹⁹ Feroz Ahmad, **Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)**, Hil Yay., İstanbul, 1992, s.353-357.

Adana, Hatay, Diyarbakır ve Siirt olmak üzere 11 ilde “*laik Cumhuriyete karşı faaliyetleri kontrol etmek, ideolojik ve kanlı olaylara son vermek, Doğu vilayetlerindeki bölücü faaliyetleri durdurmak ve Kıbrıs'a olası bir harekât için ortam sağlamak*” amacıyla sıkıyönetim ilan edilmiştir. Bu şekilde açıklansa da Feroz Ahmad’a göre amaç meclis dışı siyasi faaliyetlere son vermek şeklinde yorumlanmıştır.⁹⁰⁰ Siirt ve Diyarbakır’da etnik ayrılıkçılığı engellemek, Ankara ve İstanbul’da öğrenci ve işçi hareketleri, diğer illerde de işçi hareketleri sebebiyle ilan edildiği açıklanan⁹⁰¹ sıkıyönetim, ikişer ay uzatılmak suretiyle 2 yıl boyunca devam etmiştir.⁹⁰² Bu kapsamdaki uygulamalar hem iç kamuoyunda hem de Avrupa Konseyi Danışma Kurulunda eleştirilere neden olmuştur.⁹⁰³ Bu süreçte, Necmettin Erbakan’ın Millî Nizam Partisi laikliğe aykırı bulunduğu için 20 Mayıs 1971’de, TİP ise etnik ayrılıkçılık propagandası yaptığı için 20 Temmuz 1971’de kapatılmıştır.⁹⁰⁴

Nihat Erim ikinci hükûmeti 11 Aralık 1971’de kurmuş ve başarısız olarak 17 Nisan 1972’de istifa etmiştir. Nihat Erim’den sonra görevlendirilen Suat Ürgüplü, kabine teklifi Cumhurbaşkanı Sunay tarafından reddedilince istifa etmiş, daha sonra görev verilen Ferit Melen hükûmeti 22 Mayıs 1972 tarihinde kurmuş, esas gayesinin Üçüncü Beş Yıllık Planın derhal yürürlüğe konulması olduğunu ve Ekim 1973’teki seçime kadar gerekli reformların yapılmasına ve seçim için uygun ortam hazırlanmasına çalışacağını beyan etmiştir.⁹⁰⁵ Melen 22 Mayıs 1972-10 Nisan 1973 arasında iktidarda kalmıştır.⁹⁰⁶

Bu dönemin önemli olaylarından bir diğeri de cumhurbaşkanlığı seçimidir. Bu süreçte Sina Akşin’e göre TSK görev süresi dolacak Cevdet Sunay’ın yerine Gnkur. Bşk. Faruk Gürler’i seçtirmek istemiş; ama Süleyman Demirel-Bülent Ecevit işbirliğiyle⁹⁰⁷ Fahri Korutürk 6

⁹⁰⁰ Ahmad, *age.*, s.360-361.

⁹⁰¹ Suavi Aydın- Yüksel Taşkın, **1960’tan Günümüze Türkiye Tarihi**, İletişim Yay., İstanbul, 2017, s.229.

⁹⁰² **Milliyet**, 26 Eylül 1973, s.1-9.

⁹⁰³ “Avrupa Konseyinde Tırmanma”, **Cumhuriyet**, 26 Ocak 1973, s.1.

⁹⁰⁴ Çeliker, *agt.*, s.139-140.

⁹⁰⁵ Ahmad, *age.*, s.373-379.

⁹⁰⁶ Akşin, *age.*, s.260-267.

⁹⁰⁷ Akşin, **Ana Çizgileriyle Türkiye’nin Yakın Tarihi**, İmaj Yay., Ankara, 2006, s.250. Ayrıca seçimlerle ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Mutlu Yıldırım, “**Türkiye’de Sivil-Asker İlişkileri Bağlamında 1966-1973 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri**”, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek

Nisan 1973'te Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Yeni Cumhurbaşkanı hükûmeti kurması için Naim Talu'yu görevlendirmiştir. Öncelikli işi Ekim 1973'te yapılacak seçimi hazırlamak şeklinde belirlenen bu hükûmet bir seçim hükûmeti olarak değerlendirilmiş⁹⁰⁸, üzerinde duralacağı açıklanan diğer bir konu ise Partiler Kanununun sorunlu olan maddelerinin değiştirilmesi olmuştur.⁹⁰⁹

Bu hükûmetler döneminde ilki 30 Haziran 1971'de, ikincisi 20 Eylül 1971'de üçüncüsü ise 15 Mart 1973'te olmak üzere anayasada üç kez değişikliğe gidilmiştir.⁹¹⁰ Anılan dönemde Türk siyasal hayatında önemli değişimler de yaşanmış; İsmet İnönü CHP'den istifa etmiş, yerine 14 Mayıs 1972'de Bülent Ecevit genel başkan seçilmiştir. Kapatılan Millî Nizam Partisinin ardından Millî Selamet Partisi (MSP) Necmettin Erbakan başkanlığında Ekim 1972'de kurulmuştur.⁹¹¹

1973 yılı aynı zamanda Muhtıra sürecinin sona erdiği ve 14 Ekim 1973 Genel Seçimlerinin yapıldığı yıl olması açısından önem taşımaktadır. Seçimlerden yaklaşık iki hafta sonra yapılan kutlamaları seçim atmosferi önemli ölçüde etkilemiştir. Öyle ki 15 Ekim 1973'e kadar basında seçimle ilgili haber ve yazılar kutlamalarla ilgili olanlardan daha fazla yoğunluk göstermiştir. Propaganda kampanyası 1972 sonbaharında başlayan,⁹¹² çalışmalarını sıkıyönetim kurallarından dolayı kısıtlı olarak yürütülen ve demokrasinin geleceği açısından oldukça önemli olarak görülen bu seçimler sonucunda, hükûmet ancak 25 Ocak 1974'te kurulabilmiştir.⁹¹³ Bu süreçte yeni meclis 24 Ekim'de toplanmış,⁹¹⁴ hükûmeti kurma görevi seçimlerden birinci parti olarak çıkan CHP Gn. Bşk. Bülent Ecevit'e 27 Ekim 1973'te yani

---

Lisans Tezi, Denizli, 2010, s.110-144. Bu seçimler yine Akşin'e göre askerî müdahalecilerin yenilmesini temsil etmektedir. Akşin vd., **Türkiye Tarihi 4...**, s.260-267.

⁹⁰⁸ Hikmet Özdemir, "Siyasal Tarih", **Türkiye Tarihi 4...**, s.267. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk ile ilgili bir monografi için bk. Hikmet Özdemir, **Fahri S. Korutürk**, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 2010.

⁹⁰⁹ Bulut, **agt.**, s.88-89.

⁹¹⁰ Bulut, **agt.**, s.92-93.

⁹¹¹ Ahmad, **a.g.e.**, s.393-395.

⁹¹² Bulut, **agt.**, s.396.

⁹¹³ **Milliyet**, 25 Ocak 1974, s.1. 1973 seçimlerine Adalet Partisi, Demokratik Parti, CHP, Cumhuriyetçi Güven Partisi, MHP, MSP, Millet Partisi ve Türkiye Birlik Partisi katılmıştır. CHP seçimlerden 1. parti olarak çıkmıştır. **Milliyet**, 16 Ekim 1973, s.1, 6-7.

⁹¹⁴ **Milliyet**, 25 Ekim 1973, s.1.

kutlama haftası içerisinde verilmiş,⁹¹⁵ gündem kutlama haftasında dahi basında ağırlıklı olarak hükûmetin kurulması ekseninde oluşmuştur. Bülent Ecevit'in başarılı olamaması üzerine bu görev Süleyman Demirel'e verilmiş,⁹¹⁶ sonuç alınamayınca 16 Ocak 1974'te tekrar Bülent Ecevit görevlendirilmiştir.⁹¹⁷ Genel seçimlerden kısa süre sonra, bu kez 9 Aralık 1973'te yapılan yerel seçimlerle ilgili çalışmalar başlamış, gündem yine siyasi atmosfer çerçevesinde belirlemiştir.⁹¹⁸ Hükûmet kurma çalışmaları 7 Şubat 1974'te CHP-MSP Hükûmeti güvenoyu alarak göreve başlayana kadar sürmüştür. Başbakan Naim Talu bu süreçte görevine devam etmiştir.⁹¹⁹ Kutlamaların hemen öncesinde Arap-İsrail Savaşı patlak vermiş, siyasi gündemi yoğun şekilde meşgul etmişse de herhangi bir protesto eylemi basına yansımamış,⁹²⁰ Türkiye'nin gelişmelere temkinli yaklaştığı görülmüştür.⁹²¹

Basın Yayın Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan Kutlama Bültenine göre 26-30 Ekim'de yapılacak kutlamalar, bu gelişmeler ekseninde Türkiye'nin hem iç hem de dışta yalnızlaştığı bir dönemde yapılacaktı. 26 Ekim 1973'e kadar belirlenen hazırlıklar basından anlaşıldığı kadarıyla büyük ölçüde tamamlanmış, kutlamaların yapılacağı alanlar ile önemli diğer yerler daha önce bahsedilen yönetmelik esaslarına göre hazırlanmıştır. Bu kapsamda zafer taklarının kurulması, MEB tarafından hazırlanarak illere dağıtılan vecizeler, Türk Bayrakları,

⁹¹⁵ **Milliyet**, 27 Ekim 1973, s.1; "Korutürk Bülent Ecevit'i...", **Vatan**, 28 Ekim 1973, s.1.

⁹¹⁶ Ahmad, **age.**, s.409.

⁹¹⁷ **Milliyet**, 16 Ocak 1974, s.1.

⁹¹⁸ Aydın-Taşkın, **age.**, s.254.

⁹¹⁹ Aydın-Taşkın, **age.**, s.257-258.

⁹²⁰ Örnekler için bk. "Orta Doğuda Savaş Devam...", **Zafer**, 9 Ekim 1973, s.1; "Orta Doğuda Çarpışmalar Devam...", **Zafer**, 18 Ekim 1973, s.1; "Araplar 12 Bin...", **Zafer**, 20 Ekim 1973, s.1; "Orta-Doğu Savaşı...", **Zafer**, 22 Ekim 1973, s.1; "Mısır Ateş-Kesi Kabul...", **Zafer**, 23 Ekim 1973, s.1; "Orta-Doğuda Dün...", **Zafer**, 24 Ekim 1973, s.1; "İsrail Barışa Hazırlanıyor", **Tercüman**, 19 Ekim 1973, s.1; "Lütfü Akdoğan Beyrut'tan...", **Tercüman**, 20 Ekim 1973, s.1; "6 Gün Savaşı", **Tercüman**, 21 Ekim 1973, s.1; "Dünyadaki Petrol Sıkıntısı...", **Tercüman**, 22 Ekim 1973, s.1; "Orta Doğuda Savaş Yeniden...", **Tercüman**, 24 Ekim 1973, s.1; "ABD, Rusya'ya Orta Doğuya...", **Tercüman**, 26 Ekim 1973, s.1; "Beş Kıtada Milyonlarca...", **Akşam**, 10 Ekim 1973, s.1; "Orta Doğuda Çetin...", **Akşam**, 13 Ekim 1973, s.1; "Zeyyat: BM'nin Her Kararını...", **Akşam**, 14 Ekim 1973, s.1; "Ortadoğu Savaşı Dünya Barışını...", **Akşam**, 15 Ekim 1973, s.1; "Yahudiler Kaçıyor", **Akşam**, 17 Ekim 1973, s.1; "Araplara Rus, İsrail'e Amerikan...", **Akşam**, 19 Ekim 1973, s.1; "İsrail Ordusu Mısır ve ...", **Barış**, 7 Ekim 1973, s.1; "Mısır, Sina'da Petrol...", **Barış**, 9 Ekim 1973, s.1; "Ürdün, Irak, Kuveyt ve...", **Barış**, 10 Ekim 1973, s.1; "Ortadoğu Yine Kana Bulandı", **Cumhuriyet**, 7 Ekim 1973, s.1; "Ortadoğu'da Savaş Tüm...", **Cumhuriyet**, 8 Ekim 1973, s.1; "Savaşa Irak da Katıldı...", **Cumhuriyet**, 11 Ekim 1973, s.1; "İsrail Savaş Gemileri...", **Cumhuriyet**, 16 Ekim 1973, s.1.

⁹²¹ "Ortadoğu İle İlgili Bazı...", **Cumhuriyet**, 18 Ekim 1973, s.1.

Atatürk posterleri ve 50. Yıl Amblemlerinin asılması ve aydınlatma çalışmaları tamamlanmıştır. Bayraklar, Atatürk posterleri, taklar, ışıklandırmalar, okullar dâhil⁹²² çeşitli yerlere asılan vecizeler başta olmak üzere yapılan süslemeler dönemin tanıklarının dikkatini çekmiş,⁹²³ Ankara Kızılay'daki ışıklandırmaların yeterince yapılmadığına da değinilmiştir.⁹²⁴

2.3.1. Resmî Törenler

26 Ekim'de bayramın ilanı, 29 Ekim'de yapılan Anıtkabir'deki tören ile tüm illerde yapılan tebrikat, geçit törenleri ve aynı günün akşamı yapılan Cumhuriyet baloları ve fener alayları resmî törenler kapsamında değerlendirilmiştir. Bu törenlerin merkezini doğal olarak Ankara oluşturmuş, bunu İstanbul ve ardından diğer iller takip etmiştir. Kutlama Bülteninin 15 Ekim 1973 tarihli son sayısında 'Devlet Programı' başlığı altında Ankara'daki törenlerin detayları verilmiştir. Yapılan programa uygun şekilde tüm yurttan ve Kıbrıs'ta⁹²⁵ törenler, 26 Ekim saat 13.00'da Kurul Başkanı İsmail Hakkı Tekinel'in radyodan açış konuşması ve yurt genelinde 21 pare top atışıyla başlamış, başkent ve diğer illerde anıtlara çelenk sunma törenleri yapılmıştır.⁹²⁶ Ankara'da Topraklık Sırtlarından 21 pare top atışı gerçekleştirilmiş, TSK adına Merkez Komutanlığı Ulus Atatürk Anıtına, kuvvet komutanlıkları ve Jandarma Genel Komutanlığı da Lozan Alanı'ndaki Atatürk Anıtına, saat 13:15'te Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayından bir tören bölüğü eşliğinde Anıtkabir'de mozoleye 50. Yıl çelengi

⁹²² Ömer Karabiber İle 17 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme.

⁹²³ Nüzhet Bozat İle 6 Ekim 2023'te Yapılan Görüşme; Zülfikar Günaydın İle 1 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme; Mesut Çapa İle 3 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme; Cezmi Yurtsever İle 11 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme; Mehmet Emin Halim İle 13 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme; Namık Kemal Demirkan İle 14 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme; Uğur Tarık Özkut İle 15 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme; Abdullah Kaya İle 16 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme; Ömer Karabiber İle 17 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme; Selim Kutval İle 18 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme.

⁹²⁴ Pervin Öztabağ İle 10 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme.

⁹²⁵ Kıbrıs'ta da 13:00'da Atatürk Anıtı önünde açılış töreni yapılmış, törenlerin yapıldığı meydana Cumhuriyet Meydanı adı verilmiş, törene Türkiye Büyükelçisi Asaf İnhan ve Rauf Denктаş da katılmıştır. Burada farklı olarak çelenk sunma töreni sonrası geçit töreni yapılmıştır. "Yavru Vatan Kıbrıs'ta...", **Vatan**, 30 Ekim 1973, s.4.

⁹²⁶ "50. Yıldönümü Bayramı Ankara Programı", **50. Yıl Kutlama Bülteni**, Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara, sa:13, 15/10/1973, s.3-4; "Büyük Bayram Başladı", **Akşam**, 27 Ekim 1973, s.1; "50. Yıl Şenlikleri...", **Tercüman**, 26 Ekim 1973, s.3; "Çok Sayıda Yabancı...", **Bakış**, sa: 358/10, Ekim 1973, s.9.

sunularak saygı duruşunda bulunulmuştur.⁹²⁷ İstanbul’da programa uygun olarak 13:00’da vali tarafından Taksim Cumhuriyet Anıtına⁹²⁸ çelenk sunulmuş; bunun yanında Harbiye Orduevi, İstanbul Üniversitesi ve Sarayburnu’ndaki Atatürk anıtları, Şişli Atatürk İnkılap Müzesi, Turan Emeksiz⁹²⁹ Anıtı ve Edirnekapı Şehitliğinde de resmî görevlilerce çelenk sunma törenleri yapılmıştır.⁹³⁰

Kutlamaların merkezini teşkil eden Ankara ile İstanbul dışında da çoğunlukla benzer programlar icra edilmiş, top atışları ile ilde bulunan Atatürk, Cumhuriyet veya diğer anıtlara çelenk sunma törenleri yapılmıştır. Bu törenler çelenklerin anıta sunulması, saygı duruşu ve İstiklal Marşı ile 50. Yıl Marşının okunması şeklinde uygulanmış, askerî birlik veya belediyelerce 21 pare top atışı yapılmıştır.⁹³¹ Ancak bazı illerde İstiklal Marşı ve 50. Yıl Marşının yanı sıra 10. Yıl Marşı da okunmuştur.⁹³²

Açılış törenindeki uygulamalar genel olarak benzer olduğundan, burada farklılık arz eden ve dikkat çeken hususlara değinilmiştir. Buna göre; top atışlarının Afyon’daki program

⁹²⁷ “Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümü...”, **Dünya**, 27 Ekim 1973, s.1,7; “Cumhuriyetimizin Kuruluşunun 50...”, **Cumhuriyet**, 27 Ekim 1973, s.1,7; “50. Yıl Bayramı...”, **Tercüman**, 27 Ekim 1973, s.1,7.

⁹²⁸ Ayrıntılı bilgi için bk. Mevlüt Çelebi, “Taksim Cumhuriyet Anıtı”, (<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/taksim-cumhuriyet-aniti/>), **Erişim Tarihi**: 25 Kasım 2023.

⁹²⁹ Demokrat Parti tarafından çıkarılan Tahkikat Komisyonu Yasasına karşı 28 Nisan 1960’ta İstanbul Beyazıt Meydanında yapılan öğrenci protestoları sırasında yaşamını yitiren üniversite öğrencisidir. Olayların sembol isimlerinden ve naaşı Anıtkabir’e defnedilen Hürriyet Şehitlerinden biridir. 24 Ağustos 1988’de, defnedilen diğer kişilerle beraber naaşı Anıtkabir’den Cebeci Şehitliğine nakledilmiştir. Turgay Gülpınar, **Şehitliğin İnşası ve İmhası: Turan Emeksiz Örneği**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2012, s.93,118,208.

⁹³⁰ “Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümü...”, **Dünya**, 27 Ekim 1973, s.1,7; **İstanbul İli Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Kutlama Programı**, Yeni Alev Matbaası, İstanbul, 1973, s.1-22.

⁹³¹ Örnekler için bk. “50. Yıl Kutlama Törenleri Başladı”, **Çukurova** (Adana), 27 Ekim 1973, s.5; “Cumhuriyetin 50’nci Yılı...”, **Bingöl** (Bingöl), 26 Ekim 1973, s.1; “50nci Yıl Törenleri Bugün...”, **Sesimiz** (Bolu), 26 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyetin 50’nci Yılı ...”, **Devrim** (Çanakkale), 22 Ekim 1973, s.1; “50.Yıl Kutlama Törenleri...”, **Denizli** (Denizli), 26 Ekim 1973, s.1,4; “Cumhuriyetimizin 50.Yılı...”, **Karadeniz** (Kastamonu), 26 Ekim 1973, s.1; “50. Yıl Başladı”, **Yeni İstikbal** (Kırklareli), 27 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyetin 50. Yılı Hepimize...”, **Devrim** (Muğla), 27 Ekim 1973, s.1; “50. Yıl Kutlama Programı...”, **4 Eylül** (Sivas), 26 Ekim 1973, s.1; “Ellinci Yıl Şenlikleri Devam...”, **Yeni Gün** (Trabzon), 27 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyetimizin Ellinci Yılı...”, **Gürel** (Uşak), 27 Ekim 1973, s.1-2; “Cumhuriyet Bayramı Hazırlıkları...”, **Vansesi** (Van), 25 Ekim 1973, s.1; “Devlet Daireleri ve Kuruluşlar...”, **Şark Telgraf** (Muş), 27 Ekim 1973, s.1. Çelenk sunma töreninden örnek görseller için bk. Ek-13. **Yeni Konya** (Konya), 27 Ekim 1973, s.1; **Erzurum 1973 İl Yıllığı**, Kervan Kitapçılık, İstanbul, 1974, sy.

⁹³² Örnekler için bk. “Saat 13’de Tugay Tarafından...”, **Burdurun Sesi** (Burdur), 26 Ekim 1973, s.1; “Edirneliler 50. Yılı...”, **Edirne** (Edirne), 31 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyetin 50. Yıldönümü...”, **Niğdenin Sesi** (Niğde), 26 Ekim 1973, s.1.

dâhilinde 3 pare yapılacağı bildirilmiş;⁹³³ Antalya’da 51,⁹³⁴ Çankırı’da 3,⁹³⁵ Erzurum’da 50⁹³⁶ ve Giresun’da 5⁹³⁷ pare top atılmış, Kahramanmaraş’ta ise açılıştaki yapılan 21 pare top atışının bayram müddetince her gün sabah, öğle ve akşam tekrarlanacağı bildirilmiş⁹³⁸ bu farklı uygulamaların nedeniyle ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Ayrıca basında Aydın’da Türk Bayrağının yanı sıra 50. Yıl Ambleminin de göndere çekileceği bildirilmiştir.⁹³⁹ Göndere amblemin de çekilmesinin geri kalan illerde de yapıldığı, ancak bu uygulamanın tören sırasında İstiklal Marşı eşliğinde değil, daha önceden süsleme kapsamında çekilmiş olduğu düşünülmektedir. Aydın dışında basına yansımamasının nedeni ise bu amblemin süslemelerde yoğun olarak kullanıldığından, bu ayrıntının dikkatlerden kaçması olabilir.

Bunun yanında Afyon’da Halk Eğitim Başkanlığınca hazırlanacak çelenklerin saat 12.00’da Kocatepe Anıtına, saat 13.30’da Zafer Anıtına sunulacağı,⁹⁴⁰ Balıkesir’de izcilerce de anıta çelenk sunulduğu,⁹⁴¹ İzmir’de izcilerin geçit yaptığı bildirilmiş,⁹⁴² Çanakkale ve Edirne örneğinde olduğu gibi okullar çelenk sunma törenine katılmışlardır.⁹⁴³ Böylece törene katılımın yüksek olması hedeflenmiştir. Basında ayrıntıları verilmeyen bu uygulamanın diğer illerde de benzer şekilde yapıldığı düşünülmektedir.

Resmî törenlerin İsmet İnönü Anıtının önünde yapıldığı Erzincan’da, 1962 yılında kurulan dernekçe halktan toplanan yardım ve Erzincan Belediyesinin çalışmalarıyla yaptırılan Atatürk heykelinin⁹⁴⁴ açılışı 26 Ekim’de yapılmış, açılış kurdelesini 3. Ordu Komutanı tarafından kesilmiş, Vali ve Belediye Başkanı konuşmalar yapmıştır. Sonrasında Şehitlik

⁹³³ “Cumhuriyetin 50. Yılı Kutlama...”, **Kocatepe** (Afyon), 17 Ekim 1973, s.1.

⁹³⁴ “50. Yıl Programını Vali...”, **Şelale** (Antalya), 26 Ekim 1973, s.1.

⁹³⁵ “Cumhuriyetimizin 50. Yılı...”, **Çankırı** (Çankırı), 27 Ekim 1973, s.2.

⁹³⁶ “Cumhuriyetin 50. Yılı...”, **Yeni Erzurum** (Erzurum), 27 Ekim 1973, s.1.

⁹³⁷ “Büyük Bayramımız Kutlu...”, **Gündüz** (Giresun), 26 Ekim 1973, s.1.

⁹³⁸ “Cumhuriyetimizin Kuruluşunun 50...”, **Kahramanmaraş Postası** (Kahramanmaraş), 25 Ekim 1973, s.2.

⁹³⁹ “Cumhuriyetin 50’inci Yılı...”, **Ses** (Aydın), 4 Ekim 1973, s.2.

⁹⁴⁰ “Cumhuriyetin 50. Yılı Kutlama...”, **Kocatepe** (Afyon), 17 Ekim 1973, s.1.

⁹⁴¹ “Cumhuriyetin 50. Yılı...”, **Balıkesir Ekspres** (Balıkesir), 21 Ekim 1973, s.1.

⁹⁴² “Elliinci Yılı Kutlamaya...”, **Ege Telgraf** (İzmir), 26 Ekim 1973, s.1.

⁹⁴³ “Cumhuriyetin 50. Yılı...”, **Devrim** (Çanakkale), 26 Ekim 1973, s.1; “Edirneliler 50.Yılı...”, **Edirne** (Edirne), 31 Ekim 1973, s.1.

⁹⁴⁴ “Erzincana İlk Atatürk...”, **Bingöl** (Bingöl), 27 Aralık 1972, s.3; “Atatürk Anıtı 50.Yılı...”, **Öz Erzincan** (Erzincan), 13 Ağustos 1973, s.1.

ziyaret edilmiş ve şeref defterine “*Cumhuriyetin yılmaz bekçileriyiz*” notu düşülmüştür. Açılış kapsamında Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk ve Başbakan Naim Talu kutlama mesajı göndermişlerdir.⁹⁴⁵ Isparta’da diğer illerden farklı olarak Birinci TBMM milletvekillerinin kabirleri ziyaret edilmiştir.⁹⁴⁶ Tüm illerde kurulan zafer takları genel olarak basında beğeni toplarken, Kocaeli’de bu takların 50. Yıla hiç yakışmadığı, 10.Yıl kutlamalarında kullanılan bir zafer takının dahi tekrar kullanıldığı,⁹⁴⁷ bankaların yasak savdığı belirtilmiş ve bunların hemen kaldırılması istenmiştir.⁹⁴⁸

1973 yılı Ramazan Bayramının 28 Ekim’e denk geldiği yukarıda belirtilmiştir. 27 ve 28 Ekim günlerinde yapılan diğer etkinlikler 26 ve 29 Ekim’e göre nispeten daha seyrek yapılmış, özellikle 28 Ekim günü Ramazan Bayramının etkisiyle kutlamalar çerçevesinde daha sakin geçmiştir. 29 Ekim’deki törenler Ankara’da Anıtkabir’de çelenk sunma, TBMM’de tebrikat, Hipodrom’da geçit töreni, akşam kabul resmi ve fener alayları düzenlenerek daha önceki Cumhuriyet Bayramı törenleri ile benzer şekilde yapılmıştır.

Kutlamalar 29 Ekim saat 09.00’da Dışişleri Bakanlığının sorumluluğunda Anıtkabir’e çelenk sunma töreni ile başlamıştır.⁹⁴⁹ Törene Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, Cumhuriyet Senatosu Bşk. Vekili Mehmet Ünalı, MM Geçici Bşk. Bülent Ecevit, Anayasa Mahkemesi Bşk. Muhittin Taylan, Gnkur. Bşk. Org. Semih Sancar, Adalet Partisi Gn. Bşk. Süleyman

⁹⁴⁵ “Cumhuriyet Alanına Dikilen...”, **Öz Erzincan** (Erzincan), 27 Ekim 1973, s.1.

⁹⁴⁶ “50.Yılı Milletçe...”, **Demokrat** (Isparta), 27 Ekim 1973, s.1.

⁹⁴⁷ “50. Yılda Zafer Takları...”, **Türkyolu** (Kocaeli), 26 Ekim 1973, s.1.

⁹⁴⁸ “Bankalar ve Taklar”, **Türkyolu** (Kocaeli), 27 Ekim 1973, s.1.

⁹⁴⁹ “Cumhuriyetin Ellinci Yıldönümü Bayramı Devlet Programı”, **50. Yıl Kutlama Bülteni**, Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara, sa:13, 15/10/1973, s.2; “Cumhuriyetin 50. Yılı...”, **Dünya**, 30 Ekim 1973, s.1,7; Yayınlanan programa göre törenlerin naklen halka duyurulması TRT Genel Müdürlüğüne, basın işlerinin organizasyonu Dışişleri Bakanlığı Protokol Genel Müdürlüğüne ve foto-film hizmetleri de Kara Kuvvetleri Muhabere Daire Başkanlığınca yapılacaktır. “50. Yıldönümü Bayramı Ankara Programı”, **50. Yıl Kutlama Bülteni**, Basın-Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara, sa:13, 15/10/1973, s.3-4; **Devir**, C:5, sa:53, 5 Kasım 1973, s.34-35; **Hürriyet**, 29 Ekim 1973, s.3; **Hürriyet**, 30 Ekim 1973, s.8; **Vatan**, 29 Ekim 1973, s.2; **Yeni Konya** (Konya), 2 Kasım 1973, s.1; **Milliyet**, 30 Ekim 1973, s.1; **Cumhuriyet**, 30 Ekim 1973, s.1; **Kızılay Dergisi**, Yıl:13, sa:89, Ocak-Mart 1974, s.24; **Yozgat 1973 İl Yıllığı**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1973, s.79-83; **Bolu 1973 İl Yıllığı**, Kemal Matbaası, Bolu, 1973, sy; **Çanakkale 1973 İl Yıllığı**, Çetin Ofset ve İtimat Matbaası, Çanakkale, 1974, s.125; **Samsun 1973 İl Yıllığı**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1974, s.97; **Erzurum 1973 İl Yıllığı**, Kervan Kitapçılık, İstanbul, 1974, sy; **Çorum 1973 İl Yıllığı**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1974, s.117; **Erzincan 1973 İl Yıllığı**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, ty, s.Arka Kapak; **Silahlı Kuvvetler Dergisi**, sa:248, Aralık 1973, s.111; **Burdur 1973 İl Yıllığı**, byy, ty, s.342; **Bahkesir 1973 İl Yıllığı**, Dizerkonca Matbaacılık, İstanbul, ty, s.152; Resmî Törenler ve diğer etkinliklerle ilgili çeşitli görseller için bk. Ek-14.

Demirel, Demokratik Parti Gn. Bşk. Ferruh Bozbeyli, CGP Gn. Bşk. Turhan Feyzioğlu, Milliyetçi Hareket Partisi Gn. Bşk. Alparslan Türkeş ve Türkiye Birlik Partisi Gn. Bşk. Mustafa Timisi ile Kıbrıs Türk Lideri Rauf Denktaş da dâhil⁹⁵⁰ 43'ü bakan 79 ülkeden temsilci katılmıştır. NATO Genel Sekreterinin de aralarında bulunduğu yabancı ülke temsilcileri adına Anıtkabir Özel Defterini en yaşlı temsilci olan Afganistan Millî Eğitim Veziri Nimetullah Pozuvak imzalamış ve “*Tebrikler! Bunu siz mümkün kıldınız*” yazmıştır.⁹⁵¹ Özel Defterin imzalanmasında yapılan bu uygulamaya tüm öğretmenler ve öğrenciler adına; Kastamonu’da görev yapan bir okul müdürü ile Kıbrıs’tan bir öğretmen ve Edirne ve Kars’tan öğrenciler de dâhil edilmiştir.⁹⁵²

Bu törende eleştirilere neden olan olaylar da yaşanmıştır. MSP Gn. Bşk. Necmettin Erbakan’ın hem Anıtkabir hem de TBMM’de yapılan törenlere İstanbul’da bulunduğundan katılmaması⁹⁵³ ve yerine törene katılan Oğuzhan Asiltürk ve Süleyman Arif Emre’nin frak giymeyerek ellerinde palto ile Anıtkabir’de bulunması⁹⁵⁴ ile 2. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’nün unutulmuş törene çağırılmadığı ve tören sonrasında Anıtkabir’e gittiği haberi⁹⁵⁵ sert şekilde eleştirilmiştir. İsmet İnönü münferit olarak gittiği Anıtkabir’de özel defteri de imzalamış ve “*Cumhuriyetin 50.ci Yılında Yüce Atatürkün huzurunda İsmet İnönünün ve ailesinin ve torunlarının derin saygı dürüşleri*” şeklinde yazmıştır.⁹⁵⁶ Her iki taraftan da yaşanan olaylarla ilgili açıklama yapılmamıştır. İnönü’nün törene davetinin unutulmasının bir ihmal mi yoksa bilinçli bir yaklaşım mı olduğuyla ilgili açık bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk Misak-ı Millî Kulesindeki Anıtkabir Özel Defterine Millî Mücadeleye, Türkiye’nin uluslararası sahnede itibarlı duruşuna, geleceğe güvenle bakıldığına ve Atatürk’e olan sevgiye vurgu yaparak:

⁹⁵⁰ “Cumhuriyet Bayramı Törenlerle...”, **Bugün**, 30 Ekim 1973, s.1,7.

⁹⁵¹ **Anıtkabir Özel Defteri**, C:7, Anıtkabir Derneği Yay., Ankara, 2001, s.59.

⁹⁵² **Aynı yer**, s.61; Selami Çelebi, ”50. Yılın Şeref Misafiri...”, **Karadeniz** (Kastamonu), 7 Kasım 1973, s.1.

⁹⁵³ “Erbakan Sizi Anıtkabir’de Görmek İstiyoruz”, **Ülkü**, Yıl:6, C:6, sa:62, ty, s.22.

⁹⁵⁴ “50. Yılı Kutladık”, **Devir**, C:5, sa:53, 5 Kasım 1973, s.34.

⁹⁵⁵ “En Büyük Bayramı Kutladık”, **Hürriyet**, 30 Ekim 1973, s.1; “İnönü Unutuldu”, **Hürriyet**, 1 Kasım 1973, s.1; “50. Yıla Çıktık Açık Alınla”, **Tercüman**, 30 Ekim 1973, s.1,7; “En Büyük Bayramı...”, **Tokat** (Tokat), 31 Ekim 1973, s.1.

⁹⁵⁶ **Anıtkabir Özel Defteri...**, s.60.

“Ulu Önder Atatürk, bugün huzurunda, çökmüş bir imparatorluktan bin bir minnet ve meşakkatle kanımızı dökerek kurduğumuz cumhuriyetin 50. Yıl dönümünü kuvvetli, uluslararası itibarlı bir Türkiye Devletinin vatandaşları olarak nefsine ve geleceğine güveni artan ve emanetlerini koruma andı içinde kutlayan milletimizin sana karşı duyduğu derin minnet ve hayranlığı en içten duygularla tekrarlıyorum.” şeklinde yazmıştır.⁹⁵⁷

Daha sonra Hürriyet Şehitliği de ziyaret edilerek çelenk sunulmuş ve saygı duruşunda bulunulmuştur. Buradan saat 10.00’da TBMM’de yapılan tebrikata geçilmiştir. Cumhurbaşkanının burada karşılanmasında Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı Bandosu ve TBMM Muhafız Taburu; şeref salonunda Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası görev yapmışlardır.⁹⁵⁸ Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk’ü sırasıyla hükûmeti kurmakla görevli BMM Geçici Başkanı Bülent Ecevit, Gnkur. Bşk. Org. Semih Sancar ve Başbakan Naim Talu tebrik etmişlerdir.⁹⁵⁹ Burada Bülent Ecevit ve İsmet İnönü’nün birbirleriyle hiç konuşmamaları ve Süleyman Demirel’in İnönü’nün bayramını kutlaması gibi haberler dönemin siyasi gelişmelerinin 50. Yıl Kutlamaları üzerinden basına yansımaları gösteren diğer örneklerdir.⁹⁶⁰

Hipodrom’da saat 14.00’da yapılan geçit töreni Cumhurbaşkanı ve Gnkur. Bşk.nın birlikleri denetlemesi ve bayramlarını kutlamasıyla başlamış, şeref tribünündeki yerlerini aldıktan sonra İstiklal Marşı söylenmiştir.⁹⁶¹ Ağrı Dağı’ndan getirilen toprak Cumhurbaşkanıya takdim edilmiş,⁹⁶² daha sonra geçit töreni ve diğer gösteriler başlamıştır. İlk önce 67 il ve Kıbrıs’tan gelen öğrenciler ve öğretmenler, Millî Mücadele’deki kıyafetleri ile eski muhripler, izciler ve Polis Enstitüsü bandosu ve toplum polisi geçit yapmıştır. Geçit devam ederken paraşüt gösterisi başlamış, devamında Mehter Bölüğü geçerken şeref tribünün önünde 50. Yıl Marşını çalmıştır. Mehter Bölüğünü harp okulları takip etmiş, Hava Harp

⁹⁵⁷ Aynı yer, s.58.

⁹⁵⁸ “Anıtkabir’deki Muhteşem Tören”, **Bugün Ticaret**, 30 Ekim 1973, s.1.

⁹⁵⁹ “50. Yıl Bütün Yurtta İçtenlik...”, **Cumhuriyet**, 30 Ekim 1973, s.1,7; “Cumhuriyetin 50. Yılına Kutladık”, **Gençlikte Hamle**, Yıl:5, sa:120, Ekim 1973, s.18; “Cumhuriyetin Ellinci Yıldönümü Bayramı Devlet Programı”, **50. Yıl Kutlama Bülteni**, Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara, sa:13, 15/10/1973, s.2.

⁹⁶⁰ “50. Yılı Kutladık”, **Devir**, C:5, sa:53, 5 Kasım 1973, s.34; “Cumhuriyet 50 Yaşında”, **Akşam**, 29 Ekim 1973, s.1.

⁹⁶¹ “50. Yılı Kutladık”, **Devir**, C:5, sa:53, 5 Kasım 1973, s.34-35.

⁹⁶² “Cumhuriyet 50 Yaşında”, **Akşam**, 29 Ekim 1973, s.1.

Okulunun geçişi sırasında savaş uçakları gösteriye başlamış, diğer askerî birlikler geçişe devam etmiştir. Paraşüt gösterisi ve Kara Kuvvetleri Komutanlığı Havacılık Okuluna ait hava araçları ile havada ‘TC 50 YIL’ yazısını yazmaları en çok ilgi gören gösteriler olmuştur. Askerî birlikleri ise çeşitli kuruluşların süslediği ve bazı sembollerin taşındığı araçlar takip etmiş,⁹⁶³ Pakistan Silahlı Kuvvetlerinden bir gayda bandosunun da geçide katılması dış dünyadan bir askerî unsurun törene katılmasının tek örneği olmuştur.⁹⁶⁴ TSK’nın bu geçit törenine programda da ifade edildiği şekilde önceki törenlerden daha büyük birlikler ile iştirak etmesi dikkat çekmiştir.⁹⁶⁵

Soğuk ve güneşli bir günde yapılan törene basında Ramazan Bayramının da etkisiyle halkın büyük ilgi gösterdiği ve tribünlerin tıklım tıklım dolduğu vurgulanmıştır.⁹⁶⁶ Bu haberleri video film kayıtlarından⁹⁶⁷ ve dönemin tanıklarından da teyit etmek mümkün olmakla birlikte,⁹⁶⁸ Deniz Gezmiş’in 1972’de idamından dolayı bazı sol görüşlü gençlerin törenlere katılmadığı da belirtilmiştir.⁹⁶⁹ Basında geçit töreninin çok parlak geçmesinin özellikle üzerinde durulmuştur.⁹⁷⁰ Ankara’daki törenlere izci, öğretmen ve öğrencilerin yanında

⁹⁶³ “Cumhuriyetimizin 50. Yılı...”, **Derya**, sa:74, Kasım 1973, s.4; “50. Yılı Kutladık”, **Devir**, C:5, sa:53, 5 Kasım 1973, s.34; video film kayıtlarında bu kurumlardan yalnızca Makine Kimya Endüstrisi Kurumunun süslediği araç görülebilmektedir. Üzerinde 50. Yıl Amblemi ve “1923 1973 Batı Uygarlık Düzeyinin Üzerine Çıkacağız” yazısı bulunmaktadır. Ayrıca İnebolu’dan gelen denk kayığı ve kağınının da bu grupta yer aldığı görülmüştür. Kayığın üzerinde “*Millî Mücadele Zaferinin Amillerinden*” şeklinde yazı mevcuttur. “**1973 Cumhuriyetin 50. Yılı Kutlamaları Denk Kayığı ve Kağınımız Ankarada**”, (<https://www.youtube.com/watch?v=8zLcXIkLTcI>), **Erişim Tarihi**:15 Ekim 2022; “Cumhuriyetin 50. Yılında İki Kıtayı Boğaziçi Köprüsü Birleştirdi” (<https://www.aa.com.tr/cumhuriyetin-yuzuncu-yili/cumhuriyetin-50-yilinda-iki-kitayi-bogazici-koprusu-birlestirdi/3034255>), **Erişim Tarihi**: 26 Kasım 2023; Şafak Topallar İle 15 Kasım 2023’te Yapılan Görüşme.

⁹⁶⁴ “Bir Pakistan Ordu Bandosu 50.Yıl Törenlerine...”, **Ses** (Aydın), 26 Ekim 1973, s.3.

⁹⁶⁵ Beyti Arda İle 11 Ağustos 2023’te Yapılan Görüşme.

⁹⁶⁶ “Haftanın Olayları”, **Tutum**, Yıl:7, sa:353, ty, s.5; “Korkusuz Paraşütçülerin Akıl Almaz Başarısı”, **Hayat**, sa:47, 15 Kasım 1973, s.6-7; “Cumhuriyetimizin 50. Yıl Dönümü Çok Muhteşem...”, **Derya**, sa:74, Kasım 1973, s.4.

⁹⁶⁷ “**Türkiye-1973**”, (https://www.youtube.com/results?search_query=cumhuriyet+bayram%C4%B1+1973), **Erişim Tarihi**: 15 Ekim 2022.

⁹⁶⁸ Ali Tuncay Atakol İle 13 Kasım 2023’te Yapılan Görüşme; Şafak Topallar İle 15 Kasım 2023’te Yapılan Görüşme; Abdullah Kaya İle 16 Kasım 2023’te Yapılan Görüşme.

⁹⁶⁹ Beyti Arda İle 11 Ağustos 2023’te Yapılan Görüşme.

⁹⁷⁰ “En Büyük Bayramı Kutladık”, **Hürriyet**, 30 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyetimizin 50. Yılı...”, **Barış**, 30 Ekim 1973, s.1; “50. Yıl Bütün Yurtta İçtenlik...”, **Cumhuriyet**, 30 Ekim 1973, s.1,7; “50. Yıl Törenleri İlgiyle İzlendi”, **Çukurova** (Adana), 30 Ekim 1973, s.1,5; “Cumhuriyetin 50. Yıl dönümü...”, **Yamam Ses** (Adıyaman), 31 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyetin 50.Yılı...”, **Elâzığ** (Elâzığ), 31 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyetimizin 50.Yılı...”, **Karadeniz** (Kastamonu), 31 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyetin 50.Yılı...”, **Ahi** (Kırşehir), 31 Ekim 1973, s.1; “Çifte Bayram Kutlandı”, **Siirt Sesi** (Siirt), 31 Ekim 1973, s.1;

Giresun'dan aralarında Atatürk'ün muhafızlığını yapan 3 kişinin bulunduğu 40 “*mücahidin*” de katıldığı aktarılmıştır.⁹⁷¹ Ayrıca 78 yabancı ülkenin temsilcileri törenleri izlemiş,⁹⁷² bu kişilere üzerinde 50. Yıl Amblemi bulunan Türk yapımı otomobiller tahsis edilmiştir.⁹⁷³ Video film kayıtlarında şeref tribünü ve diğer yerlerde 50. Yıl Amblemi görülememiş, yoğun olarak Türk Bayrakları gözlemlenmiştir. Töreni izleyenler arasında çocuk ve gençler ağırlıklı olmak üzere tüm yaş gruplarından kişiler görülmüş; ancak kutlamaları kimlerin daha çok sahiplendiği anlaşılamamıştır.⁹⁷⁴

Ankara'dan farklı olarak İstanbul ve diğer iller ile Kıbrıs'ta tebrikat ve geçit törenleri öğleden önce yapılmıştır. Tebrikattan sonra geçit töreninin yapılacağı alana geçilmiş, vali, garnizon komutanı ve belediye başkanı geçit törenini icra edecek unsurların ve halkın bayramını kutladıktan sonra İstiklal Marşı ve 50. Yıl Marşı okunmuş, daha sonra vali konuşma yapmış, şiirler okunduktan sonra geçit töreni yapılmıştır.⁹⁷⁵ Ankara'dan sonra basının en çok ilgi gösterdiği İstanbul'da vali, vilayette saat 09:00'da tebrikleri kabul etmiş, ardından açılış töreninde olduğu gibi Ankara dışındaki diğer illerden farklı olarak tekrar Taksim'deki Atatürk Anıtına çelenk sunulmuş ve saygı duruşunda bulunulmuştur. Geçit töreni ise saat

---

“Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümü...”, **Munzur** (Tunceli), 31 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyetimizin Ellinci Yılı...”, **Gürel** (Uşak), 31 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyet Bayramı Sevgi...”, **Vansesi** (Van), 31 Ekim 1973, s.1; “Geçit Töreni...”, **Uyanış** (Zonguldak), 30 Ekim 1973, s.1; “50. Yıla Çıktık Açık Alımla”, **Tercüman**, 30 Ekim 1973, s.1,7.

⁹⁷¹ “Giresun'dan Gelen 40...”, **Hürriyet**, 30 Ekim 1973, s.8.

⁹⁷² “50. Yıl Dün Muhteşem...”, **Vatan**, 30 Ekim 1973, s.1.

⁹⁷³ “Yabancı Konuklara Tahsis...”, **Zafer**, 28 Ekim 1973, s.1.

⁹⁷⁴ “1973 Cumhuriyetin 50. Yılı Kutlamaları Denk Kayığı ve Kağnımız Ankarada”, (<https://www.youtube.com/watch?v=8zLcXIKLTcI>), **Erişim Tarihi**: 15 Ekim 2022.

⁹⁷⁵ Örnekler için bk. “50. Yıl Törenleri İlgiyle İzlendi”, **Çukurova** (Adana), 30 Ekim 1973, s.1,5; “50. Yıl”, **Karahisar** (Afyon), 30 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyetimizin 50. Şeref...”, **Balıkesir Ekspres** (Balıkesir), 1 Kasım 1973, s.1; “Cumhuriyetin 50. Yılı Bütün Türkiye'de...”, **Bingöl** (Bingöl), 31 Ekim 1973, s.1; “50'nci Yılda Biz”, **Bingöl** (Bingöl), 31 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyetimizi Milletçe Kutladık”, **Haber** (Bursa), 30 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyetin 50.Yıl Dönümü...”, **Devrim** (Çanakkale), 31 Ekim 1973, s.1; “Edirneliler 50.Yılı...”, **Edirne** (Edirne), 31 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyetin 50.Yılı...”, **Elâzığ** (Elâzığ), 31 Ekim 1973, s.1; “Erzincan İki Bayramı...”, **Öz Erzincan** (Erzincan), 31 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyetin 50'nci Kuruluş...”, **Hakkâri Sesi** (Hakkâri), 31 Ekim 1973, s.1; “50'nci Yıl Dolayısıyla...”, **Demokrat** (Isparta), 1 Kasım 1973, s.1; “Cumhuriyet'in 50.Yılı İzmir'de...”, **Ege Telgraf** (İzmir), 29 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyetimizin 50. Yıldönümü...”, **Bugün** (Kars), 1 Kasım 1973, s.1; “50. Şeref Yılımızı...”, **Emel** (Kayseri), 31 Ekim 1973, s.1; “50. Bayram Şehrimizde...”, **Türkyolu** (Kocaeli), 31 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyet Bayramımızın 50...”, **Kahramanmaraş Postası** (Kahramanmaraş), 1 Kasım 1973, s.1; “Çifte Bayram Kutlandı”, **Siirt Sesi** (Siirt), 31 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümü...”, **Munzur** (Tunceli), 31 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyetimizin Ellinci Yılı...”, **Gürel** (Uşak), 31 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyet Bayramı Sevgi...”, **Vansesi** (Van), 31 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyetin 50. Yılı...”, **Sabah** (Amasya), 30 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyetimizin 50. Yıldönümünü...”, **Serhad Artvin** (Artvin), 31 Ekim 1973, s.1.

10:00'da Vatan Caddesinde yapılmıştır.⁹⁷⁶ Geçit töreninde Ankara ile benzer şekilde savaş uçakları⁹⁷⁷ ve paraşüt takımı gösteri yapmıştır.⁹⁷⁸

Tebrikat ve geçit törenleri Ankara ve İstanbul haricinde genel olarak aynı formatta yapıldığından yine sadece farklı ve dikkat çeken hususlara değinmek yeterli olacaktır. Buna göre Sinop'ta tebrikata katılımın az olması eleştirilmiştir;⁹⁷⁹ Adana,⁹⁸⁰ Bingöl,⁹⁸¹ Konya⁹⁸² ve Erzurum Aşkale'de⁹⁸³ civar köylerden de geçit törenine çok yoğun katılımın olduğu basına yansımıştır. Kastamonu'da Millî Mücadele'de kadınların kağnılarla ve sırtlarında cephane taşınması canlandırılmış, yoğun duygular arasında izlendiği aktarılmıştır.⁹⁸⁴ Tokat'ta ise geçit töreni sırasında Bandırma Vapuru maketi de geçmiş ve Tokat halıları teşhir edilmiştir.⁹⁸⁵ Tokat'taki törene katılan bir Öğretmen Okulu öğrencisini ise bunlardan, kendi okullarının törendeki başarılarının takdir edilmesi etkilemiştir.⁹⁸⁶ Edirne'de yazı ve sembollerin de bulunduğu bir Devrimler Kervanı da geçiş yapmıştır.⁹⁸⁷ Tüm yurttta yağışsız bir havada açık alanda gerçekleşen törenler,⁹⁸⁸ Giresun'da havanın yağışlı olmasından dolayı kapalı alanda okullardan 15'er öğrencinin katılımıyla yapılmış,⁹⁸⁹ hava muhalefeti Sinop'taki törenlerde ise bazı zorluklara neden olmuştur.⁹⁹⁰ Bu geçit törenleri dönemin öğrencilerinden çoğunun hafızalarında başta söylenen marşlar, bando ile askerlerin geçişleri, okullarının geçitteki

⁹⁷⁶ "Cumhuriyetin 50. Yılı Kutladık", **Gençlikte Hamle**, Yıl:5, sa:120, Ekim 1973, s.18.

⁹⁷⁷ **Sigorta Dünyası**, Yıl:14, sa:166-167, Ekim-Kasım-Aralık 1973 (Özel Sayı), s.İç Kapak; **Zafer**, 29 Ekim 1973, s.1; "Cumhuriyetin 50. Yılı...", **Dünya**, 30 Ekim 1973, s.1,7.

⁹⁷⁸ **Bakış**, sa:358/10, Ekim 1973, s.11.

⁹⁷⁹ "50. Yıl Tebrikatından İzlenimler", **Sinop** (Sinop), 8 Kasım 1973, s.1.

⁹⁸⁰ "50. Yıl Törenleri İlgili İzlendi", **Çukurova** (Adana), 30 Ekim 1973, s.1,5.

⁹⁸¹ "50'nci Yılda Biz", **Bingöl** (Bingöl), 31 Ekim 1973, s.1.

⁹⁸² "Gökçimen Köyü Bayrama...", **Yeni Konya** (Konya), 2 Kasım 1973, s.1.

⁹⁸³ Namık Kemal Demirkan İle 14 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme.

⁹⁸⁴ "Cumhuriyetimizin 50. Yılı...", **Karadeniz** (Kastamonu), 31 Ekim 1973, s.1.

⁹⁸⁵ Atıf Özdilek, "Büyük Bayramın Törenlerindeki...", **Tokat** (Tokat), 2 Kasım 1973, s.1.

⁹⁸⁶ Nüzhet Bozat İle 6 Ekim 2023'te Yapılan Görüşme.

⁹⁸⁷ "Edirneliler 50. Yılı...", **Edirne** (Edirne), 31 Ekim 1973, s.1.

⁹⁸⁸ "Bayram'da Hava Genellikle...", **Dünya**, 27 Ekim 1973, s.1,7.

⁹⁸⁹ "Cumhuriyetin 50. Yılı...", **Gündüz** (Giresun), 31 Ekim 1973, s.1.

⁹⁹⁰ "Cumhuriyet Bayramı Coşkunklukla...", **Sinop** (Sinop), 1 Kasım 1973, s.1.

başarıları⁹⁹¹ ile konumları gereği okullarda yapılan törenler⁹⁹² de dönemin öğrenci ve eğitimcilerinin hafızalarında izler bırakmıştır.

Cumhuriyetin 50. Yılı'nın Kıbrıs'ta da önemle kutlandığı anlaşılmaktadır. Büyükelçi Asaf İnhan Büyükelçilikte tebrikleri kabul etmiş, Lefkoşa'da ve diğer Türk yerleşim yerlerinde Kıbrıs Türk Kuvvetleri Alayı ve mücahitler ile okullar ve diğer kuruluşların katıldığı geçit törenleri yapılmıştır. Cumhurbaşkanı Yardımcısı ve Kıbrıs Türk Yönetimi Başkanı Rauf Denктаş bu sırada kutlamalara katılmak üzere Türkiye'de bulunmuştur.⁹⁹³ Törenlere Rumların ne tepki verdikleri ile ilgili gerek ada gerekse Türkiye basınında herhangi bir habere rastlanmamıştır.

Günün resmî etkinliklerinden biri de akşam düzenlenen kabul resimleridir. Ankara'da saat 18.30-20.30 arasında altı yıllık bir aradan sonra 29 Ekim'de yeniden hizmete giren Ankara Palas Otelinde⁹⁹⁴ Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk tarafından verilen kabul resmine hükümet, milletvekilleri, protokole dâhil görevliler, yabancı misyon şefleri⁹⁹⁵ ve Rauf Denктаş katılmıştır.⁹⁹⁶ TBMM'deki tebrikatta birbirlerine soğuk davranan İsmet İnönü ve Bülent Ecevit'e basın tarafından bu etkinlikte de ilgi gösterilmiş ve birbirlerinin bayramlarını kutladıklarına değinilmiştir.⁹⁹⁷

⁹⁹¹ Mehmet Selim Kaplan İle 18 Ağustos 2023'te Yapılan Görüşme; Nüzhet Bozat İle 6 Ekim 2023'te Yapılan Görüşme; Selahattin Özsüer İle 13 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme; Uğur Tarık Özkut İle 15 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme; Şafak Topallar İle 15 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme; Abdullah Kaya İle 16 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme.

⁹⁹² Mesut Çapa İle 3 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme; Ahmet Tabur İle 6 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme; Mustafa Yılmaz İle 8 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme; Mehmet Emin Halim İle 13 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme; Selahattin Özsüer İle 13 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme; Namık Kemal Demirkan İle 14 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme; Ömer Karabiber İle 17 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme.

⁹⁹³ "50. Yıl Kutlama Programı", **Bozkurt** (Kıbrıs), 28 Ekim 1973, s.1,3; **Bozkurt** (Kıbrıs), 31 Ekim ve 1 Kasım 1973, s.1; "Cumhuriyet Bayramı Törenlerle...", **Bugün**, 30 Ekim 1973, s.1,7.

⁹⁹⁴ "Ankara Palas", **Hayat**, sa:45, 1 Kasım 1973 (2'nci Özel Sayı), s.16-17.

⁹⁹⁵ "Cumhuriyetin Ellinci Yıldönümü Bayramı Devlet Programı", **50. Yıl Kutlama Bülteni**, Basın-Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara, sa:13, 15/10/1973, s.2; "Haftanın Olayları", **Tutum**, Yıl:7, sa:353, ty, s.5.

⁹⁹⁶ "Ankara Palas'taki Kabul Resminde...", **Eflatun**, Yıl:5, sa:58, Ekim 1973, s.6.

⁹⁹⁷ "Korutürk'ün Resmî Kabulü...", **Hürriyet**, 30 Ekim 1973, s.4; "50. Yılı Kutladık", **Devir**, C:5, sa:53, 5 Kasım 1973, s.34; "50. Yıl Bütün Yurtta İçtenlik...", **Cumhuriyet**, 30 Ekim 1973, s.1,7; "En Büyük Bayramı...", **Tokat** (Tokat), 31 Ekim 1973, s.1.

Benzer şekilde İstanbul'da da vali tarafından Hilton Otelinde kabul resmi verilmiştir.⁹⁹⁸ Bu etkinlikler Ankara ve İstanbul dışındaki illerde valinin eşi eşgüdümünde yapılmıştır.⁹⁹⁹ Açık bir ifade ile Cumhuriyet Balosu olan bu etkinlikle ilgili basında bir söylem birliği olmadığı görülmüş, Devlet Programında kabul resmi¹⁰⁰⁰ ismi tercih edilmiş, bundan başka sıkça 50. Yıl balosu,¹⁰⁰¹ balo¹⁰⁰² ve Cumhuriyet balosu¹⁰⁰³ olarak adlandırılmış, kokteyl-büfe,¹⁰⁰⁴ akşam yemeği-aile toplantısı¹⁰⁰⁵ gibi isimler de tercih edilmiş, bazı illerin yerel basınında bu etkinlikten hiç bahsedilmemiştir.¹⁰⁰⁶ Bu balolar illerde varsa orduevlerinde, yoksa halk eğitim merkezleri, vilayetler veya diğer salonlarda yapılmıştır. Bu etkinliklerde Antalya'da yapılan baloya ünlü sanatçı Erkin Koray'ın katılacağı haberinin¹⁰⁰⁷ dışında farklılık gözlemlenmemiştir.

Resmî kutlamalar kapsamında yapılan bir başka etkinlik de fener alaylarıdır. Bu etkinlikler yine Ankara ve İstanbul'da daha fazla güzergâhta yapılmış, Ankara'da bir fener alayının Aydınlıkevler'den hareket ederek Yıldırım Beyazıt Meydanı-Ulus-Atatürk Bulvarı-Kızılay-Ziya Gökalp Caddesi-Cebeci-Dikimevi-Konservatuvar-Asri Mezarlık güzergâhından devam edip Samsun Kavşağında biteceği; diğer fener alayının da Bahçelievler'den hareket ederek Durak-4.Cadde- Beşevler-Tandoğan-İstasyon-Gençlik Parkı-İstanbul Caddesi-Yeni Mahalle güzergâhından devam edip Ragıp Tüzün Caddesinde biteceği bildirilmiştir.¹⁰⁰⁸

⁹⁹⁸ "Cumhuriyetimizin 50. Yılına Kıvançla...", **Yeni Yaşantı**, sa:46, Kasım 1973, s.4.

⁹⁹⁹ Balonun icrası için valinin eşi başkanlığında Kadınlar Komitesi de kurulmuştur. Örnek için bk. "50.Yılıda Cumhuriyet Balosu...", **Balıkesir Ekspres** (Balıkesir), 7 Ekim 1973, s.2.

¹⁰⁰⁰ "Cumhuriyetin Ellinci Yıldönümü Bayramı Devlet Programı", **50. Yıl Kutlama Bülteni**, Basın-Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara, sa:13, 15/10/1973, s.2.

¹⁰⁰¹ "Cumhuriyetin 50. Yılına...", **Sabah** (Amasya), 30 Ekim 1973, s.1.

¹⁰⁰² "50. Yıl Törenleri İlgili İzlendi", **Çukurova** (Adana), 30 Ekim 1973, s.1,5; "50. Yıl", **Karahisar** (Afyon), 30 Ekim 1973, s.1; "50. Yıl Programını Vali...", **Şelale** (Antalya), 26 Ekim 1973, s.1; "50. Yıl Kutlama Programı...", **4 Eylül** (Sivas), 24 Ekim 1973, s.1.

¹⁰⁰³ **Ses** (Aydın), 31 Ekim 1973, s.1; "Cumhuriyetimizin Kuruluşunun 50...", **Kahramanmaraş Postası** (Kahramanmaraş), 25 Ekim 1973, s.2; "Cumhuriyetin Ellinci Yılı...", **Tokat** (Tokat), 2 Kasım 1973, s.1,4.

¹⁰⁰⁴ "Cumhuriyetin 50. Yıldönümü...", **Siirt Sesi** (Siirt), 22 Ekim 1973, s.1.

¹⁰⁰⁵ "Cumhuriyetin 50nci Yılı", **Çağrı** (Ağrı), 20 Ekim 1973, s.1-2.

¹⁰⁰⁶ "Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümü...", **Yaman Ses** (Adıyaman), 31 Ekim 1973, s.1.

¹⁰⁰⁶ "Cumhuriyetimizin 50.Yılı...", **Çankırı** (Çankırı), 27 Ekim 1973, s.2; "Cumhuriyetin 50.Yılı...", **Elâzığ** (Elâzığ), 31 Ekim 1973, s.1; "Erzincan İki Bayramı...", **Öz Erzincan** (Erzincan), 31 Ekim 1973, s.1; "Cumhuriyetin 50'nci Kuruluş...", **Hakkâri Sesi** (Hakkâri), 31 Ekim 1973, s.1.

¹⁰⁰⁷ "Cumhuriyetin 50.Yılı Şerefine...", **Şelale** (Antalya), 14 Ekim 1973, s.1.

¹⁰⁰⁸ "Bu Yıl İki...", **Barış**, 29 Ekim 1973, s.1,7.

İstanbul'da tüm ilçelerde fener alayı düzenlenmiş, güzergâh kutlama programı ve basında belirtilmeyerek genel ifadelerle bahsedilmiştir. Diğer illerin çoğunda da yerel basın benzer tavır sergilemiştir.¹⁰⁰⁹ Fener alaylarından bazı yerel gazetelerde asker alayı¹⁰¹⁰ şeklinde bahsedildiği de olmuş, bazı illerdeki yerel gazeteler bu konuya yine hiç değinmemiştir.¹⁰¹¹ Bu alaylarla birlikte havai fişek gösterileri de yapılarak gece kutlamaları renklendirilmeye çalışılmıştır.¹⁰¹² Hatay Samandağ,¹⁰¹³ İçel Silifke¹⁰¹⁴ ve İstanbul'da yaşayan dönemin tanıkları¹⁰¹⁵ ve haberlere göre halk bu etkinliklere yoğun ilgi göstermiş ve gece geç saatlere kadar kutlamalar devam etmiştir. 29 Ekim'de gökyüzünde İstanbul'dan net olarak görülen ay-yıldız görüntüsü basında geniş yer bulmasına rağmen¹⁰¹⁶ o sırada İstanbul'da bulunan dönemin tanıklarının hatıralarında yer edinmemiştir.¹⁰¹⁷ Gece etkinlikleri ile ilgili, üzerinde durulan diğer bir konu ise şehirlerin aydınlatılması¹⁰¹⁸ ve süslenmesi olmuştur.¹⁰¹⁹

¹⁰⁰⁹ "50. Yıl Bütün Yurtta İçtenlik...", **Cumhuriyet**, 30 Ekim 1973, s.1,7.

¹⁰¹⁰ "50. Yıl", **Karahisar** (Afyon), 30 Ekim 1973, s.1.

¹⁰¹¹ Özdilek, agm., **Tokat** (Tokat), 2 Kasım 1973, s.1; "Cumhuriyet Bayramımızın 50. Yıldönümünü...", **Hatay** (Hatay), 31 Ekim 1973, s.1; "Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümü...", **Yaman Ses** (Adıyaman), 31 Ekim 1973, s.1.

¹⁰¹² "50. Şeref Yılımızı...", **Emel** (Kayseri), 31 Ekim 1973, s.1.

¹⁰¹³ Mehmet Selim Kaplan İle 18 Ağustos 2023'te Yapılan Görüşme.

¹⁰¹⁴ Kerim Parlatan İle 10 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme.

¹⁰¹⁵ Selahattin Özsüer İle 13 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme; Selim Kutval İle 18 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme.

¹⁰¹⁶ "Cumhuriyetin 50. Yılı...", **Elâzığ** (Elâzığ), 31 Ekim 1973, s.1; "En Büyük Bayramı Kutladık", **Hürriyet**, 30 Ekim 1973, s.1; "Cumhuriyet Bayramı Parlak...", **4 Eylül** (Sivas), 31 Ekim 1973, s.1; Bu görüntü 30 Ekim'de de gözlemlenmiştir. **Hürriyet 1974 Ansiklopedik...**, s.66; "50. Yıl Bütün Yurtta İçtenlik...", **Cumhuriyet**, 30 Ekim 1973, s.1,7.

¹⁰¹⁷ Mahmut Öztürk İle 25 Ekim 2023'te Yapılan Görüşme; Zülfikar Günaydın İle 1 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme; Cezmi Yurtsever İle 11 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme; Selahattin Özsüer İle 13 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme; Uğur Tarık Özkut İle 15 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme; Selim Kutval İle 18 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme.

¹⁰¹⁸ "Süslenmek İstanbul'a Çok...", **Hürriyet**, 30 Ekim 1973, s.10; "İstanbul'un Düğün Evi Gibi...", **Hayat**, sa:47, 15 Kasım 1973, s.18-19; "Cumhuriyetin 50. Yılı...", **Sesimiz** (Bolu), 6 Kasım 1973, s.1; "Cumhuriyetimizin 50. Yıldönümü...", **Bugün** (Kars), 1 Kasım 1973, s.1.

¹⁰¹⁹ "Süslenmek İstanbul'a Çok...", **Hürriyet**, 30 Ekim 1973, s.10; Özdilek, a.g.m, **Tokat** (Tokat), 2 Kasım 1973, s.1; "Cumhuriyet Bayramı Sevgi...", **Vansesi** (Van), 31 Ekim 1973, s.1; "50. Yıl Hazırlıkları...", **Barış**, 27 Ekim 1973, s.1; "Cumhuriyet 50. Şeref Yaşında", **Meydan**, Yıl:9, sa:459, 30 Ekim 1973, s.4.

Basında Ordu ili hariç törenlerin çok parlak geçtiği,¹⁰²⁰ halkın Mehmetçiği bağrına bastığı, şanlı Türk Ordusunun büyük alkış aldığı,¹⁰²¹ geçit töreninin ilgi gördüğü,¹⁰²² görülmemiş kalabalığın törenleri izlediği,¹⁰²³ kutlamaların coşkun tezahüratlarla yapıldığı,¹⁰²⁴ haftalardır yapılan çalışmaların karşılığının alındığı,¹⁰²⁵ önceki senelerden daha başarılı geçtiği¹⁰²⁶ gibi olumlu yorumlar yapılmıştır. Buna karşın, Ordu'daki kutlamaların şehre hiçbir yatırım yapılmadığından dolayı törenler de dâhil bir genelleme yapılarak “*patiska bezi kadar bile parlak olmadığı*” yorumu yapılmıştır.¹⁰²⁷

Basında balolarla ilgili olumlu ve olumsuz bilgi ve yorumlar da görülmüştür. Kocaeli’de balonun yılbaşı eğlencesine benzediği, okul müdürlerinin masasında rakı şişelerine Türk bayrakları geçirildiği,¹⁰²⁸ Eskişehir’de Ramazan ayından sonra alkollü içkiye ilgi gösterildiği ve CHP’lilerin aksine AP’lilerin baloya ilgi göstermediği,¹⁰²⁹ Kastamonu’da ise balonun eğlenceli geçtiği insanların bir türlü balodan ayrılmak istemediği belirtilmiş ve 100. Yılda da yine böyle bir balo düzenlenmesi temenni edilmiştir.¹⁰³⁰

¹⁰²⁰ “Cumhuriyetin 50. Yılı...”, **Elâzığ** (Elâzığ), 31 Ekim 1973, s.1; “50. Bayram Şehrimizde...”, **Türkyolu** (Kocaeli), 31 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyet Bayramı Parlak...”, **4 Eylül** (Sivas), 31 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyetin 50’nci Kuruluş...”, **Hakkâri Sesi** (Hakkâri), 31 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyetimizin Ellinci Yılı...”, **Gürel** (Uşak), 31 Ekim 1973, s.1; “Havran Lisesi Törenleri...”, **Devrim** (Manisa), 31 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyetin 50. Yılı...”, **Sabah** (Amasya), 30 Ekim 1973, s.1; “Bayram Muhteşem Oldu”, **Akşam**, 30 Ekim 1973, s.1; “50. Yıla Çıktık Açık Alınla”, **Tercüman**, 30 Ekim 1973, s.1,7; “Millî Eğitim Bölümü”, **Samsun 1973 İl Yıllığı**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1974, s.97; “Cumhuriyetin 50. Yılında”, **Erzurum 1973 İl Yıllığı**, s.151; “Cumhuriyetin 50. Yılı...”, **Dünya**, 30 Ekim 1973, s.1,7; **Vatan**, 30 Ekim 1973, s.8; “Cumhuriyetimiz 50 Yaşında”, **Turizm**, Yıl:17, C:17, sa:149 (Özel Sayı), ty, s.12-13; “Fotoğraflarla Kızılay”, **Kızılay Dergisi**, Yıl:13, sa:89, Ocak-Mart 1974, s.23-27; “Güzel Samsunumuzda Cumhuriyetimizin...”, **Halkın Sesi** (Samsun), 3 Kasım 1973, s.3; “Cumhuriyet Bayramı Sevgi...”, **Vansesi** (Van), 31 Ekim 1973, s.1.

¹⁰²¹ “50. Şeref Yılımızı...”, **Emel** (Kayseri), 31 Ekim 1973, s.1.

¹⁰²² “Cumhuriyet Bayramı Parlak...”, **4 Eylül** (Sivas), 31 Ekim 1973, s.1.

¹⁰²³ “Erzincan İki Bayramı...”, **Öz Erzincan** (Erzincan), 31 Ekim 1973, s.1; “50. Yılı Parlak...”, **Lale** (Nevşehir), 31 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyetimizin 50.Yılı...”, **Karadeniz** (Kastamonu), 31 Ekim 1973, s.1. Bazı illerde bu genel ifadelerin aksine kutlamaları izleyen seyircilerin yaklaşık sayısı da verilmiştir. Tekirdağ ve Edirne’de 10.000, Bursa’da 50.000’e yakın seyirciden bahsedilmiştir. “İki Bayram Sevinci...”, **Yeni İnan** (Tekirdağ), 31 Ekim 1973, s.1; “Edirneliler 50. Yılı...”, **Edirne** (Edirne), 31 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyetimizi Milletçe Kutladık”, **Haber** (Bursa), 30 Ekim 1973, s.1.

¹⁰²⁴ “Cumhuriyetin 50. Yılı...”, **Elâzığ** (Elâzığ), 31 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyet Bayramımızın 50...”, **Kahramanmaraş Postası** (Kahramanmaraş), 1 Kasım 1973, s.1; “Cumhuriyetin Ellinci Yılı...”, **Tokat** (Tokat), 2 Kasım 1973, s.1-4; “Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümü...”, **Munzur** (Tunceli), 31 Ekim 1973, s.1.

¹⁰²⁵ Özdelek, agm., **Tokat** (Tokat), 2 Kasım 1973, s.1.

¹⁰²⁶ “Geçit Töreni...”, **Uyanış** (Zonguldak), 30 Ekim 1973, s.1.

¹⁰²⁷ Tarık Özsoy, “Akılcı Olamadık”, **Haber** (Ordu), 31 Ekim 1973, s.1.

¹⁰²⁸ Cevat Çetin, “Yazıklar Olsun”, **Türkyolu** (Kocaeli), 31 Ekim 1973, s.1.

¹⁰²⁹ İrfan Uğurluer, “50.Yıl Kokteylinden Notlar”, **İstikbal** (Eskişehir), 31 Ekim 1973, s.1,4.

¹⁰³⁰ Neslihan, “Bir Balo Böyle...”, **Karadeniz** (Kastamonu), 6 Kasım 1973, s.1.

Kutlamalar kapsamında Cumhurbaşkanı,¹⁰³¹ Başbakan, Gnkur. Bşk.,¹⁰³² siyasi parti başkanları¹⁰³³ ile Rum, Ermeni ve Musevi cemaat liderleri¹⁰³⁴ kutlama mesajları yayınlamış, ayrıca dış dünyadan Monaco Prensi Rainer, İngiliz Başbakanı Edward Head, Pakistan Başbakanı Zülfikar Ali Bhutto, Hindistan Başbakanı V.V. Giri, Afganistan Devlet Başkanı Muhammed Davut, Kıbrıs Türk Lideri Rauf Denktaş¹⁰³⁵ ve BM Genel Sekreteri Kurt Waldheim'in¹⁰³⁶ Atatürk'ün devlet adamlığı, ülkeleri ile Türkiye arasındaki ilişkilerin başarıları, BM'de yapılan çalışmalarla ilgili vurguların yapıldığı kutlama mesajları basında yer bulmuştur. Kutlamalar için Türkiye'ye birçok ülkeden kutlama mesajlarının geldiği düşünülmektedir; ancak bu mesajların hiçbirine Devlet Arşivleri Başkanlığından ulaşılamamıştır. Kutlamaların dış temsilciliklerde nasıl yapıldığıyla ilgili basında herhangi bir habere ve Dışişleri Arşivinde bir belgeye rastlanmamış, yine Türkiye ve Kıbrıs'ın yanında dış temsilciliklerde de parlak şekilde kutlandığı yönünde genel ifadeler kullanılmıştır.¹⁰³⁷

Genel olarak olumlu bir atmosferde geçen kutlamalarla ilgili birkaç olumsuz olay da yaşanmıştır. Denizli Çivril Baydilli ve Çötel köy ilkokullarında bayram sürecine girerken göndere bayrak çekilmemiş,¹⁰³⁸ Muğla'da alkollü içki içerek kutlama yapan köylüler jandarma tarafından karakola götürülmüş,¹⁰³⁹ Burdur Yeşilova'da sarhoş bir şahıs törene engel olmaya ve tören alanında bulunan çocuğunu bölgeden uzaklaştırmaya çalışmış¹⁰⁴⁰ ve dersleri boykot eden Eskişehir İktisadi ve İdari İlimler Akademisi öğrencilerinin törenlere de katılmayacağı bildirilmiştir.¹⁰⁴¹

¹⁰³¹ Cumhurbaşkanı Kıbrıs'a da 50. Yıl için mesaj göndermiştir. "Korutürk Kıbrıs Türklerine...", **Vatan**, 31 Ekim 1973, s.1.

¹⁰³² "50. Yıl Bayramı...", **Tercüman**, 27 Ekim 1973, s.1,7; "Org. Sancar 50. Yılın...", **Akşam**, 27 Ekim 1973, s.1; "Sancar: Türk Ulusu ve...", **Haber**, 27 Ekim 1973, s.1.

¹⁰³³ "Çifte Bayram...", **Tercüman**, 28 Ekim 1973, s.1,7.

¹⁰³⁴ **Varlık Yılığ...**, s.400.

¹⁰³⁵ "4 Ülke Devlet...", **Hürriyet**, 29 Ekim 1973, s.2.

¹⁰³⁶ "Waldheim Cumhuriyetin 50. Yılı...", **Bugün Ticaret**, 28 Ekim 1973, s.1.

¹⁰³⁷ "Bayram Muhteşem Oldu", **Akşam**, 30 Ekim 1973, s.1; "50. Yıl Törenleri İlgili İzlendi", **Çukurova** (Adana), 30 Ekim 1973, s.1,5.

¹⁰³⁸ "Çivril'de İki Köy...", **Denizli** (Denizli), 27 Ekim 1973, s.1.

¹⁰³⁹ "Cumhuriyetin 50. Yılı Kutlayan...", **Devrim** (Muğla), 15 Kasım 1973, s.1.

¹⁰⁴⁰ "Bayram Törenine Mani...", **Burdurun Sesi** (Burdur), 1 Kasım 1973, s.1,4.

¹⁰⁴¹ "Boykotta Olan Akademi...", **İstikbal** (Eskişehir), 26 Ekim 1973, s.1.

Kutlama haftasının açılışı hem Kurul Başkanınca radyodan yapılan konuşma, hem de anıtlara çelenk sunulması ve bir çeşit selamlama olan top atışlarıyla yapılmış, böylece Cumhuriyetin ilanında yapılan uygulamaya atıfta bulunularak tarihsel olayın döneme aktarılmasına ve kurucu kadronun manevi olarak selamlanmasına devam edilmiş, bir yandan da halkın dikkati kutlamalara çekilmeye çalışılmıştır. Bu törenlere sivil devlet görevlileri, askerler, öğretmen ve öğrenciler ile izciler ağırlıklı olarak katılmışlardır. 29 Ekim’de Anıtkabir’de özel defterin önceki törenlerden farklı olarak devlet başkanının yanı sıra dış temsilciler ile eğitimci ve öğrenciler adına da imzalanması dikkat çekmiş, dolayısıyla başlatılan eğitim seferberliğine, Edirne’den Kars’a ve Kıbrıs’a kadar eğitimci ve öğrencilerin birlik ve beraberlik içinde olduğuna ve Türkiye’nin dış politikadaki saygın durumuna olan inanca vurgu yapılmıştır. Bu uygulamanın dış dünya temsilcilerini kurucu liderin manevi huzurunda toplayarak bir nevi onun saygın bir lider olduğunun yeniden teyidi amacını güttüğü söylenebilir.

İkinci Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’nün Anıtkabir’deki törene davet edilmemesi ile MSP Gn. Bşk. Necmettin Erbakan’ın Anıtkabir’e gelmemesi, Tebrikata katılmaması ve yerine gelenlerin kıyafetlerinin törene uygun olmayışı basının duyurduğu tartışmalı olaylardır. Türkiye’de resmî bayramlarda devletin ve siyasetin önemli kişilerinin kutlamalara katılıp katılmadığının takibi basın tarafından hâlen yapılmakta, bu kişilerin törenlere katılmaması anılan dönemle benzer şekilde bazı kesimlerce eleştirilmekte; bu tür olaylar kutlamalarda verilmek istenen mesajları gölgede bırakmaktadır. TBMM’deki kabul resminde siyasilerin dönemsal ilişkilerinin kutlama organizasyonunda dahi takip edilerek yorumlanması ve öne çıkarılarak tebrikatla birlikte anılması dışında dikkat çeken bir durum yaşanmamıştır.

Hipodrom’da yapılan geçit töreninde Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk konuşma yapmamıştır. Burada halka hitap etmenin son örneğini 30. Yıl Kutlamalarında Cumhurbaşkanı Celal Bayar vermiş, bundan sonra 50. Yıl Kutlamalarına kadar törenler sırasında devlet başkanlarınca halka hitap edilmemiştir. 10. Yıl Nutkunda olduğu gibi 20. ve 30. Yıllarda halka hitap etme geleneği 40. Yılda Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel’in rahatsızlığından dolayı törenin sonuna kadar bekleyememesiyle terk edilmiş, kutlama mesajı yayınlanmasıyla yetinilerek daha sonra da aynı alışkanlık sürdürülmüştür.

Türkiye'nin 67 ilini ve Kıbrıs'ı ellerinde illerin isminin yazılı olduğu dövizlerle öğretmen, öğrenci ve izcilerin temsil etmesi, yarım asırlık Cumhuriyet döneminde millî bayram ve genel tatil günlerinde, üzerinde durulan birlik ve beraberlik mesajı verilmesinin farklı bir örneği olmuştur. Kıbrıs'tan katılımcıların törenlerde bulunmasının dış dünyaya verilen bir sahiplenme ve birlikte hareket etmede kararlılık mesajı olduğu söylenebilir. Dünyada ve Türkiye'de İki Savaş Arası Dönemin önemli yapılanması haline gelen izcilerin diğer etkinliklerle birlikte geçitte de yer almaya devam etmesi, bu dönemde de topyekûn harp ve harbe hazır bulunma anlayışının yanında ve belki en önemlisi öğrenci olaylarına ve komünizme karşı gençliğin ortak bir paydada buluşturulması, bir başka deyişle “*bir arada tutulması ve aynı hedefe yöneltilmesi*”¹⁰⁴² çalışılmasının bir pratiği olarak öne çıkmaktadır.

Başkentte yapılan törenlere Millî Mücadelenin sembollerinden İnebolu'dan bir kayık ve kağınının katılması, bu sembollerin törensel alanda gösterilmesi; tarihsel olayın döneme taşınması açısından önemlidir. Hem başkentte hem de taşrada önceki senelerden farklı bir format görülmeyen geçit törenlerinde ordunun ön planda tutulması ve askerî gücün vurgulanması bir süreklilik olagelmıştır. Başkentten denize kıyısının bulunmayışı, Deniz Kuvvetlerinin deniz harp araç ve gereçlerinin sergilenmesini Kara ve Hava Kuvvetlerine nazaran geri planda bırakmaktadır. Deniz Kuvvetlerinin bu yönünün öne çıkarılmasına yönelik deniz üssü bulunan kıyı şehirlerinde de bazı savaş gemilerinin süslenmesi dışında etkili bir gösterim yapılmamıştır.

10. Yıl Marşından sonra Cumhuriyet Bayramı ile ilgili kabul edilen ilk marş olan 50. Yıl Marşı törenlerde topluca söylenmiştir. Marşın öğrenilmesi için bandolarla meydanlarda çalınması, okullardaki çalışmalar ve radyodan yayınlanması 10. Yıl Marşının öğretilmesi çalışmalarına benzerlik göstermiştir. Süsleme çalışmalarında önem verilen ve ilk kutlama amblemi olan 50. Yıl Amblemi; geçit töreninde kullanılan araçların dışında, Hipodrom'da yapılan törenlerle ilgili görsellerde tespit edilememiştir. Dolayısıyla bu amblem yoluyla, CHP'nin 6 Okunun 10. Yılda Türk Bayrağından daha yoğun şekilde kullanılması gibi bir yaklaşım sergilenmemiştir. Balolarda ise alkollü içecek tüketilmesinin bir ilde eleştirilmesi

¹⁰⁴² İsmail Güven, “Osmanlı'dan Günümüze İzciliğin Gelişimi ve Türk Eğitim Tarihindeki Yeri”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, Yıl:2003, C:36, sa:1-2, s.65-73.

ve CHP mensuplarının baloya daha fazla katılım sağladığı yorumlarının dışında dikkat çeken bir gelişme yaşanmamıştır. Taşrada baloların organizasyonunun vali eşleri tarafından yapılmasıyla törenlerde kadın faktörünün de yer alması ve ön plana çıkarılması hedeflenmiş olabilir. Fener alayları ve havai fişek gösterileri de ilk kutlamalardan itibaren yapılan etkinlikler olarak devam etmiştir. Özellikle bu iki etkinlik kutlamaları resmî ve askerî formattan uzaklaştırarak renklendirmeye çalışmanın gayreti şeklinde yorumlanabilir.

Bu iki günde yapılan resmî törenlere katılım ve coşku ile ilgili coğrafi bölgeler bazında farklılık görülememiştir. Her il kendi olanakları ile kutlamaları valinin eşgüdümünde ve yerel yönetimler ile sivil toplum kuruluşlarının desteğiyle başarılı bir şekilde kutlamaya gayret göstermiştir. Ara rejim dönemine rastlamasına rağmen bu süreçte garnizon komutanlarından çok valiler ön planda olmuştur. Yerel basının genelinde törenlerle ilgili görsellerin kullanılmaması ya da kullanılmaması yerelde yapılan törenlerle ilgili görsel açıdan doyurucu verilere ulaşılamamasının en önemli nedeni olmuştur.

10. Yıl Kutlamalarından sonra tören alanlarının ve şehirlerin önemli yerlerinin süslenmesi ve aydınlatılmasına en çok 50. Yıl Kutlamalarında önem verilmiş, elektrik enerjisinin yaygınlaşması bu durumu merkezden taşraya da taşımıştır. Basının aktardığı haberler, dönemin tanıkları ile az sayıda ulaşılan video film kayıtlarından hareketle halkın bu törenlere katılımının yüksek olduğu anlaşılmıştır. Bunda okul ve diğer kurumların katılımı ile kutlamaların Ramazan Bayramı tatiline denk gelmesinin etkili olduğu söylenebilir. Bazı il ve ilçelerde törenlere köylerden de halkın katıldığı özellikle vurgulanmıştır. Dolayısıyla törenlere katılım, hem program gereği zorunluluktan hem de halkın kendiliğinden gösterdiği ilgi ile yüksek olmuştur. Törenler radyo ve televizyon aracılığıyla yurt içi ve yurt dışında canlı olarak yayınlanmış, teknolojik imkânlarla mesajların daha fazla kitleye ulaşmasına çalışılmıştır. Törenlere dış dünyadan devlet veya hükümet başkanı seviyesinde katılım olmamış ve bu durum eleştirilere neden olmuştur. Bu iki günde Kıbrıs hariç diğer dış temsilciliklerde yapılan kutlamalarla ilgili basında ve Devlet Arşivlerinde herhangi bir veriye rastlanmaması dış dünyaya verilen mesajların ayrıntılı olarak görülememesine neden olmuştur.

29 Ekim gecesi gökyüzünde ay-yıldız görüntüsünün oluşması kutlamalarda manevi bir etki oluşturmuş, bu olaya basında geniş şekilde yer verilmiştir. Genel olarak olumlu bir hava içerisinde gerçekleşen törenlerde kutlama atmosferine uygun olmayan, protesto niteliği taşıyan birkaç olay yaşansa da, bir akademinin organize şekilde törenlere katılmaması dışında örgütlü ve geniş katılımlı bir protesto yaşanmamıştır. Necmettin Erbakan'ın törenlerin bazı safhalarına katılmaması ve yerine katılan kişilerin Anıtkabir'deki tutum ve davranışları ise önceden planlanmış bir protesto yaklaşımı olarak değerlendirilebilir.

2.3.2. Atatürk İle İlgili Etkinlikler

26 Ekim öncesinde olduğu gibi Atatürk ile ilgili etkinliklerin yoğunluğu artarak kutlama haftasında da devam etmiştir. Anıt, heykel, büst, mask ve siluet gibi sanat eserlerinin açılışı diğer etkinliklere göre daha yoğun şekilde yapılmıştır. Bunlarla ilgili haberler daha çok yerel basından takip edilmiştir. İstanbul,¹⁰⁴³ İzmir,¹⁰⁴⁴ Rize Çamlıhemşin, Çukurlu, Koza,¹⁰⁴⁵ Ağrı Gürbulak,¹⁰⁴⁶ Antalya,¹⁰⁴⁷ Aydın,¹⁰⁴⁸ Balıkesir,¹⁰⁴⁹ Bursa,¹⁰⁵⁰ Diyarbakır,¹⁰⁵¹ Edirne,¹⁰⁵² Erzincan,¹⁰⁵³ Isparta,¹⁰⁵⁴ İzmir,¹⁰⁵⁵ Kocaeli İzmit,¹⁰⁵⁶ Siirt,¹⁰⁵⁷ Eskişehir,¹⁰⁵⁸ Muğla,¹⁰⁵⁹

¹⁰⁴³ “Törenle Açılan...”, **Dünya**, 28 Ekim 1973, s.1.

¹⁰⁴⁴ **Varlık Yılığ...**, s.400.

¹⁰⁴⁵ “Cumhuriyetin 50. Yılı...”, **Rize Postası** (Rize), 27 Ekim 1973, s.1.

¹⁰⁴⁶ “Cumhuriyetin 50nci Yılı”, **Çağrı** (Ağrı), 20 Ekim 1973, s.1-2.

¹⁰⁴⁷ “50. Yıl Programını Vali Açıkladı”, **Şelale** (Antalya), 26 Ekim 1973, s.1.

¹⁰⁴⁸ **Ses** (Aydın), 31 Ekim 1973, s.1.

¹⁰⁴⁹ “50.Yıl Nedeniyle...”, **Balıkesir Ekspres** (Balıkesir), 1 Kasım 1973, s.1,4.

¹⁰⁵⁰ “Cumhuriyetin 50.Yılı”, **Haber** (Bursa), 29 Ekim 1973, s.1.

¹⁰⁵¹ “8 Yatırım Yapılacak”, **Mücadele** (Diyarbakır), 13 Eylül 1973, s.1.

¹⁰⁵² “İlimizde 50. Yıl Vesilesiyle...”, **Edirne** (Edirne), 17 Ekim 1973, s.1; “Edirneliler 50.Yılı...”, **Edirne** (Edirne), 31 Ekim 1973, s.1.

¹⁰⁵³ “Program”, **Öz Erzincan** (Erzincan), 26 Ekim 1973, s.1.

¹⁰⁵⁴ “Atatürk Büstüne Yarın...”, **Demokrat** (Isparta), 28 Ekim 1973, s.1; “Bağlı ve Yaka Köyüne...”, **Demokrat** (Isparta), 23 Ekim 1973, s.1; “Büyük Atatürk’ün Anıt...”, **Demokrat** (Isparta), 1 Kasım 1973, s.1.

¹⁰⁵⁵ “Atatürk ve Kadın...”, **Ege Telgraf** (İzmir), 26 Ekim 1973, s.3.

¹⁰⁵⁶ “50. Bayram Şehrimizde...”, **Türkyolu** (Kocaeli), 31 Ekim 1973, s.1.

¹⁰⁵⁷ “Cumhuriyetin 50. Yıldönümü...”, **Siirt Sesi** (Siirt), 22 Ekim 1973, s.1.

¹⁰⁵⁸ “Turan İlkokulu Atatürk...”, **İstikbal** (Eskişehir), 29 Ekim 1973, s.1.

¹⁰⁵⁹ “Cumhuriyetin 50. Yılı Hepimize...”, **Devrim** (Muğla), 27 Ekim 1973, s.1; “Ey Türk Milleti...”, **Devrim** (Muğla), 27 Ekim 1973, s.1; “Fadılca Köyüne Atatürk...”, **Devrim** (Muğla), 5 Kasım 1973, s.1.

Nevşehir,¹⁰⁶⁰ Niğde,¹⁰⁶¹ Sakarya,¹⁰⁶² Sivas,¹⁰⁶³ Tekirdağ,¹⁰⁶⁴ Manisa Turgutlu,¹⁰⁶⁵ Hatay merkez¹⁰⁶⁶ ve Samandağ,¹⁰⁶⁷ Yozgat Çayıralan,¹⁰⁶⁸ Çankırı,¹⁰⁶⁹ Kars¹⁰⁷⁰ ve Kıbrıs'ta¹⁰⁷¹ başta eğitim kurumları olmak üzere çoğunlukla kamu kurum ve kuruluşlarının bulunduğu alanlarda tamamlanan Atatürk anıt, büst ve heykelleri açılmıştır.

Bursa¹⁰⁷² ve Balıkesir'de¹⁰⁷³ öğretmen okullarında üretilen büst ve masklar köylere dağıtılmış; Isparta Hisar-tepe'de Atatürk silüetinin açılacağı bildirilmiş,¹⁰⁷⁴ devletin yanında, bir vatandaş tarafından da İstanbul Aksaray'da Atatürk Anıtı yaptırılarak açılmıştır.¹⁰⁷⁵ Bayrampaşa, Gaziosmanpaşa, Kâğıthane ve Güngören'de Atatürk¹⁰⁷⁶ ve Edirne'de Zübeyde Hanım büstlerinin temelini atılacağı bildirilmiştir.¹⁰⁷⁷ Yoğun şekilde gerçekleşen bu anıt, heykel ve büst açılış ve temel atma törenleri ulusal basına da yansımış, yurdun dört bir yanında Atatürk heykellerinin açıldığı bildirilmiştir.¹⁰⁷⁸

Bu eserlerin yanında müze ve oda benzeri yerler de açılmıştır. Uşak¹⁰⁷⁹ ve Bursa'da¹⁰⁸⁰ Atatürk müzeleri, Çanakkale Çamyayla'da Atatürk Evi,¹⁰⁸¹ Aydın Nazilli Basma

¹⁰⁶⁰ "Atatürk Büstü Açıldı", **Lale** (Nevşehir), 31 Ekim 1973, s.1.

¹⁰⁶¹ "İlimizde İlk ve Orta...", **Niğdenin Sesi** (Niğde), 26 Ekim 1973, s.2; "Niğde'de Abideleşen 12...", **Niğdenin Sesi** (Niğde), 19 Kasım 1973, s.1.

¹⁰⁶² "Öğretmenokulu Programı...", **Yeni Sakarya** (Sakarya), 26 Ekim 1973, s.1; "Atatürk Büstleri Yağrın...", **Yeni Sakarya** (Sakarya), 26 Ekim 1973, s.1.

¹⁰⁶³ "50. Yıl Kutlama Programı...", **4 Eylül** (Sivas), 24 Ekim 1973, s.1.

¹⁰⁶⁴ "Cumhuriyetin Ellinci Yılına...", **Yeni İnan** (Tekirdağ), 27 Ekim 1973, s.1; Reyhan, **agt.**, s.80.

¹⁰⁶⁵ "Turgutlu Atatürk Anıtı...", **Devrim** (Manisa), 24 Ekim 1973, s.1.

¹⁰⁶⁶ "Cumhuriyetin 50nci Yıldönümü...", **Hatay** (Hatay), 31 Ekim 1973, s.1.

¹⁰⁶⁷ Bu anıtın yapımı için de görevlendirilen belirli kişiler tarafından maddi yardım toplandığı belirtilmiştir. Mehmet Selim Kaplan İle 18 Ağustos 2023'te Yapılan Görüşme.

¹⁰⁶⁸ "50. Yıl Törenlerinde...", **Yeni Yozgat** (Yozgat), 1 Kasım 1973, s.1.

¹⁰⁶⁹ "50. Yıl Kıbrısta Parlak...", **Çankırı** (Çankırı), 12 Eylül 1973, s.1.

¹⁰⁷⁰ "Cumhuriyetimizin 50. Yıldönümü...", **Bugün** (Kars), 1 Kasım 1973, s.1.

¹⁰⁷¹ **Bozkurt** (Kıbrıs), 27 Ekim 1973, s.1; **Bozkurt** (Kıbrıs), 28 Ekim 1973, s.7; **Bozkurt** (Kıbrıs), 31 Ekim 1973, s.1.4.

¹⁰⁷² "Subay ve Astsubay...", **Haber** (Bursa), 26 Ekim 1973, s.1.

¹⁰⁷³ "50. Yılda 102 Köyümüze...", **Balıkesir Ekspres** (Balıkesir), 24 Ekim 1973, s.1.

¹⁰⁷⁴ "50. Yıl Cumhuriyetin...", **Demokrat** (Isparta), 24 Ekim 1973, s.2.

¹⁰⁷⁵ "Emlakçılık Yapan...", **Zafer**, 1 Kasım 1973, s.6.

¹⁰⁷⁶ "İstanbul Ellinci Yılı...", **Hürriyet**, 26 Ekim 1973, s.13.

¹⁰⁷⁷ "Büyük Türk Anası...", **Edirne** (Edirne), 16 Ekim 1973, s.1.

¹⁰⁷⁸ "İki Bayram Bir...", **Akşam**, 27 Ekim 1973, s.8.

¹⁰⁷⁹ "Cumhuriyetimizin Ellinci Yılı...", **Gürel** (Uşak), 27 Ekim 1973, s.1-2; **Varlık Yılığ...**, s.400.

¹⁰⁸⁰ "Cumhuriyetin 50.Yılı", **Haber** (Bursa), 29 Ekim 1973, s.1.

¹⁰⁸¹ "Cumhuriyetin Ellinci...", **Devrim** (Çanakkale), 27 Ekim 1973, s.1.

Fabrikası'nda Atatürk Odasının¹⁰⁸² açılışları yapılmıştır. Atatürk adı verilen eğitim kurumlarının açılışları kutlama haftasında da devam etmiştir. Bu kapsamda Yapı ve Kredi Bankasının Ankara'da yaptırdığı Atatürk Kitaplığının açıldığı,¹⁰⁸³ Afyon¹⁰⁸⁴ ve Erzincan'da¹⁰⁸⁵ ilk ve ortaokulların açılışının yapılacağı bildirilmiştir. Ayrıca Eskişehir,¹⁰⁸⁶ Konya¹⁰⁸⁷ ve Sivas'ta hizmete giren yeni eğitim kurumlarında Atatürk köşeleri açılmıştır.¹⁰⁸⁸

Bunlardan başka Atatürk ile ilgili çeşitli sergi, defile gibi etkinlikler de yapılmıştır. Aydın Halk Kütüphanesi'nde 'Atatürk Kitap ve Fotoğrafları'¹⁰⁸⁹, Denizli Gazi İlkokulunda 'Atatürk ve 50.Yıl Yayınları' ve 'Atilla'dan Atatürk'e 50 Türk Büyüğü ve Denizli'nin Yetiştirdiği Önemli Kişiler ve Türk Devletlerinin Bayrakları'¹⁰⁹⁰, Urfa'da Türk Devrim Kurumunca 'Fotoğraflarla Atatürk'¹⁰⁹¹, TTK tarafından 'Atatürk ve Cumhuriyet'¹⁰⁹², Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği tarafından Atatürk Özel Kitaplığı ve 'Türkiye ve Atatürk' adlı sergiler açılmıştır.¹⁰⁹³ Ayrıca Anıtkabir'de Anıtkabir'in yapım aşamasından itibaren yapılan çalışmaları gösteren başka bir sergi daha düzenlenmiştir.¹⁰⁹⁴ İzmir Olgunlaşma Enstitüsünce Ankara'da düzenlenen defilede Atatürk'ün Millî Mücadele sırasında giydiği üniforma, pelerin ve pardösülerinden ilham alınarak hazırlanan kıyafetler sunulmuştur.¹⁰⁹⁵ Hazırlık aşaması uzun süren ve basın da ilgiyle takip ettiği Anıtkabir'deki ses ve ışık gösterisinin 29 Ekim'de protokole, 30 ve 31 Ekim'de ise halka gösterileceği bildirilmiştir.¹⁰⁹⁶

¹⁰⁸² **Ses** (Aydın), 31 Ekim 1973, s.1.

¹⁰⁸³ **Varlık Yıllığı...**, s.400; **Durum**, Yıl:9, sa:427-431, 29 Ekim 1973 (Özel Sayı), s.18; "Ayın Olayları", **Varlık**, sa:795, Aralık 1973, s.1.

¹⁰⁸⁴ "Cumhuriyetin 50.Yılı Kutlama...", **Kocatepe** (Afyon), 18 Ekim 1973, s.1.

¹⁰⁸⁵ "Program", **Öz Erzincan** (Erzincan), 26 Ekim 1973, s.1.

¹⁰⁸⁶ "Süleyman Çakır Kız...", **İstikbal** (Eskişehir), 29 Ekim 1973, s.1.

¹⁰⁸⁷ "Kız Sanat 8...", **Yeni Konya** (Konya), 8 Kasım 1973, s.1.

¹⁰⁸⁸ "50. Yıl Kutlama...", **4 Eylül** (Sivas), 23 Ekim 1973, s.2.

¹⁰⁸⁹ **Ses** (Aydın), 31 Ekim 1973, s.1.

¹⁰⁹⁰ "50.Yıl Kutlama Törenleri...", **Denizli** (Denizli), 26 Ekim 1973, s.1,4.

¹⁰⁹¹ "Cumhuriyetin 50. Yılı...", **Şafak** (Urfa), 31 Ekim 1973, s.1.

¹⁰⁹² **Atatürk ve Cumhuriyet Sergisi**, TTK Basımevi, Ankara, ty.

¹⁰⁹³ "Ajans Türk'ün 50. Yılı...", **Vatan**, 28 Ekim 1973, s.1.

¹⁰⁹⁴ "Anıtkabir İmza...", **Haber**, 29 Ekim 1973, s.6.

¹⁰⁹⁵ "Toplum", **Pedagoji**, C:1, sa:4, Eylül-Ekim 1973 (Özel Sayı), s.35.

¹⁰⁹⁶ "Cumhuriyetimizin Kuruluşunun 50...", **Cumhuriyet**, 27 Ekim 1973, s.1,7; "Cumhuriyetin Ellinci Yıldönümü Bayramı Devlet Programı", **50. Yıl Kutlama Bülteni**, Basın-Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara, sa:13, 15/10/1973, s.2; "Bu Yıl İki...", **Barış**, 29 Ekim 1973, s.1,7; "Boğaz Köprüsü Açıldı", **Vatan**, 31 Ekim 1973, s.1.

Bir başka etkinlik ise Atatürk ile ilgili filmlerin gösterilmesi olmuştur. Bursa’da mahalle ve köylerde Atatürk ve Cumhuriyet konulu filmlerin gösterileceği bildirilmiş,¹⁰⁹⁷ İş Bankası’nın hazırladığı ‘Atatürk’ten Anılar’ filminin ise Kurulun talimatıyla bazı köyleri de kapsayacak şekilde tüm illerde gösterimi devam etmiştir.¹⁰⁹⁸ Türk Basın Birliği tarafından hazırlanan Atatürk panoları illere dağıtılmış; Edirne, Hakkâri, Samsun, Kahramanmaraş, Erzurum ve birçok yerin bu panolarla süslediği açıklanmış,¹⁰⁹⁹ Kocaeli’de Türkyolu Gazetesince Atatürk resmi dağıtılmıştır.¹¹⁰⁰ Bunların yanı sıra Atatürk’e atıfta bulunulan muhtelif etkinlikler de yapılmıştır. Ege Üniversitesinin düzenlediği Türk Sanat Müziği Gecesinde Atatürk’ün sevdiği şarkılar söylenmiş,¹¹⁰¹ Kıbrıs Türk Tarih Kurumunca Atatürk ve Cumhuriyet,¹¹⁰² Niğde’de Atatürk devrimleri hakkında konuşmalar yapılması ve 10. Yıl Nutkunun dinletilmesi¹¹⁰³ ile ‘Kemal Yetiş’ adlı temsilin verilmesi planlanmış,¹¹⁰⁴ İngiliz yazar Lord Kinross’un Atatürk adlı eserinin yeni baskısını Sander Kitabevinde imzalayacağı açıklanmıştır.¹¹⁰⁵ Yurt içinde kültür ve sanat etkinliklerinin dışında sadece bayındırlık alanında Gaziantep-Diyarbakır-Mardin yollarının kesiştiği yerde Mustafa Kemal Çeşmesi ve Parkı açılmıştır.¹¹⁰⁶

Kutlama haftası kapsamında Atatürk’e atfen yurt dışında da bazı etkinlikler yapılmıştır. Selanik’te Türk Konsoloslüğünca Atatürk Evinde yapılacak törenin hazırlıkları devam etmiş,¹¹⁰⁷ Yeni Delhi’de bir caddeye Atatürk ve Tahran’da ise yine bir caddeye Mustafa Kemal Atatürk adı verilmiştir.¹¹⁰⁸ Ayrıca İran Posta ve Telgraf Teşkilatı (PTT) Bakanlığı tarafından basılan iki seri hatıra pulundan birinde Atatürk ile Rıza Şah bir arada

¹⁰⁹⁷ “Bursa İli Türkiye Cumhuriyetinin Kuruluşunun 50. Yıldönümü Kutlama Programı”, **Bursa 1973 İl Yıllığı**, Ajans-Türk Matbaacılık, Ankara, ty, s.360.

¹⁰⁹⁸ Hikmet Tartan, “Cumhuriyetin 50. Yıl Töreni”, **İş**, sa:86, Ekim 1973, s.6,36; “Atatürkten Anılar Filmi...”, **Ege Telgraf** (İzmir), 27 Ekim 1973, s.3; “Cumhuriyetin 50. Yılında...”, **Hürriyet**, 26 Ekim 1973, s.7.

¹⁰⁹⁹ “Bizden Haberler”, **Türk Basın Birliği**, sa:71-72, Ekim-Kasım 1973, s.22.

¹¹⁰⁰ “50. Bayram Şehrimizde...”, **Türkyolu** (Kocaeli), 31 Ekim 1973, s.1.

¹¹⁰¹ “Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümünde...”, **Ege Üniversitesi Haber Bülteni**, C:1, sa:1, Mart 1974, s.25-27.

¹¹⁰² “Cumhuriyet’in 50.Yılı İzmir’de...”, **Ege Telgraf** (İzmir), 29 Ekim 1973, s.1.

¹¹⁰³ “Cumhuriyetin 50. Yıldönümü...”, **Niğdenin Sesi** (Niğde), 26 Ekim 1973, s.1.

¹¹⁰⁴ “Cumhuriyet Bayramı Şenliklerine...”, **Niğdenin Sesi** (Niğde), 27 Ekim 1973, s.1,2.

¹¹⁰⁵ “Lord Kinross”, **Cumhuriyet**, 27 Ekim 1973, s.2.

¹¹⁰⁶ “Cumhuriyetin 50. Yılı...”, **Şafak** (Urfa), 31 Ekim 1973, s.1.

¹¹⁰⁷ Sumru Anlar, “Atatürk’ün Selanik’teki Doğduğu...”, **Günün Kadını**, Yıl:5, sa:59, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.11,26.

¹¹⁰⁸ **Varlık Yıllığı...**, s.400.

resmedilmiştir.¹¹⁰⁹ Hindistan ve İran gibi doğu ülkelerinin aksine batı ülkelerinde Atatürk'e atfen herhangi bir etkinlik yapılmamıştır.

26 Ekim öncesinde olduğu gibi kutlama haftasında da Atatürk'e atfen yapılan etkinliklerin en çok dikkat çeken yönü anıt, heykel, büst, mask ve siluet gibi sanat eserlerinin açılması ve dağıtılmasına verilen önemdir. Atatürk adıyla eğitim ve kültür tesislerinin açılışı, sergiler, film gösterimleri, temsil ve imza günü gibi etkinlikler de sonrasında gelmiştir. Eğitim, kültür ve sanat alanındakiler daha fazla gerçekleşmiş; yol, köprü gibi tesislere Atatürk isminin verilmediği görülmüş, kısaca Atatürk bu dönemde eğitim, kültür ve sanatla özdeşleşmiştir. Tüm etkinliklerin coğrafi bölgelere göre dağılımında ise Marmara, Ege ve İç Anadolu bölgeleri öne çıkmıştır.

2.3.3. Sosyal ve Hukuk Alanlarındaki Etkinlikler

Kutlama haftasında diğer alanlarda olduğu gibi sosyal ve hukuk alanlarında da etkinlikler artan bir tempoyla devam etmiştir. Bu hafta içerisinde sağlıkla ilgili yapılan etkinliklerde en çok dikkat çeken husus sağlık tesis açılışlarının yapılmaya devam etmesidir. Aydın,¹¹¹⁰ Antalya,¹¹¹¹ Afyon,¹¹¹² Kırklareli¹¹¹³ ve İstanbul'da¹¹¹⁴ hastane ve ek tesisleri; Denizli'de doğumevi,¹¹¹⁵ Antalya'da Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi açılarak Sağlık Kolejinin temeli atılmıştır.¹¹¹⁶ Edirne¹¹¹⁷ ve Afyon'da¹¹¹⁸ sağlık ocakları, Adana¹¹¹⁹ ve Isparta'da huzurevi, Tokat Turhal'da Verem Savaş Dispanseri¹¹²⁰ temel atma töreninin yapılacağı

¹¹⁰⁹ "Tahran'da Bir Caddeye...", **Yeni Mardin** (Mardin), 31 Ekim 1973, s.1.

¹¹¹⁰ **Ses** (Aydın), 31 Ekim 1973, s.1.

¹¹¹¹ "50. Yıl Programını Vali Açıkladı", **Şelale** (Antalya), 26 Ekim 1973, s.1.

¹¹¹² "Cumhuriyetin 50nci Yılı Kutlama...", **Kocatepe** (Afyon), 28 Eylül 1973, s.1.

¹¹¹³ "Cumhuriyetin 50nci Yılı ve...", **Yeni İstikbal** (Kırklareli), 1 Kasım 1973, s.1.

¹¹¹⁴ MEB Validebağ Prevantoryum ve Sanatoryumun bahçesinde inşa edilen 100 yataklı Öğretmenler Hastanesi 50. Yıl Pavyonu 30 Ekim'de törenle açılmıştır. "Validebağ Prevantoryum ve ...", **Devrim** (Manisa), 30 Ekim 1973, s.2; "İki Bayram Bir...", **Akşam**, 27 Ekim 1973, s.8.

¹¹¹⁵ "50. Yıl Kutlama Törenleri...", **Denizli** (Denizli), 26 Ekim 1973, s.1,4.

¹¹¹⁶ "50. Yılda Girişilen İmar Çalışmaları", **Şelale** (Antalya), 27 Ekim 1973, s.2; "50. Yıl Antalya'da Eğitimin...", **Haber**, 29 Ekim 1973, s.6.

¹¹¹⁷ "Sazlıdere Köyünün Sağlık...", **Edirne** (Edirne), 27 Ekim 1973, s.1.

¹¹¹⁸ "Cumhuriyetin 50nci Yılı Kutlama...", **Kocatepe** (Afyon), 28 Eylül 1973, s.1.

¹¹¹⁹ "Huzurevi", **Çukurova** (Adana), 2 Mart 1973, s.1.

¹¹²⁰ "Cumhuriyetin Ellinci Yılı...", **Tokat** (Tokat), 2 Kasım 1973, s.1-4.

bildirilmiştir.¹¹²¹ Tesis açılışlarının haricinde çeşitli etkinlikler de düzenlenmiştir. Sağlık Bakanlığınca Ankara’da 50. Yıl Sağlık Sergisi açıldığı,¹¹²² yine Edirne Sağlık Kolejinde sergi,¹¹²³ Kahramanmaraş Sağlık Okulu’nda Cumhuriyet Gecesi,¹¹²⁴ Siirt Sağlık Okulu’nda mezuniyet töreni¹¹²⁵ yapılacağı ve Uşak’ta resmî bir heyet tarafından hastanelerin ziyaret edileceği açıklanmıştır.¹¹²⁶

Bayram haftasında çocuklar ve gençlerle ilgili etkinlikler de devam etmiştir. Özellikle çocuklarla ilgili etkinliklere önem verilmiş, sosyal yardımlar devam etmiştir. Kutlamalarda çocuk temalı uluslararası boyutta yapılan tek etkinlik 30 Ekim’de İstanbul’da Atatürk Kültür Merkezinde düzenlenen UNICEF (Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Yardım Fonu) Çocuk Galasıdır.¹¹²⁷ Cumhurbaşkanlığı himayesinde yapılan ve Fahri Korutürk’ün de katılacağı duyurulan galanın Eurovizyon sayesinde 170 ülkede yayınlanacağı bildirilmiştir.¹¹²⁸ Çocuk Esirgeme Kurumu yurtlarında da kutlamalar yapılmıştır.¹¹²⁹ Uşak’ta resmî bir heyet tarafından bu yurtların birinin ziyaret edileceği bildirilmiş,¹¹³⁰ bunların haricinde Balıkesir¹¹³¹ ve Tokat’ta¹¹³² çocuk balosu, Edirne’de çocuk eğlencesi düzenlenmiş,¹¹³³ Burdur’da çocuk parkı ile çocuk kütüphanesinin açılması planlanmış,¹¹³⁴ Tokat’ta Korunmaya Muhtaç Çocuklar Binasının temeli atılmıştır.¹¹³⁵ Isparta’daki çocuk kütüphanesinde fotoğraf sergisi açılmış,¹¹³⁶ çocukların sosyal yönden desteklenmesi

¹¹²¹ “Huzurevinin Temeli...”, **Demokrat** (Isparta), 23 Ekim 1973, s.1; “Huzurevi Programı”, **Demokrat** (Isparta), 28 Ekim 1973, s.1.

¹¹²² “Ankara’da Toplum Haberleri”, **Durum**, Yıl:9, sa:427-431, 29 Ekim 1973 (Özel Sayı), s.34.

¹¹²³ “İlimizde 50. Yıl Vesilesiyle...”, **Edirne** (Edirne), 17 Ekim 1973, s.1.

¹¹²⁴ “Cumhuriyetimizin Kuruluşunun 50...”, **Kahramanmaraş Postası** (Kahramanmaraş), 25 Ekim 1973, s.2.

¹¹²⁵ “Cumhuriyetin 50. Yıldönümü...”, **Siirt Sesi** (Siirt), 22 Ekim 1973, s.1.

¹¹²⁶ “Cumhuriyetimizin Ellinci Yılı...”, **Gürel** (Uşak), 27 Ekim 1973, s.1-2.

¹¹²⁷ “Cumhuriyetin Ellinci Yıldönümü Bayramı Devlet Programı”, **50. Yıl Kutlama Bülteni**, Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara, sa:13, 15/10/1973, s.2; “Sosyete de Bu Ay”, **Günün Kadını**, Yıl:5, sa:60, Kasım 1973, s.16.

¹¹²⁸ “50 Yılda Kültür...”, **Gürel** (Uşak), 19 Ekim 1973, s.5.

¹¹²⁹ **Çocuk ve Yuva**, C:22, sa:10-211, Kasım 1973, s.12.

¹¹³⁰ “Cumhuriyetimizin Ellinci Yılı...”, **Gürel** (Uşak), 27 Ekim 1973, s.1-2.

¹¹³¹ “Cumhuriyetin 50.Yılı...”, **Balıkesir Ekspres** (Balıkesir), 21 Ekim 1973, s.1.

¹¹³² “Cumhuriyetin Ellinci Yılı...”, **Tokat** (Tokat), 2 Kasım 1973, s.1-4.

¹¹³³ Hüseyin Ağırseven, “50.Yıldan Notlar”, **Edirne** (Edirne), 2 Kasım 1973, s.1.

¹¹³⁴ “Saat 13’de Tugay Tarafından...”, **Burdurun Sesi** (Burdur), 26 Ekim 1973, s.1.

¹¹³⁵ “Cumhuriyetin Ellinci Yılı...”, **Tokat** (Tokat), 2 Kasım 1973, s.1-4.

¹¹³⁶ “50’nci yıl Dolayısıyla...”, **Demokrat** (Isparta), 1 Kasım 1973, s.1.

amacıyla Siirt'te Yardım Sevenler Derneği tarafından sünnet düğünü,¹¹³⁷ Erzincan,¹¹³⁸ Eskişehir,¹¹³⁹ Niğde,¹¹⁴⁰ Ordu¹¹⁴¹ ve Erzurum'da¹¹⁴² okul, dernek, askerî birlik ve askerî personel eşleri ve diğer yardımseverler tarafından kıyafet yardımları yapılmıştır.

Kutlamalarda önemli görevler alan izcilerin İzcilik Genel Müdürlüğü'nün yönetiminde 29 Ekim'de Ankara 19 Mayıs Stadında halka açık gösteri yapacağı,¹¹⁴³ bir başka izci grubunun Türk Milletinin Cumhuriyetle yücelmesini sembolize etmek için Bursa Uludağ'ın zirvesine çıkarak Türk Bayrağı dikeceği bildirilmiştir.¹¹⁴⁴

Bu hafta içerisinde ülke genelinde spor müsabakaları, turnuvaları, devam eden turnuvaların finalleri, şampiyon olan takımların kupa/madalya törenleri, spor gösterileri, spor geceleri, sergiler gibi birçok sportif etkinlik düzenlenmiştir. Bunların bir kısmı 26 Ekim öncesinde olduğu gibi uluslararası düzeydeki etkinliklerdir. En fazla üzerinde durulanı yine futbol olmuş ve farklı çaplarda turnuvalar düzenlenmiştir. Büyük organizasyonların haricinde bu turnuvalar genel olarak illerde okullar arasında yapılmıştır. Futbolda en çok ilgi çeken turnuva 50. Yıl ve Cumhuriyet Kupaları olmuştur. 50. Yıl Kupasını Fenerbahçe karşısında Galatasaray,¹¹⁴⁵ Cumhuriyet Kupasını ise Eskişehirspor karşısında Kayserispor kazanmıştır.¹¹⁴⁶ Büyük çaplı organizasyonlar olarak Ankara'da Uluslararası Halter,¹¹⁴⁷ Uluslararası Jimnastik Şöleni,¹¹⁴⁸ 50. Yıl Rallisi¹¹⁴⁹ ve Okçuluk,¹¹⁵⁰ Adana'da Uluslararası

¹¹³⁷ "Cumhuriyetin 50. Yıldönümü...", **Siirt Sesi** (Siirt), 22 Ekim 1973, s.1.

¹¹³⁸ "Assubay Eşleri Kadınlar...", **Öz Erzincan** (Erzincan), 20 Ekim 1973, s.1.

¹¹³⁹ "Namık Kemal İlkokulu Koruma...", **İstikbal** (Eskişehir), 29 Ekim 1973, s.1.

¹¹⁴⁰ "İnönü İlkokulundaki Fakir...", **Niğdenin Sesi** (Niğde), 6 Kasım 1973, s.1.

¹¹⁴¹ "Duyuru", **Haber** (Ordu), 22 Ekim 1973, s.1.

¹¹⁴² Namık Kemal Demirkan İle 14 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme.

¹¹⁴³ "İzciler 50. Yıl İçin...", **Dünya**, 17 Ekim 1973, s.1.

¹¹⁴⁴ "Bursa İli Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşunun 50. Yıldönümü Kutlama Programı", **Bursa 1973 İl Yıllığı**, Ajans-Türk Matbaacılık, Ankara, ty, s.360; "Cumhuriyet Şenlikleri Devam...", **Haber** (Bursa), 28 Ekim 1973, s.1.

¹¹⁴⁵ **Hürriyet 1974 Ansiklopedik...**, s.132; "50. Yıl Kupası", **Hürriyet**, 31 Ekim 1973, s.10.

¹¹⁴⁶ "Kayserispor 50. Yıl...", **Akşam**, 31 Ekim 1973, s.2.

¹¹⁴⁷ "50. Yıl Uluslararası Halter...", **Dumlupınar** (Kütahya), 17 Ekim 1973, s.2; "Federasyon Dünya...", **Cumhuriyet**, 16 Ekim 1973, s.8.

¹¹⁴⁸ "50. Yıl Güreş...", **Akşam**, 27 Ekim 1973, s.6.

¹¹⁴⁹ "50. Yıl Rallisi...", **Burdurun Sesi** (Burdur), 12 Kasım 1973, s.1; "50. Yıl Rallisi...", **Cumhuriyet**, 27 Ekim 1973, s.8.

¹¹⁵⁰ "Erdener Gene Bir...", **Barış**, 26 Ekim 1973, s.8.

Voleybol,¹¹⁵¹ İzmir’de Uluslararası Yüzme ve Atlama¹¹⁵² yarışma ve etkinlikleri öne çıkmıştır. Ayrıca Çanakkale,¹¹⁵³ Kars,¹¹⁵⁴ Kahramanmaraş,¹¹⁵⁵ Denizli,¹¹⁵⁶ Eskişehir,¹¹⁵⁷ Erzincan,¹¹⁵⁸ Trabzon¹¹⁵⁹ ve Kıbrıs’tan bir takımın da katıldığı Muğla’daki Cumhuriyet, valilik, 50. Yıl isimleri verilen futbol;¹¹⁶⁰ Antalya’da atletizm;¹¹⁶¹ Adana,¹¹⁶² Aydın,¹¹⁶³ Bingöl,¹¹⁶⁴ Edirne¹¹⁶⁵ ve Nevşehir’de¹¹⁶⁶ voleybol; Nevşehir,¹¹⁶⁷ Eskişehir,¹¹⁶⁸ Bingöl,¹¹⁶⁹ Muğla¹¹⁷⁰ ve Trabzon’da¹¹⁷¹ basketbol; Kocaeli’de bisiklet¹¹⁷² müsabaka ve yarışları yapılmış, Aydın¹¹⁷³ ve Van’da¹¹⁷⁴ programa alındığı açıklanmıştır. Ankara’da çocukların katıldığı bisiklet korteji;¹¹⁷⁵ Aydın,¹¹⁷⁶ Balıkesir¹¹⁷⁷ ve Trabzon’da¹¹⁷⁸ kır koşusu; Adana,¹¹⁷⁹ Edirne,¹¹⁸⁰ Kocaeli,¹¹⁸¹ Aydın,¹¹⁸² Niğde¹¹⁸³ ve Kıbrıs’ta¹¹⁸⁴ çeşitli stillerde güreş;

¹¹⁵¹ “Voleybolu Kurallara Aykırı...”, **Dumlupınar** (Kütahya), 1 Kasım 1973, s.2.

¹¹⁵² **Türkiye Yüzme-Atlama-Sutopu Federasyonu (1923-1973)**, Hüsnütabiat Matbaası, İstanbul, 1973, s.146.

¹¹⁵³ “Cumhuriyetin Ellinci ...”, **Devrim** (Çanakkale), 27 Ekim 1973, s.1.

¹¹⁵⁴ “Cumhuriyetimizin 50. Yıldönümü...”, **Bugün** (Kars), 1 Kasım 1973, s.1.

¹¹⁵⁵ “Cumhuriyetimizin Kuruluşunun 50...”, **Kahramanmaraş Postası** (Kahramanmaraş), 25 Ekim 1973, s.2.

¹¹⁵⁶ “Cumhuriyet Kupası...”, **Denizli** (Denizli), 25 Ekim 1973, s.4.

¹¹⁵⁷ “Cumhuriyet Kupasının Gitmesi...”, **İstikbal** (Eskişehir), 1 Kasım 1973, s.2.

¹¹⁵⁸ “Program”, **Öz Erzincan** (Erzincan), 26 Ekim 1973, s.1.

¹¹⁵⁹ “Futbol Birincileri Kupalarını...”, **Yenigün** (Trabzon), 1 Kasım 1973, s.2.

¹¹⁶⁰ “50. Yıl Münasebetiyle...”, **Devrim** (Muğla), 24 Ekim 1973, s.6; “Turgut Reis Lisesi...”, **Devrim** (Muğla), 27 Kasım 1973, s.2.

¹¹⁶¹ “Antalya Vilayeti İçin...”, **Şelale** (Antalya), 27 Ekim 1973, s.3.

¹¹⁶² “İncirlikte 50. Yıl...”, **Çukurova** (Adana), 1 Kasım 1973, s.6.

¹¹⁶³ **Ses** (Aydın), 31 Ekim 1973, s.1.

¹¹⁶⁴ “Cumhuriyetin 50’nci Yıl Dönümü...”, **Bingöl** (Bingöl), 27 Ekim 1973, s.1.

¹¹⁶⁵ “İlimizde 50. Yıl Vesilesiyle...”, **Edirne** (Edirne), 17 Ekim 1973, s.1.

¹¹⁶⁶ “Cumhuriyetimizin 50. Yılı...”, **Lale** (Nevşehir), 19-20 Ekim 1973, s.1.

¹¹⁶⁷ **Aynı yer.**

¹¹⁶⁸ “50. Yıl Basketbol...”, **İstikbal** (Eskişehir), 26 Ekim 1973, s.3.

¹¹⁶⁹ “Cumhuriyetin 50’nci Yıl Dönümü...”, **Bingöl** (Bingöl), 27 Ekim 1973, s.1.

¹¹⁷⁰ “26 Ekimde Yapılan...”, **Devrim** (Muğla), 3 Kasım 1973, s.4.

¹¹⁷¹ “Cumhuriyetin 50. Yıldönümü...”, **Yenigün** (Trabzon), 25 Ekim 1973, s.1.

¹¹⁷² “50. Yıl Bisiklet Yarışı...”, **Türkyolu** (Kocaeli), 25 Ekim 1973, s.1.

¹¹⁷³ **Ses** (Aydın), 31 Ekim 1973, s.1.

¹¹⁷⁴ “Cumhuriyet Bayramı Cuma...”, **Vansesi** (Van), 24 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyet Bayramı Hazırlıkları...”, **Vansesi** (Van), 25 Ekim 1973, s.1.

¹¹⁷⁵ Şafak Topallar İle 15 Kasım 2023’te Yapılan Görüşme.

¹¹⁷⁶ **Ses** (Aydın), 31 Ekim 1973, s.1.

¹¹⁷⁷ “50. Yıl”, **Balıkesir Ekspres** (Balıkesir), 25 Ekim 1973, s.1.

¹¹⁷⁸ “Cumhuriyet Kır Koşusu...”, **Yenigün** (Trabzon), 1 Kasım 1973, s.2.

¹¹⁷⁹ “50. Yıl İçin Karaisalıda...”, **Çukurova** (Adana), 13 Ekim 1973, s.6.

¹¹⁸⁰ “İlimizde 50. Yıl Vesilesiyle...”, **Edirne** (Edirne), 17 Ekim 1973, s.1.

¹¹⁸¹ “Güreşlerde Finaller 28...”, **Türkyolu** (Kocaeli), 26 Ekim 1973, s.1.

¹¹⁸² **Ses** (Aydın), 31 Ekim 1973, s.1.

¹¹⁸³ Sahir Ükil, “Büyük Yağlı Güreş...”, **Niğdenin Sesi** (Niğde), 25 Ekim 1973, s.2.

¹¹⁸⁴ “Kıbrıs’ta Cumhuriyet Şildi...”, **Son Haber** (Mardin), 10 Kasım 1973, s.2.

Gümüşhane’de¹¹⁸⁵ cirit; Aydın’da atış ve judo¹¹⁸⁶ müsabakaları ile Antalya’da¹¹⁸⁷ motosiklet sporcularının valiye bayrak takdimi yarışmaları yapılmıştır. Yine Aydın¹¹⁸⁸, Bingöl¹¹⁸⁹, Çorum,¹¹⁹⁰ Denizli,¹¹⁹¹ Edirne,¹¹⁹² Erzincan,¹¹⁹³ Kırklareli,¹¹⁹⁴ Nevşehir,¹¹⁹⁵ Isparta,¹¹⁹⁶ Trabzon¹¹⁹⁷ ve Zonguldak’ta¹¹⁹⁸ çeşitli spor gösterileri, spor geceleri ve ödül takdim törenleri; Ankara’da Gençlik ve Spor Bakanlığınca Spor Sergisi düzenlenmiştir.¹¹⁹⁹

Turizm ve Tanıtma Bakanlığı’nın kutlamalara yaklaşımının aksine turizm alanındaki etkinlikler yurt içinde diğer alanlara göre sönük kalmıştır. Antalya’da Turizm ve Otelcilik Eğitim Merkezi¹²⁰⁰ ile Ağrı İshak Paşa Sarayı Dinlenme Evinin¹²⁰¹ açılışları haricinde etkinlik yapılmamıştır. Kutlama haftasında tatil günlerinden dolayı turistik gezi reklamının yapıldığı da görülmüş, Balıkesir’de bir turizm firması 29-30 Ekim’de Yalova-Termal’e 50. Yıl gezisi planlamıştır.¹²⁰²

Hukuk alanında ise 26 Ekim öncesinde olduğu gibi yine yoğun bir program yapılmamıştır. Daha önce kutlama atmosferine aykırı söylemlerin sarf edildiği bir konferans düzenleyen Trabzon Barosu, bu hafta içerisinde Ellinci Yıl Dönümü Hukuk Anketi düzenlemiştir;¹²⁰³ Burdur Barosu ise kutlamalara en iyi şekilde hazırlanan okula nakdi bağışta bulunmuştur.¹²⁰⁴ Toplumun her kesimine ulaşılması gayretlerine paralel olarak cezaevlerindeki hükümlü ve

¹¹⁸⁵ “50 Yılda Cirit”, **Tokat** (Tokat), 14 Ekim 1973, s.3.

¹¹⁸⁶ **Ses** (Aydın), 31 Ekim 1973, s.1.

¹¹⁸⁷ “Antalya Vilayeti İçin...”, **Şelale** (Antalya), 27 Ekim 1973, s.3.

¹¹⁸⁸ **Ses** (Aydın), 31 Ekim 1973, s.1.

¹¹⁸⁹ “Cumhuriyetin 50’nci Yıl Dönümü...”, **Bingöl** (Bingöl), 27 Ekim 1973, s.1.

¹¹⁹⁰ “50. Yıl Kutlama...”, **Çorum** (Çorum), 2 Ekim 1973, s.1.

¹¹⁹¹ “50. Yıl Kutlama Törenleri...”, **Denizli** (Denizli), 26 Ekim 1973, s.1,4.

¹¹⁹² “Parlak Bir Şekilde Yapılacak...”, **Edirne** (Edirne), 26 Ekim 1973, s.1.

¹¹⁹³ “Program”, **Öz Erzincan** (Erzincan), 26 Ekim 1973, s.1.

¹¹⁹⁴ “Cumhuriyet Bayramı Hazırlıkları...”, **Yeni İstikbal** (Kırklareli), 23 Ekim 1973, s.1.

¹¹⁹⁵ “Cumhuriyetimizin 50. Yılı...”, **Lale** (Nevşehir), 19-20 Ekim 1973, s.1.

¹¹⁹⁶ “Törenle Dağıtıldı”, **Demokrat** (Isparta), 3 Kasım 1973, s.1.

¹¹⁹⁷ “50. Yıl Spor Şenlikleri...”, **Yenigün** (Trabzon), 27 Ekim 1973, s.2.

¹¹⁹⁸ “50. nci Yıl Kutlama...”, **Haber** (Zonguldak), 25 Ekim 1973, s.1.

¹¹⁹⁹ **Varlık Yılığ...**, s.399.

¹²⁰⁰ “50. Yıl Antalya’da Eğitimin...”, **Haber**, 29 Ekim 1973, s.6.

¹²⁰¹ “Cumhuriyetin 50nci Yılı”, **Çağrı** (Ağrı), 20 Ekim 1973, s.1-2.

¹²⁰² “Cumhuriyetimizin 50. Yılında Beks...”, **Balıkesir Ekspres** (Balıkesir), 2 Ekim 1973, s.2.

¹²⁰³ “Ellinci Yıl Şenlikleri Devam...”, **Yenigün** (Trabzon), 27 Ekim 1973, s.1.

¹²⁰⁴ “50 Yılda İyi Hazırlanana...”, **Burdurun Sesi** (Burdur), 26 Ekim 1973, s.1.

tutuklular da düşünölmüş; Uşak Cezaevini bir heyetin ziyaret etmesi,¹²⁰⁵ Van Cezaevinde de mahallî ve millî oyunları kapsayan folklor gösterileri düzenlenmesi planlanmıştır.¹²⁰⁶

Sportif etkinlikler; diğçerlerine göre daha fazla öne çıkmış, uluslararası, ulusal ve yerel seviyede pek çok yarışma düzenlenmiştir. Genel olarak kutlama haftasında süreç içinde yapılan müsabakaların finalleri yapılarak sona erdirilmiştir. Bu etkinlikler yoluyla merkezî program çerçevesinde genç nüfusa yönelinmiştir. Sağlık kuruluşu açılışları bu hafta içerisinde de devam etmiş, bayram nedeniyle kadınların da içerisinde bulunduğu kuruluş ve kişilerce ihtiyaç sahibi çocuklara yardımlarda bulunulmuş, huzurevleri ile ilgili açılış ve temel atma törenleri düzenlenmiştir. Turizm ve hukuk alanında ise pek fazla etkin olunamamış, yalnızca cezaevlerinde yapılan ziyaret ve programlarla buradaki kişilerin unutulmadığı mesajı dikkat çekmiştir. Bu alanda yapılan etkinliklerde devletin gençler başta olmak üzere toplumun tüm yaş gruplarına ulaşma gayreti açıkça görölmüştür.

2.3.4. Kültürel Alandaki Etkinlikler

2.3.4.1. Eğitim ve Bilim

Yeni yapılan tesis açılış ve temellerinin atılmasının önemli günlere denk getirilmesi uygulaması kutlama haftasında özellikle eğitim kurumları açısından zirveye ulaşmış, bu açılışlar basında geniş yer bulmuştur. Başta ilkokullar olmak üzere Türkiye’de çeşitli seviyelerde birçok okul ile diğçer eğitim ve öğrenci barınma tesisleri açılış ve temel atma törenleri devam etmiştir. Antalya,¹²⁰⁷ İstanbul,¹²⁰⁸ Afyon,¹²⁰⁹ Ağrı,¹²¹⁰ Aydın,¹²¹¹

¹²⁰⁵ “Cumhuriyetimizin Ellinci Yılı...”, **Gürel** (Uşak), 27 Ekim 1973, s.1-2.

¹²⁰⁶ “Cumhuriyet Bayramı Bugün...”, **Vansesi** (Van), 26 Ekim 1973, s.1.

¹²⁰⁷ “50. Yıl Antalya’da Eğitimin...”, **Haber**, 29 Ekim 1973, s.6.

¹²⁰⁸ **Varlık Yıllığı...**, s.400; **İstanbul İli Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Kutlama Programı**, Yeni Alev Matbaası, İstanbul, 1973, s.1-22; “İstanbul Ellinci Yıla...”, **Hürriyet**, 26 Ekim 1973, s.13.

¹²⁰⁹ “50. Yıl”, **Karahisar** (Afyon), 30 Ekim 1973, s.1.

¹²¹⁰ “Cumhuriyetin 50nci Yılı”, **Çağrı** (Ağrı), 20 Ekim 1973, s.1-2.

¹²¹¹ **Ses** (Aydın), 31 Ekim 1973, s.1.

Çanakkale,¹²¹² Denizli,¹²¹³ Edirne,¹²¹⁴ Elâzığ,¹²¹⁵ Eskişehir,¹²¹⁶ Isparta,¹²¹⁷ Kars,¹²¹⁸ Antalya,¹²¹⁹ Burdur,¹²²⁰ Bursa,¹²²¹ Tokat,¹²²² Manisa,¹²²³ Zonguldak,¹²²⁴ Amasya,¹²²⁵ Bitlis'te¹²²⁶ merkezî idarenin yaptırdığı; Burdur,¹²²⁷ İstanbul Bahçelievler,¹²²⁸ Urfa¹²²⁹ ve Malatya'da¹²³⁰ kişi, çeşitli kuruluşlar ve belediyelerce yaptırılan eğitim kurumları açılmış, Giresun'da Sanat Enstitüsünün Elektrik Bölümünün¹²³¹ ve İstanbul Teknik Üniversitesi'nin Ayazağa'da kurulacak yeni tesislerinin¹²³² temellerinin atılacağı bildirilmiştir.

Eğitim kurumlarının köylerde açılmasına basın daha fazla ilgi göstermiştir. Kutlama Kanununun öngördüğü ve büyük tartışmalar sonucu yeri belirlenen Sivas Cumhuriyet Üniversitesinin Tıp Fakültesi 29 Ekim'de açılmış, üniversitenin inşaatı tamamlanıncaya kadar Kongre Lisesinde öğretime devam etmesi kararlaştırılmıştır.¹²³³ Eğitim kurumu açılışlarının yanında MEB tarafından Ankara'da 50. Yıl,¹²³⁴ Eskişehir¹²³⁵ ve Isparta'da eğitim araçları sergileri açılmış ve konuyla ilgili film gösterimleri yapılmıştır.¹²³⁶ 28 Ekim'de

¹²¹² "Cumhuriyetin 50'nci Yılı...", **Devrim** (Çanakkale), 22 Ekim 1973, s.1.

¹²¹³ "50.Yıl Kutlama Törenleri...", **Denizli** (Denizli), 26 Ekim 1973, s.1,4.

¹²¹⁴ "Parlark Bir Şekilde Yapılacak...", **Edirne** (Edirne), 26 Ekim 1973, s.1.

¹²¹⁵ "İki gün içerisinde...", **Elâzığ** (Elâzığ), 31 Ekim 1973, s.1.

¹²¹⁶ "Cumhuriyetimizin Yıl dönümünün...", **İstikbal** (Eskişehir), 26 Ekim 1973, s.1.

¹²¹⁷ "50. Yıl Cumhuriyetin...", **Demokrat** (Isparta), 24 Ekim 1973, s.2.

¹²¹⁸ "Cumhuriyetimizin 50. Yıldönümü...", **Bugün** (Kars), 1 Kasım 1973, s.1.

¹²¹⁹ "50. Yılda Girişilen İmar Çalışmaları", **Şelale** (Antalya), 27 Ekim 1973, s.2.

¹²²⁰ "Yeni Okul Binasına...", **Burdurun Sesi** (Burdur), 1 Kasım 1973, s.1.

¹²²¹ "Erkek ve Sanat...", **Haber** (Bursa), 28 Ekim 1973, s.1.

¹²²² "Cumhuriyetin Ellinci Yılı...", **Tokat** (Tokat), 2 Kasım 1973, s.1-4.

¹²²³ "Alaşehir'de 50. Yıl", **Devrim** (Manisa), 30 Ekim 1973, s.1; "Havran Lisesi Törenleri...", **Devrim** (Manisa), 31 Ekim 1973, s.1.

¹²²⁴ "50. Yılın Büyük...", **Haber** (Zonguldak), 27 Ekim 1973, s.1.

¹²²⁵ "Cumhuriyetin 50. Yılında...", **Sabah** (Amasya), 26 Ekim 1973, s.1; "Cumhuriyetin 50. Yılı...", **Sabah** (Amasya), 30 Ekim 1973, s.1.

¹²²⁶ "İki Bayramı Birden...", **Bitlis Birlik** (Bitlis), 31 Ekim 1973, s.1.

¹²²⁷ "Saat 13'de Tugay Tarafından...", **Burdurun Sesi** (Burdur), 26 Ekim 1973, s.1.

¹²²⁸ "Lise Yaptırdı", **Dünya**, 1 Kasım 1973, s.1.

¹²²⁹ "Cumhuriyetin 50. Yılı...", **Şafak** (Urfa), 31 Ekim 1973, s.1.

¹²³⁰ "Polis Memuru Bir...", **Lale** (Nevşehir), 6 Kasım 1973, s.1.

¹²³¹ "Sanat Enstitüsü Sergi...", **Gündüz** (Giresun), 26 Ekim 1973, s.1.

¹²³² "Cumhuriyet 50. Şeref Yaşında", **Meydan**, Yıl:9, sa:459, 30 Ekim 1973, s.3.

¹²³³ "Cumhuriyet Üniversitesi 29...", **Devrim** (Muğla), 7 Kasım 1973, s.2.

¹²³⁴ "Sergilerin Açılışı Yapılacak", **Dünya**, 27 Ekim 1973, s.1.

¹²³⁵ "Cumhuriyetimizin Yıl Dönümünün...", **İstikbal** (Eskişehir), 26 Ekim 1973, s.1.

¹²³⁶ "50. Yıl Cumhuriyetin...", **Demokrat** (Isparta), 24 Ekim 1973, s.2.

Arjantin’de bir okula Türkiye Cumhuriyeti adının verilmesi ise yurt dışında eğitim ile ilgili yapılan tek etkinlik olmuştur.¹²³⁷

2.3.4.2. Kültür, Sanat, Basın ve Yayın

Kutlamaları renklendirmek, geleneksel kültür ile kutlamaları buluşturmak ve yapılan çalışmaları halka yansıtmak üzere ülke genelinde genellikle okullar tarafından hazırlanan folklor gösteri, şenlik ve yarışmaları,¹²³⁸ kız sanat enstitüsü öğrencileri ve diğer modeller tarafından sunulan ve 50. Yıl ve Cumhuriyet isimleri verilen elbiselerin de sergilendiği

¹²³⁷ “Arjantin’de Bir...”, **Haber** (Ordu), 31 Ekim 1973, s.1; “Arjantin’de Bir Okula...”, **Demokrat Gümüşhane** (Gümüşhane), 17 Aralık 1973, s.1.

¹²³⁸ **Erzurum 1973 İl Yılı**, Kervan Kitapçılık, İstanbul, 1974, sy; “Cumhuriyetin 50. Yılı Kutlama...”, **Kocatepe** (Afyon), 17 Ekim 1973, s.1; “Antalya Vilayeti İçin...”, **Şelale** (Antalya), 27 Ekim 1973, s.3; “Cumhuriyetin 50’nci Yıl Dönümü Kutlama Kurulu...”, **Bingöl** (Bingöl), 26 Ekim 1973, s.1; “50.Yıl Şenlikleri Başladı”, **Haber** (Bursa), 27 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyetin 50’nci Yılı ...”, **Devrim** (Çanakkale), 22 Ekim 1973, s.1; “50.Yıl Kutlama Törenleri...”, **Denizli** (Denizli), 26 Ekim 1973, s.1,4; “Cumhuriyetin 50’nci Yılı...”, **Demokrat** (Isparta), 23 Ekim 1973, s.1; “50. Yıl Cumhuriyetin...”, **Demokrat** (Isparta), 24 Ekim 1973, s.2; “Cumhuriyetimizin 50. Yıldönümü...”, **Bugün** (Kars), 1 Kasım 1973, s.1; “Cumhuriyetimizin 50.Yılı...”, **Karadeniz** (Kastamonu), 31 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyetin 50nci Yılı ve...”, **Yeni İstikbal** (Kırklareli), 1 Kasım 1973, s.1; “Cumhuriyetin Ellinci Yılı...”, **Tokat** (Tokat), 2 Kasım 1973, s.1-4; “Kapalı Spor Salonlarında...”, **Yenigün** (Trabzon), 24 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyetin 50. Yıldönümü...”, **Yenigün** (Trabzon), 25 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyetin 50. Yılı...”, **Şafak** (Urfâ), 31 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyet Bayramı Hazırlıkları...”, **Vansesi** (Van), 25 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyet Bayramı Adana’da...”, **Devrim** (Manisa), 27 Ekim 1973, s.2; “Cumhuriyetin 50. Yılı...”, **Haber**, 27 Ekim 1973, s.1; “2 Kasım’da Fransız...”, **Zafer**, 25 Ekim 1973, s.2; “50.nci Yıl Kutlama...”, **Haber** (Zonguldak), 25 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyet Bayramı Şenlikleri...”, **Türkyolu** (Kocaeli), 31 Ekim 1973, s.2; “Cumhuriyetimizin Kuruluşunun 50...”, **Kahramanmaraş Postası** (Kahramanmaraş), 25 Ekim 1973, s.2; “Cumhuriyetimizin 50. Yılı...”, **Lale** (Nevşehir), 19-20 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyetin 50. Yıldönümü...”, **Niğdenin Sesi** (Niğde), 26 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyet Bayramı Şenliklerine...”, **Niğdenin Sesi** (Niğde), 27 Ekim 1973, s.1,2; “İzmit’te 50. Yıl Yarımca...”, **Türkyolu** (Kocaeli), 2 Kasım 1973, s.2; “Ticaret Lisesi Folklor Ekibi...”, **Sesimiz** (Bolu), 26 Ekim 1973, s.1; “Türk Halk Oyunları...”, **Cumhuriyet**, 27 Ekim 1973, s.2; “50. Yıl Şenlikleri...”, **Uyanış** (Zonguldak), 31 Ekim 1973, s.1.

defileler,¹²³⁹ askerî ve belediye bandoları¹²⁴⁰ ve mehter takımları¹²⁴¹ konserleri ve ilin çeşitli yerlerinde davul-zurna ekiplerince müzikli eğlence, halk şenliği ve konserler ile geceler¹²⁴² düzenlenmiştir. Edirne’de ise tüm köylerde köy sakinleri de kendi maddi imkânları ile davul-zurna ekipleri tutarak kutlamalara katılmış,¹²⁴³ halk ozanları yarışmaları¹²⁴⁴ ve âşıklar bayramları düzenlenmiştir.¹²⁴⁵ Ayrıca belediyelerin hoparlörlerinden Gümüşhane,¹²⁴⁶

¹²³⁹ Örnekler için bk. **Erzurum 1973 İl Yılığ**, Kervan Kitapçılık, İstanbul, 1974, s.151; “Modacıların Yeni İlham Perisi: Köprü”, **Hayat**, sa:47, 15 Kasım 1973, s.21; “İki Kutsal Bayram Bi Arada”, **Şelale** (Antalya), 24 Ekim 1973, s.1; “50.Yıl Nedeniyle...”, **Balıkesir Ekspres** (Balıkesir), 1 Kasım 1973, s.1,4; “İlimizde 50. Yıl Vesilesiyle...”, **Edirne** (Edirne), 17 Ekim 1973, s.1; “Edirneliler 50.Yılı...”, **Edirne** (Edirne), 31 Ekim 1973, s.1; Ağırseven, “50.Yıldan Notlar”, **Edirne** (Edirne), 3 Kasım 1973, s.1; “50.Yılı Milletçe...”, **Demokrat** (Isparta), 27 Ekim 1973, s.1; “İki Büyük Bayram Kucaklaştı”, **Bugün**, 29 Ekim 1973, s.1,7; “Bor Kız Enstitüsü...”, **Niğdenin Sesi** (Niğde), 2 Kasım 1973, s.1; “Kız Enstitüsünün Hazırladığı...”, **Yeni Yozgat** (Yozgat), 05 Kasım 1973, s.1; “Atatürk Kız Sanat...”, **Zafer**, 26 Ekim 1973, s.6.

¹²⁴⁰ “Cumhuriyetin 50.Yılı...”, **Balıkesir Ekspres** (Balıkesir), 21 Ekim 1973, s.1; “50. Yıl Cumhuriyetin...”, **Demokrat** (Isparta), 24 Ekim 1973, s.2; “Cumhuriyetin Ellinci Yıldönümü Bayramı Devlet Programı”, **50. Yıl Kutlama Bülteni**, Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara, sa:13, 15/10/1973, s.2; “50. Yıl Kutlama Törenleri Başladı”, **Çukurova** (Adana), 27 Ekim 1973, s.5; “Antalya Vilayeti İçin...”, **Şelale** (Antalya), 27 Ekim 1973, s.3; “Cumhuriyetin 50’inci Yılı...”, **Ses** (Aydın), 2 Ekim 1973, s.2; “Cumhuriyetin 50.Yılı...”, **Balıkesir Ekspres** (Balıkesir), 21 Ekim 1973, s.1; “Parlak Bir Şekilde Yapılacak...”, **Edirne** (Edirne), 26 Ekim 1973, s.1; “İlimizde 50. Yıl Vesilesiyle...”, **Edirne** (Edirne), 17 Ekim 1973, s.1; “50. Yıl Cumhuriyetin...”, **Demokrat** (Isparta), 24 Ekim 1973, s.2; “Cumhuriyetin 50. Yılı...”, **Şafak** (Urfa), 31 Ekim 1973, s.1.

¹²⁴¹ Örnekler için bk. “Cumhuriyet Şenlikleri Devam Ediyor”, **Haber** (Bursa), 28 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyetin 50.Yılı...”, **Çankırı** (Çankırı), 26 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümü...”, **Dünya**, 27 Ekim 1973, s.1,7; “Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümü...”, **Dünya**, 27 Ekim 1973, s.1,7.

¹²⁴² “50.Yıl”, **Balıkesir Ekspres** (Balıkesir), 5 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyetin 50. Yılı Hepimize...”, **Devrim** (Muğla), 27 Ekim 1973, s.1; **Varlık Yılığ**..., s.398-399; “Cumhuriyetin 50. Yılı Kutlama...”, **Kocatepe** (Afyon), 17 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyetin 50.Yılı Kutlama ...”, **Kocatepe** (Afyon), 18 Ekim 1973, s.1; “İki Kutsal Bayram Bir Arada”, **Şelale** (Antalya), 24 Ekim 1973, s.1; “50. Yıl Programını Vali Açıkladı”, **Şelale** (Antalya), 26 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyetin 50’inci Yılı...”, **Ses** (Aydın), 4 Ekim 1973, s.2; “50.Yıl Nedeniyle...”, **Balıkesir Ekspres** (Balıkesir), 1 Kasım 1973, s.1,4; “Cumhuriyetin 50.Yıl Dönümü Kutlama...”, **Sesimiz** (Bolu), 25 Ekim 1973, s.1,4; “50.Yıl Şenlikleri Başladı”, **Haber** (Bursa), 27 Ekim 1973, s.1; “50.Yıl Kutlama Törenleri...”, **Denizli** (Denizli), 26 Ekim 1973, s.1,4; “Cumhuriyetin 50nci Yılı ve...”, **Yeni İstikbal** (Kırklareli), 1 Kasım 1973, s.1; “Cumhuriyet Bayramımızın 50. Yıldönümünü...”, **Hatay** (Hatay), 31 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyetimizin Kuruluşunun 50...”, **Kahramanmaraş Postası** (Kahramanmaraş), 25 Ekim 1973, s.2; “Cumhuriyet Bayramı Şenliklerine...”, **Niğdenin Sesi** (Niğde), 27 Ekim 1973, s.1,2; “Cumhuriyetimizin 50. Yılı...”, **Hâkimiyet** (İçel), 19 Ekim 1973, s.2; “50.Yılı Türk Şiir...”, **Bugün** (Kars), 1 Kasım 1973, s.1; “Cumhuriyetin Ellinci Yılına...”, **Yeni İnan** (Tekirdağ), 27 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyetin 50.Yılı...”, **Balıkesir Ekspres** (Balıkesir), 21 Ekim 1973, s.1; “50.Yıl Kutlama Törenleri...”, **Denizli** (Denizli), 26 Ekim 1973, s.1,4; “Cumhuriyetin Ellinci Yılı...”, **Tokat** (Tokat), 2 Kasım 1973, s.1-4.

¹²⁴³ “Yapılacak Kutlama Törenlerine...”, **Edirne** (Edirne), 25 Ekim 1973, s.1.

¹²⁴⁴ “Cumhuriyet Bayramı Adana’da...”, **Devrim** (Manisa), 27 Ekim 1973, s.2; “50. Yıl Kutlama Programı Açıklandı”, **Çukurova** (Adana), 10 Ekim 1973, s.1,5.

¹²⁴⁵ “Erzurum’da 50. Yıl”, **Bugün**, 30 Ekim 1973, s.6.

¹²⁴⁶ “Cumhuriyetin 50’nci Yıldönümü...”, **Demokrat Gümüşhane** (Gümüşhane), 29 Ekim 1973, s.1.

Urfa,¹²⁴⁷ Bingöl¹²⁴⁸ ve Bolu'da¹²⁴⁹ kahramanlık şiirleri okunmuş, Cumhuriyet temalı konuşmalar yapılmış ve 50. Yıl Marşı çalınmıştır.

Yerel düzeyde yapılan bu muhtelif etkinliklerin yanında, basının özellikle üzerinde durduğu etkinlikler de yapılmıştır. 'Lüküs Hayat Operasının' televizyondan yayınlanacağı,¹²⁵⁰ İstanbul Devlet Operasınca 'Yedisi Birden' adlı çocuk müzikalinin ilk sahnesinin oynanacağı¹²⁵¹ ve Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nın yalnız Türk eserlerinden oluşacak konser vereceği¹²⁵² duyurulmuştur. Kars'ta Korkut Ata Kültür Şenlikleri devam etmiş,¹²⁵³ Kırşehir'de Türk halk müziği sanatçısı Neşet Ertaş'ın 29 Ekim 1973'den itibaren 3 gün konser vererek gelirinin kimsesiz çocuklar, Bağbaşı Hürriyet İlkokulu ve Kırşehirspora bağışlayacağı bildirilmiştir.¹²⁵⁴ Dış kutlama programı çerçevesinde ise New York'ta bir festival açılmış, Avrupa'da Türk gençleri folklor ekibi¹²⁵⁵ ve Dışişleri Bakanlığının gönderdiği Türk Sanat Topluluğu gösteriler yapmıştır.¹²⁵⁶

Kültürel alanda üzerinde durulan bir başka etkinlik dalı da sergilerdir. Bu sergiler genelde sanat enstitülerinin ürünleri; okul ve halk eğitimi merkezleri gibi kurumlar ile kişilerin daha çok resim ve diğer sanat eserlerini kapsamıştır. Öyle ki birçok gazete sergi konusunu yakından takip etmiştir. Antalya,¹²⁵⁷ Ankara,¹²⁵⁸ İstanbul,¹²⁵⁹ Balıkesir Ayvalık,¹²⁶⁰

¹²⁴⁷ "Cumhuriyetin 50. Yılı...", **Şafak** (Urfa), 31 Ekim 1973, s.1.

¹²⁴⁸ "Cumhuriyetin 50'nci Yıl Dönümü Kutlama Kurulu...", **Bingöl** (Bingöl), 26 Ekim 1973, s.1.

¹²⁴⁹ "Cumhuriyetin 50.Yıl Dönümü Kutlama...", **Sesimiz** (Bolu), 25 Ekim 1973, s.1,4.

¹²⁵⁰ "Lüküs Hayat Oh Ne Rahat", **Hayat**, sa:42, 11 Ekim 1973, s.4-5.

¹²⁵¹ "Çocuk Müzikali Temsilleri...", **Haber**, 27 Ekim 1973, s.2.

¹²⁵² "Cumhurbaşkanlığı Senfoni...", **Akşam**, 26 Ekim 1973, s.1.

¹²⁵³ "Cumhuriyetimizin 50. Yıldönümü...", **Bugün** (Kars), 1 Kasım 1973, s.1.

¹²⁵⁴ "Cumhuriyetin 50. Yılı...", **Ahi** (Kırşehir), 24 Ekim 1973, s.1.

¹²⁵⁵ "Amerika'da 50. Yılı...", **Çağrı** (Ağrı), 26 Eylül 1973, s.2.

¹²⁵⁶ "Türk Sanatçıları Avrupa'da...", **Vatan**, 29 Ekim 1973, s.4.

¹²⁵⁷ "50. Yıl Programını Vali Açıkladı", **Şelale** (Antalya), 26 Ekim 1973, s.1.

¹²⁵⁸ **Varlık Yılığ...**, s.399.

¹²⁵⁹ **İstanbul İli Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Kutlama Programı**, Yeni Alev Matbaası, İstanbul, 1973, s.1-22; "İstanbul Ellinci Yıla...", **Hürriyet**, 26 Ekim 1973, s.13.

¹²⁶⁰ "Ayvalık İlçesi Türkiye Cumhuriyetinin 50. Yıl Dönümünü Kutlama Programı", **İlkkurşun**, Yıl:2, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.2,51; "50.Yıl Nedeniyle...", **Balıkesir Ekspres** (Balıkesir), 1 Kasım 1973, s.1,4.

Bingöl,¹²⁶¹ Bolu,¹²⁶² Çanakkale,¹²⁶³ Denizli,¹²⁶⁴ Edirne,¹²⁶⁵ Gümüşhane,¹²⁶⁶ Isparta,¹²⁶⁷ Tokat,¹²⁶⁸ Urfa,¹²⁶⁹ Van,¹²⁷⁰ Adana,¹²⁷¹ Amasya,¹²⁷² Bitlis,¹²⁷³ Giresun,¹²⁷⁴ Kocaeli,¹²⁷⁵ Niğde,¹²⁷⁶ Siirt,¹²⁷⁷ Afyon,¹²⁷⁸ Aydın,¹²⁷⁹ Bolu,¹²⁸⁰ Gaziantep,¹²⁸¹ Kastamonu,¹²⁸² Niğde,¹²⁸³ Bursa,¹²⁸⁴ Siirt¹²⁸⁵ ve Kıbrıs'ta¹²⁸⁶ Cumhuriyet, il tarihi, 50. Yıl, şehre hizmeti geçmiş kişiler temalı; resim, şiir, kompozisyon, arkeoloji, Cumhuriyet dönemi kıyafetleri, yayın, biçki, dikiş, heykel ve diğer el sanatları ile ilgili yerel düzeyde sergiler düzenlenmiştir.

Ülke gündeminde geniş yer bulan daha kapsamlı ve popüler sergiler de düzenlenmiştir. Müze olarak adlandırılrsa da aslında bir sergi olan Hürriyet Gazetesinin hazırladığı Türk Ünlüleri Heykel Müzesi İstanbul Hilton Otelinde açılmış,¹²⁸⁷ Başbakan Naim Talu ve Kurul Başkanı

¹²⁶¹ “Cumhuriyetin 50’nci Yıl Dönümü Kutlama Kurulu...”, **Bingöl** (Bingöl), 26 Ekim 1973, s.1.

¹²⁶² “Halk Eğitimi...”, **Sesimiz** (Bolu), 26 Ekim 1973, s.1.

¹²⁶³ “Cumhuriyetin Ellinci ...”, **Devrim** (Çanakkale), 27 Ekim 1973, s.1.

¹²⁶⁴ “50.Yıl Kutlama Törenleri...”, **Denizli** (Denizli), 26 Ekim 1973, s.1,4.

¹²⁶⁵ “İlimizde 50. Yıl Vesilesiyle...”, **Edirne** (Edirne), 17 Ekim 1973, s.1; “Edirneliler 50.Yılı...”, **Edirne** (Edirne), 31 Ekim 1973, s.1; Ağırseven, “50. Yıl’dan Notlar”, **Edirne** (Edirne), 1 Kasım 1973. s.1; Ağırseven, “50.Yıldan Notlar”, **Edirne** (Edirne), 2 Kasım 1973, s.1; Ağırseven, “50.Yıldan Notlar”, **Edirne** (Edirne), 3 Kasım 1973, s.1.

¹²⁶⁶ “Cumhuriyetin 50’nci Yıldönümü...”, **Demokrat Gümüşhane** (Gümüşhane), 29 Ekim 1973, s.1.

¹²⁶⁷ “Bugünkü Program”, **Demokrat** (Isparta), 28 Ekim 1973, s.1; “50’nci Yıl Dolayısıyla...”, **Demokrat** (Isparta), 1 Kasım 1973, s.1.

¹²⁶⁸ “Cumhuriyetin Ellinci Yılı...”, **Tokat** (Tokat), 2 Kasım 1973, s.1-4.

¹²⁶⁹ “Cumhuriyetin 50. Yılı...”, **Şafak** (Urfa), 31 Ekim 1973, s.1.

¹²⁷⁰ “Cumhuriyet Bayramı Sevgi...”, **Vansesi** (Van), 31 Ekim 1973, s.1.

¹²⁷¹ “Cumhuriyet Bayramı Adana’da...”, **Devrim** (Manisa), 27 Ekim 1973, s.2.

¹²⁷² “Cumhuriyetin 50. Yılı...”, **Sabah** (Amasya), 30 Ekim 1973, s.1.

¹²⁷³ “İki Bayramı Birden...”, **Bitlis Birlik** (Bitlis), 1 Kasım 1973, s.1,4.

¹²⁷⁴ “Sanat Enstitüsü Sergi...”, **Gündüz** (Giresun), 26 Ekim 1973, s.1.

¹²⁷⁵ “Cumhuriyet Bayramı Şenlikleri...”, **Türkyolu** (Kocaeli), 31 Ekim 1973, s.2.

¹²⁷⁶ “Cumhuriyetin 50. Yıldönümü...”, **Niğdenin Sesi** (Niğde), 26 Ekim 1973, s.1.

¹²⁷⁷ “Cumhuriyetin 50. Yıldönümü...”, **Siirt Sesi** (Siirt), 22 Ekim 1973, s.1.

¹²⁷⁸ “Sanat Entitüsü...”, **Kocatepe** (Afyon), 31 Ekim 1973, s.1.

¹²⁷⁹ “Kız Enstitümüzde Sergi Açılıyor”, **Ses** (Aydın), 26 Ekim 1973, s.1.

¹²⁸⁰ “Cumhuriyetin 50. Yılı...”, **Sesimiz** (Bolu), 24 Ekim 1973, s.1.

¹²⁸¹ “ODTÜ’nin Sergisi Yarın...”, **Güney Postası** (Gaziantep), 25 Ekim 1973, s.1.

¹²⁸² “Sanat Enstitüsünün Cumhuriyet...”, **Karadeniz** (Kastamonu), 22 Ekim 1973, s.1.

¹²⁸³ “Erkek Sanat Enstitüsünün...”, **Niğdenin Sesi** (Niğde), 1 Kasım 1973, s.1.

¹²⁸⁴ “50.Yıl Şenlikleri Başladı”, **Haber** (Bursa), 27 Ekim 1973, s.1.

¹²⁸⁵ “Askeri İle Resim...”, **Siirt Sesi** (Siirt), 5 Kasım 1973, s.1.

¹²⁸⁶ “İki Büyük Bayram Kucaklaştı”, **Bugün**, 29 Ekim 1973, s.1,7.

¹²⁸⁷ “50. Yıl Milletimiz İçin...”, **Hürriyet**, 27 Ekim 1973, s.1; “İki Büyük Günü...”, **Hürriyet**, 28 Ekim 1973, s.1; “Hürriyet Gazetesinin Büyük Hamle ve Teşebbüsü”, **Kemalizm**, sa:y, Kasım 1973, s.7-8. İlk serginin 28 Ekim’de İstanbul Hilton’da daha sonra 7-28 Kasım arası Yapı Kredi Bankası Sanat Galerisinde, ilerde öteki

İsmail Hakkı Tekinel kutlama mesajları göndermiştir.¹²⁸⁸ Bunun haricinde Ankara Güzel Sanatlar Galerisinde ‘50. Yıl Türk Seramik ve Cam Eserleri Sergisi’¹²⁸⁹, Malatya Halk Eğitim Merkezinde Türkiye ve BM Kadınlar Sanat ve Kültür Derneği’nin ortaklaşa düzenlediği sergi,¹²⁹⁰ Başbakanlık Kültür Müsteşarlığınca Ankara’da MEB Güzel Sanatlar Galerisi’nde Resim-Heykel Sergisi¹²⁹¹ ve Ressamlar Cemiyeti’nin İstanbul Taksim’de düzenlediği resim sergileri açılmış¹²⁹² olumsuz yorum yapılmamış, aksine katılımın çok yüksek olduğu ve sanatsal olarak başarılı bulunduğu belirtilmiştir. Ayrıca Sular İdaresi tarafından Taksim’de yapılan ışıklı su gösterilerinin de ilgi çektiği belirtilmiştir.¹²⁹³

Sergilere benzer bir etkinlik de yönetmelik gereği illerin ticaret/esnaf odalarıyla valiliklerin ortak çalışması olan cadde ve önemli sokaklardaki esnafların katılımının teşvik edildiği Atatürk, Cumhuriyet ve 50. Yıl temalı vitrin süsleme yarışmalarının düzenlenmesidir. Bu uygulamanın yönetmelikte bulunduğundan dolayı tüm illerde düzenlendiği, yerel basın tümünün yarışmaya ilgi göstermedikleri düşünülmektedir. Buna göre Antalya,¹²⁹⁴ Edirne,¹²⁹⁵ Erzincan,¹²⁹⁶ Tekirdağ,¹²⁹⁷ Bingöl,¹²⁹⁸ Bolu,¹²⁹⁹ Isparta,¹³⁰⁰ İçel,¹³⁰¹ Kastamonu¹³⁰² ve Sinop’ta¹³⁰³ vitrin yarışması ödülleri vali tarafından kutlama haftasında verildiği basında yer bulmuş, ayrıca Ege Üniversitesi’nde Tabiat Tarihi Müzesi açılmıştır.¹³⁰⁴

ünlülük kişilerin ilavesiyle ayrı bir binada açılacağı bildirilmiştir. “50. Yılı Kutlama Faaliyetleri”, **Halkla İlişkiler**, sa:1, Mart 1974, s.20-21.

¹²⁸⁸ “Büyük Gün Kutlu...”, **Hürriyet**, 29 Ekim 1973, s.3.

¹²⁸⁹ Nihat Akyunak, “Plastik Sanatlar Dünyası”, **Dünya**, 2 Kasım 1973, s.5.

¹²⁹⁰ “Sanat Programı...”, **Dünya**, 8 Kasım 1973, s.2.

¹²⁹¹ Nuri Abaş, “50. Yıl Resim ve Heykel Sergisi”, **Dünya**, 14 Kasım 1973, s.5.

¹²⁹² “Ressamlar Cemiyeti Ellinci Yılı...”, **Dünya**, 14 Kasım 1973, s.5.

¹²⁹³ Selim Kutval İle 18 Kasım 2023’te Yapılan Görüşme.

¹²⁹⁴ “Vitrin Yarışması”, **Şelale** (Antalya), 27 Ekim 1973, s.4.

¹²⁹⁵ “Hilmi Atakan Kitabevi...”, **Edirne** (Edirne), 26 Ekim 1973, s.3.

¹²⁹⁶ “Program”, **Öz Erzincan** (Erzincan), 26 Ekim 1973, s.1.

¹²⁹⁷ “Cumhuriyetin Ellinci Yılına...”, **Yeni İnan** (Tekirdağ), 27 Ekim 1973, s.1.

¹²⁹⁸ “Belediye Esnaf ve Tüccarları...”, **Bingöl** (Bingöl), 25 Ekim 1973, s.1.

¹²⁹⁹ “Yarışmayı Kazananlara Ödüller Verilecektir”, **Sesimiz** (Bolu), 29 Eylül 1973, s.1.

¹³⁰⁰ “50.Yılı Milletçe...”, **Demokrat** (Isparta), 27 Ekim 1973, s.1; “En Güzel Vitrin Hazırlayana...”, **Demokrat** (Isparta), 25 Ekim 1973, s.1.

¹³⁰¹ “Türkeş Belediye Seçimleri...”, **Hâkimiyet** (İçel), 3 Kasım 1973, s.1.

¹³⁰² “Cumhuriyetimizin 50.Yılına...”, **Karadeniz** (Kastamonu), 31 Ekim 1973, s.1.

¹³⁰³ “Vitrin Yarışması Sonuçlandı”, **Sinop** (Sinop), 1 Kasım 1973, s.1.

¹³⁰⁴ “Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümünde Ege Üniversitesi”, **Ege Üniversitesi Haber Bülteni**, C:1, sa:1, Mart 1974, s.25-27.

Sinema ve tiyatro alanında etkinlikler devam etmiştir. Hâlen devam eden Adana Altınkoza Film Festivalinin beşincisi Genel Seçimler ve kutlamalar nedeniyle 13 Ekim'den 29 Ekim-7 Kasım 1973 arasına ertelenmiştir. 'Gelin', 'Mahpus', 'Canım Kardeşim', 'Cemo', 'Fatma Bacı', 'Toprak Ana', 'Utaç', 'Dönüş', 'İblis' ve 'Ağrı Dağının Gazabı' adlı filmler dereceye girerek yarışmaya katılırken; 'Acı Hayat', 'Zambaklar Açarken', 'Yalancı Yarım', 'Küçük Şehit', 50. Yıla atfen yapılan 'Vurun Kahpeye', 'Alın Yazısı', 'Kabra', 'Bir Demet Menekşe'¹³⁰⁵ isimli filmler yarışmaya katılmadan elenmiştir. Festivalde 1. 'Gelin', 2. 'Canım Kardeşim' ve 3. olarak ise 'Mahpus'¹³⁰⁶ adlı filmler seçilmiştir. Kutlamalar için özel olarak düzenlenmeyen, tarihsel olarak bu döneme rastlayan yarışmada dereceye giren filmlerin sanatsal ölçütler temel alınarak seçildiği düşünülmektedir. Zira film içeriklerinde Cumhuriyetin kazanımları ve kutlamalarla ilgili bir mesaj verilmemiştir.

Festival organizasyonu, belediye ve görevlilerin hazırlıksızlığı nedeniyle müzik şöleni şeklinde geçtiği, Emel Sayın ve bazı sanatçıların katılmasıyla havanın değiştiği ve 50. Yıla yakışmadığı yönünde eleştirilmiştir.¹³⁰⁷ Festivalin haricinde sinema ve Türkiye ile ilgili hazırlanan filmler de gösterime girmiştir. Hilton Oteli tarafından hazırlatılan ve Osmanlı'nın gerileme döneminden Cumhuriyetin kuruluş dönemine kadarki safhanın anlatıldığı¹³⁰⁸, British Petroleum tarafından 'Yıllar Boyunca Türkiye' ile 'Türkiye Tarihin Köprüsü'¹³⁰⁹ ve BBC World Service tarafından hazırlanan 'Türkiye: 50 Yıllık Cumhuriyet' adlı belgesel filmlerin;¹³¹⁰ Cüneyt Arkın'ın başrolünde olduğu ve içeriğinde yine kutlamalarla ilgili herhangi bir mesaj bulunmayan 'Kara Murat: Fatih'in Fermanı' adlı sinema filminin 29 Ekim'den itibaren gösterime başlayacağı duyurulmuş,¹³¹¹ bu ve benzeri bazı tarihî filmlerin Beyoğlu İstanbul'daki sinema salonlarında ücretsiz olarak izlenebildiği de belirtilmiştir.¹³¹²

¹³⁰⁵ "İki Büyük Günü...", **Hürriyet**, 28 Ekim 1973, s.1; "Altın Koza Film...", **Dünya**, 1 Kasım 1973, s.6.

¹³⁰⁶ **Hürriyet 1974 Ansiklopedik...**, s.682.

¹³⁰⁷ "Film Festivalini Ses...", **Hürriyet**, 1 Kasım 1973, s.7.

¹³⁰⁸ "Bir Amerikalı, Atatürk...", **Hürriyet**, 28 Ekim 1973, s.15.

¹³⁰⁹ "50. Yılı Kutlama Faaliyetleri", **Halkla İlişkiler**, sa:1, Mart 1974, s.20-21.

¹³¹⁰ "BBC Türkiye'yi Bütün...", **Vatan**, 29 Ekim 1973, s.8.

¹³¹¹ "Fatih'in Fermanı", **Hürriyet**, 29 Ekim 1973, s.21.

¹³¹² Selim Kutval İle 18 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme; Zülfikar Günaydın İle 1 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme.

26 Ekim öncesi yapılan piyes yarışmaları tamamlanmış, birçok okulda piyes ve temsiller oynanmıştır. Bazı yerel gazetelerde piyes isimlerinden bahsedilmezken, bazıları ise oynanan piyes ve temsillerin isimlerini de vermiştir. Buna göre piyeslerden Edirne,¹³¹³ Isparta¹³¹⁴ ve Giresun gazetelerinde¹³¹⁵ isim verilmeden genel ifadelerle bahsedilmiş; Balıkesir’de ‘İstiklal’¹³¹⁶, Urfa’da ‘Çakıralı’¹³¹⁷, Niğde’de ‘Kemal Yetiş’¹³¹⁸, Eskişehir’de ‘Geçmiş Yolculuk’¹³¹⁹ adlı piyes ve temsiller okullarda; ‘Köroğlu Destanı’ adlı oyun Bursa Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosunda oynanmıştır.¹³²⁰ Devlet Tiyatroları tarafından Hakkâri, Van, Ağrı, Sarıkamış, Kars, Erzurum, Bayburt, Gümüşhane, Erzincan, Tunceli, Elâzığ, Diyarbakır, Mardin, Urfa, Gaziantep, Antalya, İskenderun, Kahramanmaraş, Adıyaman, Malatya, Kayseri, Nevşehir, Konya, Akşehir, Afyon, Kütahya ve Eskişehir’de gösterilecek Yaşar Nabi Nayır’ın ‘Mete’ adlı oyununun 40 günlük turnesi kapsamında¹³²¹ 27 Ekim’de Urfa Kız İlköğretmen Okulu’nda oynanacağı açıklanmıştır.¹³²²

Okullarda yoğun şekilde yapılan diğer etkinlik türleri de tüm okullarda merkezî idare ile ülke çapında Kızılay¹³²³ ve DYO¹³²⁴ tarafından yapılan resim, şiir, kompozisyon¹³²⁵ ve bilgi yarışmalarıdır.¹³²⁶ Bu yarışmaların kutlama haftasında ödülleri verilmiştir. Kutlama haftasında Atatürk anıt, heykel ve büstlerinin yanında farklı temalarda anıtlar da açılmıştır. Sakarya Şehitleri Anıtı,¹³²⁷ Karabük Cumhuriyet Anıtı, Turgutlu 50. Yıl Anıtı,¹³²⁸ Ege

¹³¹³ “Parlak Bir Şekilde Yapılacak...”, **Edirne** (Edirne), 26 Ekim 1973, s.1.

¹³¹⁴ “Bugünkü Program”, **Demokrat** (Isparta), 28 Ekim 1973, s.1.

¹³¹⁵ “Öğretmen Okulunun 50...”, **Gündüz** (Giresun), 31 Ekim 1973, s.1.

¹³¹⁶ “50.Yıl Nedeniyle...”, **Balıkesir Ekspres** (Balıkesir), 1 Kasım 1973, s.1,4.

¹³¹⁷ “Cumhuriyetin 50. Yılı...”, **Şafak** (Urfa), 31 Ekim 1973, s.1.

¹³¹⁸ “Cumhuriyet Bayramı Şenliklerine...”, **Niğdenin Sesi** (Niğde), 27 Ekim 1973, s.1,2; “İnönü İlkokulunun Sunduğu...”, **Niğdenin Sesi** (Niğde), 3 Kasım 1973, s.1.

¹³¹⁹ “Bahçelievler Lisesi Geçmişe...”, **İstikbal** (Eskişehir), 29 Ekim 1973, s.1.

¹³²⁰ M. Niyazi Menteş, “50nci Yılda Köroğlu”, **Haber** (Bursa), 1 Kasım 1973, s.1.

¹³²¹ “Devlet Tiyatrosu Mete’yle...”, **Durum**, Yıl:9, sa:427-431, 29 Ekim 1973 (Özel Sayı), s.31.

¹³²² “Cumhuriyetimizin Kuruluşunun 50...”, **Kahramanmaraş Postası** (Kahramanmaraş), 25 Ekim 1973, s.2.

¹³²³ “Sanat Programı...”, **Dünya**, 8 Kasım 1973, s.2.

¹³²⁴ “50. Yılı Kutlama Faaliyetleri”, **Halkla İlişkiler**, sa:1, Mart 1974, s.20-21.

¹³²⁵ “Cumhuriyetin 50. Yılı...”, **Şafak** (Urfa), 31 Ekim 1973, s.1; “50inci Yılda İlimizde...”, **Haber** (Zonguldak), 25 Ekim 1973, s.1; “Kompozisyon Şiir ve Resimde...”, **Demokrat** (Isparta), 28 Ekim 1973, s.1.

¹³²⁶ “Cumhuriyetin 50.Yılı...”, **Devrim** (Çanakkale), 26 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyetin Ellinci ...”, **Devrim** (Çanakkale), 27 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyetin 50’nci Yılı...”, **Demokrat** (Isparta), 23 Ekim 1973, s.1.

¹³²⁷ “Ankara Şehitleri...”, **Zafer**, 28 Ekim 1973, s.1; Nuri Köstüklü, “Millî Mücadele Şehitlikleri”, (<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/milli-mucadele-sehitlikleri/>), **Erişim Tarihi**: 25 Kasım 2023.

¹³²⁸ **Varlık Yılığ...**, s.400.

Üniversitesince Belkahve’de yaptırılan Zafer Anıtı,¹³²⁹ Zonguldak’ta Uzun Mehmet Anıtı¹³³⁰ ve Van Zeve’de Şehitler Abidesinin¹³³¹ açılışları yapılmıştır.

Hafta içerisinde yapılan konferans ve bilimsel toplantıların bazıları isim ve konularıyla basında yer alırken, bazılarından ise yine genel ifadelerle bahsedilmiştir. Buna göre Bingöl¹³³² ve Niğde’de¹³³³ konferanslardan genel ifadelerle bahsedilirken, Van’da ‘50. Yıl’¹³³⁴, Trabzon’da ‘1961 Anayasasının İlkeleri’, ‘Atatürk Devrimlerinin Anlaşılması’, ‘Cumhuriyet Fikrinin Geliştirilmesi’¹³³⁵, Edirne’de ‘Eski ve Yeni Edirne’¹³³⁶, Isparta’da ‘Türkiye Cumhuriyetinin Türk Tarihi İçindeki Yeri’¹³³⁷ konularında konferanslar verilmiş; 72 ülkeden 200 bilim insanının katıldığı ‘1. Uluslararası Türkoloji Kongresi’ yapılmış ve büyük ilgi görmüştür.¹³³⁸

Yukarıda yapılan sınıflandırmalara uymayan farklı kültürel etkinliklerden de bahsetmek gerekir. Bunlardan en çok dikkat çekenini İstanbul’da Çamlıca Tepesi’nde 26 Ekim’den 30 Ekim’e kadar ‘Türkün Sönmez Ateşinin’ yakılacağı haberidir.¹³³⁹ Bunun dışında Millî Kütüphanenin yeni binasının temelini atılması,¹³⁴⁰ Kayseri Kalesine ışıkla ‘50. Yıl’ yazılması,¹³⁴¹ Muğla’da resim ve amblem yarışmasının sonuçlarının açıklanması,¹³⁴² Niğde’de bazı köylere gidilerek Cumhuriyet Kervanı düzenlenmesi,¹³⁴³ Kıbrıs’ta Türk bölgelerinde sosyal kuruluşlar tarafından 50. Yıl rozet ve resimlerinin dağıtılması,¹³⁴⁴

¹³²⁹ “Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümünde Ege Üniversitesi”, **Ege Üniversitesi Haber Bülteni**, C:1, sa:1, Mart 1974, s.25-27.

¹³³⁰ “Uzun Mehmet Anıtı...”, **Uyanış** (Zonguldak), 31 Ekim 1973, s.1.

¹³³¹ “Cumhuriyet Bayramı Sevgi...”, **Vansesi** (Van), 31 Ekim 1973, s.1.

¹³³² “Cumhuriyetin 50’nci Yıl Dönümü Kutlama Kurulu...”, **Bingöl** (Bingöl), 26 Ekim 1973, s.1.

¹³³³ “Cumhuriyet Bayramı Şenliklerine...”, **Niğdenin Sesi** (Niğde), 27 Ekim 1973, s.1,2.

¹³³⁴ “Cumhuriyet Bayramı Hazırlıkları...”, **Vansesi** (Van), 25 Ekim 1973, s.1.

¹³³⁵ “Ellinci Yıl Şenlikleri Devam...”, **Yenigün** (Trabzon), 27 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyetin Ellinci Yıl Dönümü...”, **Yenigün** (Trabzon), 31 Ekim 1973, s.1.

¹³³⁶ Ağırseven, “50.Yıldan Notlar”, **Edirne** (Edirne), 3 Kasım 1973, s.1.

¹³³⁷ “Bugünkü Program”, **Demokrat** (Isparta), 28 Ekim 1973, s.1.

¹³³⁸ “Türkologların Gözüyle Türk Devrimi”, **Hayat**, sa:45, 1 Kasım 1973 (2’nci Özel Sayı), s.23.

¹³³⁹ **İstanbul İli Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Kutlama Programı**, Yeni Alev Matbaası, İstanbul, 1973, s.1-22; “İstanbul Ellinci Yıla...”, **Hürriyet**, 26 Ekim 1973, s.13.

¹³⁴⁰ Müjgan Cunbur, “50. Yılda Millî Kültür ve Millî Kütüphane”, **Kültür ve Sanat**, Yıl:1, sa:2, Ekim 1973, s.149-152.

¹³⁴¹ “Cumhuriyetin 50. Yılına Kutluyoruz”, **Emel** (Kayseri), 26 Ekim 1973, s.1.

¹³⁴² “Resim ve Amblem Yarışmaları...”, **Devrim** (Muğla), 27 Ekim 1973, s.1.

¹³⁴³ “Cumhuriyet Bayramı Şenliklerine...”, **Niğdenin Sesi** (Niğde), 27 Ekim 1973, s.1,2.

¹³⁴⁴ “İki Büyük Bayram Kucaklaştı”, **Bugün**, 29 Ekim 1973, s.1,7.

Manisa’da karikatür sergisinin düzenlenmesi,¹³⁴⁵ Edirne’de Oral Onur adlı yazarın Edirne’nin tarihi ile ilgili bir kitap hazırlayarak yayınlaması¹³⁴⁶ gerçekleştirilen diğer kültürel etkinliklerdir. 50. Yıla yetişmeyerek açılışı yapılamayan tek kültürel tesis ise Van’da açılması beklenen Saat Kuleleridir.¹³⁴⁷

Hafta içerisinde; dini konularda program gereği camilerin minarelerine Türk Bayrağı ve Cumhuriyet ile ilgili mahyalar asılarak minarelerin aydınlatılacağı bildirilmiştir.¹³⁴⁸ Bu uygulamayla ilgili bir camiye asılan ‘Ne Mutlu Türküm Diyene’ mahyası ve gökyüzünde ay-yıldızın bir araya geldiği fotoğraf Cumhuriyet Gazetesi’nde ilk sayfada yayınlanmıştır.¹³⁴⁹ Edirne’de Selimiye ve Eski cami’nin aydınlatılması için çalışma yapılmış,¹³⁵⁰ Isparta’da İmam hatip Okulu’nun Şehitlerin ruhuna mevlit okuyacağı duyurulmuştur.¹³⁵¹ İl müftülerinin Ramazan Bayramı ile ilgili yayınladıkları kutlama mesajları da basında yer bulmuştur. Müftülerin mesajları 50. Yıl ile ilgili söylem birliğinden uzaktır. Bingöl¹³⁵² ve Isparta’da¹³⁵³ 50. Yıla değinilmezken, Aydın,¹³⁵⁴ Bursa,¹³⁵⁵ Denizli,¹³⁵⁶ Ordu,¹³⁵⁷ Malatya¹³⁵⁸ ve Trabzon’da¹³⁵⁹ kutlamalara değinilmiştir. Hem basında yer alan müftülerin kutlama mesajlarında hem de DİB tarafından yapılan yarışmada birinci olan, 26 Ekim Cuma günü tüm camilerde okunan ve Cumhuriyet idaresinin İslam dini ile uyumundan bahsedilen hutbede Atatürk’ten bahsedilmemiştir.¹³⁶⁰ Zaman zaman siyasi zeminde de hâlen tartışma

¹³⁴⁵ Demircan Türkdoğan, “50. Yıl”, **Devrim** (Manisa), 30 Ekim 1973, s.1.

¹³⁴⁶ “Oral Onur’a İkinci...”, **Edirne** (Edirne), 1 Kasım 1973, s.1.

¹³⁴⁷ “Cumhuriyet Bayramı Sevgi...”, **Vansesi** (Van), 31 Ekim 1973, s.1.

¹³⁴⁸ “Cumhuriyetin 50’inci Yılı...”, **Ses** (Aydın), 4 Ekim 1973, s.2; “Cumhuriyetin 50.Yılı...”, **Sesimiz** (Bolu), 9 Ekim 1973, s.1; Selim Kutval İle 18 Kasım 2023’te Yapılan Görüşme.

¹³⁴⁹ “50. Yıl Bütün Yurtta İçtenlik...”, **Cumhuriyet**, 30 Ekim 1973, s.1,7.

¹³⁵⁰ “Selimiye Üçşerefeli ve...”, **Edirne** (Edirne), 25 Ekim 1973, s.1.

¹³⁵¹ “50.Yılı Milletçe...”, **Demokrat** (Isparta), 27 Ekim 1973, s.1.

¹³⁵² “Bingöl Müftülüğünün...”, **Bingöl** (Bingöl), 27 Ekim 1973, s.2.

¹³⁵³ “Müftü Çelik Müminlerim...”, **Demokrat** (Isparta), 27 Ekim 1973, s.1.

¹³⁵⁴ “Aydın Müftülüğünden”, **Ses** (Aydın), 26 Ekim 1973, s.1.

¹³⁵⁵ “Bugün Ramazan Bayramı...”, **Haber** (Bursa), 28 Ekim 1973, s.1.

¹³⁵⁶ “Denizli Müftülüğünün...”, **Denizli** (Denizli), 27 Ekim 1973, s.1.

¹³⁵⁷ İsmet Selim, “Ramazan Bayramı ve ...”, **Haber** (Ordu), 27 Ekim 1973, s.1.

¹³⁵⁸ “Ramazan Bayramı”, **Güneş** (Malatya), 27 Ekim 1973, s.1.

¹³⁵⁹ “Trabzon Müftüsünün Bayram...”, **Yenigün** (Trabzon), 27 Ekim 1973, s.1.

¹³⁶⁰ “Cumhuriyetin 50’inci Yılı Dolayısıyla Bugün Camilerde Okunacak Hutbe”, **Ses** (Aydın), 26 Ekim 1973, s.1,8.

konusu olan Atatürk'ün hutbelerde isminin anılmaması ile ilgili anılan dönemde basında herhangi bir tepki gösterilmemiştir.

26 Ekim öncesi süreçte basın kuruluşlarının ve TRT'nin kutlama etkinliklerinin başladığından yukarıda bahsedilmiştir. Kutlama haftasında İstanbul'da yayın hayatını sürdüren Bugün Gazetesi ile TRT'nin faaliyetleri devam etmiştir. Bugün Gazetesi Cumhuriyetin ilanında oy kullanan milletvekillerinden Fahrettin Altay,¹³⁶¹ Celal Bayar¹³⁶² ve Ekrem Rize¹³⁶³ ile 'Cumhuriyete Oy Verenler' adlı söyleşi yaparak yayınlamıştır.

Benzer şekilde Kutlama Haftası öncesinde başlatılan radyo programları devam etmiştir. Faal olan radyolarda önceki yayınlardan farklı olarak; 'illî Mücadele ve Zafer', 'Atatürk Devrimi ve Laiklik', '50 Yılın TSM Bestecileri', '50 Yılın Orkestraları'¹³⁶⁴, 'Cumhuriyetin 50. Yılı Orkestraları', 'Türkiye Cumhuriyetinin Kuruluşu', '50. Yıl Marşı'¹³⁶⁵, 'Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümünde Atatürk ve Atatürkçülüğe Bakış', 'Atatürk Devrimi ve Ekonomik Kalkınma', 'Yurttan Sesler: Kahramanlık Türküleri', 'Ramazan Bayramı Özel Programı'¹³⁶⁶, 'Âşıklardan Cumhuriyet Şiirleri', '50 Yılda Türk Hafif Müziği', '50 Yılın Bestecileri'¹³⁶⁷, '1923'ten 1973'e Sanat', '50 Yılın Türk Müziği', '1923'ten 1973'e', '50 Yılın Balesi', '50. Yıl ve Halk Ozanları'¹³⁶⁸ adlı programlar yayınlanmıştır. Bunun yanında Türkiye Radyoları kutlamalar nedeniyle 29 Ekim saat 06.00'dan 30 Ekim 07.00'a kadar ortak yayın yapmıştır. Bu yayında Anıtkabir'deki Çelenk Sunma, TBMM'deki Tebrikat ve Hipodrom'daki Geçit Töreni canlı olarak aktarılmış, 'Bayram Özel', 'Halk Ozanlarının Dilinden 50. Yıl', '50 Yılda Radyoculuk' adlı programlarla marşlar ve mehter marşları yayınlanmıştır.¹³⁶⁹ Bu dönem aktif olan Ankara, İstanbul, İzmir, Eskişehir, Balıkesir ve Edirne televizyonlarında ise yine önceki yayınlardan farklı olarak Küçük Ülkü ve Devrimler serisinin devamı olan 'Hukukta Devrim' ve 'Ölçü ve Saat Devrimleri'; '50 Yılda Şiir', 'Aynı Gemideyiz', '1923'ten Önce Türk

¹³⁶¹ "Cumhuriyete Oy Verenler", **Bugün**, 26 Ekim 1973, s.5.

¹³⁶² "Cumhuriyete Oy Verenler", **Bugün**, 27 Ekim 1973, s.5.

¹³⁶³ "Cumhuriyete Oy Verenler", **Bugün**, 28 Ekim 1973, s.1.

¹³⁶⁴ **TRT Program Dergisi**, sa:234, 22 Ekim-4 Kasım 1973, s.12-13.

¹³⁶⁵ **Aynı yer**, s.14-15.

¹³⁶⁶ **Aynı yer**, s.16-17.

¹³⁶⁷ **Aynı yer**, s.20-21.

¹³⁶⁸ **Aynı yer**, s.62-71.

¹³⁶⁹ **Aynı yer**, s.18-19.

Tiyatrosu’, ‘İstiklal Uğruna’ adlı TV oyunu, Cumhuriyeti İlan Edenler, çocuklara özel 29 Ekim Özel Eğlence Programı ve ‘50. Yılın Çocuğu’, ‘50. Yılda Türk Kültürü’ ve Fenerbahçe-Galatasaray arasında oynanan 50. Yıl Kupası final maçı yayınlanmıştır.¹³⁷⁰ Programların bir kısmı yabancı dillere de çevrilerek ilgili kuruluşlara gönderilmiştir.¹³⁷¹ Ayrıca 29 Ekim’den itibaren Cumhuriyetin ilan edilmesinde rol alan kişilerin konuk edileceği bir program dizisinin başlayacağı; programda İsmet İnönü, Fahrettin Altay, İhsan Hamit Tigrel, H. Veldet Velidedeoğlu ve Minür Müeyyet Berkman’ın yer alacağı duyurulmuştur.¹³⁷²

Bahsi geçen televizyon istasyonlarına ek olarak 50. Yılın onuruna Erzurum televizyonu açılarak paket yayın programına başlamış,¹³⁷³ bu gelişme Kars’ta yayınlanan Bugün adlı gazetede:

*“Kars televizyonu çeşitli oyunlarla 50nci Yılda açılmamış, bunun yerine Erzurum televizyonu açılmıştır. Devlet sözünü tutmamıştır. Televizyon yine ezeli düşman Moskof televizyonlarını çekecektir. Erzurum Kars’dan daha mı fazla vergi veriyor? Kars TC hudutları içinde değil mi? TRT’nin yaptığı nedir?”*¹³⁷⁴

şeklinde sert ifadelerle eleştirilirken, benzer şekilde stüdyosunun hazır olmamasından dolayı yayına başlayamayan Adana Televizyonu ile ilgili herhangi bir eleştiride bulunulmamıştır.¹³⁷⁵

Kutlama haftasında en fazla etkinlik kültürel alanda düzenlenmiştir. Bunların önemli bir kısmı maddi anlamda değerlendirilebilecek eğitim kurumları açılışlarıdır. 4,5 gün gibi kısa bir süre kültürel etkinliklerle doldurulmuştur. Bu etkinliklerin merkezi genel olarak eğitim kurumları olmaya devam etmiş, kurumların dışında şehirlerin çeşitli yerlerinde bandolar, mehter takımları ve davul-zurna ekiplerinin bulunduğu müzik programları ile kutlamalar

¹³⁷⁰ Aynı yer, s.92-96.

¹³⁷¹ Serpil Akıllıoğlu vd., **Dünden Bugüne Radyo-Televizyon (1927-1990)**, Ajans-Türk Matbaası, İstanbul, 1990, s.40-41.

¹³⁷² “Cumhuriyetin İlanını Yaşayanlar”, **Cumhuriyet**, 29 Ekim 1973, s.5.

¹³⁷³ **Varlık Yılığ...**, s.400.

¹³⁷⁴ “Karşılı 50. Yılda...”, **Bugün** (Kars), 1 Kasım 1973, s.1.

¹³⁷⁵ “Stüdyo Tamamlanamadı”, **Çukurova** (Adana), 26 Ekim 1973, s.1.

renklendirilmeye ve ilgi çekici hale getirilmeye çalışılmıştır. Benzer şekilde folklor gösterileri, halk ozanları ve âşıklar bayramı gibi yarışmalar da düzenlenerek geleneksel kültür kutlamalarının içerisine dâhil edilmiştir. Geleneksel kültürün yanında opera ve senfoni gibi batı kaynaklı müzik dallarından da faydalanılmış; ancak bunlar içerisinde Türk sanatçıların eserleri tercih edilmiştir. Dönemin önemli eğitim kurumlarından enstitülerin hazırladıkları kıyafet defileleri ve diğer çalışmalarının sonuçlarının gösterildiği sergiler de yoğun olarak kullanılan etkinlik türleri olmuştur. Basında genel olarak bu etkinliklerden övgü ile bahsedilse de katılımın ne oranda olduğu ve halkın hangi kesimlerine sunulduğu hakkında kesin bir tespit bulunmak mümkün olmamıştır.

Devlet, kutlamalarda izleyici sayısının fazla olmasını hedeflediği kadar esnaflarca hazırlanması istenen vitrinler örneğinde olduğu gibi kutlamaların bizzat içinde halkın da olmasını sağlamaya çalışmıştır. Tüm kültürel alanlarda daha önce yapılan yarışmaların finalleri ve ödül törenleri bu hafta içerisine alınarak, bu alanda bir zirve yaşanması ve anlamlı kılınmaya çalışılması hedeflenmiştir. Kültürel alanda merkezî idareden sonra en çok yerel yönetimler etkin olmuştur. Yerel yönetimlerin imkânlarından faydalanılarak okullar yapılmış ve şehirlerde ses yayınları ile halka ulaşılmaya çalışılmıştır.

50. Yılın onuruna sinema alanında önemli ödüllerden biri olan Altınkoza Film Festivali bu hafta içerisine alınarak başlatılmıştır. Ayrıca bu hafta içerisinde sahne sanatlarından tiyatro da ön plana çıkarılmış, pek çok okulda kutlama atmosferine uygun oyunlar sahnelenmiştir. Özellikle öğrencilerin kutlamalar içerisine dâhil edilmesi için yapılan resim, şiir ve kompozisyon yarışmalarının sonuçları açıklanmış, illerde valilerin de katılımıyla ödül törenleri yapılmıştır. Baloların yanında, gece organizasyonları düzenlenmiş, bu gecelerde kültürel alanda çeşitli etkinlikler yer almıştır. İstanbul Çamlıca Tepesi'nde hafta boyunca yakılan ateş ile Türk Milletinin tarihte bundan sonra da var olacağı ve medeniyetinin sonsuza dek süreceği mesajı verilmiştir.

Bu dönemde Atatürk temalı anıtların yanında, farklı temalarda anıt açılışları devam etmiş, Cumhuriyet, anayasa, 50. Yıl ve şehir tarihi temalı konferanslar verilmiş, bazı köylere Cumhuriyet devrimlerini anlatan seyyar sergiler gönderilmiştir. Basında özellikle üzerinde durulan camilere Cumhuriyet ve milliyetçilik temalı mahyalar asılması, şehitlerin ruhuna

mevlit okutulması ve camilerin aydınlatılması gibi dini etkinlikler yaparak DİB ve imam hatip okulları kutlamalara kendi alanlarında katkıda bulunmuştur. Son dönemin önemli tartışmalarından kutlama mesajları ve hutbelerde Atatürk'ün anılmaması uygulaması bu dönemde de görülmüş; ancak anılan dönemde bu uygulamayla ilgili tartışma yaşanmamıştır. Radyo ve televizyondan kültür ve sanat ağırlıklı yayınlar yapılmaya devam edilmiş, 50. Yılın onuruna bir televizyon istasyonu daha açılarak yayın ağı genişletilmiş, bir istasyonun açılışı bayrama yetiştirilememiştir. Kültürel etkinlikler Marmara, İç Anadolu ve Ege bölgelerindeki illerde basına daha yoğun, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yer alan illerde daha nadir yansımıştır.

2.3.5. Ekonomi ve Bayındırlık Alanlarındaki Etkinlikler

2.3.5.1. Ekonomi

Kutlama haftası boyunca somut anlamda öne çıkan ve toplumun oldukça önemli bir kesimine hitap eden ekonomi ve bayındırlık alanında da pek çok etkinlik yapılmaya devam edilmiştir. Gerek ulusal gerekse yerel basın bu alanda yapılan etkinliklere geniş yer vermiş, hatıra para basımı ve dağıtımını halkın ilgi gösterdiği etkinliklerden biri olmuştur. Kurul Başkanı İsmail Hakkı Tekinel'in yaptığı açıklamaya göre 50. Yıl anısına yüz biner adet 50 ve 100 liralık gümüş, 20.000 adet 500 liralık altın hatıra paraları basılarak satışa sunulmuş, paraların satışa çıktığı 29 Ekim'de Merkez Bankası şubeleri önünde uzun kuyruklar oluşmuştur.¹³⁷⁶ Bu paraların halka ulaşmadan yalnızca protokole dağıtıldığı yönünde şaibeler de çıkmıştır.¹³⁷⁷

Kutlamalarda oldukça etkin bir rol oynayan Türkiye İş Bankası hayatta olan İkinci Meclis milletvekillerini 28 Ekim'de yeniden bir araya getirmiştir.¹³⁷⁸ Yapılan programda Anıtkabir'i ziyaret eden milletvekilleri daha sonra Birinci TBMM binasında toplanmış, Cumhuriyetin

¹³⁷⁶ "50. Yıl için Hatıra...", **Akşam**, 29 Ekim 1973, s.5; "Resimli Gazete", **Hayat**, sa:46, 8 Kasım 1973, s.44; "50. Yıl İçin Hatıra...", **Haber**, 27 Ekim 1973, s.1. Hatıra para görselleri için bk. Ek-15 (https://ms.hmb.gov.tr/uploads/sites/7/2019/09/Tc_50.yil_3.jpg) Erişim Tarihi: 25 Kasım 2022.

¹³⁷⁷ "Altın Beş Yüzlükler Protokole", **Yeniğün** (Trabzon), 9 Kasım 1973, s.1.

¹³⁷⁸ **Varlık Yılığ**..., s.399.

kabul edilmesinde oy kullandıkları aynı sıralara oturmuşlardır. Törene hayatta olan 12 milletvekilinden 9'u gelebilmiş, gelenlere Birinci TBMM'nin gümüş maketi hediye edilmiştir. Mazeretleri nedeniyle törene katılamayan 3 vekilin de hediyeleri adreslerine ulaştırılmıştır.¹³⁷⁹ Fahrettin Altay, İsmet İnönü, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Ali Şadi Çelik, Ahmet Remzi Gürses, Kazım Vehbi Oral, Ekrem Rize, İhsan Hamit Tiğrel ve Şeref Uluğ'un katıldığı törende konuşmalar yapılmış, Başbakan Naim Talu'nun mesajı okunmuştur.¹³⁸⁰ İhsan Hamit Tiğrel yaptığı konuşmada aralarındaki en gençlerinin 80 yaşında olduğunu, Başbakanı da aralarında görmek istediklerini belirterek serzenişte bulunmuş, törene katılan Kurul Başkanı İsmail Hakkı Tekinel hükûmet adına törende bulunduğunu belirterek şükranlarını arz ettiğini ifade etmiştir.¹³⁸¹ Törene Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk de katılmamasına rağmen herhangi bir eleştiri yöneltilmemiştir. Milletvekillerine takdim edilen maketlerden biri de banka yetkililerince Cumhurbaşkanı ziyaret edilerek kendisine hediye edilmiştir.¹³⁸²

1939 yılında kurulan ve önceki Cumhuriyet bayramlarında olduğu gibi 50. Yıl onuruna toplam 60 milyon TL ikramiye dağıtacağı¹³⁸³ açıklanan MPİ tarafından düzenlenen piyango çekilişi 30 Ekim'de yapılmış, 3 milyon TL olan büyük ikramiye Ankara, Milâs ve İstanbul'da satılan biletlere isabet etmiştir.¹³⁸⁴ Kurulduğu yıldan itibaren tüm Cumhuriyet bayramlarında yapılan çekilişler için çıkarılan biletlerde Atatürk ilk defa 1965 yılında resmedilmiş, ikinci defa ise 50. Yıl çekilişlerinde 10. Yıl Nutkunu okuduğu sırada çekilmiş ve yakasında bulunan CHP logosu kapatılarak değiştirilmiş bir fotoğrafı ve 50 rakamı kullanılmıştır.¹³⁸⁵ Atatürk'ün göğsündeki 6 Okun dahi sansürlenmesi bu dönemde siyasi partilere karşı yaklaşımla ilgili fikir vermesi açısından önemli görülebilir. MPİ haricinde Aydın'da 50.Yıl Eşya

¹³⁷⁹ Vedat Varol, "Giriş", *İş*, sa.86, Ekim 1973, s.3; Tartan, agm., *Aynı yer*, s.6,36.

¹³⁸⁰ "Naim Talu", *Aynı yer*, s.14-15.

¹³⁸¹ "İhsan Hamit Tiğrel", *Aynı yer*, s.23.

¹³⁸² "Sayın Cumhurbaşkanımızı Ziyaret", *Aynı yer*, s.4; "Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'e...", *Zafer*, 1 Kasım 1973, s.4.

¹³⁸³ "Millî Piyango...", *Cumhuriyet*, 27 Ekim 1973, s.3.

¹³⁸⁴ "Millî Piyangonun 50. Yıl...", *Tercüman*, 31 Ekim 1973, s.1,4.

¹³⁸⁵ MPİ tarafından basılan biletlerde Cumhuriyetin 20. Yılı çekilişlerinde tarım ve sanayi; 30. Yılda eğitim, sanayi ve askerî güç, 40. Yılda yine sanayi ve Cumhuriyetin sonsuza kadar yaşayacağı mesajlarını içeren görseller kullanılmış, bu biletlerin hepsinde Türk Bayrağı yer almış, 50. Yılda basılan bilete önceki on yılların aksine Türk Bayrağı kullanılmamıştır. "**Bilet Müzesi**", (<http://www.mpi.gov.tr/node/27>), *Erişim Tarihi*: 3 Aralık 2022. 50. Yıl çekiliş bileti görseli için bk. Ek-16.

Piyangosu¹³⁸⁶ ve Kastamonu'da Yardım Sevenler Derneği tarafından piyango düzenlenmiş, gelirinin sosyal yardım olarak dağıtılacağı açıklanmıştır.¹³⁸⁷

50. Yılda kamu kurumlarının yanı sıra ekonomi alanında Adana'da Pamukbank'ın Merkez Şubesinin açılması olayı özel sektörün de önemli açılışları bayrama denk getirmesinin tek örneği olmuştur.¹³⁸⁸ Kutlamaların yaygın ögesi olan sergiler ile konferanslar ekonomi alanında da düzenlenmiştir. Devlet İstatistik Enstitüsü kendi alanında bir sergi düzenlerken,¹³⁸⁹ Balıkesir Ayvalık'ta ev ekonomisi sergileri;¹³⁹⁰ Nevşehir'de '50. Yılda Ekonomik Gelişme'¹³⁹¹ ve Trabzon'da '50 Yılda Türkiye Sanayi' adlı konferanslar düzenlenmiştir.¹³⁹²

Kutlama haftasında bu alanda çeşitli tesis ve sergilerin açılışları devam etmiştir. Diyarbakır'da Et Kombinası açılmış, açılıшта Vali, Belediye Başkanı, Et Balık Kurumu (EBK) Genel Müdürü ile İkinci Taktik Hava Kuvveti Komutanı konuşma yapmıştır. Korgeneral Hulusi Kaymaklı halkın açılışa ilgi duymamasına atıfta bulunarak devlet görevlilerinin katılımıyla da olsa tesisin açılmasından mutlu olduğunu söylemiştir.¹³⁹³ Yerli alüminyum üretiminde ilk tesis olan Konya Seydişehir Alüminyum Üretim Tesisinin Cumhuriyet Bayramına denk getirilerek faaliyete geçeceği¹³⁹⁴ ve Sultandağı Soğuk Hava Deposu ve iş hanının temelini atılacağı basında yer almıştır.¹³⁹⁵ Ankara'da Sanayi ve Teknoloji,¹³⁹⁶ İstanbul'da Küçük Sanayi¹³⁹⁷ ve Erzincan'da Bakır İşletmeleri Rölyef sergileri

¹³⁸⁶ **Ses** (Aydın), 31 Ekim 1973, s.1.

¹³⁸⁷ "Cumhuriyet Balosu", **Karadeniz** (Kastamonu),1 Kasım 1973, s.1.

¹³⁸⁸ "Merkez Şube Faaliyete Geçti...", **Çukurova** (Adana), 28 Ekim 1973, s.1,5.

¹³⁸⁹ **Varlık Yılığ...**, s.399.

¹³⁹⁰ "Ayvalık İlçesi Türkiye Cumhuriyetinin 50. Yıl Dönümünü Kutlama Programı", **İlkkurşun**, Yıl:2, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.2,51.

¹³⁹¹ "Cumhuriyetimizin 50. Yılı...", **Lale** (Nevşehir), 19-20 Ekim 1973, s.1.

¹³⁹² "Ellinci Yıl Şenlikleri Devam...", **Yenigün** (Trabzon), 27 Ekim 1973, s.1.

¹³⁹³ Hulusi Kaymaklı, "Tören Konuşması", **Et Endüstrisi**, C:6, sa:43, Ekim 1973, s.31.

¹³⁹⁴ "Türk Alüminyumu...", **Bugün**, 24 Ekim 1973, s.1.

¹³⁹⁵ "Cumhuriyetin 50nci Yılına Kutlama...", **Kocatepe** (Afyon), 28 Eylül 1973, s.1.

¹³⁹⁶ "Ankara Şehitleri", **Zafer**, 28 Ekim 1973, s.1.

¹³⁹⁷ "Cumhuriyet 50. Şeref Yaşında", **Meydan**, Yıl:9, sa:459, 30 Ekim 1973, s.3.

açılmıştır.¹³⁹⁸ Antalya¹³⁹⁹ ve Kocaeli’de¹⁴⁰⁰ sanayi sergilerinin açılacağı bildirilmiş; Kütahya Simav’da Yonga Levha Fabrikasının temelinin atılmaması bu alanda yaşanan tek aksaklık olarak görülmüştür.¹⁴⁰¹

2.3.5.2. Bayındırlık

Kutlama haftasında köprü, yol ve diğer tesis açılışları ile sergi ve basılan pulların kullanılmaya başlaması gibi ulaştırma alanında oldukça fazla etkinlik yapılmıştır. Bu etkinliklerin, hatta 50. Yıl Kutlamalarının en çok üzerinde durulan olayı Boğaziçi Köprüsü’nün 30 Ekim 1973’te devlet töreniyle açılmasıdır. Köprünün açılışından dolayı Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk bir mesaj yayınlamıştır.¹⁴⁰² Karayolları Genel Müdürlüğünce hazırlanarak uygulanan tören, saat 11.00’da Köprünün açılışı, 13.00’da Köprüsü üzerinde Avrupa yakasından Anadolu yakasına UNICEF Barış Kervanı Yürüyüşü ve saat 18:00’da Başbakan ve eşi tarafından yabancı ülke temsilcilerine Şale Köşkü’nde kabul resmi verilmesi şeklinde üç ana esasa dayandırılmıştır.¹⁴⁰³ Ulusal ve yerel basın açılışa büyük ilgi göstermiş, tören ayrıntılı olarak takip edilmiştir. Köprünün süslenmesinde ve konuşma için ayrılan kürsüde Türk Bayrakları dışında farklı bir sembol kullanılmamıştır.¹⁴⁰⁴

Törene katılacak davetliler saat 08:30’dan itibaren Kabataş’ta toplanmış, buradan Sedef Adası Vapuru ile Beylerbeyi İskelesine taşınmış, iskeleden açılışın yapılacağı tören alanına otobüslerle götürülmüş ve yerlerini almışlardır. Bu sırada İsveçli 6 gencin bulunduğu kırmızı-beyaz renkli ve Türk Bayrakları ile süslenmiş balon köprüden daha yüksek bir konuma getirilmiş ve balondan 40 metre uzunluğundaki Türk bayrağının salınması ve folklor

¹³⁹⁸ “Program”, **Öz Erzincan** (Erzincan), 26 Ekim 1973, s.1.

¹³⁹⁹ “50. Yıl Programını Vali Açıkladı”, **Şelale** (Antalya), 26 Ekim 1973, s.1.

¹⁴⁰⁰ “50. Yıl Sergisi...”, **Türkyolu** (Kocaeli), 24 Ekim 1973, s.1.

¹⁴⁰¹ “Simav’da 50. Yılda...”, **Bugün**, 31 Ekim 1973, s.6.

¹⁴⁰² “Cumhuriyetimizin 50. Yılı Kutlanıyor”, **Cumhuriyet**, 29 Ekim 1973, s.1,7.

¹⁴⁰³ “50. Yıldönümü Bayramı Devlet Programı”, **50. Yıl Kutlama Bülteni**, Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara, sa:13, 15/10/1973, s.3.

¹⁴⁰⁴ “**Boğaziçi Köprüsü-1973**”, (<https://www.youtube.com/watch?v=VOFR-ZDuX0k&t=109s>), Erişim Tarihi: 27 Kasım 2022.

gösterileri izleyicilerden yoğun alkış almıştır.¹⁴⁰⁵ Saat 11:00'da Cumhurbaşkanı ve Başbakanın tören alanına gelişinden sonra saygı duruşu yapılmadan İstiklal Marşıyla resmî tören başlamıştır. İstiklal Marşı'ndan sonra sırasıyla İstanbul Belediye Başkanı, İstanbul Valisi, Bayındırlık Bakanı, Başbakan ve Cumhurbaşkanı konuşmalar yapmıştır.¹⁴⁰⁶

Konuşmaların ardından Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk ve beraberindekiler kırmızı-beyaz renkli açılış kurdelesini kestiği sırada 3 kurban kesilmiş;¹⁴⁰⁷ daha sonra 50. Yıl, 10. Yıl ve diğer marşlar eşliğinde yaya olarak Asya'dan Avrupa'ya geçilmeye başlanmış, saat 12:30'da Ortaköy Ayağına ulaşılmış, burada Cumhurbaşkanı UNICEF adına Danny Kaye ile Avrupa ülkelerini temsil eden 27 çocuk karşılaşmış, beyaz güvercinler ve renkli balonlar uçurulmuş, davul ve zurnalar çalınmıştır. Bu sırada iki kız çocuğu Cumhurbaşkanının yanına gelerek kırmızı-beyaz karanfillerden oluşan çiçek buketi verip elini öpmüşler, Barış Kervanı Yürüyüşünü organize eden Danny Kaye ve yanındakiler kalabalık nedeniyle Fahri Korutürk ile el sıkışamamışlardır. Fahri Korutürk daha sonra halkı selamlayarak tören alanından ayrılmıştır.¹⁴⁰⁸

Dönemin bir tanığının aksine¹⁴⁰⁹ açılışla ilgili yapılan gözlemlere göre köprünün her iki yakasında ve tören alanını gören yüksek yerlerde çok kalabalık bir kitle töreni izlemiştir. Bu kalabalıktan dolayı organizasyonda birçok aksamalar meydana gelmiştir. Yerli ve yabancı davetlilerin Kabataş'tan Beylerbeyi İskelesine taşınmasından Beylerbeyi ayağına götürülmesine, buradan tören alanına taşınmasından, davetlilerin tören alanındaki yerlerini alması ve köprünün geçilmesine kadar asker ve polis tarafından alınan emniyet tedbirlerine rağmen pek çok sorun yaşanmıştır. Otobüs sayısının yetersizliğinden dolayı davetlilerin bir kısmı Beylerbeyi İskelesinden tören alanına kadar yürümüş, bu kişiler için hazırlanan bilgi broşürleri tören alanında kaybolmuş, hazırlanan tribünlerde protokol yerlerini bulamamış, bir kısmının yerlerine diğer izleyiciler oturmuştur.¹⁴¹⁰

¹⁴⁰⁵ “Boğaziçi Köprüsü...”, **Cumhuriyet**, 31 Ekim 1973, s.1,7.

¹⁴⁰⁶ “Açılış Nasıl Oldu”, **Bakış**, sa:358/10, Ekim 1973, s.8.

¹⁴⁰⁷ Aynı yer.

¹⁴⁰⁸ “Hayaller Gerçek Oldu”, **Çerçeve**, Yıl:12, sa:136, Kasım 1973, s.7-10; “Törenlere 43 Yabancı Bakan Katıldı”, **Derya**, sa:74, Kasım 1973, s.8.

¹⁴⁰⁹ Cezmi Yurtsever İle 11 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme.

¹⁴¹⁰ Necmi Onur, “Notlar”, **Hürriyet**, 31 Ekim 1973, s.11.

Törende İstiklal Marşı bitiminde bir vatandaş “*saygı duruşu*” diyerek tepki göstermiş, Belediye Başkanı Fahri Atabey konuşmaya başladığı sırada giriş gişeleri bölgesinde bulunan kalabalığın hareket etmesi sonucu Köprü sallanmaya başlamıştır. Kurdele kesimi sırasında izleyiciler kalabalık bir şekilde Cumhurbaşkanının bulunduğu tarafa yönelerek etrafını sarmışlardır. Kurdele kesildiği sırada protokolün bulunduğu bölgede düzen bozulmuş ve büyük sevinç gösterileri ile yürüyüş başlamış, halkla birlikte yürüyen protokol Ortaköy ayağına güçlkle varabilmiştir. Burada Cumhurbaşkanına çiçek takdim eden iki kız çocuğu ezilme tehlikesi geçirmişlerdir. Karşılıklı yürüyüşten dolayı köprüdeki salınım artmış, köprü hem sevinç hem de panik havası içerisinde geçilmiştir. Saat 13.00’da yapılması planlanan UNICEF Barış Kervanı Yürüyüşü aksamış, yürüyüş için kalabalığın azalması beklenmiştir.¹⁴¹¹ Öyle ki töreni izleyen bir kişi kalp krizi geçirerek vefat etmiş, görevli bir polis memuru yaralanmıştır.¹⁴¹² Açılıştaki izdiham ve köprünün salınım yapması ile ilgili basından elde edilen bu bilgiler anonim bir video görüntüsünden¹⁴¹³ ve açılışa katılanlardan da teyit edilmiş¹⁴¹⁴ hatta sol siyasi görüşlü bir grubun köprü aleyhine slogan attıkları gerekçesiyle tören alanına alınmadığı da belirtilmiştir.¹⁴¹⁵ Kutlamalar sırasında İstanbul’da bulunan dönemin tanıklarından dördünün Vatan Caddesi’ndeki resmigeçide katılmaması ancak Boğaz Köprüsü’nün açılışına katılması halkın açılışa duyduğu ilgi açısından fikir veren başka bir tespit olabilir.¹⁴¹⁶

Organizasyonda yaşanan problemlerle ilgili görmemişlik, rezillik¹⁴¹⁷ ve skandal gibi değerlendirmeler yapılmış, köprünün protokolce yaya olarak geçilmesinin iyi bir fikir olmadığı ve Türkiye’nin dünyaya tanıtılmasında büyük bir fırsatın kaçırıldığına vurgu

¹⁴¹¹ “Hayaller Gerçek Oldu”, *Çerçeve*, Yıl:12, sa:136, Kasım 1973, s.7-10.

¹⁴¹² “Boğaziçi Köprüsü...”, *Cumhuriyet*, 31 Ekim 1973, s.1,7.

¹⁴¹³ “**Boğaziçi Köprüsü-1973**”, (<https://www.youtube.com/watch?v=VOFR-ZDuX0k&t=109s>), Erişim Tarihi: 27 Kasım 2022.

¹⁴¹⁴ Mahmut Öztürk İle 25 Ekim 2023’te Yapılan Görüşme; Zülfikar Günaydın İle 1 Kasım 2023’te Yapılan Görüşme.

¹⁴¹⁵ Mahmut Öztürk İle 25 Ekim 2023’te Yapılan Görüşme.

¹⁴¹⁶ Mahmut Öztürk İle 25 Ekim 2023’te Yapılan Görüşme; Zülfikar Günaydın İle 1 Kasım 2023’te Yapılan Görüşme; Selim Kutval İle 18 Kasım 2023’te Yapılan Görüşme; Selahattin Özsüer İle 13 Kasım 2023’te Yapılan Görüşme.

¹⁴¹⁷ **Bakış**, sa: 358/10, Ekim 1973, s.10.

yapılmıştır.¹⁴¹⁸ Buna karşın yaşanan izdihamın aslında halkla omuz omuza görüntüsü verdiği,¹⁴¹⁹ açılıştaki güzelliği protokol felaketinin dahi bozmadığı, olimpiyat açılışı havasının olduğu¹⁴²⁰ ve Avrupalıların bile açılışa hayran kaldığı¹⁴²¹ gibi olumlu görüşler de sunulmuştur.

Boğaziçi Köprüsü açılışına Cumhuriyet Bayramı resmî törenlerine de katılan yabancı ülke temsilcilerinin yanı sıra Danny Kaye ve Josephine Baker gibi yabancı sanatçılar¹⁴²² ve iki Fransız gencinin de katılmasına vurgu yapılmış,¹⁴²³ yabancı temsilciler Boğaz'da TCG Savarona Okul Gemisi ile gezinti yapmışlardır.¹⁴²⁴ Açılışa Ankara'da yapılan resmî törenlerde olduğu gibi yabancı ülkelerden hükûmet veya devlet başkanı seviyesinde katılımcı olmamıştır.¹⁴²⁵ Türkiye'den ise yine Ankara'daki törenlere katılan 67 ilden ve Kıbrıs'tan gelen ve ellerinde il isimlerinin yazılı olduğu dövizlerle öğretmen ve öğrenciler ile gaziler ve askerî birliklerin yanında,¹⁴²⁶ İstanbul'da yayın yapan bir gazetenin düzenlediği '50. Yılda Boğaz Köprüsü'nde Buluşalım' adlı yarışmaya katılanlardan 3 kişi de izleyici olarak katılmıştır.¹⁴²⁷ Basın diğer törenlerde olduğu gibi açılış töreninde de siyasi kişileri takip

¹⁴¹⁸ Aynı yer, s.11.

¹⁴¹⁹ "Güzel ve Büyük Bir Eser: Boğaz Köprüsü", **Tarım ve Ticaret**, Yıl:4, sa:48, Aralık 1973, s.1.

¹⁴²⁰ "Boğaziçi Köprüsü...", **Cumhuriyet**, 31 Ekim 1973, s.1,7.

¹⁴²¹ Ömer Olcay, "Boğaz Köprüsünü İftiharla...", **Yeniğün** (Trabzon), 2 Kasım 1973, s.1.

¹⁴²² **Hürriyet 1974 Ansiklopedik...**, s.66. Danny Kaye: Amerikalı oyuncu ve komedyen, UNICEF'in ilk İyiniyet Elçisi "**Danny Kaye**" (<https://www.britannica.com/biography/Danny-Kaye>), **Erişim Tarihi**: 2 Aralık 2022. Josephine Baker: Amerika doğumlu siyahi şarkıcı ve dansçı. "**Josephine Baker**", (<https://www.britannica.com/biography/Josephine-Baker>), **Erişim Tarihi**: 2 Aralık 2022.

¹⁴²³ "Açılış Nasıl Oldu", **Bakış**, sa:358/10, Ekim 1973, s.8.

¹⁴²⁴ "Devlet Misafirleri TCG Savarona Gemisi", **Dünya**, 1 Kasım 1973, s.7. Savarona Yatı Atatürk'ün vefatından sonra bir süre daha Cumhurbaşkanlığınca kullanılmıştır. Açılışa katılan misafirlerin ağırlandığı sırada Deniz Kuvvetleri Komutanlığı uhdesinde devlet büyüklerini ve misafirleri ağırlayacak şekilde hazır bulundurulmak üzere okul gemisi olarak kullanılmaktaydı. Cemal Avcı, "Savarona Yatı" (<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/savarona-yati/>), **Erişim Tarihi**: 2 Aralık 2022.

¹⁴²⁵ Açılışa katılan ülkeler arasında Avustralya, Avusturya, Bahreyn, Belçika, Brezilya, Bulgaristan, Çekoslovakya, Çin Halk Cumhuriyeti, Danimarka, Dominik, Ekvator, El Salvador, Endonezya, Etiyopya, Fas, Hindistan, Hollanda, Honduras, Irak, İsrail, İsveç, İsviçre Federal Almanya, ABD, Fransa, İngiltere, İspanya, İtalya, Japonya, SSCB, Yugoslavya ve Yunanistan bulunmuştur. Bu ülkelerin temsilcileri 1 Kasım'da Türkiye'den ayrılmışlardır. "Çok Sayıda Yabancı Devlet Adamı Geldi", **Bakış**, sa: 358/10, Ekim 1973, s.9; "Yılların Ülküsü Gerçekleşti", **Turizm**, Yıl:17, C:17, sa:149 (Özel Sayı), ty, s.18-20; "Törenlere 43 Yabancı Bakan Katıldı", **Derya**, sa:74, Kasım 1973, s.8. Ayrıca Türkiye'ye gelen bu temsilcilere birer cumhuriyet altını hatıra olarak verilmiştir. **MMTD**, D:4, C:2, T:1, B:42, 19.02.1974, s.623.

¹⁴²⁶ "Açılış Nasıl Oldu", **Bakış**, sa:358/10, Ekim 1973, s.8; Çelebi, agm., **Karadeniz** (Kastamonu), 7 Kasım 1973, s.1.

¹⁴²⁷ "50.Yılda Boğaz Köprüsünde...", **Edirne** (Edirne), 18 Mart 1973-25 Ekim 1973, s.2.

etmiştir. Bülent Ecevit törene katılmamış,¹⁴²⁸ Süleyman Demirel de açılışı televizyondan izlemiştir.¹⁴²⁹

Törene katılan davetli ve izleyicilerin çok kalabalık olduğu konusunda basının hemfikir olmasına karşın, bunların sayısı ile ilgili farklı görüşler mevcuttur. Davetli sayısı Hürriyet Gazetesine göre 3000,¹⁴³⁰ Çerçeve Dergisine göre ise yaklaşık 5000¹⁴³¹ kişi olarak verilmiştir. İzleyici sayısının çok kalabalık olduğu yönünde genel ifadelerin yanında farklı basın organlarında çeşitli sayılar da verilmiştir. Bu rakamlar yüzbinlerle ifade edilmesinin yanında,¹⁴³² Hatay Gazetesine göre 500.000,¹⁴³³ Los Angeles Times Gazetesine göre ise yaklaşık 1 milyon kişidir.¹⁴³⁴ Devir Dergisine göre köprüden 100.000 civarında insan geçmiştir.¹⁴³⁵ Köprüden geçen insan profilinin incelendiği Hayat Dergisi'nde hamile kadınların da olduğu ima edilerek “köprüyü doğmadan geçenlerin” bulunduğu,¹⁴³⁶ bazı kişilerin yeri öptüğü ve ağladığı, tanışmayan kişilerin dahi birbirine sarıldığı aktarılmıştır.¹⁴³⁷ Açılışa izleyici olarak her yaştan insanın katıldığı, meraklı kalabalık içerisinde giyilen kıyafetlere bakıldığında din adamları dâhil toplumun tüm kesimlerinden kişilerin bulunduğu da Celal Kandemiroğlunun kayda aldığı bildirilen bir başka video ile anonim bir video kaydından tespit edilebilmiştir.¹⁴³⁸

¹⁴²⁸ “Boğaziçi Köprüsü...”, **Cumhuriyet**, 31 Ekim 1973, s.1,7; Onur, agm., **Hürriyet**, 31 Ekim 1973, s.11; “Avrupa Asya’ya Bağlandı”, **Akşam**, 31 Ekim 1973, s.1; “Boğaz Asma Köprüsü Hakkında Bilgi”, **Gençliğin Sesi**, Yıl:6, sa:160, Ekim 1973, s.18.

¹⁴²⁹ “Bugünü de Gördük”, **Hürriyet**, 31 Ekim 1973, s.12.

¹⁴³⁰ Onur, agm., **Hürriyet**, 31 Ekim 1973, s.11.

¹⁴³¹ “Hayaller Gerçek Oldu”, **Çerçeve**, Yıl:12, sa:136, Kasım 1973, s.7-10.

¹⁴³² “Açılış Nasıl Oldu”, **Bakış**, sa:358/10, Ekim 1973, s.8; “Hayaller Gerçek Oldu”, **Çerçeve**, Yıl:12, sa:136, Kasım 1973, s.7-10. Onur, “Notlar”, **Hürriyet**, 31 Ekim 1973, s.11.

¹⁴³³ “İstanbul Boğaz Köprüsü...”, **Hatay** (Hatay), 31 Ekim 1973, s.2.

¹⁴³⁴ “Politicians Of Turkey...”, **The Los Angeles Times**, 18 Nov. 1973, s.40.

¹⁴³⁵ Boğaziçi Köprüsü ile ilgili görseller için bk. Ek-17. **Tercüman**, 31 Ekim 1973, s.1; **Hayat**, Yıl:18, C:3, sa:46, 8 Kasım 1973, s.7-8; **Hürriyet**, 31 Ekim 1973, s.1; **Milliyet**, 31 Ekim 1973, s.6-7.

¹⁴³⁶ “50. Yılın İçinden”, **Hayat**, sa:46, 8 Kasım 1973, s.13.

¹⁴³⁷ “Hayaller Gerçek Oldu”, **Çerçeve**, Yıl:12, sa:136, Kasım 1973, s.7-10.

¹⁴³⁸ “**Boğaziçi Köprüsü 30 Ekim 1973 İlk Açılış Günü Belgesel Tadında**” (<https://www.youtube.com/watch?v=po8KXXCe5U&t=11s>), **Erişim Tarihi**: 27 Kasım 2022; “**8 mm Film, Ekim 1973, Cumhuriyetin 50. Yılı ve Boğaz Köprüsünün Açılışı**”, (<https://www.youtube.com/watch?v=ceXV9zYERaQ>), **Erişim Tarihi**: 28 Kasım 2022.

Açılış töreninin Türkiye ve yurt dışında televizyondan izlenmesine de önem verilmiştir. Tören hem Türkiye’de hem de Avrupa’da BBC tarafından Eurovision’dan canlı olarak yayınlanmıştır.¹⁴³⁹ Açılışla ilgili TRT Televizyonundan yapılan programa ses sanatçıları Ajda Pekkan, Ayten Alpman, Nilüfer, Barış Manço, Cem Karaca, Alpay, Tanju Okan, Erol Büyükburç ve Şenay şarkılarıyla katılmışlardır.¹⁴⁴⁰ Ancak TRT’nin yaptığı yayında da bazı aksaklıklar yaşanmış, görüntüler kamera çekiminde yaşanan sorun nedeniyle kaliteli olarak verilememiş, yayında kameranın ses kablosu koptuğundan töreni anlatan spikerin sesi izleyiciler tarafından duyulamamış, ayrıca TRT görüntüleri kaydetmemiş ve daha sonra yabancı yayın organlarının birinden satın almıştır.¹⁴⁴¹ Bu törende radyo yayını yapıldığına yönelik programda herhangi bir ifade bulunmamıştır.¹⁴⁴² Görsel yayınların yanında yazılı basında da açılış geniş yer bulmuş, incelenen tüm ulusal ve yerel gazeteler törenle ilgili haberlerini ilk sayfalarından vermişlerdir.¹⁴⁴³

Kutlama haftasında yapılan etkinliklere batı basını yalnızca Türkiye’de her yerin bayraklarla süslediği ve güzel bir tören olduğu yorumuyla değinmiş,¹⁴⁴⁴ yüksek tirajlı gazetelerden Los Angeles Times ile Grand Band Tribune ve Lincoln Journal Star gazeteleri kutlamalara köprünün açılışını haber vererek ilgi göstermişlerdir. Darius’un inşa ettiği köprüden 2485 yıl

¹⁴³⁹ Akılhoğlu vd., **age.**, s.40-41; “Büyük Bayram Başladı”, **Akşam**, 27 Ekim 1973, s.1.

¹⁴⁴⁰ “TRT’de Bugün”, **Hürriyet**, 30 Ekim 1973, s.6; “Haftalık Program Özeti”, **Cumhuriyet**, 29 Ekim 1973, s.5.

¹⁴⁴¹ **Bakış**, sa:358/10, Ekim 1973, s.10-11.

¹⁴⁴² **TRT Program Dergisi**, sa:234, 22 Ekim-4 Kasım 1973, s.20-21.

¹⁴⁴³ Örnekler için bk. “İki Bayramı Birden...”, **Bitlis Birlik** (Bitlis), 31 Ekim 1973, s.1; Çelebi, **Karadeniz** (Kastamonu), 7 Kasım 1973, s.1; “Cumhuriyetin 50nci Yılı ve...”, **Yeni İstikbal** (Kırklareli), 1 Kasım 1973, s.1; “50. Bayram Şehrimizde...”, **Türkyolu** (Kocaeli), 31 Ekim 1973, s.1; “Boğaz Köprüsü Hizmete...”, **Halkın Sesi** (Samsun), 31 Ekim 1973, s.1; “Asya-Avrupa 2 Dakika”, **Yaman Ses** (Adıyaman), 1 Kasım 1973, s.1; “İstanbul Boğaziçi...”, **Bitlis Birlik** (Bitlis), 7 Kasım 1973, s.3; “Boğaziçi Köprüsü Törenle Açıldı”, **Haber** (Bursa), 31 Ekim 1973, s.1; “Halk Köprüyü Yürüyerek...”, **Çankırı** (Çankırı), 31 Ekim 1973, s.1; “Müthiş İzdiham Yüzünden...”, **Elâzığ** (Elâzığ), 1 Kasım 1973, s.1; “Köprünün Açılış Resmini...”, **Haber Ordu** (Ordu), 10 Kasım 1973, s.1; “Cumhuriyet Bayramı Sevgi...”, **Vansesi** (Van), 31 Ekim 1973, s.1; “Boğaziçi Köprüsü Dün...”, **Devrim**, 31 Ekim 1973, s.1; **Hürriyet**, 31 Ekim 1973, s.1; “Hayırlı Olsun”, **Tercüman**, 31 Ekim 1973, s.1; “Boğaz Köprüsü Açıldı”, **Vatan**, 31 Ekim 1973, s.1; “Boğaz Köprüsü Açıldı”, **Vatan**, 31 Ekim 1973, s.1; **Zafer**, 29 Ekim 1973, s.1; “Asya’yı Avrupa’ya Bağladık...”, **Tokat** (Tokat), 1 Kasım 1973, s.1; “Avrupa Asya’ya Bağlandı”, **Akşam**, 31 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyetin 50. Yılı...”, **Gündüz** (Giresun), 31 Ekim 1973, s.1; “İstanbul Boğaziçi Köprüsü...”, **Bitlis Birlik** (Bitlis), 7 Kasım 1973, s.1; “İki Bayram Sevinci...”, **Yeni İnan** (Tekirdağ), 31 Ekim 1973, s.1; “Boğaziçi Köprüsü Dün...”, **Haber** (Zonguldak) 31 Ekim 1973, s.1; Olcay, “Boğaz Köprüsünü İftiharla...”, **Yeniğün** (Trabzon), 2 Kasım 1973, s.1.

¹⁴⁴⁴ “Politicians Of Turkey...”, **The Los Angeles Times**, 18 Now. 1973, s.40.

sonra ilk defa yürüyerek karşıya geçildiği, köprünün Avrupa ile Asya'yı birbirine bağladığı ve İngiliz-Alman konsorsiyumu tarafından inşa edildiği,¹⁴⁴⁵ UNICEF koordinatörü Danny Kaye ile Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün köprüde bulunduğu, kılıç kalkan ve yöresel kıyafetli kızların dans ettiği, açılışa “*ekümenik*” olarak bahsedilen Patrik Demetrius'un da katıldığı¹⁴⁴⁶ ve izleyici sayısı¹⁴⁴⁷ gibi hususları ele alarak yüzeysel yaklaşım, açılıştaki heyecanlı atmosfere değinilmemiştir.

Boğaziçi Köprüsü'nün açılışına öylesine önem verilmiştir ki açılışa özel iki şarkı ve bir türkü bile bestelenmiştir. Sözleri İnci Nalkesen, bestesi Yusuf Nalkesen'e ait ‘Boğaz Köprüsü’ adlı şarkı dönemin ünlü sanatçılarından Emel Sayın;¹⁴⁴⁸ “Köprü” adlı diğer şarkı Özdemir Erdoğan;¹⁴⁴⁹ sözleri Münevver Tolon, bestesi Kenan Savklı'ya ait ‘Boğaziçi Köprüsü’ adlı türkü de Fatma Türkan Yamacı tarafından seslendirilerek plağa alınmış ve ilgi görmüşlerdir.¹⁴⁵⁰

Boğaziçi Köprüsü'nün haricinde kutlama haftasında karayollarıyla ilgili Burdur'da çevreyolu ve 50. Yıl Bulvarı inşaatına başlanmış,¹⁴⁵¹ Amasya'da Alçak Köprü açılışı yapılmıştır.¹⁴⁵² Ayrıca Kastamonu'daki¹⁴⁵³ Karayolları Sergisinin bir hafta boyunca açık kalacağı açıklanmıştır.¹⁴⁵⁴ Demiryollarıyla ilgili iki etkinlik düzenlenmiş, TCDD'ye ait 5100. ve tamamen yerli vagon Sivas Demiryollarında kullanılmaya başlanmış¹⁴⁵⁵ ve Sivas'ta TCDD'nin sergi açacağı bildirilmiştir.¹⁴⁵⁶ Haberleşme alanında ise Kars,¹⁴⁵⁷ Sivas Yıldızeli ve Zara'da PTT hizmet binaları açılmış,¹⁴⁵⁸ Afyon Emirdağ'da PTT binasının temeli

¹⁴⁴⁵ “Europe Asia Connected...”, **Lincoln Journal Star**, 30 Oct. 1973, s.38.

¹⁴⁴⁶ “New Suspension Bridge...”, **Great Band Tribune**, 31 Oct. 1973, s.11.

¹⁴⁴⁷ “Politicians Of Turkey...”, **The Los Angeles Times**, 18 Nov. 1973, s.40.

¹⁴⁴⁸ **Bakış**, sa:358/10, Ekim 1973, s.10. Şarkı için bk. “**Emel Sayın-Boğaz Köprüsü**”, (https://www.youtube.com/watch?v=KGdKazE5_LA), Erişim Tarihi: 16 Aralık 2022.

¹⁴⁴⁹ “**Özdemir Erdoğan-Köprü**”, (<https://www.youtube.com/watch?v=7bFxtu4NxvM>), Erişim Tarihi: 11 Şubat 2024.

¹⁴⁵⁰ **Kadın**, Yıl:27, sa:1058 (Özel Sayı), Kasım 1973, s.İç Kapak. Türkü için bk. “**Boğaziçi Köprüsü**”, (<https://www.youtube.com/watch?v=PDvxL1FbegM>), Erişim Tarihi: 16 Aralık 2022.

¹⁴⁵¹ “Yarın Çeltikçi Beli İle...”, **Burdurun Sesi** (Burdur), 27 Ekim 1973, s.1.

¹⁴⁵² “Cumhuriyetin 50. Yılı...”, **Sabah** (Amasya), 30 Ekim 1973, s.1.

¹⁴⁵³ “Karayolları Sergisi”, **Karadeniz** (Kastamonu), 2 Kasım 1973, s.1.

¹⁴⁵⁴ “50. Yıl Karayolları...”, **Karadeniz** (Kastamonu), 23 Ekim 1973, s.1.

¹⁴⁵⁵ “Cumhuriyetin 50. Yıldöümünde...”, **Demiryol**, sa:574, Kasım 1973, s.10.

¹⁴⁵⁶ “50. Yıl Kutlama...”, **4 Eylül** (Sivas), 23 Ekim 1973, s.2.

¹⁴⁵⁷ “Cumhuriyetimizin 50. Yıldönümü...”, **Bugün** (Kars), 1 Kasım 1973, s.1.

¹⁴⁵⁸ “50. Yıl Kutlama...”, **4 Eylül** (Sivas), 23 Ekim 1973, s.2.

atılmıştır.¹⁴⁵⁹ Edirne’de 75 bin mektup ve tebrik kartı gönderilmiş,¹⁴⁶⁰ bu yoğunluğa iki bayramın bir arada kutlanması neden olmuştur.

Kutlamaların sembol materyallerinden pul basımı ve pul sergileri de basında yer almıştır. Toplam 400.000 adet basıldığı bildirilen 50. Yıl ve Boğaz Köprüsü açılışıyla ilgili pullar¹⁴⁶¹ Balkan ülkelerinin de katıldığı 26 Ekim-5 Kasım 1973 tarihleri arasında İzmir Fuar’daki Benelüks Pavilyonunda yapılan Balkanfila IV-İzmir 73 Pul Sergisinde sergilenmiştir.¹⁴⁶² Daha sonra yapılan değerlendirmelerde pullar sanatsal açıdan eleştirilerek filatelistlerin çok üzüldüğü yorumu yapılmıştır.¹⁴⁶³ Cumhuriyet bayramları onuruna daha önceki kutlamalarda da pullar basılmıştır. Cumhuriyetin her on yılındaki pullara bakıldığında 50. Yılda görseller grafiksel, 20 ve 30. Yıllarda fotoğraf, 40. Yılda ise resimleme yöntemiyle hazırlanmıştır. 10, 30, 40 ve 50. Yıllarda Atatürk’e yer verilirken, 20. Yılda dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’ye yer verilmiştir. Atatürk ve İnönü vurgusunun dışında 10. Yılda Cumhuriyetin doğuşu ve sonsuzluğu, barışçıl bir Türkiye, zafer, tarım ve sanayideki gelişime vurgu yapılmıştır. 20. Yılda Gençlik, ordu, ulaşım, modern yapılar, Ankara vurgusu yapılırken, 30. Yılda ordu, tarım ve sulama, demir ve havayolları öne çıkarılmıştır. 40. Yılda ilk ve yeni meclis ile Türk bayrağı temaları işlenmiş, 50. Yılda ise Cumhuriyetin sonsuzluğu, tarım ve sanayi, Boğaziçi Köprüsü vurgusu ile ulaşımında gösterilen gelişmeler yansıtılmaya çalışılmıştır. Genel olarak bakıldığında ise 50. Yıl hariç tüm on yıllarda ordu teması işlenmiş, Cumhuriyetin tarım, sanayi ve bayındırlık alanlarındaki gelişmeler ile ulusal egemenliğin ve gençliğin önemine vurgu yapılmıştır.¹⁴⁶⁴ Dış dünyadan 50. Yıl kutlamalarıyla ilgili pullar İran ve Pakistan’da basılmıştır. Her iki ülkenin pullarının ortak noktası ise Atatürk vurgusu olmuştur.¹⁴⁶⁵

¹⁴⁵⁹ “Cumhuriyetin 50nci Yılı Kutlama...”, **Kocatepe** (Afyon), 28 Eylül 1973, s.1.

¹⁴⁶⁰ “Şehrimiz PTT Dağıtıcıları...”, **Edirne** (Edirne), 3 Kasım 1973, s.2.

¹⁴⁶¹ “Cumhuriyetin 50. Yılı...”, **Ahi** (Kırşehir), 22 Eylül 1973, s.3.

¹⁴⁶² “Balkanfila IV. Pul Sergisi”, **Filateli**, sa:67-72, 15 Ekim 1973, s.8.

¹⁴⁶³ Erol Akkaya, “Yazık Oluyor”, **Filateli**, sa:72-76, 15 Mayıs 1974, s.1.

¹⁴⁶⁴ Şükran Düzenli-Tamer Kavuran, “Cumhuriyet Konulu Anma Serisi Posta Pulları Kataloğu (1933-1993) ve Çözümlemesi”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2005/2, s.209-239,242. Türkiye, Pakistan ve İran’da 50. Yıl onuruna basılan posta pulu görselleri için bk. Ek-18. **Türk Pulları Haberler Dergisi**, Yıl:15, sa:104-105, Mart-Nisan 1974; Ali Mazak vd., **Posta Pullarında Atatürk**, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müze Müdürlüğü Yay., İstanbul, 2006, s.76.

¹⁴⁶⁵ “Tahranda Bir Caddeye...”, **Yeni Mardin** (Mardin), 31 Ekim 1973, s.1.

Bunların haricinde alt yapı ve şehircilik alanında çeşitli etkinlikler de yapılmıştır. Bursa Mudanya¹⁴⁶⁶ ve Kars'ta içme suyu ihtiyacına yönelik açılışlar,¹⁴⁶⁷ Uşak¹⁴⁶⁸ ve Diyarbakır'da Cumhuriyet Parkı açılışları,¹⁴⁶⁹ İstanbul'da belediyenin yapacağı 50. Yıl Parkı'nın temel atma törenleri yapılmış,¹⁴⁷⁰ İmar ve İskân Bakanlığınca '50. Yılda İmar ve Yerleşme Sergisi' açılmıştır.¹⁴⁷¹ Yatırımların yapılmaması veya yetersizliği nedeniyle Giresun ve Hakkâri basınında sert eleştiriler de yer almıştır. Giresun'daki yatırımların aksaması beceriksizliğe,¹⁴⁷² Hakkâri'deki aksaklıklar ise yetkililerin göstermelik çalışmalarına bağlanmış, bazı kamu binalarının önündeki asfalt çalışmasının dahi ciddiyetle yapılmadığı, hatta ilkokul binası önüne Atatürk büstü dahi konulmadığı ve geri kalmış bölgelere özel ve resmî kuruluşların seferber olması gerektiği gibi eleştiriler yöneltilmiştir.¹⁴⁷³

50. Yıl Kutlamalarının taşrada gerçekleştirilen en önemli etkinlikleri ise tüm illerde belirlenen Cumhuriyet köylerinin önemli bir kısmının açılışı veya tapularının dağıtımı ile kurulan heyetlerce tesisler ve altyapı açısından değerlendirilerek seçilen örnek köylere hediyelerinin verilmesi törenleri olmuştur. Valilerin de katıldığı ve Bursa,¹⁴⁷⁴ Eskişehir,¹⁴⁷⁵ Tokat¹⁴⁷⁶ ve Kars basınında yer bulan haberlerde belirlenen örnek köylerdeki tesislerle ilgili detaylı bilgiler yer almıştır. Kars'taki köy okulunda kalorifer sistemi, PTT Merkezi, sağlık evi ve fidanlığın; okul bahçesi ve köy meydanında Atatürk büst ve heykelinin bulunduğu değinilmiştir.¹⁴⁷⁷ Samsun'daki Cumhuriyet Köyünün ise ödenek yetersizliği ve köy halkının

¹⁴⁶⁶ "Cumhuriyetin 50.Yılı", **Haber** (Bursa), 29 Ekim 1973, s.1; "Mudanya İçme Suyuna...", **Haber** (Bursa), 25 Ekim 1973, s.1.

¹⁴⁶⁷ "Cumhuriyetimizin 50. Yıldönümü...", **Bugün** (Kars), 1 Kasım 1973, s.1.

¹⁴⁶⁸ "Cumhuriyetimizin Ellinci Yılı...", **Gürel** (Uşak), 27 Ekim 1973, s.1-2.

¹⁴⁶⁹ "Diyarbakır Et Kombinosu...", **Mücadele** (Diyarbakır), 25 Ekim 1973, s.1.

¹⁴⁷⁰ "Cumhuriyet 50. Şeref Yaşında", **Meydan**, Yıl:9, sa:459, 30 Ekim 1973, s.3.

¹⁴⁷¹ "Ankara'dan Toplum Haberleri", **Durum**, Yıl:9, sa:427-431(Özel Sayı), 29 Ekim 1973, s.34.

¹⁴⁷² "Beceriksizlik Yüzünden 50...", **Gündüz** (Giresun), 31 Ekim 1973, s.1.

¹⁴⁷³ Hatipoğlu, "Ellinci Yıl ve Hakkâri..." ve "Ellinci Yıldönümünde İlimizde...", **Hâkkari Sesi** (Hakkâri), 1 Kasım 1973, s.1.

¹⁴⁷⁴ "Cumhuriyet Şenlikleri Devam...", **Haber** (Bursa), 28 Ekim 1973, s.1.

¹⁴⁷⁵ "İlk Modern Konutlu Köy", **Haber**, 31 Ekim 1973, s.6; "Cumhuriyet Köyünün Tapuları...", **Bugün**, 31 Ekim 1973, s.1; "Cumhuriyetimizin Yıl Dönümünün...", **İstikbal** (Eskişehir), 26 Ekim 1973, s.1; "Evlerin Tapularını Alan...", **İstikbal** (Eskişehir), 29 Ekim 1973, s.1.

¹⁴⁷⁶ "Cumhuriyetin Ellinci Yılı...", **Tokat** (Tokat), 2 Kasım 1973, s.1-4.

¹⁴⁷⁷ "Cumhuriyet Köyünün Yeni...", **Devrim**, 31 Ekim 1973, s.1.

ekonomik durumundan dolayı açılmadığı, elektrik hizmeti verilemediği¹⁴⁷⁸ ve hatta bir mezarlık bile yapılamadığı yönünde eleştirilmiştir.¹⁴⁷⁹

Ayrıca köylerin çeşitli tesis ve alt yapı ihtiyaçları da giderilmiştir. Elâzığ'da yol, içme suyu¹⁴⁸⁰ ve sulama suyu, hayvan park ve pazarı, Palu İlçesi Veteriner Sağlık Evi, belediyece yaptırılan Hazar Gölü plaj ve tesisi, 100'den fazla köyün köprüsü, kolektör ve kanalizasyon, örnek meyve bahçesi, deprem istasyonu, 1971 Bingöl Depreminden¹⁴⁸¹ etkilenen afetzedelere 140 konutluk ve göçmenler için yaptırılan 128 konutluk mahallelerin tapu dağıtımını yapılmıştır.¹⁴⁸² Yine Tokat'ta elektrik santralleri, mandıra ile köy yolları açılışının yanında afet evlerinin anahtarları teslim edilmiş,¹⁴⁸³ Antalya'da Toprak-Su Bölge Müdürlüğü binası ve 79 km köy yolu açılmış, kutlamalara atfen 50 köye elektrik enerjisi verilmiştir.¹⁴⁸⁴ Milâs'ta Balık Üretim Laboratuvarının açılacağı¹⁴⁸⁵ ve Konya'da meyve suyu fabrikasının temelinin atılacağı bildirilmiştir.¹⁴⁸⁶

Tesislerin yanında tarımla ilgili faaliyetlere de önem verilmiştir. Çorum'da Tarım ürünleri¹⁴⁸⁷ ve Aydın'da çiçek sergisi¹⁴⁸⁸ ile Eskişehir Dereyalak Köyü'nün Süt Toplama Tesisi açılmıştır.¹⁴⁸⁹ Niğde'de ambulans, itfaiye ve vidanjör gibi araçlar köy kervanı ile bazı köyleri gezmiş ve halk tarafından büyük ilgi görmüştür.¹⁴⁹⁰ İl ve yörelerde her yıl tarım ürünlerinin tanıtımı ve üretiminin teşviki amacıyla düzenlenen yarışmalar; kutlamaları renklendirmek adına 50. Yılda daha kapsamlı olarak yapılmış, yerel basın ilgi göstermiştir. Niğde'de Elma

¹⁴⁷⁸ "Samsun'da Yapılan 240...", **Yeni Ortam**, 1 Kasım 1973, s.2.

¹⁴⁷⁹ "Cumhuriyet Köyüne Parasızlık...", **Bugün**, 28 Ekim 1973, s.1.

¹⁴⁸⁰ "İki Gün İçerisinde...", **Elâzığ** (Elâzığ), 31 Ekim 1973, s.1.

¹⁴⁸¹ Elâzığ'da 1973 yılına yakın tarihlerde yıkıma neden olan bir deprem yaşanmamış, 1971 Bingöl Depreminden Elâzığ da etkilenmişti. Samet Özdoğan, **1950-1980 Yılları Arasında Türkiye'de Depremler ve Bunun İktidar Muhalefet İlişkilerine Yansımaları**, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2021, s.147.

¹⁴⁸² "Halkımızın Hizmetine Hergün...", **Elâzığ** (Elâzığ), 24 Ekim 1973, s.1.

¹⁴⁸³ "Cumhuriyetin Ellinci Yılı...", **Tokat** (Tokat), 2 Kasım 1973, s.1-4.

¹⁴⁸⁴ "50. Yılda Girişilen İmar Çalışmaları", **Şelale** (Antalya), 27 Ekim 1973, s.2.

¹⁴⁸⁵ "50. Yıl Cumhuriyetin...", **Demokrat** (Isparta), 24 Ekim 1973, s.2.

¹⁴⁸⁶ "Cumhuriyetimizin 50. Yılı Şehirimiz...", **Özgür Ereğli** (Konya), 12 Ekim 1973, s.1.

¹⁴⁸⁷ "Tarım Ürünleri...", **Çorum** (Çorum), 27 Ekim 1973, s.1.

¹⁴⁸⁸ **Ses** (Aydın), 31 Ekim 1973, s.1.

¹⁴⁸⁹ "Cumhuriyetimizin Yıl Dönümünün...", **İstikbal** (Eskişehir), 26 Ekim 1973, s.1.

¹⁴⁹⁰ Ali Sami Balkan, "50. Yıl Kutlu Olsun", **Niğdenin Sesi** (Niğde), 7 Kasım 1973, s.3.

Şenliği,¹⁴⁹¹ Gümüşhane¹⁴⁹² ve Aydın'da¹⁴⁹³ elma güzeli; Bursa'da zeytin güzeli;¹⁴⁹⁴ Denizli'de Nar Teşvik yarışmaları düzenlenmiştir.¹⁴⁹⁵

Yine kutlamaların sembol materyallerinden Tekel'in çıkardığı 'Gazi' ve 'Cumhuriyet' sigaraları satışa sunulmuş,¹⁴⁹⁶ kutlamalarda etkin bir dernek olan Köy Öğretmenleri İle Haberleşme ve Yardımlaşma Derneği'nin düzenlediği 'Cumhuriyetin Türk Köyüne Getirdikleri' konulu kompozisyon yarışması sonuçlanmıştır.¹⁴⁹⁷ Ormancılık alanında ise Denizli'de Atatürk ve Cumhuriyet ormanlarının açılışının yapılacağı bildirilmiş,¹⁴⁹⁸ altı ülkeden elliye yakın bilim insanının katıldığı İstanbul Orman Fakültesince düzenlenen 'Kazdağı Göknaarı ve Türkiye Florası' konulu uluslararası bilimsel toplantı İstanbul'da başlamıştır.¹⁴⁹⁹

Ekonomi ve bayındırlık alanında toplumun geniş bir kesimine hitap eden çeşitli etkinlikler düzenlenmiş, halkın ilgi duyduğu hatıra para uygulamasıyla kutlamaların yıllar sonra da hatırlanması hedeflenmiştir. Kutlamalarda çeşitli alanlarda etkin rol oynayan İş Bankası 2. Meclis üyelerinden hayatta olan milletvekillerini 1. TBMM'de bir araya getirerek tarihî olayı döneme aktarmaya çalışmış ve tarihî kişilere bir vefa yaklaşımı sergilemiştir. 28 Ekim'de yoğun bir program olmamasına rağmen hükûmetin törende yalnızca bakan düzeyinde bir devlet görevlisiyle temsil edilmesinin eleştirilmesi ise milletvekillerinin tarihsel süreçteki konumları açısından haklı bir yaklaşım olarak görülebilir.

1939'dan itibaren MPİ tarafından yapılan çekiliş biletlerinde her yıl Cumhuriyet Bayramında da yeni rejimin gelişimini veya üzerinde durduğu hedefleri yansıtan görseller kullanılmıştır. Cumhuriyetin 20, 30 ve 40. yıllarındaki çekiliş biletlerinde tarım, sanayi, eğitim, ordu ve

¹⁴⁹¹ "Cumhuriyetin 50. Yıldönümü...", **Niğdenin Sesi** (Niğde), 26 Ekim 1973, s.1.

¹⁴⁹² "Yapı ve Kredi Bankasının...", **Demokrat Gümüşhane** (Gümüşhane), 25 Ekim 1973, s.1.

¹⁴⁹³ **Ses** (Aydın), 31 Ekim 1973, s.1.

¹⁴⁹⁴ "Orhangazi de 50. Yıl...", **Haber** (Bursa), 3 Ekim 1973, s.1.

¹⁴⁹⁵ "Buldan da Nar Teşvik...", **Denizli** (Denizli), 31 Ekim 1973, s.1.

¹⁴⁹⁶ "Ellinci Yılda Gazi ve...", **Haber**, 19 Mayıs 1973, s.1; "Cumhuriyetin 50. Yılı...", **Vatan**, 28 Ekim 1973, s.1.

¹⁴⁹⁷ "Cumhuriyet 50. Şeref Yaşında", **Meydan**, Yıl:9, sa:459, 30 Ekim 1973, s.3.

¹⁴⁹⁸ "50.Yıl Kutlama Törenleri...", **Denizli** (Denizli), 26 Ekim 1973, s.1,4.

¹⁴⁹⁹ "Cumhuriyet 50. Şeref Yaşında", **Meydan**, Yıl:9, sa:459, 30 Ekim 1973, s.4.

Cumhuriyetin sonsuza dek yaşayacağı vurgusu yapılırken 50. Yıl çekiliş biletinde 10. Yıl Nutkunu okuyan Atatürk vurgusu göze çarpmış, çekilişler ile bu sevinç gününe maddi bir anlam yüklenmesi ve ilgi çekilmesi hedeflenmiştir.

Diğer alanlarda olduğu gibi ekonomi ve bayındırlık konularında da sergiler ve konferanslar düzenlenerek hem ilgili kurumların tarihî gelişimi hem de mevcut potansiyeli halka anlatılmaya çalışılmıştır. Devlet, Cumhuriyet köyü ve örnek köy uygulamaları, orman ve çeşitli tesislerin açılışıyla, köylünün yanında olduğunu göstermeye çalışmış ve bir yarışma ortamı oluşturarak gelişim konusunda özendirme yoluyla köy halkının motivasyonunu artırmak istemiştir. Depremden etkilenen halka yönelik yapılan konut çalışmalarıyla devletin halkın zor zamanında yanında olduğu, 50 köye elektrik hizmeti verilmesiyle imkânların kırsala da ulaştırıldığı gösterilmek istenmiş, çeşitli tarımsal ürünlerle ilgili yarışmalar yoluyla da kutlamaların renklendirilmesi ve üretimin teşvik edilmesi hedeflenmiştir.

Kutlamalara damgasını vuran ve prestij olayı olan Boğaziçi Köprüsü'nün açılışı 29 Ekim'de yapılan resmî törenlere göre daha fazla uluslararası bir organizasyon imajı çizmiştir. Açılıştaki protokol ve halk Asya yakasından Avrupa yakasına, buna karşın UNİCEF etkinliğinde olan çocukların temsil ettiği Avrupa devletleri ise Avrupa'dan Asya'ya yürümüşlerdir. Açılıştaki köprüyü geçen ve izleyici olarak alanda ve yakın civarda bulunan halkın yoğun ilgisi törenlere kendiliğinden katılım olduğunu göstermiş, oluşan izdiham organizasyonda problemlere neden olmuştur. Bu izdihamın yaşanması hem eleştirilmiş, hem de olumlu karşılanmıştır. Süsleme kapsamında Boğaziçi Köprüsünde Türk Bayrağı haricinde başka bir simge kullanılmamıştır. Açılışın televizyon yayınındaki özensizlik ve görüntülerin kayda alınmasındaki ihmalin böylesine önem verilen bir programda gerçekleşmesi ise sorgulanması gereken gelişmelerdir. Açılış sırasında halk oyunları ve kurban kesilmesi uygulamalarının, devlet töreninde millî kültür ve dini ritüelin birlikte yer almasına örnek olarak gösterilebilir. UNICEF Barış Yürüyüşü ve dünyaca ünlü kişilerin açılışa katılmasıyla uluslararası bir boyut kazanan açılış için yapılan şarkı ve türkü ile de ülke halkının ilgisi çekilmeye çalışılmıştır.

Basın açılışları ilgiyle izlemiş, 29 Ekim resmî törenlerine düşük düzeyde ilgi gösteren bazı batı yayın organları açılışa daha fazla yer vermiş ve TRT gibi canlı yayınlamıştır. Köprü'nün açılışının yanında diğer ulaştırma alanlarında da gelişmeler yaşanmış ve özellikle

demiryollarında kullanılan vagon sayısının artışı ve yerli üretim vagonun öne çıkarılmasıyla millî imkânlarla gelişme vurgusu yapılmıştır. Yine sembol materyaller arasında bulunan pul basımı ile hem o günün hatırasının yaşatılması hem de bu materyal yoluyla törenlerin önemi vurgulanmıştır. Batı ülkelerinde açılışla ilgili pul basımı olduğuna yönelik habere rastlanmazken, 2500. Yıl kutlamalarında dünya medeniyetinin bir parçası olduğu yönünde mesajlar veren İran, hem Atatürk'ü hem de köprü açılışını resmeden pul basarak Türkiye ile olan ilişkilerine önem verdiğini vurgulamıştır.

Çeşitli alt yapı ve ulaştırma eserlerinin açılış ve temel atma törenlerinin kutlama haftasına denk getirilmesi Cumhuriyet rejiminin maddi anlamda da kazanımlarına devam ettiği mesajı vermiştir. Buna karşın Hakkâri ve Giresun örneklerinde olduğu gibi beklentilerin karşılanmadığı yerlerde ise eleştiriden geri kalınmamıştır. Tebrik kartlarıyla sevincini paylaşan halkın yalnızca Ramazan Bayramı ile ilgili değil, Cumhuriyet Bayramı nedeniyle de birbirlerini tebrik ettikleri ve tebrik kartlarında 50. Yıla vurgu yapıldığı anlaşılmıştır.

2.3.6. Güvenlik Alanındaki Etkinlikler

TSK resmî törenlerde birliklerin geçit töreni, bazı illerde top atışları ve fener alayları ile etkin bir rol oynamıştır. Resmî törenlerin dışında daha önce yayınlanan program çerçevesinde çeşitli etkinlikler de düzenlemiştir. Bunların en önemlileri askerî birliklerin bulunduğu illerde, varsa sanayi sergileri ile birlikte, yoksa kışlalarda 26-30 Ekim tarihlerinde açık bulunan Silahlı Kuvvetler sergileridir. Adana,¹⁵⁰⁰ Balıkesir,¹⁵⁰¹ Edirne,¹⁵⁰² Elâzığ,¹⁵⁰³

¹⁵⁰⁰ “50. Yıl Kutlama Törenleri Başladı”, **Çukurova** (Adana), 27 Ekim 1973, s.5; “Törenler Yurtta Büyük Çoşkuyla Devam Ediyor”, **Çukurova** (Adana), 28 Ekim 1973, s.1,5; “Kolordu Sergisine Rağbet”, **Çukurova** (Adana), 30 Ekim 1973, s.5.

¹⁵⁰¹ “50.Yıl Nedeniyle...”, **Balıkesir Ekspres** (Balıkesir), 1 Kasım 1973, s.1,4.

¹⁵⁰² “Edirneliler 50. Yılı...”, **Edirne** (Edirne), 31 Ekim 1973, s.1.

¹⁵⁰³ “Halkımızın Hizmetine Hergün...”, **Elâzığ** (Elâzığ), 24 Ekim 1973, s.1.

Kars,¹⁵⁰⁴ Siirt,¹⁵⁰⁵ Tekirdağ,¹⁵⁰⁶ Urfa¹⁵⁰⁷ ve Erzurum'da¹⁵⁰⁸ açıldığı bildirilen sergilere halkın ve basının ilgisi yüksek olmuştur. Sergilerin yanında tüm kışlalarda uygulandığı düşünülen ve ordunun Türk Milletinin gelişmesindeki rolünün anlatıldığı konferanslar da verilmiştir. Bu konferansla ilgili tek haber Afyon'da yapılmıştır.¹⁵⁰⁹

Program gereği askerî birlikler içerisinde spor müsabakaları¹⁵¹⁰ ile İzmir¹⁵¹¹ ve Bingöl'de askerî birliklerce halka açık yerlerde çeşitli gösteriler yapılmıştır.¹⁵¹² Deniz Kuvvetlerinin gelişimiyle ilgili bir haberde ise güdümlü hücumbotu yapımına kutlama haftasında başlanacağı açıklanmış,¹⁵¹³ Eskişehir'de bulunan Hava Kuvvetlerine bağlı uçaklarla belirlenen ilçe, bucak ve köylere dövizler atılacağı bildirilmiş; ancak uygulamanın Eskişehir iliyle sınırlı olup olmadığı açıklanmamıştır.¹⁵¹⁴ Konya'da askerlik şubesinin temel atma,¹⁵¹⁵ Antalya'da jandarma hizmet binası ile¹⁵¹⁶ Sivas'ta askerî fabrikanın açılış törenlerinin yapılacağı duyurulmuştur.¹⁵¹⁷

İçişleri Bakanlığı bünyesinde de benzer şekilde emniyet teşkilatının da yer aldığı Bakanlığın 50 yıllık hizmetlerini anlatan ve programda yer alan bir sergi ile¹⁵¹⁸ Amasya'da Emniyet

¹⁵⁰⁴ "Cumhuriyetimizin 50. Yıldönümü...", **Bugün** (Kars), 1 Kasım 1973, s.1.

¹⁵⁰⁵ "Askeri ile Resim...", **Siirt Sesi** (Siirt), 5 Kasım 1973, s.1.

¹⁵⁰⁶ "Cumhuriyetin Ellinci Yılına...", **Yeni İnan** (Tekirdağ), 27 Ekim 1973, s.1.

¹⁵⁰⁷ "Cumhuriyetin 50. Yılı...", **Şafak** (Urfa), 31 Ekim 1973, s.1.

¹⁵⁰⁸ "Cumhuriyetin 50. Yılı...", **Yeni Erzurum** (Erzurum), 27 Ekim 1973, s.1.

¹⁵⁰⁹ "Cumhuriyetin Ellinci Yılında Silahlı Kuvvetler", **Kocatepe** (Afyon), 31 Ekim 1973, s.4.

¹⁵¹⁰ "Jandarma Spor Faaliyetleri", **Cumhuriyetin 50. Yılında İçişleri Bakanlığı Jandarma Genel Komutanlığı**, C:3, Gürsoy Matbaacılık, byy, ty, s.250; Uğur Tarık Özkut İle 15 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme.

¹⁵¹¹ "Bütün Yurtta Tören...", **Ege Telgraf** (İzmir), 27 Ekim 1973, s.1.

¹⁵¹² "Cumhuriyetin 50'nci Yıl Dönümü...", **Bingöl** (Bingöl), 27 Ekim 1973, s.1.

¹⁵¹³ "Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Deniz Kuvvetleri Güçleniyor", **Deniz Kuvvetleri Dergisi**, C:79, Ekim 1973, sa:483 (Özel Sayı), s.55.

¹⁵¹⁴ "Cumhuriyetimizin 50. Yıl Dönümü...", **İstikbal** (Eskişehir), 26 Ekim 1973, s.1.

¹⁵¹⁵ "Cumhuriyetimizin Kuruluşunun Ellinci...", **Özgür Ereğli** (Konya), 2 Kasım 1973, s.1.

¹⁵¹⁶ "50. Yılıda Girişilen İmar Çalışmaları", **Şelale** (Antalya), 27 Ekim 1973, s.2.

¹⁵¹⁷ "50. Yıl Kutlama...", **4 Eylül** (Sivas), 23 Ekim 1973, s.2.

¹⁵¹⁸ "İçişleri Bakanlığı 50. Yılı...", **Haber**, 29 Ekim 1973, s.6.

Sarayı açılmış,¹⁵¹⁹ Antalya’da Emniyet Sarayı temel atma töreninin yapılacağı açıklanmıştır.¹⁵²⁰

Kutlama haftasında gerek TSK gerekse Emniyet Teşkilatınca, resmî törenler ve törenler için alınan emniyet tedbirleri haricinde sergi, konferans, bazı tesislerin açılışı ve temellerinin atılması ile uçaklarla döviz atılması gibi uygulamalarla kutlamalara katılmışlardır. Kışlalarda veya Emniyet Teşkilatının birimlerinde yapılan etkinlikler basına pek yansımamıştır. Bu hafta içerisinde açık bulunan sergiler, hem kurumların imkân ve kabiliyetlerini göstererek tanıtmak hem de bu yolla hedef kitleye temas ederek özgüven vermek adına araç olarak kullanılmıştır.

2.4. 30 EKİM 1973 SONRASI DÖNEM

2.4.1. Atatürk İle İlgili Etkinlikler

Atatürk ile ilgili en fazla yapılan etkinlik olan anıt ve büst yapımı bu dönemde de devam etmiştir. Bu kapsamda yurt içinde Kastamonu’da halkın da maddi olarak desteklediği biri Seyidiler’de Atatürk ve Şehit Bacı Anıtı,¹⁵²¹ diğeri Kızılsaray Köyü İlkokulunda Atatürk büstü¹⁵²² olmak üzere iki anıt ve büst; Ankara Maltepe İlkokulunda Kara Kuvvetleri Komutanlığınca hediye edilen Atatürk büstü¹⁵²³ ve İzmir Eğitim Enstitüsünde Atatürk heykelinin¹⁵²⁴ açılışları yapılmıştır. Konya Obruk Kışla Köyüne Eczacıbaşı tarafından Atatürk büstü hediye edilmiş,¹⁵²⁵ Sinop’ta Ayancık Radar Komutanlığınca başlatılan her

¹⁵¹⁹ “Cumhuriyetin 50. Yılı...”, **Sabah** (Amasya), 30 Ekim 1973, s.1.

¹⁵²⁰ “50. Yılda Girişilen İmar Çalışmaları”, **Şelale** (Antalya), 27 Ekim 1973, s.2.

¹⁵²¹ “Şehit Bacı Anıtı...”, **Karadeniz** (Kastamonu), 2 Kasım 1973, s.1.

¹⁵²² “Kızıl Saray Köyü Atatürk”, **Karadeniz** (Kastamonu), 14 Kasım 1973, s.1.

¹⁵²³ “Maltepe İlkokulunda Atatürk...”, **Zafer**, 16 Kasım 1973, s.2.

¹⁵²⁴ “Haberler”, **Uyanış**, Yıl:11, sa:107, Kasım 1973, s.35.

¹⁵²⁵ “Bronz Atatürk Heykeli”, **Son Haber** (Mardin), 3 Kasım 1973, s.1.

okula bir büst kampanyasına devam edilmiş¹⁵²⁶ ve Hürriyet Gazetesi 8-10 Kasım'da okurlarına Atatürk Albümü hediye etmiştir.¹⁵²⁷

Bunlara ilave olarak Kahramanmaraş'ta Türk Devrim Kurumunca İl Halk Kütüphanesinde 9 Kasım'da 'Resimlerle Atatürk Sergisinin'¹⁵²⁸, Kars'ta yine İl Halk Kütüphanesinde 'Atatürk Hakkında Yazılmış Kitaplar Sergisinin' açıldığı ve 1-7 Kasım arasında açık kalacağı duyurulmuştur.¹⁵²⁹ Bu dört etkinliğin 10 Kasım da dikkate alınarak yapıldığı söylenebilir.

İstanbul Sanayi Odası'nın düzenlediği yarışmada Millî Filmler Kültür Merkezinin hazırladığı ve II. Meşrutiyet'ten başlayarak 1. Dünya Savaşı, İstiklal Savaşı, Atatürk'ün yurt gezileri ve Anıtkabir'e defnine kadar hayatının anlatıldığı 'Atatürk' adlı filmin seçkin bir jüri tarafından 1. olarak seçildiği ilan edilmiştir.¹⁵³⁰ Ayrıca İstanbul Üniversitesi Atatürk Enstitüsünce 10-14 Aralık'ta 'Atatürk Devrimleri 1. Milletlerarası Simpozyumu' düzenlenmiş ve açılış konuşmasını Fahri Korutürk yapmıştır.¹⁵³¹

Yurt dışında ise Atatürk ve Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümü kutlamalarına en çok ilgi gösteren Pakistan'da iki ayrı etkinlik düzenlenmiştir. İslamabad şehrinde önemli bir caddeye 'Atatürk Bulvarı' adı verilmiş,¹⁵³² 30 Kasım 1973'te Larnaka'da Başbakan Zülfikar Ali Bhutto tarafından Atatürk anıtı açılmış,¹⁵³³ açılış törenine Devlet Bakanı İlhan Öztrak ve Dışişleri Bakanlığında bir yetkili de katılmıştır.¹⁵³⁴ Bahsedilen bu etkinlik Atatürk ile ilgili etkinliklerin sonuncusu olmuştur.

Kutlama haftası ve öncesinde olduğu gibi yurt içinde Atatürk büst, anıt ve heykellerinin açılışları düşük yoğunlukta devam ederek sona ermiş; Atatürk ile ilgili sergi, film, bilimsel toplantı ve albüm gibi tanıtıcı etkinliklerde bazı özel kuruluş ve resmî kurumlar etkin rol

¹⁵²⁶ "Her Okula Bir Büst", **Sinop** (Sinop), 29 Kasım 1973, s.1.

¹⁵²⁷ "Atatürk Albümü", **Hürriyet**, 8-10 Kasım 1973, s.1.

¹⁵²⁸ "Resimlerle Atatürk Sergisi...", **Kahramanmaraş Postası** (Kahramanmaraş), 9 Kasım 1973, s.1.

¹⁵²⁹ "Atatürk Hakkında Yazılmış...", **Bugün** (Kars), 3 Kasım 1973, s.1.

¹⁵³⁰ "Millî Filmler Kültür Merkezi...", **Ses** (Aydın), 20 Kasım 1973, s.4.

¹⁵³¹ "Atatürk Devrimleri Uluslararası...", **Cumhuriyet**, 11 Aralık 1973, s.1; **Atatürk Devrimleri I. Milletlerarası Simpozyumu Bildirileri (10-14 Aralık 1973, İstanbul)**, İstanbul Üniversitesi Atatürk Devrimleri Araştırma Enstitüsü Yay., İstanbul, 1975.

¹⁵³² "Pakistanın Başkenti İslamabad'da...", **Ses** (Aydın), 17 Kasım 1973, s.3.

¹⁵³³ Celal Tevfik Karasapan, "Pakistan'daki Atatürk Anıtı", **Orta Doğu**, Yıl:13, sa:140, Aralık 1973, s.2.

¹⁵³⁴ **BCA**, 30.18.1.2.308.96.13, 1973.

almıştır. Kutlamalara başından itibaren ilgi duyan Pakistan bu alanda da kendi ülkesinde devlet düzeyinde etkinlik düzenlemiştir. Bu dönemde de batı ülkelerinde Atatürk ile ilgili herhangi bir etkinlikten bahsedilmemiştir.

2.4.2. Sosyal ve Hukuk Alanlarındaki Etkinlikler

30 Ekim sonrasında iki sivil toplum kuruluşunun etkinlikleri devam etmiştir. Yardımseverler Derneği'nin 24 Kasım'da Tunceli'de bir toplantı yaparak 50 yıllık süreci değerlendireceği bildirilmiş,¹⁵³⁵ Türk Kadınlar Birliği ise kısa süre önce vefat eden İsmet İnönü'nün eşi Mevhibe İnönü'yü '50 Yıllık Kadını' seçmiştir.¹⁵³⁶ Turizme katkıda bulunması için Diyarbakır Liceliler tarafından, restore edilmesi girişiminde bulunulan Lice-Genç ilçeleri yol ayırımındaki Bırkıleyn Mağarasının¹⁵³⁷ bu yönde adım atılacağı bildirilmesine rağmen konuyla ilgili herhangi bir gelişme olmaması kaderine terk edildiği yönünde eleştirilere neden olmuştur.¹⁵³⁸

Boğaz Köprüsü açılışının kutlama haftasına damgasını vurmasına benzer şekilde; 50. Yıl nedeniyle af kanunu çıkarılması çalışmaları da bu dönemde gündemde kalan konulardan en önemlisi olmuştur. Cumhuriyetin ilanından sonra Türkiye'de çeşitli tarihlerde ve nedenlere dayanılarak af kanunları çıkarılmıştır. Bunlardan ikisi Cumhuriyetin ilanı ile bağlantılı olanlardır. İlki Cumhuriyete atıf yapmadan veya bir özel gün gözetilmeksizin çıkarılan fakat Cumhuriyetin ilanının hemen sonrasına rastlayan 26 Aralık 1923 tarihli; ikincisi ise Cumhuriyetin 10. Yılı şerefine 28 Temmuz 1933'e kadar işlenen suçları kapsayan ve 26 Ekim 1933'te yürürlüğe giren genel af kanunlarıdır.¹⁵³⁹

¹⁵³⁵ "Yeni Bir Toplantı...", **Munzur** (Tunceli), 23 Kasım 1973, s.1.

¹⁵³⁶ **Hürriyet 1974 Ansiklopedik...**, 1974, s.78; İsmet İnönü'nün vefatı ile ilgili bk. Süleyman Aşık, "İsmet İnönü'nün Vefatı ve Yankıları", **Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C:17, sa:1, Mart 2019, s.135-151.

¹⁵³⁷ "Liceliler Bırkıleyn Mağarasının...", **Mücadele** (Diyarbakır), 1 Eylül 1973, s.1.

¹⁵³⁸ "Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümünde...", **Mücadele** (Diyarbakır), 8 Kasım 1973, s.1.

¹⁵³⁹ Sınmaz Sönmez, **Cumhuriyet Döneminde Çıkarılan Af Yasaları ve Toplum Yansımaları (1923-1974)**, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2005, s.87, 117.

Cumhuriyetin yıl dönümüne atıf yapılan ikinci af kanunu ise 18 Mayıs 1974'te yürürlüğe giren Genel Af Kanunudur. Kanunun çıkarılmasına yönelik gelişmeler ara rejim döneminde başlamış, 10. Yılda çıkarılanın aksine her ne kadar 50. Yıla atıf yapılırsa da seçimle iş başına gelecek hükûmete bırakmanın daha uygun olacağı yönündeki siyasi eğilim nedeniyle kutlamalardan önce yapılan girişimlere rağmen çıkarılamamıştır.¹⁵⁴⁰ Af kanunu tartışmaları geniş bir kamusal alanda yapılmıştır. Kanun tartışmalarına siyasilerin yanında; sivil toplum kuruluşları,¹⁵⁴¹ uluslararası bir kuruluş,¹⁵⁴² basın kuruluşları,¹⁵⁴³ hükümlü ve tutuklular,¹⁵⁴⁴ barolar,¹⁵⁴⁵ görevde bulunan savcılar¹⁵⁴⁶ ve TSK¹⁵⁴⁷ da dâhil olmuştur. Tartışmalar kanunun çıkarılıp çıkarılmaması konusunda ziyade; zamanı, kapsamı ve siyasi partilerin konuya yaklaşımı etrafında şekillenmiş, TSK'nın şartlı desteğinin haricinde yukarıda anılan tüm kesimler af kanununun çıkarılmasına olumlu yaklaşmışlardır.

CHP kanunun çıkarılmasına yönelik ilk resmî girişimi yapan siyasi parti olmuş, TBMM'ne verilen teklifin gündeme alınması 18 Haziran 1973'te genel kurulda reddedilerek¹⁵⁴⁸ Meclisin tatile girmesi Bülent Ecevit tarafından eleştirilmiştir.¹⁵⁴⁹ Bu girişimin ardından genel seçimleri müteakip siyasi partiler 24 Ekim 1973 ile 2 Mart 1974 arasında af tekliflerini meclise sunmuşlardır. Komisyon 2 Mart 1974'te Bülent Ecevit ve 134 Mv.nin verdiği teklifi esas almış diğer teklifleri bu teklif ile birleştirmiştir.¹⁵⁵⁰ Sonunda “*Cumhuriyetin 50nci Yılı Nedeniyle Bazı Suç ve Cezaların Affı Hakkında Kanun*” hakkında sert tartışmalar yapılan, siyasi suçluları kapsam dışı bırakarak ve 29 Ekim 1973 yerine CHP-MSP koalisyonunun kuruluş tarihi olan 7 Şubat 1974 tarihine kadar işlenen suçları kapsayacak şekilde MM ve

¹⁵⁴⁰ “Af Kanunu Tasarısı...”, **Devrim** (Manisa), 16 Nisan 1973, s.1.

¹⁵⁴¹ “Korutürk’e Diyarbakır’da 5000...”, **Cumhuriyet**, 7 Haziran 1973, s.1,7; “Devlet Başkanı Korutürk’e...”, **Cumhuriyet**, 8 Haziran 1973, s.1; “Ecevit’e 350 Metrelik...”, **Cumhuriyet**, 7 Temmuz 1973, s.1; “DİSK Genel Af İstiyor”, **DİSK**, sa:6, Kasım 1973, s.12.

¹⁵⁴² Kemal, “Genel Af”, **Barış**, 12 Ekim 1973, s.2.

¹⁵⁴³ “Genel Af Kampanyamıza...”, **Barış**, 26 Ekim 1973, s.1.

¹⁵⁴⁴ “Af Bekleyen Kadınlar”, **Hürriyet**, 24 Ekim 1973, s.2.

¹⁵⁴⁵ “Toplumumuz Af İstiyor”, **Barış**, 5 Kasım 1973, s.1; “Devlet Bütünlüğünü Yok...”, **Devrim** (Manisa), 8 Kasım 1973, s.1; “Hükümet Çıkaracağı Genel...”, **Haber**, 6 Kasım 1973, s.1; “Erim, Af Hukuku...”, **Cumhuriyet**, 9 Ağustos 1972, s.1,7.

¹⁵⁴⁶ “İzmir Savcısı: Af...”, **Barış**, 10 Mayıs 1973, s.1.

¹⁵⁴⁷ “Silahlı Kuvvetler Siyasi...”, **Cumhuriyet**, 12 Aralık 1972, s.1.

¹⁵⁴⁸ “Af Kanunu Teklifinin...”, **Hürriyet**, 19 Haziran 1973, s.1.

¹⁵⁴⁹ “Ecevit Af Çıkmadan...”, **Cumhuriyet**, 5 Temmuz 1973, s.1.

¹⁵⁵⁰ Sınmaz Sönmez, **agt.**, s.191-192.

Cumhuriyet Senatosu'nda kabul edilmiş¹⁵⁵¹ ve 18 Mayıs 1974'te yürürlüğe girmiştir. Kanun adli suçların yanında orta ve yükseköğretim kurumlarından ilişkisi kesilenler ve kendi isteğiyle ayrılanlar ile sigorta prim borçlularını da kapsamış, 26 Ekim 1973 öncesinde dile getirildiğine yukarıda değinilen çalışma belgesi iptal edilen sporcu ve antrenörler, ticari sicil ve memur disiplin cezalarını kapsamamıştır.¹⁵⁵²

Kapsam dışı bırakılan Türk Ceza Kanununun 141 ve 142. maddelerinde sayılan suçların da affa dâhil edilmesi ile ilgili daha sonra Anayasa Mahkemesi'nde dava açılmış ve bu suçlar da kanun kapsamına alınmıştır.¹⁵⁵³ Bu süreçten sonra, af kanunu bir süre daha gündemde kalmış, son olarak aftan kısmen yararlanan sürücülerin mesleklerini yapabilmesi için 24 Şubat 1976 tarihinde çıkarılan kanun kapsamında gündeme gelmiştir.¹⁵⁵⁴

Kuşkusuz bu alanda döneme damgasını vuran konu genel af kanununun çıkarılması olmuştur. Kapsamı ve zamanı tartışılan af kanunu her ne kadar 50. Yıla atıf yapılarak çıkarılsa da mevcut siyasi durum bu kanunun 10. Yılda çıkarılan kanunun aksine zamanında çıkarılmasını engellemiştir. İsmet İnönü'nün eşi Mevhibe İnönü'nün '50 Yılım Kadını' seçilmesiyle ilgili herhangi bir tartışma yaşanmamıştır. 30 Ekim sonrası dönemde sağlık, aile, çocuk, gençlik, turizm ve spor alanlarında etkinlik düzenlendiğine yönelik bir veriye ulaşılamamıştır.

2.4.3. Kültürel Alandaki Etkinlikler

Diğer alanlarda olduğu gibi kutlama haftasından sonra kültürel alanda da etkinliklerin yoğunluğu azalmış; fakat gerek daha önce başlayan etkinliklerin devamı niteliğinde olanlar, gerekse kutlama haftasına yetiştirilemeyen etkinlikler bu dönemde yapılmıştır. Yurt içinde

¹⁵⁵¹ **MMTD**, D:4, C:3, T:1, B:64, 10.04.1974, s.125; **CSTD**, C:14, T:13, B:51, 27.04.1974, s.432-507.

¹⁵⁵² "Cumhuriyetin 50nci Yılı Nedeniyle Bazı Suç ve Cezaların Affı Hakkında Kanun", **Resmî Gazete**, sa:14890 (Mükerrer), 18 Mayıs 1974, s.1-4.

¹⁵⁵³ Sınmaz Sönmez, **agt.**, s.196.

¹⁵⁵⁴ **MMTD**, D:4, C:10, T:3, B:62, 24.02.1976, s.62-65; **CSTD**, C:27, T:15, B:40, 24.02.1976, s.34-35.

Balıkesir,¹⁵⁵⁵ Bilecik,¹⁵⁵⁶ Kastamonu¹⁵⁵⁷ ve Kahramanmaraş'ta¹⁵⁵⁸ resim, şiir, kompozisyon ve folklor yarışmalarının sonuçları belli olmuştur. Eğitim kurumu inşa çalışmaları da devam etmiş, Balıkesir Gönen Öğretmen Okulu öğrencileri kendi maddi imkânları ile okullarına ek hizmet binası yaptırmak için karar almış,¹⁵⁵⁹ Okul Öncesi Eğitimi Geliştirme Derneği tüm valiliklere, illerinde birer anaokulu açmaları talebinde bulunan birer mektup göndermiş, mektuba Ankara Valiliği olumlu yanıt vermiş ve Ankara Ticaret Odası da destek vereceğini bildirmiştir.¹⁵⁶⁰ İzmir Eğitim Enstitüsü'nde 50. Yıl Dönümü nedeniyle 15 Aralık'ta açık oturum yapılmıştır.¹⁵⁶¹ Yurt dışında da kutlamalar şerefine eğitim ile ilgili gelişmeler devam etmiştir. İran Şahı Rıza Pehlevi'nin bizzat girişimiyle İran tarafından İstanbul'da bir okul yaptırılarak Türkiye'ye hediye edileceği,¹⁵⁶² benzer şekilde Hindistan'ın başkenti Yeni Delhi'de de bir okul açılacağı bildirilmiştir.¹⁵⁶³

Kültür alanındaki etkinlikler ise sergi, yarışma ve konferanslar çerçevesinde devam etmiştir. Kahramanmaraş'ta halk ve çocuk kütüphanelerinin faaliyetlerini gösteren bir sergi 31 Ekim'de açılmıştır.¹⁵⁶⁴ Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü de bir dizi etkinlik düzenlemiştir. Enstitü tarafından 'Cumhuriyetimizin 50. Yılı' adlı bir armağan kitap ile Türk Kültürü Araştırmaları ve Cultura Turcica adlı dergilerin özel sayıları çıkarılmış, Millî Kültür konularının geçmişi, bugünkü durum ve geleceği üzerine verilmesi planlanan seri konferanslara 22 Aralık 1973'te başlanarak Mart 1974'e kadar devam edilmesi planlanmış, hazırlıklarına 1964'ten itibaren başlanan Türk Dünyası El Kitabının 50. Yıla armağan olarak çıkarılması çalışmalarına devam edildiği açıklanmıştır.¹⁵⁶⁵ Türk Dili Dergisinin düzenlediği

¹⁵⁵⁵ "Ferdî ve Okullar Arası...", **Balıkesir Ekspres** (Balıkesir), 21 Kasım 1973, s.3.

¹⁵⁵⁶ "Cumhuriyetin 50. Yılında...", **İstikbal** (Bilecik), 6 Kasım 1973, s.1.

¹⁵⁵⁷ "Şiir Yarışmasının Sonuçları...", **Karadeniz** (Kastamonu), 3 Kasım 1973, s.1.

¹⁵⁵⁸ "Kahramanmaraş Ortaokulu Öğrencileri...", **Kahramanmaraş Postası** (Kahramanmaraş), 6 Kasım 1973, s.1.

¹⁵⁵⁹ "50. Yıl Hediyesi...", **Demokrat** (Isparta), 21 Kasım 1973, s.1.

¹⁵⁶⁰ Mürüvvet Avni Özkan, "Sesleniş", **Okul Öncesi Eğitimi**, Yıl:6, sa:7, Ocak 1974, s.2.

¹⁵⁶¹ "Haberler", **Uyanış**, Yıl:11, sa:108, Aralık 1973, s.1.

¹⁵⁶² "İran, Cumhuriyetin 50. Yılı...", **Devrim** (Manisa), 12 Kasım 1973, s.1.

¹⁵⁶³ "Pakistan Türkiye Cumhuriyetinin...", **Tokat** (Tokat), 2 Kasım 1973, s.3.

¹⁵⁶⁴ "Resim Sergisi Dün...", **Kahramanmaraş Postası** (Kahramanmaraş), 1 Kasım 1973, s.1.

¹⁵⁶⁵ "Cumhuriyetin 50. Yıldönümü ve...", **Türk Kültürü**, Yıl:12, sa:134, Aralık 1973, s.81-82.

‘Cumhuriyet Yönetiminin Türkiye’nin Kalkınmasındaki Yeri’ konulu deneme yarışmasında Rıza Zelyut birinci seçilmiş, deneme derginin özel sayısında yayımlanmıştır.¹⁵⁶⁶

Halkevleri de çalışmalarına devam etmiştir. Kırklareli Halkevince düzenlenen ‘Sosyal, Kültürel, Ekonomik ve Endüstriyel Yönden Cumhuriyetin Getirdikleri’ adlı yazı yarışmasının 4 Kasım’da sona ereceği ve sonuçların 10 Kasım’da duyurulacağı¹⁵⁶⁷ ve Halkevleri Atatürk Enstitüsü’nün 50. Yıl nedeniyle düzenlediği konferansların da devam edeceği bildirilmiştir. Programa göre 5 Kasım - 3 Aralık arasında Taner Timur, Cumhuriyet ve Devletçilik; Ceyhun Atıf Kansu, Atatürk ve Kurtuluş Savaşımız; Cihat Akçakayalıoğlu, Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri; Fehmi Yavuz, Atatürk Devrimi ve Din; Emin Yavuz, Kemalizm’e Toplu Bir Bakış adlı konferanslar ile Enstitü üyelerinin katılımıyla Türk Devrimi Üzerine Açık Oturum düzenleneceği açıklanmıştır.¹⁵⁶⁸ Konferanslar yurt dışında da devam etmiştir. Türkiye’nin tanıtımına katkı sağlayacağı düşünülen ve Madrid Üniversitesi’nin İspanya’da düzenlediği Şubat 1974’te de devam edecek olan seri konferansların verilmesine başlanmış,¹⁵⁶⁹ ABD Chicago Üniversitesi’nde 5-7 Kasım’da Türkiye ile ilgili konferanslar düzenlenmiş, konferansta yabancı katılımcılar ve Türkiye’nin ABD Büyükelçisi de konuşma yapmıştır.¹⁵⁷⁰

Bu dönemde açılışı yapılan anıt ve heykeller eleştiri ve tartışmalara neden olmuştur. Bunlardan biri tamamen bitirilmeden açıldığı yönünde eleştirilen Ankara’daki Kore Türk Şehitleri Anıtıdır. Anıtın açılışı 5 Kasım’da yapılmış¹⁵⁷¹ ve Kore Cumhurbaşkanı’nın savaşa katılan 241. Piyade Alayı Sancağına tevdi ettiği madalya, Kore Savunma Bakanı tarafından törenle takılmıştır.¹⁵⁷² Cumhuriyetin 50. Yılı anısına İstanbul’un çeşitli yerlerine 50 heykel

¹⁵⁶⁶ “Deneme Yarışması”, **Türk Dili**, sa:266, Kasım 1973 (Özel Sayı), s.220.

¹⁵⁶⁷ “Halkevleri Haberleri”, **Halkevleri**, Yıl:7, sa:83, Eylül 1973, s.28.

¹⁵⁶⁸ “Atatürk Enstitüsü 50. Yıl Dizi...”, **Halkevleri**, Yıl:7, sa:83, Eylül 1973, s.31.

¹⁵⁶⁹ “Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümü...”, **Haber**, 24 Aralık 1973, s.2; “Madrid Üniversitesi Türkiye...”, **Dumlupınar** (Kütahya), 21 Aralık 1973, s.1.

¹⁵⁷⁰ “Türkiye Cumhuriyeti’nin 50. Yılı...”, **Haber**, 8 Kasım 1973, s.4.

¹⁵⁷¹ “Kore Türk Şehitleri...”, **Barış**, 6 Kasım 1973, s.1; “Aktüalite”, **Silahlı Kuvvetler Dergisi**, sa:248, Aralık 1973, s.100.

¹⁵⁷² “Kore Cumhuriyeti İle...”, **Devrim** (Manisa), 7 Kasım 1973, s.1. Bugün Ticaret Gazetesi’nde bugünkü adıyla Kore’de Savaşan Türkler Anıtının yapım aşamada da arazisine anıt yerine bir okul yapılmasının daha iyi olacağı ve inşaatının bir müteahhite verilmesine rağmen Ankara Belediyesinin de araçlarının çalıştırıldığı yönünde eleştiriler mevcuttu. “Bir Okul Olmaz Mıydı?”, **Bugün Ticaret**, 3 Eylül 1973, s.1.

dikilmesi kararlaştırılmasına rağmen maddi kaynağın süsleme ve aydınlatma çalışmalarına aktarılması nedeniyle yapılan değişiklik sonucu bu sayı 20'ye indirilmiştir.¹⁵⁷³ Bunlardan biri de 10 Mart 1974'te İstanbul Karaköy Meydanına yerleştirilen 'Güzel İstanbul' isimli nü kadın heykelidir. Heykel meydana yerleştirilmesinden itibaren kamuoyunda sert tartışmalara neden olmuştur. İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk'ün Türk anasını hayâsızca teşhir olarak nitelediği,¹⁵⁷⁴ Başbakan Yardımcısı Necmettin Erbakan'ın kaldırılmaması durumunda hükûmetin devam edemeyeceğini söylediği heykelin¹⁵⁷⁵ kaldırılması talepleri diğer kesim tarafından siyasetin sanata müdahalesi ve din istismarı olarak nitelendirilmiştir.¹⁵⁷⁶ Sonunda heykelin 19 Mart 1974'te yerinden alınarak belediyenin şantiyesine kaldırılması, daha sonra İstanbul Yıldız Parkına yerleştirilmesiyle yatışan gerginlikle ilgili¹⁵⁷⁷ bir Amerikan gazetesi heykelin rejim bunalımına neden olduğu yorumunda bulunmuştur.¹⁵⁷⁸

Resim sanatıyla ilgili etkinliklerin de devam ettiği görülmüştür. Türkiye Ressamlar Cemiyeti üyesi 50 ressamın eserleri¹⁵⁷⁹ Taksim Sanat Galerisi'nde Cumhuriyetin 50. Yılı Sergisi adıyla gerçekleşmiştir. 8-30 Kasım 1973 arası Malatya'da,¹⁵⁸⁰ Yarbay Nejat Çelik'in Türk Donanma Vakfı yararına hazırladığı 4. sergisi Beyoğlu Sanat Galerisinde,¹⁵⁸¹ Resim ve Heykel Galerisi de Kurul Başkanı İsmail Hakkı Tekinel'in de katıldığı törenle 21 Aralık'ta İzmir'de açılmıştır.¹⁵⁸² DYO'nun düzenlediği resim yarışmasına katılan 102 tablonun İzmir Kültür Park'ta, 17 Kasım - 2 Aralık arasında İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisinde, 5-30 Aralık arasında ise Ankara Güzel Sanatlar Galerisinde açılacağı bildirilmiştir.¹⁵⁸³ Bazı sanat dallarında olduğu gibi resim alanında da yurt dışında sergiler açılmıştır. 14 Türk sanatçının hazırladığı yağlı boya, baskı ve mürekkep ile yapılmış eserler Pakistan Revalpindi

¹⁵⁷³ Röportaj: Sennur Sezer, "Ellinci Yılda İstanbul'un...", **Cumhuriyet**, 21 Mart 1974, s.5.

¹⁵⁷⁴ "İçişleri Bakanı, Karaköy'e...", **Cumhuriyet**, 18 Mart 1974, s.1.

¹⁵⁷⁵ Melih Cevdet Anday, "Çıplak", **Cumhuriyet**, 22 Mart 1974, s.2.

¹⁵⁷⁶ **CSTD**, C:14, T:13, B:42, 02.04.1974, s.88.

¹⁵⁷⁷ 'Güzel İstanbul' ile birlikte İstanbul'un çeşitli yerlerine konulan heykellerin önemli bir kısmı günümüze ulaşamamıştır. Ahu Antmen, "Türk Kültüründe Beden ve 'Güzel İstanbul' Olayı", **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, C:8, sa:30, Güz 2009, s.374; "Gümüşsuyu Parkındaki Çalınan...", **Cumhuriyet**, 21 Mart 1974, s.1,

¹⁵⁷⁸ "Turkish Politics: Naked Lady...", **Los Cruces Sun News**, 22 Semp. 1974, s.7.

¹⁵⁷⁹ "Cumhuriyetin 50'nci Yılına Kıvançla...", **Yeni Yaşantı**, sa:46, Kasım 1973, s.4.

¹⁵⁸⁰ Akyunak, "Ressamlar Cemiyetinin 50. Yıl Sergisi", **Ankara Sanat**, Yıl:8, sa:92, Aralık 1973, s.20.

¹⁵⁸¹ "Yarbay Nejat Çelik'in...", **Bugün**, 4 Kasım 1973, s.1.

¹⁵⁸² "İzmir Resim ve Heykel...", **Devrim** (Manisa), 21 Aralık 1973, s.1.

¹⁵⁸³ "Haftanın Sanat Takvimi", **Milliyet Sanat**, sa:51, 26 Ekim 1973, s.2.

Çağdaş Sanat Galerisinde;¹⁵⁸⁴ sunulan eserlerin sanatsal değerleri tartışılan Türk Resim Sergisi ise Paris'te açılmıştır.¹⁵⁸⁵ İngiltere'de İngiliz ressamlarca Türkiye'den görünümeler sunan eserlerle, Türkiye ile ilgili çıkarılan İngilizce kitapların sunulduğu sergi İngiliz Kültür Heyeti öncülüğünde İstanbul'da da yinelenmiştir.¹⁵⁸⁶

Sinema alanında Türk Film Arşivi "*genç kuşağın beğenisine sunmak*" üzere 150 filmlik bir gösteri programı hazırlamıştır.¹⁵⁸⁷ 17 Aralık 1973'te 'Düğün' adlı filmin gösterildiği bir galayla başlayan 'Elli Yıllık Türk Sineması' programı, arşivin Harbiye Yapı Endüstrisi Merkezinde başlamış,¹⁵⁸⁸ programda dünya klasiklerine de yer verilmiştir.¹⁵⁸⁹ Üç sinema kuruluşunca yeni seçilen bazı milletvekillerine de aktarılan sinema ile ilgili sorunlara¹⁵⁹⁰ rağmen anılan film gösterimiyle sektörün bazı kesimlerin dikkatini çektiği yorumu yapılmıştır.¹⁵⁹¹ Bu etkinlikle gündeme gelen Türk Film Arşivinde San Francisco Film Festivali Yönetmeni Albert Johnson'un konferans vereceği de bildirilmiştir.¹⁵⁹²

Yurt dışı temsilciliklerinin eşgüdümünde aralarında son olarak 1-8 Kasım'da Tunus'ta düzenlenen Türk Haftasına katılan Esin Avşar ve Modern Folk Üçlüsü Sanat Topluluğu'nun da bulunduğu¹⁵⁹³ Türkiye'yi Tanıtma Kervanları Avrupa turnesini tamamlayarak Türkiye'ye dönmüştür.¹⁵⁹⁴

TÜBİTAK'a benzer şekilde Sanayi ve Teknoloji Bakanlığınca düzenlenen 50. Yıl Patent Yarışması ödülleri sahiplerine tevdi edilmiş,¹⁵⁹⁵ aynı doğrultuda Türk kültürünün araştırılması ve tanıtılmasında hizmeti geçen ve Türkiye'de fen ve teknik dallarda çalışan

¹⁵⁸⁴ "Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümü...", **Tokat** (Tokat), 14 Kasım 1973, s.3; "Cumhuriyetin Ellinci Yıldönümü...", **Ses** (Aydın), 14 Kasım 1973, s.3.

¹⁵⁸⁵ Kosta Daponte, "Paris'teki Türk Resim...", **Cumhuriyet**, 23 Mart 1974, s.6.

¹⁵⁸⁶ "Sergiler", **Yeni Yayınlar**, C:19, sa:1, Ocak 1974, s.38.

¹⁵⁸⁷ "Türk Film Arşivinde...", **Cumhuriyet**, 21 Kasım 1973, s.6.

¹⁵⁸⁸ "Türk Film Arşivi...", **Dünya**, 20 Aralık 1973, s.6; "Türk Film Arşivi...", **Ege Telgraf** (İzmir), 23 Aralık 1973, s.3.

¹⁵⁸⁹ "Haftanın Sanat Takvimi", **Milliyet Sanat**, sa:62, 10 Ocak 1974, s.2.

¹⁵⁹⁰ "Sinemamız İçin Tedbir Alınıyor", **Balıkesir Ekspres** (Balıkesir), 9 Kasım 1973, s.3.

¹⁵⁹¹ Taylan Altuğ, "50 Yıllık Türk Sineması Gösterisi...", **Sinema TV**, sa:3, Mayıs 1974, s.14.

¹⁵⁹² "Haberler", **Yedinci Sanat**, Yıl:1, sa:10, Aralık 1973, s.46.

¹⁵⁹³ "Esin Avşar ve Modern...", **Dünya**, 3 Kasım 1973, s.6.

¹⁵⁹⁴ Saadet Bektöre, "Türkiye'nin Tanıtma Kervanları", **Zafer**, 12 Aralık 1973, s.2.

¹⁵⁹⁵ **MMTD**, D:4, C:13, T:1, B:104, 18.07.1975, s.533; Ahmet Haşim Aydın, **50. Yılda Meteoroloji**, Ankara Basım ve Cilt Evi, Ankara, 1976, s.11.

yabancı bilim adamlarına verilmek üzere Kurul Başkanı İsmail Hakkı Tekinel'in imzasıyla 116 adet takdirname hazırlanmıştır.¹⁵⁹⁶

Bugün Gazetesi 'Cumhuriyete Oy Verenler' adlı röportaj yayınlarını Şeref Uluğ¹⁵⁹⁷, İhsan Hamit Tiğrel¹⁵⁹⁸ ve Hacı Ahmet Remzi Gürses¹⁵⁹⁹ ile görüşerek bu çalışmasını tamamlamıştır. TRT radyolarında ve televizyonunda kutlamalarla ilgili yayınlar devam etmiştir. '50 Yıl', '23'ten 73'e Türkiye'de Eğitim', '50. Yıl'¹⁶⁰⁰, 'Sanat'¹⁶⁰¹, 'Türk Besteciliği'¹⁶⁰², '1923'ten 1973'e Ekonomide Devlet', '50 Yıldan 50 Ozan'¹⁶⁰³, '50. Yıldan 50 Ozan'¹⁶⁰⁴, 'Cumhur 50 Yaşında'¹⁶⁰⁵, '50. Yılda Hikâye ve Roman', 'Aynı Gemideyiz: Sanayi'¹⁶⁰⁶ ve 'Atatürk'ün Hayatından Çizgiler' adlı programlar yayınlanarak 50. Yıl ile ilgili yayınlar 21 Kasım'da sona ermiştir.¹⁶⁰⁷ Radyoların içerisinden yalnızca İzmir Radyosu 17 Kasım'a kadar her gün 50. Yıl Marşını yayınlamaya devam etmiştir.¹⁶⁰⁸ Televizyon programları da bir süre devam etmiştir. TRT Televizyonunda (Ankara, İstanbul, İzmir, Eskişehir, Balıkesir, Edirne, Kocaeli, Sakarya-Söke-Düzce-Bolu-Zonguldak televizyonları) 20-29 Kasım arasında '50 Yılda Türk Şiiri 1-2', '50 Yılda Atatürk Devrimleri', 'Kıyafet Devrimi', '50 Yılda Türk Plastik Sanatları', '50 Yılda Türk Tiyatrosu' ve '50 Yılda Türk Toplum Hayatında Değişmeler'¹⁶⁰⁹ adlı programlar yayınlanarak yayın faaliyetlerinin sonuna gelinmiştir. TRT ayrıca 9-10 Kasım'da 50. Yıl yayınlarının özetini yayınlamış, ancak sıkıcı bir yayın olduğu yönünde eleştirilmiştir.¹⁶¹⁰

¹⁵⁹⁶ "Cumhuriyet 50. Şeref Yaşında", **Meydan**, Yıl:9, sa:459, 30 Ekim 1973, s.3.

¹⁵⁹⁷ "Cumhuriyete Oy Verenler", **Bugün**, 1 Kasım 1973, s.5.

¹⁵⁹⁸ "Cumhuriyete Oy Verenler", **Bugün**, 2 Kasım 1973, s.5.

¹⁵⁹⁹ "Cumhuriyet Tanıkları", **Bugün**, 5 Kasım 1973, s.5.

¹⁶⁰⁰ **TRT Program Dergisi**, sa:234, 22 Ekim-4 Kasım 1973, s.22-23.

¹⁶⁰¹ **Aynı yer**, s.24-25.

¹⁶⁰² **Aynı yer**, s.26-27.

¹⁶⁰³ **Aynı yer**, s.3,9-11.

¹⁶⁰⁴ **Aynı yer**, s.52-61.

¹⁶⁰⁵ **Aynı yer**, s.62-71.

¹⁶⁰⁶ **TRT Program Dergisi**, sa:234, 22 Ekim-4 Kasım 1973, s.92-96.

¹⁶⁰⁷ **TRT Program Dergisi**, sa:235, 5-18 Kasım 1973, s.4-17.

¹⁶⁰⁸ **TRT Program Dergisi**, sa:234, 22 Ekim-4 Kasım 1973, s.24-25; **TRT Program Dergisi**, sa:235, 5-18 Kasım 1973, s.4-17.

¹⁶⁰⁹ **TRT Program Dergisi**, sa:236, 19 Kasım-2 Aralık 1973, s.96-100.

¹⁶¹⁰ "50. Yıl Programı...", **Dünya**, 13 Kasım 1973, s.3.

Tüm kutlama sürecinde olduğu gibi kültürel alandaki etkinlikler kutlamalar sonrasında da en çok üzerinde durulan alan olmuştur. Yurt içinde açılışı yapılan eğitim kurumu olmamış; lakin yurt dışında İran ve Arjantin’de konuyla ilgili bazı adımlar atılmıştır. Çeşitli sanat dallarında yapılan etkinlikler bir süre daha devam etmiş ve tamamlanmıştır. Heykel ve anıt alanında basında tartışmalı etkinlikler gündeme gelmiş, özellikle İstanbul’daki ‘Güzel İstanbul’ kadın heykelinin ahlaki açıdan mahsurlu görülerek kaldırılması siyasetin sanat üzerindeki etkisini göstermesi açısından dikkat çekmiştir. Bazı kesimlerce kamuya açık yerlerde bu tarz sanat eserlerinin sergilenmesi 50. Yılın arkasına sığınıldığı yönünde eleştirilere neden olmuştur. TRT radyo ve televizyonları da kutlama haftası ve öncesinde yayınladığı programlara devam ederek tamamlamıştır. Yurt dışındaki etkinlikler de tamamlanarak yurt içinde kutlama süreci içerisinde üzerinde pek durulmayan tanıtma kervanları Türkiye’ye dönmüştür.

2.4.4. Ekonomi, Bayındırlık ve Güvenlik Alanlarındaki Etkinlikler

Giderek gündemden düşmeye başlayan kutlamalarla ilgili bu alanda yoğun bir etkinlik sayısı göze çarpmamıştır. Türk Kooperatifçilik Kurumunca Atatürk’ün kooperatifçiliğin gelişmesine olan hizmetlerini gösteren ‘Atatürk ve Türk Kooperatifçilik Sergisi’¹⁶¹¹ Kurul Başkanı İsmail Hakkı Tekinel’in de katılımıyla 23 Kasım’da açılmış,¹⁶¹² son Cumhuriyet Köyü haberi ise Yozgat’tan gelmiştir. Yerköy Aşağı İhsangazili Köyü taşınarak Cumhuriyet Köyü haline getirilmiş ve yapılan törenle tapuları 24 Kasım’da teslim edilmiştir.¹⁶¹³ Kocaeli İzmit Çene Dağında bir bölgeye Valinin de katılımıyla fidanlar dikilerek 50. Yıl Cumhuriyet Ormanı adı verilmiştir.¹⁶¹⁴

Boğaziçi Köprüsü açıldıktan sonra da gündemde yer almaya ve tanınmış bir sembol olarak farklı kesimlerin dikkatini çekmeye devam etmiş, hâlen farklı temalarda yapılan çeşitli etkinliklerin merkezi olmaya başlamıştır. Bu kapsamda dönemin tanınmış modacısı Nail

¹⁶¹¹ Harun Postanoğlu, “Cumhuriyetimizin 50. Yılında Türk Kooperatifçilik...”, **Koop-İş**, Yıl:4, sa:48, Ekim 1973, s.8-9.

¹⁶¹² “Atatürk ve Türk Kooperatifçilik...”, **Koop-İş**, Yıl:4, sa:49, Kasım 1973, s.29.

¹⁶¹³ “Yozgat’ta 50. Yıl İçin...”, **Haber**, 25 Kasım 1973, s.2.

¹⁶¹⁴ “50’nci Cumhuriyet Ormanı”, **Türkyolu** (Kocaeli), 1 Kasım 1973, s.1; “Cumhuriyet Ormanı”, **Gençlikte Hamle**, Yıl:5, sa:120, Ekim 1973, s.1.

Yurdakul tarafından “*Türk modacılığının 50. Yılda geldiği seviyeyi göstermek*” amacıyla ‘Boğaz Köprüsü 1973’ adlı elbise modellerinin de sunulduğu bir defile 31 Ekim 1973’te Köprü’de gerçekleştirilmiştir.¹⁶¹⁵ Aynı gün mitolojiden esinlenerek kamyonla yüklenen bir boğanın köprü kullanılarak bir kıtadan diğerine geçirileceği¹⁶¹⁶ gibi ilginç bir haber duyurulmuş; fakat bu etkinliğin gerçekleşip gerçekleşmediğiyle ilgili herhangi bir habere rastlanmamıştır. Köprü’nün araç trafiğine açıldığı sırada köprüyü geçecek araçlara girişlerde Türk Bayraklarının da dağıtıldığı ve insanların eğlenmek için köprüden defalarca araçla geçtiği belirtilmiştir.¹⁶¹⁷

Bilimsel toplantıların farklı bir örneği ve Türkiye’de bir ilk olan ‘Uluslararası Yer Bilimleri Kongresi’ Ankara’da 18-20 Aralık’ta toplanmış ve bu üç günde 75 bilimsel bildiri tartışılmıştır.¹⁶¹⁸ 30 Ocak 1976’da Burdur’da 50. Yıl Kültür Sitesi ve İş Hanı yapılmasına Bakanlar Kurulunca karar verilmesi kutlamalarla ilgili şehircilik alanında yapılmış en son etkinlik olmuştur.¹⁶¹⁹ Boğaziçi Köprüsü’nün açılışı kadar gündemde yer almasa da Türkiye açısından önemli bir yatırım hamlesi olan Keban Barajı bayram kutlamalarına yetişememesinden dolayı tepki çeken teknik sorunların aşılmasından sonra 4 Kasım 1973’te su tutmaya başlamıştır.¹⁶²⁰ 50. Yıl adına millî savunma alanında yapılan ve gelecekteki Kıbrıs Barış Harekâtına hazırlık çalışmaları olarak görülebileceği düşünülen son etkinlik ise 31 Ekim’de Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk’ün de katıldığı Deniz Kuvvetlerine ait 2 geminin inşa ve 2 geminin denize indirilmesi töreni olmuştur.¹⁶²¹

¹⁶¹⁵ “Nail Yurdakul ‘Boğaz...’ “, **Zafer**, 1 Kasım 1973, s.5.

¹⁶¹⁶ Hami Alkaner, “Halk Köprüyü Yürüyerek...”, **Hürriyet**, 31 Ekim 1973, s.11. Bosporos sözcüğü öküz veya inek anlamındaki (bous) ve yol-geçit anlamlarına gelen (poros) kelimelerinin birleşmesinden oluşmuştur. Yunan mitolojisine göre söylenegelen efsanede; baştanrı Zeus, nehirler tanrısı İnahos’un kızı İo’ya aşık olmuş, eşi Hera’dan gizlice görüşmeye başlamışlardır. Bir gün Hera’ya yakalanmak üzereyken Zeus kendini bir buluta, İo’yu da bir ineğe dönüştürmüştü, buna inanmayan Hera, eşinden ineği kendisine hediye olarak istemiş ve onu Zeus’tan uzak tutmak için çabalamıştır. İneğe dönüşmüş İo, Hera’nın kendisini rahatsız etmek için musallat ettiği sinekten kurtulmak için boğaza doğru koşmuş ve boğazdan yüzerek karşıya geçmiştir. Burda doğurduğu kız ile denizler tanrısı evlenmiş ve Bizaz adında bir oğlan dünyaya getirmiş, dünyaya geldiği yerde Bizantion adında bir şehir kurulmuştur. “İstanbul Boğazı”, **biyografi.info**, (<https://www.biyografi.info/bilgi/istanbul-bogazi>), **Erişim Tarihi**: 16 Aralık 2022.

¹⁶¹⁷ Selim Kutval İle 18 Kasım 2023’te Yapılan Görüşme.

¹⁶¹⁸ “Uluslararası Yerbilimleri Kongresi...”, **Devrim**, 21 Aralık 1973, s.3.

¹⁶¹⁹ **BCA**, 30.18.1.2.346.106.13,1976.

¹⁶²⁰ “Keban Açıldı”, **Hürriyet**, 4 Kasım 1973, s.1; **Hürriyet 1974 Ansiklopedik...**, s.68.

¹⁶²¹ Seyfeddin Orhan Çağdaş, “Cumhuriyetimizin 50. Yıldönümüne Deniz...”, **Derya**, sa:74, Kasım 1973, s.4.

Keban Barajı'nın açılması haricinde bu alanda tesis açılışı benzeri başka bir etkinlik düzenlenmemiştir. Birkaç yerde kutlama haftasına yetiştirilemediği düşünülen Cumhuriyet Köyü ve ağaç dikimi etkinlikleriyle kırsaldaki faaliyetler son bulmuştur. Keban Barajının açılışı Türkiye'de her ne kadar enerji arzı konusunda çok önemli bir gelişme olsa da Boğaziçi Köprüsü açılışına gösterilen ilgi ve heyecan bu açılıшта gözlemlenmemiştir. Boğaziçi Köprüsü'nün doğal bir sembol haline gelmesi çeşitli alanlarda faaliyet gösteren kişilerin ilgisini çekmeye başlamıştır. Deniz Kuvvetleriyle ilgili yapılan bir tören dışında ise güvenlik alanında dikkat çeken bir etkinlik yapılmamıştır.

2.5. KUTLAMALARIN BASIN VE YAYINLARA YANSIMALARI

2.5.1. Gazeteler ve Dergiler

1993 yılına kadar yürürlükte kalan Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkında Kanunun 20. maddesi gereğince, Ramazan Bayramının 2 ve 3. günü ile Kurban Bayramının 2,3 ve 4. günleri günlük gazetelerin yayınlanması yasaktı. Ancak kanun maddesinin ilgili fıkrasında ilde en çok basın kartı sahibi olan basın kuruluşunun bu günlerde yayın yapabileceği hüküm altına alınmasına rağmen, illerde maddenin uygulanmasında ihtilaflardan dolayı sorunlar yaşandığı ilgili Anayasa Mahkemesi kararında da belirtilmiştir.¹⁶²² Cumhuriyetin 50. Yılı dolayısıyla kanuna konulan geçici madde ile bu yasağın uygulanmayacağı öngörülmüştür.¹⁶²³ Basında bu konunun detaylarına yer verilmeden, basın kartı sayısında sorun yaşamayan sadece ulusal gazetelerin bayram sürecinde yayın yapmasının sağlandığı haberi verilmiştir.¹⁶²⁴ Bu nedenlerle Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümü Kutlama Haftasında 29 ve 30 Ekim tarihlerinde yerel gazeteler yayınlanmamış, illerdeki kutlamalarla ilgili tespitler 31 Ekim tarihinden itibaren yayınlanan

¹⁶²² “Anayasa Mahkemesi Kararı”, **Resmî Gazete**, sa:21529, 19 Mart 1993, s.15-32.

¹⁶²³ “5953 Sayılı Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkında Kanuna Geçici Bir Madde Eklenmesine Dair Kanun”, **Resmî Gazete**, sa:14583, 3 Temmuz 1973, s.1.

¹⁶²⁴ “Cumhuriyet Bayramında...”, **Cumhuriyet**, 28 Ekim 1973, s.1; “İki Büyük Günü...”, **Hürriyet**, 28 Ekim 1973, s.1.

nüshalardan ve 28 Ekim ile öncesinde yayınlanan kutlama programlarından takip edilebilmiştir. Bu kutlama programlarında yapılacağı belirtilen etkinliklerin tümünün yapıp yapılmadığı net olarak anlaşılamadığından, bu durum çalışmada ‘etkinliklerin yapılacağının bildirildiği’ şeklinde belirtilmiştir. Çalışma açısından 29 ve 30 Ekim’de hiçbir yerel gazetenin yayınlanmaması bu iki günde ilk sayfaların durumu, gazetelerin kutlama atmosferini yansıtırma şekli, verilen mesajlar ile yereldeki haberlerin gün gün takibini de zorlaştırmıştır.

Ulusal ve yerel gazeteler kutlamalarla ilgili haberleri büyük oranda yakından takip etmiş, ancak bazı yerel gazetelerde illerinde yapılan hazırlık ve kutlamalardan çok Ankara ve İstanbul’daki gelişmelere yer verilmiştir. Dönemin siyasi atmosferi gereği tek gündem kutlamalar olmamış, sıcak siyasi gelişmeler de takip edilmiştir. Kutlamalarla ilgili yapılan haberler genel olarak ilk sayfadan verilmiş, ayrıntıları veya haberlerin devamı diğer sayfalara taşınmıştır.¹⁶²⁵ Cumhuriyetin 50. Yılı kutlamalarının sembolü olan 50. Yıl Amblemi gazetelerin önemli bir kısmında, kutlamalara yakın bir tarihten itibaren kullanılmaya başlanmış, kutlama haftasından sonra bu uygulamaya birkaç örnek haricinde rastlanmamıştır. Ulusal gazeteler Cumhuriyet Bayramı ile ilgili ilaveler de vermiş, verilen ilavelerde Atatürk, Cumhuriyet ve çeşitli alanlarda kat edilen aşamalarla ilgili değerlendirmeler yapılmıştır.¹⁶²⁶ Amerikan ve İngiliz basınında ise kutlamalar Boğaziçi Köprüsü’nün açılışı çerçevesinde ele alınmış, The Guardian gazetesinin 29 Ekim’de ‘Turkey 1923 1973’ başlığıyla yayınladığı 4 sayfalık bir tanıtım haricinde ilgi duyulmamış,¹⁶²⁷ The Times gibi önemli bir yayının kapak ve içeriğinde yer bulmamıştır.¹⁶²⁸

¹⁶²⁵ Gazete sayfalarından örnekler için bk. Ek-19. **Barış**, 29 Ekim 1973, s.1; **Vatan**, 29 Ekim 1973, s.1; **Bugün**, 29 Ekim 1973, s.1; **Bugün Ticaret**, 29 Ekim 1973, s.1; **Hürriyet**, 29 Ekim 1973, s.1; **Dünya**, 29 Ekim 1973, s.1; **Devrim**, 29 Ekim 1973, s.1; **Tercüman**, 29 Ekim 1973, s.1; **Yeni Ortam**, 29 Ekim 1973, s.1; **Cumhuriyet**, 29 Ekim 1973, s.1; **Şelale** (Antalya), 27 Ekim 1973, s.1; **Ses** (Aydın), 31 Ekim 1973, s.1; **Bingöl** (Bingöl), 31 Ekim 1973, s.1; **Çorum** (Çorum), 27 Ekim 1973, s.1; **Edirne** (Edirne), 27 Ekim 1973, s.1; **Karadeniz** (Kastamonu), 27 Ekim 1973, s.1; **Şafak** (Urfa), 31 Ekim 1973, s.1; **Hakkâri Sesi** (Hakkâri), 27 Ekim 1973, s.1.

¹⁶²⁶ Örnekler için bk. **Milliyet Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Ekonomisi Genel Eki**, 29 Ekim 1973; **Tercüman’ın 50. Yıl İlavesi**, 28 Ekim 1973.

¹⁶²⁷ “Turkey 1923 1973”, **The Guardian**, 29 Oct. 1973, s.13-16.

¹⁶²⁸ Time Dergisinin kapak ve tüm içeriklerine ulaşmak için bk. “The Vault”, (<https://time.com/vault/>), **Erişim Tarihi**: 23 Aralık 2022.

Dergiler ise yukarıda belirtilen cinsten herhangi bir yayın kısıtıyla karşılaşmadığından aylık, haftalık veya birleşik sayı olarak yayınlarına devam etmişlerdir. Dergi kapaklarında yoğunlukla 50. Yıl Amblemi, Atatürk ve Türk Bayrağı ile konu veya kurumla ilgili diğer görseller kullanılmış, bazı dergilerde ise hiçbir görsele yer verilmemiştir.¹⁶²⁹

2.5.2. Kitap, Broşür ve Diğer Yayınlar

Cumhuriyetin 50. Yılı nedeniyle neredeyse tüm bakanlıklar ve kurumlar ile üniversiteler, ticari kuruluşlar, dernekler ve özel kişiler birçok kitap, broşür ve katalog yayınlamışlardır. Dönemin bir tanığının da dikkatini çekecek yoğunlukta yayınlanan resmî kurum kitaplarında¹⁶³⁰ aktüel bilgilerden çok, konu veya kurumun gelişimiyle ilgili daha çok mesleki ve teknik bilgiler yer almıştır. Hatta bazılarında yalnızca kapakta 50. Yıl nedeniyle çıkarıldığı belirtilmiş ya da 50. Yıl Amblemi kullanılmış, kutlamalarla ilgili hiçbir bilgi veya yoruma yer verilmemiştir.¹⁶³¹ Bu yayınlarda kutlamalarla ilgili güncel veri bulunmamakla birlikte; resmî kurum yayınlarının yapılış amacının anlatıldığı önsöz veya sunuş kısımlarında 50. Yılda konuya açıklık getirmek veya kurumu tanıtmak, kalıcı eser bırakmak, yarım asırlık dönemin muhasebesini yapmak gibi amaçlar göze çarpmıştır. Özel kurum ve kişilerin bazı yayınlarının daha önce yayınlanan eserlerin yeni baskıları olduğu görülmüştür. Yayınların önemli bir kısmı 1973'te basılmış, bunu oran olarak sırasıyla basım tarihi bulunmayanlar, 1974, 1975, 1972-1976¹⁶³² ve 1978 yılında basılanlar izlemiştir; bunların yaklaşık %20'si resmî olmayan kuruluş veya özel kişilerce, geri kalanı ise resmî kurumlarca yayınlanmıştır. Resmî olmayan kuruluş ve özel kişilerce yayımlanan eserlerin kapak tasarımları arasında en çok hiçbir temanın işlenmediği tasarımlar dikkat çekmiş; bunu sırasıyla yalnızca 50. Yıl Amblemi, yalnızca Atatürk, Atatürk ile bağlantılı söz ve görseller, yalnızca Türk Bayrağı,

¹⁶²⁹ Dergi kapaklarından örnekler için bk. Ek-20. **Arkitekt**, sa:351, 3/1973; **Atatürk Türkiye'si**, sa:1, Ekim 1973 (Özel Sayı); **Bilim ve Teknik**, sa:72, Kasım 1973 (Özel Sayı); **Ders Bilgisi**, MEB Basımevi, 2'nci Sınıf, sa:6, ty; **Doğu**, Yıl:9, C:16, sa:97-1(Özel Sayı), 26 Ekim 1973; **Hayat**, sa:45, 1 Kasım 1973 (2. Özel Sayı); **Millî Ekonomi ve Ziraat**, Yıl:9, sa:103, Ekim 1973.

¹⁶³⁰ Pervin Öztabağ İle 10 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme.

¹⁶³¹ Örnek için bk. **Türkiye Cumhuriyetinin Ellinci Yıldönümünde Malatya Adıyaman UNESCO Haftası**, 21-26 Aralık 1973, Kalite Basımevi, Ankara, 1973.

¹⁶³² Her iki yılda aynı sayıda basılmıştır.

Atatürk ve 50. Yıl Amblemi, Atatürk ve Türk Bayrağı, Türk Askeri ve Türk Bayrağı görselleri izlemiştir. Resmî kurumlarca yayımlananların kapak tasarımlarındaysa en çok yalnızca 50. Yıl Amblemi kullanılmıştır. Bunu sırasıyla hiçbir temaya yer verilmeyen kapaklar, Atatürk ve 50. Yıl Amblemi, yalnızca Atatürk, Boğaziçi Köprüsü ve 50. Yıl Amblemi-meşale,¹⁶³³ yalnızca Türk Bayrağı-Türk Bayrağı ve 50. Yıl Amblemi-Atatürk, 50. Yıl Amblemi ve Halk- Atatürk ve Türk Bayrağı- Atatürk, Türk Bayrağı, 50. Yıl Amblemi ve Halk-Kara Fatma görsellerinin kullanıldığı kapak tasarımları izlemiştir. Resmî olmayan kuruluş veya özel kişilerce yayımlanan eserlerde standart bir söylem birliği bulunmazken, resmî yayınlarda Devlet İstatistik Enstitüsü'nün çıkardığı 'Türkiye'de Toplumsal ve Ekonomik Gelişmenin 50 Yılı' adlı yayının¹⁶³⁴ hariç kutlama atmosferine uygun olmayan yaklaşım sergilenmemiş; fakat bazı yayınlarda Cumhuriyetin 50. Yılında önemli gelişmelere rağmen gelinen noktanın yeterli olmadığı gibi muhasebeler de yapılmıştır. Resmî kurumların yayınladığı kitapların bazılarıyla ilgili sorular gündeme gelmiş ve eleştiriler yapılmıştır. Buna göre İçel Mv. Süleyman Şimşek 26 Şubat 1974 tarihli oturumda Başbakanlık Kültür Müsteşarlığınca yayımlanan Kültür Yayınları Serisinden bir kısmının bazı kişilerin yakını olan yazarlara sipariş edildiği yönündeki iddiaların araştırılıp araştırılmadığını, eserlerin nitelik olarak Cumhuriyetin 50. Yılı seviyesine uygun olmadığını, hatta bazı eserlerin 50. Yıl ile uzaktan yakından alakası bulunmadığı iddialarını içeren soru önergesi vermiştir. Eserleri hazırlayan kişilerin insani münasebetleri dışında ilgililerle herhangi bir yakınlığı bulunmadığını belirten Devlet Bakanı Orhan Eyüboğlu, bu eserlerin bir komisyondan geçtiğini, tüm eserlerin ayrı ayrı alanlarda yazıldığını ve eserlerin üzerinde özenle çalışıldığını savunmuştur.¹⁶³⁵ Basında yer alan eleştiriler ise kitapların eskiyip

¹⁶³³ Her iki görsel de aynı miktarda kullanılmıştır.

¹⁶³⁴ Kitapta özeleştirisi yapıldığı açıkça söylenecek; Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin az gelişmiş durumda olduğu ve pek umut vaatmediği, toprak koşullarının yetersiz ve çok güçsüz olduğu, ülke içi tüketimin fazla olduğu, hava koşullarına bağlı bir tarım anlayışı olduğu, çiftliklerin yeterli tarım kültüründen uzak ve yurt içi ve yurt dışı pazarlama olanaklarından yoksun olduğu, demiryollarının eski ve ihtiyacı karşılamadığı, deniz yollarının yeterli seviyede olmadığı, hava alanlarının modern bir işletmecilik seviyesini yakalayamadığı, yükseköğretimin problemliliği olduğu, Türkiye'nin manevi havasının bilimsel düşünce anlayışını geliştirmede, Türkiye'den beyin göçü yaşandığı, 1923-1930 arasında sanayi alanında başarı sağlanamadığı, tasarrufların yatırım kaynağı oluşturamadığı yönünde eleştirel bir yaklaşım sergilenmiştir. **Türkiye'de Toplumsal ve Ekonomik Gelişmenin...**, s.99-100, 313, 407-410, 439, 443, 484, 487.

¹⁶³⁵ MMTD, D:4, C:2, T:1, B:45, 26.02.1974, s.757-762.

unutulacağı¹⁶³⁶ ve gerekli gereksiz birçok kitap basıldığı yönünde şekillenmiştir.¹⁶³⁷ Ayrıca Atatürk, Millî Mücadele ve Cumhuriyet temalı anı, şiir kitapları, destan ve albüm yayınlanmıştır.¹⁶³⁸

2.5.3. İl Yıllıkları

Bunlardan başka valiliklerce¹⁶³⁹ il yıllıkları ve Basın Yayın Genel Müdürlüğünce Türkiye Yıllığı yayımlanmıştır. İl yıllıkları İçişleri Bakanlığının 27 Eylül 1972 tarihli genelgesi¹⁶⁴⁰ uyarınca hazırlanmıştır. Genelge ekinde gösterildiği açıklanan standart kapak mizanpajında 50. Yıl Amblemi, ‘Cumhuriyetin 50. Yılında (İl Adı)’, bir kapak resmi ve ‘1973 İl Yıllığı’ yazısı bulunmaktadır.¹⁶⁴¹ İl Yıllıklarının kapağında çoğunlukla şehir manzarası, ilin tarihi, turistik ve doğal görüntüleri, ulaşım, ünlü el sanatları, tarım ürünleri ve çeşitli anıtlar görsel olarak kullanılmıştır. Bu genel kapak tercihinin haricinde Ankara, Çanakkale, Çorum, Hatay, İzmir, Konya, Muğla, Samsun ve Sivas yıllıklarında Atatürk anıt ve heykelleri,¹⁶⁴² Elâzığ

¹⁶³⁶ Hakan Altınar, “Cumhuriyetin 50. Yılında ...”, *Bakış*, sa: 353/5, Mayıs 1973, s.20-21.

¹⁶³⁷ Oktay Akbal, “Cumhuriyet Bayrağı”, *Varlık Yıllığı...*, s.337.

¹⁶³⁸ İhsan Ilgar, *Cumhuriyetin 50. Yılında Asım Gündüz, Hatıralarım*, Kervan Yay., İstanbul, 1973; Nail Ekici vd., *Cumhuriyete Kan Verenler*, Hürriyet Yay., İstanbul, 1973; Nuri Kırıcıoğlu, *Cumhuriyetin Ellinci Yılına Destan, Atatürk Konuşuyor ve Kurtuluş Savaşı*, Özdemir Basımevi, İstanbul, 1973; Fazıl Hüsnü Dağlarca, *Cumhuriyetin 50. Yılında Gazi Mustafa Kemal Atatürk*, TDK Yay., Ankara, 1973; *Ege Üniversitesi Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümü Cumhuriyet ve Atatürk Şiir Yarışması*, Ege Üniversitesi Matbaası, Bornova, 1974; *Cumhuriyetimizin 50. Yılı Albümü: En Büyük Türk Atatürk*, Duran Ofset, byy, ty; Abdülkadir Çelikel, *50. Yıl Marşı*, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1972; Niyazi Sabri Ergül, *Cumhuriyetimizin 50. Yılında Atatürk’ün Destanından Damlalar ve Atatürk Yine Kürsüde*, Yeni Alev Matbaası, İstanbul, 1973; Ömer Çapanoğlu, *Atatürkiye (Cumhuriyetin 50. Yılı Şiirler)*, Yeni Türk–Eli Yay., İstanbul, 1973.

¹⁶³⁹ Bu dönemde Türkiye idari yapılanması 67 ilden oluşuyordu.

¹⁶⁴⁰ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivlerinde 1967 yılında hazırlanan il yıllıkları ile ilgili İçişleri Bakanlığının genelgesi mevcut olduğu halde 1973 yılı için yayınlanan genelgeye arşivlerde ulaşılammış, bir kısım yıllıklarda genelgeye atıfla bazı bilgiler verilmiştir. *Rize 1973 İl Yıllığı*, Tisa Matbaası, Ankara, ty, s.240; “Cumhuriyetimizin 50. Yıldönümü Onuruna”, *Kocaeli 1973 İl Yıllığı*, Kardeşler Matbaası, İzmit, 1973, sy.

¹⁶⁴¹ Örnek kapak görselleri için bk. Ek-21. *Rize 1973 İl Yıllığı*, Tisa Matbaası, Ankara, ty; *Balıkesir 1973 İl Yıllığı*, Dizerkonca Matbaacılık, İstanbul, ty. Bunun tek istisnası Kırklareli İl Yıllığı olmuş, 50. Yıl Amblemi ön kapak yerine arka kapakta kullanılmıştır. *Kırklareli 1973 İl Yıllığı*, byy, 1973.

¹⁶⁴² Bk. *Ankara 1973 İl Yıllığı*, Ajans-Türk Matbaacılık, Ankara, 1973; *Çanakkale 1973 İl Yıllığı*, Çetin Ofset ve İtimat Matbaası, Çanakkale, 1974; *Çorum 1973 İl Yıllığı*, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1974; *Hatay 1973 İl Yıllığı*, Kemal Matbaası, Adana, 1974; *İzmir 1973 İl Yıllığı*, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, ty; *Konya 1973 İl Yıllığı*, Yeni Kitap Basımevi, Konya, 1973; *Muğla 1973 İl Yıllığı*, Ticaret Matbaacılık, İzmir, 1974; *Samsun 1973 İl Yıllığı*, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1974; *Sivas 1973 İl Yıllığı*, Önder Matbaası, Ankara, 1973.

Yılığında Keban Barajı,¹⁶⁴³ İstanbul Yılığında Boğaziçi Köprüsü¹⁶⁴⁴ görseli, Balıkesir’de ise kutlamalarda yer alan bir zafer takı kullanılmış, öyle ki kapağında kutlamalara yer veren tek il yılığı Balıkesir olmuştur.¹⁶⁴⁵

İl yıllıklarının başlangıcında iki istisna hariç Atatürk’ün 10. Yıl Nutku yer almış; Çankırı yılığında bu nutuk yer almamış,¹⁶⁴⁶ Kastamonu yılığında ise nutuğun yarısına yer verilmiştir.¹⁶⁴⁷ Tüm yıllıklarda Atatürk görseli kullanılmıştır. Afyon, Artvin, Denizli, Eskişehir, Giresun, Sakarya, Yozgat ve Zonguldak yıllıklarında fotoğraf kullanılırken,¹⁶⁴⁸ geri kalanlarda resme yer verilmiştir. Uşak, Tokat, Muğla ve Kütahya yıllıklarındaki resimler sanat değeri açısından uygun görülmebilecek ve Atatürk’e benzemediği düşünölebilecek görsellerdir.¹⁶⁴⁹ Atatürk’ün sivil kıyafetli görsellerine öncelik verilmiş, yalnızca Mardin ve Balıkesir yıllıklarında üniformalı görselleri yer almıştır.¹⁶⁵⁰

Tekirdağ, Kırklareli, Kars ve Giresun hariç geri kalan yıllıklarda yılığı hazırlayan komiteye yer verilmiştir.¹⁶⁵¹ Komitenin başında Eskişehir, Edirne, Diyarbakır, Bursa, Bolu ve Bilecik illerinde ildeki çeşitli kamu görevlileri bulunurken,¹⁶⁵² Yozgat, Siirt, Nevşehir, Muş, Muğla, Malatya, Artvin ve Amasya’da kimin komite başkanı olduğı bilgisi yer almamış,¹⁶⁵³ geri

¹⁶⁴³ **Elâzığ 1973 İl Yılığı**, Bingöl Matbaası, Elâzığ, 1973.

¹⁶⁴⁴ **İstanbul 1973 İl Yılığı**, byy, ty.

¹⁶⁴⁵ **Balıkesir 1973 İl Yılığı...**

¹⁶⁴⁶ **Çankırı 1973 İl Yılığı**, Ata Yayinevi, Çankırı, ty.

¹⁶⁴⁷ **Kastamonu 1973 İl Yılığı**, Yarı Açık Cezaevi Matbaası, Ankara, 1973.

¹⁶⁴⁸ **Afyon 1973 İl Yılığı**, Mars Matbaası, Ankara, 1973; **Artvin 1973 İl Yılığı**, Mars Matbaası, Ankara, 1974; **Denizli 1973 İl Yılığı**, Mars Matbaası, Ankara, 1973; **Eskişehir 1973 İl Yılığı**, Uğur Matbaası, Eskişehir, 1974; **Giresun 1973 İl Yılığı**, byy, ty; **Sakarya 1973 İl Yılığı**, Kervan Kitapçılık, İstanbul, 1973; **Yozgat 1973 İl Yılığı**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1973; **Zonguldak 1973 İl Yılığı**, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul, 1973.

¹⁶⁴⁹ **Kütahya 1973 İl Yılığı**, Ticaret Matbaacılık, İzmir, 1973; **Muğla 1973 İl Yılığı...**; **Tokat 1973 İl Yılığı**, Doğuş Matbaacılık, Ankara, 1973; **Uşak 1973 İl Yılığı**, Ticaret Matbaası, İzmir, 1974.

¹⁶⁵⁰ **Balıkesir 1973 İl Yılığı**, Dizerkonca Matbaacılık, İstanbul, ty; **Mardin 1973 İl Yılığı**, Uğurel Matbaası, Malatya, ty.

¹⁶⁵¹ **Giresun 1973 İl Yılığı...**; **Kars 1973 İl Yılığı**, Atak Matbaası, Ankara, 1973; **Kırklareli 1973 İl Yılığı**, byy, 1973; **Tekirdağ 1973 İl Yılığı**, Tem Ofset Matbaası, İstanbul, 1973.

¹⁶⁵² **Bilecik 1973 İl Yılığı**, Sim Matbaası, byy, ty; **Bolu 1973 İl Yılığı**, Kemal Matbaası, Bolu, 1973; **Bursa 1973 İl Yılığı**, Ajans-Türk Matbaacılık, Ankara, 1973; **Diyarbakır 1973 İl Yılığı**, İş Matbaacılık, Ankara, 1973; **Edirne 1973 İl Yılığı**, Dizerkonca Matbaası, İstanbul, 1973; **Eskişehir 1973 İl Yılığı...**

¹⁶⁵³ **Amasya 1973 İl Yılığı**, Her İş Basım, Amasya, 1973; **Artvin 1973 İl Yılığı...**; **Malatya 1973 İl Yılığı**, Pars Matbaası, Ankara, 1974; **Muğla 1973 İl Yılığı...**; **Muş 1973 İl Yılığı**, Bingöl Matbaası, Elâzığ, 1973; **Nevşehir 1973 İl Yılığı**, Tisa Matbaacılık, Ankara, 1973; **Siirt 1973 İl Yılığı**, Ajans-Türk Matbaacılık, Ankara, 1973; **Yozgat 1973 İl Yılığı...**

kalan illerde komitenin başında vali veya vali yardımcılarını görev yapmıştır. Komite üyeleri ise genel olarak ildeki kamu görevlilerinden oluşmuştur. Yıllıkta kullanılacak fotoğrafları çekenler dışında Bitlis, Denizli, Diyarbakır, Gümüşhane, Ordu ve İstanbul'da gazeteciler,¹⁶⁵⁴ Diyarbakır'da bir yazar,¹⁶⁵⁵ Erzurum, Sivas ve İstanbul'da çeşitli dernek üyeleri,¹⁶⁵⁶ İstanbul ve Kocaeli'de ticaret ve sanayi odası başkanları¹⁶⁵⁷ gibi kamu görevlisi olmayan kişiler yer almış, Erzurum ve İstanbul'da akademisyenler de görev almıştır.¹⁶⁵⁸ Adıyaman, Artvin, Çanakkale, Çankırı, Eskişehir, İçel ve Siirt'te komitede kamu dışından üyeler bulunup bulunmadığı listedeki mesleki mensubiyetlerle ilgili açıklamalardan tespit edilememiştir.¹⁶⁵⁹

İl yıllıkları bir devlet yayını olması nedeniyle, yıllığın başlangıcında çok büyük oranda yalnızca Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün ve valinin fotoğrafı yer almıştır. Ancak Kars'ta bunlara ilave olarak Başbakanı,¹⁶⁶⁰ İçel'de Başbakan ve İçişleri Bakanına,¹⁶⁶¹ İstanbul'da Vali Yardımcısı, Senatörler, Milletvekilleri ve Fatih Sultan Mehmet'e,¹⁶⁶² Aydın'da ise hayatta olan Millî Mücadele subay ve efelerine de yer verilmiştir.¹⁶⁶³

'Tarih', 'Coğrafya', 'Nüfus', 'İdari', 'Millî Eğitim', 'Kültür', 'Gençlik ve Spor', 'Turizm', 'Sosyal', 'Ekonomi', 'Ulaştırma', 'Mahallî İdareler' ve 'Görevliler' bölümlerine yer verilen yıllıklardan otuz üçüne reklam bölümü de eklenmiş,¹⁶⁶⁴ İzmir ve Kastamonu¹⁶⁶⁵ yıllıkları kamu, geri kalanların baskıları özel sektör matbaalarında basılmıştır. Tüm il yıllıklarının

¹⁶⁵⁴ Bitlis 1973 İl Yıllığı, Çam Matbaası, Ankara, 1974; Denizli 1973 İl Yıllığı...; Diyarbakır 1973 İl Yıllığı...; Gümüşhane 1973 İl Yıllığı, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1974; İstanbul 1973 İl Yıllığı...; Ordu 1973 İl Yıllığı, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1973.

¹⁶⁵⁵ Diyarbakır 1973 İl Yıllığı...

¹⁶⁵⁶ Erzurum 1973 İl Yıllığı...; Sivas 1973 İl Yıllığı...; İstanbul 1973 İl Yıllığı...

¹⁶⁵⁷ İstanbul 1973 İl Yıllığı...; Kocaeli 1973 İl Yıllığı, Kardeşler Matbaası, İzmit, 1973.

¹⁶⁵⁸ Erzurum 1973 İl Yıllığı, Kervan Matbaacılık, İstanbul, 1974; İstanbul 1973 İl Yıllığı...

¹⁶⁵⁹ Adıyaman 1973 İl Yıllığı, Nakibler Matbaası, İstanbul, 1973; Artvin 1973 İl Yıllığı...; Çanakkale 1973 İl Yıllığı...; Çankırı 1973 İl Yıllığı, Ata Yayınevi, Çankırı, ty; Eskişehir 1973 İl Yıllığı...; İçel 1973 İl Yıllığı, Doğan Matbaası, İstanbul, ty; Siirt 1973 İl Yıllığı...

¹⁶⁶⁰ Kars 1973 İl Yıllığı...

¹⁶⁶¹ İçel 1973 İl Yıllığı...

¹⁶⁶² İstanbul 1973 İl Yıllığı...

¹⁶⁶³ Aydın 1973 İl Yıllığı, Karınca Matbaacılık, İzmir, 1974.

¹⁶⁶⁴ Örnekler için bk. Adana 1973 İl Yıllığı, Kemal Matbaası, Adana, 1974; Burdur 1973 İl Yıllığı, byy, ty; Gaziantep 1973 İl Yıllığı, Nur Ofset, Gaziantep, 1973; Hakkâri 1973 İl Yıllığı, Pere Basımevi, İstanbul, 1974; Kayseri 1973 İl Yıllığı, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1973; Kırşehir 1973 İl Yıllığı, 3-Er Matbaası, Ankara, 1974; Manisa 1973 İl Yıllığı, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1973; Kahramanmaraş 1973 İl Yıllığı, Kemal Matbaası, Adana, ty.

¹⁶⁶⁵ İzmir 1973 İl Yıllığı...; Kastamonu 1973 İl Yıllığı...

sayfa sayısı ortalaması yaklaşık 365'tir. En az hacme sahip Gümüşhane İl Yıllığı 167 sayfa iken,¹⁶⁶⁶ en fazla hacim ise 866 sayfa ile İzmir İl Yıllığıdır.¹⁶⁶⁷ Yıllıkların otuz dördü 1973, on dokuzu 1974 yılında basılmış, on dördünün basım tarihi belirtilmemekle birlikte 1973 veya 1974 yılında basıldıkları tahmin edilmektedir. Ağrı, Amasya, Artvin, Aydın, Balıkesir, Çanakkale, Çorum, Erzincan, Erzurum, Kayseri, Samsun, Trabzon ve Yozgat yıllıklarında 50. Yıl kutlamaları ile ilgili bilgi ve görsellere yer verilirken, bir kısmının baskı yılı 1974 olmasına rağmen kutlamalarla ilgili herhangi bir bilgi ve görsel kullanılmamıştır.¹⁶⁶⁸

Valilerin imzasının bulunduğu 'Özsöz' veya 'Sunuş' bölümlerinde, genel olarak yıllıkların hazırlanma amaçlarına da değinilmiştir. Yıllığın hangi amaçla yazıldığına Ankara, Antalya, Çorum, Denizli, Erzurum, Hatay, Mardin ve Siirt yıllıklarında değinilmezken;¹⁶⁶⁹ ilin tanıtılması¹⁶⁷⁰ ve Cumhuriyetin kazanımlarının ortaya konulması¹⁶⁷¹ ağırlıklı olmak üzere; 50 yıllık Cumhuriyet döneminin muhasebesinin yapılması,¹⁶⁷² bunun gelecek kuşaklara aktarılması,¹⁶⁷³ halka yaşadığı yeri tanıtarak vatan sevgisinin artırılması,¹⁶⁷⁴ Cumhuriyetin Türk toplumunu çağdaş uygarlık düzeyine çıkaracak yönetim şekli olduğunun kanıtlanması,¹⁶⁷⁵ sorunların ortaya konulması,¹⁶⁷⁶ 50 yıllık kalkınma çabalarının yansıtılması,¹⁶⁷⁷ ilin potansiyelinin ortaya konulması,¹⁶⁷⁸ bilimsel bir kaynak

¹⁶⁶⁶ Gümüşhane 1973 İl Yıllığı...

¹⁶⁶⁷ İzmir 1973 İl Yıllığı...

¹⁶⁶⁸ Ağrı 1973 İl Yıllığı, Gürsoy Matbaacılık, byy, 1973, s.36; Amasya 1973 İl Yıllığı..., s.233-236; Artvin 1973 İl Yıllığı..., s.185; Aydın 1973 İl Yıllığı..., s.126; Balıkesir 1973 İl Yıllığı..., s.152; Çanakkale 1973 İl Yıllığı..., s.125; Çorum 1973 İl Yıllığı..., s.115-117; Erzincan 1973 İl Yıllığı, Ayyıldız Matbaası, Ankara, ty, s.Arka Kapak; Erzurum 1973 İl Yıllığı..., s.151 ve ara kapaklar; Kayseri 1973 İl Yıllığı..., s.43; Samsun 1973 İl Yıllığı..., s.197; Trabzon 1973 İl Yıllığı, Ajans-Türk Matbaacılık, Ankara, ty, s.224; Yozgat 1973 İl Yıllığı..., s.77-83, 181.

¹⁶⁶⁹ Ankara 1973 İl Yıllığı..., Antalya 1973 İl Yıllığı, Duran Ofset, Ankara, 1974; Çorum 1973 İl Yıllığı...; Denizli 1973 İl Yıllığı...; Erzurum 1973 İl Yıllığı...; Hatay 1973 İl Yıllığı...; Mardin 1973 İl Yıllığı...; Siirt 1973 İl Yıllığı...

¹⁶⁷⁰ Niğde 1973 İl Yıllığı, Ajans-Türk Matbaacılık, Ankara, 1973; Rize 1973 İl Yıllığı, Tisa Matbaacılık, Ankara, ty; Tunceli 1973 İl Yıllığı, Ticaret Matbaası, İzmir, 1974.

¹⁶⁷¹ Urfa 1973 İl Yıllığı, Kemal Matbaası, Adana, 1974; Van 1973 İl Yıllığı, Kırıl Matbaası, İstanbul, 1973.

¹⁶⁷² Sinop 1973 İl Yıllığı, Önder Matbaası, Ankara, 1973.

¹⁶⁷³ Eskişehir 1973 İl Yıllığı, Uğur Matbaası, Eskişehir, 1974.

¹⁶⁷⁴ Gaziantep 1973 İl Yıllığı, Nur Ofset, Gaziantep, 1973.

¹⁶⁷⁵ Giresun 1973 İl Yıllığı...

¹⁶⁷⁶ Konya 1973 İl Yıllığı...

¹⁶⁷⁷ Isparta 1973 İl Yıllığı, Yeni Matbaa, Isparta, ty.

¹⁶⁷⁸ İçel 1973 İl Yıllığı...

oluşturulması,¹⁶⁷⁹ gelişmelerin kayıt altına alınması,¹⁶⁸⁰ kamu hizmetlerinin halka yansıtılması,¹⁶⁸¹ geleceğe yönelik umutların dile getirilmesi¹⁶⁸² amaçları da güdüldüğü belirtilmiştir. Bingöl yıllığında ise farklı bir profil çizilerek 1971 yılındaki deprem ile ilgili çalışmaların ortaya konulmasının amaçlandığına değinilmiştir.¹⁶⁸³ Kutlama atmosferine uygun şekilde Amasya, Antalya, Bilecik, Bursa, Çankırı, Erzurum, İçel, İzmir, Konya, Ordu, Sakarya, Samsun, Tekirdağ ve Yozgat yıllıklarında 50. Yıl Marşı;¹⁶⁸⁴ Çanakkale ve Çankırı yıllıklarında 10. Yıl Marşı, yine Çanakkale’de ‘Çanakkale Şehitlerine’ adlı şiir,¹⁶⁸⁵ Erzincan, Nevşehir ve Samsun yıllıklarında Atatürk’ün Gençliğe Hitabı yayınlanmıştır.¹⁶⁸⁶

2.5.4. Türkiye Yıllığı

Basın Yayın Genel Müdürlüğünce hazırlanan Türkiye Yıllığının kapağında ise koyu zemin üzerine yazılmış ‘Türkiye Yıllığı’ başlığı, büyük punto ile ‘1973’ ve hemen üzerinde 50. Yıl Amblemi bulunmaktadır. “Ülkede çeşitli alanlarda yürütülen çalışmalar ve kaydedilen gelişmeler hakkında aydınlatıcı ve genel mahiyette bilgi vermek, kamu kuruluşlarının olduğu kadar özel kuruluşların da faaliyetlerini tanıtmak amacıyla...Nisan 1973 sonuna kadar”¹⁶⁸⁷ yaşanan gelişmeleri anlatmaktadır. Eserde konular ‘Ülke ve Halk’, ‘Devlet’, ‘Maliye ve Ekonomi’, ‘Eğitim ve Kültür’, ‘Kitle Haberleşmesi’, ‘Sosyal Yaşantı ve Kurumlar’, ‘Milletler Arası İlişkiler’ ve ‘Diğer Bilgiler’ başlıklarında incelenmiştir.¹⁶⁸⁸ İl yıllıklarının aksine Atatürk görseli, 50. Yıl Marşı gibi herhangi bir marş veya şiir yayınlanmamış, reklam alınmamış ve 746 sayfadan oluşmuştur. Dönemin devlet görevlilerinden yalnızca

¹⁶⁷⁹ Kars 1973 İl Yıllığı...

¹⁶⁸⁰ Nevşehir 1973 İl Yıllığı...

¹⁶⁸¹ Niğde 1973 İl Yıllığı...

¹⁶⁸² Samsun 1973 İl Yıllığı, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1974.

¹⁶⁸³ Bingöl 1973 İl Yıllığı, Pars Matbaası, Ankara, 1973.

¹⁶⁸⁴ Amasya 1973 İl Yıllığı...; Antalya 1973 İl Yıllığı...; Bilecik 1973 İl Yıllığı...; Bursa 1973 İl Yıllığı...; Çankırı 1973 İl Yıllığı...; Erzurum 1973 İl Yıllığı...; İçel 1973 İl Yıllığı...; İzmir 1973 İl Yıllığı...; Konya 1973 İl Yıllığı...; Ordu 1973 İl Yıllığı...; Sakarya 1973 İl Yıllığı...; Samsun 1973 İl Yıllığı...; Tekirdağ 1973 İl Yıllığı...; Yozgat 1973 İl Yıllığı...

¹⁶⁸⁵ Çanakkale 1973 İl Yıllığı...; Çankırı 1973 İl Yıllığı...

¹⁶⁸⁶ Erzincan 1973 İl Yıllığı...; Nevşehir 1973 İl Yıllığı...; Samsun 1973 İl Yıllığı...

¹⁶⁸⁷ “Sunuş”, Türkiye Yıllığı 1973, Mars Matbaası, Ankara, 1973.

¹⁶⁸⁸ Aynı yer.

Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün görseline yer verilmiş,¹⁶⁸⁹ hazırlayan görevlilerle ilgili bilgi verilmemiştir.

Yerel gazetelerin Ramazan Bayramı nedeniyle çıkmaması dışında, basın ve yayınların kutlama sürecini takip ettiği ve bazılarının kutlamalara aktif olarak da katıldığı söylenmelidir. Yerel gazetelerin teknik imkânsızlıklarından olsa gerek taşrada yapılan kutlamalara yönelik görsellerin eksikliği bariz bir şekilde belirlemiştir. Görseller konusunda bir başka eksiklik ise il yıllıklarında basım veya hazırlıkların bitirilmesi tarihi itibarıyla kutlamalara yer verilmemesidir. Türkiye'de 1967 yılından sonra 50. Yıla özel hazırlanan bu yıllıkların kutlamalardan sonra basılarak her ilde gerçekleşen tören ve diğer etkinliklere de yer verilmesi önemli bir gelişme olabilirdi. Bir genelgeyle standartlaştırılmaya çalışılan il yıllıklarında genelgeye ulaşamadığı için valiliklerin inisiyatifine bırakılan hususlar tespit edilememiş; yıllığın kapak tasarımı, Atatürk görseli ve 10. Yıl Nutkunun kullanılmasında büyük ölçüde standartlık sağlanmıştır. Basının aksine il yıllıklarında Atatürk görsellerinin sanat değeri olmasına ve göze hitap etmesine önemli ölçüde hassasiyet gösterilmiştir. Yıllıkların hacmi açısından iller veya coğrafi bölgeler kıyaslandığında dikkat çeken bir fark görülemediği. Gerek 12 Mart sürecinin sona ermesi gerekse kutlamalar nedeniyle, bazı dergiler yayın hayatına bu dönemde başlamış ve ilk sayılarını kutlama sürecinde yayınlamışlardır.

Kutlamaların ülke genelinde tek elden idare edilmesi ve standart uygulamalar sergilenebilmesi için bir yürütme kurulu oluşturulmuş ve gerekli yasal düzenlemeler yapılmıştır. Kutlama süreci boyunca siyasi, bürokratik ve askerî kişilerden çok kurul başkanı ön planda olmuştur. 40. Yıl Kutlamalarında Gnkur. Bşk. yayınladığı kutlama mesajının basında gündem yaratması örneğinin aksine; bu kutlamalarda askerî yetkililer gerek merkezî uygulamalarda gerekse iller bazında yapılan organizasyonlarda ön planda olmamıştır. 1973 yılı geneline yayılan etkinliklerin yılın ikinci yarısından sonra sıklığı artmış, 26-30 Ekim arasında zirveye ulaşmış ve af kanunu çalışmaları hariç 30 Ekim'den sonra hızla gündemden düşmüştür. Her ne kadar hazırlanan mevzuat kutlamaların yapılmasını detaylı olarak

---

¹⁶⁸⁹ Aynı yer, s.65.

belirleme iradesini gösterse de merkezde kurul, illerde valilerin inisiyatifine bırakılmış, çalışmaların içinde bizzat bulunan valilerin faaliyetlerine basında geniş yer verilmiştir.

En fazla etkinlik kültürel alanda yapılmış, bunu Atatürk ile ilgili etkinlikler, sosyal alanda yapılan etkinlikler, bayındırlık ve ekonomik alanda yapılan etkinlikler ve güvenlik alanında yapılanlar izlemiştir. Öte yandan bayındırlık alanında yapılan etkinlikler daha fazla ön plana çıkmış, bunun en bariz örneği Boğaziçi Köprüsü'nün açılışı olmuş ve açılış kutlamalara damgasını vurmuştur. Bu olayın dışında Sivas'ta Cumhuriyet Üniversitesi'nin açılması ve Genel Af Kanununun kabulü de kutlamalar kapsamında gündemde yer edinmiştir.

Ülke genelinde Atatürk anıt, büst, heykel ve masklarının açılışı ile sağlık ve eğitim tesislerinin açılış ve temel atma törenlerinde âdetâ bir seferberlik ilan edilmiştir. Yapılan etkinliklerde mesajların verilmesi için öncelikle öğrenciler ve gençler olmak üzere toplumun tüm kesimlerine ulaşma gayreti göze çarpmış; bu etkinlikler en fazla sırasıyla Marmara, İç Anadolu ve Ege bölgelerinde yoğunlaşmıştır. Kutlamalar bir hükümet organizasyonu, yönlendirmesi ve siyasi propaganda aracından çok bir devlet organizasyonu görüntüsü vermiş, devlet eliyle yapıldığından resmî törenlerde ve etkinliklerde siyasi tavır ve söylemler sergilenmemiştir. Devlet neredeyse tüm organlarıyla kutlamaları sahiplenerek içinde bulunmuş, yönlendirmiş ve sonuçlandırmıştır. Merkezî olarak yapılan bu yönlendirme ve icranın yanında, sivil toplum kuruluşları ve ticari kuruluşlar da kutlamalara destek vermiş, halk gerek etkinliklere katılma gerekse maddi destek verilmesi açısından kutlamaların içinde bulunmaya yönlendirilmiştir. Yani hedef kitlenin bir kısmı genel anlamda bir izleyici rolünün yanında icracı olarak da kutlamalara katılmıştır.

Etkinliklerin desteklenmesi ile ilgili güncel anlamda bir sponsorluk faaliyeti olduğuna yönelik veriye rastlanmamış, ticari kuruluşlar kutlamalara doğrudan kendi adlarına katılmış, devletin düzenlediği herhangi bir etkinliğe 'sponsor' adıyla katılmamışlardır. Resim, şiir, kompozisyon, diğer yazı yarışmaları, sergiler, bilimsel toplantılar, tanıtım filmleri, sembolik materyaller, marş ve amblem belirlenmesi, sanatsal etkinlikler, yardım kampanyaları, sportif etkinlikler, radyo ve televizyon programları gibi faaliyetlerle kutlamaların soyut yönü ön plana çıkarılırken; köprü, baraj, yol ve diğer tesislerin açılışı, Cumhuriyet köyleri ve ormanlarının tesis edilmesi ile de kutlamaların maddi yönü ortaya konulmuştur. Her iki

açıdan uygulamaların dengeli bir şekilde dağıldığı söylenebilir; ancak popüler olan kutlamaların maddi yönü olmuştur.

Bazı kültürel etkinlikler ve bayındırlık faaliyetlerinde Cumhuriyet döneminde doğmak, Türk vatandaşları arasından olmak gibi yarışma şartları ile Boğaz Köprüsü'nün yapımında görevli Türk çalışanların ön plana çıkarılması yoluyla milliyetçi ve Cumhuriyet dönemini önceleyen yaklaşımın yanında, Cumhuriyetin İslam dini ile uyumunun ve özdeşleşmesinin vurgulandığı, dini ve millî mesajlar veren uygulamaların da oluşturulmaya çalışıldığı görülmüştür.

Her ne kadar kutlamalara önem verilmesi ile ilgili resmî düzeyde ilk girişim Türkiye'nin tanıtımı ile ilgili olsa da tanıtım alanında Avrupa'da yapılan turneler ve birkaç film gösteri ve sergiden öteye gidilememiş, tanıtım kervanları Türkiye'nin rüştünü batıya karşı ispatlama anlayışından olsa gerek doğu ülkelerine gönderilmemiş, kutlamaları izlemeye gelen resmî görevliler ve katılımcılar haricinde 50. Yıl nedeniyle maksatlı gelen yabancılarla ilgili herhangi bir veriye rastlanmamıştır. Kutlamalara sportif yarışma, bilimsel kongre gibi etkinliklerin katılımcıları ile diplomatları haricinde Pakistan ve Kıbrıslı Türkler dışında fiilen katılan ülke/toplum olmamıştır.

Kutlamalar, uluslararası sportif etkinliklerde organizasyonla ilgili bazı problemler yaşansa da genel anlamda olumlu bir atmosferde gerçekleşmiştir. Yapılan etkinlikler açısından bakıldığında herhangi bir ülke hedef gösterilmemiş ve tehdit edilmemiş, dışa karşı saldırgan bir tutum olarak değerlendirilebilecek herhangi bir askerî tatbikat veya silah denemesi yapılmamış, aksine barışçıl bir atmosfer oluşturulmaya çalışılmıştır. Dış basın ise kutlamalara Boğaz Köprüsü'nün açılışı kapsamında ilgi göstermiş, diğer etkinlikleri göz ardı etmiştir.

50. Yıl Marşı ve 50. Yıl Ambleminin kullanılması gibi sembolik uygulamalar dışında önceki yıllardan farklı bir format uygulanmayan resmî törenlerde ise halkın katılımının yüksek olduğu söylenebilir. Kıbrıslı Türklerin ve Rauf Denktaş'ın resmî törenlerde Türkiye'de bulunması ile dünyaya destek mesajı verilmesi için kutlamalar bir araç olarak görülmüş, Kıbrıs'ın Türk bölgelerinde Türkiye'dekine benzer etkinlikler yapılarak aynı mesaj adaya da

yansıtılmaya çalışılmıştır. Pakistan askerî bandosunun katılması ise bu ülkeyle olan iyi ilişkilerin bir yansıması olarak görülebilir. Bazı doğu ülkeleri kutlamalara ilgi duymuş, Türkiye'ye temsilciler göndermiş ve ülkelerinde sembolik anlam taşıyan etkinlikler yapmışlardır. Buna karşın Türkiye ülkenin tanıtım faaliyetlerinde batıya yönelerek doğu ülkelerinin bu yaklaşımına gerekli hassasiyeti göstermemiştir.

Kutlamaların renklendirilmesi ve ilgi çekici hale getirilerek daha çok kişiye ulaşılması için dönemin anlayışı çerçevesinde davul-zurna, bando konserleri gibi etkinlikler düzenlenmiştir. Bunun yanında hâlen üzerinde durulan halk konserleri gibi uygulamaların ilginin artırılması için önemli bir araç olduğu gözden kaçırılmış; ancak davul-zurna ve bando konserleri ile eğlence unsuru oluşturulmaya çalışılmıştır. Her ne kadar Atatürk anıt, büst ve heykelleri ile bazı anıtların yapımı gerçekleştirilse de devlet tarafından Cumhuriyetin 50. Yılı'nı sembolleştirecek büyük ve anlamlı bir anıt yapılmamıştır. Bazı ülkelerde önemli yıldönümlerinde hissedilen duyguların ve geleceğe yönelik beklentilerin yazılarak daha sonra açılmak üzere muhafaza edildiği 'zaman kapsülü' gibi etkinlikler de düzenlenmemiştir.

Devlet her ne kadar merkez ve taşrada etkinliklerin üzerinde dursa da genel seçimler, yerel seçimler, hükümet kurma çalışmaları gibi siyasi koşullar kutlamaları gölgesinde bırakmış ve bu önemli güne yeterince odaklanılamamıştır. TRT'nin Boğaz Köprüsü'nün açılışını yayınlarken yaşanan ses ile ilgili sorun, açılış törenindeki koordinasyon yetersizlikleri, Devlet Film Arşivinde çıkan yangın, sportif organizasyonlardaki bariz eksiklikler, 50. Yıl Marşının belirlenme süreci, etkinliklerde yer alan sanatçı ve görevlilerin kayırıldığı iddiaları ve İsmet İnönü'nün Anıtkabir'deki törene davet edilmemesi gibi olaylar kutlamalara gösterilen ciddiyetin bazı yönlerden sorgulanması gerektiğini düşündürülebilir. Basın ve yayın kuruluşları her ne kadar kutlamalara önem verse de yalnızca yurt içindeki etkinliklere ilgi duyulmuş, yurt dışında ve özellikle dış temsilciliklerde yapılan kutlamalara yeterli ilgi gösterilmemiştir.

3. BÖLÜM

CUMHURİYETİN 50. YILINDAN GEÇMİŞE VE GELECEĞE BAKIŞ

3.1. KUTLAMALARLA İLGİLİ YAPILAN DEĞERLENDİRMELER

3.1.1. Kutlamaların Amacı

Gerek Kutlama Bülteni başta olmak üzere devlet tarafından çeşitli yayınlarda, gerek TBMM görüşmelerinde sarf edilen konuşmalar ve gerekse basında kutlamalarla ilgili birçok amaç ortaya konulmuştur. Basın Yayın Genel Müdürlüğü'nün aylık olarak yayınladığı Kutlama Bülteni, Kurul Başkanınca Başbakanlığa sunulan bir rapor ve devlet yetkilileri tarafından yapılan açıklamalarda, öngörülen etkinliklerin hangi amaçları taşıması istendiği açıkça ve ayrıntılı olarak belirtilmiştir. Bunlar;

- Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu ve gelişmesini, Atatürk devrimlerinin millî hayattaki önemli rolünü, Türk Milleti'nin bütün fertleri ile kaderde, kıvançta ve tasada ortak, bölünmez bir bütün halinde, millî şuur ve ülküler etrafında toplanması gerekliliğini anlatmak,
- Türklerin çağdaş uygarlık dünyası içinde eriştiği seviye ve kazandığı mevkiî belirtmek ve değerlendirmek, millî gelenekleri, aile, yurt ve millet sevgisini yüceltmek,¹⁶⁹⁰
- Cumhuriyet yönetiminin ve Atatürk devrimlerinin anlam ve önemini ortaya koymak, Kurtuluş Savaşını canlandırmak,
- Atatürk'ün fikir ve icraatlarını yanlış, dar veya özel maksatlı yorumlarla değerlendiren, tanıtmaya, yayma çabası içinde bulunanların Türk millî hayatına verdikleri veya verebilecekleri zararları ortadan kaldırmak, Atatürk'ü yapıcı bütünlüğü içinde gerçek içeriği ile yeni kuşaklara benimsetip sevdirmek; düşünce, fikir ve icra hayatının dayandığı millî ilkeleri ortaya koymak,

¹⁶⁹⁰ "Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Dolayısıyla Millî Eğitim Bakanlığınca Düzenlenen Okul Piyesleri Yazma Yarışması Şartnamesi", **50. Yıl Kutlama Bülteni**, Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara, sa:1, 30/08/1972, s.4.

- Cumhuriyetin Türk toplumuna kattığı değeri, insanlık camiası içerisinde kazandırdığı itibarı anlatmak ve Türkiye coğrafyasını tanıtmak,¹⁶⁹¹
- Halkın Cumhuriyete bağlılığını ve hasletlerini anlatmak,¹⁶⁹²
- Türkiye Cumhuriyeti'nin ve Cumhuriyet rejiminin ebediliğini, kudretini ve asaletini ortaya koymak,
- TSK'nın gücünü ortaya koyarak millî hisleri kuvvetlendirmek, ordunun daima Türk Milleti'nin emrinde olduğunu, yurdun ve Cumhuriyetin koruyuculuk ve kollayıcılık görevlerini eksiksiz yerine getirdiğini göstermek,¹⁶⁹³
- 50 yılda ekonomik, sosyal, kültürel, askerî gelişme ve kalkınma alanında ulaşılan hedefleri ve başarıları göstermek,¹⁶⁹⁴
- Türkiye'nin geldiği noktada tüm alanlarla ilgili muhasebe yapmak,¹⁶⁹⁵ yıl dönümünü ileriye güven ve ümitle bakış vesilesi olarak kabul etmek, eksikliklerin yanında başarıları işleri de vurgulayarak umut ve enerji kaynağı olarak görmek, içte ve dışta bunları göstermek,¹⁶⁹⁶
- Toplumun devlete güven duygusunu artırarak, halk ve devlet işbirliğini teşvik etmek,¹⁶⁹⁷
- 50 yılda milletçe geliştirilen maddi ve manevi değerleri tipik örnekleriyle açıklamak,
- Türk Milletinin geleceğine umutla, güvenle ve inançla bakabileceğini ve çağdaş medeniyetin yapıcı, yaratıcı ve seçkin bir ortağı olma idealini dile getirmek ve elde edilen sonuçlarla Atatürk'ün görüş ve düşünceleri arasındaki bağlantıları bütün imkânlar seferber edilerek tespit etmek,¹⁶⁹⁸
- Türkiye'nin gelişmesine katkı sağlayacağından hareketle Türkiye ve Türk ailesini dışarıda tanıtmak,¹⁶⁹⁹

¹⁶⁹¹ "Her Derecedeki Okullar ve Eğitim Kurumlarında Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Kutlama Haftası Programı Genel Esasları", **50. Yıl Kutlama Bülteni**, Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara, sa:2, 30/09/1972, s.3-4.

¹⁶⁹² "Sayın Cumhurbaşkanımız Yeni Yıl Mesajlarında...", **Aynı yer**.

¹⁶⁹³ "Genelkurmay Başkanlığının Cumhuriyetin 50. Yılı Kutlama Programı", **50. Yıl Kutlama Bülteni**, Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara, sa:9, 01/05/1973, s.1.

¹⁶⁹⁴ "Her Derecedeki Okullar...", **50. Yıl Kutlama Bülteni**, Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara, sa:2, 30/09/1972, s.3-4.

¹⁶⁹⁵ "Sayın Cumhurbaşkanımız Yeni Yıl Mesajlarında...", **Aynı yer**.

¹⁶⁹⁶ **BCA**, 30.18.1.2.231.20.21.

¹⁶⁹⁷ Ayşe Duyar, "50. Yıl", **Zafer**, 13 Ağustos 1973, s.1-2.

¹⁶⁹⁸ "Millî Eğitim Bakanlığınca Düzenlenen Fikir Eseri Yarışması", **Aynı yer**, s.3; "Gençlik ve Spor Bakanlığının Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Kutlama Programı", **50. Yıl Kutlama Bülteni**, Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara, sa:7, 01/03/1973, s.4.

¹⁶⁹⁹ "50. Yıl İçin Tanıtma...", **Rize Postası** (Rize), 13 Temmuz 1973, s.1.

-Fiziksel yapıtlar ortaya koymak, fikrî eserler yaratmak ve 50. Yıl heyecanını kuruluş günlerindeki gibi canlı bırakabilmek,¹⁷⁰⁰

-Cumhuriyet idaresinin İslami prensiplere uygunluğunu anlatmak¹⁷⁰¹ şeklinde ortaya konulmuştur.

TBMM’de de Kutlama kanunu tasarısının görüşülmesi sırasında üyeler tarafından bazı amaçlar üzerinde durulmuştur. Bunlar;

- Millî Mücadele tarihinin destanlaşan anılarını abideleştirerek, Türklerin hasletleri ile geçmişine sahip çıkma azim ve kararını dünyaya bir kere daha hatırlatmak, Türklük bilincinin her zamanki gibi dimdik ayakta olduğunu, vatanın bölünmez bir bütün olduğunu “*saçma ve gülünç iddialarda bulunabilme cesaretini gösterebilen cılız ve küstah hasımlara*” bir kere daha kabul ettirmek,

-Memleketi “*Atatürk hamallarından kurtarıp gerçek Atatürkçülük*” ile Kuvayi Milliye ruhunu iş ve fikir çapında yeniden dile getirerek bir defa daha gencinden yaşlısına öğretmek ve hatırlatmak, bunları gençlerin damarlarına zerk etmek,

-“*Türkiye Halkları*” söyleminin ülke çapında yayıldığı dönemde, neden millî devlet ve Cumhuriyetle yönetildiğini uygun yöntemle anlatmak,

-Türk Ulusunun sosyal, ekonomik ve kültürel yönden nasıl geliştirileceği, bu alanlardaki sorunlarına nasıl çözüm getirileceği, köylünün okuma-yazma ve diğer sorunlarının çözümünde bir başlangıç olarak görmek,

- Bayramı toplumun tüm kesimlerinin içine sindirmek şeklinde ifade edilmiştir.¹⁷⁰²

Nihayet yürürlükteki anayasanın başlangıç bölümündeki bazı ifadelerden¹⁷⁰³ de faydalanılarak kutlamaların amacı:

¹⁷⁰⁰ “Ege Üniversitesi 50. Yıl...”, **Devrim** (Manisa), 28 Nisan 1973, s.1,7.

¹⁷⁰¹ “Diyanet İşleri Başkanlığınca Düzenlenen Hutbe Yarışması”, **50. Yıl Kutlama Bülteni**, Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara, sa:6, 31/01/1973, s.4.

¹⁷⁰² **CSTD**, C:10, T:12, B:42, 08.03.1973, s.206-239.

¹⁷⁰³ (<https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1961-anayasasi/>), Erişim Tarihi: 7 Mart 2023.

“Milletimizin istiklâline, tarihî haklarına ve yurdumuza yapılan haksız saldırılara karşı milletçe direnişi, saldırgan düşmanları yurdumuzdan kovmak için şahlanan millî şuur ve millî mücadele ruhunu, «Egemenlik Kayıtsız Şartsız Milletindir» ilkesini temel sayan, insan hak ve hürriyetlerine dayalı, millî demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyetinin doğuş ve gelişimini, Türkiye Cumhuriyetinin varlık ve hayat sebebi olan Atatürk inkılâbının millî hayatımızdaki önemli rolünü, Türk millî mücadelesinin mazlum milletlerin kurtuluş çabalarına örnek ve önder oluşunu, Modern Türk Devletinin dünya milletleri arasındaki yerini, İnsan hak ve hürriyetlerini geliştirme ve koruma azmini, «Yurtta Sulh, Cihanda Sulh» ilkesine bağlılığını, Türk Milletinin bütün fertleriyle kaderde, kıvançta ve tasada ortak bölünmez bir bütün halinde millî şuur ve ülkü etrafında birleşme gereğini bütün imkânlardan yararlanarak içte ve dışta duyurmak, anlatmak ve kavratmak...”¹⁷⁰⁴ şeklinde kabul edilmiştir.

Basında yer alan röportaj ve yazılarda da kutlamaların bazı amaçlar taşıması gerektiği yönünde fikirler belirtilmiştir. Bu konuya yoğun olarak eğilen tek ulusal gazete Cumhuriyet Gazetesi olmuştur. Gazete oldukça erken bir tarihte bazı siyasi parti liderleri ve diğer tanınmış kişilerle yaptığı ‘Cumhuriyetin 50. Yılı Nasıl Kutlanmalı?’ anket-röportajını yayımlamıştır.¹⁷⁰⁵ Burada verilen cevaplarda;

-Cumhuriyetin ilk günlerini yeniden yaşatarak ülke genelinde kurtuluş günlerinin yarattığı milletçe varoluş iradesini hissetmek,¹⁷⁰⁶

-Geçmişte yapılan eserlerin yanında, geleceğe açılan ufukları ve vaat ettiği ümitleri de belirtmek,¹⁷⁰⁷

-Kaderde, kıvançta ve tasada ortak bölünmez bir bütün olan Türk Milleti’nin millî şuur ve ülküler etrafında kenetlenmesine ve millî hâkimiyet ilkesinin kafalarda ve gönüllerde kökleşmesine katkıda bulunmak, Türk Milleti’nin kendisine ve hür demokratik rejime güvenini güçlendirmek, Türk tarihini genç kuşaklara aktarmak, Cumhuriyetin derin ve güçlü

¹⁷⁰⁴ “Türkiye Cumhuriyetinin Kuruluşunun 50nci Yıldönümünün Kutlanması Hakkında Kanun”, **Resmî Gazete**, sa:14498, 5 Nisan 1973, s.1.

¹⁷⁰⁵ Anket ropörtaj yapılan kişiler: Adalet Partisi Gn. Bşk. Süleyman Demirel, Demokratik Parti Gn. Bşk. Ferruh Bozbeyli, Miliyetçi Güven Partisi Gn. Bşk. Turhan Feyzioğlu, CHP Gn. Bşk. Bülent Ecevit, Türkiye Birlik Partisi Gn. Bşk. Mustafa Timisi, Yeni Türkiye Partisi Gn. Bşk. Nihat Doğan, Ord. Prof. Dr. Reşat Kaynar, Vedat Nedim Tör, Prof. Dr. Sadi Irmak, Tabi Senatör ve Halk Evleri Gn. Bşk. Kadri Kaplan ve Şevket Aziz Kansu’dur.

¹⁷⁰⁶ “Cumhuriyetimizin 50. Yılı...”, **Cumhuriyet**, 4 Haziran 1972, s.1,7.

¹⁷⁰⁷ “Layık Olduğu Şekilde...”, **Cumhuriyet**, 3 Haziran 1972, s.1,7.

köklere dayandığını gözler önüne sermek, Türk Milleti'nin yükselen ve ilerleyen bir millet olduğunu anlatarak “*daha yüce hedeflere ulaşma ümidi ve azmini*” güçlendirmek,¹⁷⁰⁸

-50. Yılın yeni Türk Devleti'nin köklülüğünü ve gücünü ortaya koyan bir aşama olduğunu ortaya koymak, millet egemenliğine vurgu yapmak, demokrasi ve demokratik hak ve özgürlükleri anlatmak, bağımsızlığına yeni kavuşan ülkelerde Kurtuluş Savaşı'nın bağımsızlık ve kurtuluş hareketlerinin öncüsü olduğunu ön plana çıkarmak,¹⁷⁰⁹

-Cumhuriyet ve millet hâkimiyetinin gerçek anlamını ve parlamenter düzeni, Atatürk ilke ve devrimlerini halka anlatmak, Türkiye'nin içinde bulunduğu bunalımlardan çıkış yolunun Atatürk ilke ve devrimlerinin uygulanmasından ve devlet-halk bütünleşmesinden geçtiğini ortaya koymak,¹⁷¹⁰

- Atatürk ve Cumhuriyeti yaşatmak için duyulan sevgi, inanç ve heyecanı dış dünyaya duyurmak,¹⁷¹¹

- Atatürk ile ilgili “*silkinmek, uyanmak*”¹⁷¹², Türkiye ve Atatürk'ü yüceltmek; milletin yarım asırlık varlığını tanıtarak demokratik düzenden yana olduğunu, rüşte erdiğini, kimseden korkmadığını dünyaya ispat etmek için bir başlangıç olarak kabul etmek,¹⁷¹³

- Cumhuriyet ve Atatürk ile ilgili tüm ülkede olumlu bir atmosfer yaratmak,¹⁷¹⁴

-Atatürk devrimleri doğrultusunda Türkiye'nin uygar uluslar düzeyine yaklaşma çabasını sergilemek,¹⁷¹⁵

-Atatürk ve Cumhuriyetin çocukları olduğunu göstermek,¹⁷¹⁶

-Atatürk'ü anmak ve orduya duyulan güveni tekrarlamak,¹⁷¹⁷

-Aşırı fikirlerin yıkmaya çalıştığı sosyal kavramları bütünüyle içine alan Cumhuriyeti, gençliğe ve gerçeği unutanlara anlatmak, bayramda şenliklerden ziyade Türk benliğini öne çıkarmak,¹⁷¹⁸

¹⁷⁰⁸ “Cumhuriyetimizin 50. Yılı...”, **Cumhuriyet**, 5 Haziran 1972, s.1,7.

¹⁷⁰⁹ “Cumhuriyetimizin 50. Yılı...”, **Cumhuriyet**, 7 Haziran 1972, s.1,7.

¹⁷¹⁰ “Cumhuriyetimizin 50. Yılı...”, **Cumhuriyet**, 8 Haziran 1972, s.1,7.

¹⁷¹¹ Baban, “20 Ay Kaldı”, **Cumhuriyet**, 29 Şubat 1972, s.2.

¹⁷¹² Baban, “19 Ay Kaldı”, **Cumhuriyet**, 17 Mart 1972, s.2.

¹⁷¹³ Baban, “Zaman Daralıyor”, **Cumhuriyet**, 3 Haziran 1972, s.1,7.

¹⁷¹⁴ Baban, “Tren Kaçtı”, **Cumhuriyet**, 8 Haziran 1972, s.2.

¹⁷¹⁵ “Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümü...”, **Devrim** (Çanakkale), 11 Haziran 1973, s.1.

¹⁷¹⁶ “Gençlik ve Spor Bakanlığı...”, **Devrim** (Manisa), 19 Şubat 1973, s.4.

¹⁷¹⁷ “Cumhuriyetimiz 50 Yaşında”, **Türkyolu** (Kocaeli), 27 Ekim 1973, s.1.

¹⁷¹⁸ “Cumhuriyetimizin 50. Yılı...”, **Cumhuriyet**, 9 Haziran 1973, s.1,7.

- Aşırı fikirlere karşı bir şamar olarak kabul etmek,¹⁷¹⁹
- Manevi itibar kaynağı olan Kemalizm'in, Komünizm, Faşizm ve Nazizm dışında ve onlardan ayrı olduğunu dünyaya anlatmak,¹⁷²⁰
- Cumhuriyet bayramlarının bu döneme kadar hep maddi unsurları öne çıkarmasının bir hata olduğunu, Marksistler ve şeriatçılar tarafından saldırı altında ve unutulmak üzere olan Atatürkçülüğü yeni kuşaklara benimseterek özellikle halkçılık konusuna vurgu yapmak, Atatürkçü Düşünce Sistemini anlatmak, kutlamalar başlangıç kabul edilerek Atatürkçülüğü yeniden yorumlamak,¹⁷²¹
- Cumhuriyet ve Atatürk kavramlarının bayramdan daha ileri bir anlam taşıdığını vurgulayarak; Atatürkçü düşünce ve Kemalist devrimi bilimsel yöntemle açıklamak, Batı dünyasına Türk kültürünü tanıtmak,¹⁷²²
- Hükûmet ve bütün partilerin Cumhuriyet ve Atatürk devrimleri ile Kemalizm prensiplerine bağlı olduklarından hareketle; “*sağa, sola, tüm yabancı ideolojilere ümmetçilere, ırkçılığa, komünizme katiyen taviz verilmeyeceğini*” duyurmak,¹⁷²³
- Millî Mücadele ruhunu vurgulamak,¹⁷²⁴ “*millî ruh mayasını bugünlere aşlamak... tutuşturulan meşaleyi gelecek yüzyıllara ulaştırmak*”¹⁷²⁵,
- Birlik ve beraberliğe her zamankinden daha çok ihtiyaç duyulduğunu anlatmak,¹⁷²⁶
- 50 yıllık Cumhuriyet döneminde yapılanlar ve yapılamayanların yanında, önceki dönemden ne devralındığını özellikle gençlere anlatmak,¹⁷²⁷
- Sosyal ve ekonomik gelişmelere vurgu yaparak 1973 yılını turizm için bir başlangıç olarak öne çıkarmak,¹⁷²⁸
- Avrupa’da Türkiye aleyhine çıkan yayınların etkisini kırmak için büyük bir fırsat olarak görmek,¹⁷²⁹

¹⁷¹⁹ Baban, “50’inci Yıl, Fuar...”, **Cumhuriyet**, 27 Nisan 1972, s.2.

¹⁷²⁰ “Cumhuriyetimizin 50. Yılı...”, **Cumhuriyet**, 14 Haziran 1972, s.1,7.

¹⁷²¹ “Cumhuriyetimizin 50. Yılı...”, **Cumhuriyet**, 12 Haziran 1972, s.1,7.

¹⁷²² “Cumhuriyetimizin 50. Yılı...”, **Cumhuriyet**, 17 Haziran 1972, s.1,7.

¹⁷²³ Avni Altınar, “Sayın Başbakan Naim Talu’ya”, **Bakış**, sa: 354/6, Haziran 1973, s.3-5.

¹⁷²⁴ “50. Yıl”, **Cumhuriyet**, 20 Haziran 1972, s.2.

¹⁷²⁵ “Cumhuriyetimizin 50. Yılı...”, **Cumhuriyet**, 4 Haziran 1972, s.1,7.

¹⁷²⁶ Hami Karatay, “Misak-ı Milli Ruhu (1923-1973)”, **Bayrak**, Yıl:20, sa:29, Kasım 1973, s.3-7.

¹⁷²⁷ Şevket Süreyya Aydemir, “Rüzgâr Gibi Geçerse”, **Cumhuriyet**, 11 Aralık 1972, s.2.

¹⁷²⁸ “Cumhuriyetimizin 50. Yılı...”, **Cumhuriyet**, 16 Haziran 1972, s.1,7.

¹⁷²⁹ Mahmut T. Öngören, “50. Yılın Dışarıda...”, **Cumhuriyet**, 8 Ekim 1973, s.2.

- Türk insanının birbirini tanıyıp sevmeleri için bir imkân olarak görmek,¹⁷³⁰
- Cumhuriyet döneminin; Anadolu’da kalıcılığın sembolleştiği bir kesit olduğundan hareketle kutlamaları yeni bir diriliş anlayışının başlangıcı olarak görerek muhasebesini yapmak ve güçleri birleştirerek yenileşmek, başarı ve başarısızlıkları anlatmak ve özellikle gençlere ve çocuklara özgüven vermek,¹⁷³¹
- Canlı, şuurlu, millî inançlı, büyümek ve yükselmek yolunda sağlam irade ortaya koymak,¹⁷³²
- Devletin otoritesini göstermek¹⁷³³ amaçları ifade edilmiştir.

3.1.2. Kutlamalardan Beklentiler

Taşınması gereken amaçların yanında kutlamalardan bir takım beklentiler de dile getirilmiştir. Bu beklentilerin, istenen amaçlara nispeten daha somut fikirler olarak öne çıktığı ve bir kutlama programı önerisinden öte daha geniş mahiyette öneriler sunduğu görülmüştür. Bu bağlamda geçmiş önemli yıl dönümleri ile ilgili değerlendirmelerde bulunularak, bu kutlamalara duyulan özlem dile getirilmiştir. 10. Yılın coşkulu şekilde kutlanmasına rağmen 15. Yılın Atatürk’ün kutlamalara katılamamasının bayram heyecanını olumsuz yönde etkilediği, 20. Yılın Rus tehlikesinin doğurduğu savaş koşulları ve dünyada yaşanan buhran ile tifüs salgını nedeniyle; 30. Yılın büyük bir iç siyasi çekişmeden dolayı ve 40. Yılın ise 27 Mayıs Askerî Müdahalesinin hemen sonrasına denk gelen günlerde yeni anayasa, kurucu meclisler, askerî darbe teşebbüsleri ortamında gerektiği gibi kutlanamadıkları düşünülmüştür. Buna karşın ordunun iç çatışmalar ve milletin bütünlüğünü korumaya

¹⁷³⁰ “Ellinci Yıl”, **Cumhuriyet**, 12 Haziran 1972, s.2.

¹⁷³¹ Ertuğrul Zekai Ökte, “Cumhuriyetimizin 50. Yılına Kutlama Çalışmaları”, **Belgelerle Türk Tarihi**, C:11, sa:67, Nisan-Mayıs 1973, s.3-14.

¹⁷³² “50. Yıl Sohbeti”, **Ankara Ticaret Odası**, sa:y, Ekim-Kasım 1973 (Özel Sayı), s.2.

¹⁷³³ **MMTD**, D:3, C:30, T:4, B:21, 15.12.1972, s.329-336.

yönelik tam zamanında müdahalesiyle 50. Yılda daha önce layığıyla kutlanamayan bu önemli yıl dönümlerinin de kutlanacağı belirtilmiştir.¹⁷³⁴

Cumhuriyetin 50. Yılı'nın özellikle 10. Yıl Kutlamaları gibi coşkulu olması gerektiği en çok dile getirilen özlem olmuştur. Buna göre 10. Yıl Kutlamalarının unutulmaz olduğu,¹⁷³⁵ Atatürk'ün ilkelerini bizzat kendisinin dünyaya duyurduğu, 1923'ün yorgun sevincine karşı 1933'te geleceğe güvenle bakan bir heyecan yaşandığı;¹⁷³⁶ ancak sanatçıların tam olarak kutlamalara yönlendirilemediği, bu eksikliğin 50. Yılda giderilebileceği dile getirilmiştir.¹⁷³⁷ Kutlamalardan beklentiler Atatürk'ün 10. Yıl Nutkunda belirttiği "*Ebedîyete akıp giden her on senede, bu büyük millet bayramını daha büyük şereflerle, saadetlerle huzur ve refah içinde kutlamamı gönülden dilerim.*" sözlerine yoğun şekilde atıf yapılarak şekillenmiştir.¹⁷³⁸

Buradan yola çıkılarak Atatürk'ün 10. Yıl Nutkunun kulaklarda çınlaması ve kalplerde hissedilmesi,¹⁷³⁹ 10. Yılda verilen sözlerin tutulduğunun ispat edilmesi,¹⁷⁴⁰ 10. Yılda olduğu gibi el-ele, gönül gönüle Atatürk'ün Atatürkçülüğün öz benliklerde duyulması,¹⁷⁴¹ ebedîyete akıp gidecek bir sonraki on yılın başlangıç günü olarak görülmesi,¹⁷⁴² 10. Yılda heyecan, istek ve gönül rahatlığının yarısının dahi bulunmasının yeterli olması gerektiği,¹⁷⁴³ 10. Yılda dışa karşı haklı bir gurur yaşandığı ve saygı uyandırıldığı, siyasi ve askerî zaferin kutlandığı gibi olumlu değerlendirmeler yapılmıştır.

¹⁷³⁴ M. Tefvik Başkan, **50. Yıl**, Milliyetçi Yay., İstanbul, 1973, s.10-11; Halit Tanyeli, "Atatürk ve Ellinci Yıl", **Yeni Ufuklar**, C:21, sa:242, Kasım 1973, s.53-59; "Diğer 10 Yıllar", **Pirelli**, Yıl:10, sa:109, Ekim 1973, s.21-23.

¹⁷³⁵ **MMTD**, D:3, C:30, T:4, B:21, 15.12.1972, s.329-336.

¹⁷³⁶ Baban, "20 Ay Kaldı", **Cumhuriyet**, 29 Şubat 1972, s.2.

¹⁷³⁷ "Cumhuriyetimizin 50. Yılı...", **Cumhuriyet**, 10 Haziran 1972, s.1,7.

¹⁷³⁸ **MMTD**, D:3, C:30, T:4, B:21, 15.12.1972, s.327; **Bakaş**, sa: 357/9, Eylül 1973; **Ziraat Dünyası**, Yıl:25, sa:279, Ekim 1973; Selahattin Kılıç, "Türk Milliyetçiliğinin Güçlü Aksiyonu 50 Yaşında", **Azerbaycan**, Yıl:22, sa:208 (Özel Sayı), s.5-47; "50.Yıl", **Balikesir Ekspres** (Balıkesir), 10 Ekim 1973, s.1; "Olaylardan Bir Demet", **Teknisyenlerin Sesi**, sa:272, Ekim 1973, s. İç Kapak; **BCA**, 30.18.1.2.231.20.21; Bedi N. Şehsuvaroğlu, "50. Yılda Atatürk ve ve Prof. Üstün", **Bayrak**, Yıl:20, sa:29, Kasım 1973, s.29-31; "Cumhuriyetin Ellinci Yılı...", **Dünya**, 26 Ekim 1973, s.1,3.

¹⁷³⁹ **BCA**, 30.18.1.2.231.20.21;

¹⁷⁴⁰ Baban, "20 Ay Kaldı", **Cumhuriyet**, 29 Şubat 1972, s.2.

¹⁷⁴¹ Muzaffer Gültekin, "Demokrasinin Tarihsel Gelişimi ve Cumhuriyet Türkiye'si", **İlkkurşun**, Yıl:2, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.13-15.

¹⁷⁴² Ökte, agm., s.3-14.

¹⁷⁴³ "Cumhuriyetin 50. Yılı ve TV", **Cumhuriyet**, 25 Ağustos 1973, s.5.

Diğer yandan 50. Yılda da ekonomik zaferin kutlanması beklentilerine ulaşamadığı,¹⁷⁴⁴ 10. Yılda duyulan heyecanın 50. Yılda duyulması için bir neden olmadığı, o dönemde hazırlıkların daha iyi organize edildiği, siyasi olmayan bir hükûmetin kutlamalar için daha cesur kararlar alabileceği ifade edilmiştir.¹⁷⁴⁵ Benzer şekilde kutlamaların bir geçit töreni, el sıkışmalar ve fener alayından ibaret şekilde alelade olmaması gerektiği gibi olumsuz yaklaşımlar da sergilenmiştir.¹⁷⁴⁶

10. Yıl Kutlamalarından örnek alınabilecek bazı uygulamaların 50. Yılda tekrar edilebileceği de öne sürülmüştür. Buna göre tören yapılan meydanlara verilen Cumhuriyet Meydanı isimlerinin sonradan değiştirildiği, bunun tekrar yapılabileceği, köylülerin geçit törenine katılabileceği, törenlerin yapıldığı Cumhuriyet meydanlarından alınacak toprakların yapılacak anıtın temeline atılabileceği, halk kürsülerinin yeniden kurulabileceği, köylü, işçi ve öğrencilerin kalabalık şekilde törenlere katılabileceği belirtilmiştir.¹⁷⁴⁷ 10. Yıldaki heyecandan daha güçlü bir heyecanla kutlamaların yapılacağı gibi umut veren söylemlerin yanında¹⁷⁴⁸; çok parlak kutlanması beklenen Cumhuriyet bayramının hazırlıklarına bakıldığında o heyecanın görülemediği,¹⁷⁴⁹ daha önce kutlanan Cumhuriyet bayramlarının farkına bile varılmadığı, bu durumun telafisi için çalışmalara girişildiği; ancak daha büyük şenlikler, daha yüksek taklar daha coşkulu fener alaylarının önerildiği; fakat 50 yıldır Cumhuriyetin benimsenememiş olmasının üzüntüsünün duyulması gerektiği¹⁷⁵⁰ gibi serzenişler de dikkat çekmiştir. Kutlama hazırlıklarıyla ilgili dile getirilen

*“Sanki cumhuriyetin ellinci yıldönümünde cahillik, ahlaksızlık, satılmışlık yüzünden Ata'nın pırıl pırıl parlaması gereken bir yıldönümünde kayıtsızlık, gevşeklik, ilgisizlik yüzünden bu bayramı idrak edemeyecekmiş gibi bir duygu! Mezardan o sarı saçlı baş kalkıp suratımıza tükürecek zaten çoktan tükürüğü hak ettik ya...”*¹⁷⁵¹

¹⁷⁴⁴ İlhan Selçuk, “50. Yıldönümü”, **Cumhuriyet**, 27 Ekim 1973, s.2.

¹⁷⁴⁵ Nezih Tümay, “10. ve 50. Yıl...”, **Dünya**, 20 Ekim 1973, s.2.

¹⁷⁴⁶ Baban, “19 Ay Kaldı”, **Cumhuriyet**, 17 Mart 1972, s.2; Hilmi Ener, “50.ci Yıl Geliyor...”, **Şelale** (Antalya), 18 Ekim 1973, s.1.

¹⁷⁴⁷ Ökte, agm., s.3-14.

¹⁷⁴⁸ “Valimiz Suat Ergünek...”, **Dumlupınar** (Kütahya), 26 Eylül 1973, s.1.

¹⁷⁴⁹ **CSTD**, C:10, T:12, B:42, 08.03.1973, s.206-239.

¹⁷⁵⁰ “TEF”, **Bingöl** (Bingöl), 20 Ekim 1973, s.1.

¹⁷⁵¹ Baban, “20 Ay Kaldı”, **Cumhuriyet**, 29 Şubat 1972, s.2.

sözlerinin kutlamalara giden yolda dile getirilen umutsuzluğun örneği olduğu söylenebilir.

Kutlamalar öncesinde TBMM’de bir kutlama kanununa ihtiyaç duyulup duyulmadığı da tartışılmıştır. Kanuna ihtiyaç olmadığı fikrinin temelinde, halkın Cumhuriyeti sahiplenerek kutlamaları coşkulu şekilde yapacağı fikri öne çıkmıştır.¹⁷⁵² Buna karşın hazırlıkların devlet nezdinde ciddiyetle ilerletilmesi gerektiği ve 10. Yılda da bir kanun çıkarıldığı belirtilerek bu yaklaşıma karşı çıkmıştır.¹⁷⁵³ Ayrıca bu görüşmelerde illerden büyük köylere kadar Atatürk kitaplıkları kurulması gerektiği, üniversitelerin bir bölgede toplanmaması ve anarşi olaylarının önlenmesi bakımından Sivas’a üniversite kurulması kararının yerinde olduğu savunulmuştur. Kanunda gençlikle ilgili herhangi bir düzenleme olmadığı, ayrılan bütçenin kutlamalar için yeterli gelmediği, birkaç anıt, ana caddelere taklar kurmak, dövizler asmak, balolar tertiplemek, şehirlerde memurlara konferanslar vermekle layık olduğu şekilde yapılamayacağı dile getirilmiş, kutlamalardan sonra bir rapor verilmesi gerektiği de düşünülmüştür. Kutlamalardan bu denli yüksek beklentilerin bulunmasına, kutlama kanununun Türkiye’yi yeniden imar etme kanunu olmadığı ve büyük sorunların kutlama kanunu ile çözülemeyeceği fikrinin öne atılması, daha gerçekçi bir yaklaşım olarak görülmüştür.¹⁷⁵⁴

Millî Mücadele’nin bağımsızlık hareketlerine öncü olduğu fikri yurt dışında yapılması istenen etkinliklerin temelini oluşturmuştur.¹⁷⁵⁵ Buna bağlı olarak Avrupa¹⁷⁵⁶ ile Kafkaslar ve Kerkük’te yaşayan¹⁷⁵⁷ Türklerin de bayramı coşkuyla yaşaması için bölgelerindeki ve Türkiye’deki kutlamalara katılması gerektiği fikri öne çıkmıştır. Bu fikirleri destekleyen hatta dünya çapında yapılması gereken uygulamalar teklif edilmiştir.¹⁷⁵⁸ Bu amaçla

¹⁷⁵² **MMTD**, D:3, C:30, T:4, B:21, 15.12.1972, s.324.

¹⁷⁵³ **MMTD**, D:3, C:30, T:4, B:21, 15.12.1972, s.327.

¹⁷⁵⁴ **CSTD**, C:15, T:12, B:43, 14.03.1973, s.241-268.

¹⁷⁵⁵ **MMTD**, D:3, C:29, T:4, B:11, 29.11.1972, s.296; Baban, “19 Ay Kaldı”, **Cumhuriyet**, 17 Mart 1972, s.2; Baban, “Tren Kaçtı”, **Cumhuriyet**, 8 Haziran 1972, s.2; ”Layık Olduğu Şekilde...”, **Cumhuriyet**, 3 Haziran 1972, s.1,7.

¹⁷⁵⁶ **CSTD**, C:10, T:12, B:42, 08.03.1973, s.206-239.

¹⁷⁵⁷ Y. Sinan Tanyıldız, “Cumhuriyetin 50. Yılında...”, **Akşam**, 20 Ekim 1973, s.3.

¹⁷⁵⁸ “Ellinci Yıl Hazırlıkları”, **Balıkesir Ekspres** (Balıkesir), 6 Ocak 1973, s.2; “Bütçe Plan Komisyonu 50. Yıl Kutlama Kanunu İle İlgili 24.10.1972 Tarihli Raporu”, **MMTD**, D:3, C:29, T:4, B:11, s.761; Ener, “Çifte Bayram”, **Şelale** (Antalya), 27 Ekim 1973, s.1,4; “50.Yıla Kavuşmanın...”, **Demokrat** (Isparta), 26 Ekim 1973, s.1.

uluslararası bilimsel seminerler,¹⁷⁵⁹ festival,¹⁷⁶⁰ Türkiye’yi tanıtıcı filmler,¹⁷⁶¹ işçi ve çocuklarına hitap edecek etkinlikler,¹⁷⁶² Türkiye’nin öncü olacağı Ortadoğu, Balkanlar, Afrika ve Asya uluslarının katılacağı bir Ulusal Kurtuluş Olimpiyatı¹⁷⁶³ düzenlenmesi öngörülmüştür. Millî Mücadele’de Türklerin yanında olduğu ve Türk dostu olarak görülen Pierre Loti, Claude Ferrere, Madame Gaulice, Ağa Han, Jean Sehilicklin, Aralof, Pakistan Şairi İkbâl, Prof Kasavic gibi kişilerden hayatta olanların Türkiye’ye davet edilmesi ve tören yapılması teklif edilmiştir.¹⁷⁶⁴ Ülkenin tanıtılmasına yönelik bu fikirlere karşı, Türkiye’nin yeterince tanındığı, bu etkinliklere harcanacak para ile Türk gençlerini bir arada tutacak ve Atatürk’ü tüm Türkiye’ye anlatacak 50.000 kişilik bir Atatürk Akademisi kurulması gerektiği fikri de sunulmuştur.¹⁷⁶⁵

Bir başka beklenti de geçici bir etki yaratacağı düşünülen tören, yarışma, fuar gibi etkinliklerin yerine anıt, tesis gibi kalıcı eserler yapılması yönünde olmuştur.¹⁷⁶⁶ Buna göre büyük ve anlamlı bir 50. Yıl Anıtı dikilmesi,¹⁷⁶⁷ büyük bir sergi evi açılması,¹⁷⁶⁸ imar çalışmalarının düzenlenmesi, Gelibolu, Sakarya ve Başkumandanlık Meydan Muharebelerinin yapıldığı alanların birer müze park haline getirilmesi istenmiştir. Atatürk’ün kaldığı bütün evlerin müze ve yerin özelliğine göre Türk kitaplığı haline getirilmesi, yerleşim yerlerindeki büyük kayalara önemli kişi ve olayların portre ve rozetlerinin kazınması, TBMM önüne Atatürk’ün büyük bir heykelinin dikilmesi, Cumhuriyetin önemli olaylarının kabartmalarının yapılması ve Ankara Kalesi’nin iki tepesi arasına büyük bir Cumhuriyet anıtı yapılması önerilmiştir.¹⁷⁶⁹ Dahası çeşitli sanat eserleri, ormanlar ve meyve bahçeleri oluşturulması, kütüphaneler kurulması, İdeal Cumhuriyet Köyü

¹⁷⁵⁹ “Cumhuriyetimizin 50. Yılı...”, **Cumhuriyet**, 14 Haziran 1972, s.1,7; “Cumhuriyetimizin 50. Yılı...”, **Cumhuriyet**, 16 Haziran 1972, s.1,7.

¹⁷⁶⁰ “Cumhuriyetin 50. Yılı ve TV”, **Cumhuriyet**, 25 Ağustos 1973, s.5.

¹⁷⁶¹ Öngören, agm., **Cumhuriyet**, 8 Ekim 1973, s.2.

¹⁷⁶² Ökte, agm., s.3-14.

¹⁷⁶³ “Cumhuriyetimizin 50. Yılı...”, **Cumhuriyet**, 17 Haziran 1972, s.1,7.

¹⁷⁶⁴ Turgut Etingü, “50. Yıl ve Kara Gün...”, **Cumhuriyet**, 25 Ekim 1973, s.2.

¹⁷⁶⁵ **MMTD**, D:3, C:31, T:4, B:36, 09.01.1973, s.665-666.

¹⁷⁶⁶ “Cumhuriyetimizin 50. Yılı...”, **Cumhuriyet**, 9 Haziran 1973, s.1,7; “Bandırmada Cumhuriyetin 50.Yılı...”, **Balıkesir Ekspres** (Balıkesir), 18 Mayıs 1973, s.2; Petek, “Bursa 50’nci Yılı...”, **Haber** (Bursa), 6 Ağustos 1973, s.2; “Vali Karaer Cumhuriyetin...”, **Edirne** (Edirne), 23 Ekim 1972, s.1.

¹⁷⁶⁷ Baban, “Tren Kaçtı”, **Cumhuriyet**, 8 Haziran 1972, s.2.

¹⁷⁶⁸ “Cumhuriyetimizin 50. Yılı...”, **Cumhuriyet**, 5 Haziran 1972, s.1,7.

¹⁷⁶⁹ “50. Yıl”, **Cumhuriyet**, 20 Haziran 1972, s.2.

Projesinin hayata geçirilmesi,¹⁷⁷⁰ Boğaz Köprüsü'nün bir tarafına Fatih Sultan Mehmet diğer tarafına Atatürk abidelerinin dikilmesi de düşünülmüştür.¹⁷⁷¹ Yerel basında kalıcı eser yapılması vurgusu Çorum ili örneğinde olduğu gibi belirgin bir şekilde gündeme taşınarak eleştirilmiştir.¹⁷⁷² Üçüncü bir bakış açısı olarak ise hem maddi hem de soyut olarak yapılanların unutulup eskiyeceği, bunların yerine üniversite öğrencilerinin ve dershanecilik sisteminde yaşanan sorunların çözüme kavuşturulması gerektiği gibi farklı düşünceler de savunulmuştur.¹⁷⁷³

Kutlamalar öncesinde yapılan hazırlıkların yetişmeyeceği ve kalan zamanda anlamlı hiçbir şey yapılamayacağı kaygıları basında hem ulusal hem de yerel bazda dile getirilmiştir. Hazırlıklar için zamanın hızlı geçtiği, gerekli işlerin yapılmaması durumunda Atatürk'e ayıp olacağı,¹⁷⁷⁴ geç kalındığı için parlak bir kutlama yapılamayacağı,¹⁷⁷⁵ hükûmet değişikliklerinden dolayı Kurulun akıbetinin belli olmadığı,¹⁷⁷⁶ kadın haklarının gelişimiyle ilgili olanlar dâhil¹⁷⁷⁷ zaman kaybetmemek adına Kurul Başkanının yalnızca kutlamalarla ilgilenmesi gerektiği,¹⁷⁷⁸ sürecin yöneticilerce sürüncemede bırakıldığı,¹⁷⁷⁹ ortada somut bir hazırlık görüntüsü olmadığı,¹⁷⁸⁰ işlerin genelde kâğıt üzerinde kaldığı,¹⁷⁸¹ il kutlama komitelerinin çalışmalarının genel olarak olumlu karşılanmasına rağmen; Bursa ve Çorum'da kutlama komitelerinin çalışmalarına zamanı iyi değerlendiremedikleri yönünde eleştiriler yönelttilmiştir.¹⁷⁸² Konuyla ilgili somut bilgi verilmeden bazı üniversitelerde öğretim üyelerinin de içinde olduğu gerici kesimlerin kutlama komisyonlarına kutlamaların sönük geçmesi için girişimde buldukları şeklinde dikkat çekici bir iddia da dile getirilmiş,

¹⁷⁷⁰ İnan, "Yarınlara Kalmalı", **Cumhuriyet**, 8 Kasım 1972, s.2; A. Afetinan, **Cumhuriyetin 50. Yılı İçin Köylerimiz**, TTK Basımevi, Ankara, 1978, s.74-75.

¹⁷⁷¹ **BCA**, 30.18.1.2.231.20.21, 1971.

¹⁷⁷² "Hiçbir Kalıcı Yapıt...", **Çorum** (Çorum), 17 Ağustos 1973, s.1.

¹⁷⁷³ Hakan Altınar, "Cumhuriyetin 50. Yılında Yüksek Öğrenim...", **Bakış**, sa: 353/5, Mayıs 1973, s.20-21.

¹⁷⁷⁴ Baban, "19 Ay Kaldı", **Cumhuriyet**, 17 Mart 1972, s.2; Baban, "Tren Kaçtı", **Cumhuriyet**, 8 Haziran 1972, s.2.

¹⁷⁷⁵ **CSTD**, C:10, T:12, B:42, 08.03.1973, s.206-239.

¹⁷⁷⁶ Baban, "Zaman Daralıyor", **Cumhuriyet**, 3 Haziran 1972, s.1,7.

¹⁷⁷⁷ Perihan Ural, "Cumhuriyetimizin 50. Yılı Yaklaşırken...", **Günün Kadını**, Yıl:5, sa:58, Eylül 1973, s.1.

¹⁷⁷⁸ Baban, "19 Ay Kaldı", **Cumhuriyet**, 17 Mart 1972, s.2.

¹⁷⁷⁹ Ökte, agm., s.3-14.

¹⁷⁸⁰ "Ellinci Yıl Hazırlıkları", **Balıkesir Ekspres** (Balıkesir), 6 Ocak 1973, s.2.

¹⁷⁸¹ "TEF", **Bingöl** (Bingöl), 20 Ekim 1973, s.1.

¹⁷⁸² Petek, "Bursa 50'nci Yılı...", **Haber** (Bursa), 6 Ağustos 1973, s.2; "Tel", **Çorum** (Çorum), 22 Ekim 1973, s.1.

bu iddia ile ilgili başka bir haber veya yazıya rastlanmamıştır.¹⁷⁸³ Buna karşın muhafazakâr bir çizgide yayın yapan Bugün Gazetesi'nde kutlamalarda şatafattan kaçınılması, kayıtsız şartsız övünmenin yerine ciddi bir muhasebe yapılarak Türkiye'de bir neslin kaybedildiğinin farkına varılması ve muhafazakâr insanlar kastedilerek “*Müslümanlarda Cumhuriyet düşmanlığının aranmaması gerektiği*” de savunulan fikirler arasındadır.¹⁷⁸⁴

Diyarbakır ve Urfa yerel basınının haricinde başkaca değinilmeyen bir konu da Cumhuriyetin 50. Yılı'nın yanı sıra Anadolu'daki Türk devleti olarak görülen Hitit Devleti'nin 3000-3500. yılının da kutlanması gerektiğidir. Türkiye'de iyi bir tarih eğitimi verilmediği için bunu çoğu kimsenin bilmediği iddia edilmiş ve TTK'nın bu tezi geliştirmesi çağrısında bulunulmuştur.¹⁷⁸⁵

Bu beklentilerin yanında somut olarak 50. Yılda yapılması beklenen etkinlik teklifleri ile çeşitli görüşler de dile getirilmiştir. Buna göre;

- Kutlamalarda geniş halk tabanına ulaşmak için halk hatiplerinin konuşmalar yapması, halk şairlerinin kutlamalara katılması, sadece memurların ve aydınların kutladığı bir bayram havası oluşmaması,
- Bayramı içten duygularla kutlamanın her Türk'ün şeref borcu olarak görülmesi,
- Bayramın zararlı akımlara karşı gençliğin olumlu yönlendirilmesi için yollar aramanın başlangıcı kabul edilmesi, daha önce yapılan kahramanlıkların abideleştirilmesi ve anlamlarının gelecek kuşaklara aktarılması, örneğin Antep Savunmasında şehit düşenler için abide yapılması,
- Köyler dâhil tüm yurttaki tüm görevlilere ayrıntılı olarak görevler verilmesi,
- Sanatçıların Atatürk ile ilgili yapıtlar ortaya koyması,¹⁷⁸⁶
- Her vatandaşın kutlamalara katılmak için çaba sarf etmesi,

¹⁷⁸³ Avni Altınar, agm., s.3-5.

¹⁷⁸⁴ Üstün İnanç, “Ellinci Yıl”, **Bugün**, 29 Ekim 1973, s.3.

¹⁷⁸⁵ “Cumhuriyetimizin 50. Devletimizin...”, **Mücadele** (Diyarbakır), 9 Haziran 1973, s.1; “Cumhuriyet Ellinci Yılında”, **Şafak** (Urfa), 24 Ekim 1973, s.1.

¹⁷⁸⁶ Baban, “19 Ay Kaldı”, **Cumhuriyet**, 17 Mart 1972, s.2.

- TÜBİTAK'a eşdeğer Sosyal ve Ekonomik Konular Araştırma Merkezi¹⁷⁸⁷ ve Türkiye Bilim Sanat ve Fen Akademisi kurulması, halkın motivasyonunun düşmemesi için kutlama programının özenilerek yapılması,¹⁷⁸⁸
- Bayramın şekil ve görünüşten çok, sanat, bilim ve kitapla kutlanması,¹⁷⁸⁹
- Geniş bir yayın programı hazırlanması, filmlerle halka ulaşılması, sanat değeri olan rozetler, madalyalar ve pullar hazırlanması; kültür, sanat ve spor yarışmaları ile yıl boyunca çeşitli konferanslar ve seminerler düzenlenmesi, Türkiye ile ilgili yerli ve yabancı eserlerin bibliyografyasının yayınlanması, yurdun uzak bölgelerine kadar gönderilecek seyyar sergilerin açılması,¹⁷⁹⁰
- Bir hafta süre ile radyo, televizyon ve sinema aracılığıyla okul ve kırsalalarda kutlama yapılması, tarihin başlangıcından itibaren Türk kültürünü anlatan bir program yapılması,¹⁷⁹¹
- Müze olan 1. Meclisin daha doyurucu hale getirilmesi, Cumhuriyet döneminde emeği geçenlerin büstlerinin yapılıp, konuşmalarının kitap haline getirilmesi; örnek kişilerle ilgili hazırlanacak kitapların gençlere dağıtılması, 29 Ekim-10 Kasım arası çeşitli toplantılar ve yayınlarla Cumhuriyet konusunun işlenmesi,¹⁷⁹²
- 50 yıllık gerçekçi bir özeleştiri yapılarak halka anlatılması, kutlamalarda yöneticilerin klasik konuşmalar yerine gerçekçi bir tutum sergilemesi,¹⁷⁹³
- Gençler arasında Cumhuriyetin nereden gelip nereye gitmesi gerektiğini anlatan yazı yarışmaları yapılması, bütün kuruluşların 1973 yaz aylarında yurt içi geziye yönlendirilmesi, Atatürk'ün 10. Yıl Nutkunun plağa alınması ve uygun bir ücretle satışa sunulması, kalkınma konusunda hazırlanacak bir kitabın herkese dağıtılması, tüm kuruluşlarda personele iki aylık Cumhuriyetin Ellinci Yılı İkramesi dağıtılması,¹⁷⁹⁴

¹⁷⁸⁷ MMTD, D:3, C:34, T:4, B:62, 19.02.1973, s.312; "Cumhuriyetimizin 50. Yılı...", **Cumhuriyet**, 7 Haziran 1972, s.1,7.

¹⁷⁸⁸ Baban, "Tren Kaçtı", **Cumhuriyet**, 8 Haziran 1972, s.2.

¹⁷⁸⁹ "Cumhuriyetimizin 50. Yılı...", **Cumhuriyet**, 4 Haziran 1972, s.1,7.

¹⁷⁹⁰ "Cumhuriyetimizin 50. Yılı...", **Cumhuriyet**, 5 Haziran 1972, s.1,7.

¹⁷⁹¹ "Cumhuriyetimizin 50. Yılı...", **Cumhuriyet**, 8 Haziran 1972, s.1,7.

¹⁷⁹² "Ellinci Yıl", **Cumhuriyet**, 12 Haziran 1972, s.2.

¹⁷⁹³ "Cumhuriyetimizin 50. Yılı...", **Cumhuriyet**, 9 Haziran 1973, s.1,7.

¹⁷⁹⁴ "Ellinci Yıl", **Cumhuriyet**, 12 Haziran 1972, s.2.

- İçeride ve dışarıda resim, seramik, heykel, el işleri, konserler, bütün sanat eserlerini değerlendirecek yayınlar ve bilimsel kongreler yapılması,¹⁷⁹⁵
- Cumhuriyet kuşağı sanatçıların eserlerinin şehirlerin süslenmesinde kullanılması,¹⁷⁹⁶
- Askerî, siyasi, toplumsal, teknik ve ekonomik devrimleri anlatan bir tarafsız eser yazılması, Atatürk eserlerinin topluca bulunacağı ve yaptıklarını tespit ve değerlendirmek için bir Atatürk Külliyesi kurulması,¹⁷⁹⁷ Atatürk, Kurtuluş Savaşı, Atatürk Devrimi, Yeni Türkiye konularında yazılan eserlerin mevcut kütüphanelerde sınıflandırmasının yapılması,¹⁷⁹⁸
- Her alanda aydınların sorunlara eğilmesi, sorunların halk tabanında aranması, her on yılın bir yüzyıl gibi kabul edilerek çalışmaya başlanmasının başlangıcı olarak kabul edilmesi, kutlamaların tamamının köye, köylü vatandaşlara ve işçilere dönük olması, her köye en az 100 kitap tahsis edilmesi, TRT'nin yabancı ülke kanallarıyla Türk kültürünü yansıtacak ortak programlar hazırlaması,¹⁷⁹⁹
- Kötümser fikirlerin Türk İdealizmi için itici bir güç olarak görülmesi,¹⁸⁰⁰
- Baloya tüm halk tabakalarından insanların katılması ile hepsinin bir araya gelmesinin sağlanması,¹⁸⁰¹
- 50. Yıl ormanları ve köylerinin kurulması, tüm köylere kitaplık kurulması¹⁸⁰² ve köylerde yapılan bu iyileştirmelerin bir TV programıyla halka tanıtılması,¹⁸⁰³
- İl ve ilçelerde halkevlerinin yeniden açılması, büyük şirketlerin büyük eserler vermeye yönlendirilmesi, 50. Yılın bir yandan Atatürk düşmanlığının ve sapık zihniyetlerinin sona erdiği yıl olarak görülmesi diğer yandan ise Atatürkcülüğü maske olarak kullananların cezalandırılması ve Atatürk'ün vecizelerinin çarpıtılmaması için dikkatli olunması,
- Cumhuriyetin ilk yıllarında yaşayanların anı ve fotoğraf albümlerinden faydalanılması,¹⁸⁰⁴

¹⁷⁹⁵ "Cumhuriyetimizin 50. Yılı...", **Cumhuriyet**, 14 Haziran 1972, s.1,7.

¹⁷⁹⁶ "Cumhuriyetimizin 50. Yılı...", **Cumhuriyet**, 16 Haziran 1972, s.1,7.

¹⁷⁹⁷ **BCA**, 30.18.1.2.231.20.21, 1971.

¹⁷⁹⁸ Sami N. Özerdim, "Cumhuriyetin 50. Yılına Giderken Atatürk Dokümantasyonu İçin Sınıflandırma Denemesi", **50. Yıl 1973 Sinan Yılıhğı**, Sinan Yay., İstanbul, 1973, s.146-152.

¹⁷⁹⁹ Ökte, agm., s.3-14.

¹⁸⁰⁰ **Kurtuluş**, 12 Kasım 1972, s.7.

¹⁸⁰¹ "Halkeğitimde Dünden...", **Demokrat** (Isparta), 25 Ekim 1973, s.1.

¹⁸⁰² A. Afetinan, **Ellinci Yılda Tarihten Geleceğe**, TTK Basımevi, Ankara, 1973, s. Önsöz, 99-100, 120; "Prof. Afet İnan...", **Zafer**, 20 Ocak 1973, s.1.

¹⁸⁰³ A. Afetinan, **Cumhuriyetin 50. Yılı İçin Köylerimiz**, TTK Basımevi, Ankara, 1978, s.74-75.

¹⁸⁰⁴ Avni Altıner, agm., s.3-5.

- 50. sanat yılını kutlayan sanatçıların Cumhuriyetin 50. Yılında bir araya getirilmesi,¹⁸⁰⁵
- Kutlamalar için ayrılan harcamalar planlanırken kimsesiz çocukların da düşünülmesi,¹⁸⁰⁶
- emekli, malul, dul ve yetimlere ikramiye verilmesi,¹⁸⁰⁷
- Belediyelerin kendi imkânları ile kutlamalarda etkin olması, kitap, broşür gibi materyaller hazırlamaları,¹⁸⁰⁸
- Bu yıldan başlayarak Cumhuriyet ödülleri ve Atatürk bursları verilmeye başlanması,¹⁸⁰⁹
- Üniversitelerden din adamlarına kadar herkesin çaba göstererek toplumda bir kader birliği anlayışının sağlanması,¹⁸¹⁰
- Türkiye dışında yapılacak kutlamalar için ayrıntılı program yapılması, geçmiş yıllarda yapılan defile ve sergi gibi etkinliklerin isimlerine ‘50. Yıl’ şeklinde ekleme yapmak gibi bir mantık yürütülmemesi,¹⁸¹¹
- Devlet kurumlarının kutlama hazırlıklarını koordinasyon içinde yapması, gereksiz uygulamalar yapılmaması,¹⁸¹²
- Tanınmış yazarların yanında “*şöhretten kaçmış kıymetlerin*” eserlerinin bulunduğu kitap çıkarılması,¹⁸¹³
- PTT Genel Müdürlüğü’nün pulculuk ile ilgili daha ciddi çalışması,¹⁸¹⁴
- Çiftçilerin borçlarının affedilmesi,¹⁸¹⁵ köy sorunlarının çözülmesi,¹⁸¹⁶ köylerdeki elektrik şebekesinin yaygınlaştırılması,¹⁸¹⁷

---

¹⁸⁰⁵ Nezihe Araz, “7 Tepeden Bir Büyük Sanatçı Hoca”, **Türk Tiyatrosu**, Şehir Tiyatroları Yay., byy, ty, s.5.

¹⁸⁰⁶ **Çocuk ve Yuva**, C: XXI, sa:10-210, Ekim 1973, s.1.

¹⁸⁰⁷ “Cumhuriyetin 50. Yılında...”, **Çorum** (Çorum), 21 Mayıs 1973, s.2.

¹⁸⁰⁸ **Aynı yer**, s.85.

¹⁸⁰⁹ Tanyeli, agm., **Yeni Ufuklar**, C:21, sa:242, Kasım 1973, s.53-59.

¹⁸¹⁰ Tümay, agm., s.2.

¹⁸¹¹ “50. Yıl İçin Tanıtma...”, **Devrim** (Erzurum), 26 Mayıs 1973, s.1.

¹⁸¹² Akbal, “Ellinci Yıl”, **Cumhuriyet**, 21 Nisan 1973, s.2.

¹⁸¹³ “Edebileşecek En Büyük Hizmet”, **Türk Basın Birliği**, sa:71-72, Ekim-Kasım 1973, s.23.

¹⁸¹⁴ **MMTD**, D:3, C:31, T:4, B:30, 28.12.1972, s.218-219.

¹⁸¹⁵ **MMTD**, D:4, C:3, T:1, B:68, 18.04.1974, s.201.

¹⁸¹⁶ “Cumalı Köyü Halkından...”, **Devrim** (Muğla), 14 Mayıs 1973, s.2.

¹⁸¹⁷ “Çimencik Köyü Elektriğe...”, **Özgür Ereğli** (Konya), 11 Ekim 1973, s.1.

-Orman memurlarının,¹⁸¹⁸ öğretmenlerin,¹⁸¹⁹ PTT memurlarının,¹⁸²⁰ esnaf ve sanatkarların¹⁸²¹ sorunlarının çözülmesi, 60 yaşını dolduran esnafın emekli edilmesi,¹⁸²² mevcut imam ve hatiplere memurluk statüsü verilmesi,¹⁸²³ Orman ve dağ köylerinin ihya edilmesi,¹⁸²⁴

-Tüm şehirlerin Binbir Gece Masallarında olduğu gibi süslenmesi¹⁸²⁵ fikirleri ortaya konulmuştur.

Bu beklentilerin yanında kutlama için izlenmesi gereken bazı yöntemler de tavsiye edilmiştir.

10. Yıl Kutlamalarını planlayan alt komisyon üyelerinden Şevket Süreyya Aydemir kutlamaların 3 esasa dayanması gerektiğine dikkat çekmiştir:

“1. Nereden ve hangi tarihten şartların içinden gelindi? – Hadise neydi ve hangi şartlar içinde oluştu?; 2. Millî hayatta nasıl bir merhale teşkil eder ve mihver önemde manası nedir? 3. Hangi yeni yolun veya nizamın başlangıcıydı? Gelecek için sloganları neydi?”

Bu esasların her seviyede yapılacak programda herkese hitap edecek şekilde üzerinde durulması gerektiğini, başkent ve büyük şehirlerde düzenlenecek askerî geçit törenlerini büyük halk kitlelerinin izleyemeyeceğini, kapalı salonlardaki konuşmaların ise herkese hitap etmeyeceğinden, mesajların herkese ulaşabilmesi için *“... eskiyi anlatan, hadisenin manasını açığa vuran ve gelecek için kalıcı manalar taşıyıp yönler tayin eden nitelikte...”*¹⁸²⁶ sloganların tespit edilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Kutlama yöntemi teklif eden diğer bir kişi de tabii senatör ve Halkevleri Gn. Bşk. Kadri Kaplan’dır. Kaplan, fikir çalışmaları, tanıtma ve propaganda başlığı altında dünyaca ünlü yabancı ve Türk sanatçıların seferber edilerek eserler vermelerinin sağlanmasını, kültür

¹⁸¹⁸ “Cumhuriyetin 50’inci Yılı Kutlarken”, **Defne**, Yıl:2, sa:18-19, Ekim-Kasım 1973 (Özel Sayı), s.1.

¹⁸¹⁹ “50. Yılda İlkokul...”, **Elâzığ** (Elâzığ), 1 Kasım 1973, s.1; Ceyhun Savaşan, “Cumhuriyetin 50 Yılı ve Öğretmen”, **Türk Basın Birliği**, sa:71-72, Ekim-Kasım 1973, s.7; Savaşan, “50. Yılda Öğretmen”, **Pos-Tel**, C:15, sa:10, Ekim 1973, s.30; “50. Yılda İlkokul...”, **Tokat** (Tokat), 31 Ekim 1973, s.1.

¹⁸²⁰ Edip Sezgin, “Cumhuriyetimizin 50. Yılında”, **Pos-Tel**, C:15, sa:10, Ekim 1973, s.3; Nedim Özen, “Gidiş Nereye”, **Aynı yer**, s.21.

¹⁸²¹ Ali Akyol, “Tüm Esnaf ve Sanatkarlar...”, **Munzur** (Tunceli), 3 Kasım 1973, s.1.

¹⁸²² “60 Yaşındaki Esnafın...”, **Akşam**, 16 Mayıs 1973, s.1.

¹⁸²³ **MMTD**, D:3, C:34, T:4, B:62, 19.02.1973, s.337.

¹⁸²⁴ **MMTD**, D:3, C:31, T:4, B:32, 03.01.1973, s.385.

¹⁸²⁵ “Cumhuriyetin 50. Yılı...”, **Çankırı** (Çankırı), 26 Ekim 1973, s.1.

¹⁸²⁶ “Cumhuriyetimizin 50. Yılı...”, **Cumhuriyet**, 10 Haziran 1972, s.1,7.

kervanları düzenlenmesini, kutlamaların 29 Ekim-17 Kasım arasında yapılmasını ve Atatürk'ün anılmasıyla bütünleşmesini, Cumhuriyet ve Atatürk konulu bir eğitim programı yapılmasını ve bu tarih aralığında yoğun şekilde okullarda uygulanarak sonunda başarı sınavı yapılmasını ve Dünya Gençliği Kültür Festivali düzenlenmesini tavsiye etmiştir. Örnek olma çalışmaları kapsamında ise insan hakları açısından 27 Mayıs Anayasası'nın uygulanması ve toplum barışını sağlamış bir Türkiye görüntüsü çizilmesi, gençliğe spor olarak paraşüt ve planör eğitimi verilmesi, ana yollar üzerindeki çeşmelerin Devlet Su İşleri tarafından Atatürk'ün ruhuna ithaf edilmesi, eski Ankara Halkevinin yeniden düzenlenmesi ve tekrar Halkevlerine verilmesi, tamamen Türk buluşu ve emeği olan birer otomobil, kamyon, traktör ve uçak prototipleri oluşturulması ve bunlara Atatürk'ün sevdiği isimler verilmesi, bir Atatürk Vakfı kurulması ve hiçbir geliri olmayan çocukların bu vakıf aracılığıyla okutulmasını da önermiştir. Şenlik programında ise en ücra köşelere kadar her yerde konferans, geçit töreni, spor gösterisi ve kültür şenlikleri düzenlenmesi, izleri hemen kaybolacak çabalardan kaçınılarak uzun süre etkisini sürdürecektir propaganda ve tanıtma işlerine önem verilmesini tavsiye etmiştir.¹⁸²⁷

Kutlama atmosferine aykırı beklentiler de bu dönemde dikkat çekmiştir. Daha çok Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik ve altyapı sorunlarına dayandırılan bu beklentilere göre 50. Yıl Kutlamalarının yapılmaması, bunun yerine daha farklı alanlarda yatırımlar yapılması gerektiği savunulmuştur. Kutlamalar yerine özeleştirilme yapılması, törenlerin sonraki yıllara bırakılması, hayalperest uygulamalar yerine mevcut maddi kaynağın Türkiye'yi kurtarabilecek alanlara¹⁸²⁸ veya köylünün sorunlarına aktarılması,¹⁸²⁹ kutlama yapmanın hak edilmediğinden yola çıkılarak kaynağın sanayi alanına yönlendirilmesi¹⁸³⁰ ve kutlamanın israftan başka bir şey olmadığı savunulmuştur.¹⁸³¹ Böylece yurt gerçeklerine uygun davranılarak köylere okul, işsizlere iş ve fikir devrimine,¹⁸³² bilim ve araştırma kurumlarına,¹⁸³³ yerelde İstanbul'da yapılacak masrafların İETT (İstanbul Elektrik Tramvay

¹⁸²⁷ "Cumhuriyetimizin 50. Yılı...", **Cumhuriyet**, 17 Haziran 1972, s.1,7.

¹⁸²⁸ Yaman Akbayar (Okuyucu), "Gereksiz Bir Kutlama", **Cumhuriyet**, 4 Ekim 1973, s.2.

¹⁸²⁹ **MMTD**, D:3, C:34, T:4, B:54, 09.02.1973, s.389.

¹⁸³⁰ "Cumhuriyetin 50nci Yılı İçin...", **Bingöl** (Bingöl), 30 Ocak 1973, s.2.

¹⁸³¹ Ayhan Akçağı, "50. Yılda", **Emel** (Kayseri), 23 Ekim 1973, s.1.

¹⁸³² "50. Yılı Nasıl...", **Cumhuriyet**, 12 Temmuz 1972, s.2.

¹⁸³³ **MMTD**, D:3, C:27, T:3, B:148, 19.10.1972, s.573.

ve Tünel İşletmeleri) kapasitesinin artırılmasına, ucuzluk marketleri kurulmasına ve okul yapılmasına¹⁸³⁴ aktarılması talep edilmiştir. Kutlamalarda aydınlatmaya çok önem verilmesine rağmen, elektriğin tasarruf edilmesi yönünde yapılan duyurular da eleştirilmiş, bunun bir çelişki olduğu,¹⁸³⁵ mevcut şartlarda dahi elektrik sıkıntısı yaşandığı, bu durumun bayramın coşkusunu etkileyeceği dile getirilmiştir.¹⁸³⁶ Çıkarılan yayınların yayıncılık alanında önemli bir atılım yaratmasına karşılık gereksiz yapılan çalışmanın israf olarak görülmesi gerektiği belirtilmiştir.¹⁸³⁷ Türk-İş, her ne kadar törenlerin yapılmasına karşı çıkmasa da bağlı olduğu sendikalardan bölgelerinde yapılan törenlere katılmalarını ve kutlamalarda lüks harcamalar yapılmamasını isteyerek mevcut ekonomik şartlara göre davranılmasını istemiştir.¹⁸³⁸

Cumhuriyetin 50. Yılı'nın içerisinde Cumhurbaşkanlığı Seçimi, 1973 Genel Seçimleri ve Mahallî İdareler Seçimlerinden, özellikle Cumhurbaşkanlığı ve Genel Seçimlerin bu yıla denk gelmesi, 12 Mart Muhtırası döneminin sorunlarının dile getirilmesi, dönemin kapanışının temsil edilmesi ve Türk demokrasisinin yeniden tesisi yolunda bir merhale olarak görülmüştür. Cumhurbaşkanlığı Seçimi ile ilgili TBMM'de yapılan görüşmelerde Demokratik Parti Mv. Hasan Korkmazcan yarım yüzyıl önce Cumhuriyeti ilan eden TBMM'nin hukuk dışı zorlamalarla cumhurbaşkanını seçemeyeceğini, Türklerin 50. Yıl törenlerinde seçilmiş bir cumhurbaşkanı değil cülusla getirilen bir cumhurbaşkanını selamlamalarının istenmekte olduğunu,¹⁸³⁹ Adalet Partisi Mv. Ertuğrul Mat ise seçimde TBMM'nin üzerinde tesir edilmemesinin 50. Yıla dünya gözünde hür olarak girildiğinin ispatı niteliğinde olacağını belirtmiştir.¹⁸⁴⁰

Genel Seçimlerle ilgili ise hükûmetin 50. Yılda kurulamamasına rağmen,¹⁸⁴¹ seçimler yoluyla demokrasinin benimsenmesinin önemli olduğunun ispat edildiği,¹⁸⁴² seçimlerle

¹⁸³⁴ İnanç, agm., s.3.

¹⁸³⁵ "Işıklandırma Yapılacak Mı?", **Karadeniz** (Kastamonu), 20 Ekim 1973, s.1.

¹⁸³⁶ Çetin Emeç, "Ellinci Yıl Armağanı", **Hayat**, sa:44 (1. Özel Sayı), 25 Ekim 1973, s.5.

¹⁸³⁷ **MMTD**, D:3, C:32, T:4, B:39, 02.01.1973, s.203.

¹⁸³⁸ "Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Törenlerle Kutlandı", **Madenci**, Yıl:4, sa:43, Ekim 1973, s.1.

¹⁸³⁹ **MMTD**, D:4, C:36, T:4, B:80, 22.03.1973, s.323-324.

¹⁸⁴⁰ **MMTD**, D:3, C:34, T:4, B:61, 18.02.1973, s.187.

¹⁸⁴¹ Nadir Nadi, "50. Yıl Eşiğinde...", **Cumhuriyet**, 28 Ekim 1973, s.1.

¹⁸⁴² H. Veldet Velidedeoğlu, "Tarihe Tanık Olmak", **Cumhuriyet**, 28 Ekim 1973, s.2.

kutlamaların aynı döneme denk gelmesinin anlamlı bir tesadüf olduğu, bu iki olayın çalışmalarının iç içe olmasının ve birbirlerini etkilemesinin doğal olacağı belirtilmiştir. Bu birlikteliğin dünyaya iyi bir mesaj olduğu, Cumhuriyeti yaşatmak için seçim sandıklarından farklı bir yöntemin olmaması gerektiği,¹⁸⁴³ seçimlerin Cumhuriyetin 50. Yılı'nın kilometre taşı olacağı,¹⁸⁴⁴ dünyaya verilen bu mesajın önemli şekilde değerlendirilmesi gerektiği savunularak,¹⁸⁴⁵ bu yılın Türk tarihinde önemli bir sayfa olacağı vurgulanmıştır.¹⁸⁴⁶ Seçimlerde demokratik rejimin yaşaması için oy vermeye davet edilen¹⁸⁴⁷ “50. Yılın seçmeninin” de önemli kişiler olduğu, bir yandan geçmişin muhasebesini yaparken, diğer yandan da geleceğine ışık tutacak yöneticilerini seçeceği, bu yüzden sorumluluğunun büyük olduğu,¹⁸⁴⁸ 1960’tan itibaren yaşanan Devrimci Anayasa ve yerleşik düzen arasındaki tercihi ortaya koyacağı¹⁸⁴⁹ yorumları da yapılmıştır. Cumhuriyetin beceriksiz yöneticiler yüzünden geri kaldığı; fakat bu seçimlerde seçilecek becerikli kişilerle 50. Yılın daha mutlu kutlanacağı da belirtilmiştir.¹⁸⁵⁰

Bu umut aşıl原因 yorumların yanında siyasetçiler eleştirilerek siyasi partilerin seçim atmosferi bahanesiyle 50. Yıl ile ilgili hiçbir faaliyette bulunmadığı vurgulanmıştır.¹⁸⁵¹ Turhan Feyzioğlu’nun;

*“Cumhuriyetin 50. yılına TBMM ile gireceğiz. Ne faşist dikta, ne de bir politbüro diktasını kabul etmeyeceğiz. TBMM’nin yerine başka organ düşünmeyeceğiz. Yalnız 50. yıla değil Türk Milleti 100. yıla da 500. yıla da bu meclise sövenler ne derse desin TBMM ile gireceğiz.”*¹⁸⁵²

¹⁸⁴³ Faruk Ergünsoy, “50. Yılın Seçmeni”, **Öz Erzincan** (Erzincan), 15 Ağustos 1973, s.3; Haluk Cansın, “Önemli Günler Arifesinde”, **BMC Dünyası**, sa:25, Eylül 1973, s. İç Kapak.

¹⁸⁴⁴ “Süleyman Demirel İkinci Elli Yılı...”, **Vatan**, 29 Eylül 1973, s.1.

¹⁸⁴⁵ “Ayın Yorumu”, **Bayrak**, Yıl:20, sa:29, Kasım 1973, s.2; Karatay, agm., s.3-7.

¹⁸⁴⁶ “Bizden Size”, **Tutum**, Yıl:7, sa:345, ty, s.1.

¹⁸⁴⁷ Karatay, “Davet”, **Bayrak**, Yıl:20, sa:28, Ekim 1973, s.3-4.

¹⁸⁴⁸ Faruk Ergünsoy, “50. Yılın Seçmeni”, **Cumhuriyet**, 28 Temmuz 1973, s.2.

¹⁸⁴⁹ Ergünsoy, “50.Yılın Seçmeni”, **Cumhuriyet**, 16 Ağustos 1973, s.1.

¹⁸⁵⁰ Aytekin Aydemir, “50.Yıl Dönümünü Kutlamaya...”, **Yeni İstikbal** (Kırklareli), 22 Eylül 1973, s.1.

¹⁸⁵¹ Mustafa Tezcan, “50. Yıl Savaşı”, **Dumlupınar** (Kütahya), 8 Ekim 1973, s.1.

¹⁸⁵² **MMTD**, D:3, C:29, T:4, B:7, 20.11.1972, s.117.

sözlerinin ise 12 Mart Dönemi atmosferinin 50. Yıl ile bağlantı kurularak nasıl yansıtıldığının önemli bir örneği olarak dikkat çekmiştir. Ordunun siyasete müdahalesinin eleştirildiği de görülmüş ve 1961 Anayasası için ihtilal yapıldığı; fakat gerekli reformların yapılmadığı, bunun üzerine “12 Mart’ın sert tokatı” ile reform yapıldığı ve dünya kamuoyu önünde zor duruma düşüldüğü, ordunun siyasetçilerin haysiyetiyle oynadığı belirtilerek halkın seçimlere katılması gerektiği vurgulanmıştır.¹⁸⁵³ İşadamı Sakıp Sabancı ise;

“Cumhuriyetimizin 50. Yılına yüz akı ile ve düz bir yola çıkmış olarak koşuyoruz. Asırların biriktirdiği kinlerin, beslediği menfur emeller, kardeşi kardeşe vurdurmaya, göz bebeğimiz ordumuzu millî iradenin ve Türklük haysiyetinin sembolü yüce meclislerle karşı karşıya getirme, ulusumuzu ve vatanımızı bölme taktik ve çabaları bir defa daha iflas etti”

diyerek konuya benzer şekilde yaklaşım sergilemiştir.¹⁸⁵⁴

50. Yılın başışlayıcılığı,¹⁸⁵⁵ kutsiyeti¹⁸⁵⁶ ve atıfeti,¹⁸⁵⁷ millî bir barış atmosferi oluşturulması,¹⁸⁵⁸ sosyal huzur ve barışın gerçekleşmesi,¹⁸⁵⁹ milletçe sevinç duyulması, devlet ve milletin kaynaşması, bu açıdan yaşanan sorunların unutulması,¹⁸⁶⁰ devletin güçlü olduğunun gösterilmesi,¹⁸⁶¹ insani atıfet olarak¹⁸⁶² geleceğe daha sağlıklı bakılabilmesi¹⁸⁶³ amacıyla düşünce suçlarını da içeren geniş kapsamlı bir af kanunu çıkarılmasının¹⁸⁶⁴ gerek kutlama haftası öncesinde gerekse sonrasında gündemi meşgul eden başat konulardan biri olmuştur. Kanunla ilgili tartışmaların en önemli noktası siyasi suçluların af kapsamına alınıp alınmayacağı olmuştur. CHP ve daha sonra hükûmet ortağı olan MSP ile bazı barolar düşünce suçlularının af kapsamına alınması gerektiğini savunurken¹⁸⁶⁵ diğer siyasi partiler

¹⁸⁵³ Taccettin Değer, “50. Yıl ve Seçim”, **Türkyolu** (Kocaeli), 15 Temmuz 1973, s.1.

¹⁸⁵⁴ “Sabancı: 50. Yıla...”, **Zafer**, 25 Nisan 1973, s.1.

¹⁸⁵⁵ Aysev, “Söz Şimdi Sizindir”, **Barış**, 27 Ekim 1973, s.1.

¹⁸⁵⁶ **MMTD**, D:3, C:34, T:4, B:63, 20.02.1973, s.418-428.

¹⁸⁵⁷ **MMTD**, D:3, C:32, T:4, B:42, 24.01.1973, s.322.

¹⁸⁵⁸ “Türkeş Anarşistler Hariç...”, **Bugün**, 14 Haziran 1973, s.1.

¹⁸⁵⁹ “Af Kanununun Reddi...”, **Vatan**, 20 Haziran 1973, s.1.

¹⁸⁶⁰ **CSTD**, C:14, T:13, B:50, 26.04.1973, s.298-411.

¹⁸⁶¹ Altan Öymen, “Onuncu Yılların Beşincisi”, **Cumhuriyet**, 20 Nisan 1973, s.2.

¹⁸⁶² “Timisi: 50. Yılda Genel...”, **Cumhuriyet**, 28 Nisan 1973, s.1.

¹⁸⁶³ Necdet Uğur, “Af Hepimiz İçin”, **Cumhuriyet**, 3 Temmuz 1973, s.2.

¹⁸⁶⁴ “Cumhuriyetimizin 50. Yılı...”, **Cumhuriyet**, 7 Haziran 1972, s.1,7.

¹⁸⁶⁵ Aysev, “Genel Af”, **Barış**, 20 Nisan 1973, s.1,7; “Toplumumuz Af İstiyor”, **Barış**, 5 Kasım 1973, s.1; Halit Çelenk, “Siyasi Suçlar ve...”, **Cumhuriyet**, 20 Ekim 1973, s.2; “Toplumumuz Af İstiyor”, **Barış**, 5 Kasım 1973, s.1; Aysev, “Söz Şimdi Sizindir”, **Barış**, 27 Ekim 1973, s.1.

ve bazı barolar ise başta CHP olmak üzere ve MSP'yi 50. Yılı alet ederek komünist ve anarşistleri af kapsamına almak istemekle suçlamışlar ve bu kişilerin af kapsamına alınmasına şiddetle karşı çıkmışlardır.¹⁸⁶⁶

Buna karşın CHP ve MSP ile bu partileri destekler durumda olan basında yapılan açıklamalarda, düşünce özgürlüğünden yana olduklarını ve şiddet eylemlerine katılmayan kişilerin affedilmesi tezini savunmuşlardır.¹⁸⁶⁷ Af kanununun mümkün olduğunca 50. Yıl dolayısıyla millî bir barış havası yakalanması, geçmiş acıların unutulması, devletin affediciliğinin gösterilmesi için geniş kapsamlı tutulması istenmiştir. Millî birliği bozucu nitelikte olmaması ve toplumsal barışı sağlaması gerektiği¹⁸⁶⁸ beklentilerinin temelinde ise Cumhuriyetin 10. Yılı Kutlamaları kapsamında çıkarılan af kanununun örnek teşkil ettiği söylenebilir. Atatürk'e suikast girişiminde bulunanların dahi affedildiği,¹⁸⁶⁹ 50. Yılda devletin 10. Yıldan daha güçlü olduğundan kendine daha fazla güvenmesi gerektiği ve bu kişilerin affedilmesinden dolayı devletin yıkılmayacağı belirtilmiştir.¹⁸⁷⁰ Ayrıca siyasi

¹⁸⁶⁶ **MMTD**, D:4, C:2, T:1, B:61, 03.04.1974, s.558-559; Görünmeyen Adam, "Af mı Laf mı?", **Burdurun Sesi** (Burdur), 13 Ağustos 1973, s.1; "CHP Genel Af...", **Haber** (Bursa), 22 Haziran 1973, s.1; "Demirel 50. Yılda...", **Haber** (Bursa), 26 Ekim 1973, s.1; M.F.F. , "Genel Af Mutlaka Çıkacaktır", **Hâkimiyet** (İçel), 21 Eylül 1973, s.1; "Gazetimizi Ziyaret Etti", **Özgür Ereğli** (Konya), 9 Ekim 1973, s.1; "50. Yıl Affi", **Dumlupınar** (Kütahya), 2 Haziran 1973, s.2; "Feyzioğlu: Affin Ölçüsü...", **Barış**, 7 Mayıs 1973, s.1; "CHP'nin Gücü Varsa...", **Haber**, 1 Mayıs 1973, s.1; "Devlet Bütünlüğünü Yok...", **Devrim** (Manisa), 8 Kasım 1973, s.1; "Türkes 50. Yılda...", **Vatan**, 14 Haziran 1973, s.1; **MMTD**, D:4, C:3, T:1, B:71, 07.05.1974, s.369-370; **MMTD**, D:4, C:3, T:1, B:64, 10.04.1974, s.112; **MMTD**, D:4, C:3, T:1, B:64, 10.04.1974, s.118; **MMTD**, D:4, C:2, T:1, B:58, 28.03.1974, s.356; **MMTD**, D:4, C:36, T:4, B:98, 24.04.1974, s.706; **CSTD**, C:14, T:13, B:49, 25.04.1974, s.225-293; "Feyzioğlu: Affin Ölçüsü...", **Barış**, 7 Mayıs 1973, s.1; **MMTD**, D:4, C:1, T:1, B:36, 14.02.1974, s.416; **MMTD**, D:3, C:39, T:4, B:128, 18.06.1973, s.87.

¹⁸⁶⁷ "Genel Affin Esasları...", **Hürriyet**, 19 Nisan 1973, s.1; "Ecevit: Siyasi Amaçlı...", **Tercüman**, 24 Ekim 1973, s.1; **CSTD**, C:14 T:13, B:44, 24.04.1974, s.172-216; Hıfzı Topuz, "Af ve Hoşgörü", **Cumhuriyet**, 20 Kasım 1973, s.2; "Ecevit: Genel Af...", **Tokat** (Tokat), 25 Ekim 1973, s.1; Aysev, "Genel Af", **Barış**, 20 Nisan 1973, s.1,7; Selçuk, "50. Yılda", **Cumhuriyet**, 17 Temmuz 1973, s.2, Osman Nuri Türel, "Af Meselesi", **Şark Telgraf** (Muş), 9 Mayıs 1973, s.1.

¹⁸⁶⁸ "Cumhuriyet Döneminde 5 Genel...", **Mücadele** (Diyarbakır), 5 Nisan 1973, s.1; "50. Yılda Bütün ...", **Barış**, 26 Ekim 1973, s.1; Aysev, "Söz Şimdi Sizindir", **Barış**, 27 Ekim 1973, s.1; "Türkes Anarşistler Hariç...", **Bugün**, 14 Haziran 1973, s.1; "50. Yılda Geniş Kapsamlı...", **Haber**, 26 Ekim 1973, s.1; "Hükümet Çıkaracağı Genel...", **Haber**, 6 Kasım 1973, s.1; Fuat Türkay, "Genel Af Üzerine...", **Vatan**, 11 Mayıs 1973, s.2; Niyazi Acun, "Af Gereklidir", **Zafer**, 9 Mayıs 1973, s.2; Orhan Apaydın, "Genel Af Cumhuriyet...", **Cumhuriyet**, 19 Ekim 1973, s.1,7; **MMTD**, D:3, C:34, T:4, B:63, 20.02.1973, s.418-428; Öymen, agm., **Cumhuriyet**, 20 Nisan 1973, s.2.

¹⁸⁶⁹ "Genel Affin Çıkarılması...", **Mücadele** (Diyarbakır), 7 Haziran 1973, s.1; "Af Konusu", **Halkın Sesi** (Samsun), 17 Nisan 1973, s.3; "10. Yıl Affi...", **Cumhuriyet**, 30 Nisan 1973, s.1; **MMTD**, D:4, C:36, T:4, B:98, 24.04.1974, s.719.

¹⁸⁷⁰ Selçuk, "Yasalardan Kaldırılmalı", **Cumhuriyet**, 26 Ekim 1973, s.2; **MMTD**, D:4, C:2, T:1, B:61, 03.04.1974, s.564.

tutuklamalar nedeniyle Türkiye'nin uluslararası kamuoyu önünde zor durumda kaldığı fikri¹⁸⁷¹ de dayanak noktası olarak gösterilmiştir. Af kanununun savunulması ile ilgili diğer beklentiler ise konunun siyasi istismar için kullanılmaması gerektiği,¹⁸⁷² cezaevlerinin fiziki durumlarının iyi olmadığı¹⁸⁷³ ve kapasitenin üzerinde kişi bulunduğu¹⁸⁷⁴ yönünde olmuştur. Siyasi çevreler, basın ve af kapsamına giren kişilerin beklentileri affın bir an önce ve özellikle bayramdan önce mutlaka çıkarılması yönünde olmuş,¹⁸⁷⁵ bunun sağlanamaması ise affın anlamını yitirdiği yaklaşımıyla eleştirilere neden olmuştur.¹⁸⁷⁶

Affın kapsadığı tarihin 29 Ekim 1973 öncesi suçlar yerine¹⁸⁷⁷ hükûmetin kuruluş gününe kadar olan suçları kapsamaması eleştirilmiştir;¹⁸⁷⁸ bu uygulamayı CHP ve MSP demokratik döneme yeniden geçiş açısından önemli bir tarih olarak gördüklerinden dolayı yaptıkları yönünde savunmuşlardır.¹⁸⁷⁹ Af kanunu kapsamında ormanlara karşı işlenen suçlar¹⁸⁸⁰ ile AP'nin imar affı teklifinin gündeme getirilmesi siyasi istismar konusu olduğu yönünde eleştirilmiştir.¹⁸⁸¹

Ekonomik, sosyal, eğitim ve sanat alanlarında da çeşitli beklentiler dile getirilmiştir. Buna göre ekonomide planlı dönemin önemine vurgu yapılarak 50. Yılda devletçiliğin yeniden

¹⁸⁷¹ “Cumhuriyetin 50. Yılına Doğru...”, **Güney Postası** (Gaziantep), 9 Ağustos 1973, s.2; Kemal, “Genel Af”, **Barış**, 12 Ekim 1973, s.2.

¹⁸⁷² Nadi, “Böyle Af Olmaz”, **Cumhuriyet**, 19 Eylül 1973, s.1; “İzmir Savcısı: Af...”, **Barış**, 10 Mayıs 1973, s.1; “Af Konusunda...”, **Cumhuriyet**, 19 Nisan 1973, s.1,7; “CHP Af Teklifine...”, **Bugün**, 21 Haziran 1973, s.1; “Af Kanununun Partilerin...”, **Haber**, 10 Mayıs 1973, s.1; Nadi, “Af Üstüne”, **Cumhuriyet**, 2 Mayıs 1973, s.1; M. İskender Özturanlı, “Af ve Politika”, **Cumhuriyet**, 11 Mayıs 1973, s.2; “Korutürk ve Avcımın...”, **Cumhuriyet**, 26 Haziran 1973, s.1; “CHP'nin Gücü Varsa...”, **Haber**, 1 Mayıs 1973, s.1; Levend Esmer, “Aklınıza Atatürk'ü Getiriniz”, **TBMM Haberleri**, Yıl:1, sa:1, Haziran 1974 (Özel Sayı), s.7.

¹⁸⁷³ “50'inci Yılda Genel Af...”, **Hamle** (Giresun), 11 Ocak 1973, s.1; Fikri Garan, “Af”, **Mücadele** (Diyarbakır), 24 Ekim 1973, s.1; “50. Yıl Affı”, **Cumhuriyet**, 15 Nisan 1973, s.1,7.

¹⁸⁷⁴ “Altmış Bin Aile...”, **Bugün** (Kars), 14 Kasım 1973, s.1.

¹⁸⁷⁵ “Mahkûmlar Ecevit'e...”, **Mücadele** (Diyarbakır), 23 Ekim 1973, s.1; Nüzhet Baba, “Af Konusu”, **Emel** (Kayseri), 22 Haziran 1973, s.3; “Genel Affın Çıkması...”, **Akşam**, 21 Ekim 1973, s.1; “CHP'nin Af Teklifi...”, **Barış**, 27 Mayıs 1973, s.1; Ecvet Güresin, “Gereksiz Tartışmalar”, **Hürriyet**, 25 Temmuz 1973, s.8; **MMTD**, D:3, C:32, T:4, B:42, 24.01.1973, s.322; “Af Konusundaki Huzursuzluğun...”, **Cumhuriyet**, 23 Haziran 1973, s.1; “Ecevit Af Çıkmadan...”, **Cumhuriyet**, 5 Temmuz 1973, s.1; Velidedeoğlu, “Af ve Seçim”, **Cumhuriyet**, 29 Temmuz 1973, s.2.

¹⁸⁷⁶ Akbal, “Umut Çiçeği Olmalı”, **Barış**, 6 Kasım 1973, s.1; “50. Yılda Af...”, **Barış**, 4 Aralık 1973, s.1; “Af Kanununun Reddi...”, **Vatan**, 20 Haziran 1973, s.1; **MMTD**, D:3, C:29, T:4, B:128, 18.06.1973, s.81.

¹⁸⁷⁷ **MMTD**, D:3, C:31, T:4, B:36, 09.01.1973, s.642.

¹⁸⁷⁸ **MMTD**, D:4, C:2, T:1, B:59, 28.03.1974, s.463; **MMTD**, D:4, C:3, T:1, B:71, 07.05.1974, s.359-360.

¹⁸⁷⁹ **MMTD**, D:4, C:3, T:1, B:71, 07.05.1974, s.364-365.

¹⁸⁸⁰ Şükrü Abbasoğlu, “Basına Verdiğimiz Demeç”, **Orman Mühendisliği**, Yıl:12, sa:11, Kasım 1973, s.52.

¹⁸⁸¹ “Cumhuriyetim 50 Yılında İmar...”, **Siirt Sesi** (Siirt), 11 Ocak 1973, s.1.

gözden geçirilmesi, devletin yalnızca stratejik alanlarda ekonomik girişimlerde bulunması gerektiği savunulmuş,¹⁸⁸² Bor Maden İşletmelerinin millileştirilmesi gerektiği¹⁸⁸³ ve sigortacılık alanındaki firma sayısının artırılmasının önemli olduğu dile getirilmiştir.¹⁸⁸⁴ Cumhuriyetin bu anlamlı yıl dönümünün aynı zamanda Cumhuriyet şehitlerini anma günü olarak da görülmesi gerektiği ifade edilmiştir.¹⁸⁸⁵ Ayrıca gençlerin 50. Yılda kötü alışkanlıklardan korunması için spor alışkanlığı kazandırılması,¹⁸⁸⁶ tiyatro oyunlarının belirlenmesinde yerli yazar kıstasının sanatsal değer taşımalarını da engelleyecek seviyede abartılı olmaması¹⁸⁸⁷ ve 29 Ekim 1973'e kadar çok sayıda kişiye okuma yazma öğretilmesi gerektiği de beklentiler arasındadır.¹⁸⁸⁸

Kutlamalara yüklenen amaçlardan devletin ortaya koydukları ile TBMM'de görüşülenlerin ve kanunun amacının benzer çizgide olduğu; ancak basında tartışılanların diğer ikisinden önemli ölçüde ayrıştığı görülmüştür. Kurulun açıkladığı ve TBMM'de tartışılan amaçlar içerisinde devletin kuruluşunun, kurucu liderin bu kuruluştaki rolünün, rejimin ve kurucu değerlerin içte ve dışta tanıtılması, Atatürkçülüğün yeniden yorumlanması ve bu yolla aşırı siyasi akımlara karşı konulması, rejimin İslam dini ile uyumlu olduğu, ordunun koruyucu ve kollayıcılığının anlatılması ile birlik ve beraberlik anlayışının vurgulanması öne çıkmış, fakat basında Atatürkçülüğün yeniden yorumlanması ve aşırı siyasi akımlara karşı konulması gibi benzerlikler belirmiştir. Diğer yandan özellikle 12 Mart Dönemi uygulamalarının yarattığı atmosfer nedeniyle demokratik rejimin, parlamenter sistemin ve millî egemenliğin vazgeçilmezliği ve bunlara güven duyulması, devletle halkın bütünleşmesi, Anadolu'da kalıcılık mesajlarının verilmesi gibi amaçlar yüklenmesi dikkat çekmiştir. Kutlamaların bu

¹⁸⁸² Döndü Sağlam, "Cumhuriyetimizin Ellinci Yılında Devletçilik", **Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi**, sa:6 (Özel Sayı), s.41-66.

¹⁸⁸³ "Bor Madenleri Devletleştirilmeli", **Cumhuriyet**, 1 Eylül 1973, s.1.

¹⁸⁸⁴ Aslan Tufan Yazman, "50. Yılda Durum", **Sigorta Dünyası**, Yıl:14, sa:166-167, Ekim-Kasım-Aralık 1973 (Özel Sayı), s.5.

¹⁸⁸⁵ Baki Karatepe, "Cumhuriyetimizin 50'inci Yılında (Cumhuriyet Şehitlerine)", **Ortak**, Yıl:2, sa:13, Ekim 1973, s.22.

¹⁸⁸⁶ "Cumhuriyetimizin 50. Yılı Nedeniyle...", **Balıkesir Ekspres** (Balıkesir), 26 Ekim 1973, s.2.

¹⁸⁸⁷ "Ellinci Yıl Programı", **Durum**, Yıl:9, sa:425-426, 7-14 Ekim 1973, s.35.

¹⁸⁸⁸ Nasuhioğlu, agm., **Mücadele** (Diyarbakır), 20 Nisan 1973, s.1.

hâliyle 12 Mart Döneminin olumsuzluklarının ortadan kaldırılmasında bir araç olarak görülmek istendiği söylenebilir.

Basında yüklenen amaçlarda beliren bir başka farklılık ise 50 yıllık Cumhuriyet döneminde yapılan kutlamalarda maddi anlamda kalkınmanın öne çıkarılmasının bir hata olduğu görüşünün kabul edilmesi ve bu dönemin gençleri ve çocuklarına bilimsel yöntemlerle belirlenerek Cumhuriyet ve Atatürk'ün yeniden anlatılması isteğidir. Ayrıca 12 Mart Döneminin etkisiyle Atatürkçülüğün farklı yorumlarına, Komünizm ve İslamcılık fikirlerine karşı bir duruş sergilendiği de söylenebilir.

Beklentilerden en çok göze çarpan ise kutlamaların 10. Yıl kutlamaları gibi coşkulu olmasının ve geçmişte layıkıyla yapılamayan diğer önemli yıl dönümleri kutlamalarının topluca 50. Yılda yapılmasının istenmesidir. Üzerinde durulan konulardan bir diğeri de kutlamaların zamanında yetiştirilemeyeceği ve layıkıyla kutlanamayacağı kaygısıdır. Bazı kişiler ise kutlamaların propaganda yönünden ziyade, kalıcı eser bırakmaya yönelik çalışma fikirlerini desteklemişlerdir. Ayrıca beklentilerin tümü incelendiğinde yapılacak etkinliklerin toplumun tümüne hitap etmesi anlayışının öne çıktığı görülmüştür. İfade edilen beklentilerde kurucu iradenin ve tarihsel olayların ön plana çıkarılması, bu yıl dönümünün Cumhuriyet ve Atatürk bursları örneğinde olduğu gibi hem yeni uygulamalar hem de yaşanan sorunların çözümünde bir milat olarak kabul edilmesi isteği dikkat çekmiştir.

Kutlamaların yapılmasına karşı çıkılması fikrinin temelinde ise Türkiye'nin ekonomik durumunun sebep olarak gösterilmesi yatmaktadır. Bayramın 1973 seçimleri ile aynı döneme denk gelmesi demokrasi hayatı açısından önemli bir başlangıç olarak görülürken, dönemin seçmenleri de taşıdıkları sorumluluk açısından önemli bireyler oldukları belirtilerek aslında sorumlu davranılması yönünde uyarılmıştır. Genel af kanunu ile ilgili farklı iki ana düşüncenin mücadelesine tanıklık edilmiş, bir kesim düşünce özgürlüğü temelinde siyasi suçluların da affını savunurken, diğer kesim ise devlete karşı işlenen suçlar konusunda hassas davranarak buna karşı çıkmıştır.

3.1.3. Kutlamalar Sonrası Değerlendirmeler

Kutlama süreci içerisinde gündeme gelmesine rağmen¹⁸⁸⁹ devlet tarafından kutlamaların geneliyle ilgili bir değerlendirme veya sonuç raporu hazırlanmadığından, önce dönemin basınında yapılan değerlendirmeler ile TBMM’de Genel Af Kanunu ile ilgili yapılan çalışmalara değinilmiş; daha sonra ise dönemin tanıklarının yaptıkları değerlendirmelere yer verilerek kutlamaların topluma ve bugüne nasıl yansıdığı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Kutlamalarla ilgili basında yapılan değerlendirmelerin genel olarak olumlu olduğunu söylemek mümkündür. Buna göre, 29 Ekim günü geride kalan yarım asrın anıtlamış hali olarak görülmüş,¹⁸⁹⁰ Türkiye Cumhuriyeti’nin Atatürk’e layık olma çabasındaki başarısının 50. Yıl kutlamalarında ispat edildiği,¹⁸⁹¹ halkın törenlere geniş şekilde katılarak bunu ispatladığı belirtilmiştir.¹⁸⁹² Yine Atatürk’ün 10. Yıl Nutkunda belirttiği Cumhuriyetin her on senede daha coşkulu kutlanması yönündeki sözlerine uygun olarak,¹⁸⁹³ çok parlak şekilde, çok sayıda eserler verilerek,¹⁸⁹⁴ halkın gururlu, heyecanlı¹⁸⁹⁵ ve Türklere yakışır şekilde davrandığı üzerinde durulmuştur.¹⁸⁹⁶ Yalnızca Türkiye’de değil dünya Türklüğünün de 50. Yılı kutladığı, dünyanın kutlamalara ilgi gösterdiği mesajları verilerek¹⁸⁹⁷ uzun süre hatırlanacak bir kutlama programı uygulandığı belirtilmiştir.¹⁸⁹⁸ 10. Yıl Kutlamaları ile ilgili yoğun bir kıyaslama yapılmamış, 10. Yılda daha coşkulu kutlandığına yönelik yerel basında yalnızca bir yazı yayınlanmıştır.¹⁸⁹⁹

¹⁸⁸⁹ “50. Yılın En Büyük Eseri: Boğaziçi Köprüsü, Cumhuriyetin 50. Yılında Kutlamalardan İzlenimler: Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Yıllığı”, **İktisadi Yürüyüş**, sa:y, ty, s.5.

¹⁸⁹⁰ Tartan, agm., **İş**, sa:86, Ekim 1973, s.6,36.

¹⁸⁹¹ “Eşsiz Atatürk”, **Helanca**, sa:2, Kasım 1973, s.1.

¹⁸⁹² “50. Yıl Bütün Yurtta İçtenlik...”, **Cumhuriyet**, 30 Ekim 1973, s.1,7; “51 Yaşına Girmiş Cumhuriyetimizin...”, **Şelale** (Antalya), 9 Kasım 1973, s.1.

¹⁸⁹³ Varol, “Giriş”, **İş**, sa:86, Ekim 1973, s.3.

¹⁸⁹⁴ Süleyman Türkozan, “50. Yılı Nasıl Kutladık”, **Ülkücü Öğretmen**, sa:174, Kasım 1973, s.13.

¹⁸⁹⁵ Tarhan Toker, “2 Bayram Bir Arada...”, **Denizli** (Denizli), 2 Kasım 1973, s.1.

¹⁸⁹⁶ “Güzel Samsunumuzda Cumhuriyetimizin...”, **Halkın Sesi** (Samsun), 3 Kasım 1973, s.3; “Cumhuriyetimizi Milletçe Kutladık”, **Haber** (Bursa), 30 Ekim 1973, s.1.

¹⁸⁹⁷ “Bayram Muhteşem Oldu”, **Akşam**, 30 Ekim 1973, s.1.

¹⁸⁹⁸ “Çifte Bayram Kutlandı”, **Siirt Sesi** (Siirt), 31 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyetimizin Kuruluşunun Ellinci...”, **Özgür Ereğli** (Konya), 1 Kasım 1973, s.1.

¹⁸⁹⁹ “50. Yılı Muhteşem...”, **Haber** (Zonguldak), 31 Ekim 1973, s.1.

Olumlu değerlendirmelere karşın kutlamaların yeterince coşkulu yapılmadığına ve gereken önemin verilmediğine yönelik daha yoğun ve sert eleştiriler de yapılmıştır. Bu kapsamda önceki yıllardan farklı herhangi bir uygulama görülemediği ve klasik tören havasından kurtulunamadığı dile getirilmiştir.¹⁹⁰⁰ 10. ve 15. Yıl Kutlamalarını yaşamış kuşakların bu kutlamalarda beklediklerini bulamadıkları,¹⁹⁰¹ Atatürk'ün yeterince tanıtılmadığı,¹⁹⁰² kutlamaların belirli bir sistem içerisinde yapılamadığı savunulmuştur. Bir başka kutlama olan İstanbul'un Fethinin 500. Yılı Kutlamalarına benzer şekilde programın acele ile yapıldığı, bunun da benzer kutlamalardan dersler alınmadığı¹⁹⁰³ ve bu yılın anısını yaşatacak büyük bir anıt yapılmadığı yorumları yapılmıştır.¹⁹⁰⁴

Yapılan değerlendirmelerde kutlamalarla 1973 Genel Seçimlerinin yakın zamanlarda yapılmasına farklı şekilde bakıldığı görülmüştür. Kutlamalarla seçimlerin bir arada yapılmasının demokrasi açısından çok önemli bir anlamı olduğuna yönelik değerlendirmelere karşın;¹⁹⁰⁵ seçimlerin sonunda oluşan tablo¹⁹⁰⁶ ve hükûmetin teşkil edilememesinin nedeninin kutlamalardan kaynaklandığı¹⁹⁰⁷ yorumlarının yanında, Nihat Erim bu iki olayın birlikte olmasının iyi bir tesadüf olmadığını açıklamıştır.¹⁹⁰⁸

Kutlamaları izleyen yabancı temsilciler üzerinden de eleştiriler yöneltilerek, temsilcilerin devlet veya hükûmet başkanı olmayan daha alt düzeyde görevliler oluşu dış dünyadan Türkiye'ye gösterilen önemin 10. Yıla göre azaldığı şeklinde yorumlanmıştır.¹⁹⁰⁹ İçeride ise anayasa değişiklikleri ile özgürlüklerin kısıtlanması, 1973 yılını olumsuz kılan bir başka gelişme olarak görülmüştür.¹⁹¹⁰

¹⁹⁰⁰ Aysev, agm., **Bariş**, 30 Ekim 1973, s.1.

¹⁹⁰¹ Türkozan, agm., **Ülkücü Öğretmen**, sa:174, Kasım 1973, s.13; "Sunuş", **Turizm**, Yıl:17, C:17, sa:149 (Özel Sayı), ty, s.1.

¹⁹⁰² "Ayın Olayları", **Varlık**, sa:794, Kasım 1973, s.1.

¹⁹⁰³ Şevket Rado, "Hazırlık Yapmayı Bilmeden", **Hayat**, sa:47, 15 Kasım 1973, s.5.

¹⁹⁰⁴ "50. Yılın Anısını...", **Çorum** (Çorum), 2 Kasım 1973, s.1.

¹⁹⁰⁵ Aysev, agm., **Bariş**, 30 Ekim 1973, s.1.

¹⁹⁰⁶ "Sayın Okuyucularımız", **İslamın İlk Emri OKU**, sa:138, Ekim 1973, s.3.

¹⁹⁰⁷ "Hükûmet Bayram Fonu...", **Tercüman**, 21 Ekim 1973, s.3.

¹⁹⁰⁸ **CSTD**, C:14, T:13, B:49, 25.04.1974, s.225-293.

¹⁹⁰⁹ Akbal, "Onuncudan Ellinciye", **Cumhuriyet**, 28 Eylül 1973, s.2.

¹⁹¹⁰ Özturanlı, "Özgürlük ve Eşitlik", **Cumhuriyet**, 19 Şubat 1974, s.2.

Bayramı kutlayan çevreler ve kutlamalara kimlerin sahip çıktığı ile ilgili de çeşitli eleştiriler yapılmıştır. Bu eleştirilerde muhafazakâr ve sol çizgide yayın yapan iki ayrı yayın organı olan Hareket Dergisi ile Yeni Ortam Gazetesi benzer görüşler ileri sürmüşlerdir. Muhafazakâr Hareket Dergisi'nde yer alan yazıya göre bayramı zenginler ellerinde viski kadehleriyle kutlamışlardır.¹⁹¹¹ Yeni Ortam Gazetesi'ndeki yazıya göre ise bayramı bir tatil olarak gören zenginlerin, lüks otellerde eğlenerek kutladığı, bunun aksine bayrama gerçekten sahip çıkanların sokaklarda içtenlikle kutladıkları,¹⁹¹² Cumhuriyeti büyük sermayenin kendilerine mal ettikleri, sermayenin bayramı şenliklerle, ziyafetlerle, kokteyllerle kutladığı, halkın ise bunu izlemekle yetindiği,¹⁹¹³ hâlbuki Cumhuriyetin gerçek sahiplerinin geniş emekçi kitle olduğuna dikkat çekilmiştir.¹⁹¹⁴

Kutlamalarla ilgili yapılan en yoğun eleştirilerden biri de gereksiz ve aşırı görülen harcamalar konusu olmuştur. Bu yönde Kurul Başkanı İsmail Hakkı Tekinel'in oluşturulan fonu kendi keyfince kullandığı, bu fondan bazı yayın organları ve yayıncıların da usulsüz olarak faydalandığı,¹⁹¹⁵ kutlama organizasyonunun ekonomik şekilde yapılmadığı, ayrılan meblağın gelişi güzel harcandığı ve dünyaya müsriflik olarak yansıdığı iddia edilmiştir.¹⁹¹⁶ Kutlamalardan sonra, yapılan harcamaların araştırılması gerektiği gündeme getirilmiş; özellikle Turizm ve Tanıtma Bakanlığı ve Kültür Müsteşarlığına tahsis edilen ödeneklerin nerelere gittiğinin araştırılması istenmiş ve filmlere haddinden fazla para harcandığı yönünde eleştiriler yöneltmiştir.¹⁹¹⁷ Yapılan harcamaların çok fazla olmasıyla ilgili tartışmalara katılan MSP Gn. Bşk. Necmettin Erbakan, devlet tarafından 100 milyon ve bankalarca 300 milyon TL harcandığını, bu para ile çok iyi bir fabrika yapılabileceği ve hükûmet kurulunca harcamaları araştıracaklarını belirtmiştir.¹⁹¹⁸ Nitekim hükûmet kurulduktan sonra bu konu hakkında verilen soru önergesine Devlet Bakanı Orhan Eyüboğlu cevap vermiş ve harcanan

¹⁹¹¹ Osman Gümüşüz, "Yaşasın Cumhuriyet", **Hareket**, sa:95, Kasım 1973, s.9-21.

¹⁹¹² Tektaş Ağaoğlu, "Bayram", **Yeni Ortam**, 29 Ekim 1973, s.2.

¹⁹¹³ "Bayrama Devam", **Yeni Ortam**, 30 Ekim 1973, s.1-3.

¹⁹¹⁴ Oya Baydar, "50. Yılda Cumhuriyet Kimlerin?", **Yeni Ortam**, 29 Ekim 1973, s.2.

¹⁹¹⁵ "Okurlarına Önemli Duyuru", **Tiyatro-73**, ty. s. İç Kapak.

¹⁹¹⁶ "Yağma Hasan'ın Böreği; 50'nci Yılım Furyası", **TBMM Haberleri**, Yıl:1, sa:1, Haziran 1974 (Özel Sayı), s.4-9; Hıncal Uluç, "50. Yıl Fiyaskosu", **Devir**, C:5, sa:52, 29 Ekim 1973, s.38.

¹⁹¹⁷ "Atatürk Filmi ve Bir İlgisizlik Örneği", **TBMM Haberleri**, Yıl:1, sa:1, Haziran 1974 (Özel Sayı), s.16-17.

¹⁹¹⁸ "Erbakan...", **Dünya**, 30 Ekim 1973, s.1,7.

tutarları kurum, il ve diğer başlıklar altında tek tek açıklamıştır. Buna göre kutlamalar için yaklaşık 103.25 milyon TL harcandığı ve bazı tutarların bu tarihte henüz kesinleşmediği anlaşılmıştır.¹⁹¹⁹ Bunun yanında bu tür yıl dönümlerinde yapılması gereken en önemli şeyin geçmişin muhasebesi olduğu fakat bunun layıkıyla yapılamadığı,¹⁹²⁰ kutlamalarda ağırlığın kültürel konulara verildiği;¹⁹²¹ ancak bu konuda önemli bir yeri olan TRT'nin diğer ulusal günlerde olduğu gibi kutlamalarla ilgili yayınlarda gerekli özeni göstermediği, radyo yayınlarının televizyon programlarına nispetle daha ciddi olduğu yönünde eleştiriler de yapılmıştır.¹⁹²²

Seçimlerin yanı sıra 50. Yıl Kutlamalarıyla Ramazan Bayramının denk gelmesine ve gece gökyüzünde ay-yıldız görüntüsünün oluşmasına dini ve milliyetçi söylemler içeren yorumlar yapılmıştır. İki büyük bayramın bir araya geldiği ve kucaklaştığı,¹⁹²³ her ikisinin de bu nedenle anlamlarının arttığı¹⁹²⁴ ve daha renkli olduğu vurgulanmıştır.¹⁹²⁵ İki bayramın bir arada olması vesilesiyle hem resmî binalarda hem de camilerde Cumhuriyet bayramı ile ilgili ve 'Ne Mutlu Türküm Diyene' gibi milliyetçi mesajlar veren mahyaların asıldığı,¹⁹²⁶ Cumhuriyetin mutluluk ve esenlik vermeye devam etmesi için Allah'a dua edildiği,¹⁹²⁷

¹⁹¹⁹ **MMTD**, D:4, C:2, T:1, B:42, 19.02.1974, s.620-630.

¹⁹²⁰ "Panorama", **Devir**, C:5, sa:52, 29 Ekim 1973, s.4; "Mimarlıktan", **Mimarlık**, Yıl:10, sa:121-122, Kasım-Aralık 1973, s.4.

¹⁹²¹ Nasuhioğlu, "Cumhuriyetin 50. Yılında Okuma-Yazma Seferberliği", **Uyanış**, Yıl:11, sa:107, Kasım 1973, s.17.

¹⁹²² Mehmet Ali Öngören, "1973'te Kimin İçin Televizyon?", **Varlık Yıllığı...**, s.190.

¹⁹²³ "Cumhuriyetin Ellinci Yıl Dönümü...", **Yeni Gün** (Trabzon), 31 Ekim 1973, s.1; "Bugünkü Törenlerin Programı...", **Vatan**, 29 Ekim 1973, s.2; "Gereklikçe Milli", **Yeni Sakarya** (Sakarya), 27 Ekim 1973, s.1; "Vali Karaerin Bayram...", **Edirne** (Edirne), 27 Ekim 1973, s.1; "50nci Yıl Törenleri Bugün...", **Sesimiz** (Bolu), 26 Ekim 1973, s.1; "Çifte Bayram Kutlandı", **Siirt Sesi** (Siirt), 31 Ekim 1973, s.1; "Cumhuriyetin 50. Yılı Parlak...", **Devrim** (Muğla), 31 Ekim 1973, s.1; "En Büyük Bayramı Kutladık", **Hürriyet**, 30 Ekim 1973, s.1; "İki Bayram Bir...", **Akşam**, 27 Ekim 1973, s.8; "Cumhuriyetin 50. Yılı...", **Yeni İnan** (Tekirdağ), 25 Ekim 1973, s.1; "50. Yılı Kutlama Törenleri Başladı", **Bugün**, 28 Ekim 1973, s.1; "İki Büyük Bayram Kucaklaştı", **Bugün**, 29 Ekim 1973, s.1,7; Buğra, "Güzel Günler", **Tercüman**, 28 Ekim 1973, s.3.

¹⁹²⁴ "Milli ve Dini ...", **Tokat** (Tokat), 27 Ekim 1973, s.1; "Bayram Hazırlıkları", **Vansesi** (Van), 15 Ekim 1973, s.1; "Cumhuriyetin 50nci Yılı ve...", **Yeni İstikbal** (Kırklareli), 1 Kasım 1973, s.1; Oğuzcan, "İki Bayramın Sevinci ve Düşündürdükleri", **Kuvayi Milliye**, Yıl:13, sa:118, Ekim 1973, s.3-4; Ener, "Çifte Bayram", **Şelale** (Antalya), 27 Ekim 1973, s.1,4; "İki Büyük Bayramı Birden Kutluyoruz", **Yaman Ses** (Adıyaman), 27 Ekim 1973, s.1; "Törenler Yurtta Büyük Coşkuyla Devam Ediyor", **Çukurova** (Adana), 28 Ekim 1973, s.1,5.

¹⁹²⁵ "Erzincan İki Bayramı...", **Öz Erzincan** (Erzincan), 31 Ekim 1973, s.1.

¹⁹²⁶ "Bu Yıl İki...", **Barış**, 29 Ekim 1973, s.1,7; "Cumhuriyet 50 Yıl Önce", **Dünya**, 29 Ekim 1973, s.1,7.

¹⁹²⁷ "Nice Mutlu 50. Yıllara", **Hürriyet**, 27 Ekim 1973, s.7.

ulusallaşmış bir dini bayram ile Cumhuriyetin birlikte kutlandığı,¹⁹²⁸ bu mutlu tesadüfün Türk Milletine uğur getireceği,¹⁹²⁹ Cumhuriyetin İslami karakterinin de düşünülmesi durumunda daha da anlamlanacağı belirtilmiştir.¹⁹³⁰ İki bayramın bir araya gelmesi ve ay-yıldız yakınlaşması ile Atatürk'ün Cumhuriyetin ilelebet payidar kalacağı yönündeki umut vadeden sözlerinin kâinatta da doğrulandığı,¹⁹³¹ bu olayın Müslüman Türk Milletine Allah'ın bir lütfu olduğu,¹⁹³² halk üzerinde heyecan yarattığı,¹⁹³³ millî ve dini duygularla dolu olduğu¹⁹³⁴ basında öne çıkan vurgular olmuş; resmî makamlar tarafından konuyla ilgili bir değerlendirme yapılmamıştır.

Ulusal ve yerel basının bir kısmında okuyucuların her iki bayramı kutlanmış, bazı kişi, kurum ve özel kuruluşların kutlama mesajları da yayınlanmıştır.¹⁹³⁵ Bayram tatilinin yaklaşık 5 gün olmasından dolayı tatil yapmak için kutlamalara katılmayanlar da eleştirilerek, her iki bayramın manasına aykırı hareket edildiği ve bu kötü örneklerin Müslüman Türk Milletini dininden koparamayacağı; “*ancak Müslüman olan Türk'ün Türklüğü koruyacağı*” yorumları da yapılmıştır.¹⁹³⁶ Dönemin ekonomik şartlarına da değinilerek pahalılıktan dolayı halkın bir kısmının her iki bayramı anlamına uygun şekilde kutlamak için çocuklarına kıyafet bile alamadıkları ifade edilmiştir.¹⁹³⁷ Kutlamalarla ilgili çok yoğun şekilde dile getirilmeyen ancak dikkat çeken bir başka eleştiri de 17 Aralık 1973'te yapılan Mevlana'nın Ölümünün

¹⁹²⁸ Fehmi Anlaroğlu, “İmparatorluktan Cumhuriyet Çıkarmak”, **Akşam**, 29 Ekim 1973, s.1.

¹⁹²⁹ “Cumhuriyetin 50. Yılı Kutluyoruz”, **Emel** (Kayseri), 26 Ekim 1973, s.1; Türel, “Mutlu Bir Hafta”, **Şark Telgraf** (Muş), 1 Kasım 1973, s.1.

¹⁹³⁰ Buğra, agm., **Tercüman**, 28 Ekim 1973, s.3.

¹⁹³¹ Dündar Devres, “Atatürk'e Arıza”, **Geçit**, sa:329, 16-21 Kasım 1973, s.12-13.

¹⁹³² “Büyük Türk Milleti...”, **Siirt Sesi** (Siirt), 5 Kasım 1973, s.1.

¹⁹³³ “En Büyük Bayramı Kutladık”, **Hürriyet**, 30 Ekim 1973, s.1; “50. Yıl Bütün Yurtta İçtenlik...”, **Cumhuriyet**, 30 Ekim 1973, s.1,7; “Bayram Şekeri”, **Dünya**, 29 Ekim 1973, s.2.

¹⁹³⁴ “Denizli Müftülüğünün...”, **Denizli** (Denizli), 27 Ekim 1973, s.1.

¹⁹³⁵ “Gazetemizin Bayram Tebriği...”, **Demokrat** (Gümüşhane), 29 Ekim 1973, s.1; “Bayramınız Kutlu Olsun”, **Ege Telgraf** (İzmir), 27 Ekim 1973, s.1; “Sayın Hemşerilerimizin Mübarek...”, **Dumlupınar** (Kütahya), 27 Ekim 1973, s.1; “Çifte Bayramı En...”, **Yeni Sakarya** (Sakarya), 27 Ekim 1973, s.1; “Belediye Başkanı Işıksever'in...”, **Edirne** (Edirne), 27 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyetin 50. Yılı Parlak...”, **Devrim** (Muğla), 31 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyetimiz 50 Yaşında”, **Salkım**, Yıl:1, sa:4, Ekim 1973, s.1; **Yeniden Milli Mücadele**, Yıl:4, sa:195, 23-30 Ekim 1973, s.3; **Sesimiz** (Bolu), 26 Ekim 1973, s.1; “Gönülle Kutladığımız Cumhuriyetimizin...”, **Bugün** (Kars), 27 Ekim 1973, s.1; “Millî ve Dini ...”, **Tokat** (Tokat), 27 Ekim 1973, s.1; “Gazetemiz Bayramınızı En...”, **Munzur** (Tunceli), 27 Ekim 1973, s.1; **Sabah** (Amasya), 27 Ekim 1973, s.1.

¹⁹³⁶ A. Şevket Bohça, “Bayramlar ve...”, **Zafer**, 31 Ekim 1973, s.2.

¹⁹³⁷ “50. Yılı Kutlarken”, **Geçit**, sa:328, 29 Ekim-6 Kasım 1973, s.1.

700. Yılı anma etkinliklerine 50. Yıl Kutlamalarından daha çok önem verildiği ve Kültür Müsteşarlığının bu etkinliklere çok büyük kaynaklar ayırdığı yönünde olmuştur.¹⁹³⁸

Hakkında genel anlamda birkaç olumlu değerlendirme hariç, tepkilere neden olan bir başka konu da Cumhuriyetin 50. Yıl Marşı olmuştur. Kamuoyuna duyurulması sırasında Türkiye'nin dünya milletleri arasındaki yerini, insan hak ve hürriyetlerini koruma azmini, 'Yurtta Barış Cihanda Barış' ülküsüne bağlılığını dile getirdiği,¹⁹³⁹ her alanda uygarlık seviyesine ulaşmak için ilerleyen Türkiye'nin gur sesi¹⁹⁴⁰ olduğu Kurul Başkanı tarafından açıklanmış, bir yazıda ise kutlamalar nedeniyle ortaya konulan iki kalıcı eserden biri olarak görülmüş¹⁹⁴¹ ve ayrıntıya yer verilmeden başka bir yazıda övülmüştür.¹⁹⁴² Basında yapılan yorumlara göre marşın genel olarak beğenilmediği anlaşılmaktadır. Eleştiriler marşın sözlerinin akılda kalıcı olmadığı,¹⁹⁴³ 10. Yıl Marşı gibi halka mal edilemediği, motivasyon veremediği, insanları coşturamadığı,¹⁹⁴⁴ dinlerken bıkkınlık verdiği,¹⁹⁴⁵ söz ve müziğinin sevimli gelmediği, sanat değerinin düşük olduğu, yapaylık ve zorakılık içerdiği ve kendi içinde tutarsız bölümlerin olduğu savunulmuştur.¹⁹⁴⁶ Bunlardan başka yarışma için gönderilen şiirler arasında daha güçlü eserlerin bulunduğu,¹⁹⁴⁷ 10. Yıl Marşının aksine devrim savaşı inancının bulunmadığı,¹⁹⁴⁸ tamamen Batılı müzik kalıplarından oluşturulduğu, huzur vermediği ve Türk kültürünü yansıtmadığı da belirtilmiştir.¹⁹⁴⁹ Marşla ilgili basın ve sanat çevrelerince yapılan eleştirilerin yanında İstanbul'da bir kişi tarafından beğenilmediği ve marşın seçiminde kayırma olduğu gerekçesi ile mahkemeye başvurulmuş,¹⁹⁵⁰ düzenlendiği belirtilen marş yarışmasındaki eser sahiplerinin siyasi

¹⁹³⁸ Cahit Külebi, "Anmalar, Törenler", **Cumhuriyet**, 1 Ocak 1974, s.2; **Bakış**, sa:360/12, Aralık 1973, s.8-9; "Ünlü Türkler", **T.C. Ziraat Bankası Postası**, Yıl:10, sa:118, Ocak 1974, s.4-5.

¹⁹³⁹ "Cumhuriyet Marşı", **Polis Magazin**, Yıl:16, C:8, sa:7, Temmuz 1973, s.31.

¹⁹⁴⁰ "50. Yıldönümü Marşı...", **Ege Telgraf** (İzmir), 26 Haziran 1973, s.3.

¹⁹⁴¹ "Sunuş", **Turizm**, Yıl:17, C:17, sa:149 (Özel Sayı), ty, s.1.

¹⁹⁴² Yağcıoğlu, agm., **Dünya**, 8 Temmuz 1973, s.5.

¹⁹⁴³ Devres, agm., **Geçit**, sa:329, 16-21 Kasım 1973, s.12-13; "Mimarlıktan", **Mimarlık**, Yıl:10, sa:121-122, Kasım-Aralık 1973, s.4; Ergun Özyücel, "Ah Şu Marş", **Orkestra**, Yıl:11, sa:113, Kasım-Aralık 1973, s.42.

¹⁹⁴⁴ Selahattin İçli, "Cumhuriyetin Ellinci Yıl Marşı", **Dünya**, 10 Ağustos 1973, s.6.

¹⁹⁴⁵ "Ayın Olayları", **Varlık**, sa:794, Kasım 1973, s.1.

¹⁹⁴⁶ Enver Naci Gökşen, "50. Yıl Marşının...", **Yeni Ortam**, 23 Eylül 1973, s.7.

¹⁹⁴⁷ Gökşen, "50. Yıla Armağan (Şiirler)", **İlgaz**, Yıl:13, sa:152, Mayıs 1974, s.14.

¹⁹⁴⁸ Akbal, "Ellinci Yıl Marşı", **Cumhuriyet**, 27 Temmuz 1973, s.2.

¹⁹⁴⁹ Ruhi Kanak, "Şu 50. Yıl Marşı", **Türkyolu** (Kocaeli), 27 Temmuz 1973, s.2.

¹⁹⁵⁰ "50'inci Yıl Marşını...", **Hamle** (Giresun), 24 Eylül 1973, s.3.

görüşlerine göre değerlendirilip bazı eserlerin elendiği, marşla ilgili oyun oynandığı ve bu oyunu oynayan çevrelerin Atatürk Cumhuriyetini değil başka bir cumhuriyeti kutladıkları ve savcılığın konuya el atması gerektiği üzerinde durulmuştur. Marşın Zeki Müren'e neden ısmarlanmadığı yönünde eleştiriler de yöneltilmiştir.¹⁹⁵¹ Kabul edilmesi sürecinde çok yoğun tartışmalar yaşanan Genel Af Kanunuyla ilgili ise TBMM'de zamanında kanun kapsamına alınmayan sürücü belgesi,¹⁹⁵² devlet memurlarının disiplin cezaları,¹⁹⁵³ afet borçları ve imar alanlarında, ek madde konularak gündeme alındığı görülmüştür.¹⁹⁵⁴ Bunların haricinde TBMM'de kutlamalarla ilgili bir değerlendirme yapılmamıştır.

Kutlamalara damgasını vuran Boğaziçi Köprüsü'nün açılışının diğer konulara nispetle daha fazla üzerinde durulmuştur. Açılışı basın ilgiyle izlemiş, açılış haberleri genel olarak ilk sayfadan verilmiş, törendeki atmosfer; açılışın sevinç gözyaşlarıyla yapıldığı,¹⁹⁵⁵ tarihî bir gün yaşandığı,¹⁹⁵⁶ törenin çok muhteşem¹⁹⁵⁷ ve asrın olayı olduğu,¹⁹⁵⁸ tüm dünyada büyük etkiler yarattığı,¹⁹⁵⁹ diğer iki bayramla beraber âdeta bir 3. bayram olduğu gibi¹⁹⁶⁰ coşkulu yorumlarla aktarılmıştır.

Köprüyle ilgili yapılan değerlendirmeler genel olarak olumlu yönde belirmiş, köprü vasıtasıyla iki kıtanın birbirine bağlanma söylemleri farklı olmuştur. Konumsal, estetik güzelliklerinin ve bir simge olduğunun vurgulandığı iki şarkı ve bir türkü¹⁹⁶¹ ile törende devlet görevlilerinin yaptığı konuşmalar dâhil¹⁹⁶² en yoğun kullanılan söylem köprünün iki

¹⁹⁵¹ Veysel Arseven, "Üzücü Bir Olay", **Halkevleri**, Yıl:7, sa:82, Ağustos 1973, s.12-14.

¹⁹⁵² **MMTD**, D:4, C:13, T:2, B:99, 03.07.1975, s.8.

¹⁹⁵³ **MMTD**, D:4, C:11, T:2, B:70, 29.04.1975, s.557.

¹⁹⁵⁴ **MMTD**, D:4, C:10, T:2, B:48, 25.02.1975, s.250-252.

¹⁹⁵⁵ "Halk Köprüyü Yürüyerek...", **Çankırı** (Çankırı), 31 Ekim 1973, s.1.

¹⁹⁵⁶ **Zafer**, 29 Ekim 1973, s.1.

¹⁹⁵⁷ "Hayırlı Olsun", **Tercüman**, 31 Ekim 1973, s.1.

¹⁹⁵⁸ "Asrın Olayı", **Polis Dergisi**, Yıl:20, sa:257, 1 Kasım 1973, s.42.

¹⁹⁵⁹ "Bir İlim Heyeti Geliyor", **Hayat**, sa:44, 25 Ekim 1973 (1. Özel Sayı), s.21.

¹⁹⁶⁰ Mehmet Çağılıcı, "Gerdanlık", **Bugün**, 2 Kasım 1973, s.2.

¹⁹⁶¹ "**Emel Sayın-Boğaz Köprüsü**", (https://www.youtube.com/watch?v=KGdKazE5_LA), Erişim Tarihi: 16 Aralık 2022; "**Boğaziçi Köprüsü**", (<https://www.youtube.com/watch?v=PDvxL1FbegM>), Erişim Tarihi: 16 Aralık 2022; "**Özdemir Erdoğan-Köprü**", (<https://www.youtube.com/watch?v=7bFxtu4NxvM>), Erişim Tarihi: 11 Şubat 2024.

¹⁹⁶² "Açılıştta Ne Dediler", **Milliyet**, 31 Ekim 1973, s.4; **İstanbul Boğaziçi Köprüsü**, KGM Matbaası, Ankara, 1973, s.Başlangıç.

kıtayı birbirine bağlaması şeklinde olmuştur.¹⁹⁶³ Bunu Asya'nın Avrupa'ya bağlanması söylemi izlemiş,¹⁹⁶⁴ en seyrek kullanılan ise Avrupa'nın Asya'ya bağlanması söylemi olmuştur.¹⁹⁶⁵ Coşkulu söylemlerden biri de İstanbul Boğazına bir köprü yapılması girişimini açılış konuşmaları da dâhil¹⁹⁶⁶ Cumhuriyetin başarması söylemi olmuştur. Buna göre insanlığın çok büyük bir rüyasını,¹⁹⁶⁷ Cumhuriyetin gerçekleştirdiği,¹⁹⁶⁸ saltanatın 500 yılda yapamadığını Cumhuriyetin 50 yılda yaptığı¹⁹⁶⁹ ve çağdaş uygarlığa erişmek için önemli bir adım atıldığı vurguları öne çıkmıştır.¹⁹⁷⁰

Köprü'nün açılışı yansıtılırken fiziksel özellikleri ve diğer ülkelerdeki örnekleriyle karşılaştırmalar da yapılarak övülmüştür. Buna göre köprü'nün boğazı çelik zarif bir kolye gibi süslediği,¹⁹⁷¹ dev bir eser olarak¹⁹⁷² dünyada 4 Avrupa'da 1. büyüklükte olduğu

¹⁹⁶³ “Asyayı Avrupaya Bağladık”, **Milliyet**, 31 Ekim 1973, s.1; “Boğaz Köprüsü Açıldı”, **Vatan**, 31 Ekim 1973, s.1; “Boğaz Köprüsü Hizmete Girdi”, **Zafer**, 31 Ekim 1973, s.1; “50. Bayram Şehrimizde...”, **Türkyolu** (Kocaeli), 31 Ekim 1973, s.1; İsa Kayacan, “Boğaz Köprüsü”, **4 Eylül** (Sivas), 10 Kasım 1973, s.2; “Boğaziçi Köprüsü”, **Akşam**, 14 Ekim 1973, s.3; “Avrupa ile Asya...”, **Akşam**, 27 Ekim 1973, s.8; “Türk İşçisiyle İftihar...”, **Hürriyet**, 18 Mayıs 1973, s.1; “Europe Asia Connected...”, **Lincoln Journal Star**, 30 Oct. 1973, s.38; “Boğaz Köprüsü Açıldı”, **Vatan**, 31 Ekim 1973, s.1; **Zafer**, 29 Ekim 1973, s.1; “26 Asırlık Hayal...”, **Barış**, 31 Ekim 1973, s.1; “50. Bayram Şehrimizde...”, **Türkyolu** (Kocaeli), 31 Ekim 1973, s.1; “50. Bayram Şehrimizde...”, **Türkyolu** (Kocaeli), 31 Ekim 1973, s.1.

¹⁹⁶⁴ Ahmet Şükrü Çiloğlu, “Elli Yıllık Özlem”, **Ülkücü Öğretmen**, sa:173, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.17-18; “Asya’yı Avrupa’ya Bağladık...”, **Tokat** (Tokat), 1 Kasım 1973, s.1; Ali İhsan Yazgan, “Boğaz Köprüsü ve...”, **Bugün Ticaret**, 31 Ekim 1973, s.1; Selçuk, “Boğaz Köprüsü”, **Cumhuriyet**, 19 Temmuz 1973, s.2; “Asya’yı Avrupa’ya Bağladık...”, **Tokat** (Tokat), 1 Kasım 1973, s.1; Çiloğlu, agm., **Ülkücü Öğretmen**, sa:173, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.17-18.

¹⁹⁶⁵ “Avrupa Asya’ya Bağlandı”, **Akşam**, 31 Ekim 1973, s.1.

¹⁹⁶⁶ “Açılıştan Ne Dediler”, **Milliyet**, 31 Ekim 1973, s.4; **İstanbul Boğaziçi Köprüsü**, KGM Matbaası, Ankara, 1973, s.Başlangıç.

¹⁹⁶⁷ Onur, agm., **Hürriyet**, 31 Ekim 1973, s.11; “Hayal Gerçek Oldu”, **Hürriyet**, 4 Ocak 1973, s.2; “2485 Yıl Sonra Gerçekleşen Rüya, Boğaz Köprüsü”, **Hayat**, sa:44, 25 Ekim 1973 (1.Özel Sayı), s.24-25; Güresin, “Köprü”, **İstikbal** (Eskişehir), 31 Ekim 1973, s.1; “50. Yılı Kutladık”, **Devir**, C:5, sa:53, 5 Kasım 1973, s.34; “Boğaz Köprüsü Açıldı”, **Vatan**, 31 Ekim 1973, s.1; “Europe Asia Connected...”, **Lincoln Journal Star**, 30 Oct. 1973, s.38; “Boğaz Köprüsü Hakkında Bilgi”, **Gençliğin Sesi**, Yıl:6, sa:160, Ekim 1973, s.18; “26 Asırlık Hayal...”, **Barış**, 31 Ekim 1973, s.1.

¹⁹⁶⁸ “Boğaz Köprüsü Açıldı”, **Vatan**, 31 Ekim 1973, s.1; “50. Yılı Kutladık”, **Devir**, C:5, sa:53, 5 Kasım 1973, s.34; Kayacan, agm., **4 Eylül** (Sivas), 10 Kasım 1973, s.2; “Boğaziçi Köprüsü”, **Akşam**, 13 Ekim 1973, s.5; “Boğaziçi Köprüsü”, **Akşam**, 14 Ekim 1973, s.3; “Dev Eser Açılıyor”, **Akşam**, 30 Ekim 1973, s.1; Alkaner, “Köprü Açılıyor”, **Hürriyet**, 29 Ekim 1973, s.4; “Europe Asia Connected...”, **Lincoln Journal Star**, 30 Oct. 1973, s.38; “Avrupa ile Asya...”, **Akşam**, 27 Ekim 1973, s.8.

¹⁹⁶⁹ Rado, “Boğaz Köprüsü Hayırlı Olsun”, **Hayat**, sa:46, 8 Kasım 1973, s.5.

¹⁹⁷⁰ “Açılıştan Ne Dediler”, **Milliyet**, 31 Ekim 1973, s.4; **İstanbul Boğaziçi Köprüsü**, KGM Matbaası, Ankara, 1973, s.Başlangıç.

¹⁹⁷¹ “50. Yılı Kutladık”, **Devir**, C:5, sa:53, 5 Kasım 1973, s.34; Güresin, “Köprü”, **İstikbal** (Eskişehir), 31 Ekim 1973, s.1.

¹⁹⁷² “Boğaz Köprüsü Dünya Çapında...”, **Demokrat Çoruh** (Artvin), 5 Mayıs 1973, s.1; “Boğaz Köprüsü Hizmete Girdi”, **Zafer**, 31 Ekim 1973, s.1.

vurgulanmıştır.¹⁹⁷³ Köprü bu hâliyle hem 50 yılın,¹⁹⁷⁴ hem de kutlamaların kendiliğinden bir sembolü olarak görülmüş,¹⁹⁷⁵ bir anıt,¹⁹⁷⁶ dünyanın 8. harikası¹⁹⁷⁷ ve kutlamaların elle tutulur tek yanı olarak sunulmuştur.¹⁹⁷⁸

Köprü ile ilgili siyasi tartışmalar da yapılmıştır. Türkiye’de İstanbul ve Çanakkale boğazlarına yapılan köprüler ve beraberinde getirdiği tartışmalar farklı bir çalışmanın konusu olabileceğinden, burada yalnızca kutlama döneminde yapılanlar üzerinde durulmuştur. Boğaziçi Köprüsü’nün yapımını destekleyenler genel olarak sağ siyasal görüşün temsilcileri olarak öne çıkmış, başta Bülent Ecevit olmak üzere sol siyasal görüş eleştirilmiştir. Köprü’nün yapımı ile ilgili bu ayrışma da bir yazıda “*Sağa bölündük, sola bölündük, sağda ve solda bölündük. Ama sonuçta: iki kıtayı birleştirdik ya!*” tespitiyle somutlaşmıştır.¹⁹⁷⁹ Sağ çizgide yayın yapan gazetelerde Bülent Ecevit’in köprü’nün yapımına karşı çıkmasına rağmen, açılış törenine katılmayarak Ulaştırma Bakanına tebrik mesajı göndermesi eleştirilmiştir,¹⁹⁸⁰ törene katılmayan Süleyman Demirel ise köprü’nün mimarı olarak görülmüş ve hükûmeti övülmüştür.¹⁹⁸¹ Bazı yazılarda sol siyasal görüşe köprü üzerinden “*şirret*”¹⁹⁸² ve “*ne mal olduklarının ortaya çıkması*”¹⁹⁸³ gibi ağır eleştiriler de yöneltilmiştir. Köprü’nün yapımına

¹⁹⁷³ “Boğaziçi Köprüsü Dün...”, **Devrim** (Manisa), 31 Ekim 1973, s.1; “Boğaziçi Köprüsü”, **Akşam**, 13 Ekim 1973, s.5; “Boğaz Köprüsü Dünya’da...”, **Bugün**, 15 Haziran 1973, s.1; “2485 Yıl Sonra Gerçekleşen Rüya, Boğaz Köprüsü”, **Hayat**, sa:44, 25 Ekim 1973 (1.Özel Sayı), s.24-25.

¹⁹⁷⁴ “1 Mart”, **Hürriyet**, 29 Ekim 1973, s.2; “50. Yılın Sembolü Köprü Hizmete Açıldı”, **Meydan**, Yıl:9, sa:460, 6 Kasım 1973, s.5; “Boğaziçi Köprüsü”, **Akşam**, 13 Ekim 1973, s.5.

¹⁹⁷⁵ “Cumhuriyet 50. Şeref Yaşında”, **Meydan**, Yıl:9, sa:460, 6 Kasım 1973, s.4; “Panorama”, **Devir**, C:5, sa:52, 29 Ekim 1973, s.4.

¹⁹⁷⁶ Yılmaz Öztuna, “Büyük Türkiye’ye Doğru”, **Hayat Tarih**, sa:9-10, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.4-23; “Muhteşem Kutlama Cumhuriyetin 50. Yılında Kutlamalardan İzlenimler: Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Yıllığı”, **İktisadi Yürüyüş**, sa:y, ty, s.7-8.

¹⁹⁷⁷ “Boğaziçi Köprüsü Dün...”, **Haber** (Zonguldak) 31 Ekim 1973, s.1.

¹⁹⁷⁸ Tümay, agm., **Dünya**, 20 Ekim 1973, s.2.

¹⁹⁷⁹ “Hayırlı Olsun”, **Tercüman**, 31 Ekim 1973, s.1.

¹⁹⁸⁰ “Boğaz Köprüsü Törenle...”, **Uyanış** (Zonguldak), 31 Ekim 1973, s.1.

¹⁹⁸¹ Bedii Faik, “Köprü”, **Dünya**, 31 Temmuz 1973, s.1; “İki Kıta Arasında Güçlü Bir Yapıt”, **Durum**, Yıl:9, sa:427-431, 29 Ekim 1973 (Özel Sayı), s.24; “Ecevit Köprüyü Yapanları...”, **Hamle** (Giresun), 3 Kasım 1973, s.2; Olcay, “Boğaz Köprüsünü İftiharla...”, **Yenigün** (Trabzon), 2 Kasım 1973, s.1.

¹⁹⁸² “50. Yılı Kutlarken”, **Geçit**, sa:328, 29 Ekim-6 Kasım 1973, s.1.

¹⁹⁸³ Faik, agm., **Haber**, 31 Ekim 1973, s.3.

karşı çıkanların artık köprüyü övdüğü¹⁹⁸⁴ ve karşı çıktıkları köprüden kendilerinin de geçeceği belirtilmiştir.¹⁹⁸⁵

Gerek basında yapılan yorumlarda gerekse açılış töreninde yapılan konuşmalarda köprünün yapımında Türk mühendis ve işçisinin başarılarına,¹⁹⁸⁶ köprünün bir nevi millî bir çalışmanın ürünü ve Türklerin de büyük yapısal eserler verebileceğinin kanıtı olduğuna¹⁹⁸⁷ vurgu yapılarak ve köprüden geçenlerin bu eser sayesinde Türk olduklarından gurur duydukları¹⁹⁸⁸ ifade edilerek halka özgüven verilmeye çalışılmıştır.

Köprünün yapımına karşı çıkanlar ise eleştirilerini birkaç farklı alanda yöneltmişlerdir. Köprünün Türk yapımı olmaması, yapımı üstlenen firmanın parasını kim verirse ona yapabildikleri, bu yüzden çok övünmenin yersiz olduğu vurgulanmıştır.¹⁹⁸⁹ Dolayısıyla yabancıların yaptığı köprü için büyük törenlerin Türkiye'nin imajına zarar vereceği, bu yüzden sade bir tören düzenlenmesi gerektiği, yol ve köprülerle sömürge ülkelerinin gurur duyabileceği savunulmuştur.¹⁹⁹⁰ Diğer eleştiriler ise halkın kendisine faydası olmayacak köprünün açılışına akın ettiği,¹⁹⁹¹ yolsuz, susuz köyler ve üzerine kıyafet giydirilemeyen çocuklar varken yapılmasının israf olduğu, maliyeti sadece o bölgede yaşayanların karşılayacağı, zamanla yetersiz hale geleceği, estetik olarak da çirkin olduğu belirtilmiştir.¹⁹⁹² Asya'yı Avrupa'ya bağlamanın ötesinde ülkenin geçmişini geleceğine bağlamaya layık olmadığı gibi yorumlarla kendi içinde bir bağlanmanın mümkün olmadığı savunulurken,¹⁹⁹³ diğer yandan köprü sayesinde Avrupa ve Asya'nın yalnızca maddi olarak bağlandığı ve hiçbir şekilde manevi bir bağ kurulamayacağı,¹⁹⁹⁴ bir haçlı ve doğu-batı sentezi

¹⁹⁸⁴ Petek, "Boğaz Köprüsü", **Haber Bursa** (Bursa), 12 Kasım 1973, s.2.

¹⁹⁸⁵ "İki Kıta Arasında Güçlü Bir Yapıt", **Durum**, Yıl:9, sa:427-431, 29 Ekim 1973 (Özel Sayı), s.24.

¹⁹⁸⁶ "Boğaziçi Köprüsü", **Akşam**, 13 Ekim 1973, s.5; "Boğaziçi Köprüsü", **Akşam**, 14 Ekim 1973, s.3; "Türk İşçisiyle İftihar...", **Hürriyet**, 18 Mayıs 1973, s.1; Alkaner, "Köprü Açılıyor", **Hürriyet**, 29 Ekim 1973, s.4; "Boğaz Köprüsü Hakkında Bilgi", **Gençliğin Sesi**, Yıl:6, sa:160, Ekim 1973, s.18; "Boğaziçi Köprüsü", **Dünya**, 9 Kasım 1973, s.1; **İstanbul Boğaziçi Köprüsü**, KGM Matbaası, Ankara, 1973, s.Başlangıç.

¹⁹⁸⁷ **Aynı yer**, s. Başlangıç.

¹⁹⁸⁸ "Sayın Okuyucular", **Polis Magazin**, Yıl:16, C:8, sa:11, Kasım 1973, s.1.

¹⁹⁸⁹ "Köprüler ve Ülkeler", **Cumhuriyet**, 9 Ekim 1972, s.1,7.

¹⁹⁹⁰ Selçuk, "Köprünün Açılışı", **Cumhuriyet**, 25 Ekim 1973, s.2.

¹⁹⁹¹ Baydar, "Köprüler...", **Yeni Ortam**, 2 Kasım 1973, s.2.

¹⁹⁹² Arslan Başer Kafaoğlu, "Boğaz Köprüsü", **Cumhuriyet**, 31 Temmuz 1973, s.2.

¹⁹⁹³ Selçuk, "Boğaz Köprüsü", **Cumhuriyet**, 19 Temmuz 1973, s.2.

¹⁹⁹⁴ Ali İhsan Yazgan, agm., **Bugün Ticaret**, 31 Ekim 1973, s.1.

düşüncesinin simgesi olarak Müslüman Türk ülkesine “*Tebdil-i kıyafet edip*” girdiği şeklinde batı ile olan ilişkilerdeki müstakbel rolüne de atıfta bulunulmuştur.¹⁹⁹⁵ Ayrıca çok sık dillendirilmese de açılış töreninin Cumhuriyetin 50. Yılı törenlerini gölgede bıraktığı söylenmiş,¹⁹⁹⁶ dönemin mizah dergilerinden Akbaba’da aynı konu bir karikatür ile yansıtılmıştır.¹⁹⁹⁷ Ayrıca devletlerin köprüleriyle değil, yaşlarıyla övünmesi gerektiği,¹⁹⁹⁸ törende sorun yaşanmaması için yabancı uzmanlardan danışmanlık alınabileceği de dile getirilen diğer eleştiriler arasındadır.¹⁹⁹⁹ Köprü’nün isminin Boğaziçi olmasına karşı çıkılmış,²⁰⁰⁰ Atatürk ve Fatih isimlerinin de olabileceği dillendirilmiş,²⁰⁰¹ ancak bu konuda pek fazla gündem oluşmamıştır.

Boğaziçi Köprüsü’nün açılışı ile 50. Yıl Marşı dönemin tanıkları üzerinde en etkileyici iki husus olmuştur. Bunları sırasıyla süslemeler/vecizeler, 50. Yıl Amblemi-halkın ve devletin bayramı sahiplenmesi-açılan çeşitli tesisler-okullarda düzenlenen kompozisyon yarışmaları, daha sonra geçit töreni, fener alayı, törenlerin görkemi, bisiklet korteji ve geçit töreninde yer alan süslenmiş araçlar izlemiştir.

Sözlü tarih çalışmasından elde edilen verilere göre resmî programların haricinde kişilerin aile ve yakın çevrelerinde kutlamalarla ilgili yaşananlar ve söylemler açısından bakıldığında ise önemli bir çoğunluk kutlama atmosferine uygun ve ilgili davranıldığını belirtmiş, bunu hatırlamayanlar veya net cevap veremeyenler izlemiştir. Aile ortamında herhangi bir şey yapılmadığını, ailesinden uzak oldukları için bilgilerinin olmadıklarını ve bayramın farkında olmadıklarını ifade edenler aynı oranda kalmıştır. Kutlama ortamında kendilerini olumsuz etkileyen herhangi bir husus olup olmadıklarına yönelik soruya bir kısım katılımcılar dönemin siyasi gelişmelerinin kendilerini olumsuz etkilediklerini belirtmiş, büyük çoğunluk ise hiçbir olumsuzluk hatırlamadıklarını ifade etmişlerdir. Kutlamalara halkın katılımında en

¹⁹⁹⁵ Selim Yağmur, “Hoş Geldin Doğu-Batı Sentezi”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Yıllığı 1972-1973**, Edebiyat Fakültesi Matbaası, 1973, s.42.

¹⁹⁹⁶ **Varlık Yıllığı...**, s.199.

¹⁹⁹⁷ Bk. Ek-20. **Akbaba**, Yıl:51, C:25, sa:46, 31 Ekim 1973 (Özel Sayı).

¹⁹⁹⁸ **Hürriyet 1974 Ansiklopedik...**, s.15.

¹⁹⁹⁹ Handan Ertunç, “Kutlama Uzmanları”, **Meydan**, Yıl:9, sa:460, 6 Kasım 1973, s.2.

²⁰⁰⁰ “Köprü”, **Akşam**, 31 Ekim 1973, s.1.

²⁰⁰¹ Celal Yardımcı, “Milletler Miraslarıyla Büyüklük ve İhtişam Kazanırlar”, **Halk Kültür Pınarı**, Yıl:6, C:6, sa:64, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.10-11; “Boğaz Köprüsüne Fatih...”, **Ses** (Aydın), 1 Ekim 1973, s.3; “Boğaz Köprüsüne Fatih İsmi...”, **Sinop** (Sinop), 11 Ekim 1973, s.1.

etkili faktör, halkın zaten anılan dönemde bu tür bayramlara ilgi göstermesi olarak ifade edilmiştir. Bundan başka devletin bayramı sahiplenmesi, 50.Yılın önemli bir yıl dönümü olması, okullarda verilen eğitimin içeriğinin insanları katılım yönünde etkilemesi ve insanların törende görev alan çocuklarını görmek istemeleri de dikkat çeken etkenler olarak ifade edilmiştir.

Kutlamaları daha etkili ve anlamlı kılmak için neler yapılabileceği ile ilgili o dönem herhangi bir fikir yürütüp yürütmediklerine yönelik soruya ise çoğunluk bu şekilde bir değerlendirme yapabilecek yaşta olmadıklarını beyan etmişlerdir. Bu konuda fikir yürüttüklerini ifade edenler ise halkın katılımının ve ilgisinin artırılmasına yönelik tedbirler alınabileceğine dikkat çekmişlerdir. Bir kısım katılımcılar tarafından ise yapılanlar yeterli ve başarılı bulunmuştur. Öğrencilerin bilgi ve genel kültürünün artırılması için Atatürk'ün daha fazla tanıtılması, öğrencilerin Boğaziçi Köprüsü ve deniz kenarına götürülmesi ve üretim tesislerine de 50. Yıl isminin verilmesinin kutlamaları daha anlamlı kılabilceği ifade edilmiştir.

Katılımcıların salt çoğunluğu kutlamalara gösterilen ilgiye ailesinin siyasi eğiliminin etki etmediğini belirtmiştir. Bunlardan bir kısmı herhangi bir değerlendirme yapmazken, bir kısmı Cumhuriyetin siyaset dışı bir konu olduğunu belirtmiş, bir kısmı ise muhafazakâr, milliyetçi veya cumhuriyetçi çizgide bir aile yapısı olmasına rağmen Cumhuriyeti benimsediklerini ifade ederek bu görüşlerin bayrama katılımı etkilemediğini belirtmişlerdir. Siyasi eğilimin etkili olduğunu ifade edenler ise ailelerinin sol, Cumhuriyetçi veya milliyetçi gelenekten gelmelerinin veya bilinçli bir çizgisinin olmasının kendilerini katılım veya ilgi konusunda etkilediğini ifade etmişlerdir. Siyasi eğilimin etkili olduğunu ifade eden bir kısım katılımcı ise bunu sağ-sol siyasi görüşler olarak değil de ailesinin Millî Mücadele ve Cumhuriyetin ilan sürecini yaşayan insanlar oldukları için doğal olarak Cumhuriyeti benimsediklerini ifade etmişler, bir katılımcı ise ailesinin kutlamalara ilgi göstermemesinin sebebini Demokrat Parti geleneğinden gelmelerine yormuştur. Yine bazı katılımcılar konuyla ilgili değerlendirme yapılabilecek şekilde cevap vermemişlerdir.

50. Yıl Kutlamaları katılımcılar tarafından diğerlerine nazaran çok yüksek bir oranla daha coşkulu bulunmuştur. Bazı katılımcılar ise diğer kutlamalara nazaran daha başarılı bulmakla

birlikte coşkulu bulmadığını, diğerlerinden farklı olmadığını ve 75. Yıl Kutlamalarından daha az coşkulu bulunduğunu da ifade etmişlerdir. Cumhuriyetin 100. Yıl Kutlamalarına yakın ve sonraki tarihlerde görüşülen kişilerin ise önemli bir çoğunluğu 50. Yıl Kutlamalarını daha coşkulu bulduklarını belirtirken, bir katılımcı ise 100. Yılı başarılı ve coşkulu bulduğunu ifade etmiş, bir katılımcı da yeterli coşku olmamasını yakın dönemde gerçekleşen deprem konusuyla açıklamıştır. Bir kısım katılımcı ise 100. Yıl ile ilgili bir değerlendirme yapmamıştır.

Bunların haricinde kutlamaların ciddi hazırlıklar ile uzun bir süre içinde yapılması katılımcıların bir kısmının dikkatini çekmiş; bazı ilçelerin büyük şehirlere çok yakın olmasının kutlamalar kapsamında o yere özgü etkinlikler yapılabilmesini olumsuz etkilediği de ifade edilmiştir. Cumhuriyete giden süreçte veya Cumhuriyetin ilanı sürecini yaşayan insanların bir kısmının hayatta olmasının kutlamaları biraz daha anlamlı kıldığı da belirtilmiştir. Katılımcıların bir kısmı dönemin siyasi aktörleri ile ilgili yanlış bilgiler de vermişlerdir. Bu durumun ise anılan dönemin siyasi gelişmelerindeki çeşitlilikle veya yaşları gereği unutmuş olma ihtimalleri ile açıklanabileceği düşünülmektedir. Dönemin gündemini önemli ölçüde meşgul eden Genel ve yerel seçimler, Genel Af Kanunu, Cumhuriyet Üniversitesinin açılışı, Atatürk büst ve anıtlarının açılışındaki yoğunluk, köylerle ilgili yapılan çalışmalar, 50. Yıl veya Cumhuriyet ormanları gibi hususların katılımcıların dikkatlerini çekmedikleri söylenebilir. Bunda katılımcıların çoğunun anılan dönemde çocuk yaşta olduklarının da payının olduğu yadsınamaz.²⁰⁰² Basında yapılan değerlendirmelere göre kutlamalar genel olarak halkın yoğun katılımı ve törenlerin coşkusu açısından başarılı bulunmuş, 12 Mart sürecinin sona ermesinin sembolü olarak beliren seçimler, Ramazan

---

²⁰⁰² Beyti Arda İle 11 Ağustos 2023'te Yapılan Görüşme; Mehmet Selim Kaplan İle 18 Ağustos 2023'te Yapılan Görüşme; Nüzhet Bozat İle 6 Ekim 2023'te Yapılan Görüşme; Mahmut Öztürk İle 25 Ekim 2023'te Yapılan Görüşme; Namsel Uslu İle 25 Ekim 2023'te Yapılan Görüşme; Zülfikar Günaydın İle 1 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme; Mesut Çapa İle 3 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme; Ahmet Tabur İle 6 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme; Mustafa Yılmaz İle 8 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme; Pervin Öztabağ İle 10 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme; Kerim Parlatan İle 10 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme; Cezmi Yurtsever İle 11 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme; Ali Tuncay Atakol İle 13 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme; Mehmet Emin Halim İle 13 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme; Selahattin Özsüer İle 13 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme; Namık Kemal Demirkan İle 14 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme; Uğur Tarık Özkut İle 15 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme; Şafak Topallar İle 15 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme; Abdullah Kaya İle 16 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme; Ömer Karabiber İle 17 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme; Selim Kutval İle 18 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme.

bayramı ve gece gökyüzünde oluşan ay-yıldız görüntüsünün aynı döneme denk gelmesi kutlamalara farklı anlamlar yüklenmesine neden olmuştur. 50. Yılın seçimler ile demokrasi ve özgürlükler açısından; Ramazan bayramı ile dini ve ay-yıldız görüntüsü ile de millî bir sembol haline geldiği vurgulanmıştır. Kutlamaların basında başarısız görülmesi düşünceleri ise gerekli önemin verilmediği, beklentilerin aksine özellikle 10. Yıl kutlamalarına göre imkânlar daha geniş olmasına rağmen sönük kaldığı, Atatürk'ün yeterince tanıtılmadığı ve bu özel günün anısına büyük bir anıt dikilmediği yönünde olmuştur. Ancak bu konular görüşme yapılan kişiler nezdinde pek de önemli görülmemiştir.

Törene katılan dış temsilcilerin yüksek seviyeli görevliler olmayışı Türkiye'nin uluslararası saygınlığının bir ölçütü olarak görülmüştür. Kamuoyunun genelinde olumlu karşılansa da seçimlerin kutlamalardan hemen önce yapılmasının kutlamaları olumsuz yönde etkilediği üstü kapalı da olsa kabul edilmiş, buna karşın kutlamaların daha coşkulu yapılması için seçimlerin ertelenmesi veya öne alınması gündeme gelmemiştir. Kutlamalardan sonra yapılan harcamalar sorgulanmış, aşırı masraf yapıldığı ve harcamalarla ilgili yolsuzluklar yapıldığı iddia edilmiştir. 50. Yıl Marşı her ne kadar taşıdığı anlam açısından Kurul Başkanınca övülse de basında eleştirilere neden olmuş, marşın akılda kalıcı olmadığı, sanat değerinin düşük olduğu ve 10. Yıl Marşındaki ruhu yansıtmadığı belirtilmiştir. Basının bakış açısıyla halkın konuya yaklaşımının farklı olduğu burada da ortaya çıkmaktadır. Dönemi yaşayan tanıklar çoğunlukla 50. Yıl Marşını benimseyerek ezberlediklerini ifade ederken, diğer konulara ise hiç değinmemişlerdir.

Bu süreçte incelenen ulusal ve yerel gazetelerde Boğaz Köprüsü'nün açılışı coşkulu ifadelerle halka duyurulmuştur. Köprü bu gazetelerde ve devlet görevlilerinin açıklamalarında asırlarca başarısız bir hayalin, Türk mühendis ve işçilerinin emeği ile Cumhuriyet döneminde başarılması söylemi çerçevesinde bir gurur sembolü olarak görülmüş ve âdeta Cumhuriyet sayesinde gelişen tekniğin eseri olarak kabul edilmiş, medeniyet ve maddi başarı yolunda bir basamak olarak değerlendirilmiştir. Bunun yanında karşıt fikirler olsa da kıtaların kucaklaşması söylemi ile uluslararası işbirliğinin de bir göstergesi olarak yansıtılmıştır. Köprü'nün varlığını kabul etmeyen yorumlarda ise bu yapı yalnızca maddi bir varlık olarak görülmüş, batı ile manevi bağlar kurulmasında işe yaramayacağı ve bir haçlı

sembolü olarak Türkiye'ye yerleştirildiği savunulmuştur. Bunun yanında iç siyasi hayatta da bir bölünmüşlüğü sembolü olarak öne çıkmış, sağ ve sol siyasi görüş köprüünün varlığı konusunda ayrılmıştır. Köprü ile ilgili dönemin tanıklarının önemli bir kısmı bu açılışla 50. Yıl Kutlamalarını özdeşleştirmiştir. Mevlana'nın 700. Ölüm Yıl Dönümü gibi köprüünün açılış törenine verilen önem yüzünden 50. Yıl törenlerinin geri planda kaldığı yönünde haklı eleştiriler de getirilmesinin yanında; kutlamalardan önce amaç ve beklentiler ortaya koymadaki motivasyonun, kutlamaların ardından değerlendirme yapmada yeterince sergilenmediğini de söylemek mümkündür. Dönemin tanıkları kutlamalara herhangi bir şekilde katılım konusunda ilgili davranmış, kutlamaların prestij olayı Boğaz Köprüsü'nün açılışı ve sembollerinden 50. Yıl Marşını en etkileyici hususlar olarak görmüşlerdir. Dönemin basınının ve tanıklarının çoğu kutlamaların coşkulu geçtiği konusunda fikir birliği içinde görülmüş; elbette görüşme yapılan kişilerden kutlamaları hatırlayabilecek yaşta olanlardan çok daha fazlası ve Adana, Ankara, İstanbul, Kars ve İçel'de ikamet edenlerden kutlamaları hatırlamadıklarını belirtenler de olmuştur.

3.2. CUMHURİYET ÖNCESİ DÖNEM

Cumhuriyet öncesi dönemin siyasi durumu ve kutlama atmosferinde nasıl algılandığı ile ilgili daha çok basında yer alan yazılardan faydalanılmış, Cumhurbaşkanı hariç devlet görevlileri ve diğer siyasi liderler kutlama mesaj veya konuşmalarında anılan sürece değinmemişlerdir.

Basında Türk Milletinin varlığının köklü bir tarihe dayanması,²⁰⁰³ tarih boyunca esareti kabul etmemesi,²⁰⁰⁴ asırlarca kıtalara hükmetmesi²⁰⁰⁵ vurguları öne çıkmıştır. Öte yandan Osmanlı Devleti otoritesi giderek yok olan²⁰⁰⁶ son dönemlerinde liyakatsiz kişilerce yönetilen,²⁰⁰⁷

²⁰⁰³ "Tarihte Egemen 16 Büyük Türk Devleti", **Tercümanın 50. Yıl İlavesi**, 28 Ekim 1973, s.8-9.

²⁰⁰⁴ Saffet Güneş, "Atatürk ve Zafer", **Vansesi** (Van), 26 Ekim 1973, s.1; Ş. Beyazıt, "Genç Cumhuriyetimizin 50. Yılı", **Halk Kültür Pınarı**, Yıl:6, C:6, sa:64, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.12-13; "Naim Talu", **İş**, sa.86, Ekim 1973, s.14-15.

²⁰⁰⁵ İ. Nihat Özgen, "Cumhuriyetin 50. Yılı Kutlarken", **İlkkurşun**, Yıl:2, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.5.

²⁰⁰⁶ Güneş, agm., **Vansesi** (Van), 26 Ekim 1973, s.1.

²⁰⁰⁷ Nihat Özgen, agm., **İlkkurşun**, Yıl:2, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.5.

yalnızca sarayı düşünen bir devlet anlayışının hüküm sürdüğü²⁰⁰⁸ en kötü yönetim şekli olarak nitelendirilmiş,²⁰⁰⁹ Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün bayram mesajında ise 'çökmüş bir imparatorluk' olarak tanımlanmıştır.²⁰¹⁰

Yapılan yorumlarda Birinci Dünya Savaşı ve takip eden süreç üzerinde de durulmuş, Beşinci Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay savaşı ölçsüz kahramanlıkların yaşandığı bir savaş olarak tanımlamıştır.²⁰¹¹ Bu dönemde Mondros Mütarekesi sonrası Anadolu üzerindeki askerî girişimler basında işgal,²⁰¹² istila,²⁰¹³ toprak yağması,²⁰¹⁴ vatanın düşman çizmeleri altında olması²⁰¹⁵ ve Yunan vahşeti²⁰¹⁶ olarak görülmüş; Kutlama Kanun metninde de benzer şekilde Türklerin istiklâline, tarihî haklarına ve yurtlarına yapılan haksız saldırılar²⁰¹⁷ şeklinde tanımlanmıştır. Bu girişimleri yapan karşıt güçler ise genel olarak düşman,²⁰¹⁸ emperyalistler,²⁰¹⁹ galip devletler,²⁰²⁰ asi devletler²⁰²¹ ve bütün dünya²⁰²² şeklinde yansıtılmıştır. Bu tariflerin genel ifadeler olması yanında yalnızca Yunan²⁰²³ ve Ermeni²⁰²⁴ milletleri açıkça düşman olarak sayılmış, Anadolu'nun işgalinde yer alan diğer devletlerin isimleri anılmamış; Sevr Anlaşması ise ölüm fermanı olarak görülmüştür.²⁰²⁵ Benzer şekilde

²⁰⁰⁸ Beyazıt, agm., **Halk Kültür Pınarı**, Yıl:6, C:6, sa:64, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.12-13.

²⁰⁰⁹ Halil Kutca, "Cumhuriyetin 50. Yılı", **Çağlıt**, Yıl:1, sa:6, Ekim 1973, s.35.

²⁰¹⁰ "50. Yıl Halkımıza...", **Yeni Ortam**, 29 Ekim 1973, s.1.

²⁰¹¹ Cevdet Sunay, "50 Yılda Çok Sıkıntı Çektik Ama Hepsini de Yendik", **Gençliğin Sesi**, Yıl:6, sa:160, Ekim 1973, s.6.

²⁰¹² Nihat Özgen, agm., **İlkkurşun**, Yıl:2, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.5.

²⁰¹³ Salih Erkinkol, "Cumhuriyetimizin Elli Yılında Türkistan Türkü", **Türk Dünyası**, Yıl:8, sa:30, Temmuz-Ağustos-Eylül 1973, s.7.

²⁰¹⁴ M. Rasih Savaş, "50. Yıl ve Türk Dünyası", **Türk Dünyası**, Yıl:8, sa:30, Temmuz-Ağustos-Eylül 1973, s.20.

²⁰¹⁵ Erdoğan Gülşen, "Türkiye 50. Yılında", **Türkiye Milliyetçi Gençlik Dergisi**, sa:y, Ekim 1973, s.5-25.

²⁰¹⁶ Erkinkol, agm., **Türk Dünyası**, Yıl:8, sa:30, Temmuz-Ağustos-Eylül 1973, s.7.

²⁰¹⁷ "Türkiye Cumhuriyetinin Kuruluşunun 50nci Yıldönümünün Kutlanması Hakkında Kanun", **Resmî Gazete**, sa:14498, 5 Nisan 1973, s.1.

²⁰¹⁸ Zakir Güven, "Cumhuriyet Türkiye'sinden Çizgiler", **İlkkurşun**, Yıl:2, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.37.

²⁰¹⁹ Güneş, agm., **Vansesi** (Van), 26 Ekim 1973, s.1.

²⁰²⁰ Nihat Özgen, agm., **İlkkurşun**, Yıl:2, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.5.

²⁰²¹ Erkinkol, agm., **Türk Dünyası**, Yıl:8, sa:30, Temmuz-Ağustos-Eylül 1973, s.7.

²⁰²² Gülşen, agm., **Türkiye Milliyetçi Gençlik Dergisi**, sa:y, Ekim 1973, s.5-25; Rafet Tüzün, "Ellinci Yılda Türkiye'nin Durumuna Bakış", **Uyanış**, Yıl:11, sa:107, Kasım 1973, s.19.

²⁰²³ Savaş, agm., **Türk Dünyası**, Yıl:8, sa:30, Temmuz-Ağustos-Eylül 1973, s.20.

²⁰²⁴ Güven, agm., **İlkkurşun**, Yıl:2, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.37.

²⁰²⁵ "Mustafa Kemal ve Cumhuriyetin İlanı" (Enver Behnan Sapolyo'dan Aktarma), **Türkiye İmar Turizm ve Sanayi**, Yıl:7, sa:79-80, Kasım-Aralık 1973 (Özel Sayı), s.8

bu yorumlar da yine basında yapılmış, resmî görevlilerin konuşmalarında ve resmî yayınlarda bir düşman tarifine rastlanmamıştır.

Girişilen işgal harekâtının amacı ise Türklüğü ve İslamiyet’i ortadan kaldırmak²⁰²⁶, Türkleri dünya haritasından²⁰²⁷ ve tarihten silmek²⁰²⁸ şeklinde görülürken; 1911’den itibaren yaşanan hadiselerden sonra²⁰²⁹ son Türk yurdu Anadolu’ya sığınan²⁰³⁰ Türk Milleti ise âciz bir yönetim altında,²⁰³¹ kimsesiz,²⁰³² çaresiz,²⁰³³ güçsüz,²⁰³⁴ maddi ve manevi çöküntüye uğramış²⁰³⁵ şeklinde yansıtılmış; Türk vatanının yakılıp yıkıldığı²⁰³⁶ bu dönem kara yıllar olarak nitelendirilmiştir.²⁰³⁷

Millî Mücadele öncesi dönemle ilgili algı bu şekilde şekillenirken, basında Millî Mücadele dönemi ise saltanat idaresine karşı ihtilal, zamanın iktidarına ve düşmana karşı bir ölüm kalım savaşı²⁰³⁸ ve haksız saldırılara karşı bir direniş olarak betimlenmiştir.²⁰³⁹ Bu mücadelenin Atatürk, TBMM ve ordunun sayesinde kazanıldığı, Atatürk’ün Türk Milletinin hür yaşama bilincini kavraması,²⁰⁴⁰ Mehmetçığı tanıması²⁰⁴¹ ve imkânsızlıkların

²⁰²⁶ Gülşen, agm., **Türkiye Milliyetçi Gençlik Dergisi**, sa:y, Ekim 1973, s.5-25.

²⁰²⁷ Necmettin Şenyurt, “Cumhuriyetin Ellinci Yıl Dönümü”, **Hava Kuvvetleri Dergisi**, Yıl:51, sa:250, Kasım 1973, s.3.

²⁰²⁸ Nihat Özgen, agm., **İlkkurşun**, Yıl:2, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.5.

²⁰²⁹ Yaşar Nabi, “50. Yılda Düşünceler”, **Varlık**, sa:794, Kasım 1973, s.3.

²⁰³⁰ Şenyurt, agm., **Hava Kuvvetleri Dergisi**, Yıl:51, sa:250, Kasım 1973, s.3.

²⁰³¹ Tüzün, agm., **Uyanış**, Yıl:11, sa:107, Kasım 1973, s.19.

²⁰³² Erkinol, agm., **Türk Dünyası**, Yıl:8, sa:30, Temmuz-Ağustos-Eylül 1973, s.7; Beyazıt, agm., **Halk Kültür Pınarı**, Yıl:6, C:6, sa:64, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.12-13.

²⁰³³ Gülşen, agm., **Türkiye Milliyetçi Gençlik Dergisi**, sa:y, Ekim 1973, s.5-25.

²⁰³⁴ Necmettin Esin, “50 Yılın Manası”, **Eflatun**, Yıl:5, sa:60, Aralık 1973, s.6.

²⁰³⁵ Fahri Korutürk, “Türkiye’yi Sosyal ve Ekonomik Sınavlar Bekliyor”, **Gençliğin Sesi**, Yıl:6, sa:160, Ekim 1973, s.4; Özden Alpdağı, “50. Yılın Modern Türkiyesi”, **Devir**, C:5, sa:52, 29 Ekim 1973, s.31.

²⁰³⁶ Nihat Özgen, agm., **İlkkurşun**, Yıl:2, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.5.

²⁰³⁷ Güven, agm., **aynı yer**, s.37.

²⁰³⁸ Cihat Akçakayalıoğlu, “Cumhuriyetin Ellinci Yılına Kutlarken”, **Yeni Yaşantı**, sa:45, Ekim 1973, s.2; “İlk On Yıl”, **Pirelli**, Yıl:10, sa:109, Ekim 1973, s.15.

²⁰³⁹ “Türkiye Cumhuriyetinin Kuruluşunun 50nci Yıldönümünün Kutlanması Hakkında Kanun”, **Resmî Gazete**, sa:14498, 5 Nisan 1973, s.1.

²⁰⁴⁰ “Naim Talu”, **İş**, sa:86, Ekim 1973, s.14-15.

²⁰⁴¹ Güneş, agm., **Vansesi** (Van), 26 Ekim 1973, s.1.

yenilerek,²⁰⁴² Türk Milletinin sergilediği bir diriliş sonucu,²⁰⁴³ birlik ve beraberlik sayesinde kazanıldığı vurgulanmıştır.²⁰⁴⁴

Öte yandan ordunun bu başarıdaki rolü ile²⁰⁴⁵ Türk Milletinin boynuna geçirilmek istenen tutsaklık zincirinin kırılmasına,²⁰⁴⁶ bu süreçte sergilenen millî birlik anlayışına,²⁰⁴⁷ dünyaya karşı meydan okunmasına,²⁰⁴⁸ milletin kudretini damarlarındaki asil kandan almasına,²⁰⁴⁹ Türklerin gönlüne, beynine, millî duygularına, Müslüman Türk kimliğine kelepçe vurulamadığına değinilmiştir. Bu başarının millî ve manevi ruhla elde edildiğine,²⁰⁵⁰ düşmana karşı azimle direnildiğine vurgu yapılmış²⁰⁵¹ ve bu süreçte Tanrının Türk Milletine yardım ettiği belirtilmiştir.²⁰⁵² Yunan ordusunun yenilmesi ise farklı şekillerde tasvir edilmiştir. Buna göre son haçlı ordusu olan²⁰⁵³ Yunanın denize dökülmesi,²⁰⁵⁴ Akdeniz'in hırçın dalgalarına kendilerini atması,²⁰⁵⁵ Anadolu'nun harimi ismetinde ve Akdeniz'in derin sularında boğulması,²⁰⁵⁶ Türk'ün gücüne boyun eğmesi²⁰⁵⁷ ve diğer emperyalistler gibi ülkeden kovulması şeklinde anlatılmıştır.²⁰⁵⁸

Kutlama atmosferinde Cumhuriyet öncesi tarihsel süreç, bağımsızlığından ödün vermeyen Türklerin, yönetim zafiyetinden dolayı Osmanlı son döneminde güçsüz kaldığına; bu sebeple düşman tarafından tarihten silinmek ve boynuna esaret zinciri geçirilmek üzereyken

²⁰⁴² MMTD, D:3, C:31, T:4, B:30, 28.12.1972, s.218.

²⁰⁴³ Feridun Kandemir, "50. Yıl Böyle mi Olacaktı?", **Geçit**, sa:328, 29 Ekim-6 Kasım 1973, s.12-13.

²⁰⁴⁴ Nihat Özgen, agm., **İlkkurşun**, Yıl:2, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.5; Şenyurt, "Cumhuriyetin Ellinci Yıl Dönümü", **Hava Kuvvetleri Dergisi**, Yıl:51, sa:250, Kasım 1973, s.3.

²⁰⁴⁵ Özden Alpdağ, "50. Yılın Modern Türkiye'si", **Devir**, C:5, sa:52, 29 Ekim 1973, s.31.

²⁰⁴⁶ Nurcan Kâhyaoğlu, "Cumhuriyetin Getirdikleri", **Kocaeli Kız İlk Öğretmen Okulu Dergisi** (Özel Sayı) sa:5, 1973, s.4; "Önsöz", **Petkim Haber Bülteni**, sa:15, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.1.

²⁰⁴⁷ Sunay, agm., **Gençliğin Sesi**, Yıl:6, sa:160, Ekim 1973, s.6.

²⁰⁴⁸ Muhittin Çöloğlu, "Ellinci Yıl Kutlu Olsun", **Polis Dergisi**, Yıl:20, sa:257, 1 Kasım 1973, s.15.

²⁰⁴⁹ Nihat Özgen, agm., **İlkkurşun**, Yıl:2, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.5-6.

²⁰⁵⁰ Gülşen, "Türkiye 50. Yılında", **İslamın İlk Emri OKU**, sa:138, Ekim 1973, s.25.

²⁰⁵¹ Güven, agm., **İlkkurşun**, Yıl:2, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.37.

²⁰⁵² Nami Ocakçioğlu, "Cumhuriyetimiz", **Emeklilerin Sesi**, Yıl:7, sa:79-80-81, Eylül-Ekim-Kasım 1973, s.3.

²⁰⁵³ Esin, agm., **Eflatun**, Yıl:5, sa:60, Aralık 1973, s.1.

²⁰⁵⁴ "Mustafa Kemal ve Cumhuriyetin İlanı" (Enver Behman Şapolyo'dan Aktarma), **Türkiye İmar Turizm ve Sanayi**, Yıl:7, sa:79-80, Kasım-Aralık 1973 (Özel Sayı), s.8.

²⁰⁵⁵ Çiloğlu, agm., **Ülkücü Öğretmen**, sa:173, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.17.

²⁰⁵⁶ Savaş, agm., **Türk Dünyası**, Yıl:8, sa:30, Temmuz-Ağustos-Eylül 1973, s.20.

²⁰⁵⁷ Nihat Özgen, agm., **İlkkurşun**, Yıl:2, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.5.

²⁰⁵⁸ "Cumhuriyetin 50. Yıl ...", **Uyanış** (Zonguldak), 29 Ekim 1973, s.1.

Atatürk'ün önderliğinde millî birlik ve dayanışma içinde hareket ederek başlattığı Millî Mücadele ile bağımsızlığını düşmanı denize dökerek yeniden kazandığına vurgu yapılarak şekillenmiştir. Basında işgale katılan ülkelerin ismi anılmadan düşman, emperyalistler gibi genel ifadeler kullanılmasına karşın, özellikle Yunanistan'ın ismine vurgu yapılması yaşanan Kıbrıs sorunun kamuoyunda bir tezahürü olarak düşünülebilir. Millî Mücadele'nin Kutlama Kanun metninde haksız saldırılara karşı haklı bir direniş olarak ifade edilmesi, uluslararası hukuk temelinde meşru bir mücadele olduğu mesajının verilmeye çalışıldığı; basındaki Millî Mücadele algısının da kanunda belirtilen betimleme ile paralel olduğu söylenebilir. Böylelikle yeni rejimin dayandığı askerî ve siyasi başarılar okuyucuya aktararak özgüven aşılanmaya çalışılmış; Cumhuriyet öncesi dönemin yansıtılmasında olumsuz bir tutum sergilenmemiştir.

3.3. CUMHURİYET DÖNEMİ

3.3.1. Atatürk ve Atatürkçülük Algısı

12 Mart ve bu süreci sona erdiren genel seçimler ile Cumhuriyetin dini bir bayram ile bir arada kutlanan bu önemli yıl dönümünde basın, yayınlar ve basına yansıyan kutlamalarla ilgili konuşmalarda Atatürk ve Atatürkçülüğün nasıl algılandığı da çalışma açısından önemlidir. Mustafa Kemal Atatürk bu dönemde en sık 'Atatürk'²⁰⁵⁹ şeklinde anılmış, bunu yoğun şekilde 'Ata'²⁰⁶⁰, sadece sol çizgide yayın yapan gazetelerde ve diğerlerine oranla

²⁰⁵⁹ Örnek için bk. Kemal, "Altın Destan", **Barış**, 18 Ekim 1973, s.2; "Talu, Hızlı Kalkınmanın...", **Bugün Ticaret**, 29 Ekim 1973, s.1; **50. Yıl Tapu-Kadastro Armağanı**, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Matbaası, Ankara, 1973, s.Giriş.

²⁰⁶⁰ Cafer Altay, "Cumhuriyetin Ellinci Yılında Demokrasi Çilelerimiz", **Bakış**, sa:357/9, Eylül 1973, s.14; Kemal Savcı, **Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Kadını**, Cihan Matbaası, Ankara, 1973, s.Başlangıç; Akçakayalıoğlu, **Cumhuriyetin 50inci Yıl Dönümüne Armağanı, Anılar**, Ülker Matbaası, Ankara, 1973; Ali Rıza Ertuğ, **Ankara Sporunda 50 Yıl**, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Güven Matbaaları, Ankara, 1973, s.1-2; Sadi Irmak, **Türkiye Cumhuriyetinin Ellinci Yılı Dolayısıyla Atatürk Devrimlerinin Karakteri**, İstanbul Üniversitesi Yay., Sermet Matbaası, İstanbul, 1974, s.110; Adil İzveren, "Atatürk'ün Sosyal Dehası ve...", **50 Yılda Çalışma Hayatımız**, T.C. Çalışma Bakanlığı, byy, ty, s.2; **Yükselişten Cumhuriyetin 50. Yılına**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1973, s.6, 10; Zeki Ünlü, **Ellinci Yıla Şiir**, Karınca Matbaacılık, İzmir, 1973, s.3; **50 Yılda İmar ve Yerleşme (1923-1973)**, İmar ve İskân Bakanlığı Yay., Ankara, 1973, s.Önsöz; **Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümü Anma Kitabı**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yay.,

nadir olarak ‘Mustafa Kemal’²⁰⁶¹ izlemiştir. Basın ve yayınlarda en az kullanılan ‘Mustafa Kemal Atatürk’²⁰⁶² veya ‘M.Kemal Atatürk’ ile ‘Kemal Atatürk’²⁰⁶³ ise devlet eliyle hazırlanan il yıllıklarında tercih edilmiştir. İsmnin kullanımı bu şekilde belirirken, atfedilen san ve sıfatlar da dikkat çekmiştir. Bu süreçte Atatürk’e en fazla sırasıyla Büyük,²⁰⁶⁴

Ankara, 1974, s.71; **Türkiye**, Ajans-Türk_Gazetecilik ve Matbaacılık Yay., Ankara, 1973, sy; Nurettin Can Güleklî-Rıza Onaran, **Türkiye Birinci Büyük Millet Meclisi (1920-1970)**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1973, s.Sunuş; Gülşen, agm., **İslamın İlk Emri OKU**, sa:138, Ekim 1973, s.25; İbrahim Akalın, “Atatürk-Cumhuriyet-Türk Polisi”, **Polis Dergisi**, Yıl:20, sa:256, Ekim 1973, s.16; Nasuhioğlu, “Cumhuriyetin 50. Yılında...”, **Öz Erzincan** (Erzincan), 19 Eylül 1973, s.3; “50. Yılın Ardından”, **Öz Erzincan** (Erzincan), 31 Ekim 1973, s.1; Yener Fakıcıoğlu, “Ellinci Yıl”, **Vansesi** (Van), 26 Ekim 1973, s.1.

²⁰⁶¹ Taner Timur, “Kemalizmin Büyük...”, **Yeni Ortam**, 29 Ekim 1973, s.4; Aysev, “50 Yıl Dile Kolay”, **Barış**, 29 Ekim 1973, s.1; **MMTD**, D:4, C:4, T:1, B:79, 19.05.1974, s.258.

²⁰⁶² Üren, “Ellinci Yıla Giderken Cumhuriyetimiz”, **Sigorta Dünyası**, Yıl:15, sa:169, Ocak 1974, s.5; **Cumhuriyet Devrinde Gümrüklerimiz**, Gümrük ve Tekel Bakanlığı Yay., Ankara, ty, s.12.

²⁰⁶³ “Kemal Atatürk’ün”, **Cumhuriyetin 50’inci Yıldönümünde İstanbul Ticaret Odası**, İstanbul Ticaret Odası Yay., İstanbul, 1974, s.İç Kapak.

²⁰⁶⁴ “Cumhuriyetimiz 50 Yaşında”, **Salkım**, Yıl:1, sa:4, Ekim 1973, s.1; **Aynı yer**, s.İç Kapak; Dinççağ, **age.**, s.Başlangıç; **Mülkiyeliler Birliği Dergisi**, sa:32, Eylül-Kasım 1973 (Özel Sayı); Altay, agm., **Bakış**, sa:358/10, Ekim 1973, s.14; **Çocuk ve Yuva**, sa:10-210, C: XXI, Ekim 1973, s.İç Kapak; **Türk Ekonomisinin 50 Yılı, İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisinin Cumhuriyete 50. Yıl Armağanı**, byy, İstanbul, 1973, s.İç Kapak; Mehmet İhsan Gençcan, **Çanakkale Bölge Sporunda 50 Yıl (1923-1973)**, Divan Matbaacılık, Manisa, 1973, s.Başlangıç; **Cumhuriyetin 50. Yılında İstanbul Üniversitesi (1973)**, Sermet Matbaası, İstanbul, 1972, s.VII; **50. Yıl Armağanı Erzurum ve Çevresi**, C:1, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum, 1974, s.Önsöz; **50. Yıl Armağanı Cumhuriyet Döneminde Hukuk**, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1973, s.Önsöz; **Ulaştırma 50 Yıl**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1973, s.Önsöz; **50. Yılda Türk Sanayii**, Mars Matbaası, Ankara, 1975, s.Önsöz; Güleklî-Onaran, **age.**, s.Önsöz; **Bayındırlıkta 50 Yıl (1923-1973)**, Bayındırlık Bakanlığı Yay., byy, ty, s.Önsöz; Refik Ünal, **Atatürk’ün Sevdiği Türküler**, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Yay., byy, ty, s.İç Kapak; **Türk Tarihi, Silahlı Kuvvetler ve Atatürkçülük**, Ajanstürk Matbaası, byy, ty, s.İç Kapak; Hüsnü Malkoç, “Cumhuriyetimizin 50. Yılında Halk Eğitimi ve Toplum Kalkınması”, **İlkkurşun**, Yıl:2, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.26; Hüseyin Yoltaş, “Cumhuriyetin 50. Yılında Sümerbank”, **Ankara Ticaret Odası Dergisi**, Ekim-Kasım 1973 (Özel Sayı), s.106; Mehmet Önder, “Mevlana Müzesi”, **Türkiyemiz**, Yıl:4, sa:11, Ekim 1973, s.47; Halim Oruz, “Başyazı”, **Kadın**, Yıl:27, sa:1058, Kasım 1973 (Özel Sayı), s.6; **Orta Doğu**, Yıl:13, sa:138, Ekim 1973, s.1; Rauf Erdil, “Atatürk ve Cumhuriyet”, **Kuvayi Milliye**, Yıl:13, sa:118, Ekim 1973, s.19; “Ellinci Yılı Anarken”, **Gençliğin Sesi**, Yıl:6, sa:160, Ekim 1973, s.3; “İnönü: Büyük Atatürk Söyledi Ben de Yazdım”, **Gençliğin Sesi**, Yıl:6, sa:160, Ekim 1973, s.6; “Cumhuriyetimiz 50 Yaşında”, **Salkım**, Yıl:1, sa:4, Ekim 1973, s.1; **Salkım**, Yıl:1, sa:4, Ekim 1973, s.İç Kapak; **MMTD**, D:3, C:30, T:4, B:21, 15.12.1972, s.329; “Başlangıç”, **Sanat Tarihi Yıllığı V (1972-1973)**, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul, 1973, s.5; **Mülkiyeliler Birliği Dergisi**, sa:32, Eylül-Kasım 1973 (Özel Sayı).

kurucu,²⁰⁶⁵ Büyük Önder,²⁰⁶⁶ Ulu Önder,²⁰⁶⁷ Büyük Kurtarıcı,²⁰⁶⁸ ölümsüz,²⁰⁶⁹ Ulu/Büyük İnsan,²⁰⁷⁰ Aziz,²⁰⁷¹ Eşsiz²⁰⁷² ve Yüce²⁰⁷³ şeklinde san ve sıfatlar atfedilmiş; bunları Gazi²⁰⁷⁴

²⁰⁶⁵ **Bakış**, sa:352/4, Nisan 1973, s.İç Kapak; **50. Yıl**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1973, s.İç Kapak; Mustafa Yazıcı, **Tanzimat'tan Buyana Milli Eğitim Bakanları, Başbakanları ve Atatürk (1839-1973)**, Emel Matbaacılık, byy, ty, s.3; **Sağlık Hizmetlerinde 50 Yıl**, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Yay., Ankara, 1973, s.Önsöz; A.Rıza Yalt, **Türkiye Cumhuriyet Tarihi**, İstanbul Gazetesi Yay., İstanbul, 1973; **Cumhuriyetimizin 50. Yılında Ormancılığımız**, Orman Genel Müdürlüğü Yay., Ankara, ty, s.Önsöz; **50. Yılın Türk Mimarisi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 1973, s.İç Kapak; A.Afetinan, **Ellinci Yılda Tarihten Geleceğe**, TTK Basımevi, Ankara, 1973, s.İç Kapak; M. Şakir Ülkütaşır, **Cumhuriyetin 50. Yılında Atatürk ve Harf Devrimi**, TDK Yay., Ankara, 1973, s.Başlangıç; Ömer Asım Aksoy, **Cumhuriyetimizin 50. Yılında Özleştirme Durdurulamaz**, TDK Basımevi, Ankara, 1973, s.Sonuç; **Türk Tarihi, Silahlı Kuvvetler ve...**, ty, s.258; **Yalvaç**, Kor Matbaası, Ankara, ty, s.Başlangıç; Kazım Eke, "10. Yılda 50. Yıla", **Teknisyenlerin Sesi**, sa:272, Ekim 1973, s.1; **Doğu**, Yıl:9, C:16, sa:97-1, 26 Ekim 1973 (Özel Sayı), s.2; Emin Inak, "50'nci Yıla Girerken...", **Bingöl** (Bingöl), 27 Ekim 1973, s.1; M.Baskın, "Cumhuriyetimizin 50. Yılı Kutlarken", **Demokrat Gümüşhane** (Gümüşhane), 29 Ekim 1973, s.1; Mehmet Kardeşin, "Atatürk ve Cumhuriyet", **Gürel** (Uşak), 27 Ekim 1973, s.21; **Devrim** (Muğla), 27 Ekim 1973, s.1; **Bakış**, sa: 352/4, Nisan 1973.

²⁰⁶⁶ Altay, agm., **Bakış**, sa:357/9, Eylül 1973, s.14; Savcı, **age.**, s.79; K. Ekrem Uykucu, **Cumhuriyetin 50. Yılında Her Yönü ile İlçemiz Beşiktaş**, Dilek-İş Matbaası, İstanbul, 1973, s.İç Kapak; Öztürk, **age.**, s.Önsöz; Güvenç, **age.**, s.16; **50. Yılda Yurdumuzun Enerji ve Doğal Kaynakları**, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Yay., Ankara, 1973, s.28; **Cumhuriyetimizin 50. Yılında Ormancılığımız...**, s.Önsöz; **50. Yılın Türk Tiyatrosu**, İş Bankası Kültür Yay., byy, ty, s.1; **50. Yıl Armağanı Erzurum ve Çevresi**, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum, C:1, 1974, s.3; **50. Yıl Armağanı Genel Konular**, C:2, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum, 1974, s.113; **Cumhuriyetin 50. Yılında Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1973, s. Başlangıç; **Cumhuriyetin 50. Yılında Türkiye Demir ve Çelik İşletmeleri**, Apa Ofset Basımevi, byy, 1973, s.Başlangıç; Avni Akyol, **Ana Çizgileriyle Cumhuriyetin Ellinci Yılında Türkiye'de Beden Eğitimi ve Spor**, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yay., Ankara, 1973, s.20; Savaşan, "Cumhuriyetimizin 50. Yılı", **Eflatun**, Yıl:5, sa:58, Ekim 1973, s.11; Vefile Kitapçığı, "50. Yıl Kutlu Olsun", **Salkım**, Yıl:1, sa:4, Ekim 1973, s.4; Galip Önge, "Cumhuriyet Polisi 50. Yılında", **Polis Dergisi**, Yıl:20, sa:257, 1 Kasım 1973, s.9; Suat Güngör, "1927'den 1973'e", **Şelale** (Antalya), 27 Ekim 1973, s.2.

²⁰⁶⁷ **Kurtuluş**, Kasım 1973 (Özel Sayı), s.3; **Cumhuriyetin 50. Yılında Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu**, Can Matbaaları, Ankara, 1973, s.İç Kapak; **Cumhuriyetin 50. Yılında Türkiye Garanti Bankası**, byy, ty, s.İç Kapak; "Cumhuriyet Bayramımızın 50...", **Kahramanmaraş Postası** (Kahramanmaraş), 1 Kasım 1973, s.1; **Cumhuriyetimizin 50. Yılında Ormancılığımız...**, s.İç Kapak; Ülkütaşır, **Cumhuriyetle Birlikte Türkiye'de Folklor ve Etnografya Çalışmaları**, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1973, s.73; Uykucu, **Cumhuriyetin 50. Yılında 1919'dan 1973'e Kadar Cumhuriyet Tarihi Ansiklopedisi**, Kervan Yay., İstanbul, 1973, s.20; **Cumhuriyetin 50. Yılında Sümerbank 1933-1973**, byy, ty, s.İç Kapak; Rıza Ünal, "Önsöz", **Kurtuluş**, 12 Kasım 1973, s.3; **Et Endüstrisi**, C:6, sa:43, Ekim 1973, s.3; Tahsin Ufuk, "Sayın Okuyucularımız", **Türkiye Milliyetçi Gençlik Dergisi**, sa:y, Ekim 1973, s.1; Hüseyin Toygar, "Merhaba Cumhuriyet", **Pos-Tel**, C:15, sa:10, Ekim 1973, s.9; Cahit Üstün, "50. Yılda Doktrinler ve Atatürk", **Pos-Tel**, C:15, sa:10, Ekim 1973, s.10; Avni Acındı, "Kutsal Cumhuriyetimizin 50. Yıl Dönümü...", **Niğdenin Sesi** (Niğde), 13 Ekim 1973, s.3; **Cumhuriyetin 50. Yılında Şeker Sanayimiz**, Türkiye Şeker Fabrikaları Yay., Ankara, 1973, s.İç Kapak.

²⁰⁶⁸ **Sanat Tarihi Yılı V (1972-1973)**, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul, 1973, s.5; Savcı, **age.**, s.79; **Cumhuriyetin 50. Yılında Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Sorunları Semineri (Erzurum, 22-25 Ekim 1973)**, Atatürk Üniversitesi Yay., Erzurum, 1974, s.Başlangıç; **50. Yılda Yurdumuzun Enerji ve...**, s.1; **Türk Tarihi, Silahlı Kuvvetler ve...**, s.298; **Kadın**, Yıl:27, sa:1058, Kasım 1973 (Özel Sayı), s.20; Eke, agm., **Teknisyenlerin Sesi**, sa:272, Ekim 1973, s.1; Ufuk, agm., s.1; Necmiye Meltem Aba, "Kızılay Haftası", **Kızılay Dergisi**, Yıl:12, sa:88, Ekim-Aralık 1973, s.7; M. Kemal Aydoğdu, "Cumhuriyetin 50. Yılında Manisa İlinde Milli Eğitim", **Salkım**, Yıl:1, sa:4, Ekim 1973, s.5; "Cumhuriyetin 50'nci Yılı Kutlama...", **Kocatepe** (Afyon), 17 Ekim 1973, s.1; Müjdat Tolun, "Türkiye Cumhuriyeti ve 50...", **Türkyolu** (Kocaeli), 27 Ekim

ve Büyük Kumandan²⁰⁷⁵ gibi dini ve askerî sıfatlar izlemiş, eğitimci rolüne atıfla Başöğretmen²⁰⁷⁶ sıfatı da kullanılmıştır. Bu dönemde kişisel özellikleri ile ilgili Deha/Dâhi²⁰⁷⁷ gibi sıfatlar nadir şekilde kullanılmıştır. Türk'ün büyük Hamisi, Cumhuriyetin

1973, s.3; “Daha Nice Nice...”, **Niğdenin Sesi** (Niğde), 25 Ekim 1973, s.2; “Atatürk'ün İstanbul'a Gelişi...”, **Akşam**, 29 Ekim 1973, s.5; **Cumhuriyetin 50. Yılında Köylerimiz (1923-1973)**, Köy İşleri Bakanlığı Yay., Ankara, 1973, s.1.

²⁰⁶⁹ Aksoy, “Cumhuriyet Döneminde Dil”, **Mülkiyeliler Birliği**, sa:32, Eylül-Kasım 1973 (Özel Sayı), s.107-108; **Çocuk ve Yuva**, sa:10-210, C: XXI, Ekim 1973, s.İç Kapak; Rüştü Ergun, **Türk Dili Atatürk ve Biz**, byy, 1973, s.Önsöz; Gençcan, **age.**, s.İç Kapak; Güvenç, **age.**, s.16; Ülkütaşır, **Cumhuriyetle Birlikte Türkiye'de...**, s.75; Gülser Orhan, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bibliyografyası (1924-1972)**, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul, 1974, s.Önsöz; A. Nazife Güran, “Sanatımda Atatürk”, **Yeni Yaşantı**, sa:45, Ekim 1973, s.3; **Polis Dergisi**, Yıl:20, sa:257, 1 Kasım 1973, s.Önsöz.

²⁰⁷⁰ Mehmet Nuri Alpay, “Cumhuriyetin Nimetleri ve 50. Yıl”, **Çocuk ve Yuva**, sa:10-210, C: XXI, Ekim 1973, s.3; Ülkütaşır, **Cumhuriyetin 50. Yılında Atatürk ve Harf Devrimi**, TDK Yay., Ankara, 1973, s.İç Kapak; “Cumhuriyetimizin 50. Şeref...”, **Balikesir Ekspres** (Balıkesir), 1 Kasım 1973, s.1; Nilüfer Uzman, “50. Yılda Gelişen Ekonomimiz”, **Kurtuluş**, 12 Kasım 1973 (Özel Sayı), s.19; F. Suat Demirok, “Roportaj”, **Kadın**, Yıl:27, sa:1058, Kasım 1973 (Özel Sayı), s.9; Nefi Demirci, “Cumhuriyetin Ellinci Yılında Kerkük Türkleri”, **Türk Dünyası**, Yıl:8, sa:30, Temmuz-Ağustos-Eylül 1973, s.27-28; İhsan Akay, **Atatürkçülüğün İlkeleri**, Varlık Yay., İstanbul 1973, s.36.

²⁰⁷¹ Uykucu, **Cumhuriyetin 50. Yılında Her Yönü ile İlçemiz Beşiktaş**, Dilek-İş Matbaası, İstanbul, 1973, s.Sunuş; **Cumhuriyetin 50. Yılında Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Sorunları...**, s.Başlangıç; Ülkütaşır, **Cumhuriyetle Birlikte Türkiye'de Folklor ve ...**, s. İç Kapak; **Cumhuriyetin 50. Yılına Armağan**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara, 1974, s.97; “Cumhuriyet İnkılaplar Manzumesi”, **Bitlis Birlik** (Bitlis), 27 Ekim 1973, s.1; “50'nci Yıl Kutlanırken”, **Hâkkari Sesi** (Hâkkari), 31 Ekim 1973, s.1; Hatipoğlu, “Eser Denilince”, **Hakkâri Sesi** (Hakkâri), 31 Ekim 1973, s.1.

²⁰⁷² Şenel Selim Özyüksel, **50. Yıl Atatürk ve Cumhuriyetimiz**, Tisa Matbaacılık, Ankara, 1973, s.3; Metin And, “Cumhuriyetin 50. Yıldönümünde Atatürk Tiyatro ve Müzik”, **Türkiyemiz**, Yıl:4, sa:11, Ekim 1973, s.55-65; A. Vahap Yurtsever, “Türkiye Cumhuriyetinin 50. Yıldönümü 1923-1973”, **Azerbaycan**, Yıl:22, sa:208 (Özel Sayı), s.1; Beyazıt, agm., **Halk Kültür Pınarı**, Yıl:6, C:6, sa:64, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.12; Ufuk, agm., **Türkiye Milliyetçi Gençlik Dergisi**, sa:y, Ekim 1973, s.1.

²⁰⁷³ **Cumhuriyetin Ellinci Yıldönümünde Türk Silahlı Kuvvetleri**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1973, s.Önsöz; Güvenç, **age.**, s.16; **50. Yıl Armağanı Üniversitemizin Kuruluş ve Gelişmesi**, C:3, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum, 1978, s.1; Fuat Çilingiroğlu, “Cumhuriyet Elli Yaşında”, **Başak**, sa:21, Ekim-Kasım 1973, s.1; **50. Yılda Yurdumuzun Enerji ve Doğal Kaynakları**, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Yay., Ankara, 1973, s.25.

²⁰⁷⁴ **Karınca Kooperatif Postası**, Yıl:40, sa:442, Ekim 1973, s.3-4; Behçet Necatigil, **Cumhuriyetin 50. Yılında Atatürk Şiirleri**, TDK Yay., Ankara, 1973 s.VI; **Türkiye Ekonomisinin 50 Yılı Semineri (Seminer Tebliğleri)**, Bursa İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yay., İstanbul, 1973, s.Başlangıç; Sadrettin Gülsaran, **Cumhuriyet Yönetiminde Halkın Rolü ve Önemi**, MEB Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü Yay., Ankara, 1973, s.6.

²⁰⁷⁵ **Cumhuriyetin 50. Yılında İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü**, C:2, Gürsoy Matbaacılık, byy, ty, s.25; **Türk Tarihi, Silahlı Kuvvetler ve...**, s.Başlangıç; “30 Ağustos Zafer Bayramı...”, **Mücadele** (Diyarbakır), 30 Ağustos 1973, s.1; Hilmi Göktürk, “Yüce Cumhuriyetimizin 50nci...”, **Halkın Sesi** (Samsun), 27 Ekim 1973, s.1.

²⁰⁷⁶ **Cumhuriyetin 50. Yılında Milli Eğitimimiz**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1973, s.298; **Türk Tarihi, Silahlı Kuvvetler ve...**, s.32; Yalt, **age.**, s. İç Kapak; İlhan Başçı, **50. Yılda Yarışçılık**, Sıralar Matbaası, İstanbul, 1973, s.Önsöz.

²⁰⁷⁷ Ufuk, agm., **Türkiye Milliyetçi Gençlik Dergisi**, sa:y., Ekim 1973, s.1; Hilmi Erdem, “Türkiye Cumhuriyetinin 50. Yıldönümü”, **Ekonomi ve Politika**, Yıl:8, sa:400, 25 Ekim 1973, s.2; A. Süha

Banisi,²⁰⁷⁸ Türk Milletinin Seçkin ve Yüce Evladı,²⁰⁷⁹ Türk Kültürünün Hamisi ve İnkılapların Yaratıcısı,²⁰⁸⁰ Ebedî Şef,²⁰⁸¹ Yurdun Mimarı,²⁰⁸² En Büyük Yönetici,²⁰⁸³ Cumhuriyetin Taşıyıcısı,²⁰⁸⁴ Başbuğ,²⁰⁸⁵ Büyük Adam,²⁰⁸⁶ Büyük Türk²⁰⁸⁷ ve Büyük Lider²⁰⁸⁸ gibi sıfatlar da kullanılmasına rağmen diğerleri kadar tercih edilmemiştir. Konu ile ilgili bir yazıda ise daha önceki dönemlerle ilgili bir değerlendirme yapılmış ve Atatürk'e “*Kurtarıcı, Halaskar, Bozkurt, Yıldırım ve Ata*” gibi san ve sıfatların verildiği belirtilmiştir.²⁰⁸⁹

Anıldığı san ve sıfatlar bu şekildeyken, bu süreçte Atatürk'ün çeşitli yönleri ile ilgili algının nasıl olduğunu da tespit etmek mümkün olmuştur. Kendisine duyulan özlem çok sık şekilde dile getirilmiş²⁰⁹⁰ ve zora düşüldüğünde hatırlanıp düze çıkılan lider olduğu vurgulanmış;²⁰⁹¹ çok kuvvetli şekilde seslendirilmese de adının sadece ölüm yıldönümlerinde anıldığından da dem vurulmuştur.²⁰⁹² Diğer yandan devletin ve tüm eserlerin tek yaratıcısı ve Türk Milletinin öncüsü olarak nitelendirilmiş²⁰⁹³ ve bundan dolayı şehitlerle beraber rahmetle²⁰⁹⁴ ve minnetle

---

Alacaklıoğlu, **Cumhuriyetimizin 50 Yıllık Ekonomik Kalkınmasında Özel Teşebbüsün Yeri ve Rolü**, İstanbul Ticaret Odası Yay., İstanbul, 1974; Yarman, agm., **Eflatun**, Yıl:5, sa:58, Ekim 1973, s.5-7.

²⁰⁷⁸ Beyazıt, agm., **Halk Kültür Pınarı**, Yıl:6, C:6, sa:64, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.12.

²⁰⁷⁹ **Cumhuriyetimizin 50. Yılında T.C. Ziraat Bankası 1923-1973**, Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü Yay., byy, ty, s. İç Kapak.

²⁰⁸⁰ Yazıcı, **age.**, s.3.

²⁰⁸¹ **Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümü Semineri, Seminere Sunulan Bildiriler**, TTK Yay., Ankara, 1975, s.157.

²⁰⁸² **Türk Tarihi, Silahlı Kuvvetler ve...**, s.298.

²⁰⁸³ “Okuyucuya Mektup”, **Sevk ve İdare**, Yıl:4, sa:62, Ekim 1973, s.1.

²⁰⁸⁴ “Prof. M. Gökberk’in Açılış Konuşması”, **Türk Dili**, sa:266, Kasım 1973(Özel Sayı), s.66.

²⁰⁸⁵ Yazıcı, **Tanzimat'tan Buyana Milli Eğitim...**, s.3.

²⁰⁸⁶ **Pedagoji**, C:1, sa:4, Eylül-Ekim 1973 (Özel Sayı), s.4.

²⁰⁸⁷ Akay, **age.**, s.5.

²⁰⁸⁸ **Cumhuriyetin 50. Yılında Köylerimiz (1923-1973)**, Köyşleri Bakanlığı Yay., Ankara, 1973, s.1.

²⁰⁸⁹ “Atatürk'e Verilen Ad ve Şanlar”, **Türk Kültürü**, Yıl:12, sa:133, Kasım 1973, s.7.

²⁰⁹⁰ Erdil, agm., **Kuvayi Milliye**, Yıl:13, sa:118, Ekim 1973, s.19-20; Vasfi Hakman, “Ellinci Yıl”, **Çiftlik**, Yıl:14, sa:162, Ekim 1973, s.7; A. Cevdet Arslan, “Erdi Cumhuriyetim 50 Şeref Yaşına”, **Pos-Tel**, C:15, sa:10, Ekim 1973, s.5-6; Akalın, agm., **Polis Dergisi**, Yıl:20, sa:256, Ekim 1973, s.16.

²⁰⁹¹ Petek, “Cumhuriyet 50 Yaşında”, **Haber** (Bursa), 2 Kasım 1973, s.1; **Cumhuriyetin 50inci Yıl Dönümüne Armağanı, Anılar**, Ülker Matbaası, Ankara, 1973, s.Giriş.

²⁰⁹² Nasuhioğlu, “Cumhuriyetin 50. Yılım da...”, **Öz Erzincan** (Erzincan), 19 Eylül 1973, s.3.

²⁰⁹³ **Ankara Sanat**, Yıl:8, sa:90, Ekim 1973, s.3; Hatipoğlu, “Eser Denilince”, **Hakkâri Sesi** (Hakkâri), 31 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyet”in 50. Yıl Dönümü”, **Vansesi** (Van), 27 Ekim 1973, s.1; Çelikel, **50. Yıl Marşı**, İstanbul Sanat Enstitüsü Matbaası, İstanbul, 1972, s.14; Celalettin Özgen, “Atatürk ve Cumhuriyetimizin 50. Yılı”, **Petkim Haber Bülteni**, sa:15, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.8; Burhan Felek, “Ellinci Yılında...”, **Çağrı** (Ağrı), 1 Kasım 1973, s.1; “Şenpınar Köyünde Atatürk...”, **Elâzığ** (Elâzığ), 12 Haziran 1973, s.1.

²⁰⁹⁴ Turgut Ertaş, “50. Yılı Kutlaması...”, **Haber** (Ordu), 31 Ekim 1973, s.1.

yâd edilerek,²⁰⁹⁵ nur içinde yatması temenni edilmiştir.²⁰⁹⁶ Ülkenin geldiği noktada mutluluğun kendisine borçlu olduğu,²⁰⁹⁷ mahcup olunmaması gereken²⁰⁹⁸ ve Meclis ile ordunun yanında kutsal bir varlık olarak görülmüştür.²⁰⁹⁹

Bir yandan güçsüz bir tonda antiemperyalist²¹⁰⁰ ve güçlü şekilde büyük bir milliyetçi olduğu belirtilmiş,²¹⁰¹ diğer yandan temeli laiklik, halkçılık, milliyetçilik, devrimcilik ilkelerine dayalı Türkiye Cumhuriyeti devletini kurmasına vurgu yapılmış ve Türk Milletine milliyetçilik,²¹⁰² sevgi ve yaşama heyecanı²¹⁰³ ve mutluluk aşıl原因an kişi olarak nitelendirilmiştir.²¹⁰⁴ Türk Milletini aşağılık duygusundan kurtaran,²¹⁰⁵ bu temelde devrimleri ile Türkiye'yi batı uygarlığı seviyesine ulaştıran²¹⁰⁶ bir filozof olduğu yönünde söylemlerde de bulunulmuştur.²¹⁰⁷ Atatürk'e kutlama atmosferinde daha çok halktan biri²¹⁰⁸ ve Türk Milletini tanıyan bir lider görüntüsü çizilmiştir.²¹⁰⁹

²⁰⁹⁵ İsmet İnönü ile birlikte minnet duyulduğu belirtilmiştir. **Türk Tarihi, Silahlı Kuvvetler ve...**, s.284; Ayrıca Saim Besbelli, "Şükürler Olsun Yetiştirene", **Hayat**, sa:44, 25 Ekim 1973, s.14; Çilingiroğlu, agm., **Başak**, sa:21, Ekim-Kasım 1973, s.1.

²⁰⁹⁶ Yağcıoğlu, "Edebiyat Dünyası ...", 17 Ekim 1973, s.5; Tolan, agm., **Türkyolu** (Kocaeli), 27 Ekim 1973, s.3.

²⁰⁹⁷ **Okul Sesi**, Sınıf:3, Ünite:2, Milli Eğitim Basımevi, s.12.

²⁰⁹⁸ Mustafa Özdemir, "Cumhuriyet", **Demokrat** (Isparta), 23 Ekim 1973, s.2.

²⁰⁹⁹ "Naim Talu", **İş**, sa:86, Ekim 1973, s.14-15.

²¹⁰⁰ "Cumhuriyetin 50. Yılı...", **Uyanış** (Zonguldak), 29 Ekim 1973, s.1.

²¹⁰¹ Şemsi Kuseyri-Deniz Banoğlu-Semra Karabrahimgil, "Onuncu Yıldan Ellinci Yıla", **Hayat**, sa:44, 25 Ekim 1973, s.59.

²¹⁰² Çiloğlu, agm., **Ülkücü Öğretmen**, sa:173, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.17-18; **Türk Tarihi, Silahlı Kuvvetler ve...**, s.291.

²¹⁰³ Kurdakul, "Ellinci Yılda Mustafa...", **Dünya**, 29 Ekim 1973, s.2.

²¹⁰⁴ "50.Yılın Mutluluğu", **Demokrat** (Isparta) 14 Kasım 1973, s.2; Süleyman Türkozan, "Cumhuriyetin 50. Yılında Atatürk", **Ülkücü Öğretmen**, sa:173, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.19-20; Tartan, agm., **İş**, sa:86, Ekim 1973, s.6,36.

²¹⁰⁵ "50. Yıl", **Cumhuriyet**, 20 Haziran 1972, s.2.

²¹⁰⁶ Sabriye Kanadlı, "50 Yılda Türk Giysileri", **Kadın**, Yıl:27, sa:1058, Kasım 1973 (Özel Sayı), s.30.

²¹⁰⁷ Sabri Kolçak, "Filozof Atatürk", **Uyanış**, Yıl:11, sa:107, Kasım 1973, s.6-7.

²¹⁰⁸ Hüseyin Öztürk, "50. Yıl", **Polis Dergisi**, Yıl:20, sa:257, 1 Kasım 1973, s.1; Gültekin Türkoğlu, "Cumhuriyetin 50. Yılında Türkiye'nin Elektriklendirilmesi", **Türkiye Elektrik Kurumu Dergisi**, Yıl:1, sa:3, Kasım 1973, s.4; "Atatürk Kendini Tarif Ediyor", **İlkkurşun**, Yıl:2, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.36.

²¹⁰⁹ "Ahmet Remzi Güresin Konuşması", **İş**, sa:86, Ekim 1973, s.22.

Eserlerinden onur duyulan,²¹¹⁰ mücadele simgesi,²¹¹¹ övünç kaynağı²¹¹² olan ‘Atatürk’ ismi, şeriat karşıtı;²¹¹³ fakat ihtilalci ve devrimcilikten öte bir inkılapçılığın simgesi olarak görülmüştür.²¹¹⁴ Liderlik açısından aşılamayacak bir kişi; yokluğun, sömürünün ve kalleşliğin karşıtı olarak betimlenmiştir.²¹¹⁵ Atatürk’ün yönetim anlayışına da değinilerek yönetimde hesaplı yaklaşım sergileyen; diktatör, militarist ve intikamcı olmayan bir barış adamı olarak tasvir edilmiş;²¹¹⁶ teşkilatçılığına,²¹¹⁷ liyakate önem vermesine²¹¹⁸ ve ilkeli bir yönetim anlayışı sergilediğine dikkat çekilmiştir.²¹¹⁹ Şahısların, toplumların ve milletlerin istiklal ve hürriyet hakkına saygılı²¹²⁰ ve tarihin en büyük kumandanlarından biri²¹²¹ olan böylesine bir liderden ne yaşadığı dönemde ne de daha sonra tam anlamıyla faydalanılmadığından yakınılmıştır.²¹²² Düşüncelerini inkâr edenlerin kanından şüphe duyulan²¹²³, kendisini Türk olarak tanımlayanların saygı duyması gereken bir Türk lider olarak görülmüş, milliyetçilik anlayışının temeline oturtulmuş²¹²⁴ ve Atatürksüz Türkiye olamayacağı yorumuyla da bu görüş pekiştirilmiştir.²¹²⁵

Atatürk hem Türkiye’de hem de dünya çapında saygın bir kişi olarak tasvir edilmiş;²¹²⁶ bazı yayınlarda resminin bulunduğu sayfanın kuşe kâğıda basılması²¹²⁷ ve yıpranmasının engellenmesi için fotoğrafının üzerinin ince bir sayfayla daha kapatılması²¹²⁸ gibi

²¹¹⁰ Lütü Fikri Soner, “Cumhuriyetin 50. Yıldönümünü Kutlarken”, **Şelale** (Antalya), 27 Ekim 1973, s.2.

²¹¹¹ Yurtsever, “Atatürk ve Dış Türkler”, **Azerbaycan**, Yıl:22, sa:208 (Özel Sayı), s.18-19; Hamdullah Suphi Tanrıöver, “Ne Mutlu Türk’üm Diyene”, **Doğu**, Yıl:9, C:16, sa:97-1, 26 Ekim 1973 (Özel Sayı), s.4.

²¹¹² Kitapçığıl, agm., **Salkım**, Yıl:1, sa:4, Ekim 1973, s.4.

²¹¹³ Mehmet Toprak, “Atatürk’ün İzinden Ayrılmamalıyız”, **Uyanış**, Yıl:11, sa:106, Ekim 1973, s.16-17.

²¹¹⁴ Vecdi Yarman, “Atatürk’ün Meşruiyetçiliği”, **Eflatun**, Yıl:5, sa:58, Ekim 1973, s.5-7.

²¹¹⁵ Ali Dündar, “Cumhuriyet Bayrağı Altında”, **Barış**, 21 Ekim 1973, s.2.

²¹¹⁶ Üstün, agm., **Pos-Tel**, C:15, sa:10, Ekim 1973, s.10-21.

²¹¹⁷ Kazım Canatan, “Kuşakların Omuzlarındaki Yükler”, **Petkim Haber Bülteni**, sa:15, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.4-5; Kurdakul, “Ellinci Yılda Atatürk”, **Polis Magazin**, Yıl:16, C:8, sa:11, Kasım 1973, s.19.

²¹¹⁸ “Cumhuriyetten Beklediğimiz”, **İlkkurşun**, Yıl:2, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.45.

²¹¹⁹ Önge, agm., **Polis Dergisi**, Yıl:20, sa:257, 1 Kasım 1973, s.9.

²¹²⁰ “Atatürk ve İstiklal...”, **Dünya**, 30 Ekim 1973, s.5.

²¹²¹ Ahmet Cevdet Çamurdan, **Cumhuriyetin 50. Yılında Kozanı Taniyalım**, Önder Matbaası, byy, ty, s.VI.

²¹²² Falih Rıfık Atay, “Cumhuriyet”, **Dünya**, 29 Ekim 1973, s.2.

²¹²³ “Türkiye Cumhuriyeti Atatürk’ün Eseridir”, **Mustafa Kemal Dergisi**, sa:1 (Özel Sayı), s.9-10.

²¹²⁴ Ümit Yaşar Oğuzcan, “Cumhuriyetin 50. Yılında...”, **Şelale** (Antalya), 27 Ekim 1973, s.3.

²¹²⁵ Adnan Binyazar, “Cumhuriyetin Ellinci Yılında Atatürk Yolunda 40 Yıl 1933-1973”, **Varlıktan Seçmeler**, Varlık Yay., İstanbul, 1973, s.5.

²¹²⁶ “Atatürk Devrimleri ve...”, **Demokrat** (Isparta), 25 Ekim 1973, s.2.

²¹²⁷ **Türk Dili**, sa:266, Kasım 1973 (Özel Sayı).

²¹²⁸ **Cumhuriyetin Ellinci Yılında Türkiye’de Taşıtlar ve Şoförler**, Türkiye Şoförler ve Otomobileciler Federasyonu Yay., İstanbul, 1973.

yaklaşımlar bu saygıyı yayınlar ekseninde somutlaştıran tespitler olmuştur. Bu saygı ve sevginin sürekli arttığı üzerinde durulmuş,²¹²⁹ manevi varlığının simgelerinden biri de Anıtkabir olarak görülmüş²¹³⁰ ve hayatındaki 9 ve 19 sayılarından bahsedilerek ezoterik bir değerlendirme de yapılmıştır.²¹³¹

Kutlama sürecinde basın ve yayınlarda Atatürk'e ait söz/metinlere de yer verilmiştir. Gerek basında gerekse devlet tarafından çıkarılan yayınlarda en sık kullanılan söz/metin 10. Yıl Nutkunun tamamı²¹³² ve bu nutuktan bölümler olmuştur.²¹³³ Basın ve diğer yayınlarda bir diğer yoğun kullanılan metin ise Gençliğe Hitabedir.²¹³⁴ Bu metinleri sıkça tekrarlanmasa da Cumhuriyetin sonsuza dek yaşayacağına,²¹³⁵ komünizmin karşısında olunması²¹³⁶ ve Cumhuriyetin yükseltilmesi gerektiğine²¹³⁷ yönelik sözleri; bunları nadir şekilde ordu,²¹³⁸

²¹²⁹ “Büyük Atatürk’ün Anıt...”, **Demokrat** (Isparta), 1 Kasım 1973, s.1.

²¹³⁰ Feridun Akozan, “Anıtkabir”, **Türkiyemiz**, Yıl:4, sa:11, Ekim 1973.

²¹³¹ “Atatürk’ün Hayatındaki 9...”, **Akşam**, 29 Ekim 1973, s.5.

²¹³² “Atatürk Diyor Ki”, **Zirai Mücadele**, sa:6, Ağustos 1973, s.2; “Ne Mutlu Türküm...”, **Bugün Ticaret**, 29 Ekim 1973, s.5; “Ne Mutlu Türküm Diyene”, **Şelale** (Antalya), 27 Ekim 1973, s.2; **Sümerbank**, sa:136, s.İç Kapak-Dış Kapak; **Türk Kültürü**, Yıl:12, sa:133, Kasım 1973; **Turizm**, Yıl:17, C:17, sa:149 (Özel Sayı), ty, s.18; **Durum**, Yıl:9, sa:427-431, 29 Ekim 1973 (Özel Sayı), s.27; “Cumhuriyetin Onuncu Yılında Atatürk Konuşuyor”, **Doğu**, Yıl:9, C:16, sa:97-1, 26 Ekim 1973, (Özel Sayı), s.4; **İlkkurşun**, Yıl:2, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.4; “50.Yıl”, **Balıkesir Ekspres** (Balıkesir), 20 Eylül 1973, s.1; “Atatürk’ün Cumhuriyetin Onuncu Yılı...”, **Kocatepe** (Afyon), 9 Kasım 1973, s.2; İnan, “Devletimizin Kurucusu Atatürk’ün Başarısı”, **Kültür ve Sanat**, Yıl:1, sa:2, Ekim 1973, s.30-36; **Madenci**, Yıl:4, sa:43, Ekim 1973, s.5.

²¹³³ Ömer Yılmaz, “Cumhuriyet Bayramında Yapılan...”, **Niğdenin Sesi** (Niğde), 6 Kasım 1973, s.2; Sevgi Balın, “Milli Şuur ve Kadınlarımız”, **Günün Kadını**, Yıl:5, sa:59, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.2-3,7; **Ders Bilgisi**, MEB Basımevi, 1’inci Sınıf, sa:6, ty, s.8-9; “Ne Mutlu Türküm...”, **Bugün Ticaret**, 29 Ekim 1973, s.5; Necdet Kurdakul, “Ellinci Yılda Türklük”, **Dünya**, 23 Ekim 1973, s.2; Kazım Öztürk, **Türkiye Büyük Millet Meclisi 1920-1973 (23 Nisan 1920-14 Ekim 1973)**, Önder Matbaası, Ankara, 1973; Eke, agm., **Teknisyenlerin Sesi**, sa:272, Ekim 1973, s.1-2; Muzaffer Özer-Tacettin Bostancı, **Cumhuriyetin 50. Yılında Halk Eğitimi Albümü**, Ankara Halk Eğitimi Merkezi ve G. Akşam Sanat Okulu Yay., Ankara, 1973, s.İç Kapak.

²¹³⁴ **Mustafa Kemal Dergisi**, sa:1 (Özel Sayı), s.İç Kapak; **İlkkurşun**, Yıl:2, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.54-55; **Emel**, Yıl:13, sa:78, Eylül-Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyet Bayramının 50...”, **Yeni Yaşantı**, sa:45, Ekim 1973, s.1; **Pancar**, Yıl:23, sa:y, Ekim 1973, s.10-11; Dündar, “Bugün Cumhuriyet Oluyoruz”, **Çorum** (Çorum), 26 Ekim 1973, s.1; Başkan, **age.**, s.143-151; **Türk Kültürü**, Yıl:12, sa:133, Kasım 1973; “50.Yıl”, **Balıkesir Ekspres** (Balıkesir), 21 Eylül 1973, s.1; İnan, “Devletimizin Kurucusu Atatürk’ün Başarısı”, **Kültür ve Sanat**, Yıl:1, sa:2, Ekim 1973, s.30-36; **Şelale** (Antalya), 27 Ekim 1973, s.1; **Zübeyde Hanım Kız Enstitüsü**, Şark Matbaası, Ankara, 1973.

²¹³⁵ Mehmet Başkan-M. Sıtkı Demir, **Cumhuriyetin 50. Yılında Milli Eğitimimiz**, 4 Eylül Matbaası, Ankara, 1972, s. İç Kapak; **Ziraat Dünyası**, Yıl:25, sa:279, Ekim 1973; **Mustafa Kemal Dergisi**, sa:1 (Özel Sayı), s.7; **Ülkücü Öğretmen**, sa:173, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.29; **Eğitim ve Sağlık**, C:1, sa:9, Ekim 1973, s.İç Kapak.

²¹³⁶ “Atatürk ve Komünizm”, **Akşam**, 29 Ekim 1973, s.8; “Atatürk Diyor Ki”, **Halkın Sesi** (Samsun), 27 Ekim 1973, s.1,2; “Atatürk ve Komünizm”, **Dünya**, 29 Ekim 1973, s.2.

²¹³⁷ “Atatürk Diyor Ki”, **Halk İçin Veteriner Hekimliği**, sa:110, Ağustos 1973, s.4-5; **Halk İçin Veteriner Hekimliği**, sa:112, Ekim 1973, s.1.

²¹³⁸ Başkan, **age.**, s.Son Sayfa.

bilim,²¹³⁹ millî²¹⁴⁰ ve Türk Milletine en uygun yönetim şeklinin Cumhuriyet idaresi olduğu teması izlemiştir.²¹⁴¹

Kutlama sürecinde Kemalizm/Atatürkçülük açısından da bir milat algısı oluşmuş ve muhasebe yapılarak yeni oluşan hassasiyetlere göre bazı değerlendirmeler yapılmıştır. Öncelikle Atatürk fikirlerinin ismi konusunda geniş bir mutabakata varıldığı söylenebilir. Sol siyasi yelpazede yayın yapan gazetelerde yayınlanan bir kısım yazı haricinde ‘Kemalizm’den ziyade ‘Atatürkçülük’ etrafında birleşmiştir.²¹⁴² Kemalizm/Atatürkçülükle ilgili ne 12 Mart öncesi dönemin geniş fikir tartışması ortamı vardır,²¹⁴³ ne de muhtıranın hemen akabindeki sağdan ziyade yalnızca sola karşı bir panzehir olarak görüldüğü tek hedefli bir tutum sergilenmiştir.²¹⁴⁴ Öyle ki Atatürkçülüğün hem sağa hem de sola karşı Türkiye’nin sorunlarını çözebilecek ve dış tehditlerden koruyacak yegâne ideoloji²¹⁴⁵ ve aşağıdaki çıkarımlardan da anlaşılacağı üzere bir orta yol olduğunda uzlaşmıştır.²¹⁴⁶ Bu ideoloji Türkiye’yi doğu kültüründen batı kültürüne taşıyan, bir uyanış hareketi olarak görülmüş ve tam bağımsızlık, barış, uygar müesseseler, normal demokrasi, din sömürüsü karşıtlığı, adalet ve basın özgürlüğü değerlerini yükselten ve geniş çerçevede toplumu refaha ulaştıran bir fikir sistemi olarak tanımlanmıştır.²¹⁴⁷ Bir kısım yorumlara göre Atatürkçülük hem saptırılamaz hem de değiştirilemez olarak görülürken,²¹⁴⁸ özellikle ekonomik alanda toplumu kapsayan ve şekilcilikten uzaklaştırılan yeni yorumlara ihtiyaç duyduğu ve bunun da sosyal adalet

²¹³⁹ Yılmaz, agm., **Niğdenin Sesi** (Niğde), 6 Kasım 1973, s.2.

²¹⁴⁰ “Cumhuriyet İçin Özdeyişler”, **Şafak** (Urfa), 24 Ekim 1973, s.2.

²¹⁴¹ “İster İnan İster ...”, **Bugün Ticaret**, 28 Ekim 1973, s.1.

²¹⁴² Örnek için bk. Sabahattin Özbek, “Atatürkçülük”, **Atatürk Türkiyesi**, sa:1, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.5-8; M. Hayri Güler, “Cumhuriyetimizin 50. Yılında Atatürk’ü Anarken”, **İller ve Belediyeler**, Yıl:29, sa:334,335,336,337, Ağustos-Eylül-Ekim-Kasım 1973 (Özel Sayı), s.8-16.

²¹⁴³ Burak Güler, **27 Mayıs Darbesinden 12 Mart Muhtırasına Türk Basımında Atatürk ve Atatürkçülük**, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2023, s.296-301.

²¹⁴⁴ Hüseyin Tolga Arslan, **Türkiye’de Askeri Müdahale Dönemlerinde Atatürk ve Atatürkçülük**, Hayat Yay., Ankara, 2023, s.206-218.

²¹⁴⁵ Akçakayalıoğlu, **Cumhuriyetin 50inci Yıl Dönümüne Armağan, Anılar**, Ülker Matbaası, Ankara, 1973, s.53-55; Rado, “Cumhuriyetimizi Atatürk’ten Dinleyelim”, **Hayat**, sa:44, 25 Ekim 1973 (1. Özel Sayı), s.5; Kurdakul, “Ellinci Yılda Türkiye”, **Dünya**, 24 Ekim 1973, s.2.

²¹⁴⁶ Örnek için bk. Zeki Teoman, “Atatürkçülük Düzeyi”, **Türk Basın Birliği**, sa:71-72, Ekim-Kasım 1973, s.9-10.

²¹⁴⁷ Borak, **age.**, s.281-282.

²¹⁴⁸ Berke Vardar, “Atatürk’ün Bildirisi”, **Türk Dili**, sa:266, Kasım 1973 (Özel Sayı), s.95-96.

kavramı ile gerçekleştirilebileceği ifade edilmiştir. Üstelik bu yorumların benimsendiği bir yazı düzenlenen yarışmada Barış Gazetesinin oluşturduğu jüri tarafından birinciliğe layık görülmüştür.²¹⁴⁹

Aslında Atatürkçülüğün değiştirilemezliği veya yeni bir yoruma ihtiyaç duyduğundan çok, gerçek Atatürkçülüğün saptanarak tutarsız yorumlardan arındırılması,²¹⁵⁰ anlaşılır hale getirilmesi,²¹⁵¹ fikirlerin dağınıklığından kurtarılması, çeşitli fikirleri savunanların Atatürkçülüğü yozlaştırmasının önüne geçilmesi, kalıplaşmış bir doktrin veya teori olduğu algısının kırılması²¹⁵² ve doğru olarak anlaşılması²¹⁵³ gerektiği üzerinde uzlaşmıştır. Atatürkçülüğün son dönemde ağır saldırıların hedefinde kalmasına rağmen,²¹⁵⁴ kendisiyle mücadele eden tüm görüşlere karşı galip gelen bir fikir sistemi olarak da tasvir edilmiştir.²¹⁵⁵

Cumhuriyet döneminin bazı kesitleri ve gelişmeleri örnek verilerek Atatürkçülük konusunda bazı saptamalar da yapılmıştır. Buna göre; Cumhuriyet dönemi 1950'lere kadar duygusal, Demokrat Parti döneminde düşünsel dönem olarak adlandırılmış, 27 Mayıs'tan sonra eleştirme yöntemleri geliştirilmiş ve kavramlar üzerinde yukarıda da bahsedildiği üzere geniş tartışma ortamı yaratılmış; açıkça ifade edilmese de 12 Mart Muhtırası ile iktidardan ayrılan Adalet Partisi²¹⁵⁶ devrim karşıtları olarak ilan edilmiştir.²¹⁵⁷ Atatürkçülüğün yıpratılmasının ana sebepleri ise çok partili hayata geçilmesi,²¹⁵⁸ Atatürkçülüğün takip edilmemesi²¹⁵⁹ ve adının artık sadece ölüm yıldönümlerinde anılması olarak görülmüştür.²¹⁶⁰

²¹⁴⁹ Ayşe Atlanç, "Toplumcu Atatürkçülük", **Barış Gazetesi İlavesi**, 30 Ekim 1973, s.2-5.

²¹⁵⁰ Kadri Kaplan, "Atatürkçülük ve Atatürk İlkeleri", **Halkevleri**, Yıl:7, sa:84, Ekim 1973, s.3.

²¹⁵¹ Aysev, "Atatürkçülüğün Çağdaş Yorumu", **Barış**, 26 Ocak 1973, s.1; Abdurrahman Çaycı, "Atatürk'ün Medeniyet Anlayışı ve Batı Medeniyeti", **50. Yıl Armağanı Genel Konular**, C:2, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum, 1974, s.13.

²¹⁵² Mehmet Durak, "Cumhuriyetin 50. Yılında...", **Vansesi** (Van), 27 Ekim 1973, s.1; E.Özdemir, "Atatürkçülük...", **Barış**, 23 Mayıs 1973, s.1.

²¹⁵³ **50. Yıl Armağanı Üniversitemizin Kuruluş ve Gelişmesi**, C:3, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum, 1978, s.2.

²¹⁵⁴ Nihat Türel, "Atatürkçüler Birleşiniz", **Kemalizm**, sa:y, Ekim 1973, s.5-6.

²¹⁵⁵ Binyazar, **age.**, s.5-7; İrfan Ünver Nasrattinoğlu, "50. Yıl Önce ve Bugün Cumhuriyetimiz", **İlkkurşun**, Yıl:2, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.17-18; **Mustafa Kemal Dergisi**, sa:1 (Özel Sayı), s.27.

²¹⁵⁶ Binyazar, **age.**, s.8.

²¹⁵⁷ Anıl Çeçen, "Kemalist Cumhuriyetçilik", **Halkevleri**, Yıl:7, sa:84, Ekim 1973, s.9-11.

²¹⁵⁸ Türel, agm., **Kemalizm**, sa:y, Ekim 1973, s.5-6; Atlanç, agm., **Barış Gazetesi Eki**, ty, s.2-5.

²¹⁵⁹ Baban, "20 Ay Kaldı", **Cumhuriyet**, 29 Şubat 1972, s.2.

²¹⁶⁰ Nasuhioğlu, "Cumhuriyetin 50. Yılında...", **Öz Erzincan** (Erzincan), 19 Eylül 1973, s.3.

Cumhuriyeti başlangıçtan itibaren ayakta tutan temel kavramın Kemalizm olduğuna değinilerek, askerî müdahalelerin Kemalizm'in yeterince savunulmamasından kaynaklandığı yorumları da yapılmıştır.²¹⁶¹ Atatürk konusunda birleşilemediğinin altı çizilmiş, 14 Ekim sonrası meclise giren MSP 'yobaz' olarak görülmüş ve bu anlayışa karşı birleşmenin çok önemli olduğu vurgulanmıştır.²¹⁶² Kemalist Kültür Devrimi, uzlaştırıcı ve uzun vadeli bir tasarı olarak kabul edilmiş ve Kemalist ulusalcılığın hem Orta Asya'dan gelen hem de diğer atalarının tarihiyle Anadolu'nun tarihi üzerine kurulduğu anlatılmıştır.²¹⁶³ Kemalizm'in iddia edilen aksine şekilci bir tavrının olmadığı, bu tür fikirlerin hezeyan olduğu, toplumu bu tür fikirlere sevk edenlerin ise fırsatçı siyasetçiler olduğu savunulmuştur.²¹⁶⁴ Aralarında bu siyasetçilerin de bulunduğu bazı aydınların Kemalizm adına yeni bir başlangıç olarak görülen²¹⁶⁵ 27 Mayıs Askerî Müdahalesinden sonra, Kemalizm temelinden yola çıkarak radikal bir program çizdikleri fakat günün sonunda tüm farklı yorumların Kemalizm'e dönük anarşizme kaydığı ve 12 Mart'ta aynı muameleyi görerek²¹⁶⁶ istismar yollarının kapandığı vurgulanmıştır.²¹⁶⁷ Tüm bu sorunların önüne geçilmesi için ise Kemalizm'in bilimsel bir sistem halinde geliştirilmesi gerektiği düşünülmüştür.²¹⁶⁸

Kuvvetli bir vurgu ile dile getirilen bir başka hassasiyet ise fikir dağınıklığı nedeniyle güçlendiği söylenen²¹⁶⁹ sağ ve sol siyasi görüşlere karşı Atatürkçülüğün savunulması olmuştur.²¹⁷⁰ Sağın gerici olduğu ve din devleti kurmak istediği, solun ise bir komünist sistem oluşturarak dinsizliği bir devlet politikası haline getirecekleri yönünde eleştiriler ve çekinceler dile getirilmiştir.²¹⁷¹ 50. Yılı kutlayan Cumhuriyetin ne sağcılık ne de solculukla değil, Atatürkçülükle ayakta kalacağı ve istismarların Atatürk ile ilgili yayınların artmasıyla

²¹⁶¹ Çeçen, agm., **Halkevleri**, Yıl:7, sa:84, Ekim 1973, s.9-11.

²¹⁶² Türel, agm., **Kemalizm**, sa:y, Ekim 1973, s.5-6.

²¹⁶³ Pertev Naili Bortav, "Kemalist Kültür Devrimi", **Yeni Ortam**, 29 Ekim 1973, s.4.

²¹⁶⁴ Akbal, "Onuncudan Ellinciye", **Cumhuriyet**, 29 Ekim 1973, s.2; Atlanç, agm., **Barış Gazetesi Eki**, ty, s.2-5.

²¹⁶⁵ Ceyhan Atuf Kansu, **Cumhuriyet Bayrağı Altında**, Varlık Yay., İstanbul, 1973, s.266-267.

²¹⁶⁶ Timur, agm., **Yeni Ortam**, 29 Ekim 1973, s.4.

²¹⁶⁷ Yusuf Z. Beyzadeoğlu, "Cumhuriyetin 50. Yılında Atatürk", **BMC Dünyası**, sa:26, Kasım 1973, s.2-3.

²¹⁶⁸ "Cumhuriyetimizin 50. Yılı...", **Cumhuriyet**, 14 Haziran 1972, s.1,7.

²¹⁶⁹ Gülşen, "Türkiye 50. Yılında", **İslamın İlk Emri OKU**, sa:138, Ekim 1973, s.25.

²¹⁷⁰ Nabi, "Cumhuriyetin 50. Yılında Atatürk Devrimleri", **Sanat Tarihi Yıllığı V (1972-1973)**, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul, 1973, s.16-18; Kazım Yalçın, "Cumhuriyetimiz ve Nitelikleri", **Sümerbank**, sa:136, s.38-42.

²¹⁷¹ Sabahattin Özbek, "Atatürkçülük", **Atatürk Türkiyesi**, sa:1, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.5-8.

azalacağı vurgusu yapılmıştır.²¹⁷² Sağ siyasi görüş eleştirilirken bu yıllarda ‘irtica’ yerine daha çok ‘gericilik’²¹⁷³ ve ‘şeriat’²¹⁷⁴ kavramları kullanılmıştır.

Türklerin Cumhuriyetin bu önemli yıl dönümünde güven içinde yaşamaları için sağ veya sola ihtiyaç duymadığı; ne kalkınma konusunda hiçbir şey yapmayan Bülent Ecevit gibi solcuların, ne sözde manevî değerleri savunan Necmettin Erbakan’ı destekleyen aydınların²¹⁷⁵ ne de laiklik temelinde Atatürkçülüğü benimsemeyenlerin gerçek Müslüman olamayacağı savıyla gerçek Müslümanlığın yolunun Atatürkçü olmaktan geçtiği tezi öne sürülmüş,²¹⁷⁶ dönemin siyasi kişileri üzerinden bu görüşler somutlaştırılmıştır. Toplum ne zaman bölünmeye başlasa “*sümgü gözüktüğünde herkes Atatürkçü oluyor*” sözüyle de bu görüşlerin karşısında ordunun yaptığı müdahalelerle etkili olduğuna ve aslında dönemin siyasetçilerinin siyasi tutumlarındaki değişkenliğe dikkat çekilmiştir.²¹⁷⁷ Sağa veya sola meyil eden kitlelerin bu tutumlarının engellenmesi için ise halkçılık üzerinde hassasiyetle durulması ve hamaset yerine uygulamaya dönük işler yapılarak rejimin temelinde yoksul halk ve köylülerin konulması gerektiği vurgulanmıştır.²¹⁷⁸ Atatürkçülüğün özellikle dinin siyasete alet edilmesi konusunda savunulamadığı²¹⁷⁹ ve gençlere Atatürkçülüğün anlatılmasında hatalar yapıldığı gibi özeleştiriler de yapılmıştır.²¹⁸⁰

Önemli eleştirilerden biri de 1960’larda ortaya atılan²¹⁸¹ ve yalnızca sembollerle yürütüldüğü iddia edilen törensel Atatürkçülük/Gardırop Atatürkçülüğü kavramı üzerinden

²¹⁷² Rifat Önsoy, “Atatürk ve Yeni Türkiye’nin İktisadi Sistemi”, **Cumhuriyetin 50. Yılına Armağan**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara, 1974, s.81.

²¹⁷³ Hakan Altınar, “Varoluşumuzun Ellinci Yılında Gerçekler”, **Bakış**, sa:354/6, Haziran 1973, s.5-6; Kaplan, agm., **Halkevleri**, Yıl:7, sa:84, Ekim 1973, s.3.

²¹⁷⁴ “Cumhuriyetimizin 50. Yılı...”, **Cumhuriyet**, 12 Haziran 1972, s.1,7.

²¹⁷⁵ Bedii Faruk, “Demokratik Cumhuriyet”, **Dünya**, 29 Ekim 1973, s.1; Faik, “Hulle”, **Dünya**, 24 Ekim 1973, s.1.

²¹⁷⁶ Hakan Altınar, “Cumhuriyetin 50. Yılında Atatürk”, **Bakış**, sa:354/6, Haziran 1973, s.3-4.

²¹⁷⁷ Ahmet Demirci, “Dönüş”, **Yayla**, sa:2, Kasım 1973, s.1-2; Oğuzcan, “İki Bayramın Sevinci ve Düşündürdükleri”, **Kuvayi Milliye**, Yıl:13, sa:118, Ekim 1973, s.3-4.

²¹⁷⁸ “Atatürk’ün Mütarekedeki Özlemi”, **Emeklilerin Sesi**, Yıl:7, sa:79-80-81, Eylül-Ekim-Kasım 1973, s.15-16.

²¹⁷⁹ Cafer Altay, “Cumhuriyetin Ellinci Yılında Demokrasi Çilelerimiz”, **Bakış**, sa: 357/9, Eylül 1973, s.14.

²¹⁸⁰ “Cumhuriyetimizin 50. Yılı...”, **Cumhuriyet**, 12 Haziran 1972, s.1,7; **Cumhuriyetin 50. Yılına Armağan**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara, 1974, s.176-177.

²¹⁸¹ Hüseyin Tolga Arslan, **age.**, s.219.

gerçekleşmiştir. Saygı duruşu²¹⁸² ve hamasi sözlerin Atatürkçülüğün bir göstergesiymiş gibi algılandığı, bunun yerine icracı olunması gerektiği ve Atatürkçülüğün halkın günlük yaşamına indirgenmesi²¹⁸³ ile feodal ve ataerkil düzenle mücadele edilmesi gerektiği savunulmuştur.²¹⁸⁴

Üzerinde en çok durulan ilke ise milliyetçilik olmuştur. Bu temelde birlik beraberlik ve milliyetçiliğin ırkçılık olmadığı²¹⁸⁵ ve başka milletlere de saygı duyan bir anlayış²¹⁸⁶ olarak emperyalizme, anarşizme, komünizme, şeriatçılık ve ümmetçiliğe karşı olduğu için yanında durulmuş²¹⁸⁷ ve milliyetçiliği istismar edenlerin faşizme güç kattığı ifade edilmiştir.²¹⁸⁸ Milliyetçilik kapsamında neler yapılması gerektiği ve nelerin eksik kaldığı yönünde de değerlendirmeler yapılmıştır. Türklerin Türk olduklarını rahatça söyleyebilmesi, bu konudaki ataletten vazgeçilerek devletin milliyetçi bir tutumla yönetilmesi,²¹⁸⁹ batı kültürünün taklit edilmemesi ve yalnızca tekniğinden faydalanılması,²¹⁹⁰ birlik ve beraberlik konusunda milliyetçiliğe bağlı kalınması ve etnik ayrılıkçı fikirlere itibar edilmemesi gerektiği vurgulanmıştır.²¹⁹¹

Yapılan bazı değerlendirmelere göre Atatürk'ün ölümünden sonra milliyetçiliğin ihmal edildiği, okullarda kozmopolit²¹⁹² ve batının çeviri kitaplarından kaynaklı hümanist ruhun

²¹⁸² Naci Girginsay, "Uygarlık Yolunda", **Sanat Tarihi Yıllığı V (1972-1973)**, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul, 1973, s.21-22.

²¹⁸³ Girginsay, "Atatürk'e Dönüş", **Varlık Yıllığı...**, s.221-223.

²¹⁸⁴ Emin Özdemir, **Varlık Yıllığı...**, s.228-229.

²¹⁸⁵ **50 Yılda Çalışma Hayatımız**, byy, ty, s.1-3; İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, **Cumhuriyetin 50. Yılı Armağanı, Atatürk Yetişi, Kişiliği, Devrimleri**, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum, 1973, s.Önsöz; Temel Dünder, **Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Gençliğine**, Pars Matbaası, Ankara, 1973, s.26-27; **Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Ankara Üniversitesi Haftası**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1974, s.75-78; Kaplan, "Atatürkçülük ve Atatürk İlkeleri", **Halkevleri**, Yıl:7, sa:84, Ekim 1973, s.3.

²¹⁸⁶ Kansu, "Cumhuriyetin Dökümü", **Varlık**, sa:794, Kasım 1973, s.6; Irmak, "Atatürk Milliyetçiliği ve Milliyet", **Uyanış**, Yıl:11, sa:107, Kasım 1973, s.8.

²¹⁸⁷ Toprak, agm., **Uyanış**, Yıl:11, sa:107, Kasım 1973, s.9.

²¹⁸⁸ Durak, "Cumhuriyetin 50. Yılında...", **Vansesi (Van)**, 27 Ekim 1973, s.1.

²¹⁸⁹ Kul Mehmet, "50 Yılın Milliyetçiliği", **Türk Dünyası**, Yıl:8, sa:30, Temmuz-Ağustos-Eylül 1973, s.12-14; Akyol, "Atatürk'ün Milliyetçiliği", **Bayrak**, Yıl:20, sa:30, Aralık 1973, s.13-19.

²¹⁹⁰ Edip Sezgin, agm., **Pos-Tel**, C:15, sa:10, Ekim 1973, s.2-3.

²¹⁹¹ Petek, "Atatürk'ün Cumhuriyetine Reva Mı Bu?", **Haber (Bursa)**, 8 Nisan 1973, s.2.

²¹⁹² M. Ülküral, "Cumhuriyetimizin 50. Yılı ve Düşündükleri", **Emel**, Yıl:13, sa:78, Eylül-Ekim 1973, s.2-7.

milliyetçiliği ve Millî Mücadele ruhunu zedelediği savunulurken,²¹⁹³ başka bir fikre göre ise Atatürk sayesinde Türkiye’de milliyetçilik anlayışı hâkim olmuş ve son 50 yılda yapılan en önemli iş olmuştur.²¹⁹⁴

Atatürk ilkelerinin tek tek ele alınamayacağı,²¹⁹⁵ ilkelerden sapılmasının acı sonuçlar doğuracağı,²¹⁹⁶ yansız çalışmalara önem verilmesi gerektiği; fakat Atatürkçülük ile ilgili her şeyin net olduğu; buna rağmen bazı ilkelerin yanlış anlaşılmasının solun komünizme sarılmasına ve Bursa Nutku bahane edilerek sokak olaylarına cesaret verilmesine kadar gittiği savunularak sola eleştiriler yöneltilmiştir.²¹⁹⁷ Yine ilkelerin yanlış yorumlanmasından dolayı Atatürk’ün solcu, sosyalist hatta Leninci olduğu söylemlerine dahi rastlandığı; bu nedenle Türk Milletinin bu tarz insanlarla 50. Yıl kastedilerek ortak bir millî bayramının dahi olamayacağı vurgulanmıştır.²¹⁹⁸ Laiklik ve devrimciliğin istismar edildiği,²¹⁹⁹ özellikle “*Laiklik dinsizlik değildir*” sözüne sığımlarak gericilik yapıldığı belirtilmiştir.²²⁰⁰

Sol siyasi görüşle ilgili diğer eleştirilerde ise ilkelerden yalnızca laikliğin benimsendiği, Atatürk’e ‘Gazi Mustafa Kemal’ diyerek soyadını söylemekten imtina ettikleri²²⁰¹ ve devletçiliğe sosyalizm penceresinden baktıkları ifade edilmiştir.²²⁰² Tüm bunlara rağmen solcuların Atatürk’e sığındıkları²²⁰³ vurgulanarak Atatürk ilkelerinin hepsinin aynı öneme sahip olduğu, herhangi birinin imtiyazlı olmadığı²²⁰⁴ ve ilkelerin tümünün yaşatıldığı savunulmuştur.²²⁰⁵ Komünizm karşıtı söylem TSK tarafından çıkarılan bir yayında devletçilik ve inkılapçılık anlatılırken de tercih edilmiştir.²²⁰⁶

²¹⁹³ Ahmet Çetin Ertürk, “Cumhuriyet Devrinde Türkiye’de Milliyetçilik Hareketleri”, **Ankara Ticaret Odası Dergisi**, Ekim-Kasım 1973 (Özel Sayı), s.101-105; Ülküral, agm., **Emel**, Yıl:13, sa:78, Eylül-Ekim 1973, s.2-7.

²¹⁹⁴ Yabgu Erkmen, “Türklüğe Dönüş”, **Türk Dünyası**, Yıl:8, sa:30, Temmuz-Ağustos-Eylül 1973, s.32.

²¹⁹⁵ Kaplan, “Atatürkçülük Forumu”, **Halkevleri**, Yıl:7, sa:84, Ekim 1973, s.3-8.

²¹⁹⁶ Nabi, “50. Yılda Düşünceler”, **Varlık**, sa:794, Kasım 1973, s.3-4.

²¹⁹⁷ Mustafa Şen, “Atatürk ve Türk Milliyetçiliği”, **BMC Dünyası**, sa:26, Kasım 1973, s.20-24.

²¹⁹⁸ Tamer, “Sözün Kısası”, **Tercüman**, 29 Ekim 1973, s.2.

²¹⁹⁹ **Zafer**, 29 Ekim 1973, s.1,8.

²²⁰⁰ Durak, “Cumhuriyetin 50. Yılında...”, **Vansesi** (Van), 27 Ekim 1973, s.1.

²²⁰¹ Beyzadeoğlu, agm., **BMC Dünyası**, sa:26, Kasım 1973, s.2-3.

²²⁰² Giritli, “Atatürk Devletçiliği Nedir”, **Zafer**, 25 Ekim 1973, s.2.

²²⁰³ Kurdakul, “50. Yılda Atatürkçülük”, **Dünya**, 2 Kasım 1973, s.2.

²²⁰⁴ Teoman, “Atatürkçülük Düzeyi”, **Ülkücü Öğretmen**, sa:173, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.30-31.

²²⁰⁵ **50. Yıl Tapu-Kadastro Armağanı**, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Matbaası, Ankara, 1973.

²²⁰⁶ **Türk Tarihi, Silahlı Kuvvetler ve...**, s.323-330, 338-342.

Bu değerlendirmelerin yanı sıra Türkiye’de Atatürkçülüğün yerleştirilmesi için çözüm nerileri de sunulmuştur. Doğrunun tespiti, yanlışın düzeltilmesi ve mevcudun geliştirilmesi temelinde formüle edilebilecek bu fikirlere göre;

- Atatürkçülüğün ideoloji yönü, devrimler ve ilkeleri,
- Cumhuriyet rejiminin başarıları ve eserleri,
- Atatürk ve yakın arkadaşlarının Millî Mücadele’deki hizmetleri,
- Yanlış anlaşılan devrim hareketleri ile laiklik ve milliyetilikteki yanlış anlaşımların düzeltilmesi, Atatürk’ün din düşmanı gibi gösterilmesinin engellenmesi,
- “*Tutan-tutmayan devrimler*” sloganının etkisizleştirilmesi,
- Sahte Millî Mücadele kahramanları yaratılmaması için halka gerçeklerin anlatılması,
- Osmanlı düzeninin canlandırılmasının engellenmesi için fikir eserlerinin hazırlanması konularının kutlamalar kapsamında devlet dairelerinde, bütün eğitim kurumlarında ve kamuya yönelik bütün çalışmalarda özellikle gençlerin hedeflenmesi,
- Siyasetçilerin geçmişte Türkiye’nin gelişimine yönelik hiçbir Şey yapılmadığı yönündeki demeçlerine itibar edilmemesi,²²⁰⁷
- Geçmişin tecrübelerinin aktarılması için Nutuk’un okunması,²²⁰⁸
- Atatürkçülüğün tıpkı İşlam’ın amentüsü gibi benimsenmesi,²²⁰⁹
- Her niversitede bir Atatürk Enstitüsü açılarak buradaki çalışmaların lise ve diğer okullara yansıtılması²²¹⁰ için çalışmalar yapılması istenmiştir.

Durum böyleyken Atatürk ve Atatürkçülük konusundaki algı 12 Mart sürecinin izlerini taşımış, kurucu lider Atatürk Mustafa Kemal’e, Atatürkçülük ise Kemalizm’e karşı galip durumda olmaya devam etmiştir. Atatürk’e yakıştırılan sıfatlarla ise dini ve askerî yönden büyük lde arınmış, onun büyüklüğüne ve nderliğine atıfta bulunulmuştur. Bunun yanı sıra en yakın silah arkadaşı olan İşmet İnon’nn hayatta olmasının verdiği bir karşılaştırma duygusu Atatürk’ün de hayatta olması isteği veya ölümünün üstünden henüz 35 yıl

²²⁰⁷ Akçakayalıoğlu, “Cumhuriyetin Ellinci Yılını Kutlarken”, **Yeni Yaşantı**, sa:45, Ekim 1973, s.3.

²²⁰⁸ M. Hayri Güler, agm., **İller ve Belediyeler**, Yıl:29, sa:334,335,336,337, Ağustos-Eylül-Ekim-Kasım 1973 (zel Sayı), s.8-16.

²²⁰⁹ “O Günleri Yaşayanlar”, **Petkim Haber Bülteni**, sa:15, Ekim 1973 (zel Sayı), s.16-19.

²²¹⁰ Nasuhioğlu, “Cumhuriyetin 50. Yılın da...”, **z Erzincan** (Erzincan), 19 Eylül 1973, s.3.

geçmesinden dolayı bir kurtarıcı olarak yoğun bir özlem duyulan, devletin ve kazanımların tek sahibi, liderlik ve yöneticilik özellikleri gelişmiş ve tüm hizmetlerinden dolayı rahmetle anılan ve nur içinde yatması için dua edilen, içte ve dışta saygın bir lider olarak betimlenmiştir. Dahası Türk Milletinin yaşadığı özgüvenin kaynağı ve halkın kendinden biri olarak gördüğü bir lider imajı çizilmiştir. Anayasanın istediği reformları yerine getirmeyen/getiremeyen siyasi liderlerin muhtıra metni içinde dolaylı olarak beceriksizlikle suçlanması bu arayışları tetiklemiş olabilir.

Atatürk ile ilgili verilen mesajlarda yoğun olarak kullanılan 10. Yıl Nutkuyla, 50. Yılda da benzer bir motivasyon dayanağı arayışı ve Gençliğe Hitabe ile siyasi olaylar karşısında özellikle gençlerin uyarılması hedeflenmiş olabilir. Kutlamalar birçok konuda olduğu gibi Atatürkçülük konusunda da bir milat olarak görülmüştür. Muhtıra sürecinin hemen sonrasında sola karşı Atatürkçülük bir çözüm yolu olarak görülmüştür. 50. Yıl Kutlamaları sürecinde, MSP'nin rejime karşı bir tehdit olarak görülmesi ve seçim atmosferi nedeniyle sağa karşı da söylem geliştirilmesine neden olmuş olabilir.

Yeni bir yorum arayışı mesajının verildiği bir yazı yarışmasına rağmen, 'özüne dönmüş bir gerçek Atatürkçülük' arayışı bu dönemde biraz daha fazla ön plana çıkmıştır. Önceki dönemlerde Atatürkçülüğün gerçeklikten saptırılmasının suçlusu sözüm ona 'dış güçler' iken bu dönemin müsebbipleri 'fırsatçı siyasetçiler' olarak görülmüştür. Bu yönelim 12 Mart Muhtırasının beceriksiz siyasetçisi algısından kaynaklanmış olabilir. Hem sağa hem sola karşı basında geliştirilen bu söylem yoğunluğuna rağmen, TSK'nın çıkardığı bir yayında yalnızca komünizm kapsamında sola karşı söylem geliştirilmesi, ordunun 12 Mart sürecinin başlangıcındaki hassasiyetini koruduğunu göstermektedir.

Yapılan değerlendirmelerde arındırılmış, fikir dağınıklığından kurtarılmış ve özleştirilmiş bir Atatürkçülük özlemi, aslında standartlaştırılmış ve sınırları çizilmiş bir Atatürkçülük arayışının izlerini taşımaktadır. Cumhuriyetin 50. Yılı gibi önemli bir merhalede gerçek, şekilcilikten uzak, uygulamaya dönük ve içselleştirilmiş bir Atatürkçülüğün artık tespit edilmesi gerekliliği vurgulanmıştır. 50. Yıl vesilesiyle, Atatürkçülüğün halka doğru anlatılması, böylece iç ve dış tehditler ile sorunlara karşı bir savunma hattı olarak sağ ve soldan arındırılmış, ilkeleri birbirinden imtiyazsız bir Atatürkçülük isteği öne çıkmıştır.

3.3.2. Cumhuriyet Algısı

50. Yılın basın ve yayınlarında yer alan yazılar ve devlet görevlilerinin konuşma ve mesajlarında Cumhuriyet kavramı ve 50 yıllık Cumhuriyet döneminin değerlendirmeleri incelendiğinde Cumhuriyetin ilanından itibaren geçen 50 yıllık süre konusunda bir görüş birliğine varılamadığı söylenebilir. Öyle ki 50 yıllık süre devlet hayatı açısından bir kısım değerlendirmelerde çok kısa,²²¹¹ bir kısmındaysa uzun²²¹² ve önemli bir zaman dilimi olarak betimlenmiştir.²²¹³ Bu değerlendirmelere benzer şekilde 50. yaşına eren Cumhuriyet, insanın gelişim evrelerine benzetilerek ‘Genç Cumhuriyet’ vurgusu öne çıkarken,²²¹⁴ sırasıyla olgunluk,²²¹⁵ çocukluk²²¹⁶ çağında olduğu da savunulmuş, orta yaşlı olduğu değerlendirmeleri ise nadiren yapılmıştır.²²¹⁷ Cumhuriyet tanımlaması yapılırken en sık

²²¹¹ İlhan Tomanbay, “Erdem Düzeni Cumhuriyet”, **Halkevleri**, Yıl:7, sa:84, Ekim 1973, s.14-16; Alptekin Cebe, “50. Yıl”, **Pos-Tel**, C:15, sa:10, Ekim 1973, s.4; “Ellinci Yıl”, **Güney Postası** (Gaziantep), 3 Kasım 1973, s.1; “50’nci Yıl Kutlanırken”, **Hakkâri Sesi** (Hakkâri), 31 Ekim 1973, s.1; “50. Yılı Kutlarken”, **Geçit**, sa:328, 29 Ekim-6 Kasım 1973, s.1; Rado, “Cumhuriyetimizi Atatürk’ten Dinleyelim”, **Hayat**, sa:44, 25 Ekim 1973 (1. Özel Sayı), s.5; Erdoğan Akkan, “Cumhuriyetin 50. Yıldönümünde Coğrafya”, **Coğrafya Araştırmalar Dergisi**, sa:1-2, 1973, s.1-5; **Zübeyde Hanım Kız Enstitüsü**, Şark Matbaası, Ankara, 1973, s.22; Celal Öker, “Giriş”, **Diabet**, C:12, sa:1-2-3-4, Mart-Haziran-Eylül-Aralık 1973 (Özel Sayı), s. Başlangıç.

²²¹² A. Cevdet Arslan, “Erdi Cumhuriyetim 50 Şeref Yaşama”, **Pos-Tel**, C:15, sa:10, Ekim 1973, s.5-6; Aysev, “Atatürkçülüğün Çağdaş Yorumu”, **Barış**, 26 Ocak 1973, s.1; Suat Erginer, “Ellinci Yıl Kutlarken”, **Dünya**, 30 Ekim 1973, s.2; “Cumhuriyetin 50. Yılı”, **Ortak**, Yıl:2, sa:13, Ekim 1973, s.4.

²²¹³ Öztuna, “Büyük Türkiye’ye Doğru”, **Hayat Tarih Mecmuası**, sa:9-10, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.4-5; Kaplan, “Demek ki 50 Yıl Geçti Aradan”, **Halkevleri**, Yıl:7, sa:84, Ekim 1973, s.1.

²²¹⁴ **MMTD**, D:3, C:30, T:4, B:21, 15.12.1972, s.324; Çöloğlu, “Ellinci Yıl Kutlu Olsun”, **Polis Dergisi**, Yıl:20, sa:257, 1 Kasım 1973, s.15; Tomanbay, agm., **Halkevleri**, Yıl:7, sa:84, Ekim 1973, s.14-16; Vedat Doğan, “Devrimlerimiz”, **Demokrat** (Isparta), 23 Ekim 1973, s.2; Başhan-Demir, age., s.Önsöz; “Malatya İl Kutlama...”, **Güneş** (Malatya), 26 Ekim 1973, s.1; **Türkiye’de Toplumsal ve Ekonomik Gelişimin...**, s.Önsöz; Yalt, **Türkiye Cumhuriyet Tarihi**, İstanbul Gazetesi Yay., İstanbul, 1973, s.Önsöz.

²²¹⁵ “50 Yıl”, **Defne**, Yıl:2, sa:18-19, Ekim-Kasım 1973 (Özel Sayı), s.15; “Dünya Ellinci Yılı Kutlarken”, **Dünya**, 29 Ekim 1973, s.1; Cavit Orhan Tütengil, “Türkiye Geçiş Toplumu”, **Cumhuriyet**, 2 Aralık 1973, s.2.

²²¹⁶ Ahmet Karaca, “Türkiye Cumhuriyetinin 50. Yıldönümünün Düşündürdükleri”, **Azerbaycan**, Yıl:22, sa:208 (Özel Sayı), s.31-33; Hasan Kaya Maoğlu, “Cumhuriyetimizin 50. Yılında Tarım Kesiminde Durum”, **Başak**, sa:21, Ekim-Kasım 1973, s.2.

²²¹⁷ “Derginizden Size”, **Tutum**, Yıl:7, sa:353, ty, s.1.

demokrasi²²¹⁸ kavramı kullanılmış; bunu özgürlük,²²¹⁹ hür düşünce²²²⁰-egemenlik,²²²¹ birlik ve beraberlik,²²²² iç barış,²²²³ liyakat,²²²⁴ ilericilik,²²²⁵ sosyal devlet²²²⁶ ve vatan²²²⁷ kavramları izlemiştir. Öte yandan Cumhuriyet rejiminin Türk Milletine en uygun idare şekli olduğu,²²²⁸ yalnızca Türk Milletinin değil²²²⁹ Atatürk'ün büyük eseri olduğu vurguları öne

²²¹⁸ Arif Acındı, “50. Yılı Yaşadığımızda...”, **Niğde'nin Sesi** (Niğde), 26 Ekim 1973, s.1; Müfit Duru, “Getirdikleri”, **Vatan**, 29 Ekim 1973, s.13; Ziya Tansu, “Cumhuriyetin İkinci Elli Yılına Adım Atarken”, **Ekonomi ve Politika**, Yıl:8, sa:401, 2 Kasım 1973, s.1; Öztuna, “Ellinci Yılda”, **Dünya**, 31 Ekim 1973, s.2; “Cumhuriyetimizin”, **Demokrat** (Isparta), 4 Kasım 1973, s.1; M. Ali Gökberk, “Ellinci Yıl”, **Eflatun**, Yıl:5, sa:58, Ekim 1973, s.4; Füsün Erdoğan, “Cumhuriyetin 50. Yılı ve Biz”, **Uyanış**, Yıl:11, sa:107, Kasım 1973, s.21-22; “Cumhuriyet ve Demokrasi...”, **Balıkesir Ekspres** (Balıkesir), 15 Mart 1973, s.2; Bilal Eryılmaz, “50. Yılında Türkiye”, **Gürel** (Uşak), 26 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyetimizin 50. Yılına Kutlarken”, **Tarım ve Ticaret**, Yıl:4, sa:46, Ekim 1973, s.1; İsmet İnönü, “İstiklal Savaşı ve Lozan”, **50. Yıl Armağanı Cumhuriyet Döneminde Hukuk**, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1973, s.27-29.

²²¹⁹ Tülay Tepe, “Cumhuriyet”, **Kurtuluş**, 12 Kasım 1973 (Özel Sayı), s.12; Fatma Edizer, “Cumhuriyet”, **Uyanış**, Yıl:11, sa:107, Kasım 1973, s.24; Sıdika Özyurt, “Türk Ulusunun Yönetimi”, **Uyanış**, Yıl:11, sa:107, Kasım 1973, s.24; Melahat Özgü, “Atatürk Bizi Uyandırdı”, **Türk Dili**, sa:266, Kasım 1973 (Özel Sayı), s.72; Beyazıt, agm., **Halk Kültür Pınarı**, Yıl:6, C:6, sa:64, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.12; Erdoğan, “Cumhuriyetin 50. Yılı ve Biz”, **Uyanış**, Yıl:11, sa:107, Kasım 1973, s.21-22.

²²²⁰ Zeliha Baysal, “Cumhuriyetin 50.Yılında...”, **Demokrat** (Isparta), 7 Kasım 1973, s.1; Alihsan Özbek, “Cumhuriyetin 50'nci Yılında Getirdikleri”, **Demokrat** (Isparta), 2 Aralık 1973, s.2; Erdoğan, agm., **Uyanış**, Yıl:11, sa:107, Kasım 1973, s.21-22; Şukriye Bekret, “Türk'ün Cumhuriyeti”, **Uyanış**, Yıl:11, sa:107, Kasım 1973, s.32; “Giriş”, **Belgelerle Türk Tarihi**, C:12, sa:73, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.VII-VIII.

²²²¹ Öztuna, agm., **Dünya**, 31 Ekim 1973, s.2; Acındı, agm., **Niğdenin Sesi** (Niğde), 12 Ekim 1973, s.3; Tansu, agm., **Ekonomi ve Politika**, Yıl:8, sa:401, 2 Kasım 1973, s.1; Mehmet Akarşlan, “Mutlu Bir Yıldönümü”, **Mustafa Kemal Dergisi**, sa:1(Özel Sayı), s.5-6; Muhsin Durucan, “Cumhuriyetin 50.Yıldönümünde...”, **Demokrat** (Isparta), 19 Ekim 1973, s.1.

²²²² Beyazıt, agm., **Halk Kültür Pınarı**, Yıl:6, C:6, sa:64, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.12; Kaya Ovacık, “Cumhuriyetin 50.Yılı”, **Balıkesir Ekspres** (Balıkesir), 22 Ekim 1973, s.1; Bekret, agm., **Uyanış**, Yıl:11, sa:107, Kasım 1973, s.32; “Giriş”, **Belgelerle Türk Tarihi**, C:12, sa:73, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.VII-VIII; Faruk Taşdelen, “Ellinci Yıla Selam”, **Bugün Ticaret**, 27 Ekim 1973, s.1; **Yalvaç**, Kor Matbaası, Ankara, ty, s.Önsöz.

²²²³ “Atatürk Devrimleri”, **T.C. Ziraat Bankası Postası 50. Yıl İlavesi**, Ekim 1973, s.3; Tansu, agm., **Ekonomi ve Politika**, Yıl:8, sa:401, 2 Kasım 1973, s.1.

²²²⁴ “Cumhuriyetten Beklediğimiz”, **İlkkurşun**, Yıl:2, sa:y, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.45.

²²²⁵ Yalt, “Hayatta En ...”, **Yeni İstikbal** (Kırklareli), 27 Ekim 1973, s.1.

²²²⁶ Tacettin Değer, “50.Yılda Sosyal Devlet...”, **Türkyolu** (Kocaeli), 27 Ekim 1973, s.1.

²²²⁷ Güneş, agm., **Vansesi** (Van), 26 Ekim 1973, s.1.

²²²⁸ Nihat Özgen, agm., **İlkkurşun**, Yıl:2, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.5-6; “Valimiz Emekli General...”, **Ses** (Aydm), 4 Kasım 1973, s.1; Selim, agm., **Haber** (Ordu), 27 Ekim 1973, s.1.

²²²⁹ M. Servet Sürenkök, “Elli Cumhuriyet Yılı ve Polis”, **Polis Dergisi**, Yıl:20, sa:256, Ekim 1973, s.5.

çıkmıştır.²²³⁰ Dahası Anadolu'da kalıcılığın sembolü,²²³¹ Osmanlı fikrinin karşıtı,²²³² uğrunda kurucularına benzer şekilde fedakârlık yapılması gereken,²²³³ milletin saadetini önceleyen,²²³⁴ Türk varlığının güven kaynağı²²³⁵ ve hem ulusal hem de evrensel bir devlet modeli olarak görülerek,²²³⁶ yeni rejimle Türk Milletinin yeniden doğduğu belirtilmiştir.²²³⁷

Bir yandan Cumhuriyet rejiminin eski Türk²²³⁸ ve İslam tarihindeki²²³⁹ gelişimi; diğer yandan Cumhuriyetin ilan edildiği gün yaşananlar basında geniş yer bulmuştur.²²⁴⁰ Türk demokrasisinin Cumhuriyetin ilanından sonraki seyri öne çıkarılmış,²²⁴¹ bu süreçte sivil bir

²²³⁰ Aysev, "Atatürkçülüğün Çağdaş Yorumu", **Barış**, 26 Ocak 1973, s.1; "50. Yıl ve Şeker Bayramları...", **Burdurun Sesi** (Burdur), 27 Ekim 1973, s.1; "Yüce Atatürk", **50. Yıl Armağanı Üniversitemizin Kuruluş ve Gelişmesi**, C:3, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum, 1978, s.1; **MMTD**, D:3, C:38, T:4, B:126, 13.6.1973, s.785.

²²³¹ Ökte, "Cumhuriyetimizin 50. Yılı Kutlama Çalışmaları", **Belgelerle Türk Tarihi**, C:11, sa:67, Nisan-Mayıs 1973, s.3-14; Naim Cömerdoğlu, "Cumhuriyetimizin 50. Yılında 12 Şubat", **Çetem**, 1974, sa:y, s.5; "Layık Olduğu Şekilde...", **Cumhuriyet**, 3 Haziran 1972, s.1,7.

²²³² Cahit Akçam, "Cumhuriyetin Getirdikleri", **Kurtuluş**, 12 Kasım 1973 (Özel Sayı), s.4.

²²³³ Karasahin, agm., **Gürel** (Uşak), 27 Ekim 1973, s.21.

²²³⁴ "Cumhuriyet'in 50. Yıl Dönümü", **Vansesi** (Van), 27 Ekim 1973, s.1.

²²³⁵ "Cumhuriyetimizin 50...", **Çorum** (Çorum), 27 Ekim 1973, s.1.

²²³⁶ Ali Rıza Önder, "Ellinci Yılın Düşündürdükleri", **Yeni Adam**, sa:866, Ekim 1973, s.7.

²²³⁷ Utkan Kocatürk, **Cumhuriyetin 50. Yılı Atatürk ve Türk Devrimi Kronolojisi (1918-1938)**, TİTE Yay., Ankara, 1973, s.VI.

²²³⁸ "Milli Vicdan Cumhuriyeti", **İstikbal** (Eskişehir), 2 Kasım 1973, s.3.

²²³⁹ Veli Ertan, "Cumhuriyet", **Bugün**, 30 Kasım 1973, s.7.

²²⁴⁰ "Cumhuriyet Nasıl İlan Edildi", **Hayat**, sa:44, 25 Ekim 1973, s.7-10; Yazman, "Cumhuriyetin 50. Yılına Yaşarken", **BMC Dünyası**, sa:26, Kasım 1973, s.6-7; "Mustafa Kemal ve Cumhuriyetin İlanı" (Enver Behnan Şapalyo'dan Aktarma), **Türkiye İmar Turizm ve Sanayi**, Yıl:7, sa:79-80, Kasım-Aralık, 1973 (Özel Sayı), s.12-13; Zakir Güven, "Cumhuriyet Türkiye'sinden Çizgiler", **İlkkurşun**, Yıl:2, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.38; Gökşen, "Cumhuriyet Yolunda", **Ülkücü Öğretmen**, sa:173, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.23-26; "Türkiye Cumhuriyetinin Ellinci Yılı", **Pirelli**, Yıl:10, sa:109, Ekim 1973, s.11-15; "En Eski Cumhuriyet Hatrası", **Kuvayi Milliye**, Yıl:13, sa:118, Ekim 1973, s.18; Nuri Tandoğan, "Yarım Asra Doğru", **Eflatun**, Yıl:5, sa:58, Ekim 1973, s.9-11; Savaşan, "Cumhuriyetimizin 50. Yılı", **Eflatun**, Yıl:5, sa:58, Ekim 1973, s.11-12; "Atatürk ve Cumhuriyet", **Kemalizm**, sa:y, Ekim 1973, s.1-4; "Cumhuriyetimiz 50 Yaşında", **Turizm**, Yıl:17, C:17, sa:149 (Özel Sayı), ty, s.12-13; "Cumhuriyete Doğru", **Pos-Tel**, C:15, sa:10, Ekim 1973, s.16-20; "29 Ekim 1923", **Polis Dergisi**, Yıl:20, sa:257, 1 Kasım 1973, s.10; Midhat Sertoğlu, "O Gün", **Hayat**, sa:44, 25 Ekim 1973 (1. Özel Sayı), s.7-10,52; Kemal Zeki Gençosman, "Yaşasın Cumhuriyet", **Devir**, C:5, sa:52, 29 Ekim 1973, s.47; **Ders Bilgisi**, MEB Basımevi, 4'üncü Sınıf, sa:6, ty, s.1-10; Ahmet Kahvecioğlu, "Cumhuriyet", **Şelale** (Antalya), 27 Ekim 1973, s.2; Tahsin Bilengilin, "Cumhuriyetimizin Ellinci Yılı...", **Türkyolu** (Kocaeli), 27 Ekim 1973, s.4; Hakkı Birinci, "Cumhuriyetin İlanı", **Yeni İnan** (Tekirdağ), 24-27 Ekim 1973, s.1; "50 Yıllık Türk Parlamentosu", **Akşam**, 26 Ekim 1973, s.5; "Ata'nın Cumhurbaşkanı Seçildiği...", **Dünya**, 28 Ekim 1973, s.5; "Cumhuriyete Doğru", **Zafer'in Ellinci Yıl İlavesi**, 29 Ekim 1973, s.15; Nalan Seçkin, "Cumhuriyetin İlan Edildiği...", **Dünya**, 27 Ekim 1973, s.5; Seçkin, "Cumhuriyet Tanıkları...", **Çukurova** (Adana), 23-31 Ekim 1973, s.2; Tütengil, "50. Yılında Cumhuriyetin İlk Gününe Bakış", **Yeni Ufuklar**, C:21, sa:242, Kasım 1973, s.5-8; **Cumhuriyetin İlanında Adı Geçenler**, Başbakanlık Basın-Yayın Genel Müdürlüğü Yay., Ankara, ty, s.5.

²²⁴¹ Gültekin, agm., **İlkkurşun**, Yıl:2, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.13-15; Refik Şölen, "İki Bayram Kutlu Olsun...", **Çukurova** (Adana), 28 Ekim 1973, s.2; Mahmut Atap, "Cumhuriyet", **Türkyolu** (Kocaeli), 27 Ekim

yaklaşım ile 50 yıllık Cumhuriyet döneminin yöneticilerinin biyografilerinden bahsedilmiştir. Öyle ki üç yazıda cumhurbaşkanları ve başbakanlar,²²⁴² üç yazıda yalnızca başbakanlar,²²⁴³ üç yazıda yalnızca cumhurbaşkanları²²⁴⁴ ve bir yazıda da cumhurbaşkanları ve başbakanlarından bahsedilmiş, buna yalnızca bir yazıda genelkurmay başkanları da ilave edilmiştir.²²⁴⁵ Demokrasi tarihî seyri içerisinde kurulan hükûmetler,²²⁴⁶ siyasi partiler,²²⁴⁷ Mv. ve senatör sayıları, seçimler²²⁴⁸ ve seçim sistemlerinden detaylı olarak bahsedilmiştir.²²⁴⁹ Cumhuriyet öncesi ile Cumhuriyet arasındaki kişi hürriyetinin mukayesesi yapılmış,²²⁵⁰ Türk Parlamento Tarihi²²⁵¹ üzerinde durularak demokrasinin bekçisi TBMM,²²⁵² birlik beraberliğin sembolü ise Çankaya Köşkü olarak görülmüştür.²²⁵³

Atatürk döneminde yapılan inkılaplar gerek hayatta olan 2.Meclis üyelerinin aktarımları, gerekse yazılarla döneme yansıtılmaya çalışılmış ve Cumhuriyetin ilanının gerekliliği,²²⁵⁴

1973, s.4; Mithat Perin, “Kim Derdi Ki”, **Durum**, Yıl:9, sa:427-431, 29 Ekim 1973 (Özel Sayı), s.4; **Tercümanın 50. Yıl İlavesi**, 29 Ekim 1973, s.1-16.

²²⁴² “50 Yılın 6 Cumhurbaşkanı ve Cumhuriyetin 50 Yılına 14 Başbakanı”, **Gençlikte Hamle**, Yıl:5, sa:120, Ekim 1973, s.4-5; “Devlet Başkanları, Başbakanlar”, **Gençliğin Sesi**, Yıl:6, sa:160, Ekim 1973, s.10-12; “50 Yıllık Türk Parlamentosu”, **Akşam**, 17 Ekim 1973, s.3.

²²⁴³ “50 Yıllık Türk Parlamentosu”, **Akşam**, 18-19 Ekim 1973, s.3; “Siyaset Hayatımız”, **Hürriyet**, 29 Ekim 1973, s.32.

²²⁴⁴ “6 Cumhurbaşkanı 6 Halk Çocuğu”, **Hayat**, sa:45, 1 Kasım 1973 (2. Özel Sayı), s.4-5; “50 Yılda 6...”, **Hürriyet**, 29 Ekim 1973, s.31; “50 Yılın 6 Cumhurbaşkanı”, **Akşam**, 29 Ekim 1973, s.5.

²²⁴⁵ **Pirelli**, Yıl:10, sa:109, Ekim 1973, s.15-21; “Atatürk’ten Talu’ya”, **Durum**, Yıl:9, sa:427-431, 29 Ekim 1973 (Özel Sayı), s.21-23.

²²⁴⁶ “50 Yıllık Türk Parlamentosu”, **Akşam**, 20 Ekim 1973, s.3; “50 Yıllık Türk Parlamentosu”, **Akşam**, 21-24 Ekim 1973, s.5; A. A. K. Bircan, “Cumhuriyet Döneminde Hükûmetler”, **Bugün**, 26 Ekim 1973, s.5; “Cumhuriyetin İlk Hükûmeti”, **Durum**, Yıl:9, sa:427-431, 29 Ekim 1973 (Özel Sayı), s.13; Cafer Demiral, **Türkiye’nin 42 Hükûmeti**, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1973; Demiral, **Türkiye Cumhuriyetini Yönetenler Cumhurbaşkanları, Başbakanlar, Bakanlar Kabineler**, Ticaret Borsaları Birliği Matbaası, Ankara, 1973.

²²⁴⁷ “50 Yıllık Türk Parlamentosu”, **Akşam**, 17 Ekim 1973, s.3; “50 Yılda 6...”, **Hürriyet**, 29 Ekim 1973, s.31.

²²⁴⁸ “50 Yıllık Türk Parlamentosu”, **Akşam**, 17 Ekim 1973, s.3.

²²⁴⁹ “50 Yıllık Türk Parlamentosu”, **Akşam**, 19 Ekim 1973, s.3; “Siyaset Hayatında 50 Yıl”, **Hürriyet**, 29 Ekim 1973, s.30.

²²⁵⁰ “Atatürk ve Devrimler”, **Turizm**, Yıl:17, C:17, sa:149 (Özel Sayı), ty, s.10-11.

²²⁵¹ “50 Yıllık Türk Parlamentosu”, **Akşam**, 15 Ekim 1973, s.5.

²²⁵² “Siyaset Hayatında 50 Yıl”, **Hürriyet**, 29 Ekim 1973, s.30; “50 Yılda Siyaset”, **Gençlikte Hamle**, Yıl:5, sa:120, Ekim 1973, s.6; “Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Parlamentosu”, **Gençliğin Sesi**, Yıl:6, sa:160, Ekim 1973, s.14; Kemal Ayder, “Bizde Olmayan”, **Cumhuriyet**, 10 Ocak 1973, s.1,7.

²²⁵³ “Bütünlüğümüzün 50 Yıllık Sembolü Çankaya Köşkü”, **Hayat**, sa:45, 1 Kasım 1973 (2. Özel Sayı), s.6-7.

²²⁵⁴ “Cumhuriyete Oy Verenler”, **Bugün**, 28 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyet Tanıkları”, **Bugün**, 5 Kasım 1973, s.5.

ulusal egemenlik,²²⁵⁵ gündelik hayatta yaşanan değişimler²²⁵⁶ ve Cumhuriyetin yeni bir anlayış getirdiği²²⁵⁷ vurguları öne çıkmıştır. Bunun yanı sıra Cumhuriyetin ilanıyla gelişen milliyetçilik anlayışına²²⁵⁸ ve Cumhuriyet fikrinin Osmanlı dönemindeki köklerine inilmeye çalışılmış²²⁵⁹ dolayısıyla Cumhuriyetin sağlam temellere dayandığına dikkat çekilmiştir.²²⁶⁰

Cumhuriyetin modernleşme açısından bir başlangıç olduğu vurgusu, Osmanlı'dan itibaren başladığı vurgusundan²²⁶¹ ayrılmış ve tüm gelişmelerin Cumhuriyet sayesinde olduğu vurgusu baskın şekilde öne çıkmıştır.²²⁶² Çok fazla üzerinde durulmasa da 27 Mayıs Askerî Müdahalesinden sonra ortaya çıktığı iddia edilen Marksist Cumhuriyet anlayışına ilave olarak dini ve millî duyguların beraber ifade edilebildiği yeni bir Cumhuriyet anlayışından da bahsedilmiştir. Bu anlayışa Tercüman gazetesinde Genelkurmay Başkanının Cumhuriyet Bayramı mesajında ifade ettiği Ramazan ve Cumhuriyet bayramlarının bütünleşmesi vurgusu örnek olarak verilmiştir.²²⁶³

²²⁵⁵ “Cumhuriyete Oy Verenler”, **Bugün**, 1-2 Kasım 1973, s.5; “Çocuk 23 Nisan’da...”, **Vatan**, 30 Ekim 1973, s.3.

²²⁵⁶ “İlk On Yıl”, **Pirelli**, Yıl:10, sa:109, Ekim 1973, s.15-20; “Şapka Devrimi”, **Bugün Ticaret**, 30-31 Ekim 1973, s.2.

²²⁵⁷ Kahyâoğlu, agm., **Kocaeli Kız İlk Öğretmen Okulu Dergisi**, sa:5, 1973 (Özel Sayı), s.4; **Polis Dergisi**, Yıl:20, sa:257, 1 Kasım 1973, s.Önsöz; Ziya Gülsel, “Cumhuriyetten Sonra Türkiye”, **Petkim Haber Bülteni**, sa:16, Kasım 1973, s.7; Aysev, “Atatürkçülüğün Çağdaş Yorumu”, **Barış**, 26 Ocak 1973, s.1; Erginer, “Ellinci Yılı Kutlarken”, **Haber** (Bursa), 31 Ekim 1973, s.2.

²²⁵⁸ **BCA**, 30.18.1.2.231.20.21; Toker, “Cumhuriyeti Korumak...”, **Denizli** (Denizli), 27 Ekim 1973, s.1; Nurettin Ünen, “Cumhuriyetten Öncesi”, **Durum**, Yıl:9, sa:419, 26 Ağustos 1973, s.13; Rodenc H. Davidson, “Yarım Yüzyıla Sığan...”, **Öz Erzincan** (Erzincan), 5 Kasım 1973, s.2.

²²⁵⁹ “Türkiye’de 270 Yıl Önce İlk Cumhuriyet İhtilali”, **Hayat**, sa:44, 25 Ekim 1973 (1. Özel Sayı), s.15, 58.

²²⁶⁰ Burhan İşcen, “50. Yıl Yemini”, **Edirne** (Edirne), 26 Ekim 1973, s.1.

²²⁶¹ Çilingiroğlu, agm., **Başak**, sa:21, Ekim-Kasım 1973, s.1; Ahmet Kabaklı, “Cumhuriyette Sürüp Giden...”, **Tercüman**, 30 Ekim 1973, s.2.

²²⁶² Muammer Özüpak, “50. Yılımız”, **Alkım**, sa:52, Kasım 1973, s.51-52; Zeki Albayrak, “Gerçekleşen Hayaller”, **T.C. Ziraat Bankası Postası**, Yıl:10, sa:115, Ekim 1973, s.1; Erdoğan, agm., **Uyanış**, Yıl:11, sa:107, Kasım 1973, s.21-22; “Cumhuriyetimiz”, **Demokrat** (Isparta), 13 Kasım 1973, s.1; “50 Yıl”, **Defne**, Yıl:2, sa:18-19, Ekim-Kasım 1973 (Özel Sayı), s.15; “Başkentten Köye Memiş Dayıya Mektuplar”, **T.C. Ziraat Bankası Postası**, Yıl:10, sa:116, Kasım 1973, s.2-6; Karaca, agm., **Azerbaycan**, Yıl:22, sa:208 (Özel Sayı), s.31-33; K. Okyay, **Ticaret Bakanlığı ve 50. Yıl**, Ticaret Bakanlığı Yay., byy, ty, s.7-9; **CSTD**, C:10, T:12, B:42, 08.03.1973, s.206-239; “Cumhuriyetin 50. Yılı...”, **Vatan**, 29 Ekim 1973, s.3; Nüvit Osmay, “50. Yıla Bakarken”, **Bilim ve Teknik**, C:6, sa:72, Kasım 1973, s.1; **50. Yıla Doğru**, Ergenekon Yay., İstanbul, 1973, s.189; Cemil Çakır, **Cumhuriyet 50 Yıl**, Şark Matbaası, Ankara, 1973, s.10-11; **50 Yıllık Yaşantımız 1923-1933**, Milliyet Yay., C:1, 1975, s.3.

²²⁶³ Ergün Göze, “Elli Yılda Dört...”, **Tercüman**, 29 Ekim 1973, s.5.

Fikir ayrılıkları 50 yıllık Cumhuriyet döneminin muhasebesi içerisinde Cumhuriyetin hedeflerine ulaşip ulaşamadığı konusunda da belirmiş, 50 yılda kat edilen gelişmelere rağmen eksikliklerin olduğu görüşü daha baskın olarak ifade edilmiştir.²²⁶⁴ Durumun müsebbipleri liyakatsiz yöneticiler olarak görülürken,²²⁶⁵ vatan ve millet bütünlüğünü koruyan manevi değerler²²⁶⁶ ve toplumun kışkırtmalara karşı hassas olduğu,²²⁶⁷ bu eksikliklere ise aşırı sağ ve solun neden olduğu vurgulanmıştır.²²⁶⁸ Buna karşın iyimser bir tablo çizilerek Cumhuriyetin hedeflerine ulaştığı²²⁶⁹ ve rejimin benimsenerek yerleştiği iddiasının²²⁷⁰ en önemli dayanağı birlik ve beraberlik olarak sunulmuştur.²²⁷¹

²²⁶⁴ Ali Rıza Berkem, “Cumhuriyetin 50. Yılı”, **Kimya ve Sanayi**, C:21, sa:95-96, Eylül-Aralık 1973, s.94; Mehmet Kaplan, “50. Yılı Kutlarken”, **Türk Edebiyatı**, C:2, sa:23, Kasım 1973, s.6; Öztuna, “Büyük Türkiye’ye Doğru”, **Hayat Tarih Mecmuası**, sa:9-10, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.4-5; Kansu, “Devrim Doğrultusu”, **Varlık**, sa:793, Ekim 1973, s.2; “Sayın Okuyucular”, **Polis Magazin**, Yıl:16, C:8, sa:11, Kasım 1973, s.1; “Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümü”, **Gençlikte Hamle**, Yıl:5, sa:120, Ekim 1973, s.3; Erdoğan, agm., **Uyanış**, Yıl:11, sa:107, Kasım 1973, s.21-22; “Ellinci Yılı Anarken”, **Gençliğin Sesi**, Yıl:6, sa:160, Ekim 1973, s.3; Balın, agm., **Günün Kadını**, Yıl:5, sa:59, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.2-3,7; Şefik Aras, “50.Yıl”, **Öz Erzincan** (Erzincan), 26 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyete Oy Verenler”, **Bugün**, 26 Ekim 1973, s.5; “Cumhuriyete Oy Verenler”, **Bugün**, 27 Ekim 1973, s.5; “Önsöz”, **İlkkurşun**, Yıl:2, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.3; **MMTD**, D:3, C:30, T:4, B:21, 15.12.1972, s.329-330; “Yaşayan Cumhuriyetçiler...”, **Vatan**, 29 Ekim 1973, s.1,3,7.

²²⁶⁵ **Ankara Sanat**, Yıl:8, sa:90, Ekim 1973, s.3; Abbasoğlu, “50 Yılın Ormancılığımıza Getirdikleri”, **Orman Mühendisliği**, Yıl:12, sa:10, Ekim 1973, s.1; Erginer, “Ellinci Yılı Kutlarken”, **Dünya**, 30 Ekim 1973, s.2.

²²⁶⁶ “Cumhuriyetimizin 50. Yılı...”, **Cumhuriyet**, 4 Haziran 1972, s.1,7; Kabaklı, “Elli Yıl”, **Tercüman**, 29 Ekim 1973, s.2.

²²⁶⁷ **MMTD**, D:4, C:9, T:2, B:42, 19.02.1975, s.197.

²²⁶⁸ Zeki Tanrıverdi, “Cumhuriyetin 50. Yılı”, **Yayla**, sa:2, Kasım 1973, s.3; Kurdakul, “Ellinci Yılda Uygurluk”, **Dünya**, 28 Ekim 1973, s.2; Besim Akımsar, “Bu Rejim”, **Vatan**, 29 Ekim 1973, s.2; Aydan Aya, “Cumhuriyetimizin Ellinci Yılında”, **Kemalist Ülkü**, Yıl:5, C:3, sa:60, Ekim 1973, s.3-4.

²²⁶⁹ Esin, agm., **Eflatun**, Yıl:5, sa:60, Aralık 1973, s.6-7; “İnönü Cumhuriyet Anılarını Anlattı...”, **Çukurova** (Adana), 31 Ekim 1973, s.1,5; Akkaya, “50. Yılımız”, **Filateli**, sa:67-72, 15 Ekim 1973, s.1; Burhanettin Şener, “50. Yılım İçinden”, **Halk Kültür Pınarı**, Yıl:6, C:6, sa:64, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.4-5; Esin, “Muhteşem Bir Şahikadır”, **Halk Kültür Pınarı**, Yıl:6, C:6, sa:64, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.9; Cebe, agm., **Pos-Tel**, C:15, sa:10, Ekim 1973, s.4; Semih Akbil, “Genç Türk Cumhuriyeti...”, **Çukurova** (Adana), 19 Ağustos 1973, s.2; “50’nci Yıl Kutlanırken”, **Hâkkari Sesi** (Hâkkari), 31 Ekim 1973, s.1; Hilmi Dilmen, “Cumhuriyetimizin 50.Yılı...”, **Demokrat** (Isparta), 21 Ekim 1973, s.1; Erturul Yurtakal, “Cumhuriyetin Kurucuları ve Faydaları”, **Demokrat** (Isparta), 1 Aralık 1973, s.3; Ünen, “Ölümsüz Eseri”, **Ülkücü Öğretmen**, sa:173, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.27-28; N.B., “Cumhuriyetin 50. Yılı Kutlarken”, **Kazan**, Yıl:3, sa:10, Aralık 1973, s.7; “50’nci Yılda Biz”, **Bingöl** (Bingöl), 31 Ekim 1973, s.1.

²²⁷⁰ “Derginizden Size”, **Tutum**, Yıl:7, sa:353, ty, s.1; “50. Yılım Ardından”, **Öz Erzincan** (Erzincan), 31 Ekim 1973, s.1; Akımsar, agm., **Vatan**, 29 Ekim 1973, s.2.

²²⁷¹ “Cumhuriyetimiz 50 Yaşında”, **Salkım**, Yıl:1, sa:4, Ekim 1973, s.1; Tansu, agm., **Ekonomi ve Politika**, Yıl:8, sa:401, 2 Kasım 1973, s.1.

Cumhuriyetin hedeflerine ulaşamadığını savunanlar²²⁷² ise nedenlerini geri kalmış ülkeler arasında bulunulmasından doğan özgüven eksikliğine,²²⁷³ halkın devrimci karakterinin siyasetçiler tarafından unutturularak tutucu bir toplum haline getirilmesine,²²⁷⁴ demokrasinin gelişmemiş olmasına²²⁷⁵ ve çocukların sloganlar ve vecizelerle etkilenmeye çalışılmasına yormuşlardır.²²⁷⁶ Bu görüşler her ne kadar açıkça ifade edilmese de Cumhuriyet döneminde unutulması gereken bazı olay ve dönemler olduğu vurgusuyla da desteklenmiştir.²²⁷⁷ Atatürk döneminden sonra ülkenin geriye gittiği fikrini savunanlar ise bunun nedenlerini İsmet İnönü'nün liderlik sorunları, birlik ve beraberlikteki eksiklikler,²²⁷⁸ çok partili siyasi hayata erken geçilmesi,²²⁷⁹ bunun neden olduğu siyasi istikrarsızlık²²⁸⁰ ve adaletsizlikte aramışlardır.²²⁸¹ Ayrıca bürokrasinin halka tahakküm etmesi, çağın gereklerine uygun personel rejiminin kurulmaması, yönetim ve organizasyonda yaşanan problemler, bürokrasinin yavaş ve masraflı olması, aşırı merkezîyetçilik, yetki, görev ve sorumlulukların gereğince tespit edilmemesi ve teknik ve metotlardan faydalanılmaması gibi sorunlar da neden olarak öne sürülmüştür.²²⁸²

Basında Cumhuriyetin 50 yıllık dış politikası ile ilgili de muhasebe yapılmıştır. Türkiye'nin uluslararası alanda saygın bir devlet oluşu,²²⁸³ bunu Atatürk'ün 'Yurtta Sulh Cihanda Sulh'

²²⁷² **50. Yıl Armağanı Üniversitemizin Kuruluş ve Gelişmesi**, C:3, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum, 1978, s.2; Cömerdoğlu, agm., **Çetem**, sa:y, 1974, s.5; Rafet Tüzün, agm., **Gençlikte Hamle**, Yıl:5, sa:116, Haziran 1973, s.4-5; İsmet Baysal, **Yeni Ortam**, 31 Ekim 1973, s.5; Aydemir, "Yeni Bir Uyanışa...", **Cumhuriyet**, 26 Kasım 1973, s.2; "Geçit Töreni...", **Uyanış** (Zonguldak), 30 Ekim 1973, s.1; "50 Yıl Sonra...", **Yeni Ortam**, 29 Ekim 1973, s.3; İlhami Soysal, "Yarım Yüzyıl", **Yeni Ortam**, 1973, s.1,8; Galip Kumaş, "Türkiye'de Cumhuriyet ve ...", **Uyanış** (Zonguldak), 20 Kasım 1973, s.2.

²²⁷³ Ocakçioğlu, "Cumhuriyetimiz", **Emeklilerin Sesi**, Yıl:7, sa:79-80-81, Eylül-Ekim-Kasım 1973, s.2-4.

²²⁷⁴ "Sunuş", **Çalışan Adam**, Yıl:2, sa:21-4, Ekim 1973, s.1.

²²⁷⁵ Necdet Akın, "Kutlu Olsun Ama...", **Çukurova** (Adana), 28 Ekim 1973, s.3.

²²⁷⁶ "Önsöz", **Hareket**, sa:95, Kasım 1973, s.2.

²²⁷⁷ Muzaffer Gökman, **50 Yılın Tutanağı**, Hürriyet Yay., İstanbul, 1973, s.Önsöz.

²²⁷⁸ Kandemir, agm., **Geçit**, sa:328, 29 Ekim-6 Kasım 1973, s.12-13.

²²⁷⁹ Edip Sezgin, agm., **Pos-Tel**, C:15, sa:10, Ekim 1973, s.2; Erginer, "Ellinci Yılı Kutlarken", **Haber** (Bursa), 31 Ekim 1973, s.2; "Ellinci Yıl ve Ötesi", **Zafer'in Ellinci Yıl İlavesi**, 29 Ekim 1973, s.2.

²²⁸⁰ Erginer, "Ellinci Yıl Kutlarken", **Dünya**, 30 Ekim 1973, s.2.

²²⁸¹ Teoman Öztürk, "1974 İçin", **Mimarlık**, Yıl:10, sa:121-122, Kasım-Aralık 1973, s.2-3; **MMTD**, D:3, C:30, T:4, B:21, 15.12.1972, s.329-334.

²²⁸² "İç ve Dış Siyaset ve İdare", **Belgelerle Türk Tarihi**, C:12, sa:73, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.8-17.

²²⁸³ "Cumhuriyet İnkılaplar Manzumesi", **Bitlis Birlik** (Bitlis), 27 Ekim 1973, s.1,4; **MMTD**, D:4, C:3, T:1, B:70, 05.05.1974, s.314; **MMTD**, D:3, C:37, T:4, B:114, 23.05.1973, s.531-532; İsmail Cem, "Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümünde", **Devrim** (Erzurum), 31 Ekim 1973, s.1; Yılmaz Altuğ, "50. Yılda Atatürkçü Türk Dış Politikası", **Yeni Akım**, Yıl:1, sa:1, Ocak 1974, s.16.

anlayışına borçlu olduğu,²²⁸⁴ dolayısıyla Cumhuriyetin en önemli kazanımının 50 yıllık barış dönemi olduğu vurguları öne çıkmıştır.²²⁸⁵ Dünyadaki bağımsızlık mücadelelerine örnek teşkil ettiğinin altı çizilen Türkiye'nin,²²⁸⁶ bu yönüyle gelişmiş devletlerden biri olduğu,²²⁸⁷ yakın çevresinin aksine, bir model olarak Türkiye'nin rejim sorununu 50 yıl önce çözdüğü vurgulanmıştır.²²⁸⁸

Lozan Barış Anlaşmasında çözülemeyen bir takım sorunların süreç içerisinde adım adım çözdüğü savunulan Türkiye'nin²²⁸⁹ yaşayan tek hür ve bağımsız Türk devleti²²⁹⁰ olmasının, Orta Asya Türk devletlerinin ilgisini çektiği de savunulmuştur. Komünizmin zorluklarını yaşayan bu devletlerin durumundan Türkiye'nin ders çıkarması ve komünizme karşı sert yaklaşması istenmiştir.²²⁹¹ Türkiye ve dış Türklerin²²⁹² Azerbaycan örneğinde olduğu gibi iyi ilişkiler kurmalarına karşın,²²⁹³ Batı Trakya²²⁹⁴ ve Kerkük Türkleri konusundaki çalışmalar yeterli görülmemiş²²⁹⁵ ve Kıbrıs meselesinin artık çözülmesi gerektiğine dikkat

²²⁸⁴ Barlas, "Cumhuriyetin 50 Barış...", **Cumhuriyet**, 28 Ekim 1973, s.3; Erdoğan, agm., **Uyanış**, Yıl:11, sa:107, Kasım 1973, s.22; Erkinol, agm., **Türk Dünyası**, Yıl:8, sa:30, Temmuz-Ağustos-Eylül 1973, s.9; C.T. Karasaban, "50 Yılın En Büyük Nimeti", **Hürriyet**, 29 Ekim 1973, s.15; **Türkiye Dış Politikasında 50 Yıl**, Dışişleri Bakanlığı Araştırma ve Siyaset Planlama Genel Müdürlüğü Yay., Ankara, 1973, s.XI.

²²⁸⁵ Karasaban, "50 Yılın En Büyük Nimeti", **Orta Doğu**, Yıl:13, sa:138, Ekim 1973, s.2-4; "Ellinci Yıl", **Pirelli**, Yıl:10, sa:109, Ekim 1973, s.3; **Hürriyet 1974 Ansiklopedik...**, s.12-15; Afetinan, **Ellinci Yılda Tarihten Geleceğe**, TTK Basımevi, Ankara, 1973, s.65; **Atatürk Devrimleri I. Milletlerarası Simpozyumu Bildirileri (10-14 Aralık 1973, İstanbul)**, İstanbul Üniversitesi Atatürk Devrimleri Araştırma Enstitüsü Yay., İstanbul, 1975, s.9-10.

²²⁸⁶ Nihat Özgen, agm., **İlkkurşun**, Yıl:2, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.5-6; Esin, "Muhteşem Bir Şahikadır", **Halk Kültür Pınarı**, Yıl:6, C:6, sa:64, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.9; Yurtsever, "Türkiye Cumhuriyetinin 50. Yıldönümü 1923-1973", **Azerbaycan**, Yıl:22, sa:208 (Özel Sayı), s.1-3.

²²⁸⁷ A. Cevdet Arslan, "Erdi Cumhuriyetim 50 Şeref Yaşına", **Pos-Tel**, C:15, sa:10, Ekim 1973, s.5-6.

²²⁸⁸ Hakman, agm., **Çiftlik**, Yıl:14, sa:162, Ekim 1973, s.7; "Ellinci Yıl", **Eflatun**, Yıl:5, sa:58, Ekim 1973, s.3; Yılmaz Hastürk, "Cumhuriyet Var Olacaktır", **Çiftlik**, Yıl:14, sa:162, Ekim 1973, s.9.

²²⁸⁹ Celal Tefrik Karasaban, "50 Yılın En Büyük Nimeti", **Orta Doğu**, Yıl:13, sa:138, Ekim 1973, s.2.

²²⁹⁰ Engin Özatalay, "Kutlu Olsun", **Kocaeli Kız İlk Öğretmen Okulu Dergisi**, sa:5, 1973 (Özel Sayı), s.1; Mir Yahya, "Türkistanlı Gözü ile Türkiye Cumhuriyetinin 50. Yıldönümü", **Türk Dünyası**, Yıl:8, sa:30, Temmuz-Ağustos-Eylül 1973, s.15-17; Fakıcıoğlu, agm., **Vansesi** (Van), 26 Ekim 1973, s.1.

²²⁹¹ Yurtsever, "Atatürk ve Dış Türkler", **Azerbaycan**, Yıl:22, sa:208 (Özel Sayı), s.18-19; Mehmet Emin Resulzade, "Yaşasın Türkiye Cumhuriyeti", **Aynı yer**, s.6-10; Karaca, agm., **Aynı yer**, s.31-33.

²²⁹² Yahya, agm., **Türk Dünyası**, Yıl:8, sa:30, Temmuz-Ağustos-Eylül 1973, s.15-17.

²²⁹³ Savaş, "50. Yıl ve Türk Dünyası", **Aynı yer**, s.20-21; "Cumhuriyetin 50. Yılı Münasebetiyle Azerbaycan Kültür ve Yardımlaşma Derneği", **Aynı yer**, s.22-23.

²²⁹⁴ Baki Makal, "Cumhuriyetimizin 50. Yılında Batı Trakya ve Batı Trakya Türklüğü", **Aynı yer**, s.29-30; **MMTD**, D:, C:, T:, B:114, 23.05.1973, s.531.

²²⁹⁵ Nefi Demirci, agm., **Türk Dünyası**, Yıl:8, sa:30, Temmuz-Ağustos-Eylül 1973, s.27-28.

çekilmiştir.²²⁹⁶ Dış politikayla ilgili yapılan genel bir değerlendirmeye göre ise, devletlerarası ilişkilerde dinamizm ve gerçekçiliğin sağlanması; Balkanlar, Ortadoğu, Akdeniz ve Afrika’da aktif, dinamik ve çıkarlara uygun politika üretilmesi ve bunları uygulayacak örgütlerin yeterliliği konusunda sorunlar olduğu öne sürülmüştür.²²⁹⁷

Devlet görevlileri de bayram kutlama konuşma ve mesajlarında 50 yıllık Cumhuriyet döneminin muhasebesine yer vermişlerdir. Doğaldır ki en dikkat çekici ifadeler Cumhurbaşkanına ait olacaktır. Bu kutlama mesajına gelmeden önce Atatürk’ün 10. Yıl Nutkunun içeriğine dikkat çekmek gerekecektir. Atatürk Türk Milletinin bayramını kutlayıp duyduğu mutluluğu ifade ettikten sonra, 10 yıllık Cumhuriyet döneminin muhasebesini yaparak, bu süreçteki en önemli işin Cumhuriyet olduğunu vurgulamış, başarının sırrını ordu ve milletin birlikte hareket etmesine dayandırmıştır. Geline noktada yapılanları yeterli görmeyerek, geleceğe yönelik hedefler göstermiştir. Dolayısıyla ünlü nutuk geçmişin muhasebesi, gelinen noktanın tespiti ve gelecekte beklenenler temelinde şekillenmiştir.²²⁹⁸

Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk de kutlama mesajını benzer temelde şekillendirmiştir. 50 yıllık Cumhuriyetin muhasebesini, dışarıdan ve içeriden gelen tehlikelere karşı birlik ve beraberlikle hareket edilerek Cumhuriyetin korunduğunu belirterek yapmıştır. Geline noktada Türkiye’nin demokratik hayata geçme konusunda hedeflerine ulaştığını, bu başarıyla Atatürk’ün ruhunun müsterih edildiğini, yapılan genel seçimlerle de hürriyetçi demokratik parlamenter sistemin yerleşmesinde bir adım atıldığını vurgulamıştır. Görüldüğü üzere Korutürk, Atatürk’ün aksine gelinen noktadaki başarıda orduyu anmayarak, demokrasi ve parlamenter sistem vurgusu ile dolaylı bir şekilde 12 Mart sürecinin eleştirisini yapmış; ancak 10. Yıl Nutku ve 50. Yıl mesajlarının ortak yönü birlik ve beraberlik vurgusu olmuştur.²²⁹⁹

²²⁹⁶ Süleyman Oğuz, “50. Yılda Kıbrıs”, **Ankara Ticaret Odası Dergisi**, Ekim-Kasım 1973 (Özel Sayı), s.117-126; **Cumhuriyetin 50. Yılına Armağan**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara, 1974, s.224.

²²⁹⁷ “İç ve Dış Siyaset ve İdare”, **Belgelerle Türk Tarihi**, C:12, sa:73, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.8-17.

²²⁹⁸ Atatürk ve 50. Yılın devlet görevlileri ve siyasetçilerinin geleceğe yönelik beklentileriyle ilgili değerlendirmeler çalışmanın “Geleceğe Bakış” adlı başlığında incelenmiştir.

²²⁹⁹ “Cumhuriyetimizin 50. Yılı Kutlanıyor”, **Cumhuriyet**, 29 Ekim 1973, s.1,7; “Cumhurbaşkanımızın Türk Ulusuna 50. Yıl Mesajı”, **Türk Dünyası**, Yıl:8, sa:31, Ekim-Kasım-Aralık 1973, s.5-6; “Cumhurbaşkanı F. Korutürk’ün Türk Ulusuna 50. Yıl Cumhuriyet Bayramı Mesajı”, **Derya**, sa:74, Kasım 1973, s.3-4.

Fahri Korutürk ayrıca Kıbrıs Türklerine de bir mesaj yayımlayarak 50. Yılın sevincini paylaştığını ifade etmiştir.²³⁰⁰

Diğer devlet görevlilerince yapılan konuşma ve yayınlanan mesajların ortak yönü yine dönemin muhasebesi, gelinen noktanın tespiti ve gelecekte beklenenler şeklindedir. Kurul Başkanı İsmail Hakkı Tekinel radyodan yaptığı kutlamaları açış konuşmasında gelinen noktada 50 yıl önceki durumda olunmadığına değinerek, bu başarının Cumhuriyet sayesinde olduğuna ve Atatürk'ün gösterdiği uygarlık yolunda ilerlendiğine değinmiştir.²³⁰¹

Başbakan Naim Talu ise Türk Devletinin Atatürk'ün koyduğu çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkma hedefinde ilerlediğine ve vatandaşların hayat seviyesini geliştirmeye çalıştığına vurgu yapmıştır.²³⁰² Gnkur. Bşk. Org. Semih Sancar alışıldık TSK'nın Türk Milletinin ayrılmaz bir parçası olduğunu Cumhuriyetin korunması, kollanması ve idamesi için millî birlik ve beraberlik anlayışıyla her türlü özveriyi ortaya koyduğunun altını çizmiştir.²³⁰³ Vali ve diğer protokol üyelerinden görevlilerin konuşma ve mesajlarında ise 50 yıllık Cumhuriyet hayatında gelinen noktaya kolay ulaşılmadığı ve Cumhuriyetin kurucu kadrosunun fedakârlıkları vurgulanmıştır.²³⁰⁴

Cumhuriyetle ilgili yapılan muhtelif değerlendirmelerde ise Cumhuriyetin numaralanmasına karşı çıkmıştır.²³⁰⁵ Bütünleşen Cumhuriyet ve Atatürkçülüğün zarar görmemesi

²³⁰⁰ “Korutürk Kıbrıs Türklerine...”, **Vatan**, 31 Ekim 1973, s.1.

²³⁰¹ “50. Yıl Bayramı...”, **Tercüman**, 27 Ekim 1973, s.1,7; “Büyük Bayram Başladı...”, **Akşam**, 27 Ekim 1973, s.1.

²³⁰² “Talu, Hızlı Kalkınmanın ...”, **Bugün Ticaret**, 29 Ekim 1973, s.1.

²³⁰³ “50. Yıl Bayramı...”, **Tercüman**, 27 Ekim 1973, s.1,7.

²³⁰⁴ “Valimiz Emekli General...”, **Ses** (Aydın), 1 Kasım 1973, s.1; “Vali Vekili Ziya Çoker'in...”, **Çorum** (Çorum), 31 Ekim-2 Kasım 1973, s.1; “Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümünde...”, **Vansesi** (Van), 1 Kasım 1973, s.1; “Kahraman Askerler Sevgili...”, **Mücadele** (Yozgat), 2 Kasım 1973, s.1; “Belediye Başkanı...”, **Şelale** (Antalya), 27 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyetimizin 50. Şeref...”, **Balıkesir Ekspres** (Balıkesir), 1 Kasım 1973, s.1; “Vali Karaerin Bayram...”, **Edirne** (Edirne), 27 Ekim 1973, s.1; “Edirneliler 50. Yılı...”, **Edirne** (Edirne), 31 Ekim 1973, s.1; “50. Bayram Şehrimizde...”, **Türkyolu** (Kocaeli), 31 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyetin 50. Yıldönümü...”, **Niğdenin Sesi** (Niğde), 31 Ekim 1973, s.1,4; Yılmaz, agm., **Niğdenin Sesi** (Niğde), 6 Kasım 1973, s.2; Ertaş, agm., **Haber** (Ordu), 31 Ekim 1973, s.1; “Valilik Mesajı”, **Yeni Sakarya** (Sakarya), 27 Ekim 1973, s.1; “Sayın Valimiz C.Orhan...”, **Yeni Yozgat** (Yozgat), 6 Kasım 1973, s.1,2; “Cumhuriyetimizi Milletçe Kutladık”, **Haber** (Bursa), 30 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyet Bayramımızın 50...”, **Kahramanmaraş Postası** (Kahramanmaraş), 1 Kasım 1973, s.1; “Cumhuriyetin 50. Yılı...”, **Yeni İnan** (Tekirdağ), 25 Ekim 1973, s.1; “50. Bayram Şehrimizde...”, **Türkyolu** (Kocaeli), 31 Ekim 1973, s.1.

²³⁰⁵ Hayrettin Erkmen, “Cumhuriyetin Elli Yılı”, **Türk Basın Birliği Dergisi**, sa:71-72, Ekim-Kasım 1973, s.1.

gerektiği,²³⁰⁶ Cumhuriyetin temelinin bilhassa milliyetçilik olduğu,²³⁰⁷ toplumun değerleri içerisinde özellikle Türklük, vatan, bağımsızlık ve özgürlüğün Cumhuriyetle bütünleştiği²³⁰⁸ ve aynı zamanda birbirlerinin güvencesi olduğu²³⁰⁹ vurguları dikkat çekmiştir. Cumhuriyetin en büyük düşmanları ise dış düşmanların yanında Marksizm ve din devleti kurulması gayretleri olarak görülmüştür.²³¹⁰ Bu tehditlere karşı en önemli silah ise yine birlik ve beraberlik olarak öne çıkmıştır.²³¹¹

Cumhuriyetin değerleri savunulurken millî egemenlik ve demokrasi konusunda hassas davranılmış, kısa süre önce yapılan Cumhurbaşkanlığı ve genel seçimler Cumhuriyetin demokrasi kültürünün göstergesi olarak kabul edilmiş,²³¹² geçmişteki başarılı ve başarısız askerî müdahaleler,²³¹³ siyasi şiddet olayları²³¹⁴ ve siyasi görüşler arasındaki düşmanca girişimler eleştirilmiştir.²³¹⁵ Bu düşüncelerin hilafına ise 12 Mart Muhtırasının devlet ve milletin kaynaşmasını sağladığı,²³¹⁶ 27 Mayıs ve 12 Mart'ın kalkınma açısından bağımsızlığı yeniden kurduğu²³¹⁷ savunulmuş ve ordu bundan dolayı kutlanmıştır.²³¹⁸

Bazı yazılarda Cumhuriyetin gelinen noktasında en önemli katkıyı yapan kuşakların hangileri olduğu yönünde de değerlendirmeler yapılmıştır. Burada en önemli payın ülkücü Atatürk kuşağı olarak adlandırılan ve Cumhuriyet ilan edildiğinde 15 yaşlarında olanlara ait olduğu

²³⁰⁶ Kutca, “Cumhuriyetin 50. Yılı”, **Çağültü**, Yıl:1, sa:6, Ekim 1973, s.35.

²³⁰⁷ Baltacıoğlu, “Türk Cumhuriyeti Tanı”, **Yeni Adam**, sa:866, Ekim 1973, s.3.

²³⁰⁸ Baltacıoğlu, “Cumhuriyete İnanıyorum”, **Aynı yer**, s.6; “50. Yılda Türklük...”, **Devrim** (Manisa), 24 Ekim 1973, s.3; “50 Yıl”, **Defne**, Yıl:2, sa:18-19, Ekim-Kasım 1973 (Özel Sayı), s.15; Balın, agm., **Günün Kadını**, Yıl:5, sa:59, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.2,3,7.

²³⁰⁹ Teoman, “Cumhuriyetçilik”, **Türk Basın Birliği**, sa:70, Eylül 1973, s.23; **Ders Bilgisi**, MEB Basımevi, 2'nci Sınıf, sa:6, ty, s.2,6-8.

²³¹⁰ “Atatürkçü Türk İşçisi”, **Çerçeve**, Yıl:12, sa:136, Kasım 1973, s.1.

²³¹¹ Kemal Kayacan, “Kemal Kayacan'ın Radyo TV Konuşması”, **Derya**, sa:73, Ekim 1973, s.7.

²³¹² **MMTD**, D:3, C:34, T:4, B:61, 18.02.1973, s.187; Cem, “Cumhuriyetin 50.Yıl Dönümü”, **Devrim** (Erzurum), 3 Kasım 1973, s.1; Aysev, “50 Yıl Dile Kolay”, **Barış**, 29 Ekim 1973, s.1; Cahit Aydoğan, “50. Yıl Demeci”, **Ankara Ticaret Odası Dergisi**, Ekim-Kasım 1973 (Özel Sayı), s.4.

²³¹³ “50 Yılıın Büyük Olayları”, **Tercümanın 50. Yıl İlavesi**, 29 Ekim 1973, s.11-12; Aysev, “50. Yılda Demokratik...”, **Barış**, 28 Ekim 1973, s.1; Ahmet Gürkan, **1919-1973 50. Yıl Cumhuriyet Meclis, Hükümetler, Başkanlar 27 Mayıs-12 Mart**, Güneş Matbaacılık, Ankara, 1973, s.184, 247.

²³¹⁴ Mustafa Ekmekçi, “Boş Boyunduruk”, **Yeni Ortam**, 29 Ekim 1973, s.1,8.

²³¹⁵ Buğra, “Güzel Günler”, **Tercüman**, 28 Ekim 1973, s.3.

²³¹⁶ Hilmi Göktürk, “Yüce Cumhuriyetimizin 50nci...”, **Halkın Sesi** (Samsun), 27 Ekim 1973, s.1,2.

²³¹⁷ Rıza Zelyut, “Cumhuriyet Yönetiminin Türkiye'nin Kalkınmasındaki Yeri”, **Türk Dili**, sa:266, Kasım 1973 (Özel Sayı), s.222.

²³¹⁸ Arın Engin, **Cumhuriyetimizin 50. Yıl Dönümünde Ko Vadis?**, Gün Matbaası, İstanbul, 1972, s.4.

vurgulanmış,²³¹⁹ aralarından başarılı siyasetçiler ve edebiyatçılar yetiştiği savunulmuştur.²³²⁰ Cumhuriyet sayesinde dünyanın en ileri, mutlu ve bağımsız ülkelerinden biri olduğu belirtilerek olumlu bir yaklaşım sergilenmiş,²³²¹ Atatürk yaşasaydı daha da ileri bir seviyede olunacağı dile getirilmiştir.²³²²

Cumhuriyet Türkiye'si'nin 50 yıllık döneminde; kutlama sürecinde en sık yapılan vurgu olan millî birlik ve beraberliğin önündeki engeller de irdelenmiştir. Buna göre Türkiye'de millî politika tespit ve tayininde yetersizlik ve eksiklikler yaşandığı, ekonomik kalkınma ile millî değerlerdeki büyük güç ve dinamizmin dengeli şekilde ele alınmadığı, problemlerin psikolojik taarruzlara açık bırakılması sonucu millî birlik aleyhine gelişen olayların engellenemediği savunulmuştur.²³²³

Türkiye'deki yeniliklerin Cumhuriyetin ilanı ile başladığı görüşünün hâkim olduğu kutlama süreci basınında, Cumhuriyetle bütünleştirilen en önemli değerler demokrasi, millî egemenlik, özgürlük ve düşünce hürriyeti olurken, devlet yöneticilerinin mesajlarında ise çok partili hayat, barış ve millî birlik ve beraberlik gibi değerler olmuş, bu yönüyle 12 Mart sürecinin yansımaları Cumhuriyetle ilgili vurguları da şekillendirmiştir. 50 yıllık Cumhuriyetin geldiği noktada hedeflerine ulaşp ulaşmadığıyla ilgili değerlendirmelerde ağırlık kazanan fikir, Atatürk'ün 10. Yıl Nutkunda “*yaptıklarımızı asla kâfi göremeyiz*” düşüncesiyle paralellik göstermiş, bu süreçte gelişmeler yaşandığı; fakat eksikliklerin de bulunduğu kabul edilmiştir. Cumhuriyetin ilanı ve sonrasında daha çok demokratik hayatta yaşanan gelişmeler basında geniş yer bulmuş, kuruluş dönemi ve sonrasındaki demokrasi vurgusu döneme aktarılmaya çalışılmıştır. Cumhuriyet rejimiyle ilgili yapılan değerlendirmelerin önemli bir kısmında gelinen noktada yaşanan eksikliklerin faturası, tıpkı

²³¹⁹ Nadi, “Kutlu Olsun”, **Cumhuriyet**, 29 Ekim 1973, s.1.

²³²⁰ Akbal, “Onuncudan Ellinciye”, **Cumhuriyet**, 29 Ekim 1973, s.2.

²³²¹ **Cumhuriyet Ünitesi Eki**, byy, 20 Eylül 1973, s.1; **Türkiye Ekonomisinin 50 Yılı Semineri (Seminer Tebliğleri)**, Bursa İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yay., İstanbul, 1973, s.3.

²³²² Üren, “Ellinci Yıla Giderken Cumhuriyetimiz”, **Sigorta Dünyası**, Yıl:15, sa:169, Ocak 1974, s.5.

²³²³ “Millî Birlik ve Bütünlükle İlgili Sorunlar”, **Belgelerle Türk Tarihi**, C:12, sa:73, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.45-46.

Atatürkçülüğün yıpratılmasında olduğu gibi beceriksiz siyasetçi ve yöneticiler ile aşırı sağ ve sola kesilmiştir. İç siyasetin aksine dış politikada ise saygın ve barışçı Türkiye'nin bu konuma gelmesinde Cumhuriyet rejiminin rolüne ve tek bağımsız Türk devleti olunmasına vurgu yapılarak bu yönden başarılı bir rejim profili çizilmiştir. Barış vurgusunda Arap-İsrail Savaşının da etkisi olduğu söylenebilir.

3.3.3. Sosyal ve Hukuk Alanlarındaki Gelişmeler

Sağlık alanındaki gelişmelerin Cumhuriyetin ilanıyla başladığı görüşü 19. Yüzyılda başladığı²³²⁴ fikrinin aksine daha sık ifade edilmiştir.²³²⁵ Yapılan muhasebelerde sağlık sisteminin nereden nereye geldiğiyle ilgili örnekler verilerek, Cumhuriyetin Türkiye'ye sunduğu imkânlarla değinilmiş ve başarılı bir dönem algısı yaratılmıştır.²³²⁶ Hatta bu konuda Diyarbakır Tıp Fakültesinin kurulması Cumhuriyetin en büyük başarısı olarak görülmüştür.²³²⁷

Türkiye'nin sıtma, trahom, sifilis, tüberküloz, kolera ve bitlenme gibi bulaşıcı hastalıkları yenmesi Cumhuriyet döneminin başarılı çalışmaları olarak en sık vurgulanan gelişme olmuş,²³²⁸ yakın dönemde Suriye'den yayılan kolera salgınında İtalya'ya aşı gönderilmesi

²³²⁴ Bedi N. Şehsuvaroğlu, "Cumhuriyet Döneminde Sağlık Hayatımız ve Tıbbi Buluşlar", **Bilim ve Teknik**, C:6, sa:72, Kasım 1973, s.32-35.

²³²⁵ Yüksel Noras, "Cumhuriyetin Elli Yılında Türk Dış Hekimliği", **Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi**, sa:6 (Özel Sayı), s.293; **Sağlık Hizmetlerinde 50 Yıl**, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Yay., Ankara, 1973, s.VII; Erdoğan Konuk, "Cumhuriyetin 50'nci Yılında Türk Tıbbının Görünüşü", **Çağdaş Tıp Dergisi**, C:1, sa:2, Kasım 1973, s.4; Erdal Atabek, "Ellinci Yılda Sağlıkımız", **Cumhuriyet**, 12 Temmuz 1973, s.2.

²³²⁶ Turhan Baytop, "1923-1973 Yılları Arasında İstanbul Üniversitesinde Eczacılık Öğretimi Araştırmaları ve Yayınları", **İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Mecmuası**, C:9, sa:1(Özel Sayı), 1973, s.5-6; Atabek, agm., **Cumhuriyet**, 12 Temmuz 1973, s.2; Orhan Sertbaş, "Manisa İli Sağlık Hizmetlerinde 50 Yıl", **Salkım**, Yıl:1, sa:4, Ekim 1973, s.24; **Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Ankara Üniversitesi Haftası**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1974, s.167-172; "Sağlık", **Tercümanın 50. Yıl İlavesi**, 28 Ekim 1973, s.12.

²³²⁷ **Ankara Üniversitesi Diyarbakır Tıp Fakültesi Dergisi**, C:2, sa:3-4 (Özel Sayı), 1973, s.849.

²³²⁸ "Cumhuriyet 50. Şeref Yaşında", **Meydan**, Yıl:9, sa:459, 30 Ekim 1973, s.3; "Türkiye Veremi Yenmiştir", **Dünya**, 4 Kasım 1973, s.5; "50. Yıl Sağlık Sergisi...", **Haber**, 24 Ekim 1973, s.2; "Sağlıkta 50. Yıl", **Hürriyet**, 29 Ekim 1973, s.39; A. Seycan, "Türkiye Veremi Mağlup Etmiştir", **Bahkesir Ekspres**, 6 Kasım 1973, s.3; Ekrem Kadri Unat, **Türkiye Cumhuriyetinin İlk Elli Yılında Tıp Parazitolojisi (1923-1972)**, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Yay., İstanbul, 1973, s.Önsöz; "Cumhuriyetin Ellinci Yılında Verem Savaşı", **Yaşamak Yolu**, sa:446-447, Kasım-Aralık 1973, s.22; **Sağlık Hizmetlerinde 50 Yıl**, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Yay., Ankara, 1973, s.VII.

ise bu konudaki seviyenin göstergesi olarak sunulmuştur.²³²⁹ Bir diğer önemli vurgu da doktor sayısının arttığı,²³³⁰ buna en fazla katkıyı planlı kalkınma dönemindeki çalışmaların yaptığı yönünde olmuştur.²³³¹

Bu olumlu yaklaşıma rağmen gelinen noktada;

-Sağlık sisteminin vatandaşlara sağladığı imkânlar açısından coğrafi bölgeler arası dengesizlik,²³³²

-Doktor başta olmak üzere sağlık çalışanı²³³³ ile hastanelerin yatak ve diğer imkânlar açısından eksikleri,²³³⁴ korumaya muhtaç çocuk, yaşlı ve engellilere yapılan sağlık ve rehabilitasyon hizmetlerinin yetersizliği, çevre sağlığı, yetersiz beslenme, hayat süresinin kısalığı, yetersiz ve denetimsiz ilaç sanayi ve ruh sağlığı problemlerine karşı alınan tedbirlerin ihtiyaçları karşılayamaması,²³³⁵

-Doktorların belirli illerde toplanmış olması,

-Özel sağlık hizmetinin toplumda yarattığı hoşnutsuzluklar,²³³⁶

-Sağlık eğitimi sistemindeki sorunlar,²³³⁷

-Kırsaldan hastaneye ulaşımın zorlukları²³³⁸ gibi sorunlara dikkat çekilmiş; fakat bunlara rağmen, ulaşılan başarı sağlık çalışanlarının gayretlerine yorulmuş, genel anlamda yaşanan sosyal sorunların bir parçası olarak²³³⁹ devletin bu konudaki çalışmaları da yetersiz görülmüştür.²³⁴⁰

²³²⁹ “Tanır Türkiye’de Koleraya...”, **Devrim** (Manisa), 15 Eylül 1973, s.1.

²³³⁰ Rıdvan Ege, **Cumhuriyetin 50. Yılında Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesinin Gelişimi**, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Yay., Ankara, 1974, s.4.

²³³¹ “Sağlık Hizmetlerinde 50. Yıl”, **Meydan**, Yıl:9, sa:459, 30 Ekim 1973, s.11.

²³³² Atabek, agm., **Cumhuriyet**, 12 Temmuz 1973, s.2.

²³³³ Ege, “Cumhuriyetin 50. Yılında Sağlık Hizmetleri”, **Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Ankara Üniversitesi Haftası**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1974, s.167-172.

²³³⁴ Şehsuvaroğlu, “Cumhuriyet Döneminde Sağlık Hayatımız ve Tıbbi Buluşlar”, **Bilim ve Teknik**, C:6, sa:72, Kasım 1973, s.32-35; Şehsuvaroğlu, “Cumhuriyet Devrinde Yurt...”, **Tercüman**, 8 Ekim 1973, s.6.

²³³⁵ “Sağlık ve Sosyal Yardım Sorunları”, **Belgelerle Türk Tarihi**, C:12, sa:73, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.28-31.

²³³⁶ Abdullah Uyaniker, “Elli Yılda Eğitim ve Sağlık”, **Eğitim ve Sağlık**, C:1, sa:9, Ekim 1973, s.1.

²³³⁷ Ahmet Karaman, “50. Yıl ve Sağlık Sorunlarımız”, **age.**, s.8-9.

²³³⁸ **MMTD**, D:3, C:3, T:4, B:21, 15/12/1973, s.326.

²³³⁹ Orhan Sunar, **Türkiye’de Sosyal Politika 1923-1973**, İstiklal Matbaası, İzmir, 1973, s.Arka Kapak.

²³⁴⁰ Şehsuvaroğlu, “Cumhuriyet Döneminde Sağlık...”, **Bilim ve Teknik**, C:6, sa:72, Kasım 1973, s.32-35; Konuk, agm., **Çağdaş Tıp Dergisi**, C:1, sa:2, Kasım 1973, s.4.

Türk kadınının eski Türklerdeki haklarına Atatürk ve Cumhuriyet sayesinde kavuştukları vurgusu dikkat çekmiş,²³⁴¹ bunun aksine yönelik herhangi bir ifadeye rastlanmamıştır. İslamiyet'in kabulünden sonra Arap kültürünün etkisiyle gerileme yaşanan kadının aile ve sosyal hayattaki gelişen yerinin²³⁴² Türk İnkılabının yerleşmesine de katkı sunduğuna,²³⁴³ hem Millî Mücadele hem de 50. Yıla gelene kadar yaşanan gelişmelerde kadınların rolüne dikkat çekilmiştir.²³⁴⁴ Türkiye'de kadın-erkek eşitliğinin temelini birlikte yürütülen Millî Mücadeleye dayandığı,²³⁴⁵ kadın haklarının geleceğinin bu süreçteki fedakârlıklarının gelecek kuşaklara aktarmadaki başarıya bağlı olduğu vurgulanmıştır.²³⁴⁶

Bir taraftan kadın haklarının Atatürk'ün istediği seviyeye ulaştığı savunulurken,²³⁴⁷ diğer taraftan 50. Yıl Türkiye'sinde bu konudaki eksikliklerden dolayı yeni kuşaklardan itibaren kadının aile ve sosyal yaşamdaki gücünün zayıfladığına işaret edilmiştir.²³⁴⁸ 50 yıllık Cumhuriyet döneminin sağladığı imkânlarla rağmen peçe ve çarşaf örnekleri verilerek kadının kıyafeti,²³⁴⁹ çoklu evlilikler,²³⁵⁰ eğitime katılmadaki kültürel engeller,²³⁵¹ kırsalda

²³⁴¹ Türkan Altay, "50 Yıl", **Salkım**, Yıl:1, sa:4, Ekim 1973, s.29; Neriman Tuna, "Cumhuriyet Bayramının 50. Yıl Dönümü Kutlu Olsun", **Yeni Yaşantı**, sa:45, Ekim 1973, s.1; "Cuhuriyet 50.Yılımı Kutluyoruz", **Emel** (Kayseri), 26 Ekim 1973, s.1; Demirok, "Roportaj", **Kadın**, Yıl:27, sa:1058, Kasım 1973 (Özel Sayı), s.15; Perihan Arıburun, "Cumhuriyetin 50. Yılında...", **Zafer**, 19 Haziran 1973, s.2; "50 Yılda Kadın", **Yeni Yaşantı**, sa:45, Ekim 1973, s.5-11; Ural, "Cumhuriyet ve Türk Kadını", **Günün Kadını**, Yıl:5, sa:59, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.1; "Cumhuriyet Döneminde Türk Kadını", **Hayat**, sa:45, 1 Kasım 1973 (2. Özel Sayı), s.8-10; Neda Baraz, "Dünler ve Bugünler", **BMC Dünyası**, sa:26, Kasım 1973, s.9; Ertuğ, "İş Hukuku ve Türk Kadını", **Cumhuriyetin 50. Yılında Çalışma Alanlarında Türk Kadını**, Sermet Matbaası, İstanbul, 1974, s.91-94; Sadun Katipoğlu, "Türkiye Soroptimist Kulüpleri", **age.**, s.12-13.

²³⁴² Bülbül Çalışkan, "Cumhuriyet ve Türk Kadını", **Türk Kültürü Araştırmaları**, Yıl:78-90, 1970-1973, s.17-19; "50 Yılda Kadın", **Yeni Yaşantı**, sa:45, Ekim 1973, s.5-11.

²³⁴³ Tezer Taşkiran, **Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Kadın Hakları**, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Yay., Ankara, ty, s.176.

²³⁴⁴ "Atatürk, Kadını Kafesten ...", **Haber**, 1 Kasım 1973, s.8.

²³⁴⁵ Nimet Arzık, "Türk Kadını-Türk Erkeği", **Mücadele** (Diyarbakır), 15 Ekim 1973, s.1; Yurtsever, "Türkiye Cumhuriyetinin 50. Yıldönümü 1923-1973", **Azerbaycan**, Yıl:22, sa:208 (Özel Sayı), s.1-3.

²³⁴⁶ "Şehit Bacı Anıtı", **Karadeniz** (Kastamonu), 21 Eylül 1973, s.1.

²³⁴⁷ "Yenimahalle Kız Enstitüsü...", **Devrim** (Manisa), 22 Ekim 1973, s.1.

²³⁴⁸ Arzık, agm., **Mücadele** (Diyarbakır), 16 Ekim 1973, s.1.

²³⁴⁹ Nasuhioğlu, "Cumhuriyetin 50. Yılında...", **Öz Erzincan** (Erzincan), 20 Eylül 1973, s.3.

²³⁵⁰ İffet Halim Oruz, "Devrimlerimizi Korumalıyız", **Kadın**, Yıl:27, sa:1058, Kasım 1973 (Özel Sayı), s.6.

²³⁵¹ "İkinci 50 Yılda Kadın", **Devrim**, 7 Kasım 1973, s.3; Melehat Seğin, "50. Yılda Türk Kadını", **Günün Kadını**, Yıl:5, sa:59, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.6-7; Savcı, **age.**, s.163; Abdülkadir Ünlü, **Göcekler Göğerce**, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1973, s.19-20.

erkeğe bağımlılık,²³⁵² siyasi haklardaki eksiklikler,²³⁵³ ev hanımlığının kutsanması²³⁵⁴ ve başlık parası uygulaması²³⁵⁵ gibi sorunların çözülmesi çağrıları yapılmıştır. Yaşanan bu sorunlardan dolayı uygulamada bir eşitlikten bahsedilemeyeceği,²³⁵⁶ dolayısıyla kazanıldığı düşünülen hakların kâğıt üzerinde kaldığı savunulmuştur.²³⁵⁷ Buna karşın kadının en önemli görevinin annelik olduğu yönündeki fikirler de basında yerini bulmuştur.²³⁵⁸

Kadınların kendi haklarını savunmadaki isteksizlik ve yetersizlikleri de eleştirilerek özellikle Medeni Kanunun getirdiği haklar konusunda²³⁵⁹ mücadeleye çağırılmış²³⁶⁰ ve kararlılık mesajları verilmiştir.²³⁶¹ Ölüm ve boşanma gibi nedenlerle bütünlüğünü kaybetmiş ailelerin unutulmaması²³⁶² ve Cumhuriyetin Türk çocuğuna sunduğu imkânların da üzerinde durularak aile konusuna zayıf da olsa dikkat çekilmiştir.²³⁶³

Genel kabulle Cumhuriyetin²³⁶⁴ ve Vatanın emanetçileri olarak yüreklendirilmeye devam edilen Türk gençliğinin²³⁶⁵ kutlama atmosferinde yapılan değerlendirmelere göre en sorunlu alanlardan biri olduğu söylenebilir. Gençliğin tanımı,²³⁶⁶ kurumların yıpratılmasından

²³⁵² Ertunç, agm., **Cumhuriyetin 50. Yılında Çalışma Alanlarında...**, s.44-49.

²³⁵³ Süreyya Ağaoğlu, "Hukukta Kadın", **age.**, s.37-39.

²³⁵⁴ Meral Taygun, "Sanatta Kadın", **age.**, s.91-94; **Kadın**, Yıl:27, sa:1058, Kasım 1973 (Özel Sayı).

²³⁵⁵ Savcı, **age.**, s.201.

²³⁵⁶ Kamile Şevki Mutlu, **Türkiye Cumhuriyetinin 50. Yılında Tıpta Türk Kadını**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1973, s.20.

²³⁵⁷ "Prof. Müfide Küley", **Kadın**, Yıl:27, sa:1058, Kasım 1973 (Özel Sayı), s.15; Nihal Uluocak, "Milletlerarası Sözleşmeler Karşısında Türk Kadınının Hukuki Durumu", **Cumhuriyetin 50. Yılında Çalışma Alanlarında Türk Kadını**, Sermet Matbaası, İstanbul, 1974, s.50-55.

²³⁵⁸ Bektöre, "50 Yılda Türk Kadını", **Zafer'in Ellinci Yıl İlavesi**, 29 Ekim 1973, s.3; "50 Yılda Kadın", **Yeni Yaşantı**, sa:45, Ekim 1973, s.5-11.

²³⁵⁹ Sabiha Uçarer, "Cumhuriyet Devrinde Aile ve Miras Hukukunda Kadın", **Cumhuriyetin 50. Yılında Çalışma Alanlarında...**, s.40-43.

²³⁶⁰ **50. Yıl Armağanı Genel Konular**, C:2, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum, 1974, s.85.

²³⁶¹ **50 Yılda Türk Kadını**, Ayyıldız Matbaaları, Ankara, 1974, s.36.

²³⁶² "Cumhuriyet'in 50. Yılında Emekli...", **Yeni İstikbal** (Kırklareli), 19 Mayıs 1973, s.1.

²³⁶³ "Çocuklar İçin 50. Yıl Programı...", **Hürriyet**, 27 Temmuz 1973, s.6.

²³⁶⁴ Akarlan, agm., **Mustafa Kemal Dergisi**, sa:1 (Özel Sayı), s.5-6; Celalettin Coşkun, "50. Yılda Türk Gençliği, Beden Eğitimi ve Spor", **Beden Eğitimi Dergisi**, sa:28-29, Ekim 1973, s.10-11; **MMTD**, D:3, C:30, T:4, B:21, 15.12.1972, s.333; **MMTD**, D:3, C:30, T:4, B:21, 15.12.1972, s.336; **50. Yıla Doğru**, Ergenekon Yay., İstanbul, 1973, s.87; Adil Tığhoğlu, "Cumhuriyetimizin 50. Yıl Dönümü Münasebetiyle", **Bakış**, sa: 359/11, Kasım 1973, s.16-17.

²³⁶⁵ Fahrettin Altay, "En Büyük İdealiniz", **Çağlı**, Yıl:1, sa:6, Ekim 1973, s.4.

²³⁶⁶ "Gençlik ve Spor Anlayış ve Faaliyetlerinin Sorunları", **Belgelerle Türk Tarihi**, C:12, sa:73, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.47; R. Dilek, "50. Yılda Eğitim", **Cumhuriyet**, 8 Haziran 1973, s.2.

dolayı²³⁶⁷ eğitimdeki yetersizlikler, işsizlik,²³⁶⁸ Atatürkçü görüşle yetiştirilmemeleri²³⁶⁹ ve değer görmemeleri²³⁷⁰ düşüncesiyle yöneticiler suçlanmıştır. Buna karşın Necip Fazıl Kısakürek ise üniversite gençliğini hastalıklı kabul ederek bunun sorumluluğunu komünizme karşı tedbir almadığı savıyla 50 yıllık Cumhuriyet rejimine yüklemiştir.²³⁷¹

Siyasi olaylara karışan ve Sıkıyönetim Mahkemelerince yargılanan Cumhuriyet karşıtı gençlerin bulunmasından duyulan üzüntü dile getirilerek;²³⁷² gençliğe Atatürk ilkelerine bağlılık,²³⁷³ Türk Milliyetçiliği,²³⁷⁴ birlik ve beraberlik²³⁷⁵ ve zararlı akımlara karşı uyanık olunması²³⁷⁶ yönünde uyarılar yapılmış, bu uyarıların gereğini sağlamak için boş zamanlarının değerlendirilmesi kapsamında spor yapılmasıyla ilgili çağrıda bulunulmuştur.²³⁷⁷

İdeal bir gençlik inşası için etkili bir yöntem olarak görülen Türk sporunda ise başarının Cumhuriyetle birlikte başladığına ve Türkiye’de sporun Atatürk sayesinde sevildiğine dikkat çekilmiş;²³⁷⁸ özellikle basketbol,²³⁷⁹ at yarışı ve futbolda önemli mesafe kat edildiğine ve beş yıllık kalkınma planının bu gelişmeye büyük katkıda bulunduğuna yönelik olumlu yaklaşımlar sergilenmiştir.²³⁸⁰ Buna karşın gelinen noktada her branşta sporcu

²³⁶⁷ Türkiye, Ajans-Türk Gazetecilik ve Matbaacılık Yay., Ankara, 1973, sy.

²³⁶⁸ Erginer, “Ellinci Yılım Eşiğinde...”, **Dünya**, 11 Ekim 1973, s.2.

²³⁶⁹ MMTD, D:3, C:30, T:4, B:21, 15.12.1972, s.336.

²³⁷⁰ Ömer Sercan, “Gençliğe 50.Yılda...”, **Güney Postası** (Gaziantep), 26 Mayıs 1973, s.1.

²³⁷¹ Necip Fazıl, **Cumhuriyetin 50. Yılında Türkiye’nin Manzarası**, Büyük Doğu Yay., İstanbul, 1973, s.87-88.

²³⁷² MMTD, D:3, C:30, T:4, B:21, 15.12.1972, s.333.

²³⁷³ Nazan Özenç, “Cumhuriyet ve Gençlik”, **Kurtuluş**, 12 Kasım 1973 (Özel Sayı), s.11; Umur Onur Çorumluoğlu, “Cumhuriyet Elli Yaşında”, **Kurtuluş**, 12 Kasım 1973 (Özel Sayı), s.6; Coşkun, agm., **Beden Eğitimi Dergisi**, sa:28-29, Ekim 1973, s.10-11.

²³⁷⁴ **Yükselişten Cumhuriyetin 50...**, s.34.

²³⁷⁵ Gültekin Çeri, “Spor Politikamız Hakkında”, **Beden Eğitimi Dergisi**, sa:28-29, Ekim 1973, s.38-40.

²³⁷⁶ Yazıcı, **age.**, s.20; “Cumhuriyetin 50. Yılı...”, **Devrim**, 29 Ekim 1973, s.1-2; Temel Dünder, **age.**, s.11-12.

²³⁷⁷ “Cumhuriyetin 50. Yılı...”, **Devrim**, 29 Ekim 1973, s.1-2.

²³⁷⁸ Necmi Tanyolaç, “Dünden Bugüne”, **Tercüman**, 30 Ekim 1973, s.8; Akyol, “Türkiye’de Beden Eğitimi ve Spor”, **Bayrak**, Yıl:20, sa:28, Ekim 1973, s.26; “Sporda 50 Yıl”, **Hürriyet**, 29 Ekim 1973, s.48-49; Erdoğan Arıpınar, “Türk Sporunun Elli Yıllık Bilançosu”, **Hayat Tarih Mecmuası**, sa:11, Kasım 1973, s.82-83; **Türkiye Yüzme-Atlama-Sutopu Federasyonu (1923-1973)**, Hüsnütabiat Matbaası, İstanbul, 1973, s.109.

²³⁷⁹ “50. Yılım Basketbolunu...”, **Bingöl** (Bingöl), 31 Ekim 1973, s.2.

²³⁸⁰ Akyol, **age.**, s.19; **Sivas Bölge Sporunda 50 Yıl (1923-1973)**, Güven Matbaası, Ankara, 1974, s.Önsöz; **Manisa Bölge Sporunda 50 Yıl (1923-1973)**, Manisa Beden Terbiyesi Bölge Başkanlığı Yay., Manisa, 1973, s.Önsöz; Mehmet İhsan Gençcan, **Çanakkale Bölge Sporunda 50. Yıl (1923-1973)**, Divan Matbaacılık, Manisa, 1973, s.11.

yetişmemesi,²³⁸¹ yalnızca bazı branşlara önem verilmesi,²³⁸² sporcu sayısının düşmesi ve seyirci sayısının artması,²³⁸³ Türk sporunun gelişmemiş ülkeler arasında değerlendirilmesi,²³⁸⁴ güreşin kötü gidişatı,²³⁸⁵ ödenek,²³⁸⁶ tesis ve alt yapı yetersizlikleri konusunda eleştiriler yöneltilerek,²³⁸⁷ yaşanan bu sorunların çözümünde 50. Yılın bir başlangıç noktası olması temenni edilmiştir.²³⁸⁸

Yine Cumhuriyetle birlikte modern anlamda gelişmeye başladığı belirtilen turizmde Turizm ve Tanıtma Bakanlığının kurulması önemli bir dönüm noktası olarak görülmüş,²³⁸⁹ planlı kalkınma dönemi turizm açısından da olumlu karşılanmıştır.²³⁹⁰ Turizmin yönetilmesi ve girişimcilere kredi sağlanmasındaki yetersizliklerin aşılması istenerek bu konuda da 50. Yılın bir dönüm noktası olması istenmiştir.²³⁹¹

Modern anlamda hukuk açısından da Cumhuriyetin ilanı bir başlangıç kabul edilse de²³⁹² Medeni Kanun²³⁹³ ve Ticaret hukuku dışında,²³⁹⁴ hukuk sistemi 50. Yıl Türkiye'sinin diğer bir önemli sorunu olarak görülmüştür. Hukuk metinlerinin millî olmaması,²³⁹⁵ başta Demokrat Parti dönemi olmak üzere çok partili dönemin yargı bağımsızlığına zarar vermesi,²³⁹⁶ anayasa ve yasaların çelişmesi,²³⁹⁷ adliye sisteminin ağır, pahalı ve hizmetlerinin

²³⁸¹ Akyol, *age.*, s.7.

²³⁸² "Ellinci Yılda Türk Sporı", *Durum*, Yıl:9, sa:427-431, 29 Ekim 1973 (Özel Sayı), s.31.

²³⁸³ Suavi Süalp, "Sportif Pansuman", *Tercüman*, 27 Ekim 1973, s.7.

²³⁸⁴ "50. Yılda Bir...", *Barış*, 28 Ekim 1973, s.8.

²³⁸⁵ "Türk Sporunda 50. Yıl...", *Uyanış* (Zonguldak), 26 Ekim 1973, s.2; *Tercüman Spor Gazetesi*, 27 Ekim 1973, s.8.

²³⁸⁶ "50 Yılda Sportif Faaliyetler", *Gençlikte Hamle*, Yıl:5, sa:120, Ekim 1973, s.17.

²³⁸⁷ Tanyolaç, agm., *Tercüman*, 30 Ekim 1973, s.8; "Türk Sporunda 50. Yıl...", *Uyanış* (Zonguldak), 26 Ekim 1973, s.2.

²³⁸⁸ "Ellinci Yılda Türk Sporı", *Durum*, Yıl:9, sa:427-431, 29 Ekim 1973 (Özel Sayı), s.31.

²³⁸⁹ "Turizmin Altın Çağı", *Hürriyet*, 29 Ekim 1973, s.20; "Turizmin Altın Çağı Cumhuriyetle Başladı", *Gençlikte Hamle*, Yıl:5, sa:120, Ekim 1973, s.10.

²³⁹⁰ Tekin Güzelbeyoğlu, "Türk Turizmi Büyük...", *Dünya*, 31 Ekim 1973, s.6.

²³⁹¹ "Turizm Sektörü Sorunları", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, C:12, sa:73, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.69.

²³⁹² "Adalet'te 50 Yıl", *Hürriyet*, 29 Ekim 1973, s.34.

²³⁹³ **50. Yıl Tapu-Kadastro Armağanı**, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Matbaası, Ankara, 1973, s.51.

²³⁹⁴ Reşat D. Tesal, "Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Ticaret Hukuku", *İktisadi ve Ticari İlimler Dergisi*, sa:2, 1973 (Özel Sayı), s.309-311.

²³⁹⁵ Kurdakul, "Ellinci Yılda Hukuk", *Dünya*, 11 Ekim 1973, s.2.

²³⁹⁶ Feridun Aksavırın, "Cumhuriyetin Ellinci Yılında...", *Uyanış* (Zonguldak), 16 Temmuz 1973, s.2.

²³⁹⁷ Faruk Erginsoy, "50. Yılın Seçmeni", *Öz Erzincan* (Erzincan), 15 Ağustos 1973, s.3.

yetersiz oluşu²³⁹⁸ ve yolsuzluklar²³⁹⁹ konusunda eleştiriler yöneltilmiştir. Yer altı zenginliği²⁴⁰⁰ ve noterlik mevzuatındaki yetersizliklerin²⁴⁰¹ giderilmesi ve resmî nikâhtaki formalitelerin kaldırılarak inkılabın yerleşmesine katkıda bulunulması talep edilmiş,²⁴⁰² hukuk alanında yapılan çalışmalar konusunda daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulduğu ifade edilmiştir.²⁴⁰³

Tüm bu değerlendirmelerden yola çıkılarak 50 yaşındaki Cumhuriyetin en sorunlu alanlarının sosyal konular ve hukuk sistemi olarak görüldüğü söylenebilir. Bahse konu tüm alanlarda modern anlamda başarının Atatürk sayesinde Millî Mücadele ve Cumhuriyetin ilanıyla başladığı vurgusu dikkat çekerken, 50 yıllık sürenin sonunda gösterilen başarılarla rağmen büyük sorunlar yaşandığı belirtilmiştir. Dolayısıyla hiçbir alanda pembe bir tablo çizilmemiştir. Özellikle kadın hakları ve gençliğin zararlı akımlardan korunmasıyla ilgili yapılan değerlendirmelerde, bir geriye ve kötüye gidiş tablosu çizilerek toplumsal ve siyasal sorunlara dikkat çekilmiştir. Kadın haklarının geriye gidişinde sorunun sadece sistemde aranmasından ziyade kadınlara da pasif davranıldığı konusunda eleştiriler getirilmesi dikkat çekicidir. Anelik görevinin en önemli görev olduğu fikrinin dışında kadının kıyafeti, sosyal hayattaki konumu gibi konularda bu durumu savunan herhangi bir değerlendirmeye rastlanmamıştır. Sporun bir ideal gençlik yaratmada araç olarak görülmesine devam edilmiş, gençlik zararlı akımlardan korunmak için spora yönelmeye davet edilmiştir. Cumhuriyetin 50. Yılında da yargı bağımsızlığı ve adalet sisteminin yavaş işlemesi gibi sorunlara dikkat çekilmiş, burada da gençliğin durumunda olduğu gibi sorumlular çok partili yaşamdaki siyasetçiler olmuştur. Her şeye rağmen Cumhuriyetin 50. Yılı yeni bir başlangıç noktası olarak görülmüştür.

²³⁹⁸ “Yargı ve Yargı Organının...”, **Belgelerle Türk Tarihi**, C:12, sa:73, Ekim 1973(Özel Sayı), s.16-17.

²³⁹⁹ Necdet Akın, “50. Yılın Yıldızları”, **Çukurova** (Adana), 30 Ekim 1973, s.3.

²⁴⁰⁰ Tesal, agm., **İktisadi ve Ticari İlimler Dergisi**, sa:2, 1973 (Özel Sayı), s.309-311.

²⁴⁰¹ Rahmi Şengün, “Hasb-ı Hal”, **Noterler Hukuk Dergisi**, sa:y, ty, s.36.

²⁴⁰² **Cumhuriyet Döneminde Hukuk**, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1973, s.289-290.

²⁴⁰³ “50 Yılda Adalet...”, **Zafer**, 22 Mayıs 1973, s.1.

3.3.4. Kültürel Alandaki Gelişmeler

3.3.4.1. Eğitim ve Bilim

Mahalle mektepleri²⁴⁰⁴ ve Arap harflerinin kullanılması²⁴⁰⁵ üzerinden eleştirilen eğitim sistemiyle ilgili, modern anlamda ve en önemli gelişimin Cumhuriyetin ilanı²⁴⁰⁶ ve Atatürk sayesinde²⁴⁰⁷ başladığına vurgu yapılmasına²⁴⁰⁸ rağmen, eğitim konusunda 50. Yıl Türkiye'si çok da başarılı görülmemiştir. Yapılan değerlendirmelerde çok yoğun olmasa da yeni Türk harflerinin eğitime katkısı,²⁴⁰⁹ laik eğitim anlayışının gelişmesi,²⁴¹⁰ Türkiye'nin gelinen noktadaki başarısının modern eğitime yorulması²⁴¹¹ ve ilkökul probleminin çözülmesi başarılı görülen noktalar olmuştur.²⁴¹²

Öte yandan hâlihazırda en problemlili alan eğitim olarak görülerek, eğitim sistemi gerek mutedil gerekse sert şekilde eleştirilmiştir.²⁴¹³ Eğitim konusuyla ilgili yaşanan sorunlara yönelik çözüm arayışları, diğerleri gibi Cumhuriyetin 50. Yılı'nın bir dönüm noktası olarak

²⁴⁰⁴ Şeref Erler, "Cumhuriyetimizin 50. Yıldönümü...", **Haber** (Bursa), 29 Ekim 1973, s.2.

²⁴⁰⁵ "Cumhuriyetten Önceki İlkokullar", **Barış**, 27 Ekim 1973, s.5.

²⁴⁰⁶ Nasuhioğlu, "Cumhuriyetin 50. Yılında...", **Öz Erzincan** (Erzincan), 19 Eylül 1973, s.3; "Cumhuriyet İlkokulları", **Barış**, 27 Ekim 1973, s.5; Bülent Yıldırım, "Eğitimde Yenilik", **Kurtuluş**, 12 Kasım 1973 (Özel Sayı), s.11; Kemal Karhan, "50. Yılda Eğitim", **BMC Dünyası**, sa:26, Kasım 1973, s.4-5; "Eğitim ve Kültürde 50 Yıl", **Hürriyet**, 29 Ekim 1973, s.40; Birsal Akulubay, "Cumhuriyet ve Eğitim", **Kurtuluş**, 12 Kasım 1973 (Özel Sayı), s.9; Nezer Okan, "Kızların Eğitimi", **Mesleki ve Teknik Öğretim**, Yıl:21, sa:248, Ekim 1973, s.10; "50. Yılda Sanat Enstitülerimiz", **Demokrat** (Isparta), 8 Aralık 1973, s.8; Ferit Ragıp Tuncar, "Cumhuriyetin 50. Yıldönümünde Mesleki ve Teknik Öğretim", **Mesleki ve Teknik Öğretim**, Yıl:21, sa:248, Ekim 1973, s.14; İ. Hakkı Gönen, "Cumhuriyetimiz ve Özel Eğitimimiz", **Tarımın Sesi**, sa:1, Haziran 1974, s.32.

²⁴⁰⁷ "Lord Kinros Atatürk'ü ...", **Barış**, 30 Ekim 1973, s.1,7; "Gece Ortaokul ve Lise...", **Çorum** (Çorum), 1 Ağustos 1973, s.1.

²⁴⁰⁸ Ayşen Özsa, "Elli Yılda Türk Kültürü", **Kurtuluş**, 12 Kasım 1973 (Özel Sayı), s.7.

²⁴⁰⁹ **Cumhuriyetin 50. Yılı Halk Eğitimi Bülteni**, 29 Ekim 1973 (Özel Sayı), s.29; Sami Gökmen, **En İyi Yönetim Cumhuriyet**, Halk Eğitimi Yay., Ankara, 1973.

²⁴¹⁰ Akçam, agm., **Kurtuluş**, 12 Kasım 1973 (Özel Sayı), s.4.

²⁴¹¹ Naile Kor, "Cumhuriyetimiz", **Salkım**, Yıl:1, sa:4, Ekim 1973, s.30.

²⁴¹² **TBMM Tutanak Dergisi**, D:1, C:1, T:9, B:3, 17.12.1969, s.48; **MMTD**, D:3, C:39, T:4, B:130, 20.06.1973, s.345.

²⁴¹³ Özsa, agm., **Kurtuluş**, 12 Kasım 1973 (Özel Sayı), s.7; Aydoğdu, agm., **Salkım**, Yıl:1, sa:4, Ekim 1973, s.5; Müzeyyen Kuban, "Atatürk'ün Milli Eğitim ...", **Vansesi** (Van), 27 Ekim 1973, s.1; "Milli Eğitime İlkokul Yatırımı İçin...", **Bitlis Birlik** (Bitlis), 2 Nisan 1973, s.1; Turhan Tokar, "Ortaöğretim Müesseseleri...", **Denizli** (Denizli), 5 Ekim 1973, s.1; Mehmet Halistin Kakul, "50. Yıl ve Milli Eğitim", **Bayrak**, Yıl:20, sa:29, Kasım 1973, s.26-28; Şükrü Gökçek, "50. Yılda Milli Eğitime Bir Bakış", **Çağlıt**, Yıl:1, sa:6, Ekim 1973, s.36-38; "Türkiye'nin Bütün Sorunlarının...", **Devrim** (Manisa), 27 Ekim 1973, s.1; Ertuğrul Soysal, "Cumhuriyetin 50. Yılı'nın Düşündürdükleri", **Mülkiyeliler Birliği Dergisi**, sa:32, Eylül-Kasım 1973 (Özel Sayı), s.60; Tevfik Maral, "Elli Yıllık Eğitimimizden...", **Dünya**, 11 Kasım 1973, s.2.

görüldüğü izlenimini vermektedir.²⁴¹⁴ Eleştirilen konular arasında, zirvede okuma yazma oranının düşük olması yer almıştır.²⁴¹⁵ Konuyla ilgili Millî Eğitim Bakanı da basında yer alan yorumlarla paralel bir tavırla, okuma yazma seferberliğiyle sorunun çözülmeye çalışıldığını belirtmiştir.²⁴¹⁶ Bunun dışında Cumhuriyet döneminde yaşanan gelişmelerin temelinde öğretmenlerin olduğu vurgulanarak,²⁴¹⁷ öğretmenlerin sorunlarından,²⁴¹⁸ laik eğitimden uzaklaşılmasına,²⁴¹⁹ kız çocuklarının okutulmamasından,²⁴²⁰ eğitimde fırsat eşitliğine,²⁴²¹ sınav sisteminin sorunlarından²⁴²² beyin göçüne²⁴²³ hâlen üzerinde tartışmaların devam ettiği konulara değinilmiştir. Ayrıca Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki köylerde yaşanan okuma yazma oranının düşüklüğüne²⁴²⁴ ve Türkçe bilmeyen kişilerin bulunduğu dikkat çekilmiş,²⁴²⁵ bu duruma aydınların Türkiye geneline demokratik kurallar çerçevesinde

²⁴¹⁴ Maral, “Ellinci Yıllık Cumhuriyet Eğitimi Atılımlarının Küçük Bir Yönü”, **Ülkücü Öğretmen**, sa:173, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.11.

²⁴¹⁵ Leman Bakla, “Cumhuriyet Devrinde Kütüphaneciliğimiz”, **Cumhuriyetin 50. Yılında Çalışma Alanlarında Türk Kadını**, Sermet Matbaası, İstanbul, 1974, s.29-36; Nasuhioğlu, “Cumhuriyetin 50. Yılında...”, **Öz Erzincan** (Erzincan), 19 Eylül 1973, s.3; Reşat Oğuz, “Acı Gerçekler”, **Cumhuriyet**, 1 Şubat 1974, s.2; **MMTD**, D:3, C:34, T:4, B:64, 21.02.1973, s.569; Dündar, “Elli Yılda Türk...”, **Çorum** (Çorum), 25 Eylül 1973, s.1; Malkoç, agm., **İlkkursun**, Yıl:2, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.24-27; Cevdet Baykal, “Elli Yılın Sevinci”, **Pirelli**, Yıl:10, sa:109, Ekim 1973, s.6; Nasuhioğlu, “Cumhuriyetin 50. Yılında Okuma Yazma Seferberliği”, **Uyanış**, Yıl:11, sa:107, Kasım 1973, s.17-18; “Eğitim Seferberliğimiz 50 Yılda Büyük Adımlar Attı”, **Gençliğin Sesi**, Yıl:6, sa:160, Ekim 1973, s.20; **MMTD**, D:3, C:26, T:3, B:132, 13.09.1972, s.847; Hüseyin Lütfi, “Ellinci Yılda Türkiye”, **4 Eylül** (Sivas), 12 Mart 1973, s.1; “Okuryazar Oranı Ancak...”, **Yeni Ortam**, 29 Ekim 1973, s.3; Kenan Esengin, “50. Yılın Tablolarından...”, **Yeni Ortam**, 30 Ekim 1973, s.2.

²⁴¹⁶ Cengâver Tüccaroğlu, “Yaşasın 50. Yıl”, **Dumlupınar** (Kütahya), 7 Temmuz 1973, s.2.

²⁴¹⁷ Hakkı Göktürk, “Cumhuriyetin 50. Yılında Öğretmenlerden Beklediklerimiz”, **Bayrak**, Yıl:20, sa:28, Ekim 1973, s.32-33; Fikret Özgönenç, “50 Yılda Eğitim Hesaplaşması”, **Ülkücü Öğretmen**, sa:173, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.21-24; Maral, “Elli Yıllık Eğitimimizden Birkaç Çizgi”, **age.**, s.33-35; Emin Özdemir, “Cumhuriyet Öğretmeni”, **Varlık**, sa:794, Kasım 1973, s.11-12.

²⁴¹⁸ M. Başaran, “Ellinci Yılda Öğretmen”, **Yeni Ufuklar**, C:21, sa:242, Kasım 1973, s.34-36; **Birleşen Öğretmen**, C:1, sa:1, Kasım 1973; Kemal Yenigün, “50. Yılda Eğitimimizin Gelişimi”, **Alkım**, sa:52, Kasım 1973, s.39; Gökçek, agm., **Çağlıtı**, Yıl:1, sa:6, Ekim 1973, s.36-38; Dündar, “Elli Yılda Türk...”, **Çorum** (Çorum), 25 Eylül 1973, s.1; Emin Özdemir, “Cumhuriyet Öğretmeni”, **Varlık**, sa:794, Kasım 1973, s.11-12; Özgönenç, “50. Yıl ve Türk Eğitimcisinin Küskünlüğü”, **Eğitim ve Sağlık**, C:1, sa:9, Ekim 1973, s.6-7; Mehmet Emiralioğlu, “Cumhuriyetin Ellinci Yılında Köy Enstitülerinin Fikir Ürünleri”, **Birleşen Öğretmen**, C:1, sa:1, Kasım 1973, s.58-59; Uyaniker, agm., **Geçit**, sa:329, 16-21 Kasım 1973, s.1.

²⁴¹⁹ Dündar, “Elli Yılda Türk...”, **Çorum** (Çorum), 25 Eylül 1973, s.1; Talip Apaydın, **Varlık Yıllığı...**, s.215-216.

²⁴²⁰ Abdülkadir Ünlü, **Göcekler Göğerce**, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1973, s.38.

²⁴²¹ **Pedagoji**, C:1 sa:4, Eylül-Ekim 1973 (Özel Sayı), s.8-9.

²⁴²² Vildan Murat, “Ulusal Ülküden Yoksun Olunca”, **Ülkü**, Yıl:6, C:6, sa:62, ty, s.7-8.

²⁴²³ **Türkiye’de Toplumsal ve Ekonomik Gelişimin...**, s.443.

²⁴²⁴ Oğuz, agm., **Cumhuriyet**, 1 Şubat 1974, s.2.

²⁴²⁵ Cevdet Yakup Baykal, “50. Yıl”, **Türkyolu**, 27 Ekim 1973, s.1; Esengin, “50. Yılın Tablolarından...”, **Yeni Ortam**, 30 Ekim 1973, s.2; Tütengil-Konur Ertop, “Cumhuriyet Türkiye’sinde Millî Eğitim”, **Cumhuriyet 1924-1974**, Cumhuriyet Matbaacılık, İstanbul, 1974, s.217-220.

dağıtılması çözüm olarak sunulmuştur.²⁴²⁶ Millî bir düşünceyle²⁴²⁷ ve Atatürkçü temelde²⁴²⁸ bir reforma ihtiyaç duyulduğu belirtilen²⁴²⁹ eğitim sisteminin kötü gidişine Halkevlerinin kapatılmasının neden olduğu da savunulmuştur.²⁴³⁰

Uygulamalı eğitimin önemi,²⁴³¹ üniversitelerin kalitesinde yaşanan problemler²⁴³² ve okul sayısı gibi sorunlara da değinilmiştir.²⁴³³ Eğitim halkın aşırı siyasi fikirlere yönelmemesi konusunda bir araç olarak da görülmüş,²⁴³⁴ bu bakış açısı Millî Eğitim Bakanı Sebahattin Özbek'in TBMM'de Cumhuriyetin 50. Yılında okuma yazma seferberliğiyle ilgili yaptığı konuşmadaki: *“bütün vilayetlerde kitabıyla, broşürüyle, konferansıya, bu milletin bilgisizlikten, görgüsüzlükten kandırılmış olmasından mütevellit yolunu şaşırانlarını öğretmenlerimizle hizaya getireceğiz.”* sözleriyle somutlaşmıştır.²⁴³⁵

Bilim alanında yapılan değerlendirmelerde ise 50 yaşına gelen Cumhuriyet Türkiye'sinde hayata geçirilenler aynı zamanda bir bilim rönesansı olarak adlandırılmış,²⁴³⁶ dolayısıyla Cumhuriyetin bu alanda da katkıları anlatılmaya çalışılmıştır. Coğrafya,²⁴³⁷ botanik,²⁴³⁸ kimya²⁴³⁹ ve fizik²⁴⁴⁰ bilim dallarında başarı gösterildiği vurgulanmış; Batı standartlarının üzerine çıkılabilmesi için TTK'na benzer şekilde bir coğrafya kurumu²⁴⁴¹ ve büyük bir

²⁴²⁶ Nasuhioğlu, “Cumhuriyetin 50. Yılında...”, **Öz Erzincan** (Erzincan), 19 Eylül 1973, s.3.

²⁴²⁷ Murat, agm., **Ülkü**, Yıl:6, C:6, sa:62, ty, s.7-8.

²⁴²⁸ Dündar, agm., **Çorum** (Çorum), 25 Eylül 1973, s.1.

²⁴²⁹ “Cumhuriyetin 50. Yılında...”, **Cumhuriyet**, 1 Ekim 1972, s.1,7.

²⁴³⁰ Ayfel Yüce, “Cumhuriyetin 50'nci Yılında Halk Evleri”, **Türkyolu** (Kocaeli), 2 Kasım 1973, s.2.

²⁴³¹ Niyazi Aydın, “50. Yılda Atatürk ve Bazı Eğitim Sorunları”, **Mesleki ve Teknik Öğretim**, Yıl:21, sa:248, Ekim 1973, s.9.

²⁴³² Kurdakul, “50. Yılda Üniversite...”, **Dünya**, 21 Ekim 1973, s.2.

²⁴³³ “50. Yıla Geldik Hâlâ...”, **Hürriyet**, 27 Ekim 1973, s.11.

²⁴³⁴ Kuban, “Atatürk'ün Milli Eğitim...”, **Vansesi** (Van), 27 Ekim 1973, s.1; Orhan, **age.**, s.Önsöz.

²⁴³⁵ **MMTD**, D:3, C:34, T:4, B:64, 21.02.1973, s.610,617.

²⁴³⁶ Sırrı Erinc, **Elli Yılda Coğrafya**, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1973, s.1.

²⁴³⁷ Erinc, **age.**, s.60-62; Akkan, “Cumhuriyetin 50. Yıldönümünde Coğrafya”, **Coğrafya Araştırmalar Dergisi**, sa:1-2, 1973, s.1-5; **50. Yıl Konferansları**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara,1976, s.37,39.

²⁴³⁸ Sara Akdik, “Bitkiler Biliminin Gösterdiği Aşamalar”, **Bilim ve Teknik**, C:6, sa:72, Kasım 1973, s.7-8.

²⁴³⁹ İlhami Cıvaoğlu, “Türkiye’de Kimya Alanında 50. Yıl”, **age.**, s.16-17.

²⁴⁴⁰ Erdal İnönü, “Türk Fiziğinin Son Elli Yılı”, **age.**, s.9-15.

²⁴⁴¹ Cevat K. Gürsoy, “Cumhuriyetimizin 50. Yılında”, **Türk Coğrafya Dergisi**, Yıl:22, sa:26, 1973-1974 (Özel Sayı), s.1-3.

rasathane²⁴⁴² kurulması istenmiştir. Bundan başka 50. Yıl onuruna yapılan bilimsel kongreler olumlu karşılansa da Cumhuriyet döneminde Nobel Ödülü alınamaması,²⁴⁴³ sosyoloji²⁴⁴⁴ ile matematiğin gelişmemesi²⁴⁴⁵ ve Türkiye’de filozof yetişmemesinden dem vurulmuştur.²⁴⁴⁶

3.3.4.2. Kültür, Sanat, Basın ve Yayın

Cumhuriyet sayesinde kültürel yaşamın da geliştiğine değinilmiş²⁴⁴⁷ yeni rejimin kültürü bir bilim dalı olarak görüp önem verdiği dikkat çekilerek²⁴⁴⁸ kültür seviyesinin gelişmesine,²⁴⁴⁹ restorasyon,²⁴⁵⁰ Türk mutfağı,²⁴⁵¹ folklor,²⁴⁵² sergi²⁴⁵³ gibi alanlarda gelişme sağlandığına ve özellikle devlet sergisinin temellerinin Atatürk tarafından atıldığına değinilmiş²⁴⁵⁴ ve TTK başarılı bir kurum olarak görülmüştür.²⁴⁵⁵

Kültür alanında en fazla üzerinde durulan alan Türkçe olmuştur. Buna göre Türkçe Cumhuriyet sayesinde din dili olmaktan kurtularak,²⁴⁵⁶ bilim dili olmuş²⁴⁵⁷ ve yeni bir yazı

²⁴⁴² Nüzhet Gökdoğan, “Cumhuriyetin 50. Yılında Türkiye’de Astronomi”, **Bilim ve Teknik**, C:6, sa:72, Kasım 1973, s.2-6.

²⁴⁴³ “Başyazı”, **Okul Sesi**, Sınıf:3, Ünite:2, s.1-2.

²⁴⁴⁴ Erol Güngör, “Cumhuriyet Devrinde Türkiye’de Sosyal İlimler”, **Kültür ve Sanat**, Yıl:1, sa:2, Ekim 1973, s.216-222.

²⁴⁴⁵ “Cumhuriyetin 50. Yılında Matematik”, **Bilim ve Teknik**, C:6, sa:72, Kasım 1973, s.24-27.

²⁴⁴⁶ **50. Yıl Konferansları**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1976, s.107.

²⁴⁴⁷ Talat Sait Katman, “Atatürk’ün Kültür Cumhuriyeti”, **Çağlıtı**, Yıl:1, sa:6, Ekim 1973, s.16-18.

²⁴⁴⁸ Zeynep Korkmaz, **Cumhuriyet Döneminde Türk Dili**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1974, s.117.

²⁴⁴⁹ Erdoğan, agm., **Uyanış**, Yıl:11, sa:107, Kasım 1973, s.21-22.

²⁴⁵⁰ Cahide Tamer, “Cumhuriyet Devrinde Eski Eser Anlayışı ve Onarım Faaliyetleri”, **Rölöve ve Restorasyon**, Yıl:1, C:1, sa:1, Ankara, 1974, s.9.

²⁴⁵¹ “50. Yıl 2...”, **Hakkâri Sesi** (Hakkâri), 18 Ağustos 1973, s.1.

²⁴⁵² İhsan Hınçer, “Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Folkloru”, **Türk Folklor Araştırması**, sa:291, Ekim 1973, s.6775; Muharrem Türkmen, “Sivas’ta 50 Yıllık...”, **4 Eylül** (Sivas), 31 Ekim 1973, s.2.

²⁴⁵³ Lütfi, agm., **4 Eylül** (Sivas), 13 Mart 1973, s.1.

²⁴⁵⁴ “50. Yıl Resim Heykel Sergisi”, **Sümerbank**, sa:136, s.63-64.

²⁴⁵⁵ Uluğ İğdemir, **Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Tarih Kurumu**, TTK Basımevi, Ankara, 1973, s.1.

²⁴⁵⁶ Aksoy, **Cumhuriyetin 50. Yılında Gelişen ve Özleşen Dilimiz**, TDK Yay., Ankara, 1973, s.Önsöz.

²⁴⁵⁷ Macit Gökberk, “Tarihsel Arka Planı Bakımından Cumhuriyet Döneminde Bilim Dili”, **Cumhuriyetin 50. Yılında 50. Yıl Konuşmaları**, TDK Yay., Ankara, 1974, s.117-127.

dili oluşmuştur.²⁴⁵⁸ Türkçe’de yaşanan gelişmeler²⁴⁵⁹ arasında en önemlisinin sadeleşme olduğu savunulmuş,²⁴⁶⁰ yabancı kelimelerin yoğunluğundan duyulan rahatsızlık dile getirilmiştir.²⁴⁶¹ Atatürk’ün dil alanında da yaşanan gelişmelerin lideri olduğu tasdiklenmiş ve en başarılı devrimlerden biri olarak görülmesine rağmen,²⁴⁶² dilin aşırı özleşmesine de eleştiri yöneltilmiştir.²⁴⁶³

Üzerinde yoğun olarak durulan bir başka konu da kütüphaneciliktir. Cumhuriyetle gelişen kütüphanecilik²⁴⁶⁴ gelinen noktada ödenek yetersizliğinden²⁴⁶⁵ ve kütüphanecilerin 50. Yıl Kutlamalarında pasif kaldıklarından dolayı eleştirilirken,²⁴⁶⁶ temeli atılacak Millî Kütüphanenin tam bir Cumhuriyet eseri olacağı belirtilmiştir.²⁴⁶⁷ Türkiye’de Atatürk sayesinde ele alındığı vurgulanan bir başka gelişme de müzeciliktir.²⁴⁶⁸ Bu alanda gelinen noktada bir Millî Mücadele müzesinin olmayışı büyük bir sorun olarak görülmüştür.²⁴⁶⁹

²⁴⁵⁸ Yurtsever, “Türkiye Cumhuriyetinin 50. Yıldönümü 1923-1973”, **Azerbaycan**, Yıl:22, sa:208 (Özel Sayı), s.1-3.

²⁴⁵⁹ Özdemir, “Cumhuriyet Döneminde Dilimiz”, **Türk Dili**, sa:266, Kasım 1973 (Özel Sayı), s.77-78; **Cumhuriyetin 50. Yılında Cumhuriyet Yazınından Örnekler**, TDK Yay., Ankara, 1974, s.5-15.

²⁴⁶⁰ Muzaffer Komadan, “Cumhuriyet Döneminde Türk Dilinin Gelişimi”, **Alkım**, sa:52, Kasım 1973, s.37; Mehmet Dinçer, “Cumhuriyetimizin 50. Yılında Türkçemiz”, **Demokrat** (Isparta), 9 Aralık 1973, s.3; Muzaffer Hacıhasanoğlu, “Cumhuriyetimizin 50. Yılında Dilimiz”, **Çağlıt**, Yıl:1, sa:6, Ekim 1973, s.13-15.

²⁴⁶¹ Erkan Deliormanlı, “50. Yılın Gerçeği”, **Çağlıt**, Yıl:1, sa:6, Ekim 1973, s.20; Oktay Sinanoğlu, “50 Yılda Dil...”, **Öz Erzincan** (Erzincan), 7 Kasım 1973, s.1.

²⁴⁶² Nermin Erdentuğ, “Atatürk İnkıplarının Devrimlerinin Kültürel Antropoloji Açısından Analizi”, **50. Yıl Konferansları**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1976, s.91-97; Ülkütaşır, **Cumhuriyetin 50. Yılında Atatürk ve Harf Devrimi**, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara, 1973, s.Önsöz; Aksoy, “Cumhuriyet Döneminde Dil”, **Mülkiyeliler Birliği Dergisi**, sa:32, Eylül-Kasım 1973 (Özel Sayı), s.107-108; Ülkütaşır, “Harf Devrimi ve Türk Dil Kurumunun Kuruluşu”, **Mülkiyeliler Birliği Dergisi**, sa:32, Eylül-Kasım 1973 (Özel Sayı), s.109-112.

²⁴⁶³ Faruk Timurtaş, “Türkçenin Elli Yılı”, **Köy Tarım Orman**, Yıl:5, sa:45, Ekim 1973, s.68-82.

²⁴⁶⁴ Şenalp, “Cumhuriyet Döneminde Kütüphaneciliğimiz”, **Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni**, C:XXIII, Yıl:1974, sa:1, s.38-47; “Cumhuriyetin 50. Yılında”, **Yeni Yayınlar**, C:19, sa:2, Şubat 1974, s.97,126; Önder, “Cumhuriyetin 50. Yılında...”, **Tercüman**, 24 Ekim 1973, s.2.

²⁴⁶⁵ Muazzez Taygon, “Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Kütüphaneciliği”, **Salkım**, Yıl:1, sa:4, Ekim 1973, s.20.

²⁴⁶⁶ “50. Yıl”, **Yeni Yayınlar**, C:18, sa:11, Kasım 1973, s.351.

²⁴⁶⁷ Cunbur, agm., **Kültür ve Sanat**, Yıl:1, sa:2, Ekim 1973, s.149-152.

²⁴⁶⁸ Önder, “50. Yılda Türk Müzeciliği”, **Türk Folklor Araştırması**, sa:291, Ekim 1973, s.6776; “50 Yılda Türk Müzeciliği”, **Devrim** (Manisa), 12 Eylül 1973, s.2; **50. Yıl Konferansları**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1976, s.106.

²⁴⁶⁹ İrmak, **Türkiye Cumhuriyetinin Ellinci Yılı Dolayısıyla Atatürk ve Çevresi**, Sermet Matbaası, İstanbul, 1974, s.2.

Taklitçilik başta olmak üzere²⁴⁷⁰ kültürel konulardaki eksiklikler de dönemin siyasi atmosferine göre yorumlanmıştır. Birlik ve beraberlikte yaşandığı belirtilen eksikliklerin nedeni olarak görülen bu sorunlar;

-Halkın millî, dini, geleneksel ve ahlaki temellere bağlı ve sorumlu vatandaş olarak yetiştirilemediği,

-Temel kültür kaynaklarının araştırılmasındaki eksikliklerin kültür ayrılıkları, başkalaşmaları ve kopukluklarına neden olduğu,

-Halk ile aydın diyalogunun kurulamadığı ve komünizm kastedilerek yıkıcı ve yok edici yabancı kültürlerin karşısında Türk millî kültürünün korunamadığı şeklinde tespit edilmiş,²⁴⁷¹ tüm bu sorunların çözümü noktasında ise bir Kültür Bakanlığının kurulması talep edilmiştir.²⁴⁷²

Kutlama atmosferinde yapılan değerlendirmelerde salt dini konular üzerinde pek durulmadığı anlaşılmaktadır. Türk kültürünün İslam dini ile uyumlu olduğuna,²⁴⁷³ Cumhuriyet öncesi İslami değerlerin araştırılması gerektiğine²⁴⁷⁴ dikkat çekilmiş ve Atatürk'ün din anlayışının makul olduğuna değinilmiştir. İslam dininin pozitif bilimi desteklediğine, ancak Türkiye'de çoğu Müslümanın okuma yazma bilmediğine vurgu yapılmış,²⁴⁷⁵ bu konuda özellikle komünizmin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde halkı istismar ettiği savunulmuştur. Bunun çözümü adına halka eğitim yoluyla dini ve millî şuur kazandırılması gerektiği savunulmuş,²⁴⁷⁶ genel seçim sonrası bir “*kara tehlike*” olarak görülen MSP'nin TBMM'de Mv. bulunduğuna dikkat çekilerek uyarıda bulunulmuş ve bu durumun din istismarı sonucu gerçekleştiğine dikkat çekilmiştir.²⁴⁷⁷

²⁴⁷⁰ Talat Sait Halman, “Atatürk'ün Kültür Cumhuriyeti”, **Varlık**, sa:795, Aralık 1973, s.3.

²⁴⁷¹ “Kültür Sorunları”, **Belgelerle Türk Tarihi**, C:12, sa:73, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.41-42.

²⁴⁷² Nüzhet İslimyeli, “Anılarla Elli Yıl”, **Ankara Sanat**, Yıl:8, sa:90, Ekim 1973, s.7-10.

²⁴⁷³ **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1973.

²⁴⁷⁴ Osman Öztürk-Bekir Topaloğlu, **Cumhuriyet Devrinde Yayınlanan İslami Eserler Bibliyografyası (1923-1973)**, DİB Yay., Ankara, 1975, s.Önsöz.

²⁴⁷⁵ Şaban Metin Yayla, “Cumhuriyet Döneminde İlim ve Din Anlayışı”, **İlkkurşun**, Yıl:2, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.20-21.

²⁴⁷⁶ Ali Osman Ateş, “50. Yılda Türkiye Gerçekleri”, **İslamın İlk Emri OKU**, sa:138, Ekim 1973, s.4-5.

²⁴⁷⁷ “Atatürk Din ve Laiklik”, **Dünya**, 29 Ekim 1973, s.5.

Cumhuriyet döneminde ve Atatürk sayesinde sanatta yakalanan başarının,²⁴⁷⁸ özellikle tiyatro,²⁴⁷⁹ sinema,²⁴⁸⁰ opera²⁴⁸¹ gibi dallarda kadının da yer almasıyla mümkün olduğu²⁴⁸² ve gelinen noktada Türk tiyatrosunun batı tiyatrosuyla yarışabilir durumda olduğu vurgulanmıştır.²⁴⁸³ Edebiyat alanında genel değerlendirmelerin yanında,²⁴⁸⁴ şiir,²⁴⁸⁵ roman,²⁴⁸⁶ hikâyecilik²⁴⁸⁷ gibi branşlarda yakalanan başarıda Ankara ve Atatürk üniversitelerinin katkısının büyük olduğu²⁴⁸⁸ ve gelinen noktada şiirde dünya çapında başarılı olduğuna dikkat çekilmiştir.²⁴⁸⁹ Devlet konservatuvarının önemli katkı sunduğu belirtilen

²⁴⁷⁸ Malik Aksel, “Cumhuriyetin 50. Yılı ve Sanatımız”, **Türk Edebiyatı**, C:2, sa:22, Ekim 1973, s.10; Üren, “Ellinci Yıla Girerken Cumhuriyetimiz”, **Sigorta Dünyası**, Yıl:15, sa:169, Ocak 1974, s.5; Hakkı İ. Sayın, “Bugünkü Türk Sanatı Çağdaş Düzey Sınırdadır”, **Sesimiz**, Yıl:5, C:5, sa:54, Kasım 1973, s.10-12.

²⁴⁷⁹ **50. Yılın Türk Tiyatrosu**, İş Bankası Kültür Yay., byy, ty, s.5; “Cumhuriyetin 50. Yılında”, **Devrim** (Manisa), 30 Ekim 1973, s.6; **Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümü Anma Kitabı**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yay., Ankara, 1974, s.115; Bahar Yeşiltan, “Türk Tiyatrosu”, **Çağlı**, Yıl:1, sa:6, Ekim 1973, s.9; “Modern Türk Tiyatrosu...”, **Hürriyet**, 29 Ekim 1973, s.45; Metin And, “Cumhuriyet Döneminde Oyun Yazarlığı”, **Türk Dili**, sa:266, Kasım 1973 (Özel Sayı), s.149-164; “Cumhuriyetin 50 Yılında Türk Tiyatrosu”, **Barış Gazetesi İlavesi**, 26 Ekim 1973, s.1-3; “Cumhuriyetin 50. Yılında Tiyatromuz”, **Sünerbank**, sa:136, s.60-61; Necdet Mahvi Aysal, “Cumhuriyetimizin 50. Yılında Türk Tiyatromuz”, **Günün Kadını**, Yıl:5, sa:59, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.8-9,13; Çetin A. Özkırım, “Türk Sinemasının Elli Yılı”, **Hayat Tarih Mecmuası**, sa:11, Kasım 1973, s.78; Ahmet Borçaklı-Gülter Koçer, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Tiyatro Bibliyografyası**, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Yay., Ankara, 1973, s.Önsöz.

²⁴⁸⁰ Çorbacıoğlu, agm., **Türk Tiyatrosu**, Şehir Tiyatroları Yay., byy, ty, s.61; “50 Yılda 3326...”, **İnci**, Yıl:4, sa:1084, 19 Eylül 1973, s.1; “Sinema”, **Akşam**, 30 Ekim 1973, s.2; Sabahat Toktamış, “50. Yılda Türk Filmcilği”, **Dünya**, 1 Kasım 1973, s.6; “50 Yıllık Sinemamızın...”, **Hürriyet**, 29 Ekim 1973, s.46.

²⁴⁸¹ Mithat Fenmen, “50. Yılda Türk...”, **Barış**, 13 Ekim 1973, s.3.

²⁴⁸² “Sinema”, **Gençlikte Hamle**, Yıl:5, sa:120, Ekim 1973, s.30; Oktay Milor, “Tiyatro”, **Dünya**, 6 Kasım 1973, s.4; Yılmaz Gültekin, “Türk Heykel Sanatı”, **İlkkurşun**, Yıl:2, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.7-11; Özdemir Nutku vd., **Milliyet Sanat**, sa:51, 26 Ekim 1973, s.2-15.

²⁴⁸³ “Türk Tiyatrosu”, **Gençlikte Hamle**, Yıl:5, sa:120, Ekim 1973, s.31.

²⁴⁸⁴ “Cumhuriyet Edebiyatına Yenilik...”, **Hürriyet**, 29 Ekim 1973, s.42; Rauf Mutluay, **50 Yılın Türk Edebiyatı**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 1973, s.701; Metin And, “Cumhuriyet Döneminde Oyun Yazarlığı”, **Türk Dili**, sa:266, Kasım 1973 (Özel Sayı), s.149.

²⁴⁸⁵ Uyguner, “Cumhuriyet Döneminde Halk Şiiri”, **Türk Dili**, sa:266, Kasım 1973 (Özel Sayı), s.104-108.

²⁴⁸⁶ Ertop, “Türk Romanının 50 Yılı”, **Türk Dili**, sa:266, Kasım 1973 (Özel Sayı), s.116-124; Tahir Alangu, “Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman”, **age.**, s.115.

²⁴⁸⁷ Armağan Başeğmez, “Cumhuriyet Devrinde Türk Roman ve Hikâyeciliğinin Gelişimi”, **İlkkurşun**, Yıl:2, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.29; “50 Yılda Edebiyatımız”, **Gençlikte Hamle**, Yıl:5, sa:120, Ekim 1973, s.28-29.

²⁴⁸⁸ **Cumhuriyetin 50 Yılına Armağan Edebiyat Fakültesi**, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul, 1973, s.Önsöz.

²⁴⁸⁹ Taşkın Ozanoğlu, “Cumhuriyetimizin Ellinci Yılında Türk Şiiri”, **Sesimiz**, Yıl:5, C:5, sa:50, Ekim 1973, s.14-15.

müzikte,²⁴⁹⁰ Atatürk sayesinde ve desteği ile çok geliştiği savunulmuş,²⁴⁹¹ sanat tarihi,²⁴⁹² resim, heykel,²⁴⁹³ grafik sanatlar,²⁴⁹⁴ plastik sanatlar²⁴⁹⁵ ve güzel sanatlarda yaşanan başarılarla değinilmiştir.²⁴⁹⁶

Gelinen noktadaki durumun Atatürk dönemindeki aksine yukarıdaki tabloyu yansıtmadığı da düşünülmüştür. Buna göre; Atatürk sonrası dönemde sanata verilen önem azalmış²⁴⁹⁷ ve çalışmalar daha ağır adımlarla devam etmiştir.²⁴⁹⁸ Sanatta ülkenin geri kalmasının sebebi²⁴⁹⁹ bir sanat politikasının olmayışına bağlanmış;²⁵⁰⁰ en fazla tiyatro²⁵⁰¹ ve sinemadan şikâyet edilerek²⁵⁰² devletin bu alanları ihmal²⁵⁰³ ve sansür en önemli sorunlar olarak

²⁴⁹⁰ “Cumhuriyetin 50. Yılında Tiyatromuz”, **Devlet Tiyatrosu-57**, ty, (Özel Sayı), s.1-3; Sadi Yaver Ataman, “Cumhuriyetin 50. Yılı Dolayısıyla Bu Süre İçinde...”, **Orkestra**, Yıl:11, sa:113, Kasım-Aralık 1973, s.12-13.

²⁴⁹¹ Mükerrrem Berk, “Cumhuriyet Devrinde Senfoni Orkestralarımız”, **Kültür ve Sanat**, Yıl:1, sa:2, Ekim 1973, s.194-195; “Atatürk, Sanat Ve Kültür”, **Çukurova** (Adana), 30 Ekim 1973, s.2,5.

²⁴⁹² **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Yıllığı 1972-1973**, Edebiyat Fakültesi Matbaası, 1973, s.4-5.

²⁴⁹³ Nurullah Berk-Hüseyin Gezer, **50. Yılın Türk Resim ve Heykeli**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 1973; **Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı 50. Yıl Resim Heykel Sergisi 1973**, Argan Grafik- Matbaacılık, Ankara, 1973.

²⁴⁹⁴ Mustafa Aslier, “Cumhuriyetimizin 50. Yılında Türk Dizaynı”, **Kültür ve Sanat**, Yıl:1, sa:2, Ekim 1973, s.188-191.

²⁴⁹⁵ **50. Yıl Türk Seramik ve Cam Eserleri Sergisi (Ankara 24 Eylül 1973)**, İstanbul Matbaacılık, İstanbul, ty.

²⁴⁹⁶ Sedad H. Erdem, “50 Yıllık Cumhuriyet Mimarlığı”, **Akademi**, sa:8, 4 Temmuz 1974, s.8-9; Refik Epikman, “50. Yılda Sanatımız”, **Kültür ve Sanat**, Yıl:1, sa:2, Ekim 1973, s.153.

²⁴⁹⁷ Aksel, agm., **Ankara Ticaret Odası Dergisi**, Ekim-Kasım 1973 (Özel Sayı), s.115-116.

²⁴⁹⁸ Oktay Aslanapa, “Türk Sanatı Araştırmalarının Gelişmesi”, **Cumhuriyetin 50. Yılına Armağan**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara, 1974, s.120.

²⁴⁹⁹ Mehmet Kemal, “Hangi Kültürle?”, **Barış**, 6 Mart 1973, s.2.

²⁵⁰⁰ “Ellinci Yıl Sergileri”, **Ankara Sanat**, Yıl:8, sa:92, Aralık 1973, s.22.

²⁵⁰¹ Nutku, “Türk Tiyatrosunun 50. Yılı Üzerine Dağınık Düşünceler”, **Tiyatro 73**, s.15-18; İbrahim Bergman, “T.C. Hükümeti Devlet Tiyatrosu Cumhuriyetin Ellinci Yılında Ne Yapıyor?”, **age.**, s.19-21; “50. Yılda Kendimizin...”, **Barış Tiyatro Eki**, 26 Ekim 1973, s.8.

²⁵⁰² Nutku vd., **Milliyet Sanat**, sa:51, 26 Ekim 1973, s.2-15; Taylan Altuğ, agm., **Sinema TV**, sa:3, Mayıs 1974, s.14; “Sinemamız İçin Tedbir Almıyor”, **Balıkesir Ekspres** (Balıkesir), 9 Kasım 1973, s.3; “50. Yılda Türk Filmciliği...”, **Haber** (Bursa), 5 Kasım 1973, s.3; “50. Yılda Türk Sineması...”, **Munzur** (Tunceli), 13 Kasım 1973, s.2; “Kutlu Olsun”, **Yedinci Sanat**, Yıl:1, sa:9, Kasım 1973, s.4; Hakan Altın, “Sinemamız Üzerine Bir Söyleşi”, **Bakış Mecmuası**, sa:350/2, Şubat 1973, s.15; Toktamış, “50. Yılda Türk Filmciliği”, **Dünya**, 1 Kasım 1973, s.6.

²⁵⁰³ Nijat Özön, “Elli Yılın Türk Sineması”, **Yedinci Sanat**, Yıl:1, sa:11, Ocak 1974, s.3.

görülmüştür.²⁵⁰⁴ Müzik,²⁵⁰⁵ heykel,²⁵⁰⁶ resim,²⁵⁰⁷ roman,²⁵⁰⁸ deneme,²⁵⁰⁹ seramik sanatları,²⁵¹⁰ güzel sanatlar²⁵¹¹ ve mimaride de tablonun sinema ve tiyatrodan farklı olmadığına dikkat çekilerek²⁵¹² Halkevlerinin kapatılması ve devletin takındığı tavrın bu dallardaki başarısızlıkta en büyük paya sahip olduğu ifade edilmiş, çok yoğun olmasa da basın ve yayıncılık ile ilgili de muhasebe ve değerlendirmeler yapılmıştır. Gazetecilerin Millî Mücadele'deki rolüne,²⁵¹³ Cumhuriyetin basın hayatına verdiği desteğe vurgu yapılmış,²⁵¹⁴ Cumhuriyetle birlikte gelişmeye başlayan gazeteciliğin,²⁵¹⁵ aslında daha çok son 25 yılda gelişme gösterdiğine dikkat çekilerek²⁵¹⁶ yüksek tirajlı gazete sayısının arttığı belirtilmiştir.²⁵¹⁷ Yerel basın ile ilgili ise yalnızca birkaç tanesinin kaliteli yayın yaptığı, geri kalanının özellikle teknik yönden sorunlar yaşadığına işaret edilmiştir.²⁵¹⁸ Ayrıca TRT'nin halkın ihtiyaçlarına uygun olmayan yayın politikası²⁵¹⁹ ve tutuklu gazetecilerin bulunması²⁵²⁰

²⁵⁰⁴ Burçak Evren, "Sansür ve Göremediğimiz Filmler", **Yedinci Sanat**, Yıl:1, sa:5, Temmuz 1973, s.48.

²⁵⁰⁵ Cunbur, "Atatürk'ün Musiki Üzerine Düşünceleri", **Cumhuriyetin 50. Yılına Armağan**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara, 1974, s.128; Erhan Evrensel, "Ellinci Yılda Müzik Ortamı", **Pirelli**, Yıl:10, sa:109, Ekim 1973, s.32; B.D. Gökhan, "Cumhuriyet ve Musiki", **Dünya**, 29 Ekim 1973, s.6; Muammer Sun, "Cumhuriyetin Elli Yılında Türkiye'de Musiki", **Türk Dili**, sa:266, Kasım 1973 (Özel Sayı), s.182; Buğra, "Elli Yılın Musikisi", **Tercüman**, 26 Eylül 1973, s.3.

²⁵⁰⁶ Üren, "Cumhuriyetimizin 50. Yılına Karşılarken", **Ankara Sanat**, Yıl:8, sa:90, Ekim 1973, s.6; Sırrı Tuğralı, "50 Yıllık Cumhuriyet Döneminde Başkaca Neler Bekliyorduk?", **Ankara Sanat**, Yıl:8, sa:90, Ekim 1973, s.12; Arif Kaptan, "Plastik Sanatlarımızda 50. Cumhuriyet Yılı", **Kültür ve Sanat**, Yıl:1, sa:2, Ekim 1973, s.168-169; Tuğralı, "Heykel Sanatımız", **Ankara Sanat**, Yıl:8, sa:90, Ekim 1973, s.24-25.

²⁵⁰⁷ Devrim Erbil-Yeşim Karatay, "50 Yıllık Türk Resimi 1923-1973", **Akademi**, sa:8, 4 Temmuz 1974, s.72-73; Kaptan, agm., **Kültür ve Sanat**, Yıl:1, sa:2, Ekim 1973, s.168-169; Berk, "50 Yılda Resim Sanatımız", **Türk Dili**, sa:266, Kasım 1973 (Özel Sayı), s.186; Arif Kaptan, "50 Yıllık Cumhuriyetimiz Süresi İçerisinde Resim Sanatımız", **Sesimiz**, Yıl:5, C:5, sa:50, Ekim 1973, s.7; İslimyeli, agm., **Ankara Sanat**, Yıl:8, sa:90, Ekim 1973, s.7-10.

²⁵⁰⁸ Şemsettin Kutlu, "Elli Yılın Romanı Üzerine", **Kültür ve Sanat**, Yıl:1, sa:2, Ekim 1973, s.209-211.

²⁵⁰⁹ Binyazar, "Cumhuriyet Döneminde Deneme-Eleştiri", **Türk Dili**, sa:266, Kasım 1973 (Özel Sayı), s.132-148.

²⁵¹⁰ Hamiye Çolakoğlu, "50. Yıl Türk Seramik ve Cam Eserleri Sergisi", **Sesimiz**, Yıl:5, C:5, sa:50, Ekim 1973, s.8-9.

²⁵¹¹ Üren, "Enstantaneler", **Ankara Sanat**, Yıl:8, sa:90, Ekim 1973, s.14.

²⁵¹² Kurdakul, "50. Yılda Türk...", **Dünya**, 12 Ekim 1973, s.2.

²⁵¹³ Samim Tara, "Gazetecinin İstiklal Madalyası", **Türk Basın Birliği**, sa:71-72, Ekim-Kasım 1973, s.4-5.

²⁵¹⁴ Aydemir Noyan, "Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümünde...", **Dünya**, 14 Mart 1973, s.2.

²⁵¹⁵ "Türk Basını ve 50 Yılı", **Gençliğin Sesi**, Yıl:6, sa:160, Ekim 1973, s.22.

²⁵¹⁶ Rado, "Türk Gazeteciliği ve Mecmuacılığı Cumhuriyet Devrinde Halka Dönmüştür", **Hayat**, sa:45, 1 Kasım 1973 (2. Özel Sayı), s.5.

²⁵¹⁷ Nihat Çetin, "Atatürk Türkiye'si", **Atatürk Türkiyesi**, sa:1, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.4.

²⁵¹⁸ Cevdet Yakup Baykal, "Anadolu Basını", **Türkyolu** (Kocaeli), 31 Ekim 1973, s.3.

²⁵¹⁹ E. Oğuz Fırat, "Cumhuriyetin Ellinci Yılında Çağdaş Türk Sanat Küğü...", **Orkestra**, Yıl:11, sa:113, Kasım-Aralık 1973, s.2-3.

²⁵²⁰ "Cumhuriyetin Ellinci Yılı Ulusa Kutlu Olmadı", **Tiyatro 73**, sa:18, Ekim 1973, s.İç Kapak.

gibi eleştirilerde dönemin siyasi atmosferinin izlerini görmek mümkündür. Benzer şekilde yayıncılıkta da 12 Mart Dönemi uygulamalarının kitap yayınlanmasına karşı olduğuna²⁵²¹ ve bazı yayınların yasaklanmasına eleştiri yöneltmiş;²⁵²² Yüz Temel Eser ve Bin Temel Eser projesi kapsamında değerlendirilen kitapların kalitesi uygun bulunmamış²⁵²³ ve komünistlerin etkisiyle hazırlandığı iddia edilmiştir.²⁵²⁴ Kutlamalar kapsamında yayınlanan yazılı eserlerin de tıpkı bayındırlık alanında yapılan maddi yapılar gibi kalıcı eserler olduğuna dikkat çekilmiştir.²⁵²⁵

Kutlama sürecinde tıpkı etkinliklerde olduğu gibi gerek basında gerekse diğer yayınlarda en fazla değerlendirme kültürel alanda yapılmıştır. Tüm gelişmelerin Cumhuriyetle birlikte ve Atatürk sayesinde yapıldığı konusunda geniş bir mutabakata varılmasına rağmen, en sorunlu alan olarak kültürel konuların görüldüğü söylenebilir. Kaldı ki olumlu değerlendirmelerden çok eleştiriler ağır basarak ortaya çıkan tabloda pek de hoşnut olunmamıştır. Geline nokta ile ilgili yalnızca şikâyet edilmek yerine çözüm yolları da aranarak Cumhuriyetin 50. Yılı eksikliklerin giderilmesi açısından bir dönüm noktası olarak görülmek istenmiştir. Kültürel alanlarda Cumhuriyet öncesi dönemle ilgili çok sert eleştiriler yöneltmemekle birlikte, özellikle sanatla ilgili değerlendirmelerde daha çok batı kökenli dalların gelişimiyle ilgili yorumlar yapılmış, örneğin hat, minyatür ve mehter konusunda yorumlara rastlanmamıştır. Cumhuriyetin 50. Yılıyla ilgili yapılan bu alandaki muhasebede en başarılı gelişme Dil Devrimi olarak görülmüş ve Türkçe'nin özleşmesini savunanlar basında daha fazla yer edinmiştir. Eğitim ve dilin yanında din de birleştirici bir etken olarak görülerek bazı coğrafi bölgelerde komünizmin bu konuda yaşanan sorunlardan dolayı halkı istismar ettiği savunulmuştur. Basın ve yayıncılık ile ilgili pek fazla değerlendirme yapılmasa da; gelinen

---

²⁵²¹ Ilgar, age., 1973.

²⁵²² Kemal, agm., **Barış**, 6 Mart 1973, s.2.

²⁵²³ Kurdakul, "Elli Yılda Değişen...", **Dünya**, 8 Ekim 1973, s.2; Timurtaş, agm., **Köy Tarım Orman**, Yıl:5, sa:45, Ekim 1973, s.68-82; "Cumhuriyetimizin Ellinci Yılında Siyasi, Sosyal, İktisadi, Kültürel Sorunlarımız ve Çözümleri", **Belgelerle Türk Tarihi**, C:XIII, sa:73, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.225-227.

²⁵²⁴ Engin, **Cumhurbaşumuzun 50. Yıl Dönümünde Ko...**, s.11.

²⁵²⁵ Hakkı Devrim-Nezihe Araz, **Türkiye 1923-1973 Ansiklopedisi**, Kaynak Kitaplar, İstanbul, 1974, s.Önsöz; Fahri Belen, **Askeri Siyasal ve Sosyal Yönleriyle Türk Kurtuluş Savaşı**, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1973, s.Önsöz.

noktada bir yandan kurumsallaşma konusundaki gelişim övülmüş, diğer yandan sansür uygulamaları ve teknik açıdan yaşanan sorunlar eleştirilmiştir.

3.3.5. Ekonomi, Bayındırlık ve Güvenlik Alanlarındaki Gelişmeler

3.3.5.1. Ekonomi

Ekonomi alanında genel algı, Cumhuriyetin Osmanlı döneminden kötü bir miras aldığı²⁵²⁶ ve bu kötü gidişin Atatürk'ün sayesinde²⁵²⁷ ve Cumhuriyetin ilanıyla birlikte tersine çevrildiği yönünde olmuştur.²⁵²⁸ 50 yıllık dönemin ardından gelinen noktada planlı ekonomi uygulaması güçsüz itirazlar karşısında²⁵²⁹ âdeta kutsanmış,²⁵³⁰ plansız ekonomi uygulaması Demokrat Parti dönemi üzerinden eleştirilerek²⁵³¹ Devlet Planlama Teşkilatı yüceltilmiştir.²⁵³² Aslında ekonomi alanında 50. Yıl Türkiye'sinde parlak bir manzara ortaya konulmamış, başarılı görülen noktalarda aralarında resmî yayınların da olduğu yazılarda dahi çekinceler sergilenerek gelinen noktanın yeterli olmadığı vurgulanmıştır.²⁵³³

²⁵²⁶ “Hacı Ömer Sabancı Holding”, **Hayat Cumhuriyetin 50'nci Yılında Türk Sanayi İlavesi**, ty, s.3; Orhan Dikmen, “Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Ekonomisinin Tablosu”, **Ankara Ticaret Odası Dergisi**, Ekim-Kasım 1973 (Özel Sayı), s.25-29; Ahmet Kadıbeşegil, “Bir An Önce”, **Bugün Ticaret**, 30 Ekim 1973, s.1.

²⁵²⁷ **Kuruluşundan Bugüne Kadar İller Bankası 1945-1973**, Doğu Matbaası, Ankara, ty, s.35; Ş. Galip Erker, “Ellinci Yılında Cumhuriyetin Sosyal Yapısı”, **İş ve Hukuk**, Yıl:8, sa.93, Ekim 1973, s.15-17.

²⁵²⁸ Ünal, “50. Yılında Türk Ekonomisi”, **Kurtuluş**, 12 Kasım 1973 (Özel Sayı), s.15; Ahmet Kılıçbay, “İkinci Elli Yıl”, **Bugün Ticaret**, 20 Kasım 1973, s.2; **Bugün**, 14 Kasım-1 Aralık 1973, s.5; “Türk Ekonomisinin 50 Yılı”, **Gençlikte Hamle**, Yıl:5, sa:120, Ekim 1973, s.12-13; Okyay, **age.**, s.V,3; “Elli Yıllık Cumhuriyetin Muhasebesi”, **Belgelerle Türk Tarihi**, C:12, sa:73, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.XIV-XV.

²⁵²⁹ Aytulun, **age.**, s.33.

²⁵³⁰ Mustafa Sağanak, “Türkiye'nin Kalkınmasında Demokratik Planlama”, **Atatürk Türkiyesi**, sa:1, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.6-10; Akyol, “50 Yılında Genel İdare ve Mahalli İdarelerin Meseleleri ve Düşünceleri”, **Ankara Ticaret Odası Dergisi**, Ekim-Kasım 1973 (Özel Sayı), s.89; Haluk Cillov, “Türk Ekonomisinin 50 Yılı”, **Milli Ekonomi ve Ziraat**, Yıl:9, sa:103-104, Ekim 1973, s.8; Okyay, **age.**, s.V, 28; **Cumhuriyetin Ellinci Yılında İstanbul'un İdari Sorunları Semineri (Raporlar-Tartışmalar)**, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1973, s.84; “Esnaf ve Sanatkarın Tanımı”, **Cumhuriyetin Ellinci Yılında Esnaf ve Sanatkar**, Güneş Matbaacılık, Ankara, 1973, s.192; Alacaklıoğlu, **age.**, s.5.

²⁵³¹ Aytulun, **age.**, s.20.

²⁵³² Okyay, **age.**, s.25.

²⁵³³ “Sosyal Hayattaki Değişiklikler”, **Tercümannın 50. Yıl İlavesi**, 28 Ekim 1973, s.13; Kılıçbay, “Elli Yılında Türk Ekonomisi”, **Milliyet Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Ekonomisi Genel Eki**, 29 Ekim 1973, s.7; **Türkiye Ekonomisinin 50 Yılı Semineri (Seminer Tebliğleri)**, Bursa İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yay., İstanbul, 1973, s.192.

Gelinen noktada ekonomide yaşanan sorunlar daha güçlü şekilde ortaya konulmuştur. 50 yıllık süreçte kişi başına düşen gelirin arttığı belirtilse de,²⁵³⁴ Türkiye'nin ekonomik açıdan sorunlu dönemler geçirdiği²⁵³⁵ ve hatta 1923'teki durumdan daha kötü olunduğu bile belirtilerek²⁵³⁶ ekonomiyle ilgili çalışmalar yeterli görülmemiştir.²⁵³⁷ Atatürk'ün ekonomi ile ilgili fikirlerinin istismar edildiği,²⁵³⁸ buna karşın kalkınmanın milliyetçi bir ruh²⁵³⁹ ve devletçiliğin uygulanmasıyla mümkün olacağı savunulmuş,²⁵⁴⁰ ekonomi sistemi sorununa dikkat çekilerek²⁵⁴¹ liberal ekonomi eleştirilmiştir.²⁵⁴² Yatırım, tasarruf ve istihdamdaki sorunlar dile getirilmiş,²⁵⁴³ Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün de desteklediği²⁵⁴⁴ Doğu²⁵⁴⁵ ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yatırım sorunları olduğu görüşü dile getirilmiş²⁵⁴⁶ ve bu bölgeler için ayrı bir ekonomik program uygulanması talep edilmiştir.²⁵⁴⁷ Hayat pahalılığı, işsizlik,²⁵⁴⁸ fiyat istikrarsızlığı, kredi politikasındaki sorunlar ve enflasyonun nedenleri 50. Yıl nedeniyle gündemde yer bulmuştur.²⁵⁴⁹ Ekonomik olarak geri kalmış bir ülke görüntüsü verdiği belirtilen Türkiye'nin²⁵⁵⁰ uluslararası alanda bağımsız bir ekonomi politikası

²⁵³⁴ **Türkiye'de Toplumsal ve Ekonomik Gelişmenin...**, s.488.

²⁵³⁵ **Türkiye'de Toplumsal ve Ekonomik Gelişmenin...**, s.63; Bilge Aloba Köksal-A. Rasih İlkin, **Türkiye'de İktisadi Politikanın Gelişimi (1923-1973)**, Yapı ve Kredi Bankası Yay., 1973, s.6.

²⁵³⁶ **Tercümanın 50. Yıl İlavesi**, 28 Ekim 1973, s.4.

²⁵³⁷ Oğuz Salur Karamanoğlu, "Cumhuriyetin 50. Yılında...", **Demokrat Gümüşhane** (Gümüşhane), 31 Aralık 1973, s.4.

²⁵³⁸ **Atatürkçülüğün Ekonomik ve Sosyal Yönü Semineri**, byy, İstanbul, 1973, s.Sunuş.

²⁵³⁹ Mehmet Ersöz, "50. Yılda Türkiye'nin İktisadi Kalkınması", **Ankara Ticaret Odası Dergisi**, Ekim-Kasım 1973 (Özel Sayı), s.88.

²⁵⁴⁰ Celil Veyisoğlu, "50 Yılda Türk Ekonomisi", **Dünya**, 8 Kasım 1973, s.2.

²⁵⁴¹ Onur Kumbaracıbaşı, "50. Yılda Türkiye'de Karma Ekonomi ve Plan Felsefesi Üzerine", **Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi**, sa:6 (Özel Sayı), ty, s.67-80.

²⁵⁴² Sedat Ulvi, "50. Yılda Türkiye", **Çalışan Adam**, Yıl:2, sa:21-4, Ekim 1973, s.22.

²⁵⁴³ "Turizm Sektörü ve Sorunları", **Belgelerle Türk Tarihi**, C:12, sa:73, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.74.

²⁵⁴⁴ "Korutürk 50. Yılda ...", **Elâzığ** (Elâzığ), 6 Temmuz 1973, s.1; "Korutürk:50 Yılda Doğuya...", **Lale** (Nevşehir), 6 Temmuz 1973, s.1.

²⁵⁴⁵ Selçuk, "50 Yılda", **Cumhuriyet**, 2 Eylül 1973, s.2.

²⁵⁴⁶ **Türkiye'de Toplumsal ve Ekonomik Gelişmenin...**, s.75; **MMTD**, D:4, C:9, T:2, B:45, 22.02.1975, s.525.

²⁵⁴⁷ Hatipoğlu, "Hizmet Bekler", **Hakkâri Sesi** (Hakkâri), 9 Ağustos 1973, s.1; **Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Ankara Üniversitesi Haftası**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1974, s.146.

²⁵⁴⁸ Refik Sönmezsoy, "İşçi Kesiminin 50 Yıl Mücadelesi", **Tercüman**, 26 Ekim 1973, s.7.

²⁵⁴⁹ "Para ve Kredi İle İlgili Sorunlar", **Belgelerle Türk Tarihi**, C:12, sa:73, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.71.

²⁵⁵⁰ **Cumhuriyetin Türk Köyüne Getirdikleri**, Hüsnütabiat Matbaası, İstanbul, 1973, s.59; Velidedeoğlu, "Cumhuriyetin 49. Yılında", **Cumhuriyet**, 29 Ekim 1972, s.2.

izlemediği ve Avrupa Ekonomik Topluluğu ile âdeta emperyalizm-az gelişmiş ülke ilişkisi kurulduğu yönünde eleştirilmiştir.²⁵⁵¹

Mali konularda da benzer bir manzara ortaya konulmuş, bir yandan banknotların Türkiye’de basılması,²⁵⁵² vergi²⁵⁵³ ve bütçe²⁵⁵⁴ gibi maliye faaliyetlerinin ve denetiminin²⁵⁵⁵ Cumhuriyetle geliştiği vurgulanırken, diğer yandan yabancı tütün şirketleri²⁵⁵⁶ de dâhil vergi kaçakçılığının önlenemediği²⁵⁵⁷ ve vergi denetiminin yetersiz kaldığı savunulmuştur.²⁵⁵⁸ Dış ticaret ve özellikle ihracat konusuna olumlu yaklaşım²⁵⁵⁹ “Avrupa’ya İhracatta Bulunmak” Cumhuriyet döneminin bir rüştünü ispat hamlesi olarak görülmüştür.²⁵⁶⁰ Buna karşın ithalat sisteminin yetersizliği, para değerindeki ayarlamaların yarattığı sorunlar, ekonomik ve siyasi istikrarsızlığın etkisi, ithal ikamesi ve ithalat fazlası gibi sorunlar yaşandığı da ortaya konulmuştur.²⁵⁶¹ Özel sektörün Cumhuriyet rejimince desteklendiğine vurgu yapılırken,²⁵⁶² kısık sesli itirazlara rağmen,²⁵⁶³ bankacılık sektörü bu açıdan en başarılı örnek olarak gösterilmiştir.²⁵⁶⁴ İş Bankası, Ziraat Bankası, Akbank, Yapı Kredi Bankası²⁵⁶⁵

²⁵⁵¹ Aytulun, *age.*, s.45, 50.

²⁵⁵² Cüneyt Ölçer, **50 Yılın Türk Kâğıt Paraları (1923-1973)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 1973, s.Önsöz.

²⁵⁵³ “50. Yılda Vergi”, **Haber**, 31 Ekim 1973, s.2; Uçar Demirkan, **Cumhuriyetin İlk Elli Yılında Vergisel Yapımız**, Maliye Bakanlığı Ellinci Yıl Yay., Ankara, 1973, s.9.

²⁵⁵⁴ Nihad Sayar, “Cumhuriyetin İlanından Önce ve Sonraki Genel Bütçelerin Nitelik ve Özellikleri”, **İstanbul Sanayi Odası Dergisi**, Yıl:8, sa:92, Ekim 1973, s.1-15.

²⁵⁵⁵ **Cumhuriyetin 50. Yılında Sayıştay**, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1973, s.Önsöz, 196.

²⁵⁵⁶ “Yabancı Tütün Şirketleri”, **Devrim** (Muğla), 22 Kasım 1973, s.1,6.

²⁵⁵⁷ **MMTD**, D:3, C:36, T:4, B:98, 24.04.1973, s.738.

²⁵⁵⁸ Demirkan, *age.*, s.148-149.

²⁵⁵⁹ **50. Yılda Hür Teşebbüs**, Ofset Tesisleri, byy, ty, s.15; Cillov, agm., **Ankara Ticaret Odası Dergisi**, Ekim-Kasım 1973 (Özel Sayı), s.32-34; Okyay, *age.*, s.87; “50 Yıllık Cumhuriyet Döneminin...”, **Lale** (Nevşehir), 22 Aralık 1973, s.1; “Gıda ve Kimya Sanayi”, **Milliyet Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Ekonomisi Gıda ve Kimya Sanayii Eki**, 31 Ekim 1973, s.4.

²⁵⁶⁰ “Sayın Necati Kırmacı”, **Kahramanmaraş Postası** (Kahramanmaraş), 6 Ekim 1973, s.1.

²⁵⁶¹ “Dış Ticaret Sorunları”, **Belgelerle Türk Tarihi**, C:12, sa:73, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.60-61.

²⁵⁶² Ünal, agm., **Kurtuluş**, 12 Kasım 1973 (Özel Sayı), s.15.

²⁵⁶³ **Türkiye’de Toplumsal ve Ekonomik Gelişmenin...**, s.343.

²⁵⁶⁴ **Cumhuriyetin 50. Yılında Türkiye Garanti Bankası**, byy, ty, s.4.

²⁵⁶⁵ Mithat Özdeş, “Bankacılık”, **Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Ekonomisi Genel Milliyet Eki**, 1 Kasım 1973; **Durum**, Yıl:9, sa:427-431, 29 Ekim 1973 (Özel Sayı), s.18; **Cumhuriyetimizin 50. Yılında T.C. Ziraat Bankası 1923-1973**, Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü Yay., byy, ty, s.Önsöz.

ve İller Bankası'nın faaliyetleri övülerek,²⁵⁶⁶ sigortacılık sektörünün Cumhuriyet ile başladığı vurgulanmıştır.²⁵⁶⁷

Kutlamalar pek çok alanda olduğu gibi çalışma hayatının sorunlarının dile getirilerek çözüm arayışlarına da vesile olmuştur. Sağlık çalışanları,²⁵⁶⁸ mühendisler,²⁵⁶⁹ mimarlar,²⁵⁷⁰ memurlar,²⁵⁷¹ esnaf ve sanatkârlar²⁵⁷² ile ziraat işçilerinin²⁵⁷³ ekonomik zorluklar çektiği dile getirilmiştir. 27 Mayıs işçi haklarının gelişimi açısından bir başlangıç, 12 Mart ise bir geriye gidiş noktası olarak görülse de,²⁵⁷⁴ sorunların çözülmesi için Çalışma Bakanlığının kurulması desteklenmiştir.²⁵⁷⁵

Basın ve yayınlarda işçilerin durumunun ve iş gücünün değerlendirildiği yazılarda sendikacılığın önemine dikkat çekilerek,²⁵⁷⁶ gelişimi 27 Mayıs'tan başlatılmıştır.²⁵⁷⁷ İş gücünün silahlı güç kadar önemli olduğuna dikkat çekilerek²⁵⁷⁸ yaşanan sorunlara²⁵⁷⁹ sağ siyasi görüşün bir çözüm üretmeyeceği gibi sol çizgide yorumlar yapılmıştır.²⁵⁸⁰ Bunun yanında Türk işçisinin siyasi akımlara meyil etmeyerek sermaye ve emek dostluğuna önem veren ve Atatürkçü bir çizgide yer aldığına yönelik orta yolcu değerlendirmeler de

²⁵⁶⁶ **Kuruluşundan Bugüne Kadar İller Bankası...**, ty, s.37.

²⁵⁶⁷ Okyay, **age.**, s.34; Mustafa Aysan, "İhracat Planlı Dönemle Başladı", **İstikbal** (Eskişehir), 12 Ekim 1973, s.1.

²⁵⁶⁸ "Başlarken", **Çağdaş Tıp Dergisi**, C:1, sa:1, Eylül 1973, s.1.

²⁵⁶⁹ Kemal Tataroğlu, "Önsöz", **Mühendis ve Makine**, sa:202, Kasım 1973 (Özel Sayı), s.1; Hulusi Kızıldağ, "Cumhuriyetin 50. Yılında Ziraat Mühendisleri Odası", **Başak**, sa:21, Ekim-Kasım 1973, s.6.

²⁵⁷⁰ "50. Yılın 2. Yarısında...", **Barış**, 3 Ekim 1973, s.1.

²⁵⁷¹ "Cumhuriyetin 50'inci Yılı Kutlarken", **Defne**, Yıl:2, sa:18-19, Ekim-Kasım 1973 (Özel Sayı), s.1; Engin Selen, "50. Yıl ve Sonrası", **Defne**, Yıl:2, sa:18-19, Ekim-Kasım 1973 (Özel Sayı), s.13.

²⁵⁷² "Siyasi Partiler Esnaf ve Sanatkarı Nasıl Görüyorlar?", **Cumhuriyetin Ellinci Yılında Esnaf ve Sanatkar**, Güneş Matbaacılık, Ankara, 1973, s.142-152.

²⁵⁷³ Sönmezsoy, agm., **Tercüman**, 26 Ekim 1973, s.7.

²⁵⁷⁴ Kemal, "İşçi Sınıfının 50 Yıllık Özeti", **Çalışan Adam**, Yıl:2, sa:21-4, Ekim 1973, s.4-5; "İlk Duyurumuz", **Birleşen Öğretmen**, C:1, sa:1, Kasım 1973, s.15-17.

²⁵⁷⁵ **50 Yılda Çalışma Hayatımız**, byy, ty, s.11-16.

²⁵⁷⁶ "1923'ten 1973'e Türkiye...", **Uyanış** (Zonguldak), 5 Kasım 1973, s.2; "50 Yılda Çalışma Hayatı", **Gençliğin Sesi**, Yıl:6, sa:160, Ekim 1973, s.23.

²⁵⁷⁷ Süreyya Gezer, "Elli Yılda Türk İşçileri", **Çimseış**, Yıl:2, sa:25, Ekim 1973, s.1; Nuri Çelik, "Cumhuriyetimizin Ellinci Yılında Güçlü Sendikacılığa Doğru", **İktisadi ve Ticari İlimler Dergisi**, sa.2, 1973 (Özel Sayı), s.313-328,335.

²⁵⁷⁸ "Cumhuriyet İki Temel...", **Hamle** (Giresun), 7 Mart 1973, s.2.

²⁵⁷⁹ Cem, agm., **Devrim** (Erzurum), 3 Kasım 1973, s.1.

²⁵⁸⁰ Çeçen, "Cumhuriyet Döneminde Türk Sendikacılığı", **Çalışan Adam**, sa:21-6, Aralık 1973, s.15-19.

yapılmıştır.²⁵⁸¹ Çalışan insan gücünden yeterince faydalanılamaması, iş gücüne katılım oranının nüfus oranına göre az olması, vasıflı işgücünden yeterince yararlanılamaması, yurt dışına çıkan işgücünün ülke kalkınmasına yönlendirilememesi, şehirler ve özellikle kamudaki gizli işsizlik ve motivasyon eksikliği iş yaşamındaki başlıca sorunlar olarak görülmüştür.²⁵⁸² Başta işçiler olmak üzere²⁵⁸³ toplumun büyük bir kısmının sosyal güvenlikten yoksun olması, birden fazla sosyal yardım ve sigorta kuruluşunun bulunması da üzerinde durulan diğer sorunlar olmuştur.²⁵⁸⁴

Sanayi alanında ise genel olarak olumlu bir tablo çizilmiş, Osmanlı döneminde geri kalmış halde olan sanayinin²⁵⁸⁵ gelişimine Cumhuriyetle başladığı²⁵⁸⁶ ve bunu Atatürk sayesinde başardığı savunulmuştur.²⁵⁸⁷ Yabancı iş birliği ile²⁵⁸⁸ yerli üretimin arttığına dikkat çekilerek;²⁵⁸⁹ sanayi yönetimi²⁵⁹⁰ ve standardizasyon,²⁵⁹¹ demir-çelik üretimi,²⁵⁹² dokuma sanayi,²⁵⁹³ savunma sanayi,²⁵⁹⁴ madencilik,²⁵⁹⁵ petrol üretimi,²⁵⁹⁶ elektrik şebekesinin

²⁵⁸¹ Akif Keskin, “Ellinci Yılı İdrak Ederken”, **Çimseış**, Yıl:2, sa:25, Ekim 1973, s.7.

²⁵⁸² “İstihdam ve İşgücü Sorunları”, **Belgelerle Türk Tarihi**, C:12, sa:73, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.25-28.

²⁵⁸³ “Yarım Asırlık Kronoloji”, **Tercüman**, 26 Ekim 1973, s.7; Turan Yazgan, “Cumhuriyetin Ellinci Yılında Sosyal Güvenliğimiz”, **Cumhuriyetin 50. Yılında Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Sorunları Semineri, (Erzurum, 22-25 Ekim 1973)**, Atatürk Üniversitesi Yay., Erzurum, 1974, s.81-91.

²⁵⁸⁴ “Sosyal Güvenlik Sorunları”, **Belgelerle Türk Tarihi**, C:12, sa:73, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.31-32.

²⁵⁸⁵ Mehmet Ertat, “Sanayi Kalkınmamızın 50. Yılı”, **Yenigün** (Trabzon), 26 Ekim 1973, s.1.

²⁵⁸⁶ “50. Yılın Düşündükleri”, **Helanca**, sa:2, Kasım 1973, s.1.

²⁵⁸⁷ Nabih Abut, “Cumhuriyetin 50. Yılında Kimya Sanayimiz”, **Kimya ve Sanayi**, C:21, sa:95-96, Eylül-Aralık 1973, s.107.

²⁵⁸⁸ Alper Bilen, “Cumhuriyet Devri Boyunca Yabancı-Türk İşbirliği”, **Kimya ve Sanayi**, C:21, sa:95-96, Eylül-Aralık 1973, s.137.

²⁵⁸⁹ “İstanbul Sanayi Sergileri”, **İstanbul Sanayi Odası Dergisi**, Yıl:8, sa:92, Ekim 1973, s.28-29.

²⁵⁹⁰ Bülent Büktaş, “Türkiye Sanayisinin 50 Yıllık Tarihçesi ve Sanayide Sevk...”, **Sevk ve İdare**, Yıl:4, sa:62, Ekim 1973, s.12.

²⁵⁹¹ Faruk A. Sünter, “Standart Çalışmalarımızın 50 Yıl İçindeki Gelişmesi”, **Standart**, Yıl:12, sa:138, Haziran 1973, s.1; Sünter, “Cumhuriyetimizin 50. Yılında Standartlaştırma Çalışmaları”, **Standart**, Yıl:12, sa:142, Ekim 1973, s.34.

²⁵⁹² Ali Çimen, “Cumhuriyet Devrinde Demir Çelik Sanayimizin Ekonomimize Etkileri”, **Kimya ve Sanayi**, C:21, sa:95-96, Eylül-Aralık 1973, s.133; **Cumhuriyetin 50. Yılında Türkiye Demir ve Çelik İşletmeleri**, Apa Ofset Basımevi, byy, 1973, s.12.

²⁵⁹³ Süleyman Banda, “Cumhuriyetin 50. Yılında Dokuma ve Giyim Sanayi”, **Milliyet Eki**, 31 Ekim 1973, s.6.

²⁵⁹⁴ “Dergiden Mektup”, **İstanbul Sanayi Odası Dergisi**, Yıl:8, sa:92 Ekim 1973, s.1.

²⁵⁹⁵ Hayri Özel, “Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Madenciliği”, **Madenci**, Yıl:4, sa:43, Ekim 1973, s.7; “Cumhuriyetin 50. Yılında Enerji ve Madenlerimiz”, **Gençlikte Hamle**, Yıl:5, sa:120, Ekim 1973, s.15.

²⁵⁹⁶ “50. Yılda Türkiye'nin Petrol Endüstrisi ve Durum”, **Gençliğin Sesi**, Yıl:6, sa:160, Ekim 1973, s.10; “Cumhuriyet Döneminde Petrol”, **Bugün Ticaret**, 1 Kasım 1973, s.5.

yaygınlaştırılması²⁵⁹⁷ ve elektrik üretimi,²⁵⁹⁸ petrokimya da dâhil²⁵⁹⁹ kimya sanayi,²⁶⁰⁰ sabun üretimi,²⁶⁰¹ yün sanayi,²⁶⁰² pamuklu sanayi,²⁶⁰³ şeker sanayi,²⁶⁰⁴ yem sanayi,²⁶⁰⁵ otomobil²⁶⁰⁶ ve motor sayısı,²⁶⁰⁷ Sümerbank'ın faaliyetleri²⁶⁰⁸ ile genel hizmetler²⁶⁰⁹ gibi pek çok sektörde gelinen noktada gelişme kat edildiği vurgulanmıştır.²⁶¹⁰ Üretimin artırılması Demokrat Parti döneminin başarılı görülen nadir çalışmaları olmuş,²⁶¹¹ bunun yanında yine planlı ekonomi uygulaması desteklenmiştir.²⁶¹² Başarının devam edebilmesi karma ekonomi modeline bağlanmış²⁶¹³ ve mevcut durum memnuniyetle karşılanmıştır.²⁶¹⁴

²⁵⁹⁷ M. Kemal Yoğurtçugil, "Cumhuriyetimizin Elli Yılında Elektrik", **İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi**, C:2, sa:2, Kasım 1973, s.1-3.

²⁵⁹⁸ **50. Yılda Yurdumuzun Enerji ve Doğal Kaynakları**, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Yay., Ankara, 1973, s.95-108.

²⁵⁹⁹ Canatan, "Cumhuriyetin 50. Yılında Petrokimya Sanayimiz", **Bilim ve Teknik**, C:6, sa:72, Kasım 1973, s.58.

²⁶⁰⁰ İlhami Cıvaoğlu, "Cumhuriyetimizin 50 Yıllık Tarihinde Kimya Alanındaki Araştırmalara Genel Bir Bakış", **Kimya ve Sanayi**, C:21, sa:95-96, Eylül-Aralık 1973, s.103; Özden Tolunay, "Cumhuriyet Devrinde Kimya Sanayisinin Türk Ekonomisine Etkileri", **Kimya ve Sanayi**, C:21, sa:95-96, Eylül-Aralık 1973, s.132; Celal Erdi, "50. Yıl ve Türkiye Kimya Derneği Tarihçesi", **Kimya ve Sanayi**, C:21, sa:95-96, Eylül-Aralık 1973, s.184.

²⁶⁰¹ Feridun Onursal, "Cumhuriyet Devrinde Sabun ve Sabunluk Endüstrisi", **İlkkurşun**, Yıl:2, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.42-44.

²⁶⁰² **Sümerbank**, sa:136, s.31.

²⁶⁰³ Hızır Ceylan, "Cumhuriyetin 50. Yılında Türkiye Pamuklu Sanayindeki Gelişmeler", **Bilim ve Teknik**, C:6, sa:72, Kasım 1973, s.45-46.

²⁶⁰⁴ Osman Bozok, "Cumhuriyetin 50. Yılında Türkiye Şeker Sanayi İle Bu Sanayide Bilimsel ve Teknik Araştırmalar", **Bilim ve Teknik**, C:6, sa:72, Kasım 1973, s.54; "Kuruluş", **Cumhuriyetimizin 50. Yılında Türkiye Şeker Sanayi**, Mars Matbaası, Ankara, 1973, s.3; M. Sadık Şide-A. Haydar Özöğretmen, **Cumhuriyetimizin 50. Yılında Şeker-İş ve Şeker Sanayii**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1974, s.87; **Cumhuriyetin 50. Yılında Şeker Sanayimiz**, Türkiye Şeker Fabrikaları Yay., Ankara, 1973, s.Önsöz.

²⁶⁰⁵ Cavit Evren, "Cumhuriyetin 50. Yılında Yem Sanayi", **Yem Sanayi**, sa:13, Eylül 1973, s.3-6.

²⁶⁰⁶ "Türkiye'de Elli Yıl", **İlgi**, Yıl:8, sa:17, Aralık 1973, s.3-7.

²⁶⁰⁷ Uyguner, "50 Yılda Türk Sanayi", **Bugün Ticaret**, 11-13 Kasım 1973, s.2.

²⁶⁰⁸ Yoltaş, agm., **Ankara Ticaret Odası Dergisi**, Ekim-Kasım 1973 (Özel Sayı), s.106.

²⁶⁰⁹ **Cumhuriyetin 50. Yılında İçişleri Bakanlığı Kuruluşu Tarihi Gelişimi**, C:1, Gürsoy Matbaacılık, byy, ty, s.10; İbrahim Demir, **Cumhuriyet Öncesi ve Cumhuriyetin 50 inci Yılında Devlet Memuru**, Başbakanlık Devlet Personel Dairesi Yay., Ankara, 1973.

²⁶¹⁰ "Sanayi Sergisi Dün Açıldı", **Çukurova** (Adana), 19 Ekim 1973, s.1; Nafiz Çatak, "50. Yılda İstanbul Gıda Sanayi", **İstanbul Sanayi Odası Dergisi**, Yıl:8, sa:92 Ekim 1973, s.16-17; **Cumhuriyetin Ellinci Yılında İstanbul'un İdari...**, s.77; Sema Bostanoğlu, "Cumhuriyetin Getirdikleri", **Kurtuluş**, 12 Kasım 1973 (Özel Sayı), s.10; "Cumhuriyetin 50. Yılında Kooperatifçiliğimiz", **Yeni Akım**, Yıl:1, sa:1, Ocak 1974, s.9.

²⁶¹¹ Aytulun, age., s.22.

²⁶¹² **50. Yılda Yurdumuzun Enerji ve Doğal Kaynakları**, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Yay., Ankara, 1973, s.9-10; **50. Yıl Armağanı Genel Konular**, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum, C:2, 1974, s.177; **Cumhuriyetin 50. Yılında Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu**, Can Matbaaları, Ankara, 1973, s.Giriş; Yalt, age., s.179; "Savaşta Barışa", **Gençliğin Sesi**, Yıl:6, sa:160, Ekim 1973, s.16.

²⁶¹³ Oğuz Aydemir, "50 Yılda Türk Sanayi", **İstanbul Sanayi Odası Dergisi**, Yıl:8, sa:93, Kasım 1973, s.20-33.

²⁶¹⁴ Can, agm., **Devir**, C:5, sa:51, 22 Ekim 1973, s.28-29.

Buna karşın gelinen noktada;

- Enerji kıtlığı,²⁶¹⁵ petrol çıkarma yetkisinin²⁶¹⁶ ve mevzuatın yeterli olmayışı,²⁶¹⁷
- Üretime dayalı ekonomi, ara malı, yatırım malı, tasarrufların yatırıma dönüşmesi, kaynakların gerçekçi olarak kullanılması, katma değerın yurt içinde kalması,²⁶¹⁸
- Sanayileşmenin yavaş seyri,²⁶¹⁹ tütün²⁶²⁰ ve su ürünlerinin satışı, montaj sanayi²⁶²¹ ile Hakkâri,²⁶²² Kastamonu,²⁶²³ Kahramanmaraş²⁶²⁴ ve Kars'ta²⁶²⁵ yaşanan yatırım sorunları üzerinde durulmuştur.

3.3.5.2. Bayındırlık ve Güvenlik

Cumhuriyetin ilanıyla tüm bayındırlık faaliyetlerinde olduğu gibi²⁶²⁶ ulaştırma alanında da²⁶²⁷ büyük bir atılım gerçekleştirildiği belirtilmiştir.²⁶²⁸ Havacılık,²⁶²⁹ karayolları,²⁶³⁰

²⁶¹⁵ “Cumhuriyetin 50. Yılında Enerji ve Madenlerimiz”, **Gençlikte Hamle**, Yıl:5, sa:120, Ekim 1973, s.15.

²⁶¹⁶ İhsan Topaloğlu, “Cumhuriyet Döneminde Petrol...”, **Uyanış** (Zonguldak), 16 Kasım 1973, s.2.

²⁶¹⁷ **Türkiye’de Toplumsal ve Ekonomik Gelişmenin...**, s.385.

²⁶¹⁸ “Sanayi Sektörü ve Sorunları”, **Belgelerle Türk Tarihi**, C:12, sa:73, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.59-67.

²⁶¹⁹ **50. Yılda Yurdumuzun Enerji ve Doğal Kaynakları**, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Yay., Ankara, 1973, s.2.

²⁶²⁰ **Cumhuriyetin 50. Yılında Tekel**, Tekel Ambalaj Fabrikası Yay., byy, ty, s.11.

²⁶²¹ “Tarım Sektörü ve Sorunları”, **Belgelerle Türk Tarihi**, C:XIII, sa:73, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.55.

²⁶²² “Cumhuriyetin Ellinci Kuruluş...”, **Hakkâri Sesi** (Hakkâri), Ağustos 1973, s.1.

²⁶²³ “Milli Güven Partisi...”, **Karadeniz** (Kastamonu), 26 Eylül 1973, s.1.

²⁶²⁴ **MMTD**, D:3, C:34, T:4, B:54, 09.02.1973, s.392.

²⁶²⁵ “Yıllardan Beri Devam...”, **Bugün** (Kars), 20 Eylül 1973, s.1.

²⁶²⁶ “Sayın Azmi Erdoğan”, **Kahramanmaraş Postası** (Kahramanmaraş), 18 Ekim 1973, s.1; “Muhteşem Kutlama, Cumhuriyetin 50. Yılında Kutlamalardan İzlenimler: Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Yıllığı”, **İktisadi Yürüyüş**, sa:y, ty, s.7-8; **Yükselişten Cumhuriyetin 50...**, s.70-74; **Bayındırlık Bakanlığı Demiryollar, Limanlar ve Hava Meydanları İnşaat Genel Müdürlüğü 50. Yıl Albümü**, Pan Matbaacılık, Ankara, ty.

²⁶²⁷ Melih Ozakat, “Özel Teşebbüs Ruhu”, **BMC Dünyası**, sa:25, Eylül 1973, s.1.

²⁶²⁸ “Ulaşımında 50 Yıl”, **Hürriyet**, 29 Ekim 1973, s.21.

²⁶²⁹ “T.H.Y. Cumhuriyetin Türkiye’ye...”, **Hürriyet**, 29 Ekim 1973, s.21.

²⁶³⁰ Atalay Coşkunoglu, **Cumhuriyetin 50. Yılında Karayollarımız**, Karayolları Genel Müdürlüğü Matbaası, Ankara, 1973, s.1.

denizcilik²⁶³¹ ve demiryolları²⁶³² ile PTT'nin ulaştığı seviye²⁶³³ ve pulculuk alanlarındaki gelişmelere²⁶³⁴ değinilerek bu atılıma planlı dönemin de katkı sunduğuna²⁶³⁵ vurgu yapılmıştır. Öte yandan gelişmeler yetersiz bulunarak,²⁶³⁶ özellikle ulaştırma alanında organizasyon ve işletme sorunlarının yaşandığı da savunulmuştur.²⁶³⁷ Bingöl²⁶³⁸ ve Kastamonu'da yaşanan yol ile ilgili sorunlar 50 yıllık Cumhuriyete yakıştırılamamış,²⁶³⁹ halkın haberleşme alanındaki beklentilerinin karşılanamaması²⁶⁴⁰ ve Denizcilik Bakanlığının bulunmayışı eleştirilmiştir.²⁶⁴¹

Şehircilik çalışmaları açısından yine planlı döneme vurgu yapılarak²⁶⁴² konut inşası,²⁶⁴³ yapı işleri,²⁶⁴⁴ elektrik şebekesi,²⁶⁴⁵ belediyecilik²⁶⁴⁶ ve İller Bankasının çalışmaları²⁶⁴⁷ örnek verilmiş, bu alandaki gelişmelerin Cumhuriyet ile başladığına ve başarılı olduğuna dikkat

²⁶³¹ “Bayındırlık”, **Devlet Tiyatrosu-57**, ty, (Özel Sayı), s.16; “50. Yılda Denizcilik Bankası”, **Hürriyet**, 29 Ekim 1973, s.25.

²⁶³² “Demirağlarla Ördük”, **Hürriyet**, 29 Ekim 1973, s.24; “Türkiye’de 50 Yıl İçerisinde Karayolu Yapımı Hızlandı”, **Eflatun**, Yıl:5, sa:58, Ekim 1973, s.13; Habip Germiyangil, “Cumhuriyetin 50. Yılında Demiryollarımız”, **Demiryol**, sa:573, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.9-11.

²⁶³³ “Cumhuriyetin 50. Yıldönümünde PTT İşletme Genel Müdürlüğü”, **Çerçeve**, Yıl:12, sa:137, Aralık 1973, s.8-9.

²⁶³⁴ Günseli, agm., **Türk Pulları Haberler Dergisi**, Yıl:15, sa:102-103, Ocak-Şubat 1974, s.4-5; Akkaya, “50. Yılıımız”, **Filateli**, sa:67-72, 15 Ekim 1973, s.1.

²⁶³⁵ **Cumhuriyetin 50. Yılında Kara Yollarımız**, byy, ty, s.Önsöz, 81.

²⁶³⁶ Halis Cinlioğlu, “Artova Silisözünden Yıldıztepe’ye”, **Tokat** (Tokat), 6 Kasım 1973, s.1; Ekrem Ceylan, “Cumhuriyetimizin 50. Yılında Bayındırlık Hizmetleri”, **Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Ankara Üniversitesi Haftası**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1974, s.159; **Cumhuriyetin Ellinci Yılında Türkiye’de Taşıtlar ve Şoförler**, Türkiye Şoförler ve Otomobilciler Federasyonu Yay., İstanbul, 1973, s.Sunuş; “Ulaşım ve Haberleşmeyle İlgili Sorunlar”, **Belgelerle Türk Tarihi**, C:12, sa:73, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.35-37; **Türkiye’de Toplumsal ve Ekonomik Gelişmenin...**, s.407-408.

²⁶³⁷ **Türkiye’de Toplumsal ve Ekonomik Gelişmenin...**, s.409-410.

²⁶³⁸ **MMTD**, D:4, C:1, T:1, B:34, 29.01.1974, s.315.

²⁶³⁹ **MMTD**, D:3, C:34, T:4, B:65, 22.02.1973, s.660; **MMTD**, D:3, C:28, T:3, B:153, 24.10.1972, s.210.

²⁶⁴⁰ “Halkın Ümit ve Bekleyişleri”, **Belgelerle Türk Tarihi**, C:12, sa:73, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.37-38.

²⁶⁴¹ Ali Osman Adak, “Cumhuriyetin 50. Yılında Gemi İnşa Sanayimiz”, **Teknisyenlerin Sesi**, sa:272, Ekim 1973, s.5-11.

²⁶⁴² **50 Yılda İmar ve Yerleşme (1923-1973)**, İmar ve İskân Bakanlığı Yay., Ankara, 1973, s.106.

²⁶⁴³ “50 Yılda Şehirleşme”, **Hareket**, Kasım 1973, sa:95, s.11; “Gebze’de 50 Yılda...”, **Türkyolu** (Kocaeli), 8 Mart 1973, s.1.

²⁶⁴⁴ **Yapı İşlerinde 50 Yıl**, Yapı İşleri Genel Müdürlüğü Yay., byy, ty, s.3; **Kuruluşundan Bugüne Kadar İller Bankası...**, s.53.

²⁶⁴⁵ Türkoğlu, agm., **Türkiye Elektrik Kurumu Dergisi**, Yıl:1, sa:3, Kasım 1973, s.4.

²⁶⁴⁶ İsmet Sezgin, “Cumhuriyetimizin Ellinci Yılı Özel Sayımızı Sunuyoruz”, **İller ve Belediyeler**, Yıl:29, sa:334,335,336,337, Ağustos-Eylül-Ekim-Kasım 1973 (Özel Sayı), s.1; Ahmet Sezai Aydın, “Cumhuriyetin 50. Yılında Belediye Başkanı Nitelik ve Atamalarındaki Demokratik Gelişme”, **age.**, s.26.

²⁶⁴⁷ **Kuruluşundan Bugüne Kadar İller Bankası...**, s.188-192.

çekilmiştir.²⁶⁴⁸ Ancak kredi sorunları, gecekonduculuk, arsa vurgunculuğu,²⁶⁴⁹ hızlı şehirleşme,²⁶⁵⁰ hizmetlerin yetersizliği, trafik, standart konut eksikliği, hava ve su kirliliği,²⁶⁵¹ çevre sağlığı²⁶⁵² gibi sorunların 50. Yıl Türkiye'sinde yaşanması hoş görülmemiş, Ankara'nın hava kirliliği²⁶⁵³ ve altyapı,²⁶⁵⁴ Bursa'nın genel şehircilik sorunları üzerinde durularak²⁶⁵⁵ 50. Yıla yakıştırılamamıştır.²⁶⁵⁶ Depremlerde yaşanan insan kaybı sayısı da verilerek 50. Yıldan dolayı farkındalık oluşturulmaya çalışıldığı söylenebilir.²⁶⁵⁷

Kutlama atmosferinde fikir ayrılıkları köy ve köylü ile ilgili konularda da gözlemlenmiştir. Köy ve köylünün ulaşım,²⁶⁵⁸ üretim²⁶⁵⁹ ve elektrik²⁶⁶⁰ gibi pek çok imkâna kavuşması ve devlet tarafından değer görmesinde²⁶⁶¹ Cumhuriyetin ilanı²⁶⁶² ve planlı ekonomi uygulaması iki ayrı dönüm noktası olarak görülmüştür.²⁶⁶³

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte yakalanan olumlu havanın aksine gelinen noktada köy ve köylünün süreç içerisinde;

²⁶⁴⁸ **50. Yılın Türk Mimarisi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 1973, s.424; **Bayındırlıkta 50 Yıl (1923-1973)**, Bayındırlık Bakanlığı Yay., byy, ty, s.Önsöz; "50. Yılda Nüfus...", **Yeni Ortam**, 29 Ekim 1973, s.3; **Kuruluşundan Bugüne Kadar İller Bankası 1945-1973**, Doğu Matbaası, Ankara, ty, s.40.

²⁶⁴⁹ "Konut Sektörü ve Sorunları", **Belgelerle Türk Tarihi**, C:12, sa:73, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.70.

²⁶⁵⁰ **Kuruluşundan Bugüne Kadar İller Bankası...**, s.120.

²⁶⁵¹ "Şehirleşme ve Konut Sorunları", **Belgelerle Türk Tarihi**, C:12, sa:73, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.33-34.

²⁶⁵² "Sağlık ve Sosyal Yardım Sorunları", **Belgelerle Türk Tarihi**, C:XIII, sa:73, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.30.

²⁶⁵³ Fehmi Yavuz, "Cumhuriyetin 50. Yılında Başkent Ankara'nın Hayatı", **Türk Dili**, sa:266, Kasım 1973 (Özel Sayı), s.205.

²⁶⁵⁴ Kemal, agm., **Barış**, 6 Mart 1973, s.2.

²⁶⁵⁵ Erol Özbayar, "Bursa'da İmar Sorunu", **Türkiye İmar Turizm ve Sanayi**, Yıl:7, sa:79-80, Kasım-Aralık 1973 (Özel Sayı), s.111.

²⁶⁵⁶ **Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Ankara Üniversitesi Haftası**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1974, s.241-255.

²⁶⁵⁷ "50 Yılda Depremde...", **Kahramanmaraş Postası** (Kahramanmaraş), 1 Kasım 1973, s.3; "50. Yılda Depremde...", **Devrim** (Erzurum), 2 Kasım 1973, s.1.

²⁶⁵⁸ Rafet Keleş, "Cumhuriyetimizin 50. Yılına İthaf", **Köyümüz**, Yıl:6, sa:19, Şubat 1974, s.19.

²⁶⁵⁹ **Cumhuriyetin 50. Yılında Köylerimiz (1923-1973)**, Köy İşleri Bakanlığı Yay., Ankara, 1973, s.11.

²⁶⁶⁰ "50 Yıl İçinde 218 Köy Aydınlığa Kavuştu...", **Çukurova** (Adana), 25 Ekim 1973, s.1,5.

²⁶⁶¹ Mehmet Turfan, "Kooperatifçilerle Başbaşa", **Koop-İş**, Yıl:4, sa:49, Kasım 1973, s.22; **Tarımın Sesi**, sa:1, Haziran 1974, s.1; Yelkut İlkan, "Atatürk ve Tarım", **Köy Tarım Orman Dergisi**, Yıl:5, sa:45, Ekim 1973, s.1; Gülsaran, **age.**, s.10-14.

²⁶⁶² **Cumhuriyetin 50. Yılında Köylerimiz...**, s.II,1; Tekin Erer, **Cumhuriyetin 50. Yılına Armağan Boğaziçi Köprüsü**, Boğaziçi Yay., İstanbul, 1973, s.3.

²⁶⁶³ Hikmet Adın, **Cumhuriyetin Ellinci Yılında Kalkınmada Örnek Köy Armutalan**, Emek Matbaası, Balıkesir, 1973, s.5; **Cumhuriyetin Türk Köyüne...**, s.86, 113.

-Toprak reformunun gerçekleştirilememesi²⁶⁶⁴,
 -Aracı, tefeci, vurguncular²⁶⁶⁵ ve feodal yapıların tasfiye edilememesi,²⁶⁶⁶
 -Okul,²⁶⁶⁷ elektrik,²⁶⁶⁸ yol²⁶⁶⁹ ve alt yapı yetersizliği,²⁶⁷⁰
 -Dağınık ve geniş yerleşim,²⁶⁷¹ coğrafi bölgeler arası eşitsizlik²⁶⁷² ve din adamlarının yetersizliği²⁶⁷³ gibi sorunlarına dikkat çekilmiştir. Yukarıdaki olumlu değerlendirmelerin aksine; köylünün milletin efendisi olamadığı,²⁶⁷⁴ siyasilerce oy deposu olarak görüldüğü,²⁶⁷⁵ Atatürk'ten sonra ihmal edildikleri²⁶⁷⁶ ve kalkınma konusunda isteksiz davrandıkları²⁶⁷⁷ için sorunlar yaşadıkları vurgulanmıştır.²⁶⁷⁸

Tarımın 50 yılda gelişimiyle ilgili algının da pek farklı olmadığı söylenebilir. Cumhuriyet²⁶⁷⁹ ve Atatürk sayesinde önemli bir sıçramanın yakalandığına vurgu yapılan tarım sektörüyle ilgili²⁶⁸⁰ yapılan eğitim yatırımlarının sonucu olarak²⁶⁸¹ ziraatta Osmanlı döneminden kalma

²⁶⁶⁴ **MMTD**, D:3, C:34, T:4, B:62, 19.02.1973, s.369; Emin Çelik, "Türkiye'de Toprak Meseleleri", **Atatürk Türkiye'si**, sa:1, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.17; **MMTD**, D:3, C:34, T:4, B:62, 19.02.1973, s.369; "50 Yılda Türk Köylüsü...", **Yeni Ortam**, 29 Ekim 1973, s.3.

²⁶⁶⁵ "Türk Köylüsü 50 Yılda...", **Güney Postası** (Gaziantep), 22 Temmuz 1973, s.1; "Türk Köylüsü 50...", **Cumhuriyet**, 21 Temmuz 1973, s.1.

²⁶⁶⁶ Cevdet Yakup Baykal, "50. Yıl", **Türkyolu** (Kocaeli), 27 Ekim 1973, s.1.

²⁶⁶⁷ Cevdet Yakup Baykal, "50. Yılda Köy", **Türkyolu** (Kocaeli), 16 Eylül 1973, s.1.

²⁶⁶⁸ Süheyl Ceyhun, "Gene Araç Meselesi", **Bakış**, sa:357/9, Eylül 1973, s.25.

²⁶⁶⁹ İlkan, "Köyümüzün Yolunu Elbirliği İle Yapalım", **Köy Tarım Orman Dergisi**, Yıl:5 sa:46, Kasım 1973, s.1.

²⁶⁷⁰ **Cumhuriyetin Türk Köyüne...**, s.54-55.

²⁶⁷¹ "Köy ve Köylü", **Belgelerle Türk Tarihi**, C:12, sa:73, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.38.

²⁶⁷² Ahmet Karamüftüoğlu, **Cumhuriyetin Ellinci Yılına Köyler Benim Kalbimdir**, Kardeşler Matbaası, Ankara, ty, s.3-13.

²⁶⁷³ **Cumhuriyetin Türk Köyüne...**, s.54-55.

²⁶⁷⁴ "Cumhuriyet'in 50. Yılında...", **Balıkesir Ekspres** (Balıkesir), 7 Aralık 1973, s.3.

²⁶⁷⁵ **Cumhuriyetin Türk Köyüne...**, s.65.

²⁶⁷⁶ Mete Tuncalp, "Tarımımızda 50. Yıl", **Başak**, sa:21, Ekim-Kasım 1973, s.5.

²⁶⁷⁷ Kurul, **Cumhuriyetin 50. Yılında Orman-Köy İlişkileri**, Doğu Matbaası, Ankara, 1973, s.30.

²⁶⁷⁸ "Cumhuriyetin 50. Yılında Kooperatifçiliğimiz: Tariş", **Polis Magazin**, Yıl:16, C:8, sa:9, Eylül 1973, s.35-37; **Cumhuriyetin Türk Köyüne...**, s.61.

²⁶⁷⁹ "Çavuşdayı", **T.C. Ziraat Bankası Postası 50. Yıl İlavesi**, Ekim 1973, s.8; **Tarımda 50. Yıl**, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Yay., Ankara, ty, s.26; İlkan, agm., **Köy Tarım Orman Dergisi**, Yıl:5, sa:45, Ekim 1973, s.1.

²⁶⁸⁰ Münif Akmanoğlu, "Cumhuriyet Tarımı", **Tarım ve Ticaret**, Yıl:4, sa:46, Ekim 1973, s.2.

²⁶⁸¹ Nihat Erim, "Önsöz", **Ziraat Dünyası**, Yıl:25, sa:279, Ekim 1973, s.4-5; **Cumhuriyetin 50. Yılında Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1973, s.V-VI.

batıl inançların ortadan kaldırıldığına²⁶⁸² ve planlı dönemin katkılarına vurgu yapılmıştır.²⁶⁸³ Çay, gübre, fındık, meyve²⁶⁸⁴ ve sebze üretimi ile konservecilik,²⁶⁸⁵ tarım ürünleri ihracatı²⁶⁸⁶ ve makineleşme konularında yaşanan gelişmeler Cumhuriyetle bağdaştırılmıştır.²⁶⁸⁷

Bu olumlu tabloya karşın Tarım ve Hayvancılık Bakanının 50 yılda devletin tarıma hiç önem vermediği yönündeki söylemi bu noktada yapılan en dikkat çekici değerlendirme olmuştur.²⁶⁸⁸ Bu yaklaşıma paralel olarak gelinen noktada tarımın yeterince gelişmemesi,²⁶⁸⁹

-Bürokrasinin tutuculuğu,²⁶⁹⁰

-Sektörde kişi başına düşen gelirin yetersiz oluşu, talebin karşılanamaması, tarımsal üretimin ihracattaki payının artırılmaması, tarımın değerinin anlaşılabilmesi,²⁶⁹¹

-Sigortacılıkta yaşanan sorunlar,²⁶⁹²

-Ülke içi tüketimin fazla oluşu, hava koşullarına bağlı ve bilimsel tarım anlayışından uzak bir sistem,

-Yurt içi ve yurt dışı pazarlama imkânlarının kısıtlılığı,²⁶⁹³

-Endüstriyel tarıma önem verilmemesi, toprak ve sulama sorunlarının çözülememesi²⁶⁹⁴ ve traktör üretiminin gelişmemesi²⁶⁹⁵ gibi nedenlere bağlanmıştır.

²⁶⁸² Turgut Yazıcıoğlu, “Cumhuriyetimizin 50. Yılı ve Ziraatımız”, **Bilim ve Teknik**, C:6, sa:72, Kasım 1973, s.28-31.

²⁶⁸³ Demir Demirgil, “Tarım Sektörünün 50 Yıllık Trendi”, **Belgelerle Türk Tarihi**, C:12, sa:71, Ağustos 1973, s.41-42.

²⁶⁸⁴ Hasan Kaya Manoğlu, “Cumhuriyetimizin 50. Yılında Tarım Kesiminde Durum”, **Başak**, sa:21, Ekim-Kasım 1973, s.2-3.

²⁶⁸⁵ Ali Sati Ekinci, “Cumhuriyetin 50. Yılında Sebzeçiliğimiz”, **Başak**, sa:21, Ekim-Kasım 1973, s.11-12.

²⁶⁸⁶ Nureddin Hazar, “Atatürk ve Kooperatifçilik”, **Karınca Kooperatif Postası**, Yıl:40, sa:442, Ekim 1973, s.10.

²⁶⁸⁷ Necati Türker, “Elektrik Makineleri ve Gereçleri...”, **Bilim ve Teknik**, C:6, sa:72, Kasım 1973, s.48; Sabri Alınak, “İki Mutlu Yıl Dönümü”, **Ziraat Dünyası**, Yıl:25, sa:279, Ekim 1973, s.6-7.

²⁶⁸⁸ **Cumhuriyetimizin 50. Yılında Ankara Üniversitesi Elâzığ Veteriner Fakültesi (1970-1973)**, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1973, s.3.

²⁶⁸⁹ Ekinci, “Cumhuriyetin Ellinci Yılında Sebzeçiliğimizin Durumu”, **Çiftlik**, Yıl:14, sa:162, Ekim 1973, s.15.

²⁶⁹⁰ Mete Tuncalp, agm., **Başak**, sa:21, Ekim-Kasım 1973, s.5.

²⁶⁹¹ “Tarım Sektörü ve Sorunları”, **Belgelerle Türk Tarihi**, C:12, sa:73, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.51-58.

²⁶⁹² Kemal Çeçen, “Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Tarımı Ne Haldedir”, **Çiftlik**, Yıl:14, sa:163, Kasım 1973, s.6.

²⁶⁹³ **Türkiye’de Toplumsal ve Ekonomik Gelişmenin...**, s.99-100.

²⁶⁹⁴ “Tarım Sektörü ve Sorunları”, **Belgelerle Türk Tarihi**, C:XIII, sa:73, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.56-57.

²⁶⁹⁵ “Traktör Sanayi Sorunu”, **Başak**, sa:21, Ekim-Kasım 1973, s.7.

Cumhuriyetle birlikte bir yandan hayvan sayısının artması²⁶⁹⁶ ve balıkçılık,²⁶⁹⁷ yumurtacılık ve tavukçuluk²⁶⁹⁸ ve buna bağlı endüstrinin gelişmesi²⁶⁹⁹ ile birçok hayvan hastalığının tespit ve tedavi edilmesi alkışlanırken,²⁷⁰⁰ diğer yandan gelenen noktanın başta veteriner hekimlik²⁷⁰¹ ve hayvan sayısı açısından istenen seviyede olmadığı savunulmuştur.²⁷⁰² Kooperatifçilik konusu da çok yoğun olmasa da irdelenmiş ve Cumhuriyetin ilanı²⁷⁰³ ve Atatürk sayesinde²⁷⁰⁴ geliştiği savunularak²⁷⁰⁵ Tarım Kredi Kooperatifleri²⁷⁰⁶ ile EBK'nın alana katkılarına dikkat çekilmiştir.²⁷⁰⁷ Buna karşın sistemin sorunlarından dolayı²⁷⁰⁸ gelenen noktada batı dünyasının gerisinde kaldığı kabul edilmiştir.²⁷⁰⁹ Etkinliklerdeki yoğunluğun aksine, ormancılığın üzerine çok fazla düşülmemiştir. Cumhuriyetle önem kazandığı

²⁶⁹⁶ “Cumhuriyetin Ellinci Yılında...”, **Kahramanmaraş Postası** (Kahramanmaraş), 26 Ekim 1973, s.3; “Nice Ellinci Yıllara”, **Veteriner Hekimler Derneği Dergisi**, C:43, sa:9-10, Eylül-Ekim 1973 (Özel Sayı), s.201; Macit Özhan, “Cumhuriyetimizin Ellinci Yıldönümünde Çözüm...”, **50. Yıl Armağanı Genel Konular**, C:2, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum, 1974, s.254; “Cumhuriyetin 50. Yılında Manisa İli Hayvancılığı”, **Salkım**, Yıl:1, sa:4, Ekim 1973, s.11.

²⁶⁹⁷ Rüştü Tüfekçioğlu, “Cumhuriyetin 50. Yıldönümünde Ayvalık ve Ayvalıkta Balıkçılık”, **İlkkurşun**, Yıl:2, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.46-48.

²⁶⁹⁸ Erol Kara, “50. Yılda Türkiye’de Tavukçuluk Sektörü”, **Teknik Tavukçuluk**, sa:10, Ekim-Kasım 1973, s.1-11.

²⁶⁹⁹ Rafet Yavuz, “Cumhuriyet Döneminde Hayvancılık ve Et Endüstrisine Kısa Bir Bakış”, **Et Endüstrisi Dergisi**, C:6, sa:43, Ekim 1973, s.35-37; Orhan Alpan, “50 Yılda Türk Hayvancılığı”, **Veteriner Hekimler Derneği Dergisi**, C:43, sa:9-10, Eylül-Ekim 1973 (Özel Sayı), s.220.

²⁷⁰⁰ Nihal Erk, “Türkiye’de 50 Yıl İçinde Veterinerlik Alanında ve Özellikle Bilim ve Araştırma Konularındaki Gelişmeler”, **Bilim ve Teknik**, C:6, sa:72, Kasım 1973, s.36-37.

²⁷⁰¹ **Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Ankara Üniversitesi Haftası**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1974, s.225. “Cumhuriyetin Ellinci Yılında Türkiye Hayvancılığı”, **Halk İçin Veteriner Hekimliği**, sa:112, Ekim 1973, s.1-3; “Cumhuriyetin Ellinci Yılında...”, **Kahramanmaraş Postası** (Kahramanmaraş), 26 Ekim 1973, s.3; “Nice Ellinci Yıllara”, **Veteriner Hekimler Derneği Dergisi**, C:43, sa:9-10, Eylül-Ekim 1973 (Özel Sayı), s.201; “Türkiye Hayvancılığının Son Yarım Yüzyıldaki Gelişimi ve Ana Sorunları”, **Veteriner Hekimler Derneği Dergisi**, C:43, sa:9-10, Eylül-Ekim 1973 (Özel Sayı), s.203; A.Zahit Güvengiriş, “Cumhuriyetimizin 50. Yılına Bakarken”, **Verimlilik Dergisi**, C:2, sa:4, Temmuz-Eylül 1973, s.52.

²⁷⁰² “Şenlikle 50. Yılda ve Tarım, Hekimlik”, **Şelale** (Antalya), 4 Kasım 1973, s.2.

²⁷⁰³ Erdem Şensoy, “50 Yılda Türk Kooperatifçiliği”, **Vansesi** (Van), 12 Aralık 1973, s.1; Hüseyin Polat-Tunç Tayanç, **Cumhuriyetimizin 50. Yılında Tüketim Kooperatifleri ve Sorunları**, Türk Kooperatifçilik Kurumu Yay., Ankara, 1973, s.V, 47.

²⁷⁰⁴ Hüseyin Özçelik, “Cumhuriyetimizin 50’nci Yılında Kooperatifçiliğimiz”, **Kooperatiflerin Sesi**, Yıl:2, sa:14, Ekim 1973, s.19; “Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Kooperatifçiliği”, **Karınca Kooperatif Postası**, Yıl:40, sa:442, Ekim 1973, s.1-2.

²⁷⁰⁵ Yaşar Faruk İnal, “50. Yılda Kooperatifçi Basınımız”, **Koop-İş**, Yıl:4, sa:48, Ekim 1973, s.10-11.

²⁷⁰⁶ Fevzi Topanoğlu, “Cumhuriyetimizin 50. Yılında Tarım Kredi Kooperatiflerimiz”, **Koop-İş**, Yıl:4, sa:48, Ekim 1973, s.14.

²⁷⁰⁷ “Cumhuriyetin 50. Yılında Et ve Balık Kurumu 21 Yaşında”, **Et Endüstrisi Dergisi**, C:6, sa:43, Ekim 1973, s.4.

²⁷⁰⁸ Nusret Üzgören, “50 Yılda Kooperatifçiliğimiz”, **Bugün Ticaret**, 14 Kasım 1973, s.6.

²⁷⁰⁹ “Cumhuriyetimizin 50. Yılında Kooperatif Kesim ve Koop-İş”, **Koop-İş**, Yıl:4, sa:48, Ekim 1973, s.2-4.

belirtilen ormancılığın²⁷¹⁰ süreç içerisinde ekonomideki yerinin de anlaşılmaya başlandığı²⁷¹¹ ve asıl gelişmenin yine planlı dönemde yaşanmaya başlanmasına rağmen²⁷¹² çıkarılan orman afları²⁷¹³ ile yangınlar ve rantın engellenmesi²⁷¹⁴ ve millî parkların korunması çağrısı yapılmıştır.²⁷¹⁵

Cumhuriyetin 50. Yılı millî savunma ve iç güvenlik konuları açısından da bir muhasebe dönemi olmuş, ancak çalışmada ayrı bir alt başlık açılacak kadar yoğun bir şekilde ele alınmamıştır. Yapılan değerlendirmelerde Cumhuriyetin ordu sayesinde kurulduğuna dikkat çekilerek²⁷¹⁶ özellikle Cumhuriyet döneminde önemli gelişmeler kat edildiği vurgulanmış,²⁷¹⁷ en fazla Deniz Kuvvetleri üzerinde durulmuş²⁷¹⁸ bunu hava kuvvetleri izlemiştir.²⁷¹⁹ Ordunun tarihsel gelişimi²⁷²⁰ ve Millî Mücadele üzerinden devlet hayatındaki önemine değinilmiş,²⁷²¹ “*Ordu Türklüğün ta kendisidir*”²⁷²² sözü ile ordu-millet anlayışına vurgu yapılarak Cumhuriyetin bekçisi tanımlaması yapılmıştır.²⁷²³ Türk Milletinin tarihsel

²⁷¹⁰ “Türkiye’de Ormancılık 1937’de Başladı”, **Gençlikte Hamle**, Yıl:5, sa:120, Ekim 1973, s.14; “Ayın İçinden”, **Orman ve Av**, Yıl:35, C:45, sa:23, Kasım 1973 (Özel Sayı), s.1; Ali Karaağaç, “Özel Sayı Mesajı”, **Orman ve Av**, Yıl:35, C:45, sa:23, Kasım 1973 (Özel Sayı), s.20; **Cumhuriyetimizin 50. Yılında Ormancılığımız**, s.53; “Türkiye’de Ormancılık ve Tarihçesine Dair”, **Gençliğin Sesi**, Yıl:6, sa:160, Ekim 1973, s.24.

²⁷¹¹ Cavit Dinçel, “Özel Sayı Mesajı”, **Orman ve Av**, Yıl:35, C:45, sa:23, Kasım 1973 (Özel Sayı), s.23.

²⁷¹² Müslüm Kaptan, “Özel Sayı Mesajı”, **Orman ve Av**, Yıl:35, C:45, sa:23, Kasım 1973 (Özel Sayı), s.24.

²⁷¹³ **Cumhuriyetimizin 50. Yılında Ormancılığımız...**, s.7.

²⁷¹⁴ Abbasoğlu, “50 Yılın Ormancılığımıza Getirdikleri”, **Orman Mühendisliği**, Yıl:12, sa:10, Ekim 1973, s.1-2.

²⁷¹⁵ **Türkiye Milli Parkları**, Orman Bakanlığı Yay., Ankara, 1973, s.3.

²⁷¹⁶ Tüzün, “Ellinci Yılda Türkiye’nin Durumuna Bakış”, **Gençlikte Hamle**, Yıl:5, sa:116, Haziran 1973, s.4-5.

²⁷¹⁷ “Millî Savunmada 50 Yıl”, **Hürriyet**, 29 Ekim 1973, s.36-38; **Cumhuriyetin Ellinci Yıldönümünde Türk Silahlı...**, s.22.

²⁷¹⁸ Besbelli, “Cumhuriyet Deniz Kuvvetlerinde 50 Yılda Önemli Gelişmeler Oldu”, **Derya**, sa:73, Ekim 1973, s.10; Besbelli, “Şükürler Olsun Yetiştirene”, **Deniz Kuvvetleri Dergisi**, C:79, sa:483, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.9; Atıf Büyüktuğrul, “Türkiye Cumhuriyeti Donanmasının Ellinci Yılı”, **age.**, s.18-39; “Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Deniz Kuvvetleri Güçleniyor”, **age.**, s.55.

²⁷¹⁹ “Sayın Kani Madasoğlu’nun...”, **Kahramanmaraş Postası** (Kahramanmaraş), 8 Ekim 1973, s.1; “Sayın Emin Alpkaya’nın...”, **Kahramanmaraş Postası** (Kahramanmaraş), 9 Ekim 1973, s.1.

²⁷²⁰ **Cumhuriyetin Ellinci Yıldönümünde Türk Silahlı...**

²⁷²¹ “50 Yılda Türk Ordusu”, **Gençlikte Hamle**, Yıl:5, sa:120, Ekim 1973, s.22-23; Tanrıverdi, agm., **Yayla**, sa:2, Kasım 1973, s.3.

²⁷²² **Cumhuriyetin Ellinci Yıldönümünde Türk Silahlı...**, s.18.

²⁷²³ “Ordu”, **Yeni Akım**, Yıl:1, sa:1, Ocak 1974, s.6-7.

gelişimindeki öncü rolü vurgulanmış²⁷²⁴ orduya atfedilen bu önem Atatürk'ün Cumhuriyetin 15. Yılı Mesajı üzerinden de yinelenmiştir.²⁷²⁵

1961 Anayasasının getirdiği geniş özgürlüklerin bazı kesimler tarafından istismar edilmesi ve ideolojik faaliyetlerin artmasından dolayı iç güvenliğin zorlaştığı değerlendirilmeleri yapılmıştır. Dolayısıyla jandarma ve polisin öneminin arttığına²⁷²⁶ ve bu etkenin iki kolluk kuvvetini de sürekli gelişmeye yönlendirdiğine değinilmiştir.²⁷²⁷ Türk inkılabının yerleşmesi²⁷²⁸ ve demokratik ve laik Cumhuriyetin korunmasında önemli işler yapıldığı vurgulanmıştır.²⁷²⁹ Emniyet teşkilatının dünya çapında saygınlığına,²⁷³⁰ bilim ve tecrübeye dayalı bir görev anlayışı olduğuna değinilerek²⁷³¹ sayıca az ve özlük haklarının yetersiz olduğu gibi mesleki sorunlar da gündeme getirilmiştir.²⁷³² Sivil savunma açısından da 50 yıllık Cumhuriyet döneminde önemli gelişmeler kat edildiğine vurgu yapılmıştır.²⁷³³

50. Yıl Türkiye'sinde ekonomi, bayındırlık ve güvenlik konuları ile ilgili yapılan değerlendirmelerde diğer alanlara benzer şekilde Cumhuriyetin ilanı ve Atatürk sayesinde başarıya ulaşıldığı vurgusu öne çıkmış; Osmanlı dönemine yönelik ağır eleştirilere rastlanmamıştır. Çalışma hayatındaki ve sendikacılık faaliyetlerindeki gelişmelerde Cumhuriyete; şehircilik, tarım, bankacılık, çalışma hayatı, sendikacılık ve ulaştırma alanlarındaki başarılarla da Atatürk'e vurgu yapılmaması bunun istisnaları olmuştur.

²⁷²⁴ “Cumhuriyetin Ellinci Yılında Silahlı Kuvvetler”, **Kocatepe** (Afyon) , 31 Ekim 1973, s.4.

²⁷²⁵ **Cumhuriyetin Ellinci Yıldönümünde Türk Silahlı...**, s.İç Kapak.

²⁷²⁶ **Cumhuriyetin 50. Yılında İçişleri Bakanlığı Jandarma Genel Komutanlığı**, C:3, Gürsoy Matbaacılık, byy, ty, s.72.

²⁷²⁷ **Age.**, s.150,162,169; Nedim Uçar, “50. Yıl ve Polis”, **Polens Dergisi**, sa:3, Eylül-Ekim 1973, s.17-18.

²⁷²⁸ Semih Tekoğlu, “Cumhuriyetin 50. Yılında Türkiye Cumhuriyeti Jandarması”, **Salkım**, Yıl:1, sa:4, Ekim 1973, s.8.

²⁷²⁹ Orhan Erbuğ, “Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Polisi”, **Polis Dergisi**, Yıl:20, sa:257, 1 Kasım 1973, s.4; **Cumhuriyetin 50. Yılında İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü**, C:2, Gürsoy Matbaacılık, byy, ty, s.25.

²⁷³⁰ Suphi Nahit Okay, “Cumhuriyet Polisinin Bugünü ve Yarını”, **Polis Dergisi**, Yıl:20, sa:257, 1 Kasım 1973, s.8.

²⁷³¹ Adnan Kirman, “Cumhuriyetin 50. Yılı Kutlamamalıyız”, **Polis Dergisi**, Yıl:20, sa:257, 1 Kasım 1973, s.40.

²⁷³² İhsan Birinci, “Cumhuriyet Devrinde Türk Polisi”, **Hayat Tarih Mecmuası**, Yıl:10, sa:1, Ocak 1974, s.26-27.

²⁷³³ “Cumhuriyetin 50. Yılında Sivil Savunmaya Toplu Bakış”, **Sivil Savunma**, sa:54, Ekim 1973, s.28-82; Sadettin Yalınkılıç, “Sivil Savunma Teşkilatının 1923-1973 Tarihleri Arasındaki Kuruluş ve Faaliyetleri”, **Salkım**, Yıl:1, sa:4, Ekim 1973, s.27.

Doğaldır ki planlı ekonomi uygulaması da dönüm noktalarından ikincisi olarak yoğun şekilde desteklenmiştir. Diğer alanlara benzer şekilde 50. Yıl vesilesiyle gelinen nokta hem savunulmuş, hem de yeterli görülmeyerek yoğun şekilde eleştirilmiştir. Kalkınma açısından, kültürel konularla benzer şekilde Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin geri kaldığı tespitleri yer almış; bu tespit Cumhurbaşkanı ve bazı milletvekillerinin söylemlerinde, basında ve aralarında resmî kuruluşların da bulunduğu yayınlarda vurgulanmasına rağmen, anılan bölgelerin yerel basınında birkaç il dışında pek dillendirilmemiştir. Çalışma hayatı ve sendikacılık açısından da benzer bir manzara hâkimdir. Sanayinin ve iş imkânlarının daha gelişmiş olduğu şehirlerin yerel gazeteleri de bu sorunlara dikkat çekilmesi açısından çekimser kalmıştır. Yani bu konularda 50. Yıl nedeniyle bir atılım umudunun merkezde olduğu kadar yerelde yaşanmadığı söylenebilir.

Buna karşın 50. Yıl kutlamalarının ekonomi ve bayındırlık konularında devlet görevlileri, akademik ve siyasi çevreler, devlet kurum ve kuruluşları ile genelde ulusal olmak üzere basında geniş bir özeleştirici atmosferi oluşturduğu söylenebilir. Bu alanda yaşanan sorunların faturası keskin bir şekilde herhangi bir gruba veya gelişmeye kesilmemiş, yalnızca köyün oy deposu olarak görülmesi söylemiyle siyasetçiler eleştirilmiştir. TSK ve kolluk güçleri ile ilgili olumsuz değerlendirmelere rastlanmamakla birlikte, bazı mesleklere paralel şekilde 50. Yıl vesilesiyle polis bir takım özlük haklarının geliştirilmesi gerektiği dile getirilmiş, yakın dönemde yaşanan siyasi şiddet olayları kolluk güçlerinin görevleriyle ilgili söylemlerini etkilemiştir.

3.4. GELECEĞE BAKIŞ

Kutlama atmosferinde gerek devlet görevlileri ve resmî kurumların değerlendirmeleri, gerekse basın ve yayınlarda yer alan yazılarda yapılan 50 yıllık Cumhuriyetin muhasebesinin yanında 50. Yıl Türkiye'sinde geleceğe yönelik çeşitli hedefler, beklentiler, öngörüler ve öneriler de ortaya konulmuştur. Yukarıda Cumhuriyet algısı konusu işlenirken değinilen devlet görevlilerinin ve siyasilerin kutlamalarla ilgili mesaj ve konuşmalarında yapılan

vurgulara burada da değinilerek nasıl bir gelecek tasavvurunda bulduklarını irdelemek gerekecektir. Atatürk 10. Yıl Nutkunda geleceğe yönelik medeniyet, bayındırlık ve millî kültür alanlarında hedefler göstermiş, Türk Milletinin bu yolda özgüvenini artıracak övgülerde bulunmuş ve Cumhuriyetin her on yılında daha coşkulu kutlanmasını salık vermiştir. 50. Yıl Kutlama mesajında ise Fahri Korutürk çok partili demokratik parlamenter sistemin yaşamasında hükûmetin kurulması ile başarılı olunacağını vurgulamıştır. 10. Yıl Nutkunda daha büyük, daha kapsamlı bir medeniyet perspektifi çizilirken, 50. Yıl mesajında yakın dönemde gerçekleşen siyasi olaylar kastedilerek daha dar kapsamlı hedeflerden bahsedilmiştir. Kendi ağzından duyulmayan Korutürk'ün mesajında, 10. Yıl Nutkunun aksine Türk Milletine özgüven verecek ve gelecekte umut beklentisine yüreklendirecek güçlü bir vurgu yapılmamıştır.²⁷³⁴

Kurul Başkanı İsmail Hakkı Tekinel Türk Milletini bölmeye, uygarlık yolunda ilerlemesine ve Atatürk inkılaplarını yok etmeye kimsenin gücünün yetmeyeceğine vurgu yapmış;²⁷³⁵ Gnkur. Bşk. Org. Semih Sancar da gelecek 50 yıllara Türklerin toplumsal dayanışma içinde ulaşacağını altını çizmiştir.²⁷³⁶ Valilerin kutlama konuşmalarında ise özgürlük, aşırı fikirlere karşı uyanık olunması gerektiği, millî birlik ve beraberlik, iç ve dışta barış, ordunun ve ordu millet dayanışmasının önemi, bilim ve hürriyet vurguları yapılmış; Atatürk inkılaplarının millet hayatındaki önemine dikkat çekilerek geleceğe yönelik umut vaat

²⁷³⁴ “Korutürk Kıbrıs Türklerine...”, **Vatan**, 31 Ekim 1973, s.1.

²⁷³⁵ “50. Yıl Bayramı...”, **Tercüman**, 27 Ekim 1973, s.1,7; “Büyük Bayram Başladı...”, **Akşam**, 27 Ekim 1973, s.1.

²⁷³⁶ “50. Yıl Bayramı...”, **Tercüman**, 27 Ekim 1973, s.1,7.

edilmiştir.²⁷³⁷ Siyasi parti liderlerinin konuşmalarında da Türkiye'nin sorunlarının Cumhuriyet, demokrasi ve parlamenter sistemle çözüleceği belirtilmiştir.²⁷³⁸

Basın ve yayınlar ile bazı TBMM konuşmalarında ise tüm üniversitelerde Atatürk enstitüleri açılması gerektiği gibi somut bir beklenti dışında²⁷³⁹ Atatürk ve Atatürkçülük konusunda soyut beklentiler üzerinde durulmuştur. Cumhuriyet rejiminin ayakta durması,²⁷⁴⁰ Türk insanının gelecekte hür ve bağımsız yaşaması²⁷⁴¹ ve Türkiye'nin mutlu insanların ülkesi olmasının²⁷⁴² formülü Atatürk ilkelerinden ayrılmamaya bağlanmıştır. Dolayısıyla başlatılan inkılapların devam ettirilmesi gerektiği,²⁷⁴³ Atatürk'ün gelecekte de unutulmayacağı,²⁷⁴⁴ ona layık olunmaya çalışılacağı²⁷⁴⁵ ve Atatürkçülük Partisi kurularak tek partili bir demokrasi rejimi kurulması tavsiye edilmiştir.²⁷⁴⁶

²⁷³⁷ “Valimiz Emekli Genenal...”, **Ses** (Aydın), 1 Kasım 1973, s.1; “Vali Vekili Ziya Çoker'in...”, **Çorum** (Çorum), 31 Ekim-2 Kasım 1973, s.1; “Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümünde...”, **Vansesi** (Van), 1 Kasım 1973, s.1; “Kahraman Askerler Sevgili...”, **Mücadele** (Yozgat), 2 Kasım 1973, s.1; “Belediye Başkanı...”, **Şelale** (Antalya), 27 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyetimizin 50. Şeref...”, **Balıkesir Ekspres** (Balıkesir), 1 Kasım 1973, s.1; “Vali Karaerin Bayram...”, **Edirne** (Edirne), 27 Ekim 1973, s.1; “Edirneliler 50. Yılı...”, **Edirne** (Edirne), 31 Ekim 1973, s.1; “50. Bayram Şehrimizde...”, **Türkyolu** (Kocaeli), 31 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyetin 50. Yıldönümü...”, **Niğdenin Sesi** (Niğde), 31 Ekim 1973, s.1,4; Yılmaz, agm., **Niğdenin Sesi** (Niğde), 6 Kasım 1973, s.2; Ertaş, agm., **Haber** (Ordu), 31 Ekim 1973, s.1; “Valilik Mesajı”, **Yeni Sakarya** (Sakarya), 27 Ekim 1973, s.1; “Sayın Valimiz C.Orhan...”, **Yeni Yozgat** (Yozgat), 6 Kasım 1973, s.1,2; “Cumhuriyetimizi Milletçe Kutladık”, **Haber** (Bursa), 30 Ekim 1973, s.1; “Cumhuriyet Bayramımızın 50...”, **Kahramanmaraş Postası** (Kahramanmaraş), 1 Kasım 1973, s.1; “Cumhuriyetin 50. Yılı...”, **Yeni İnan** (Tekirdağ), 25 Ekim 1973, s.1; “50. Bayram Şehrimizde...”, **Türkyolu** (Kocaeli), 31 Ekim 1973, s.1.

²⁷³⁸ “Ecevit: Demokrasinin Kökleşmesi İle...”, **Akşam**, 29 Ekim 1973, s.1; “Genel Seçim Cumhuriyetimizi...”, **Haber**, 29 Ekim 1973, s.1.

²⁷³⁹ Nasuhioğlu, “Cumhuriyetin 50. Yılında...”, **Öz Erzincan** (Erzincan), 19 Eylül 1973, s.3.

²⁷⁴⁰ Kutca, “Cumhuriyetin 50. Yılı”, **Çağlıtı**, Yıl:1, sa:6, Ekim 1973, s.35.

²⁷⁴¹ Rado, “Cumhuriyetimizi Atatürk'ten Dinleyelim”, **Hayat**, sa:44, 25 Ekim 1973 (1. Özel Sayı), s.5.

²⁷⁴² **Polis Dergisi**, Yıl:20, sa:257, 1 Kasım 1973, s.Önsöz.

²⁷⁴³ Kemal Özkan, “50. Yılı Kutlanırken”, **Çağlıtı**, Yıl:1, sa:6, Ekim 1973, s.19.

²⁷⁴⁴ “50'nci Yıl Kutlanırken”, **Hakkâri Sesi** (Hakkâri), 31 Ekim 1973, s.1.

²⁷⁴⁵ Ceyhun, “Zalim Ecel”, **Bakış**, sa:357/9, Eylül 1973, s.26.

²⁷⁴⁶ Engin, **Cumhurbaşumuzun 50. Yıldönümünde Atatürkçülük Bildirisi**, Gün Matbaası, İstanbul, 1972, s.11,34.

Cumhuriyet rejiminin gelecekte de korunacağı²⁷⁴⁷ ve sonsuza kadar yaşatılacağı vurguları²⁷⁴⁸ Atatürk'ün “Benim naçiz vücudum bir gün elbet toprak olacaktır. Fakat Türkiye Cumhuriyeti ilelebet payidar kalacaktır”²⁷⁴⁹ sözlerinin sıkça tekrarı ile pekiştirilmeye çalışılmış ve kolektif bir koruma anlayışına işaret edilmiştir.²⁷⁵⁰

Bunlardan başka Cumhuriyetin gelecekte tüm güçlükleri yenerek²⁷⁵¹ barış ve sükûnet içinde yaşayacağı umulmuş;²⁷⁵² dönemin atmosferi gereği gelecekte de aşırı fikirlerin bir tehdit olabileceği düşünülmüştür.²⁷⁵³ Bütünleşen Cumhuriyet ve Atatürkçülüğün zarar görmesi

²⁷⁴⁷ “Bütçe Plan Komisyonu 50. Yıl Kutlama Kanunu ile İlgili 24.10.1972 Tarihli Raporu”, **MMTD**, D:3, C:29, T:4, B:11, s.761; Özkan, agm., **Çağlıt**, Yıl:1, sa:6, Ekim 1973, s.19; Şenyurt, “Cumhuriyetin Ellinci Yıl Dönümü”, **Hava Kuvvetleri Dergisi**, Yıl:51, sa:250, Kasım 1973, s.4-5; Okşan Uluseller, “Cumhuriyet ve Türk Ulusu”, **Uyanış**, Yıl:11, sa:107, Kasım 1973, s.31; N. İğcioğlu, **Teknisyenlerin Sesi**, sa:272, Ekim 1973, s.3; Toygar, agm., **Pos-Tel**, C:15, sa:10, Ekim 1973, s.9; “Bütçe Plan Komisyonu 50. Yıl Kutlama Kanunu ile İlgili 24.10.1972 Tarihli Raporu”, **MMTD**, D:3, C:29, T:4, B:11, s.761; Akarslan, agm., **Mustafa Kemal Dergisi**, sa:1 (Özel Sayı), s.3-7; “Sayın Okuyucular”, **Polis Magazin**, Yıl:16, C:8, sa:11, Kasım 1973, s.1; Çakır, **age.**, s.8; Özkan, agm., **Çağlıt**, Yıl:1, sa:6, Ekim 1973, s.19; Kabaklı, “Refah ve Fazilet...”, **Tercüman**, 27 Ekim 1973, s.2.

²⁷⁴⁸ “10. Yıl Şenlikleri...”, **Hürriyet**, 29 Ekim 1973, s.5; “Tercüman Baş Yazısı”, **Tercüman**, 29 Ekim 1973, s.1,7; Kutca, “Cumhuriyetin 50. Yılı”, **Çağlıt**, Yıl:1, sa:6, Ekim 1973, s.35; “50 Yılın Havası”, **Hürriyet**, 28 Ekim 1973, s.2; “Bütçe Plan Komisyonu 50. Yıl Kutlama Kanunu ile İlgili 24.10.1972 Tarihli Raporu”, **MMTD**, D:3, C:29, T:4, B:11, s.761; Petek, “Cumhuriyet 50 Yaşında”, **Haber** (Bursa), 2 Kasım 1973, s.1; Korkmaz, “Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi ve Düşündürdükleri”, **Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi**, sa:6 (Özel Sayı), s.7-10; Barlas, “Cumhuriyetin 50 Barış...”, **Cumhuriyet**, 28 Ekim 1973, s.3; **Çağdaş Tıp Dergisi**, C:1, sa:2, Kasım 1973, s.3; **Yem Sanayi**, sa:13, Eylül 1973, s. İç Kapak; Beyazıt, agm., **Halk Kültür Pınarı**, Yıl:6, C:6, sa:64, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.13; Burhan Şener, “Büyük Atamızın Demokratik İdare İsteği”, **Halk Kültür Pınarı**, Yıl:6, C:6, sa:64, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.27; **Salkım**, Yıl:1, sa:4, Ekim 1973, s.İç Kapak; “Valimiz Emekli General”, **Ses** (Aydın), 3 Kasım 1973, s.1; Acındı, agm., **Niğdenin Sesi** (Niğde), 12 Ekim 1973, s.3; Alpay, agm., **Çocuk ve Yuva**, sa:10-210, C: XXI, Ekim 1973, s.3-4; Hastürk, agm., **Çiftlik**, Yıl:14, sa:162, Ekim 1973, s.9; “Cumhuriyet 50 Yaşında”, **Köy Tarım Orman**, Yıl:5, sa:45, Ekim 1973, s.1; Suat Güngör, agm., **Şelale** (Antalya), 27 Ekim 1973, s.2; Gültekin, agm., **İlkkurşun**, Yıl:2, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.13-15; “Cumhuriyet 50 Şeref Yaşında”, **Meydan**, Yıl:9, sa:459, 30 Ekim 1973, s.3; Ceyhun Atrf Kansu, **Cumhuriyet Ağacı**, TDK Yay., Ankara, 1973, s.55; Enver Tuncalp, **Cumhuriyetin 50. Yıl Destanı**, Şark Matbaaları, Ankara, 1973, s.5; Başçı, **age.**, Sıralar Matbaası, İstanbul, 1973, s.6.

²⁷⁴⁹ Başçı, **age.**, s.6; Orhan Ural, **50. Yıldan Çizgiler**, Özdemir Basımevi, byy, 1973, s.Kapak; **Bayındırılıkta 50 Yıl (1923-1973)**, Bayındırılık Bakanlığı Yay., Gürsoy Matbaacılık, byy, ty, s.İç Kapak; Ahmet Cevdet Çamurdan, **Cumhuriyetin 50. Yılında Kozanı Tanıyalım**, Önder Matbaası, byy, ty, s. İç Kapak; “Ellinci Yıl ve Ötesi”, **Zafer'in Ellinci Yıl İlavesi**, 29 Ekim 1973, s.2; Ocakçioğlu, “Cumhuriyetimiz”, **Emeklilerin Sesi**, Yıl:7, sa:79-80-81, Eylül-Ekim-Kasım 1973, s.2-4; “Ellinci Yıl”, **Pirelli**, Yıl:10, sa:109, Ekim 1973, s.3; Hilmi Göktürk, agm., **Halkın Sesi** (Samsun), 27 Ekim 1973, s.1,2; “50. Yılı Kutlarken”, **Geçit**, sa:328, 29 Ekim-6 Kasım 1973, s.1.

²⁷⁵⁰ Mustafa Baydar, **Atatürk ve Devrimlerimiz**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 1973, s.43.

²⁷⁵¹ “Tercüman Baş Yazısı”, **Tercüman**, 29 Ekim 1973, s.1,7.

²⁷⁵² “50 Yılın Havası”, **Hürriyet**, 28 Ekim 1973, s.2; Selçuk, “Üçünden Biri”, **Cumhuriyet**, 1 Kasım 1973, s.2.

²⁷⁵³ Kurdakul, “Ellinci Yılda Türkiye”, **Dünya**, 24 Ekim 1973, s.2; “Bütçe Plan Komisyonu 50. Yıl Kutlama Kanunu ile İlgili 24.10.1972 Tarihli Raporu”, **MMTD**, D:3, C:29, T:4, B:11, s.761.

durumunda kalkınmanın olumsuz etkileneceğine,²⁷⁵⁴ rejimi ikinci 50 yılına 1923'ten sonra doğan kuşağın taşıyacağına değinilmiştir.²⁷⁵⁵ Gençliğe Hitabe ile Orhun yazıtlarının Türk Milletinin değerlerinin geleceğe taşınması açısından benzer olduğu²⁷⁵⁶ ve Cumhuriyet değerlerinin geleceğe taşınmasının gençlerin çalışmalarıyla sağlanacağı²⁷⁵⁷ ve bu sayede kazanımların geriye gitmesinin mümkün olmayacağı savunulmuştur.²⁷⁵⁸

Ülke bütünlüğünün korunması ve uygarlığın; Türk milliyetçiliği,²⁷⁵⁹ bağımsızlık fikri,²⁷⁶⁰ demokrasi anlayışının yerleşmesi;²⁷⁶¹ halk-ordu-meclis²⁷⁶² ve halk-devlet birlikteliği,²⁷⁶³ millî birlik ve beraberlik,²⁷⁶⁴ vatan ve millet sevgisi,²⁷⁶⁵ maneviyat,²⁷⁶⁶ dürüst, halkı anlayan²⁷⁶⁷ ve kaliteli siyasetçilerin var olması,²⁷⁶⁸ siyasi kavgaların sona erdirilmesi,²⁷⁶⁹ dışarıda saygınlığın artırılması²⁷⁷⁰ ve Türk Milletinin kararlılığıyla²⁷⁷¹ sağlanabileceği düşünülmüş ve ülkede komünizmin eğitim ile yenileceği vurgulanmıştır.²⁷⁷² Türkiye'nin uluslararası alanda oynayabileceği roller ile ilgili de öngörülerde bulunulmuştur. Gerekli

²⁷⁵⁴ Kutca, "Cumhuriyetin 50. Yılı", **Çağlıt**, Yıl:1, sa:6, Ekim 1973, s.35.

²⁷⁵⁵ "Dünya Ellinci Yılı Kutlarken", **Dünya**, 29 Ekim 1973, s.1.

²⁷⁵⁶ "Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinin Kuruluş Hazırlıkları ve Açılışı", **Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümü Anma Kitabı**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yay., Ankara, 1974, s.66.

²⁷⁵⁷ "Cumhuriyetin Ellinci Yılı ve Atatürk'ün Büyük İdeali", **Kazan**, Yıl:3, sa:10, Aralık 1973, s.3-4.

²⁷⁵⁸ "Derginizden Size", **Tutum**, Yıl:7, sa:353, ty, s.1.

²⁷⁵⁹ Özkan, agm., **Çağlıt**, Yıl:1, sa:6, Ekim 1973, s.19; Kurdakul, "Ellinci Yılda Türklük", **Dünya**, 23 Ekim 1973, s.2; Öztuna, "Ellinci Yılda", **Dünya**, 31 Ekim 1973, s.2.

²⁷⁶⁰ "Milli Mücadele Açısından Cumhuriyetin Anlamı", **Yeniden Milli Mücadele**, Yıl:4, sa:195, 23-30 Ekim 1973, s.4.

²⁷⁶¹ Öztuna, agm., **Dünya**, 31 Ekim 1973, s.2.

²⁷⁶² Kabaklı, "Refah ve Fazilet...", **Tercüman**, 27 Ekim 1973, s.2.

²⁷⁶³ Erdoğan, agm., **Uyanış**, Yıl:11, sa:107, Kasım 1973, s.21-22.

²⁷⁶⁴ "Valimiz Emekli Genaral...", **Ses** (Aydın), 3 Kasım 1973, s.1; Cebe, agm., **Pos-Tel**, C:15, sa:10, Ekim 1973, s.4; Nihat Özgen, agm., **İlkkurşun**, Yıl:2, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.6; "Ulu Önder Atatürk'e", **Ülkücü Öğretmen**, sa:173, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.5; Tansu, agm., **Ekonomi ve Politika**, Yıl:8, sa:401, 2 Kasım 1973, s.1; Erdoğan, agm., **Uyanış**, Yıl:11, sa:107, Kasım 1973, s.21-22; Kaplan, "Demek ki 50 Yıl Geçti Aradan", **Halkevleri**, Yıl:7, sa:84, Ekim 1973, s.1.

²⁷⁶⁵ Erdoğan, agm., **Uyanış**, Yıl:11, sa:107, Kasım 1973, s.21-22.

²⁷⁶⁶ Kabaklı, "Elli Yıl", **Tercüman**, 29 Ekim 1973, s.2.

²⁷⁶⁷ Erdoğan, agm., **Uyanış**, Yıl:11, sa:107, Kasım 1973, s.21-22; "Ahmet Remzi Güres'in Konuşması", **İş**, sa:86, Ekim 1973, s.22.

²⁷⁶⁸ "İç ve Dış Siyaset ve İdare", **Belgelerle Türk Tarihi**, C:12, sa:73, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.8-17.

²⁷⁶⁹ Erdoğan, agm., **Uyanış**, Yıl:11, sa:107, Kasım 1973, s.21-22; M. Ali Gökberk, "Elli Yılda Sonra", **Eflatun**, Yıl:5, sa:59, Kasım 1973, s.4.

²⁷⁷⁰ Erdoğan, agm., **Uyanış**, Yıl:11, sa:107, Kasım 1973, s.21-22.

²⁷⁷¹ Beyazıt, agm., **Halk Kültür Pınarı**, Yıl:6, C:6, sa:64, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.13.

²⁷⁷² Öztuna, "Büyük Türkiye'ye Doğru", **Hayat Tarih Mecmuası**, sa:9-10, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.4-23.

çalışmalar yapıldığı takdirde 21. Yüzyılın Türk asrı olabileceği²⁷⁷³ ve yeni kurulacak diğer Türk devletlerine öncülük edilebileceği söylenmiştir.²⁷⁷⁴ Bir Türk mucizesinin yeniden yaşanabileceği,²⁷⁷⁵ yapılanlarla yetinilmeyerek çalışılacağı²⁷⁷⁶ ve Türkiye'nin Atatürk'ün 10. Yıl Nutkunda belirttiği hedeflere ulaşacağı belirtilmiştir.²⁷⁷⁷ Zaman algısı açısından hedefler kısa, orta veya uzun vadeli olarak sistematik bir şekilde tasnif edilmemiş, ikinci 50 yıl,²⁷⁷⁸ 75. Yıl²⁷⁷⁹ ve 100. Yıl²⁷⁸⁰ hedef olarak belirlenmiştir.

Benzer bir tasavvur da hakkında pek çok yorum yapılan ve Barış Manço tarafından 1975 yılında seslendirilen '2023/ Kayaların Oğlu' adlı şiirde yapılmıştır. Bu dönemin atmosferiyle bağlantılı olduğu düşünülen şiirde, 2023 yılına işaret edilerek Türkiye'nin 100. Yılında bağımsızlıklarına kavuşmuş diğer Türk cumhuriyetlerine öncülük edeceği, komünizm ve Arap kültürüne veya gericiliğe karşı ancak millî birlik ve beraberlikle Türklerin korunabileceğine dikkat çekildiği söylenebilir.²⁷⁸¹

Başka bir tarih öngörüsü de spordaki başarı ile ilgili ortaya konulmuş, 1995 yılına kadar sporun gündelik hayata sokularak²⁷⁸² ve yeterli yatırımlar yapılarak Cumhuriyetin 100. Yılında dünya çapında başarılar sergilenebileceği umut edilmiştir.²⁷⁸³ Eğitim ile ilgili 50. Yılda yaşanan sorunların gelecekte yaşanmaması için 100. Yılda okuma-yazma sorununun çözüleceği,²⁷⁸⁴ daha çağdaş bir eğitim anlayışı oluşturularak geleceğin şekillendirileceği vurgulanmıştır.²⁷⁸⁵ 50. Yıl nedeniyle açılan okulların önemine dikkat çekilerek, gelecekte de

²⁷⁷³ Durmuş Şahin, "Ellinci Yıl Üzerine", **Bilim ve Teknik**, C:6, sa:72, Kasım 1973, s.54.

²⁷⁷⁴ Kabaklı, "Ellinci Yıl Sevinci", **Türk Edebiyatı**, C:2, sa:22, Ekim 1973, s.4; Engin, **Cumhuriyetimizin 50. Yıldönümünde Atatürkçülük...**, s.36.

²⁷⁷⁵ Cebe, agm., **Pos-Tel**, C:15, sa:10, Ekim 1973, s.4,20.

²⁷⁷⁶ Akçam, "Cumhuriyet Kavramı", **Kurtuluş**, 12 Kasım 1973 (Özel Sayı), s.8.

²⁷⁷⁷ Akçam, "Cumhuriyetin Getirdikleri", **Kurtuluş**, 12 Kasım 1973 (Özel Sayı), s.4; Aydoğdu, agm., **Salkım**, Yıl:1, sa:4, Ekim 1973, s.6.

²⁷⁷⁸ M. Ali Gökberk, agm., **Eflatun**, Yıl:5, sa:59, Kasım 1973, s.4; Oktay, "İkinci Elli Yıla Başlarken", **Yeniğün** (Trabzon), 31 Ekim 1973, s.1.

²⁷⁷⁹ "Daha Nice Nice...", **Niğdenin Sesi** (Niğde), 25 Ekim 1973, s.2.

²⁷⁸⁰ Hayriye Selçuk, "Demokrasinin Zaferi ve Gerçekler", **Halk Kültür Pınarı**, Yıl:6, C:6, sa:64, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.1; Demirok, "Roportaj", **Kadın**, Yıl:27, sa:1058, Kasım 1973, s.14.

²⁷⁸¹ Bk. **"Barış Manço-Kayaların Oğlu 2023 Klibi (1975)"** (<https://www.youtube.com/watch?v=hPIYRTngB8A>), **Erişim Tarihi**: 5 Ekim 2023.

²⁷⁸² Akyol, "Cumhuriyetimizin 50. Yılından Sonra Türkiye'de Beden Eğitimi ve Sporun Ana Gelişme Yönleri", **Beden Eğitimi Dergisi**, sa:28-29, Ekim 1973, s.23-24.

²⁷⁸³ "50 Yılda Sportif Faaliyetler", **Gençlikte Hamle**, Yıl:5, sa:120, Ekim 1973, s.17.

²⁷⁸⁴ Malkoç, agm., **İlkkursun**, Yıl:2, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.27.

²⁷⁸⁵ Aydoğdu, agm., **Salkım**, Yıl:1, sa:4, Ekim 1973, s.6.

hatırlanacağına değinilmiş²⁷⁸⁶ ve mimarideki sorunlara eğilinerek daha bilimsel bir anlayışa kavuşacağı belirtilmiştir.²⁷⁸⁷

Bu kararlı tutumun yanında eğitim, kültür ve sosyal sorunlara çözüm bulunması için bazı beklentiler de ortaya konulmuştur. Buna göre yükseköğretimin ihtiyaca göre planlanması,²⁷⁸⁸ millî eğitim davasına gelecekte de sahip çıkılması²⁷⁸⁹ ve özellikle okul öncesi eğitime önem verilmesi beklenmiştir.²⁷⁹⁰ Böylece yolunda gidecek eğitimin yolsuzlukla mücadeleye, Türklerin bilinçlendirilmesi ve toplumsal gelişmelere duyarsızlığının önlenmesine,²⁷⁹¹ tarihsel gelişmelerin sebep ve sonuçlarını inceleyen anlayışın kazandırılmasına²⁷⁹² ve 100. Yılda eğitim sorununun çözülebileceğine vurgu yapılmıştır.²⁷⁹³

Bir taraftan Türk kültürünün Avrupa’da yayılabilmesinin modağa bağılı olduğu belirtilirken,²⁷⁹⁴ diğer yandan Türkiye’nin bazı bölge ve yörelerindeki kültürel ve sosyal sorunların ki, bu durumun endişe verdiği de düşünölmüştür,²⁷⁹⁵ giderilmesi için çözüm yolu aranmıştır. Doğu Anadolu, Güney Anadolu ve Kuzeydoğu Anadolu’daki sorunlara işaret edilerek bu konuda ciddi bir eğitim modelinin uygulanması panzehir olarak görölmüştür. Bu bölgelerde dil, kültür ve sosyal hayatla ilgili sorunların çözümü için ilk önce Türkçe’nin bölgede hâkim kılınması istenmiştir. Bu yolla “*fikir, kültür, duygu ve anlam birliğini kurmak*” şeklinde formülleştirilen bir birlik beraberlik modeli ortaya konulmuş; din, mezhep ve tarikatlara bölündüğu düşünölen vatandaşların, birlik ve beraberliğini sağlamanın elzem olduğu düşünölmüştür. Tarikat şeyhlerinin ayinleri birlik ve beraberlik için tehdit addedilmiş, bütün bölücü uygulamaların ortadan kaldırılması, alt yapı çalışmalarıyla paralel olarak okullaşmanın artırılması gerektiği savunulmuş, okuma yazma oranının yüzde yüze

²⁷⁸⁶ Ağırseven, “50.Yılda Notlar”, **Edirne** (Edirne), 2 Kasım 1973, s.1.

²⁷⁸⁷ **50. Yılın Türk Mimarisi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 1973, s.425.

²⁷⁸⁸ Nasuhioğlu, “Cumhuriyetin 50. Yılında...”, **Öz Erzincan** (Erzincan), 21 Eylül 1973, s.3.

²⁷⁸⁹ Yılmaz, “50. Yıl”, **Niğde’nin Sesi** (Niğde), 3 Kasım 1973, s.1.

²⁷⁹⁰ Ruhi Sel, “Okul-Öncesi Eğitimin 50. Yılı ve Düşündürdükleri”, **Okul Öncesi Eğitimi**, Yıl:6, sa:7, Ocak 1974, s.6.

²⁷⁹¹ Hasene Ilgaz, “Cumhuriyetin 50. Yılı Kutlu Olsun”, **Kadın**, Yıl:27, sa:1058, Kasım 1973 (Özel Sayı), s.7-8.

²⁷⁹² Kurdakul, “Ellinci Yılda Tarih...”, **Dünya**, 6 Ekim 1973, s.5.

²⁷⁹³ Malkoç, agm., **İlkkursun**, Yıl:2, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.27.

²⁷⁹⁴ Erdoğan, agm., **Uyanış**, Yıl:11, sa:107, Kasım 1973, s.21-22.

²⁷⁹⁵ **50. Yıl Armağanı Erzurum ve Çevresi**, C:1, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum, 1974, s.22.

çıkarılması hedeflenmiştir. Bu bölgelerde yaşayan çocukların batı illerinde de eğitim görmeleri için düzenleme yapılması, Halk Eğitim Merkezlerinin aktif olarak çalışması, öğretmenler, mühendisler, doktorlar, mimarlar ve öğretim üyelerinin bu bölgelerde görevlendirilmesinin çözüme katkı sunacağı ifade edilmiştir.²⁷⁹⁶ Ülkedeki demografik yapıyı düzenlemek için Kürt kökenlilerin Almanya'ya gönderilip oradaki Türk soyluların geri çağırılması veya Doğu Anadolu Bölgesine Türk göçmenlerin yerleştirilmesi gibi radikal bir göç politikası dahi teklif edilmiştir.²⁷⁹⁷

Ekonomik konularla ilgili beklentiler, diğer alanlara göre tarihsel ve varılacak aşama açısından biraz daha somut şekilde ifade edilmiştir. Bu kapsamda Ortak Pazar ile Gümrük Birliğine girilmesi gerektiği vurgulanmış²⁷⁹⁸ ve Türkiye'nin yaşadığı mali sorunların Cumhuriyetin 60. Yılına kadar halledilmesi için çalışılması gerektiği vurgulanmış,²⁷⁹⁹ yine aynı yılda ülkenin ekonomik olarak daha iyi bir konumda olacağı tahmin edilmiştir.²⁸⁰⁰ Bir yandan Türkiye ekonomisinin gelecekte uzun bir dönem tarıma dayalı olacağı öngörülürken;²⁸⁰¹ diğer yandan Türk toplumunun 2000 yılında sanayi toplumu görünümüne evrileceği gibi karşıt fikirler de savunulmuştur.²⁸⁰² Ekonomi anlayışı, ahlak, bilimsel araştırma ile uygulama arasında ilişki ve bağlantı kurulması, gelir dağılımındaki eşitsizliğin giderilmesi, karma ekonomi sisteminin sınırlarının belirlenmesi, satın alma gücü istikrarının sağlanması²⁸⁰³ ve çalışma kültürünün yerleştirilmesi²⁸⁰⁴ gelişmiş ülkeler düzeyine çıkılabilmesi için birer formül olarak görülmüştür. Bunun yanında Güney, Doğu ve Kuzey bölgelerinde kalkınma ve imar hamleleri ile Türkiye'nin bu bölgelerinin sorunlarının çözülebileceği düşünülmüştür.²⁸⁰⁵ Çalışma hayatıyla ilgili de gelecekte daha iyi bir düzeyde olunabilmesi yönünde öneriler sunulmuştur. Tüm sosyal güvenlik sisteminin tek çatı altında

²⁷⁹⁶ M. Ali Gökberk, agm., **Eflatun**, Yıl:5, sa:59, Kasım 1973, s.4.

²⁷⁹⁷ Engin, **Cumhurbaşumuzun 50. Yıl Dönümünde Ko...**, s.4; Engin, **Cumhurbaşumuzun 50. Yıldönümünde Atatürkçülük...**, s.36.

²⁷⁹⁸ "Ekonomide 50 Yıl", **Hürriyet**, 29 Ekim 1973, s.9.

²⁷⁹⁹ Cebe, agm., **Pos-Tel**, C:15, sa:10, Ekim 1973, s.4,20.

²⁸⁰⁰ "Cumhuriyetin 50. Yılında Kutlamalardan İzlenimler: Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Yıllığı", **İktisadi Yürüyüş**, sa:y, ty, s.16.

²⁸⁰¹ Öncel Zincircioğlu, "Cumhuriyet Döneminde Türkiye Tarımı", **Çiftlik**, Yıl:14, sa:162, Ekim 1973, s.10.

²⁸⁰² **Türkiye'de Toplumsal ve Ekonomik Gelişmenin...**, s.444.

²⁸⁰³ Kılıçbay, agm., **Bugün Ticaret**, 20 Kasım 1973, s.2.

²⁸⁰⁴ Oktay Memişoğlu, "Zor Günleri Aşmak", **Yenigün** (Trabzon), 24 Ekim 1973, s.1.

²⁸⁰⁵ M. Ali Gökberk, agm., **Eflatun**, Yıl:5, sa:59, Kasım 1973, s.4.

birleştirilmesi, işsizlik sigortası ve aile yardımları programlarının hayata geçmesi,²⁸⁰⁶ Avrupa'ya yönelen işçi hareketinin önlenmesi²⁸⁰⁷ gibi makul beklentiler yanında siyasi istikrar açısından tüm sendikalar faaliyetlerin yasaklanması gibi sert önlemler de tavsiye edilmiştir.²⁸⁰⁸

Ulaştırma Boğaziçi Köprüsü'nün açılışının etkisiyle olsa gerek Çanakkale Boğazına köprü yapılması gündeme getirilmiş;²⁸⁰⁹ Türkiye'nin yakın bir zamanda yerli otomobil, uçak ve gemisini kendi üreteceği vurgulanmış;²⁸¹⁰ hatta Sivas Cumhuriyet Üniversitesinin açılışıyla ilgili bir pankartta "50. Yılda Üniversiteye Ulaştık, 100. Yılda Merih'e Ulaşacağız" şeklinde slogan yazılarak 50 yıl içinde uzay yolculuğu dahi yapılabileceği öngörülmüştür.²⁸¹¹ Bunun dışında haberleşme konusunda yapılacak çalışmaların en az yirmi yıl sonrasının ihtiyaçlarını karşılaması gerektiği de savunulmuştur.²⁸¹²

Kırsal ile ilgili hedeflerde ise en fazla köyün kalkınması üzerinde durulmuştur. Orman ve dağ köylerinin MM'de gündeme getirilmesi,²⁸¹³ Köy Araştırma Merkezi ve Köy Bilimleri Akademisi²⁸¹⁴ gibi birimlerin kurulması, köyden kente nüfus hareketinin önüne geçilmesi ve merkezî köyler kurulması²⁸¹⁵ gereklilikleri üzerinde durulmuştur. Genel olarak geleceğe umutla bakılan yorumların aksine tüm köylere yol, su ve elektriğin ulaşmasının imkânsız olduğu da belirtilmiştir.²⁸¹⁶ Tarımın uzunca bir süre daha öneminin korunacağı öngörüsünde bulunulurken,²⁸¹⁷ bunun için daha fazla çalışılması gerekeceği savunulmuş²⁸¹⁸ ve çiftçilerin gelecek yıllarda daha güçlü olacağı gibi umut vadeden söylemler ortaya konulmuştur.²⁸¹⁹

²⁸⁰⁶ Mustafa Mut, "50. Yılda Sosyal Güvenlik", **İş ve Hukuk**, Yıl:8, sa.93, Ekim 1973, s.18.

²⁸⁰⁷ Erdoğan, agm., **Uyanış**, Yıl:11, sa:107, Kasım 1973, s.21-22.

²⁸⁰⁸ Engin, **Cumhurbaşumuzun 50. Yıldönümünde Atatürkçülük...**, s.Önsöz.

²⁸⁰⁹ Burhan Arif Ongun, **50 Yıl Böyle Geçti**, Kurtulmuş Matbaası, İstanbul, 1974, s.25.

²⁸¹⁰ Nasrattınoğlu, agm., **İlkkurşun**, Yıl:2, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.17-18,50; Nihat Özgen, **İlkkurşun**, Yıl:2, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.6.

²⁸¹¹ "Üniversitenin 50. Yılı...", **4 Eylül** (Sivas), 24 Ekim 1973, s.1.

²⁸¹² Hulusi Dal, "Cumhuriyetin 50'nci Yılında PTT İşletmesinden Beklenen Gelişmeler Neler Olmalıdır?", **Post-Tel**, C:16, sa:1, Ocak 1974, s.12-13.

²⁸¹³ **MMTD**, D:3, C:31, T:4, B:32, 03.01.1973, s.385.

²⁸¹⁴ Karamüftüoğlu, **age.**, s.12.

²⁸¹⁵ Kaplan, agm., **Türk Edebiyatı**, C:2, sa:23, Kasım 1973, s.7-8.

²⁸¹⁶ Kabaklı, "Elli Yıl", **Tercüman**, 29 Ekim 1973, s.2.

²⁸¹⁷ **Türkiye'de Toplumsal ve Ekonomik Gelişimin...**, s.102.

²⁸¹⁸ İlkan, agm., **Köy Tarım Orman**, Yıl:5, sa:45, Ekim 1973, s.1.

²⁸¹⁹ Alptekin, agm., **Zirai Mücadele**, sa:8, Ekim 1973, s.3.

Türkiye’de son dönemde ortaya çıkan fazla nüfusun hayvancılığa yönlendirilmesi²⁸²⁰ ve veteriner hekimliğe daha fazla önem verilmesi çağrısında bulunulmuştur.²⁸²¹ Gelecek konusunda umut beslenen ormancılık konusunda²⁸²² ise General Fahrettin Altay ile Bugün gazetesinde yapılan söyleşide dikkat çekici bir öngöründe bulunmuştur. Altay Türkiye’de gelecek 50 yılda gelişen sanayiden dolayı açlık yaşanacağını, bunun için Türkiye’nin güney ve batı kesimlerinde zeytin ormanlarının kurulması gerektiğini belirtmiştir.²⁸²³

Yapılan gelecek tasavvurlarında ordu da yer almış, bir yandan siyasetten çekilmiş bir TSK hayal edilerek Türkiye’de reformların yalnızca askerler tarafından yapılabileceği algısının ortadan kaldırılması istenirken²⁸²⁴ diğer yandan devlet yönetiminde önemli işlere ordunun el koyması gerektiğinin altı çizilmiştir.²⁸²⁵ Daha etkin bir ordu için geleceğe yönelik doktrin oluşturulması, savunma sanayiindeki millîlik oranının artırılması, sahip olduğu insan gücünü üretime de yönlendirmesi ve eğitimlerinin geliştirilmesi gerektiği savunulmuştur.²⁸²⁶

50. Yıl Türkiye’sinde gerek devlet görevlilerinin konuşma ve mesajları, gerekse basın ve yayınlarda yer alan yazılarda Atatürk, Cumhuriyet, iç ve dış politika, spor, eğitim, kültür, ekonomi, maliye, çalışma hayatı, sosyal güvenlik, sanayi, köy, orman, tarım, hayvancılık, ulaştırma ve millî savunma alanlarında nasıl bir gelecek istendiğiyle ilgili değerlendirmeler yapılırken; sağlık, aile, kadın, çocuk, gençlik, turizm ve hukuk, bilim, basın ve yayıncılık, ticaret, teknoloji, şehircilik, çevre, altyapı ve iç güvenlik alanlarında herhangi bir değerlendirmeye rastlanmamıştır. Cumhurbaşkanı dâhil devlet görevlileri geleceğe yönelik tasavvurlarında demokratik hayatın devamı, birlik ve beraberlik, uygarlık yolunda ilerleme, Atatürk inkılaplarının ve özgürlük ortamının idamesi, aşırı fikirlere karşı uyanık olunması ve ordu millet dayanışmasına dikkat çekmişlerdir. Basın ve yayınlarda ise benzer şekilde

²⁸²⁰ “Cumhuriyetin Ellinci Yılında Türkiye Hayvancılığı”, **Halk İçin Veteriner Hekimliği**, sa:112, Ekim 1973, s.4.

²⁸²¹ Erk, **Türkiye Cumhuriyetinin İlk 50 Yılında (1923-1973) Veteriner Hekimlik Öğretiminin Gösterdiği Gelişmeler**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1973, s.Önsöz.

²⁸²² Abbasoğlu, agm., **Orman Mühendisliği**, Yıl:12, sa:10, Ekim 1973, s.2.

²⁸²³ “Cumhuriyete Oy Verenler”, **Bugün**, 26 Ekim 1973, s.5.

²⁸²⁴ “İç ve Dış Siyaset ve İdare”, **Belgelerle Türk Tarihi**, C:12, sa:73, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.8-17.

²⁸²⁵ Engin, **Cumhurbaşumuzun 50. Yıldönümünde Atatürkçülük...**, s.21.

²⁸²⁶ “Türk Silahlı Kuvvetleri”, **Belgelerle Türk Tarihi**, C:12, sa:73, Ekim 1973 (Özel Sayı), s.18-20.

Cumhuriyet rejiminin yaşatılması ve korunmasının kurucu değerler ile demokratik değerlere bağlı kalınmasıyla mümkün olacağı, dönemin tehditlerinin gelecekte de devam edeceği vurgulanmıştır. Kısaca eğitim, etnik ve siyasi görüş farklılıkları, komünizm ile kırsalda ve şehirde ekonomik kalkınma ile ilgili sorunlarını çözmüş bir Türkiye hayal edilmiştir. Ordunun devlet yönetiminde bulunmasıyla ilgili ise net bir tutum sergilenmemiştir. Tüm bu beklentilerin mevcudun korunmasına yönelik olduğu; Gümrük Birliğine girilmesi, uzay yolculuğunun yapılması ve Türk asrında yeni ortaya çıkacak Türk devletlerine liderlik edileceği dışında yeni kazanımlar edinileceğine yönelik bir medeniyet öngörüsü ne devlet görevlilerince ne de incelenen diğer kaynaklarda yapılmış değildir. Daha çok soyut hedefler üzerinde durulan gelecek tasavvurlarında önemli bir kısmında herhangi bir tarih belirlenmezken, bir kısım öngörüler için ikinci 50 yıl ve 100. Yıl hedef olarak konulmuştur.

Kutlamalar için devletin kuruluşu, kurucu değerleri ve kurucu liderinin yeniden hatırlatıldığı bir atmosfer yaratılması istenmiş, hedef kitleye birlik ve beraberlik çağrısı yapılması ve gelinen noktadaki gelişmelerin halka anlatılarak özgüven aşılması amaçlanırken, bağımsızlığına yeni kavuşan milletlere öncü olduğunu vurgulamak diğer amaçlara göre daha aktif bir yaklaşım olarak öne çıkmış, ancak bu kapsamda değil anılan ülkelere yönelik etkinlikler, yurt içinde dahi herhangi bir söylem geliştirilmemiş ve etkinliğe rastlanmamıştır.

Kutlamalardan dolayı 10. Yıl hariç diğer önemli yıldönümlerinin gereğince kutlanmadığı haklı özeleştirisini de yapılmış, 10. Yıl Kutlamalarındaki coşkunluğun yeniden yaratılması beklenmiştir. Bunda 10. Yıl Kutlamalarının tanıkları olan bazı tanınmış kişilerin 50. Yıl Kutlamalarında da hâlen hayatta olmasının da etkisi olduğu düşünülebilir. Cumhuriyetin 50. Yıl Kutlamalarıyla ilgili hazırlıklar devam ederken seçimlerle yakın tarihte olacağından siyasi koşullar gereği sönük geçeceği ve yeterince heyecan oluşmayacağı tahmin edilerek yetkililer basın yoluyla uyarılmış, dönemin atmosferine uygun şekilde topyekûn bir kutlama beklentisi ortaya konulduğu gibi ekonomik gerekçelerle kutlama yapılmamasını talep edenler de olmuştur. Buna karşın seçimlerle yakın tarihte yapılacak kutlamalardan demokrasi mesajı verileceği gibi pozitif yaklaşımlar da sergilenmesine rağmen siyasi çevrelerin önceliğinin kutlamalar değil, genel seçimler olduğu söylenebilir.

Daha kutlamalar başlamadan bu dönemin yeni bir kalkınma hamlesinin başlangıcı olması da temenni edilmiştir. Teknolojik gelişmelerin yeterli olmamasından dolayı halkın kutlamalara fiilen hem izleyici hem de katılımcı olması beklenmiştir. Devlet tarafından bir gözlem raporu ortaya konulmadığı gibi amaç ve beklentilerin karşılanıp karşılanmadığıyla ilgili bir değerlendirme de yapılmamış, kanunun gereğinin yerine getirilip getirilmediği tartışılmamıştır. Aceleyle getirildiği iddia edilen kutlamalarla dış dünyaya beklenen mesajın verilmediği ve başarısız bir imaj bırakıldığı da vurgulanmış, iyi niyetli olup olmadığı tartışılmasa da yapılan harcamaların eleştirilmesi dikkat çekmiştir.

Törenlerle ilgili yapılan yorumlarda cami mahyaları, gökyüzünde ay-yıldız yaklaşması görüntüleri ve seçimlerle yakın tarihlerde yapılmasıyla gerçekleşecek demokrasi vurgusu, kutlamalara millî, demokratik ve dini bir anlam yüklenerek meşruluğunun artırılması hedeflenmiştir. Buna karşın 50. Yıl Marşının akılda kalıcılığının zayıf olduğunun ileri sürülmesi nedeniyle yeterince takdir görmemesi, verilmesi hedeflenen mesajlar açısından bir olumsuzluk olarak değerlendirilebilir.

Dış dünyaya bir rüştünü ispat mesajı olarak beliren Boğaziçi Köprüsü'nün açılışı dışında, basında kutlamalardan beklentilerin aksine pek de coşkuyla bahsedildiği söylenemez. Halktan kopuk bir kutlama olduğunu savunanların karşısında; içeride fikir ayrılıklarına neden olan Boğaziçi Köprüsü'nün açılışı, antidemokratik uygulamalardan dolayı eleştirilen Türkiye'nin batıdaki bu imajının değiştirilmesi açısından önemli görülmüş de olabilir.

Basında yer alan bazı eleştirilere karşın dönemin tanıklarının zihninde genel olarak olumlu bir imaj bırakıldığı ve hem devletin hem de halkın kutlamaları sahiplendiği ve ilgi gösterdiği söylenebilir. Sözlü tarih çalışmasından alınan verilere göre, kutlamaları sahiplenme ve katılım konusunda devlet ve halkın ayrıştığına yönelik herhangi bir çıkarım yapmak mümkün olmamıştır. Kaldı ki kutlamalar özelinde karşıt siyasi görüşler açısından bakıldığında herhangi bir ayrışma veya mücadele ile ilgili de bir çıkarım yapılamamıştır. Tanıklar yapılan sözlü tarih çalışmasına katılmak için ikna edilmekte zorlanılmamış; dolayısıyla kutlamalardan akıllarında kalan hususları belki de 100. Yıl Dönümü içerisinde bulunulduğunun da etkisiyle istekle paylaşmak istemişlerdir. Öyle ki en sık eleştirilen konulardan olan 50. Yıl Marşı en çok hatırlanan öncelikli iki unsurdan biri olmuştur.

Gerek basın gerekse devlet görevlileri tarafından yapılan değerlendirme ve söylemlerde Cumhuriyet öncesi döneme karşı sert bir tavır takınılmadan bir yetersizlik ve âcizlik dönemi olarak görülmüştür. Millî Mücadele’de Türkiye’yi işgal eden devletlerle ilgili resmî görevlilerce herhangi bir düşmanlaştırma yapılmamış, bu yaklaşım basını da etkilemiş ve Yunan ve Ermeniler dışında olumsuz bir yaklaşım sergilenmemiştir. Millî Mücadele bir birlik ve beraberlik kaynağı olarak görülmüş ve Yunanlar çok sert olmayan bir yaklaşımla eleştirilmiştir. Köprünün açılışıyla batıyla bütünleşme mesajı verilirken, işgalci batı devletlerine karşı tutum sergilenmesinin tezat oluşturacağı da düşünülmüş olabilir.

Yapılan değerlendirmelerde Atatürk’ün büyük bir önder olduğu vurgulanmış ve gerçek Atatürkçülük ile dönemin en büyük düşmanı aşırı sağ ve sol fikirlerin bu yolla yenilmesi arayışları dikkat çekmiştir. Bu iki büyük düşmanın ortaya çıkmasında siyasetçiler suçlu bulunmuş ve bu cereyanların ortadan kaldırılarak sadece milliyetçilik ve Atatürkçülüğün hâkim olması istenmiştir. Bir kısım yorumlarda siyaset ve siyasetçiler âdeta dışlanırken, halka hiçbir şekilde eleştiri yöneltilmemiştir. Sorunlu bir iç politik süreçten geçen Türkiye’de yeni bir başlangıç olarak görülen 50. Yılda Atatürk’ün liderliğine vurgu yapılması, aslında bu süreçten Türkiye’yi kurtaracak sorumlu bir lider arayışının tezahürü olarak da görülebilir.

Cumhuriyet rejimi ile ilgili yapılan değerlendirmelerde demokrasi, özgürlük, düşünce hürriyeti, ulusal egemenlik, birlik ve beraberlik ve iç barış gibi kavramların öne çıkması 12 Mart rejiminin uygulamalarına duyulan tepkinin etkileri olarak görülebilir. TBMM’nin demokrasinin bekçisi olarak görülmesi, askerî müdahalelerin çoğunlukla eleştirilmesi bu yaklaşımın tezahürleridir denilebilir. Dolayısıyla yeni bir başlangıç noktası olarak görülen 50. Yıldan sonra artık askerî müdahalelerin olmaması düşüncesinin hâkim olduğu söylenebilir. Çoğunlukla Cumhuriyetin hâlen genç bir devlet olduğunun savunulması ise hataların ve eksikliklerin kabul edilebileceği ve yapılacak çok şey olduğunun kabulü niteliğindedir. 50 yıllık süreç bir barış dönemi olarak görülse de Kore Savaşı ve Kıbrıs olaylarının göz ardı edildiği anlaşılmaktadır. Aşırı fikirlerin öncelikli bir tehdit olarak görülmesi birlik ve beraberlik vurgusunu öne çıkarmıştır.

Cumhuriyet modernleşme anlamında yaşanan gelişmelerin başlangıcı olarak görülmüş, Osmanlı Devleti döneminden kötü bir miras alındığı vurgulanmıştır. Sağlık konusunda

başarılı bir görüntü çizilirken, kadın hakları konusunda kadınlara da eleştiri yöneltilerek bir geriye gidiş olduğu savunulmuştur. Gençlik sorunlu bir alan olarak görülerek spor aşırı fikirlere karşı korunmaları için bir reçete olarak sunulmuş, bu alanda yaşanan sorunlar dile getirilmiştir. Adliye sistemi ise öncelikle yargı bağımsızlığı ve yargılama süresinin uzun olması temelinde eleştirilmiştir.

Eğitim konusunda birçok gelişmenin Atatürk ve Cumhuriyet sayesinde yaşandığı konusunda mutabık kalınmıştır. Eğitimde okuma-yazma oranının düşük olması en büyük sorun olarak nitelendirilmiş, yeni 50 yılda yeni kurumların oluşturulması gibi tedbirler dâhil çeşitli arayışlar ortaya konulmuştur. Bunda da eğitimin yaşanan ideolojik sorunların çözümünde bir aygıt olarak görülmesi yatmaktadır. Cumhuriyet sayesinde gelişmeye başlayan kültürel konularda ise en başarılı devrim dil devrimi olarak görülmüştür. Cumhuriyet rejiminin İslam dinine ne kadar uyumlu olduğu anlatılmaya çalışılmış, bir yandan da din istismarına dikkat çekilmiştir. Basın ve yayınlarla ilgili de Cumhuriyet bir başlangıç noktası olarak görülürken TRT'nin özellikle 50. Yıl ile ilgili tutumu üzerinden eleştirilmesi dikkat çekmiştir.

Ekonomide de her ne kadar gelişimin Cumhuriyet döneminde ve Atatürk'ün sayesinde başladığı vurgulansa da planlı ekonomi uygulamasının başarılı olduğu vurgusu daha çok öne çıkmıştır. Geline nokta Avrupa'ya ihracatta bulunulması söylemi ise bir nevi rüştün ispatı çabası olarak görülebilir. 10. Yılda sanayi üretimini artık kendisi yapan Türkiye imajından Batıya ürettiği malları ihraç eden Türkiye'ye evrilmesi vurgusu bu açıdan önemlidir. Buna karşın ekonomide yaşanan sorunlara çözüm bulunması için de 50. Yıl bir milat olarak görülmüş, özellikle köylünün sorunlarına dikkat çekilerek sanatta olduğu gibi Atatürk'ten sonra ihmal edildikleri savunulmuştur. Güvenlik alanında ise Kıbrıs sorununa yeterince dikkat çekilmediği görülmüştür. Ordunun Cumhuriyetin koruyucusu ve kollayıcısı olageldiği dışında dikkat çekici bir muhasebe yapılmamış, sivil kanattan da bir eleştiri söz konusu olmamıştır.

Dönemin tehdit olarak algılanan gelişmelerinin gelecekte de devam edebileceği düşünüldüğünden, Cumhuriyetin korunacağı ısrarlı bir şekilde vurgulanmış, bunun da ancak Atatürk ilke ve inkılaplarına sahip çıkılarak olabileceğine dikkat çekilmiştir. Genel olarak geleceğe umutla bakılmış ve Cumhuriyetin 100. Yılı başarılar ve sorunların çözümü için

hedef olarak belirlenmiştir. Bu tür beklentiler yalnızca basında yer almış, resmî yetkililer bir hedef yıl işaret etmemişlerdir. Bunların yanında özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin sorunlarına dikkat çekilerek aşırı sol tabanlı bir etnik ayrılıkçılık ile dini gruplaşmalar tabanlı bir aşırı sağ hareket tehdit olarak görülmüş, kaygı duyulmuş ve bunu öngörenler bir nevi uyarılarda bulunmuştur. Türkiye'nin yerli uçak, gemi ve otomobilini üreteceği ve uzay çalışmaları yapacağı gibi popülist söylemler 50. Yılda da kullanılmış, tarımın önemini koruduğu ve ağırlıklı olarak sivil siyasetçilerin yönettiği bir Türkiye hayali kurulmuştur. Gümrük Birliğine giriş, Çanakkale Boğazına köprü yapılması, yerli otomobil ve uzay çalışmaları gibi tahmin ve beklentilerin gerçekleştiği, diğer öngörü ve beklentilerle ilgili ise hâlen çalışmaların ve tartışmaların devam ettiği söylenebilir.

Türkiye dâhil dünyadan millî gün kutlamaları kapsamında incelenen beş ülke ile ilgili çıkarımlar yapabilmek için Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. Yılı Kutlamaları'nda Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın yaptığı konuşması da irdelenmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan 100. Yılda duyduğu mutluluğu ifade ederek, bu günün ikinci yüzyılın başlangıcı olduğuna dikkat çekmiş ve Atatürk başta olmak üzere Anadolu'nun vatan yapılmasında ve Cumhuriyetin 100. Yılına gelene kadar emeği geçen herkese teşekkür etmiştir. Cumhuriyetin ve Türk Milleti'nin köklerine, maziden atıye kurulan devletlerin Cumhuriyetin öncüsü olduğuna vurgu yapmış ve uzunca bir muhasebe yaparak Cumhuriyetin ilk yılları, kendi siyasi iktidarlarının başlangıcı olan 2002 yılı ve buradan 2023 yılına kadar çeşitli alanlarda yaşanan gelişmelerle ilgili sayısal bilgiler vermiş, tarihsel süreklilik vurgusu yaparak reddi miras yapılmadığını ve geçmişten kuvvet alındığını vurgulamış, kendilerinin Atatürk'ün hayallerini gerçekleştirdiklerine değinmiştir.

Gelinen noktada ise kısa süre önce başlayan İsrail'in Gazze bölgesindeki askerî harekâtına karşı Filistinlilerin yanında olduklarını vurgulamış, bu kapsamda 28 Ekim 2023'te İstanbul'da yapılan Filistin'e destek mitingine dikkat çekmiştir. Konuşmada 10. ve 50. Yıl nutuk ve mesajlarında da olduğu gibi bir düşman algısı yaratmasa da ikisinden farklı olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin Anadolu'da kurulan son devlet olduğuna işaret ederek Anadolu'da kalıcılık vurgusu yapmış ve emperyalist hiçbir gücün Türkiye'nin önüne geçemeyeceğini, Türkiye Yüzyılı olarak ifade edilen hedeflerini gerçekleştireceklerini, sivil bir anayasa

yapacaklarını vurgulayarak geleceğe yönelik hedefler koymuştur.²⁸²⁷ Parlamenter demokrasi vurgusunun öne çıktığı 50. Yıl mesajından, Anadolu’da kalıcılık ve antiemperyalist söylemlerle farklılık arz eden bu konuşmanın da geçmişin muhasebesi, gelinen noktanın tespiti ve geleceğe yönelik hedefler konulması şeklinde öncüllerine benzer bir planda yapıldığı söylenebilir.

---

²⁸²⁷ (<https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/149940/-turkiye-cumhuriyeti-binlerce-yildir-elden-ele-gonulden-gonule-ve-nesilden-nesile-aktarilan-muazzez-bir-hazinedir->), Erişim Tarihi: 10 Kasım 2023.

SONUÇ

Fransız İhtilali'nin sonuçlarından biri olan millî bayramlar, Osmanlı Devleti'nde de devletin kuruluş yıl dönümü belirlenerek savaş ve işgal yıllarında dahi kutlanmış; Millî Mücadele sırasında ise Türklerin özgüvenini artırmak ve savaşıma iradesini devam ettirmek için bir araç olarak görülmüş ve kutlanmasına önem verilmiştir. Öyle ki bu bayramlardan 10/24 Temmuz Bayramı Cumhuriyet döneminde dahi yıllarca kutlanarak süreklilik göstermiştir. TBMM'nin kuruluşuyla birlikte ortaya çıkan siyasi ve askerî gelişmeler neticesinde ilki Hâkimiyet Bayramı olmak üzere yeni millî günler belirlenerek bayram olarak kutlanmıştır. Şüphesiz bu bayramlardan en önemlisi, ulusal bayram kapsamına alınan ve yeni rejimin ilanının yıl dönümü olan Cumhuriyet Bayramı olmuştur.

Cumhuriyetin her on yılı, Atatürk'ün 10. Yıl Nutkunda belirttiği üzere diğer yıllardan daha coşkulu kutlanmış; fakat döneminin iç ve dış siyasi koşullarının etkisinde kalmış ve beklentileri karşılamamıştır. 10. Yıl Kutlamaları ise, diğer on yıllar arasında en coşkulu olan 50. Yıl Kutlamalarında da model olarak alınmıştır. Bunun nedenini diğer dönemlere göre hem iç hem de dış gelişmeler bakımından daha sakin bir dönem olduğunda ve yarım asır gibi önemli bir süreç olmasında aramak gerekir. Ana hatlarıyla öncekilerden çok farklı bir kutlama olmasa da tüm yıla yayılan etkinlikler, marş, kutlama kanunu, genel af kanunu gibi 10. Yıldan sonra ilk kez yapılan uygulamalar olması açısından farklılık göstermiştir.

50. Yıl Kutlamaları millî bayramların karakteristik özelliklerinin önemli bir kısmını içinde barındırmıştır. Tüm yıla yayılan hazırlık ve etkinlikler içerisinde, coşkunun kutlama haftasında ve özellikle bayram günü ve Boğaziçi Köprüsü'nün açılışında zirveye çıktığı söylenebilir. Ana esaslarda her hangi bir yeni gelenek ortaya çıkmamış olsa da bilimsel toplantılar yeni bir etkinlik türü olarak dikkat çekmiştir. Genel esasların, daha öncekilere benzer şekilde kanun, yönetmelik ve genelge gibi mevzuatla merkez tarafından belirlenmesi, bir yürütme kurulu oluşturulması ve belirli bir maddi kaynak ayrılması açısından önceki kutlamalarla benzerlik göstermiştir. Organizasyonun başarılı kılınması için hem halkın etkinliklere kalabalık şekilde katılması hedeflenmiş, hem de dönemin teknolojik imkânları

ile hedef kitleye mesajların verilmesine çaba harcanmaya devam edilmiştir. Mekânsal dönüşüm Atatürk posterleri, Türk Bayrakları, kutlama amblemi, pankartlar ve benzeri süsleme araçlarıyla sağlanmaya çalışılmıştır. Öyle ki Başkentte Atatürk döneminden itibaren uzun yıllar Cumhuriyet bayramlarının geçit törenleri Hipodrom'da yapılmış, ancak burası bazı ülkelerdeki örneklerine benzer şekilde milletin tarihini veya devletin kuruluş yıllarını zamana yansıtan belirgin bir mekânsal dönüşüme uğramamıştır.

50. Yıl nedeniyle yapılan tüm etkinliklerde içerde devlet tüm vatandaşlarına ulaşma gayreti göstererek kutlamaları tüm kurumlarıyla sahiplenmiştir. Merkezini okulların oluşturduğu etkinlikler için hapisanelerdeki tutuklu ve mahkûmlardan, koruma yurtlarındaki çocuklara, köylerden fabrikalara kadar geniş bir hedef kitlesi belirlense de esas kitle çocuklar ve gençler olmuştur. Bu yolla amacın hem erken yaştaki hedef kitleye verilen mesajların etkisinin uzun süre kalıcı olması isteği, hem de muhtıra öncesi dönemin siyasi şiddet olaylarından dolayı gençlerin 'doğru yola' yönlendirilmesi gayreti olabilir.

Kutlamaların şehirlerde daha etkin yapılmasının yanında, kutlama kanun ve yönetmeliklerinde hedeflenen kadar olmasa da, devlet köylerde de varlığını hissettirmeye çalışmıştır. Bunu okullaşma, sağlık kurumlarını yaygınlaştırma ve fiziksel koşulları iyileştirmeye çalışarak sağlamak istemiştir. 50. Yıl nedeniyle eğitim, kültür ve spor alanında yapılan etkinliklerle verilen mesajların daha kalıcı olabilmesi için başta öğrenciler olmak üzere hedef kitlenin etkinliklerin içerisinde fiilen bulunmasına gayret edilmiştir. Dolayısıyla seyircilikten çok icracı olmaları istenmiştir. Kaldı ki dönemin tanıklarının ifadelerinden, etkinliklerde görev alanların kutlamaları daha net hatırladıkları ve verilmeye çalışılan mesajların daha kalıcı olduğunu görmek mümkün olmuştur. Kutlamalar merkezden yapılan program dâhilinde uygulanmıştır. Okul, büst, sağlık kurumu inşasına yapılan maddi yardımlar ve Boğaziçi Köprüsü açılışına katılımında yaşanan aşırı yoğunluk dışında, halkın kendiliğinden gerçekleştirdiği herhangi bir etkinliğe rastlanmamıştır.

50. Yılın, 10. Yıldan sonra yapılan kutlamalar arasında en coşkulu olmasının yanında; her ne kadar sakin atmosferde gerçekleşse de ara rejim döneminin sonuna denk gelmesi ve 1973 seçimlerinin birlikte yarattığı siyasi hareketlilik kutlamaları gölgesinde bırakmıştır. Genel seçime giden süreç ve seçim sonuçlarının belli olmasının ardından, bu sefer de hükümet

kurulması çalışmaları basın ilk gündemi olmuş; kutlama haftasında dahi tek gündem kutlamalar olamamıştır. Bayram heyecanı zaten 30 Ekim 1973'ten sonra tamamen sönmüş, genel af kanunu tartışmaları dışında pek üzerinde durulmamıştır. Türkiye'deki Cumhuriyet bayramlarının heyecanının bayram gününden sonra uzun sürmemesinde, hem devlet yöneticilerinin konuya gösterdikleri tutum, hem de Atatürk'ün ölüm yıl dönümünün çok kısa bir süre sonrasına denk gelmesinin etkili olduğu düşünülebilir.

İç siyasi gelişmeler yönünden aktif bir dönem olmasına rağmen; kutlamalar, siyasetçilerin bir mücadele alanı olarak görülmesinden kurtarılabildiği. Hazırlık safhası ve kutlama haftasının ara rejim dönemi ve hemen sonrasına denk gelmesi kutlamaların daha çok bir devlet organizasyonu görüntüsü vermesine neden olmuştur. Öyle ki devlet, 10. Yıl Kutlamalarından bile daha erken sayılabilecek bir zamanda muhtıra ve hükûmet değişikliklerine rağmen hazırlıklara başlamış ve çalışmaları sürdürme konusunda kararlı davranmıştır. Tartışmalar yaşansa da bir kutlama marşı bestelenmesi, kanun çıkarılarak TBMM seviyesinde önemsenmesi, hazırlıkların takip edilebilmesi, bütçe ayrılması ve merkezî kurulun çeşitli adlarda da olsa teşkil edilebilmesi bu yönden olumlu gelişmeler olarak görülebilir.

Pek çok anıt, tesis ve yapının kutlamalara denk getirilerek açılışının bu bayramda da fazlasıyla üzerinde durulması, bayramın bir atılım projesinin başlangıcı olarak görülmesine neden olmuştur. Bu yönüyle kutlamaları bir açılışlar bayramı olarak da adlandırmak mümkündür. Hatta açılışların bayramı bağlamından kopardığı da düşünülebilir. Yine de devletin bu vesileyle özellikle Atatürk büst ve anıtları, okullaşma, sağlık kurumları ve ulaşım ağının genişletilmesi ile köylerin sorunlarına eğilmesi gibi çözüm arayışları dönemin atmosferinde çok fazla yadırganmamıştır. Uluslararası düzeyde olanlar başta olmak üzere diğer etkinliklerde olduğu gibi bu açılışlar Marmara, İç Anadolu ve Ege bölgelerinde daha yoğun; Doğu, Güneydoğu Anadolu ve Doğu Karadeniz bölgelerinde daha seyrek gerçekleşmiştir. Bayram çerçevesinde yapılan bu etkinlik ve açılışların ağırlığındaki dengesizlik pek de gündem olmamıştır.

Devlet 50. Yılda söylemini Atatürk ve Cumhuriyetin kazanımlarına ek olarak, öteden beri üzerinde durulan millî birlik ve beraberlik ile bağımsızlık, demokrasi, özgürlük, temel hak

ve hürriyetler, TBMM, içeride ve dışarıda barış ve saygın devlet vurguları üzerine kurmuş, genel olarak basında da benzer vurgular ön plana çıkmıştır. Demokrasi, özgürlük, temel hak ve hürriyetler, TBMM'nin önemi, barış ve saygın devlet vurgularının öne çıkmasını 12 Mart Muhtırasının olumsuz atmosferinin içeride ve dışarıda izlerinin silinmek istenmesinde aramak gerekir. Ayrıca birlik ve beraberlik vurgusunun, yakın dönemin siyasi şiddet olaylarına ve Atatürkçülük kapsamında milliyetçilik ve laiklik söylemlerinin ise aşırı sol tabanlı etnik ayrılıkçılık ve aşırı sağ tabanlı laiklik karşıtı tehditlere karşı birer panzehir olarak kullanıldığı söylenebilir. Temel hak ve hürriyetler, uluslararası barışa katkı sunma ve batı dünyasının bir parçası olma vurgusunun ise batı nezdinde muhtıra sonucu ortaya çıkan olumsuz atmosferin dağıtılmak istenmesi amacını taşıdığı söylenebilir.

Kutlamaların prestij olayı olan Boğaziçi Köprüsü'nün açılışı ile, iç kamuoyuna Türklerin böylesine önemli bir yapıyı ortaya koyabileceği ve bunun da Cumhuriyet sayesinde olduğu vurgusuyla öz güven, birlik ve beraberlik mesajı verilmiştir. Dış dünya nezdinde ise Türkiye'nin iki kıtanın fiziki olarak birleştirilmesini sağlayan ülke olarak, Batı dünyası ile bütünleşme azminin devam ettiği algısı oluşturulmak istenmiştir.

Resmî törenlerin içeriği laik bir karakter göstermeye devam etse de, devlet görevlilerinin kutlama konuşma ve mesajlarında Ramazan Bayramı ile Cumhuriyet Bayramı'nın birlikte kutlanmasından duydukları memnuniyeti dile getirmeleri, tüm kurumlar gibi DİB'in de kutlamalarda etkin olarak yer alması, İslam dini ile Cumhuriyet idaresinin uyumuna dikkat çeken söylemler geliştirmesi ve etkinlikler düzenlemesi ile laik Cumhuriyet rejiminin İslam dini ile uyumuna dikkat çekildiği söylenebilir. Bu yolla hem rejimin manevi anlamda da meşru olduğu, hem de aşırı fikirlerin elindeki enstrümanları boşa çıkarmaya ve bizzat uygulamalar yoluyla komünizme karşı bir mesaj vermeye çalıştığı da düşünülebilir.

Devlet tarafından laikliğin yanında üzerinde en çok durulan Atatürk ilkesi milliyetçilik olmuş; basın da bu yaklaşıma paralel hareket etmiştir. Buna rağmen 10. Yılda olduğu gibi 50. Yıl törenlerinde de açık bir düşman millet veya devlet tarifi yapılmamıştır. 50. Yıl Kutlama Kanununda 'haksız saldırganlar' olarak görülen Millî Mücadele dönemi işgalci devletler, resmî görevlilerce hiçbir şekilde düşman olarak ifade edilmemiştir. Batılı işgalci devletlerden bazılarının katılımıyla inşa edilen bir köprü açılışının yapılacağı kutlamalarda

kendilerine karşı bir düşman algısı yaratılması elbet de düşünülemezdi. Türkiye'nin emperyalist devletlere karşı mazlum milletlerin bağımsızlık mücadelesinin öncüsü olduğu söyleminin de bu yönden pek sahiplenilmediği de düşünülebilir. Dolayısıyla devlet bir düşman söylemi üzerinden halk kitleleri arasındaki ayrılıkları eritme yoluna gitmemiş, tehlikenin daha çok içeride olduğunu vurgulamıştır. Böylelikle Türkiye'nin, kutlamalarda birkaç münferit etkinlik haricinde yüzünü batıya döndüğü; ancak Kıbrıslı Türklerin ve liderlerinin çok sayıdaki etkinlik ve Başkentteki törenlere katılması ile, Yunanistan'a ve Rumlara dolaylı da olsa bir mesaj verildiği düşünülebilir.

50. Yıl onuruna pullarda yer verilmemesi, Gnkur. Bşk.nın mesajlarının 40. Yıl Kutlamalarındaki gibi gündem olmayışı, taşrada garnizon komutanlarının icraatlarının basında yeterince yer bulmaması, emekli bir asker olan Cumhurbaşkanının dahi kutlama mesajında orduyu selamlamaması, çıkardığı kitaplar ve süreli yayınlarda baskın bir söylemde bulunmaması, ordunun bu kutlamalarda geri planda tutulmak istendiğini düşündürmektedir. Geçit törenleri ve 50. Yıl Marşında yer verilmesi dışında, ordunun bu tutumunda, muhtıra sonrası sıkıyönetim uygulamalarının olumsuz etkilerinin giderilmesi düşüncesi etkin olmuş olabilir. Buradan hareketle kutlamaların genel itibariyle daha sivil bir karakter taşıdığı söylenebilir.

Kutlamaları gerek özel sektör, gerekse gönüllü kuruluşlar önemli derecede desteklemiştir. Bir kısım anıt, tesis ve sosyal yardım faaliyetleri özellikle sivil toplum kuruluşlarının halktan topladığı bağışlarla yapılabilmektedir. Özel sektör ve gönüllü kuruluşların, hem 50. Yılın coşkusu, hem kendilerini tanıtmaya isteği hem de dönemin olumsuz ekonomik koşullarından dolayı bu denli aktif olduğu söylenebilir.

50 yılda elde edilen kazanımların gelişmelerin Atatürk'ün eseri ve Cumhuriyet sayesinde olduğu vurgusu öne çıkmıştır. Devlet Atatürk'ün ve Atatürkçülüğün yeniden hatırlanması ve kurucu liderin ilkelerinin ülke sathında döneme taşınması için aslına benzer Atatürk büst, anıt ve heykellerin inşasına önem vermiştir. Atatürk imajı yakın dönemin siyasi şiddet olayları ve muhtıra nedeniyle ortaya çıkan güvenilmez siyasetçi algısından olsa gerek özlenen, liyakatli, halktan biri ve büyük devlet adamı vurgusuyla şekillenmiştir. Siyasete ve

siyasetçilerine karşı olumsuz tutum, Atatürkçülük Partisi kurularak tek parti iktidarında yönetilme isteği gibi fikirlerin dahi ortaya atılmasına neden olmuştur.

Geçmiş dönemin muhasebesinin yapılıp, mevcut durumun tespit edilerek geleceğe bir projeksiyon tutmanın millî bayramların önemli bir işlevi olması devlet görevlilerinin konuşma planlarına da yansımıştır. Atatürk'ün 10. Yıl Nutku, 50. Yılda yayınlanan Cumhurbaşkanının ve diğer devlet görevlilerinin kutlama mesaj ve konuşmaları ile 100. Yılda Cumhurbaşkanınca yapılan kutlama konuşmaları bu işlevin izlerini taşımaktadır. Aslında geleceğe ışık tutması beklenen muhasebenin devlet görevlilerinden çok basın ve yayınlarda daha ayrıntılı yapıldığını, devlet görevlilerinin daha genel ve daha üst perdeden değerlendirme yaptıklarını söylemek mümkündür. Öte yandan hem devlet hem de basında 50 yılın muhasebesinin, bir başarı veya başarısızlık portresi çizilmesinden çok; yapılanların olumlu karşılanması ve mevcut eksikliklerin kabul edilmesi gibi sağduyulu bir yaklaşımla yapıldığı söylenebilir.

10. Yılda kısa süre önce kurulan yeni rejim, batıya karşı ayakta olduğu mesajlarını vermeye çalışmıştır. Böylesine kısa bir süreç için yapılan muhasebenin ise mutedil ve sağduyulu olmaktan çok, başarılarının ön plana çıkarılmasının beklenmesi oldukça kabul edilebilir bir yaklaşımdır. 50 yıllık sürenin ise daha gerçekçi ve sağduyulu bir muhasebe ortamını sağlaması da normal karşılanmalıdır. Bu yönüyle devletin ve basının 50 yıllık süreci Demokrat Parti döneminin birkaç hususta yerilmesi dışında, bir bütün olarak kabul ettiği bu muhasebe yaklaşımı 10. Yıldan farklı bir karakter taşımaktadır.

50. Yılda gelinen noktanın tespiti yani güncel durumun ortaya konulmasında da genel olarak sağduyulu bir yaklaşım sergilenmiştir. 50. Yılda gelecekle ilgili geniş bir projeksiyon çizilememiş, Orta Asya Türk Devletlerinin bağımsızlıklarına kavuşmasından sonra bu devletlere Türkiye'nin liderlik edeceği öngörüsünün dışında ortaya bir medeniyet tasavvuru konulamamıştır. Geleceğe yönelik beklentiler daha çok dönemin güncel sorunları ekseninde şekillenmiştir.

Sol ve sağın bazı temsilcilerince Komünizm ve ekonomik sorunlar gibi toplumun tepki göstermeyebileceği nedenlere dayanılarak yapılan birkaç eleştiri dışında kutlama sürecinde belirgin bir Cumhuriyet karşıtlığı söylemine rastlanmamıştır. Bu eleştirilerin çok büyük bir kısmı ise Cumhuriyete değil Cumhuriyet Bayramının kutlanmasına yönelik gerçekleşmiştir. Toplumsal ve ekonomik sorunların dile getirilmesi ve çözüm aranmasında bir vesile olması açısından da kutlamalar önem taşımaktadır. Toplumun bazı kesimleri, seslerini bu önemli yıl dönümünün yarattığı hoşgörü atmosferinden de yararlanarak duyurmaya çalışmışlardır. Bu girişimlerin aslında bu kesimlerin, gelecekte umutlu olduklarını ortaya çıkarması açısından da değerlidir. Dolayısıyla kutlamalar sorunların çözüleceğine yönelik bir umut atmosferi de yaratmıştır denilebilir.

Devletin her ne kadar Türkiye'nin tanıtılmasıyla ilgili, bayramı bir araç olarak görmek istese de birkaç konferans, konser ve halk dansları etkinlikleri dışında dışarıda etkin bir süreç yönetemediği söylenebilir. Buna paralel olarak dış basın da içerideki beklentinin aksine 50. Yıl kutlamalarına pek ilgi duymamış, kendilerini ekonomik olarak daha fazla ilgilendiren Boğaziçi Köprüsü'nün açılışına yönelmişlerdir. Ayrıntılı bir değerlendirme veya devlet görevlileriyle röportaj dahi yapılmaktan imtina edilmesinde, Türkiye'deki yakın dönemin siyasi gelişmelerinin de etkili olduğu düşünülebilir.

Kabul etmek gerekir ki 50. Yıl Marşı, 10. Yıl Marşı kadar geleceğe aktarılacak, etkili ve heyecan verici bir marş olamamıştır. Ancak yine de marş dönemin tanıkları nezdinde kutlamaları gölgesinde bırakan Boğaziçi Köprüsü ile birlikte en fazla hatırlarda kalan unsur olmuştur. Boğaz Köprüsü'nün açılışı, kutlamaların hazırlık sürecinden itibaren, tören hazırlıklarından daha fazla öne çıkmış, hatta müzik eserleriyle kendi edebiyatını dahi yaratırken, aynı etkiyi Cumhuriyet Bayramı törenleri yaratamamıştır.

Millî bayramlarda üzerinde durulan bir başka konu da sembollerdir. Devlet ve halkın katkılarıyla anıt ve heykel dikme, kutlama amblemi oluşturma, hatıra para ve pul basımı, piyango biletine kurucu liderin resminin konulması, süslemelerde Türk bayrağının yoğun olarak kullanılması, posta gönderileri de dâhil bir kısım materyallere kutlama ambleminin basılması gibi konulara eğilinirken, 50. Yılın anlamını ifade edecek, dönemi gelecek kuşaklara aktaracak ve Türkiye'nin tanıtımında estetik bir sembol olabilecek görkemli ve

ABD Özgürlük Heykeli veya Paris Eyfel Kulesi gibi dünyadaki örneklerine benzer bir anıt dikilmemesi önemli bir eksiklik olarak kalmıştır. Buna karşın maddi ve soyut değerlerin işlenmesi bakımından basındaki verilere göre dengeli bir atmosfer oluşmuştur. Buna karşın bir prestij olay olan Boğaz Köprüsü'nün açılışı başta olmak üzere açılışlar gibi maddi unsurlardan çok 50. Yıl Marşı, süslemeler, amblemler, tören geçişleri gibi soyut unsurlar içeren etkinliklerin dönemin tanıklarının zihninde daha yoğun yer ettiği anlaşılmıştır.

Türkiye'nin de içinde bulunduğu beş ülkenin önemli yıl dönümü kutlamaları yaklaşık 10 yıllık bir zaman diliminde gerçekleşmiştir. Kutlamaların başlangıç seremonisi, geçit töreni, resepsiyon-balo ve fener alayları, yıl içine yayılan çeşitli etkinlikler açısından ve halkın katılımının yüksek olmasının amaçlanması ve mevcut teknolojik imkânların da kullanılarak rejimlerin, iç ve dış kamuoyunda mesajlarının daha kalabalık kitlelere ulaştırılması gayretlerinin benzer olduğu belirtilmelidir. Dolayısıyla farklı kültür ve medeniyetlere sahip olsa da anılan ülkelerde yapılan kutlamalarının çıkış noktası olan, Fransız İhtilali'nin sonrasında yapılan törenlerin etkisiyle benzer karakter gösterdikleri söylenebilir. Yöntemleri ve ağırlıkları farklı olsa da bu ülkeler ordularını, devletlerinin tarihlerini, tarihî kişiliklerini öne çıkararak hem kendi halkına özgüven ve umut vermeye çalışmış hem de dünya kamuoyuna karşı güçlü ve köklü birer rejim oldukları mesajını vermişlerdir.

SSCB'de tam olarak tespit edilemese de ülkelerde kutlamaları idare eden merkezî bir kurul oluşturulmuş ve bunlara ülkelerin imkânları ölçüsünde ciddi maddi kaynaklar ayrılmış, en fazla gündemde yer alan ise İran olmuştur. Yıl dönümleri 50, 150, 200 ve 2500. Yıl gibi önemli günler olunca geniş bir zaman diliminde, ülkelerin teknolojik gelişmişliği, kültürleri, iç ve dış siyasi durumlarına göre çeşitli etkinlikler düzenlenmiştir. Yoğunluğu değişmekle birlikte SSCB ve Yunanistan dışındaki diğer ülkelerde yeni yatırımlar yapılarak bir ekonomik sıçrama döneminin başlangıcı olarak kabul edilmiştir. Diğer dört ülke dışarıya karşı dünya medeniyetine yaptıkları adalet ve barış, medeniyet, insan hakları ile Nazizm ve Faşizmle mücadele gibi katkıları vurgulamışlardır. Türkiye ise, Kore Savaşı'nda yer aldığı ön plana çıkararak diğer bloğun tepkisini çekmek istemediğinden olsa gerek, kıtaları veya doğu ile batıyı Boğaz Köprüsü marifetiyle birleştiren ve bu farklı medeniyetlerin köprüsü olan önemli bir ülke rolünü öne çıkarmıştır.

Birkaç istisna etkinlik dışında beş ülke de kutlamalarda dış dünyaya barışçıl mesajlar vermeye çalışmışlardır. Uluslararası siyaset kapsamında ülkeler arasındaki ilişkilerin tüm ülkeleri etkilediği; ancak Türkiye, İran ve ABD'nin tavırlarının daha kucaklayıcı olduğu söylenebilir. Tüm kutlamalar içeride veya dışarıda çeşitli sebepler ve şekillerde olumsuz tepkilerle karşılanmış; dışarıdaki tepkileri daha çok ülkelerin diğer ülkelerde yaşayan vatandaşları vermiştir. İran ve Yunanistan dışarıda en fazla tepki gören ülkeler olmuştur. Dolayısıyla ülkelerin rejimlerinin ve bu rejimlerinin ülke dışındaki muhalifleri ile aralarındaki ilişkilerin kutlamaları da etkilediği söylenebilir. Ülkeler dış temsilciliklerinde veya dünyanın çeşitli yerlerinde kutlamaların yapılmasına çeşitli ağırlıklarda önem vererek mesajlarının mümkün olduğunca geniş kitlelere ulaşmasına gayret etmişlerdir. Kendi sınırları dışında en fazla ilgi gören ülke Yunanistan olmuştur. Kutlamalar arasında en az ilgi gören ülke ise Türkiye olmuş, kıtaların birleştirilmesi söylemi dahi dünya kamuoyunda geniş yankı uyandırmazken, ABD'nin renkli etkinlikleri ve İran'ın geçit töreni ve şaşalı resepsiyonu en çok ilgi çeken kutlamalar olmuştur.

Dönemin önem kazanan sektörü turizm de ülkelerin kutlamaları birer tanıtım ve nihayetinde gelir aracı olarak görmesini de beraberinde getirmiş, özellikle ABD ile kısmen İran ve sözde de olsa Türkiye bu sektörü ön plana çıkarmaya çalışmıştır. Sovyetler hariç diğer ülkeler kendi vatandaşları nazarında toplumlarının tüm kesimlerine ulaşarak rejimlerinin meşruiyetini pekiştirmek maksadıyla dini söylem ve etkinliklere başvurmuş, özellikle Yunanistan'da din adamları protokollerde en fazla görünen kişiler olmuştur.

Yabancı ülke lider ve hükümet başkanlarının ağırlanması konusuna İran çok önem vermiş, bu yolla dünya kamuoyunun dikkatini çekmeyi başarmış, diğer ülkeler bu yola İran kadar ilgi göstermemişlerdir. SSCB, Yunanistan ve Türkiye'de toplumsal barışın temini için af kanunları gündeme gelmiş, Yunanistan hariç hem iç hem de dünya kamuoyunda tarihsel, teknolojik, askerî veya kalkınmayı sembolize edecek prestij olaylar belirlenmiş, yalnızca İran'da tarihî köklerine vurgu yapan yeni bir törensel alan inşa edilmiştir. Türkiye bu ülkelerden yalnızca ABD'de yapılabilecek bir savaş gemisi ve çeşitli sanatsal gruplarla icracı, İran'a devlet başkanı seviyesinde izleyici olarak katılırken, Yunanistan'a hiçbir şekilde katılmamıştır. Dolayısıyla gerek ulusal gerekse uluslararası alanda yaşanan gelişmelerin

Ülkelerin kutlamalarına ve dış dünyadan gösterilecek ilgiye de etkide bulunduğu kabul edilmelidir. Aynı ülkelerde yakın zamanda yapılan önemli yıl dönümü kutlamalarında dünya kamuoyuna verdikleri mesajların ise İnan ve Türkiye hariç benzerlik gösterdiği söylenebilir. Her iki ülkenin liderleri de önceki söylemlerin aksine batı ve emperyalizme karşı duruş sergilemiş, Türkiye’de 10, 50 ve 100. Yıl kutlamaları içerisinde batıya ve emperyalizme karşı devlet başkanları seviyesinde en sert söylemler 100. Yıl Kutlamalarında gerçekleştirilmiştir.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Belgeleri

a. Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi

b. Resmî Gazete

c. TBMM Tutanak Dergileri

2. Kitaplar ve Broşürler

Adın, Hikmet; **Cumhuriyetin Ellinci Yılında Kalkınmada Örnek Köy Armutalan**, Emek Matbaası, Balıkesir, 1973.

Adivar, Halide Edib; **Vurun Kahpeye**, Can Sanat Yay., İstanbul, 2022.

Afetinan, A.; **Cumhuriyetin 50. Yılı İçin Köylerimiz**, TTK Yay., Ankara, 1978.

_____; **Ellinci Yılda Tarihten Geleceğe**, TTK Basımevi, Ankara, 1973.

Ahmad, Feroz; **Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)**, Hil Yay., İstanbul, 1992.

Akay, İhsan; **Atatürkçülüğün İlkeleri**, Varlık Yay., İstanbul, 1973.

Akçakayalıoğlu, Cihat; **Cumhuriyetin 50inci Yıl Dönümüne Armağan, Anılar**, Ülker Matbaası, Ankara, 1973.

Akıllıoğlu, Serpil vd.; **Dünden Bugüne Radyo-Televizyon (1927-1990)**, Ajans-Türk Matbaası, İstanbul, 1990.

Aksoy, Ömer Asım; **Cumhuriyetimizin 50. Yılında Özleştirme Durdurulamaz**, TDK Basımevi, Ankara, 1973.

_____; **Cumhuriyetin 50. Yılında Gelişen ve Özleşen Dilimiz**, TDK Yay., Ankara, 1973.

Akşin, Sina; **Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi**, İmaj Yay., Ankara, 2006.

Akşin, Sina vd.; **Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye (1908-1080)**, Cem Yay., İstanbul, 2011.

Akyol, Avni; **Ana Çizgileriyle Cumhuriyetin Ellinci Yılında Türkiye'de Beden Eğitimi ve Spor**, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yay., Ankara, 1973.

Alacaklıoğlu, A. Süha; **Cumhuriyetimizin 50 Yıllık Ekonomik Kalkınmasında Özel Teşebbüsün Yeri ve Rolü**, İstanbul Ticaret Odası Yay., İstanbul, 1974.

Anılar, Ülker Matbaası, Ankara, 1973.

Anıtkabir Özel Defteri, C:7, Anıtkabir Derneği Yay., Ankara, 2001.

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1973.

Arslan, Hüseyin Tolga; **Türkiye’de Askeri Müdahale Dönemlerinde Atatürk ve Atatürkçülük**, Hayat Yay., Ankara, 2023.

Armaoğlu, Fahir; **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)**, Timaş Yay., İstanbul, 2016.

Atatürk Devrimleri I. Milletlerarası Simpozyumu Bildirileri (10-14 Aralık 1973, İstanbul), İstanbul Üniversitesi Atatürk Devrimleri Araştırma Enstitüsü Yay., İstanbul, 1975.

Atatürkçülüğün Ekonomik ve Sosyal Yönü Semineri, byy, İstanbul, 1973.

Atatürk ve Cumhuriyet Sergisi, TTK Basımevi, Ankara, ty.

Aydın, Ahmet Haşım; **50. Yılda Meteoroloji**, Ankara Basım ve Cilt Evi, Ankara, 1976.

Aydın, Suavi-Taşkın, Yüksel; **1960’tan Günümüze Türkiye Tarihi**, İletişim Yay., İstanbul, 2017.

Baltacıoğlu, İsmayıl Hakkı; **Cumhuriyetin 50. Yılı Armağanı, Atatürk Yetişmesi, Kişiliği, Devrimleri**, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum, 1973.

Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı 50. Yıl Resim Heykel Sergisi 1973, Arğan Grafik-Matbaacılık, Ankara, 1973.

Başçı, İlhan; **50. Yılda Yarışçılık**, Sıralar Matbaası, İstanbul, 1973.

Başhan, Mehmet-Demir, M. Sıtkı; **Cumhuriyetin 50. Yılında Millî Eğitimimiz**, 4 Eylül Matbaası, Ankara, 1972.

Başkan, M. Tevfik; **50. Yıl**, Milliyetçi Yay., İstanbul, 1973.

Baydar, Mustafa; **Atatürk ve Devrimlerimiz**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 1973.

Bayındırlık Bakanlığı Demiryollar, Limanlar ve Hava Meydanları İnşaat Genel Müdürlüğü 50. Yıl Albümü, Pan Matbaacılık, Ankara, ty.

Bayındırlıkta 50 Yıl (1923-1973), Bayındırlık Bakanlığı Yay., Gürsoy Matbaacılık, byy, ty.

- Belen, Fahri; **Askeri Siyasal ve Sosyal Yönleriyle Türk Kurtuluş Savaşı**, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1973.
- Berk, Nurullah-Gezer, Hüseyin; **50. Yılın Türk Resim ve Heykeli**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 1973.
- Borak, Sadi; **Cumhuriyetin 50.ci Yıldönümünde Resimlerle Atatürk**, Başak Kitabevi, İstanbul, 1973.
- Borcaklı, Ahmet-Koçer, Gülter; **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Tiyatro Bibliyografyası**, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Yay., Ankara, 1973.
- Çamurdan, Ahmet Cevdet; **Cumhuriyetin 50. Yılında Kozanı Tanıyalım**, Önder Matbaası, byy, ty.
- Çelikel, Abdülkadir; **50. Yıl Marşı**, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1972.
- CHP'nin Düzen Değişikliği Programı**, Ulusal Basımevi, Ankara, 1969.
- Connerton, Paul; **Toplumlar Nasıl Anımsar?**, Ayrıntı Yay., İstanbul, 2014.
- Coşkunoğlu, Atalay; **Cumhuriyetin 50. Yılında Karayollarımız**, Karayolları Genel Müdürlüğü Matbaası, Ankara, 1973.
- Cumhuriyet Devrinde Gümrüklerimiz**, Gümrük ve Tekel Bakanlığı Yay., Ankara, ty.
- Cumhuriyet Döneminde Hukuk**, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1973.
- Cumhuriyetin Ellinci Yıldönümünde Türk Silahlı Kuvvetleri**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1973.
- Cumhuriyetin Ellinci Yılında Esnaf ve Sanatkar**, Güneş Matbaacılık, Ankara, 1973.
- Cumhuriyetin Ellinci Yılında İstanbul'un İdari Sorunları Semineri (Raporlar-Tartışmalar)**, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1973.
- Cumhuriyetin Ellinci Yılında Türkiye'de Taşıtlar ve Şoförler**, Türkiye Şoförler ve Otomobilciler Federasyonu Yay., İstanbul, 1973.
- Cumhuriyetin İlanında Adı Geçenler**, Başbakanlık Basın-Yayın Genel Müdürlüğü Yay., Ankara, ty.
- Cumhuriyetin Türk Köyüne Getirdikleri**, Hüsnütabiat Matbaası, İstanbul, 1973.
- Cumhuriyetimizin 50. Yılı Albümü: En Büyük Türk Atatürk**, Duran Ofset, byy, ty.
- Çapanoğlu, Ömer; **Atatürkiye (Cumhuriyetin 50. Yılı Şiirler)**, Yeni Türk-Eli Yay., İstanbul, 1973.

Cumhuriyetimizin 50. Yılı Haftasında Kullanılacak Vecizeler, Baylan Matbaası, Ankara, ty.

Cumhuriyetimizin 50. Yılında Ankara Üniversitesi Elâzığ Veteriner Fakültesi (1970-1973), Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1973.

Çakır, Cemil; **Cumhuriyet 50 Yıl**, Şark Matbaası, Ankara, 1973.

Cumhuriyetimizin 50. Yılında Ormancılığımız, Orman Genel Müdürlüğü Yay., Ankara, ty.

Cumhuriyetimizin 50. Yılında Türkiye Şeker Sanayi, Mars Matbaası, Ankara, 1973.

Cumhuriyetimizin 50. Yılında T.C. Ziraat Bankası 1923-1973, Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü Yay., byy, ty.

Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümü Anma Kitabı, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yay., Ankara, 1974.

Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Ankara Üniversitesi Haftası, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1974.

Cumhuriyetin 50'inci Yıldönümünde İstanbul Ticaret Odası, İstanbul Ticaret Odası Yay., İstanbul, 1974.

Cumhuriyetin 50inci Yıl Dönümüne Armağanı, Anılar, Ülker Matbaası, Ankara, 1973.

Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümü Semineri, Seminere Sunulan Bildiriler, TTK Basımevi, Ankara, 1975.

Cumhuriyetin 50. Yılına Armağan, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara, 1974.

Cumhuriyetin 50. Yılına Armağan Edebiyat Fakültesi, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul, 1973.

Cumhuriyetin 50. Yılında Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1973.

Cumhuriyetin 50. Yılında Cumhuriyet Yazınından Örnekler, TDK Yay., Ankara, 1974.

Cumhuriyetin 50. Yılında Çalışma Alanlarında Türk Kadını, Sermet Matbaası, İstanbul, 1974.

Cumhuriyetin 50. Yılında İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü, C:2, Gürsoy Matbaacılık, byy, ty.

Cumhuriyetin 50. Yılında İçişleri Bakanlığı Jandarma Genel Komutanlığı, C:3, Gürsoy Matbaacılık, byy, ty.

Cumhuriyetin 50. Yılında İçişleri Bakanlığı Kuruluşu Tarihi Gelişimi, C:1, Gürsoy Matbaacılık, byy, ty.

Cumhuriyetin 50. Yılında İstanbul Üniversitesi (1973), Sermet Matbaası, İstanbul, 1972.

Cumhuriyetin 50. Yılında Kara Yollarımız, byy, ty.

Cumhuriyetin 50. Yılında Köylerimiz (1923-1973), Köy İşleri Bakanlığı Yay., Ankara, 1973.

Cumhuriyetin 50. Yılında Millî Eğitimimiz, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1973.

Cumhuriyetin 50. Yılında Sayıştay, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1973.

Cumhuriyetin 50. Yılında Sümerbank 1933-1973, byy, ty.

Cumhuriyetin 50. Yılında Şeker Sanayimiz, Türkiye Şeker Fabrikaları Yay., Ankara, 1973.

Cumhuriyetin 50. Yılında Tekel, Tekel Ambalaj Fabrikası Yayını, yy, ty.

Cumhuriyetin 50. Yılında Türkiye Demir ve Çelik İşletmeleri, Apa Ofset Basımevi, byy, 1973.

Cumhuriyetin 50. Yılında Türkiye Garanti Bankası, byy, ty.

Cumhuriyetin 50. Yılında Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Sorunları Semineri, (Erzurum, 22-25 Ekim 1973), Atatürk Üniversitesi Yay., Erzurum, 1974.

Cumhuriyetin 50. Yılında Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu, Can Matbaaları, Ankara, 1973.

Cumhuriyetin 50. Yılında 50. Yıl Konuşmaları, TDK Yay., Ankara, 1974.

Cumhuriyet 50 Yıl, Şark Matbaası, Ankara, 1973.

Dağlarca, Fazıl Hüsnü; **Cumhuriyetin 50. Yılında Gazi Mustafa Kemal Atatürk**, TDK Yay., Ankara, 1973.

Demir, İbrahim; **Cumhuriyet Öncesi ve Cumhuriyetin 50 inci Yılında Devlet Memuru**, Başbakanlık Devlet Personel Dairesi Yay., Ankara, 1973.

Demiral, Cafer; **Türkiye'nin 42 Hükûmeti**, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1973.

_____; **Türkiye Cumhuriyetini Yönetenler Cumhurbaşkanları, Başbakanlar, Bakanlar Kabineler**, Ticaret Borsaları Birliği Matbaası, Ankara, 1973.

- Demirkan, Uçar; **Cumhuriyetin İlk Elli Yılında Vergisel Yapımız**, Maliye Bakanlığı Ellinci Yıl Yay., Ankara, 1973.
- Deringil, Selim (Çev. Gül Çağalı Güven); **İktidarın Sembolleri ve İdeoloji**, Doğan Kitap, İstanbul, 2014.
- _____ ; **Denge Oyunu**, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 2014.
- Devrim, Hakkı-Araz, Nezihe; **Türkiye 1923-1973 Ansiklopedisi**, Kaynak Kitaplar, İstanbul, 1974.
- Dinççağ, Sadi; **İstanbul Boğaziçi Köprüsü**, Karayolları Genel Müdürlüğü Matbaası, Ankara, 1973.
- Dündar, Temel; **Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Gençliğine**, Pars Matbaası, Ankara, 1973.
- Ege, Rıdvan; **Cumhuriyetin 50. Yılında Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesinin Gelişimi**, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Yay., Ankara, 1974.
- Ege Üniversitesi Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümü Cumhuriyet ve Atatürk Şiir Yarışması**, Ege Üniversitesi Matbaası, Bornova, 1974.
- Ekici, Nail vd.; **Cumhuriyete Kan Verenler**, Hürriyet Yay., İstanbul, 1973.
- Elli Yılda Coğrafya**, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1973.
- Engin, Arın; **Cumhurluğumuzun 50. Yıldönümünde Atatürkçülük Bildirisi**, Gün Matbaası, İstanbul, 1972.
- _____ ; **Cumhurluğumuzun 50. Yıl Dönümünde Ko Vadis?**, Gün Matbaası, İstanbul, 1972.
- Ercan, Nedim; **50. Yılda Adım Adım Vatanım**, İnce Matbaası, Balıkesir, 1973.
- Erer, Tekin; **Cumhuriyetin 50. Yılına Armağan Boğaziçi Köprüsü**, Boğaziçi Yayınevi, İstanbul, 1973.
- Ergun, Rüştü; **Türk Dili Atatürk ve Biz**, byy, 1973.
- Ergül, Niyazi Sabri; **Cumhuriyetimizin 50. Yılında Atatürk'ün Destanından Damlalar ve Atatürk Yine Kürsüde**, Yeni Alev Matbaası, İstanbul, 1973.
- Erk, Nihal; **Türkiye Cumhuriyetinin İlk 50 Yılında (1923-1973) Veteriner Hekimlik Öğretiminin Gösterdiği Gelişmeler**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1973.
- Ertuğ, Ali Rıza; **Ankara Sporunda 50 Yıl**, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Güven Matbaaları, Ankara, 1973.

Gençcan, Mehmet İhsan; **Çanakkale Bölge Sporunda 50. Yıl (1923-1973)**, Divan Matbaacılık, Manisa, 1973.

Gökman, Muzaffer; **50 Yılın Tutanağı**, Hürriyet Yay., İstanbul, 1973.

Gökmen, Sami; **En İyi Yönetim Cumhuriyet**, Halk Eğitimi Yay., Ankara, 1973.

Gülekli, Nurettin Can-Onaran, Rıza; **Türkiye Birinci Büyük Millet Meclisi (1920-1970)**, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1973.

Gülsaran, Sadrettin; **Cumhuriyet Yönetiminde Halkın Rolü ve Önemi**, MEB Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü Yay., Ankara, 1973.

Gürkan, Ahmet; **1919-1973 50. Yıl Cumhuriyet Meclis, Hükûmetler, Başkanlar 27 Mayıs-12 Mart**, Güneş Matbaacılık, Ankara, 1973.

Güvenç, Nusret; **Cumhuriyetin 50. Yılında İzciliğimiz**, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yay., Ankara, 1974.

Hobsbawm, Eric-Ranger, Terence; (Çev.Mehmet Murat Şahin), **Geleneğin İcadı**, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2006.

Ilgar, İhsan; **Cumhuriyetin 50. Yılında Asım Gündüz, Hatıralarım**, Kervan Yay., İstanbul, 1973.

_____; **Cumhuriyetin 50. Yılında Mütarekede Yerli ve Yabancı Basın**, Kervan Yay., İstanbul, 1973.

Irmak, Sadi; **Türkiye Cumhuriyetinin Ellinci Yılı Dolayısıyla Atatürk Devrimlerinin Karakteri**, İstanbul Üniversitesi Yay., Sermet Matbaası, İstanbul, 1974.

_____; **Türkiye Cumhuriyetinin Ellinci Yılı Dolayısıyla Atatürk ve Çevresi**, Sermet Matbaası, İstanbul, 1974.

İğdemir, Uluğ; **Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Tarih Kurumu**, TTK Basımevi, Ankara, 1973.

İktisadi Kalkınma ve Sanayi Ürünleri İhracatı Semineri, İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, Ankara, 24-25 Mayıs 1973.

İktisadi Yürüyüş, sa:y, ty.

İstanbul Boğaziçi Köprüsü, KGM Matbaası, Ankara, 1973.

İstanbul İli Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Kutlama Programı, Yeni Alev Matbaası, İstanbul, 1973.

Kansu, Ceyhun Atuf; **Cumhuriyet Ağacı**, TDK Yay., Ankara, 1973.

_____; **Cumhuriyet Bayrağı Altında**, Varlık Yay., İstanbul, 1973.

Karamüftüoğlu, Ahmet; **Cumhuriyetin Ellinci Yılına Köyler Benim Kalbimdir**, Kardeşler Matbaası, Ankara, ty.

Karpat, Kemal; **Türk Dış Politikası Tarihi**, Timaş Yay., İstanbul, 2012.

Kısakürek, Necip Fazıl; **Cumhuriyetin 50. Yılında Türkiye'nin Manzarası**, Büyük Doğu Yay., İstanbul, 1973.

Kırcıoğlu, Nuri; **Cumhuriyetin Ellinci Yılına Destan, Atatürk Konuşuyor ve Kurtuluş Savaşı**, Özdemir Basımevi, İstanbul, 1973.

Kocaman, Tuncer; **Türkiye'de İç Göçler ve Göç Edenlerin Nitelikleri (1965-2000)**, Devlet Planlama Teşkilatı Yay., Ankara, 2008.

Kocatürk, Utkan; **Cumhuriyetin 50. Yılı Atatürk ve Türk Devrimi Kronolojisi (1918-1938)**, TİTE Yay., Ankara, 1973.

Korkmaz, Zeynep; **Cumhuriyet Döneminde Türk Dili**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1974.

Köksal, Bilge Aloba-İlkin, A. Rasih; **Türkiye'de İktisadi Politikanın Gelişimi (1923-1973)**, Yapı ve Kredi Bankası Yay., 1973.

Kurul, **Cumhuriyetin 50. Yılında Orman-Köy İlişkileri**, Doğu Matbaası, Ankara, 1973.

Kuruluşundan Bugüne Kadar İller Bankası 1945-1973, Doğu Matbaası, Ankara, ty.

Kutlama Yüksek Komisyonu, **Onuncu Yıl Rehberi 1923-1933**, Hâkimiyeti Milliye Matbaası, Ankara, 1933.

Manisa Bölge Sporunda 50 Yıl (1923-1973), Manisa Beden Terbiyesi Bölge Başkanlığı Yay., Manisa, 1973.

Mazak, Ali vd.; **Posta Pullarında Atatürk**, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müze Müdürlüğü Yay., İstanbul, 2006.

Mutluay, Rauf; **50 Yılın Türk Edebiyatı**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 1973.

Mutlu, Kamile Şevki; **Türkiye Cumhuriyetinin 50. Yılında Tıpta Türk Kadını**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1973.

Necatigil, Behçet; **Cumhuriyetin 50. Yılında Atatürk Şiirleri**, TDK Yay., Ankara, 1973.

Okyay, K.; **Ticaret Bakanlığı ve 50. Yıl**, Ticaret Bakanlığı Yay., byy, ty.

Ongun, Burhan Arif; **50 Yıl Böyle Geçti**, Kurtulmuş Matbaası, İstanbul, 1974.

- Orhan, Gülser; **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bibliyografyası (1924-1972)**, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul, 1974.
- Ölçer, Cüneyt; **50 Yıllık Türk Kâğıt Paraları (1923-1973)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 1973.
- Özbudun, Sibel; **Ayından Törene**, Anahtar Kitaplar Yay., İstanbul, 1997.
- Özdemir, Hikmet; **Fahri S. Korutürk**, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 2010.
- Özer, Muzaffer-Bostancı, Tacettin; **Cumhuriyetin 50. Yılında Halk Eğitimi Albümü**, Ankara Halk Eğitimi Merkezi ve G. Akşam Sanat Okulu Yay., Ankara, 1973.
- Öztürk, Kazım; **Türkiye Büyük Millet Meclisi 1920-1973 (23 Nisan 1920-14 Ekim 1973)**, Önder Matbaası, Ankara, 1973.
- Öztürk, Osman-Topaloğlu, Bekir; **Cumhuriyet Devrinde Yayınlanan İslami Eserler Bibliyografyası (1923-1973)**, DİB Yay., Ankara, 1975.
- Özyüksel, Şenel Selim; **50. Yıl Atatürk ve Cumhuriyetimiz**, Tisa Matbaacılık, Ankara, 1973.
- Polat, Hüseyin-Tayanç, Tunç; **Cumhuriyetimizin 50. Yılında Tüketim Kooperatifleri ve Sorunları**, Türk Kooperatifçilik Kurumu Yay., Ankara, 1973.
- Sağlık Hizmetlerinde 50 Yıl**, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Yay., Ankara, 1973.
- Salman Bolat, Bengül; **Millî Bayram Olgusu ve Türkiye’de Yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1923-1960)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 2012.
- Savcı, Kemal; **Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Kadını**, Cihan Matbaası, Ankara, 1973.
- Sivas Bölge Sporunda 50 Yıl (1923-1973)**, Güven Matbaası, Ankara, 1974.
- Sunar, Orhan; **Türkiye’de Sosyal Politika 1923-1973**, İstiklal Matbaası, İzmir, 1973.
- Şenalp, Leman; **Cumhuriyetimizin 50. Yılı Bibliyografyası ve Elli’nci Yıla İlgili Çalışmalar**, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1975.
- Şide, M. Sadık-Özöğretmen, A. Haydar; **Cumhuriyetimizin 50. Yılında Şeker-İş ve Şeker Sanayii**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1974.
- Tarımda 50. Yıl**, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Yay., Ankara, ty.
- Taşkıran, Tezer; **Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Kadın Hakları**, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Yay., Ankara, ty.

TBMM Albümü (1920-2010), C:2, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yay., Ankara, 2010.

Tözen, İbrahim-Aykut, Tuncay; **Türkiye Cumhuriyeti Madeni Paraları ve Madalyaları (1923-1973)**, Yapı ve Kredi Bankası Yay., İstanbul, 1973.

Tuncalp, Enver; **Cumhuriyetin 50. Yıl Destanı**, Şark Matbaaları, Ankara, 1973.

Türk Ekonomisinin 50 Yılı, İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisinin Cumhuriyete 50. Yıl Armağanı, byy, İstanbul, 1973.

Türkiye, Ajans-Türk Gazetecilik ve Matbaacılık Yay., Ankara, 1973.

Türkiye Cumhuriyetinin Ellinci Yıldönümünde Malatya Adıyaman UNESCO Haftası, 21-26 Aralık 1973, Kalite Basımevi, Ankara, 1973.

Türkiye Cumhuriyetinin 50. Yıl Dönümü Dolayısıyla İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiye Enstitüsünde Düzenlenen I. Milletlerarası Türkoloji Kongresi (15-20/10/1973, İstanbul) Bildiri Özetleri, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1973.

Türkiye’de Toplumsal ve Ekonomik Gelişmenin 50 Yılı, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara, 1973.

Türkiye Dış Politikasında 50 Yıl, C:1-5, Dışişleri Bakanlığı Araştırma ve Siyaset Planlama Genel Müdürlüğü Yay., Ankara, 1973.

Türkiye Ekonomisinin 50 Yılı Semineri (Seminer Tebliğleri), Bursa İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yay., İstanbul, 1973.

Türkiye Millî Parkları, Orman Bakanlığı Yay., Ankara, 1973.

Türkiye Yüzme-Atlama-Sutopu Federasyonu (1923-1973), Hüsnütabiat Matbaası, İstanbul, 1973.

Türk Tarihi, Silahlı Kuvvetler ve Atatürkçülük, Genelkurmay Başkanlığı, Ajanstürk Matbaası, ty.

Türk Tiyatrosu, Şehir Tiyatroları Yay., byy, ty.

Uçarol, Rifat; **Siyasi Tarih (1789-2014)**, Der Yay., İstanbul, 2015.

Ulaştırma 50 Yıl, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1973.

Unat, Ekrem Kadri; **Türkiye Cumhuriyetinin İlk Elli Yılında Tıp Parazitolojisi (1923-1972)**, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Yay., İstanbul, 1973.

Ural, Orhan; **50. Yıldan Çizgiler**, Özdemir Basımevi, byy, 1973.

Uykucu, K. Ekrem; **Cumhuriyetin 50. Yılında Her Yönü ile İlçemiz Beşiktaş**, Dilek-İş Matbaası, İstanbul, 1973.

_____; **Cumhuriyetin 50. Yılında 1919'dan 1973'e Kadar Cumhuriyet Tarihi Ansiklopedisi**, Kervan Yay., İstanbul, 1973.

Ülkütaşır, M. Şakir; **Cumhuriyetle Birlikte Türkiye'de Folklor ve Etnografya Çalışmaları**, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1973.

_____; **Cumhuriyetin 50. Yılında Atatürk ve Harf Devrimi**, TDK Yay., Ankara, 1973.

Ünal, Refik; **Atatürk'ün Sevdiği Türküler**, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Yay., byy, ty.

Ünlü, Abdülkadir; **Göcekler Göğerince**, Millî Eğitim Basımevi, Ankara, 1973.

Ünlü, Zeki; **Ellinci Yıla Şiir**, Karınca Matbaacılık, İzmir, 1973.

Varlıktan Seçmeler, Varlık Yay., İstanbul, 1973.

Yalt, A. Rıza; **Türkiye Cumhuriyet Tarihi**, İstanbul Gazetesi Yay., İstanbul, 1973.

Yalvaç, Kor Matbaası, Ankara, ty.

Yapı İşlerinde 50 Yıl, Yapı İşleri Genel Müdürlüğü Yay., byy, ty.

YAZICI, Mustafa; **Tanzimat'tan Buyana Millî Eğitim Bakanları, Başbakanları ve Atatürk (1839-1973)**, Emel Matbaacılık, byy, ty.

Yükselişten Cumhuriyetin 50. Yılına, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1973.

Zübeyde Hanım Kız Enstitüsü, Şark Matbaası, Ankara, 1973.

50. Yıl, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1973.

50. Yıl Armağanı Erzurum ve Çevresi, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum, C:1, 1974.

50. Yıl Armağanı Genel Konular, C:2, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum, 1974.

50. Yıl Armağanı Üniversitemizin Kuruluş ve Gelişmesi, C:3, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum, 1978.

50. Yıl Konferansları, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1976.

50. Yıl Tapu-Kadastro Armağanı, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Matbaası, Ankara, 1973.

50. Yıl Türk Seramik ve Cam Eserleri Sergisi (Ankara 24 Eylül 1973), İstanbul Matbaacılık, İstanbul, ty.

50. Yıl Türkiye Elektrik Kurumu, Emel Matbaacılık, Ankara, ty.

50. Yıla Armağan (Şiirler), Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Yay., Ankara, 1973.

50. Yıla Doğru, Ergenekon Yay., İstanbul, 1973.

50. Yılda Hür Teşebbüs, Ofset Tesisleri, byy, ty.

50. Yılda Türk Sanayii, Mars Matbaası, Ankara, 1975.

50. Yılda Yurdumuzun Enerji ve Doğal Kaynakları, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Yay., Ankara, 1973.

50. Yılın Türk Mimarisi, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 1973.

50. Yılın Türk Tiyatrosu, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., byy, ty.

50 Yılda İmar ve Yerleşme (1923-1973), İmar ve İskân Bakanlığı Yay., Ankara, 1973.

50 Yılda Türk Kadını, Ayyıldız Matbaaları, Ankara, 1974.

50 Yıllık Yaşantımız 1923-1933, Milliyet Yay., C:1, 1975.

3. Tezler

Aslan, Demo Ahmet; **Cumhuriyet'in Törenselleşmesi: Ulus-Devlet İnşa Sürecinde Millî Bayramlar (1923-1938)**, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2011.

Aslanbey, Salih; **Pers İmparatorluğunda Kültürel Hayat**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2014.

Atmaca, İ.Levent; **Arap İsrail Savaşları (1948-1973) ve Orta Doğu'ya Etkileri**, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli, 2008.

Biçer, Hasan; **Cumhuriyet'in 50. Yıl Kuruluş Yıldönümü Kutlamaları**, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2017.

Boran, Tunç; **Mekân ve Siyaset İlişkisi Bakımından Anıtkabir (1938-1973)**, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2011.

Bulut, Sedef; **“Muhtıra Sonrası Demokratikleşme Hareketine Örnek Model Olarak 1973 Genel Seçimleri”**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2006.

Çağlayan, İnci; **Cumhuriyet'in 75. Yıl Kutlamaları Çerçevesinde ‘Atatürkçü Düşüncenin’ (Atatürkçülük) Yazılı Basındaki Yansımalarının Değerlendirilmesi (29 Ekim-4 Kasım 1998)**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2000.

Çeliker, İlhan; **Türkiye’de Ara Rejim Dönemleri (1960-1973)**, Bitlis Eren Üniversitesi/Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bitlis, 2016.

Dağtekin, Fuat; **Türkiye’de Dil Tartışmaları ve Türk Dil Kurumu (1950-1983)**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2021.

Demirhan, Nezahat; **Cumhuriyetin Onuncu Yılında Türk İnkılap Tarihinde yeri ve önemi**, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1990.

Güler, Burak; **27 Mayıs Darbesinden 12 Mart Muhtirasına Türk Basınında Atatürk ve Atatürkçülük**, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2023.

Gülpınar, Turgay; **Şehitliğin İnşası ve İmhası: Turan Emeksiz Örneği**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2012.

Kılıçoğlu, Çiğdem; **Albaylar Cuntası Döneminde Yunanistan'ın Türkiye Politikası (1967-1974)**, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010.

Mezkit Saban, Gülperi; **Millî Kimliğin Oluşturulması Bağlamında 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2019.

Özdoğan, Samet; **1950-1980 Yılları Arasında Türkiye'de Depremler ve Bunun İktidar Muhalefet İlişkilerine Yansımaları**, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2021.

Özkan, Gülden; **Bir Halkla İlişkiler Uygulaması Olarak Cumhuriyet Bayramları: Kutlamalardan Yansıyan Ulus ve Kadın İnşası**, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kocaeli, 2018.

Reyhan, Onur; **Tekirdağ'da Millî Bayram Kutlamaları (1950-1980)**, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tekirdağ, 2023.

Salman Bolat, Bengül; **Millî Bayram Olgusu ve Türkiye'de Yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1923-1960)**, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2007.

Sınmaz Sönmez, Cahide; **Cumhuriyet Döneminde Çıkarılan Af Yasaları ve Toplum Yansımaları (1923-1974)**, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2005.

Şeneken, Sevi; **1930’lu Yıllarda İzmir’de Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları**, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2009.

Yıldırım, Mutlu; **“Türkiye’de Sivil-Asker İlişkileri Bağlamında 1966-1973 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri”**, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Denizli, 2010.

4. Makaleler ve Bildiriler

Akbayrak, Hasan; “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Millî Bayramlar”, **Tarih ve Toplum**, C:8, sa:43, Temmuz 1987, s.31-38.

Akbulut, Dursun Ali; “Samsun’un Gazi Günü Ya Da 19 Mayıs Bayramı”, **On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 1999, s.1-8.

Akın, Veysi; “23 Nisan Millî Hâkimiyet ve Çocuk Bayramının Tarihçesi”, **Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, sa:3, 1997, s.91-94.

Arbaç, İmren; “Sovyetler Birliği Başbakanı Kosıgin’in Türkiye Ziyareti ve Türk-Sovyet İlişkilerine Yansımaları (20-27 Aralık 1966)”, **Hacettepe Üniversitesi Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Yıl:19, sa:39, Güz 2023, s.1645-1678.

Aşık, Süleyman; “İsmet İnönü’nün Vefatı ve Yankıları”, **Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C:17, sa:1, Mart 2019, s.135-152.

Cannadin, David; “Ritüelin Bağlamı, İcrası ve Anlamı”, **Geleneğin İcadı**, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2006, s.119-192.

Çakmak, Fevzi; “Bursa’da 15’inci Yıl Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları”, **Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C:11, sa:18, 2010, s.87-109.

Çanak, Erdem; “Adana’da Cumhuriyetin Onuncu Yılı Kutlamaları”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, sa:86, 2013, s.1-25.

Çapa, Mesut; “Osmanlı Devletinin Kuruluş Yıldönümü Kutlamaları (1913-1922)”, **Uluslararası Osmanlı Tarihi Sempozyumu Bildirileri (8-10 Nisan 1999)**, İzmir, 2000, s.559-572.

Demir, Şerif; “Tek Parti Döneminde Siirt’te Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları”, **Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, sa: 4, 2026, s.38-48.

Doğan, Hamdi; “Yozgat’ta Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1925-1943)”, **Journal Of Academic Social Science Studies**, Volume 6, Issue 5, May 2013, p.107-125.

Doğaner, Yasemin; “Cumhuriyetin Onuncu Yıl Kutlamaları ”, **Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi**, Yıl:5, sa:9, 2007, s.119-143.

_____; “Cumhuriyet Türkiyesinde Türk Dilinin Gelişimi”, **Avrasya Etüdüleri**, sa:26, İlkbahar-Yaz 2004, s.47-65.

Düzenli, Şükran-Kavuran, Tamer; “Cumhuriyet Konulu Anma Serisi Posta Pulları Kataloğu (1933-1993) ve Çözümlemesi”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2005/2, s.201-244.

Güven, İsmail; “Osmanlı’dan Günümüze İzciliğin Gelişimi ve Türk Eğitim Tarihindeki Yeri”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, Yıl:2003, C:36, sa:1-2, s.65-73.

Haykır, Yavuz-Çevik, Mehmet; “Tek Parti Döneminde Elâzığ’da Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları”, **Turkish Studies**, Volume 9/7 Summer 2014, p. 331-377.

Hobsbawm, Eric; “Seri Üretim Gelenekler: Avrupa, 1870-1914”, **Geleneğin İcadı**, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2006, s.305-356.

Sınmaz Sönmez, Cahide; “Cumhuriyetin Onuncu Yıldönümü Kutlamaları ve 26 Ekim 1933 Tarihli Genel Af Yasası”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, C:9, sa:33-34, Mayıs-Kasım 2004, s.89-101.

Steean, Gonda van; “Anniversaries”, **The Greek Revolution**, Edt. Paschalis M. Kitromilides-Constantinos Tsoukalas, Harward University Press, London, 2021, s.694-707.

Tekeli, İlhan; “Bir Toplumsal Anlatım Biçimi Olarak Kutlama Şenlikleri”, **Bir Çağdaşlaşma Projesi Olarak Türkiye Cumhuriyeti’nin 75 Yılı**, 1997.

Yamak, Sanem; “Meşrutiyetin Bayramı: 10 Temmuz İd-i Millisi”, **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, No:38 (Mart 2008), s.323-342.

5. Süreli Yayınlar

a. Gazeteler ve Gazete Ekleri

Akşam

Barış

Bugün

Bugün Ticaret

Cumhuriyet

Devrim

Dünya

Hürriyet

Milliyet

Tercüman

Vatan

Yeni Ortam

Zafer

Ahi (Kırşehir)

Balıkesir Ekspres (Balıkesir)

Bingöl (Bingöl)

Bitlis Birlik (Bitlis)

Bozkurt (Kıbrıs)

Bugün (Kars)

Burdurun Sesi (Burdur)

Çağrı (Ağrı)

Çankırı (Çankırı)

Çorum (Çorum)

Çukurova (Adana)

Denizli (Denizli)

Demokrat (Isparta)

Demokrat Çoruh (Artvin)*

Demokrat Gümüşhane (Gümüşhane)

Devrim (Çanakkale)

Devrim (Erzurum)*

Devrim (Manisa)

Devrim (Muğla)

Dört Yol (Hatay)*

Dumlupınar (Kütahya)

Edirne (Edirne)

Ege Telgraf (İzmir)

Elâzığ (Elâzığ)

Embros (İstanbul)

Emel (Kayseri)
Gündüz (Giresun)
Güneş (Malatya)
Güney Postası (Gaziantep)
Gürel (Uşak)
Haber (Bursa)
Haber (Ordu)
Haber (Zonguldak)*
Hâkimiyet (İçel)
Hakkâri Sesi (Hakkâri)
Halkın Sesi (Samsun)
Hamle (Giresun)
Hatay (Hatay)*
İstikbal (Bilecik)
İstikbal (Eskişehir)
Kahramanmaraş Postası (Kahramanmaraş)
Karadeniz (Kastamonu)
Karahisar (Afyon)*
Kocatepe (Afyon)*
Lale (Nevşehir)
Munzur (Tunceli)
Mücadele (Diyarbakır)
Mücadele (Yozgat)
Niğdenin Sesi (Niğde)
Özgür Ereğli (Konya)*
Öz Erzincan (Erzincan)
Rize Postası (Rize)
Sabah (Amasya)
Serhad Artvin (Artvin)*
Ses (Aydın)

Sesimiz (Bolu)
Siirt Sesi (Siirt)
Sinop (Sinop)
Son Haber (Mardin)*
Şafak (Urfa)
Şelale (Antalya)
Şark Telgraf (Muş)
Tokat (Tokat)
Türkyolu (Kocaeli)
Uyanış (Zonguldak)*
Vansesi (Van)
Yaman Ses (Adıyaman)
Yeni Erzurum (Erzurum)*
Yenigün (Trabzon)
Yeni İnan (Tekirdağ)
Yeni İstikbal (Kırklareli)
Yeni Konya (Konya)*
Yeni Mardin (Mardin)*
Yeni Sakarya (Sakarya)
Yeni Yozgat (Yozgat)
4 Eylül (Sivas)
Chicago Tribune
Great Band Tribune
Lincoln Journal Star
Los Cruces Sun News
Press-Telegram
Sioux City Journal
Suburbanite Economist
The Central New Jersey Home News
The Evening Sun

The Daily Independent

The Guardian

The High Point Enterprise

The Indianapolis Star

The Journal

The Leader Post

The Los Angeles Times

The Lowell Sun

The New York Times

The Philadelphia Inquirer

The Post Crescent

Barış Gazetesi İlavesi, 26 Ekim 1973.

Barış Gazetesi İlavesi, 30 Ekim 1973.

Cumhuriyet Ünitesi Eki, byy, 20 Eylül 1973.

Milliyet Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Ekonomisi Genel Eki, 29 Ekim 1973.

Milliyet Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Ekonomisi Gıda ve Kimya Sanayii Eki, 31 Ekim 1973.

Tercüman'ın 50. Yıl İlavesi, 28 Ekim 1973.

Tercüman'ın 50. Yıl İlavesi, 29 Ekim 1973.

Tercüman'ın 50. Yıl İlavesi, 30 Ekim 1973.

Tercüman Spor Gazetesi, 27 Ekim 1973.

Zafer'in Ellinci Yıl İlavesi, 29 Ekim 1973.

b. Dergiler, Bültenler ve Dergi Ekleri

Akademi

Akbaba

Alkım

Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi

Ankara Sanat

Ankara Ticaret Odası Dergisi

Atatürk Türkiye

Ankara Üniversitesi Diyarbakır Tıp Fakültesi Dergisi

Arkıtekt

Azerbaycan

Bakış

Başak

Bayrak

Beden Eğitimi Dergisi

Belgelerle Türk Tarihi

Bilim ve Teknik

Birleşen Öğretmen

BMC Dünyası

Coğrafya Araştırmalar Dergisi

Çağdaş Tıp Dergisi

Çağlı

Çalışan Adam

Çerçeve

Çetem

Çiftlik

Çimseş

Çocuk ve Yuva

Defne

Demiryol

Deniz Kuvvetleri Dergisi

Ders Bilgisi

Derya

Devir

Devlet Tiyatrosu-57

Diabet

DİSK

Doğu

Durum

Eflatun

Eğitim ve Sağlık

Ekonomi ve Politika

Emeklilerin Sesi

Emel

Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi

Et Endüstrisi

Filateli

Geçit

Gençliğin Sesi

Gençlikte Hamle

Günün Kadını

Halkevleri

Halkla İlişkiler

Halk Kültür Pınarı

Halk İçin Veteriner Hekimliği

Hareket

Hava Kuvvetleri Dergisi

Hayat

Hayat Tarih

Helanca

Ilgaz

İktisadi ve Ticari İlimler Dergisi

İlgi

İlkkurşun

İller ve Belediyeler

İnci

İslamın İlk Emri OKU

İstanbul Sanayi Odası Dergisi

İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Mecmuası

İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi

İş

İş ve Hukuk

Kadın

Karınca Kooperatif Postası

Kazan

Kemalist Ülkü

Kemalizm

Kızılay

Kimya ve Sanayi

Kocaeli Kız İlk Öğretmen Okulu Dergisi

Konya

Kooperatiflerin Sesi

Koop-İş

Köken

Köyümüz

Köy Tarım Orman

Kurtuluş

Kuvayi Milliye

Kültür ve Sanat

Madenci

Memleket

Mesleki ve Teknik Öğretim

Meydan

Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi

Millî Ekonomi ve Ziraat

Milliyet Magazin

Milliyet Sanat

Mimarlık

Mustafa Kemal Dergisi

Mülkiyeliler Birliği Dergisi

Mühendis ve Makine

Noterler Hukuk Dergisi

Okul Öncesi Eğitimi

Okul Sesi

Orman Mühendisliği

Orman ve Av

Orkestra

Orta Doğu

Ortak

Pancar

Pedagoji

Pirelli

Polens Dergisi

Polis Dergisi

Polis Magazin

Pos-Tel

Rölöve ve Restorasyon

Salkım

Sesimiz

Sevk ve İdare

Sigorta Dünyası

Silahlı Kuvvetler Dergisi

Sümerbank

Sinema TV

Standart
Sivil Savunma
Tarım ve Ticaret
Tarımın Sesi
TBMM Haberleri
Teknik Tavukçuluk
Teknisyenlerin Sesi
Tiyatro 73
TRT Program Dergisi
Turing
Turizm
Türk Basın Birliği
Türk Coğrafya Dergisi
Türk Dili
Türk Dünyası
Türk Edebiyatı
Türk Folklor Araştırmaları
Türk Kültürü
Türk Kültürü Araştırmaları
Türk Pulları Haberler Dergisi
Türkiye Elektrik Kurumu Dergisi
Türkiye İmar Turizm ve Sanayi
Türkiye Milliyetçi Gençlik Dergisi
Türkiyemiz
Tutum
T.C. Ziraat Bankası Postası
Uyanış
Ülkü
Ülkücü Öğretmen
Varlık

Verimlilik Dergisi
Veteriner Hekimler Derneği Dergisi
Yaşamak Yolu
Yayla
Yedinci Sanat
Yeni Adam
Yeni Akım
Yeni Ufuklar
Yeni Yaşantı
Yeni Yayınlar
Yeniden Millî Mücadele
Yem Sanayi
Ziraat Dünyası
Zirai Mücadele
Cumhuriyetin 50. Yılı Halk Eğitimi Bülteni
Ege Üniversitesi Haber Bülteni
Petkim Haber Bülteni
Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni
50. Yıl Kutlama Bülteni
Hayat Cumhuriyetin 50'nci Yılında Türk Sanayi İlavesi
T.C. Ziraat Bankası Postası 50. Yıl İlavesi

c. Yıllıklar

Adana 1973 İl Yıllığı, Kemal Matbaası, Adana, 1974.
Adıyaman 1973 İl Yıllığı, Nakibler Matbaası, İstanbul, 1973.
Afyon 1973 İl Yıllığı, Mars Matbaası, Ankara, 1973.
Ağrı 1973 İl Yıllığı, Gürsoy Matbaacılık, byy, 1973.

- Amasya 1973 İl Yıllığı**, Her İş Basım, Amasya, 1973.
- Ankara 1973 İl Yıllığı**, Ajans-Türk Matbaacılık, Ankara, 1973.
- Antalya 1973 İl Yıllığı**, Duran Ofset, Ankara, 1974.
- Artvin 1973 İl Yıllığı**, Mars Matbaası, Ankara, 1974.
- Aydın 1973 İl Yıllığı**, Karınca Matbaacılık, İzmir, 1974.
- Balıkesir 1973 İl Yıllığı**, Dizerkonca Matbaacılık, İstanbul, ty.
- Bilecik 1973 İl Yıllığı**, Sim Matbaası, byy, ty.
- Bingöl 1973 İl Yıllığı**, Pars Matbaası, Ankara, 1973.
- Bitlis 1973 İl Yıllığı**, Çam Matbaası, Ankara, 1974.
- Bolu 1973 İl Yıllığı**, Kemal Matbaası, Bolu, 1973.
- Burdur 1973 İl Yıllığı**, byy, ty.
- Bursa 1973 İl Yıllığı**, Ajans-Türk Matbaacılık, Ankara, 1973.
- Çanakkale 1973 İl Yıllığı**, Çetin Ofset ve İtimat Matbaası, Çanakkale, 1974.
- Çankırı 1973 İl Yıllığı**, Ata Yayınevi, Çankırı, ty.
- Çorum 1973 İl Yıllığı**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1974.
- Denizli 1973 İl Yıllığı**, Mars Matbaası, Ankara, 1973.
- Diyarbakır 1973 İl Yıllığı**, İş Matbaacılık, Ankara, 1973.
- Edirne 1973 İl Yıllığı**, Dizerkonca Matbaası, İstanbul, 1973.
- Elâzığ 1973 İl Yıllığı**, Bingöl Matbaası, Elâzığ, 1973.
- Erzincan 1973 İl Yıllığı**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, ty.
- Erzurum 1973 İl Yıllığı**, Kervan Kitapçılık, İstanbul, 1974.
- Eskişehir 1973 İl Yıllığı**, Uğur Matbaası, Eskişehir, 1974.
- Gaziantep 1973 İl Yıllığı**, Nur Ofset, Gaziantep, 1973.
- Giresun 1973 İl Yıllığı**, byy, ty.
- Gümüşhane 1973 İl Yıllığı**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1974.
- Hakkâri 1973 İl Yıllığı**, Pere Basımevi, İstanbul, 1974.
- Hatay 1973 İl Yıllığı**, Kemal Matbaası, Adana, 1974.
- Isparta 1973 İl Yıllığı**, Yeni Matbaa, Isparta, ty.
- İçel 1973 İl Yıllığı**, Doğan Matbaası, İstanbul, ty.
- İstanbul 1973 İl Yıllığı**, byy, ty.

- İzmir 1973 İl Yıllığı**, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, ty.
- Kars 1973 İl Yıllığı**, Atak Matbaası, Ankara, 1973.
- Kastamonu 1973 İl Yıllığı**, Yarı Açık Cezaevi Matbaası, Ankara, 1973.
- Kayseri 1973 İl Yıllığı**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1973.
- Kırklareli 1973 İl Yıllığı**, byy, 1973.
- Kırşehir 1973 İl Yıllığı**, 3-Er Matbaası, Ankara, 1974.
- Kocaeli 1973 İl Yıllığı**, Kardeşler Matbaası, İzmit, 1973.
- Konya 1973 İl Yıllığı**, Yeni Kitap Basımevi, Konya, 1973.
- Kütahya 1973 İl Yıllığı**, Ticaret Matbaacılık, İzmir, 1973.
- Malatya 1973 İl Yıllığı**, Pars Matbaası, Ankara, 1974.
- Manisa 1973 İl Yıllığı**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1973.
- Kahramanmaraş 1973 İl Yıllığı**, Kemal Matbaası, Adana, ty.
- Mardin 1973 İl Yıllığı**, Uğurel Matbaası, Malatya, ty.
- Muğla 1973 İl Yıllığı**, Ticaret Matbaacılık, İzmir, 1974.
- Muş 1973 İl Yıllığı**, Bingöl Matbaası, Elâzığ, 1973.
- Nevşehir 1973 İl Yıllığı**, Tisa Matbaacılık, Ankara, 1973.
- Niğde 1973 İl Yıllığı**, Ajans-Türk Matbaacılık, Ankara, 1973.
- Ordu 1973 İl Yıllığı**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1973.
- Rize 1973 İl Yıllığı**, Tisa Matbaası, Ankara, ty.
- Sakarya 1973 İl Yıllığı**, Kervan Kitapçılık, İstanbul, 1973.
- Samsun 1973 İl Yıllığı**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1974.
- Siirt 1973 İl Yıllığı**, Ajans-Türk Matbaacılık, Ankara, 1973.
- Sinop 1973 İl Yıllığı**, Önder Matbaası, Ankara, 1973.
- Sivas 1973 İl Yıllığı**, Önder Matbaası, Ankara, 1973.
- Tekirdağ 1973 İl Yıllığı**, Tem Ofset Matbaası, İstanbul, 1973.
- Tokat 1973 İl Yıllığı**, Doğuş Matbaacılık, Ankara, 1973.
- Trabzon 1973 İl Yıllığı**, Ajans-Türk Matbaacılık, Ankara, ty.
- Tunceli 1973 İl Yıllığı**, Ticaret Matbaası, İzmir, 1974.
- Urfa 1973 İl Yıllığı**, Kemal Matbaası, Adana, 1974.
- Uşak 1973 İl Yıllığı**, Ticaret Matbaası, İzmir, 1974.

Van 1973 İl Yıllığı, Kırıl Matbaası, İstanbul, 1973.

Yozgat 1973 İl Yıllığı, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1973.

Zonguldak 1973 İl Yıllığı, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul, 1973.

Cumhuriyet 1924-1974, Cumhuriyet Matbaacılık, İstanbul, 1974.

Hürriyet 1974 Ansiklopedik Yıllığı, Hürriyet Ofset, İstanbul, 1974.

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Yıllığı 1972-1973, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul, 1973.

Türkiye Yıllığı 1973, Mars Matbaası, Ankara, 1973.

Varlık Yıllığı 1974, Varlık Yay., Ankara, Aralık 1973.

50. Yıl 1973 Sinan Yıllığı, Sinan Yay., İstanbul, 1973.

6. Elektronik Kaynaklar

Antmen, Ahu; “Türk Kültüründe Beden ve ‘Güzel İstanbul’ Olayı”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, C:8, sa:30, Güz 2009, s.366-375. (<https://dergipark.org.tr/tr/pub/esosder/issue/6144/82480>), Erişim Tarihi: 28 Haziran 2023.

Avcı, Cemal; “Savarona Yatı”, (<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/savarona-yati/>), Erişim Tarihi: 2 Aralık 2022.

Çelebi, Mevlüt; “Taksim Cumhuriyet Anıtı”, (<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/taksim-cumhuriyet-aniti/>), Erişim Tarihi: 25 Kasım 2023.

Köstüklü, Nuri; “Millî Mücadele Şehitlikleri”, (<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/milli-mucadele-sehitlikleri/>), Erişim Tarihi: 25 Kasım 2023.

Olgun, Muhammet; “Öğün- Fiili Üzerine Etimolojik Bir İnceleme”, **STAD Sanal Türkoloji Araştırmaları Dergisi**, Yıl:2021, C:6, sa:4, s.1-5. (<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2030970>), Erişim Tarihi: 06 Eylül 2023.

(<https://sozluk.gov.tr/>), Erişim Tarihi: 06 Şubat 2024.

(<https://tr.sputniknews.com/20220509/moskovada-9-mayis-zafer-bayrami-kutlamalari-1056197895.html>), Erişim Tarihi: 22 Haziran 2022.

(<https://www.reuters.com/world/europe/putin-send-doomsday-warning-west-russias-ww2-victory-parade-2022-05-06/>), Erişim Tarihi: 22 Haziran 2022.

(<https://www.youtube.com/watch?v=ieNMQlhQb4M&t=67s>), Erişim Tarihi: 09 Temmuz 2022.

(<https://www.milliyet.com.tr/dunya/yunanistanda-25-mart-ulusal-bagimsizlik-gunu-kutlandi-6465104>), Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2022.

(<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/yunanistan-nasil-kuruldu-200-yil-once-neler-yasandi-1823063>), Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2022.

(<https://www.takvim.com.tr/guncel/2021/03/26/yunanistanin-osmanliya-karsi-olan-isyani-kiskirtanlar-200-yil-sonra-atinada-ortaya-cikti>), Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2022.

(<https://www.cnnturk.com/dunya/4-bin-polis-gorev-yapti-yunan-ve-abd-f-16lari-uctu-yunanistan-ulusal-bagimsizlik-gununu-kutladi?page=1>), Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2022.

(<https://tr.sputniknews.com/20210325/putinden-sakellaropoulouile-micotakisebagimsizlik-gunu-tebrigi-ikili-iliskilere-buyuk-onem-1044112986.html>), Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2022.

(<https://www.yenicaggazetesi.com.tr/devlet-bahceli-yunanistanla-rovans-henuz-gorulmedi-dedi-erdogan-yunanistanin-bagimsizlik-gunune-mesaj-gonderdi-37297h.htm>), Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2022.

(<https://www.milletgazetesi.gr/yunanistan/25-mart-ulusal-bagimsizlik-gunu-kutlandi>) Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2022.

(https://www.youtube.com/watch?v=10X_B4x2eBc&t=2219s), Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2022.

(<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-47196777>), Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2022.

(<https://www.voanews.com/a/us-celebrates-240th-anniversary-of-declaration-of-independence/3402985.html>), Erişim Tarihi: 12 Temmuz 2022.

(<https://tr.euronews.com/2016/07/05/abd-4-temmuz-bagimsizlik-gunu-nu-kutluyor>), Erişim Tarihi: 12 Temmuz 2022.

(<https://www.youtube.com/watch?v=W2NZhbII5u8>), Erişim Tarihi: 30 Mart 2023.

(<https://www.youtube.com/watch?v=C4yp7t3SYqM>), Erişim Tarihi: 10 Nisan 2023.

(<https://www.youtube.com/watch?v=or3TinRBhsE>), Erişim Tarihi: 10 Nisan 2023.

(<https://www.youtube.com/watch?v=y8G2mzjwXCQ>), Erişim Tarihi: 10 Nisan 2023.

(<https://www.youtube.com/watch?v=8zLcXIkLTcI>), Erişim Tarihi: 15 Ekim 2022.

(https://www.youtube.com/results?search_query=cumhuriyet+bayram%C4%B1+1973), Erişim Tarihi: 15 Ekim 2022.

(https://ms.hmb.gov.tr/uploads/sites/7/2019/09/Tc_50.yil_3.jpg), Erişim Tarihi: 25 Kasım 2022.

(<https://www.youtube.com/watch?v=VOFR-ZDuX0k&t=109s>), Erişim Tarihi: 27 Kasım 2022.

(<https://www.britannica.com/biography/Danny-Kaye>), Erişim Tarihi: 2 Aralık 2022.

(<https://www.britannica.com/biography/Josephine-Baker>) , Erişim Tarihi: 2 Aralık 2022.

(https://www.youtube.com/watch?v=_po8KXZCe5U&t=11s), Erişim Tarihi: 27 Kasım 2022.

(<https://www.youtube.com/watch?v=ceXV9zYERaQ>), Erişim Tarihi: 28 Kasım 2022.

(https://www.youtube.com/watch?v=KGdKazE5_LA), Erişim Tarihi: 16 Aralık 2022.

(<https://www.youtube.com/watch?v=PDvxL1FbegM>), Erişim Tarihi: 16 Aralık 2022.

(<https://www.biyografi.info/bilgi/istanbul-bogazi>), Erişim Tarihi: 16 Aralık 2022.

(<https://time.com/vault/>), Erişim Tarihi: 23 Aralık 2022.

(<https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1961-anayasasi/>), Erişim Tarihi: 7 Mart 2023.

(<https://mealib.nic.in/?pdf2494?000>), Erişim Tarihi:25 Ağustos 2023.

(<http://www.mpi.gov.tr/node/27>), Erişim Tarihi: 3 Aralık 2022.

(<https://www.fordlibrarymuseum.gov/library/document/0067/1563308.pdf>), Erişim Tarihi:6 Eylül 2023.

(https://books.google.com.tr/books/about/The_Bicentennial_of_the_United_States_of.html?id=n138tAEACAAJ&redir_esc=y), Erişim Tarihi: 6 Eylül 2023.

(<https://www.osmanlimezat.com/urun/6679940/bakkaliye-tekeli-gazi-sigarasi-8-5x10-5cm-bos>), Erişim Tarihi: 12 Eylül 2023.

(<https://www.youtube.com/watch?v=hPIYRTngB8A>), Erişim Tarihi: 5 Ekim 2023.

(https://ms.hmb.gov.tr/uploads/sites/7/2019/09/Tc_50.yil_.jpg), Erişim Tarihi: 11 Kasım 2023.

(<https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/149940/-turkiye-cumhuriyeti-binlerce-yildir-elden-elen-gonulden-gonule-ve-nesilden-nesile-aktarilan-muazzez-bir-hazinedir->), Erişim Tarihi: 10 Kasım 2023.

(<https://www.aa.com.tr/tr/cumhuriyetin-yuzuncu-yili/cumhuriyetin-50-yilinda-iki-kitayi-bogazici-koprusu-birlestirdi/3034255>), Erişim Tarihi: 26 Kasım 2023.

(<https://www.youtube.com/watch?v=7bFxtu4NxvM>), Erişim Tarihi: 11 Şubat 2024.

7. Görüşmeler

Beyti Arda İle 11 Ağustos 2023'te Yapılan Görüşme.

Mehmet Selim Kaplan İle 18 Ağustos 2023'te Yapılan Görüşme.

Nüzhet Bozat İle 6 Ekim 2023'te Yapılan Görüşme.

Mahmut Öztürk İle 25 Ekim 2023'te Yapılan Görüşme.

Namsel Uslu İle 25 Ekim 2023'te Yapılan Görüşme.

Zülfikar Günaydın İle 1 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme.

Mesut Çapa İle 3 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme.

Ahmet Tabur İle 6 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme.

Mustafa Yılmaz İle 8 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme.

Pervin Öztabağ İle 10 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme.

Kerim Parlatan İle 10 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme.

Cezmi Yurtsever İle 11 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme.

Ali Tuncay Atakol İle 13 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme.

Mehmet Emin Halim İle 13 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme

Selahattin Özsüer İle 13 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme.

Namık Kemal Demirkan İle 14 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme.

Uğur Tarık Özkut İle 15 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme.

Şafak Topallar İle 15 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme.

Abdullah Kaya İle 16 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme.

Ömer Karabiber İle 17 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme.

Selim Kutval İle 18 Kasım 2023'te Yapılan Görüşme.

EKLER

EK-1

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA
Tarih:26/01/2024

Tez Başlığı / Konusu: “Türkiye Cumhuriyeti’nin 50. Yılı Kutlamaları”
Yukarıda başlığı / konusu gösterilen tez çalışmamın a) Özet, b) Giriş c) Ana bölümler d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 315 sayfalık kısmına ilişkin, 08/12/2023 tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 5’tir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Tez Çalışması Orjinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları’nı inceledim ve bu Uygulama Esasları’nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Adı Soyadı:	Aytaç KEPİR
Öğrenci No:	20555844744
Anabilim Dalı:	Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalı
Program:	Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi
Statüsü:	☐ Yüksek Lisans ☒ Doktora

DANIŞMAN ONAYI

Tarih: 26/01/2024

UYGUNDUR.

Prof. Dr. Yasemin DOĞANER

**HACETTEPE UNIVERSITY
ATATURK INSTITUTE
THESIS/DISSERTATION ORIGINALITY REPORT**

ATATURK'S PRINCIPLES AND HISTORY OF MODERN TURKEY
TO THE DEPARTMENT PRESIDENCY

Date: 26/01/2024

Thesis Title / Topic: "50th Anniversary Celebrations Of The Republic Of Türkiye"

According to the originality report obtained by my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options stated below on 08/12/2023 for the total of 315 pages including the a) Abstract b) Introduction, c) Main Chapters d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is 5 %.

Filtering options applied:

1. Approval and Declaration sections excluded
2. Bibliography/Works Cited excluded
3. Quotes excluded
4. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Ataturk Institute for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

Name Surname: Aytaç KEPİR

Student No: 20555844744

Department: Main Discipline Of Atatürk's Principles and History Of Turkish Revolution

---

Program: Atatürk's Principles and History Of Turkish Revolution

---

Status: Masters Ph.D. Integrated Ph.D.

ADVISOR APPROVAL

Date: 26/01/2024

APPROVED.

Prof. Dr. Yasemin DOĞANER

EK-2: Etik Kurul/Komisyon İzni

Tarih: 20/06/2022
 Sayı: E-35853172-300-00002244963
 00002244963

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Rektörlük

Sayı : E-35853172-300-00002244963
 Konu : Aytaç KEPİR (Etik Komisyon İzni)

20.06.2022

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi: 02.06.2022 tarihli ve E-89606695-300-00002214528 sayılı yazınız.

Enstitünüz Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalı doktora programı öğrencisi **Aytaç KEPİR**'in doktora tez çalışmaları kapsamında yürütmekte olduğu "**Türkiye Cumhuriyeti'nin 50. Yıl Kutlamaları**" konulu tezi Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **14 Haziran 2022** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Vural GÖKMEN
 Rektör Yardımcısı

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: CA20DDF1-0880-4086-A4E5-06896D2698A5

Belge Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/bu-ebys>

Adres: Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara

Bilgi için: Çajla Handan GÜL

E-posta: yazirimdi@hacettepe.edu.tr İnternet Adresi: www.hacettepe.edu.tr Elektronik

Bilgiyaar İletmeni

Aç: www.hacettepe.edu.tr

Telefon: 05123051008

Telefon: 0 (312) 305 3001-3002 Faks: 0 (312) 311 9992

Kep: hacettepeuniversonesi@h001.kap.tr

**EK-3: Türkiye Cumhuriyeti'nin 50. Yılı Kutlamaları İle İlgili Sözlü Tarih Çalışması
Araştırma Formu**

1. Adınız Soyadınız : (E) (K)
2. Doğum Tarihiniz ve Doğum Yeriniz :
3. 29 Ekim 1973'te Bulduğunuz İl ve İlçe :
4. 29 Ekim 1973'te Öğrenci Miydiniz? :
  - a. Evet .....(O dönemde bulunduğu öğrenim düzeyi)
  - b. Hayır ..... (Konumu)
5. Tahsiliniz :
6. Şu Anki Mesleğiniz :
7. Anne ve Babanızın Meslek ve Tahsilleri :
8. Görüşme Tarihi ve Yeri :

Katılımcı 29 Ekim 1973'te Öğrenci ise

9. Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümünde okulda neler yapılmıştı?
10. Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümünde okul dışında neler yapılmıştı?
11. Okul içinde yapılan bayram kutlamasında görev almış mıydınız? Neler yapmıştınız?
12. Aile ortamı ve yakın çevrenizde bayramla ilgili neler söylenmiş, neler yapılmıştı?
13. Ailenizin siyasi eğiliminin bu kutlamalara gösterilen ilgiye etki ettiğini düşünüyor musunuz?
14. Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümü Kutlamaları ile 50. Yıl öncesi ve sonrasında yapılan Cumhuriyet Bayramı kutlamalarını karşılaştırabilir misiniz?
15. 50. Yıl Dönümü kutlamalarını sizin nazarınızda anlamlı kılan en etkileyici hususlar neler olmuştu?
16. Kutlamalarda sizi olumsuz etkileyen herhangi bir olay/etkinlik/söz var mıydı?
17. Daha anlamlı ve etkili bir bayram kutlaması için ilave olarak neler yapılabilirdi?
18. Verdiğiniz bilgiler haricinde eklemek istediğiniz herhangi bir husus var mı?

Katılımcı 29 Ekim 1973'te Öğrenci Değil ise

19. Cumhuriyetin 50. Yıl dönümünde yaşadığınız yerde neler yapılmıştı?
20. 50. Yıl Dönümü kutlamasında yapılan etkinliklerde görev aldınız mı? Neler yapmıştınız?
21. Aile ortamı ve yakın çevrenizde bayramla ilgili neler söylenmiş, neler yapılmıştı?
22. Ailenizin siyasi eğiliminin bu kutlamalara gösterilen ilgiye etki ettiğini düşünüyor musunuz?
23. Kutlamalara izleyici olarak katıldınız mı? Kutlamalara katılıma etki eden unsurlar nelerdir?
24. Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümü Kutlamaları ile 50. Yıl öncesi ve sonrasında yapılan Cumhuriyet Bayramı kutlamalarını karşılaştırabilir misiniz?
25. 50. Yıl Dönümü kutlamalarını sizin nazarinızda anlamlı kılan en etkileyici hususlar neler olmuştu?
26. Kutlamalarda sizi olumsuz etkileyen herhangi bir olay/etkinlik/söz var mıydı?
27. Daha anlamlı ve etkili bir bayram kutlaması için ilave olarak neler yapılabilirdi?
28. Verdiğiniz bilgiler haricinde eklemek istediğiniz herhangi bir husus var mı?

EK-4: 50. Yıl Kutlama Amblemi, Mary Quant Marka Logosu ve ABD'nin 200. Yıl Kutlama Amblemi

Kaynak: **50. Yıl Kutlama Bülteni**, Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara, sa:7, 01/03/1973, s.1.

Kaynak: **Durum**, Yıl:9, sa:427-431(Özel Sayı), 29 Ekim 1973, s.20.

Kaynak: (https://books.google.com.tr/books/about/The_Bicentennial_of_the_United_States_of.html?id=nl38tAEACAAJ&redir_esc=y), Erişim Tarihi: 6 Eylül 2023.

EK-5: 50. Yıl Marşı

Müjdelere var yurdumun toprağına, taşına;
 Erdi Cumhuriyetim elli şeref yaşına.
 Bu rüzgârla şahlanmış dalga dalga bayrağım
 Başka bir tuğ yaraşmaz Türk'ün özgür başına.
 Cumhuriyet, özgürlük, insanca varlık yolu,
 Atatürk'ün çizdiği çağdaş uygarlık yolu...

Yılları bir çığ gibi aşarak hafta hafta,
 Koşuyoruz, durmadan kadın erkek bir safta...
 Elimizde meşale, ilke ilke Atatürk,
 Işıklara donattık ülkeyi her tarafta...
 Cumhuriyet, özgürlük, insanca varlık yolu,
 Atatürk'ün çizdiği çağdaş uygarlık yolu...

Aynı kandan feyz alır, bunca toprak bunca taş...
 Kılıç tutan bilekler, verdi sabanla savaş,
 Tekniğin dev nabzında her adım, her dakika,
 Çarklarda aynı tempo, yüreklerde aynı marş...
 Cumhuriyet, özgürlük, insanca varlık yolu,
 Atatürk'ün çizdiği çağdaş uygarlık yolu...

Biz yürekten bağlıyız, elli yıldır bu yola
 "Yurtta barış" ilk hedef, "Cihanda sulh" parola.
 Koparamaz hiç bir güç bizi millî birlikten,
 Atamızın izinde koşuyoruz kol kola...
 Cumhuriyet, özgürlük, insanca varlık yolu,
 Atatürk'ün çizdiği çağdaş uygarlık yolu...

Yaşasın hür ulusum, soylu gencim, benliğim.
 Yaşasın şanlı ordum, sarsılmaz güvenliğim.
 Ersin elli yıllarım nice mutlu çağlara;
 Örnek olsun cihana devletim, düzenliğim...
 Cumhuriyet, özgürlük, insanca varlık yolu,
 Atatürk'ün çizdiği çağdaş uygarlık yolu...

Bekir Sıtkı Erdoğan

Kaynak: **50. Yıl Kutlama Bülteni**, Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara, sa:11, 01/07/1973, s.1.

EK-6: 50. Yıl Vecizelerinden Örnekler

- *“Büyük davamız, en medeni ve en müreffeh millet olarak varlığımızı yükseltmektir.”*
- *“Türk vatanı bir bütündür; parçalanamaz”.*
- *“Türk Milletinin tabiat ve ülküsüne en uygun olan idare, Cumhuriyettir.”*
- *“Cumhuriyet rejimi demek, demokrasi sistemiyle devlet şekli demektir.”*
- *“Yürütme gücü ve yasama yetkisi, milletin tek ve gerçek temsilcisi olan Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde tecelli eder ve toplanır.”*
- *“Milletler ancak birlik ve beraberlikle kalkınabilirler.”*
- *“50. Yılda mutluluğumuzu Atatürk’e borçluyuz.”*
- *“Cumhuriyet, Atatürk’ün eseri; korunması Türk gencinin görevi.”*
- *“Türklüğünle öğün, Cumhuriyetinle sevin.”*
- *“Cumhuriyetin 50. Yıldönümünde birlik ve beraberliğe daha çok muhtacız.”*
- *“50 yılda yaptıklarımızı yeterli görmüyoruz.”*
- *“50 yılda daha güçlü, daha mutluyuz.”*
- *“Cumhuriyetin 50. Yılı, Türk ulusunun en uzun barış ve huzur devresidir.”*
- *“Atatürk! Türk Milleti, Cumhuriyetin 50. Yılında seni şükran ve saygı ile anar.”*
- *“Bilgili olan, güçlü olur.”*
- *“Çalışmak, günü kısaltır; ömrü uzatır.”*
- *“Cumhuriyet ve milliyetçilik, bizim için ayrılmaz bir bütündür.”*
- *“Cumhuriyeti yaşatmak, en kutsal görevimizdir.”*
- *“İnkılaplarımız, Türkiye’nin asırlar boyu mutluluğunun teminatıdır.”*

Kaynak: Cumhuriyetimizin 50. Yılı Haftasında Kullanılacak Vecizeler, Baylan Matbaası, Ankara, ty, s.3-8.

Kaynak: **Gündüz** (Giresun), 10 Kasım 1973, s.1.

Kaynak: **Serhad Artvin** (Artvin), 31 Ekim 1973, s.1.

EK-10: 23 Nisan 1973 Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı Töreninde Boğaz Köprüsü Maketi

Kaynak: **Bursa 1973 İl Yıllığı**, Ajans-Türk Matbaacılık, Ankara, ty, s.103.

EK-11: Çay-Kur'un 50. Yıl İçin Çıkardığı Çay Ambalajı

EK-12: Tekel Bakanlığının 50. Yıl İçin Çıkardığı Sigara Ambalajları

(*)

(**)

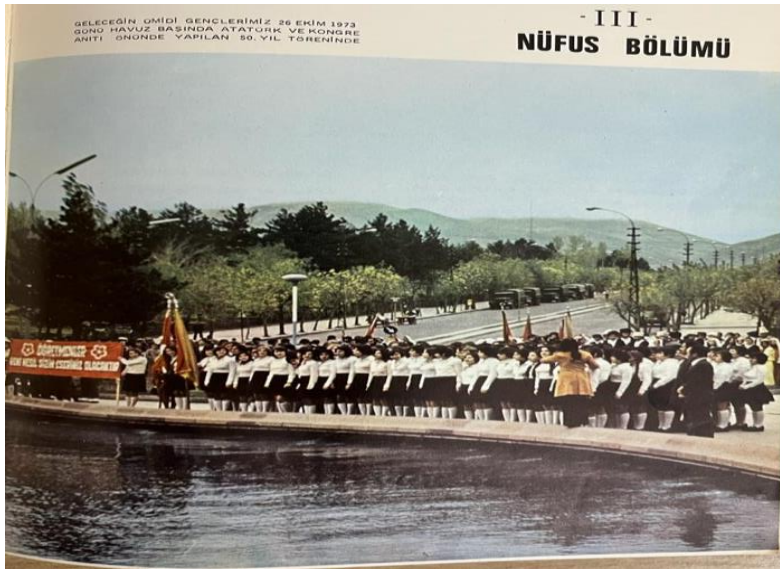
Kaynak: (*) (<https://www.osmanlimezat.com/urun/6679940/bakkaliye-tek-el-gazi-sigarasi-8-5x10-5cm-bos>), Erişim Tarihi: 12 Eylül 2023.

(**) (<https://www.onderdurmus.com.tr/besiktas-kanseri-bir-sigara-koleksiyonu/50-yil-cumhuriyet-sigarasi/>), Erişim Tarihi: 12 Eylül 2023.

EK-13: Çelenk Sunma Töreni Örnekleri

Kaynak: Yeni Konya (Konya), 27 Ekim 1973, s.1.

Kaynak: Erzurum 1973 İl Yıllığı, Kervan Kitapçılık, İstanbul, 1974, sy.

EK-14: Resmî Törenler ve Diğer Etkinlikler

Kaynak: Devir, C:5, sa:53, 5 Kasım 1973, s.34-35.

Kaynak: Hürriyet, 29 Ekim 1973, s.3.

Kaynak: Hürriyet, 30 Ekim 1973, s.8.

Kaynak: Vatan, 29 Ekim 1973, s.2.

Kaynak: Yeni Konya (Konya), 2 Kasım 1973, s.1.

Kaynak: Milliyet, 30 Ekim 1973, s.1.

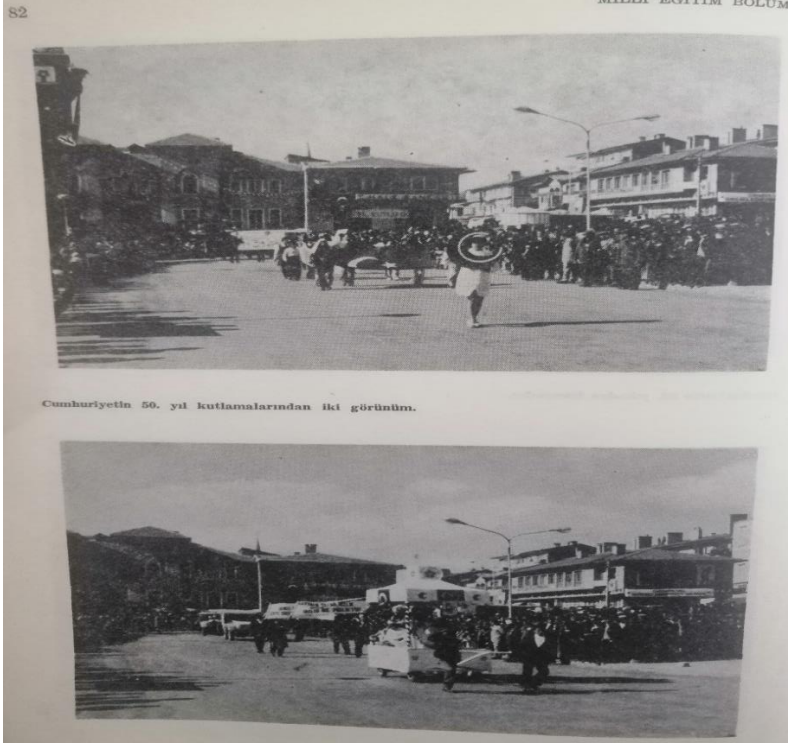
4. J. Er Eğitim Alayı geçit töreninde.

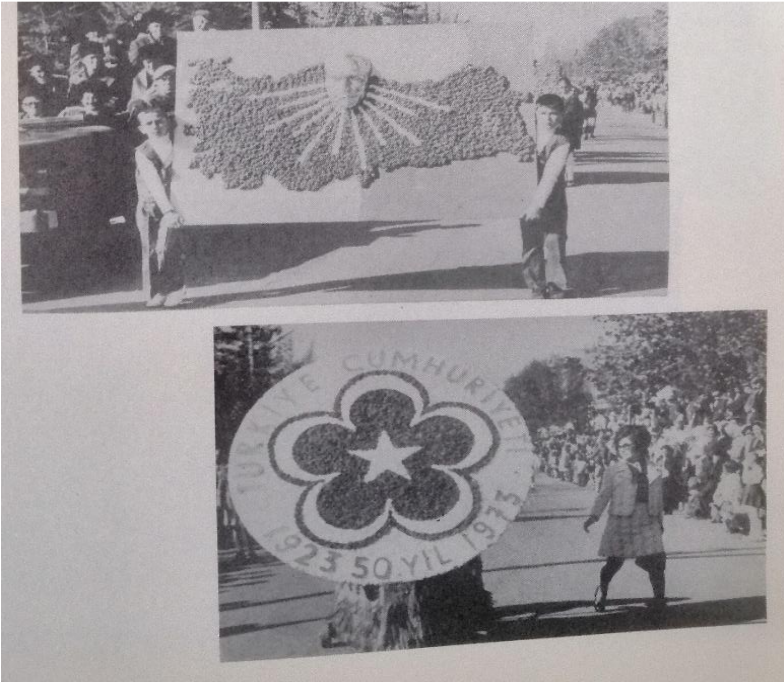
Malî güçlerimiz geçit töreninde.

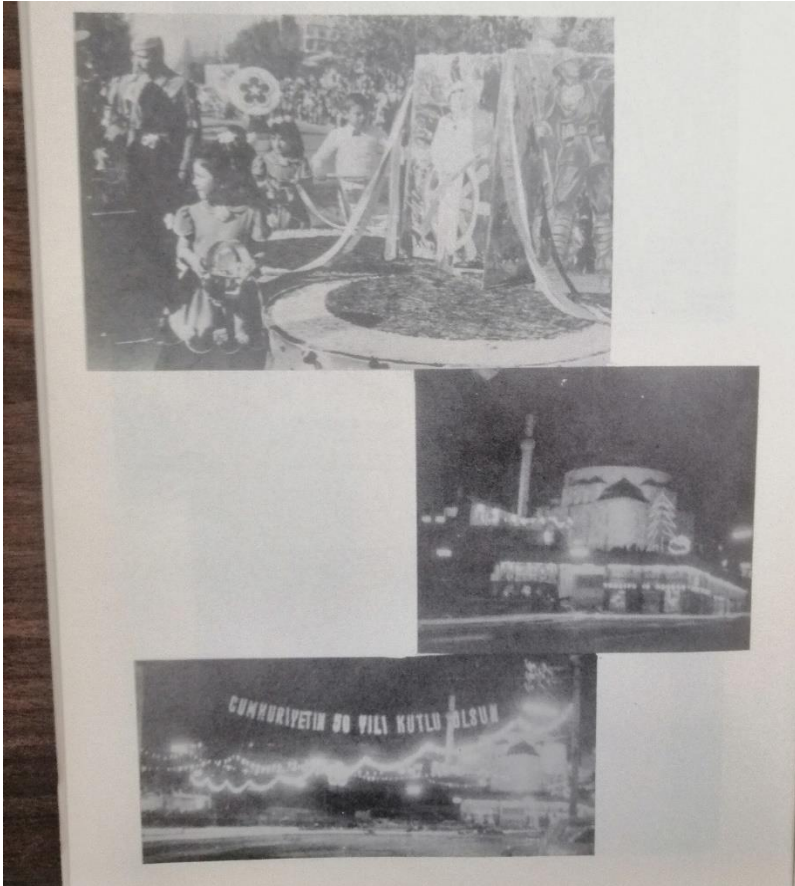
Cumhuriyetin 50. yılından izlenimler.

Kaynak: **Yozgat 1973 İl Yıllığı**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1973, s.79-83.

Kaynak: **Bolu 1973 İl Yıllığı**, Kemal Matbaası, Bolu, 1973, sy.

Kaynak: **Çanakkale 1973 İl Yıllığı**, Çetin Ofset ve İtimat Matbaası, Çanakkale, 1974, s.125.

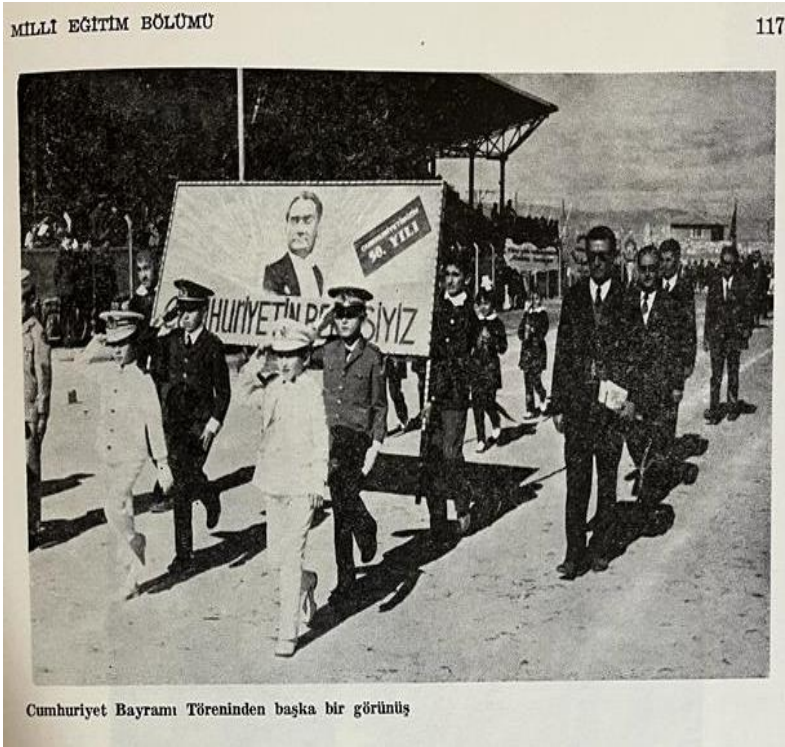

Kaynak: **Samsun 1973 İl Yıllığı**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1974, s.97.

Kaynak: **Erzurum 1973 İl Yıllığı**, Kervan Kitapçılık, İstanbul, 1974, sy.

Kaynak: **Çorum 1973 İl Yıllığı**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1974, s.117.

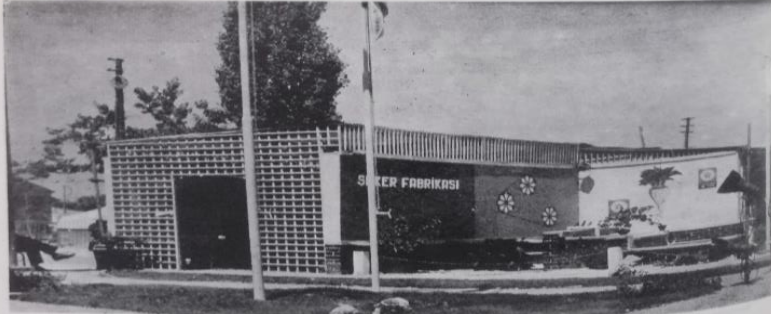
Kaynak: **Erzincan 1973 İl Yıllığı**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, ty, s.Arka Kapak.

Kaynak: **Silahlı Kuvvetler Dergisi**, sa:248, Aralık 1973, s.111.

Her yıl Ağustos'un son ve Eylül'ün ilk haftasında 15 gün için kurulan — 1954-1967 arasında Emlak ve Hayvan Sergisi — 1967-1972 arasında Burdur Panayırı 1973 de ise 1. Milli Burdur Fuarı olarak pazar yerinde açıldı.

1. Milli Burdur Fuarında Seker Fabrikası Pavyonu

342

Kaynak: **Burdur 1973 İl Yıllığı**, byy, ty, s.342.

50 nci yılda Köylerde yaptırılan 102 anıttan biri olan Musakça Atatürk Büstünü Sayın Vali Niyazi Akı açarken

Kaynak: **Balıkesir 1973 İl Yıllığı**, Dizerkonca Matbaacılık, İstanbul, ty, s.152.

EK-15: 50. Yıl İçin Çıkarılan Hatıra Paralar

(*)

(**)

Kaynak:(*) (https://ms.hmb.gov.tr/uploads/sites/7/2019/09/Tc_50.yil_3.jpg), Erişim Tarihi: 25 Kasım 2022;

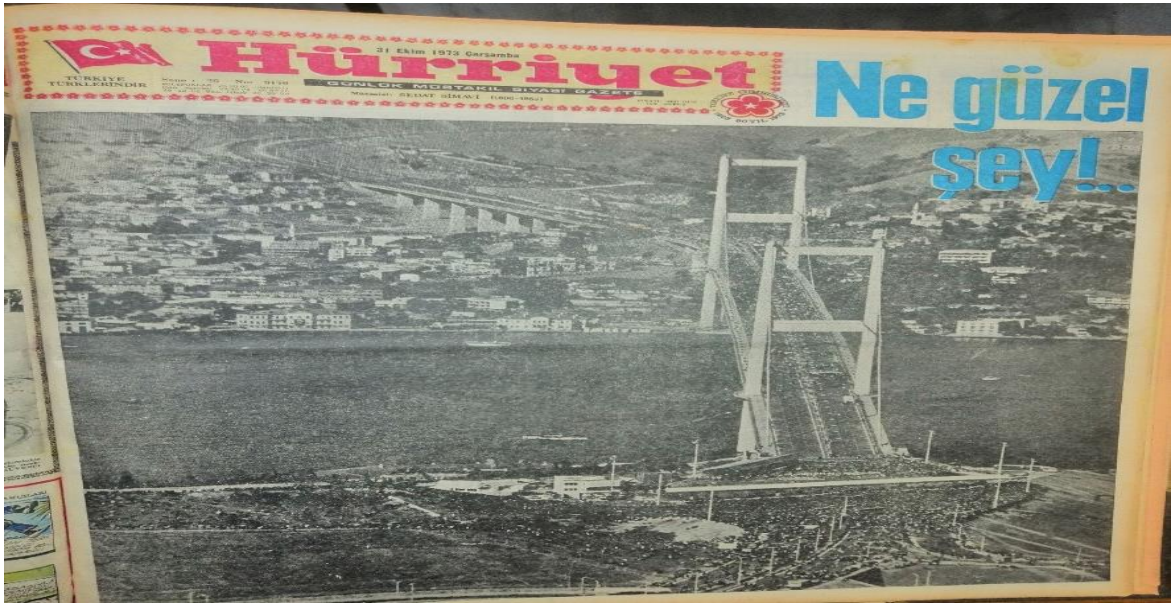
(**) (https://ms.hmb.gov.tr/uploads/sites/7/2019/09/Tc_50.yil_.jpg), Erişim Tarihi: 11 Kasım 2023.

EK-16: Millî Piyango İdaresinin Düzenlediği 50. Yıl Çekilişi Bileti

Kaynak: **Hürriyet**, 31 Ekim 1973, s.1.

Kaynak: **Milliyet**, 31 Ekim 1973, s.6-7.

EK-18: 50. Yıl Onuruna Türkiye, Pakistan ve İran'da Basılan Posta Pulları

Türkiye'de Basılan Posta Pulları

Pakistan'da Basılan Posta Pulu

Kaynak: **Türk Pulları Haberler Dergisi**,
Yıl:15, sa:104-105, Mart-Nisan 1974.

İran'da Basılan Posta Pulu

Kaynak: Ali Mazak vd., **Posta Pullarında Atatürk**,
İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve
Müze Müdürlüğü Yay., İstanbul, 2006, s.76.

EK-19: Gazete İlk Sayfalarından Örnekler

Kaynak: **Barış**, 29 Ekim 1973, s.1.

Kaynak: **Vatan**, 29 Ekim 1973, s.1.

Kaynak: Hürriyet, 29 Ekim 1973, s.1.

Kaynak: Dünya, 29 Ekim 1973, s.1.

Kaynak: Devrim, 29 Ekim 1973, s.1.

Kaynak: Tercüman, 29 Ekim 1973, s.1.

Kaynak: Yeni Ortam, 29 Ekim 1973, s.1.

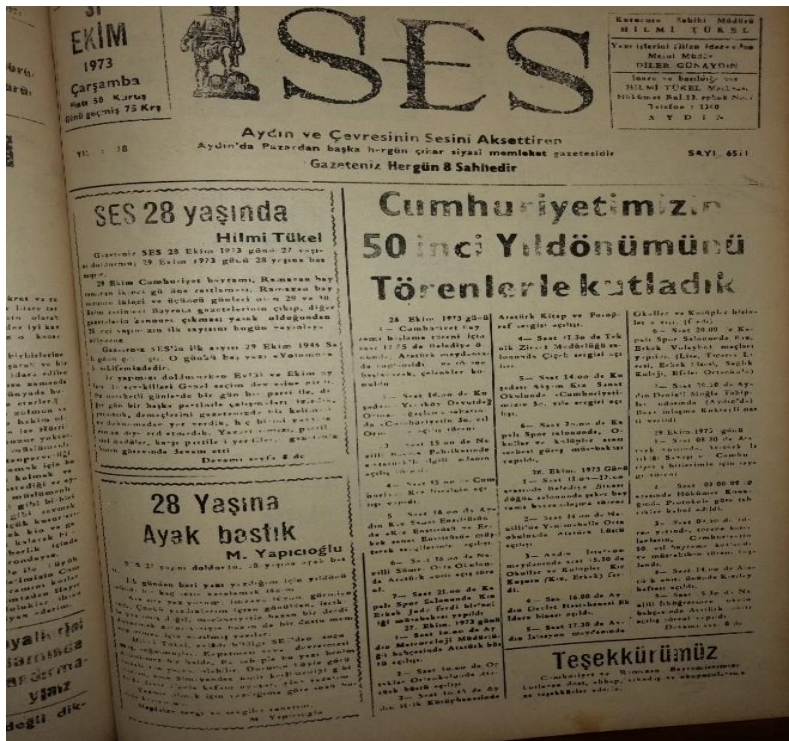

Kaynak: Cumhuriyet, 29 Ekim 1973, s.1.

Kaynak: Şelale (Antalya), 27 Ekim 1973, s.1.

Kaynak: Ses (Aydın), 31 Ekim 1973, s.1.

BİNGÖL

BARIN MİLLETVEKİLİ
MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

YEREL İKTİDARLARIN
YERİNE KURULAN İKTİDARIN
BİNGÖL İKTİDARININ

CARŞABA 31 EKİM 1973 SAYI 1430 YIL 4

50 nci yılda biz

Valimur Ahmet
Tosun 50. yıl
dolayısıyla konuşma
yaparken görüldü

**Cumhuriyetin 50. yılı bü-
gün Türkiye'de olduğu
gibi ilimizde de muhteşem bir
törenle kutlandı**

Valimur Ahmet Tosun 50. yıl dolayısıyla
yapılan konuşmada 50 yıl hazretatın başına bu özel günün özel
hizmetlerinde açıkladı

Eğitimcileri
Başkanlığı Basit
ders araçları sorgu

50. yıl dolayısıyla Valimur Ahmet Tosun 50. yıl dolayısıyla konuşma yaparken görüldü.

Kaynak: Bingöl (Bingöl), 31 Ekim 1973, s.1.

ÇORUM

Siyasi Bağımsız Gazete

27 Ekim 1973 Yıl: 7 Sayı: 68/87

Büyük Önder Atatürk'ün büyük eseri

**Cumhuriyetimizin 50. yıldönümünü
içtenlikle kutluyoruz**

İZİNDEYİZ

Kızılay Çorum Şubesi
23 Koye Giysi Dağıttı

**Bugün
Cumhuriyet
oluyoruz**

**Bayramda Gazetemiz
İçtenlikle Kutlayacak**

**5. bin liraya kadar
vergi verenler**

**Bayram
Namazı**

vasatı

7.48

Ezani

1.87

**mübarek
ramazan
bayramınızı
içtenlikle
kutlar,
ak günler
diler.**

ÇORUM GAZETESİ

Çorum'da 50. yıl dolayısıyla konuşma yaparken görüldü.

Kaynak: Çorum (Çorum), 27 Ekim 1973, s.1.

Kaynak: Edirne (Edirne), 27 Ekim 1973, s.1.

Kaynak: Karadeniz (Kastamonu), 27 Ekim 1973, s.1.

Kaynak: Şafak (Urfa), 31 Ekim 1973, s.1.

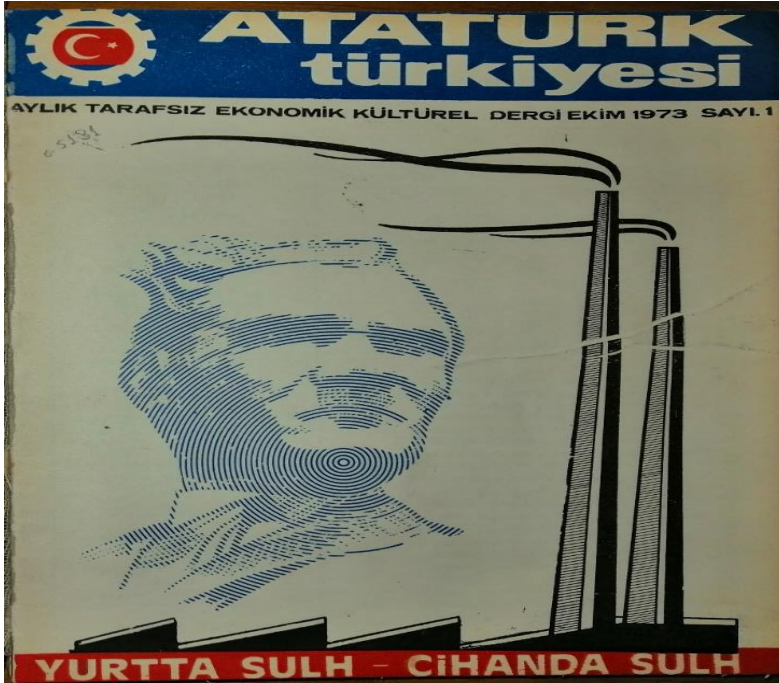
Kaynak: Hakkâri Sesi (Hakkâri), 27 Ekim 1973, s.1.

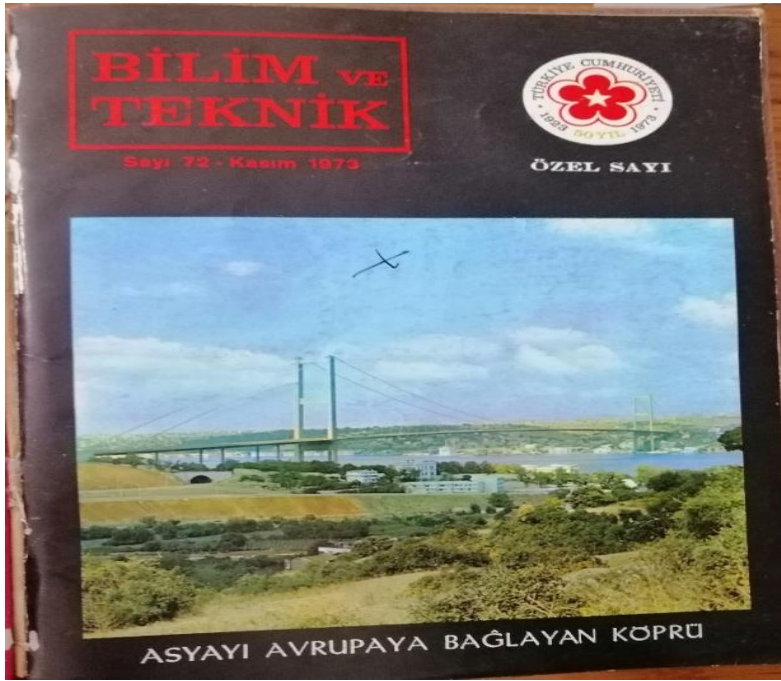
EK-20: Dergi Kapaklarından Örnekler

Kaynak: **Arkitekt**, sa:351, 3/1973.

Kaynak: **Atatürk Türkiye**, sa:1, Ekim 1973 (Özel Sayı).

Kaynak: **Bilim ve Teknik**, sa:72, Kasım 1973 (Özel Sayı).

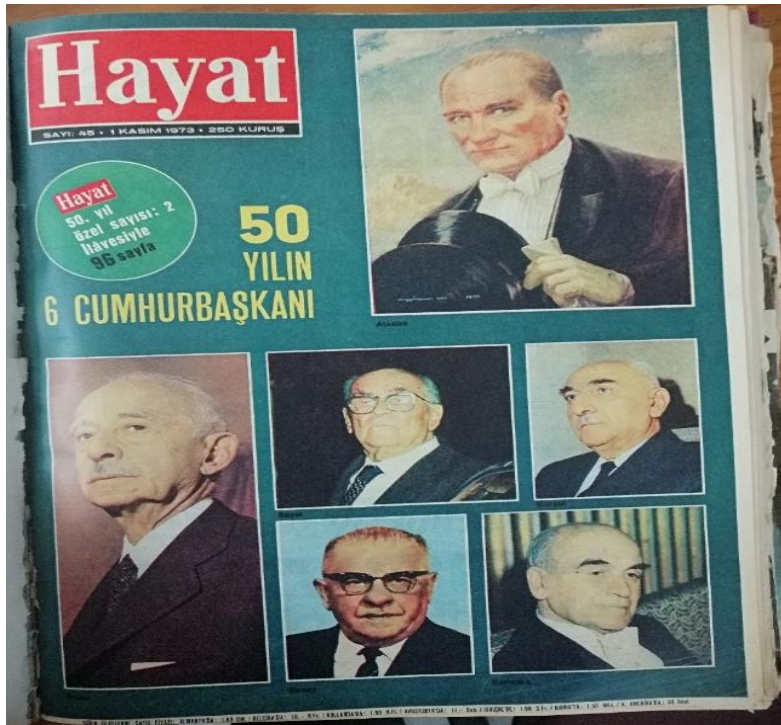

Kaynak: **Ders Bilgisi**, MEB Basımevi, 2'nci Sınıf, sa:6, ty.

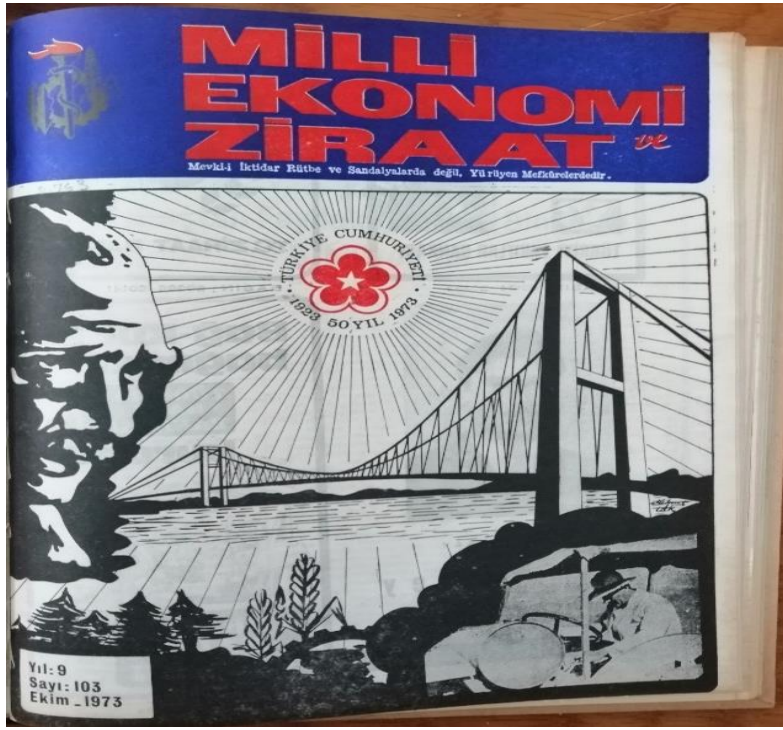

Kaynak: **Doğu**, Yıl:9, C:16, sa:97-1(Özel Sayı), 26 Ekim 1973.

Kaynak: **Hayat**, sa:45, 1 Kasım 1973 (2. Özel Sayı).

Kaynak: Millî Ekonomi ve Ziraat, Yıl:9, sa:103, Ekim 1973.

Kaynak: Akbaba, Yıl:51, C:25, sa:46, 31 Ekim 1973(Özel Sayı).

EK-21: İl Yıllıklarından Örnekler

Kaynak: **Balıkesir 1973 İl Yıllığı**, Dizerkonca Matbaacılık, İstanbul, ty.

Kaynak: **Rize 1973 İl Yıllığı**, Tisa Matbaası, Ankara, ty.